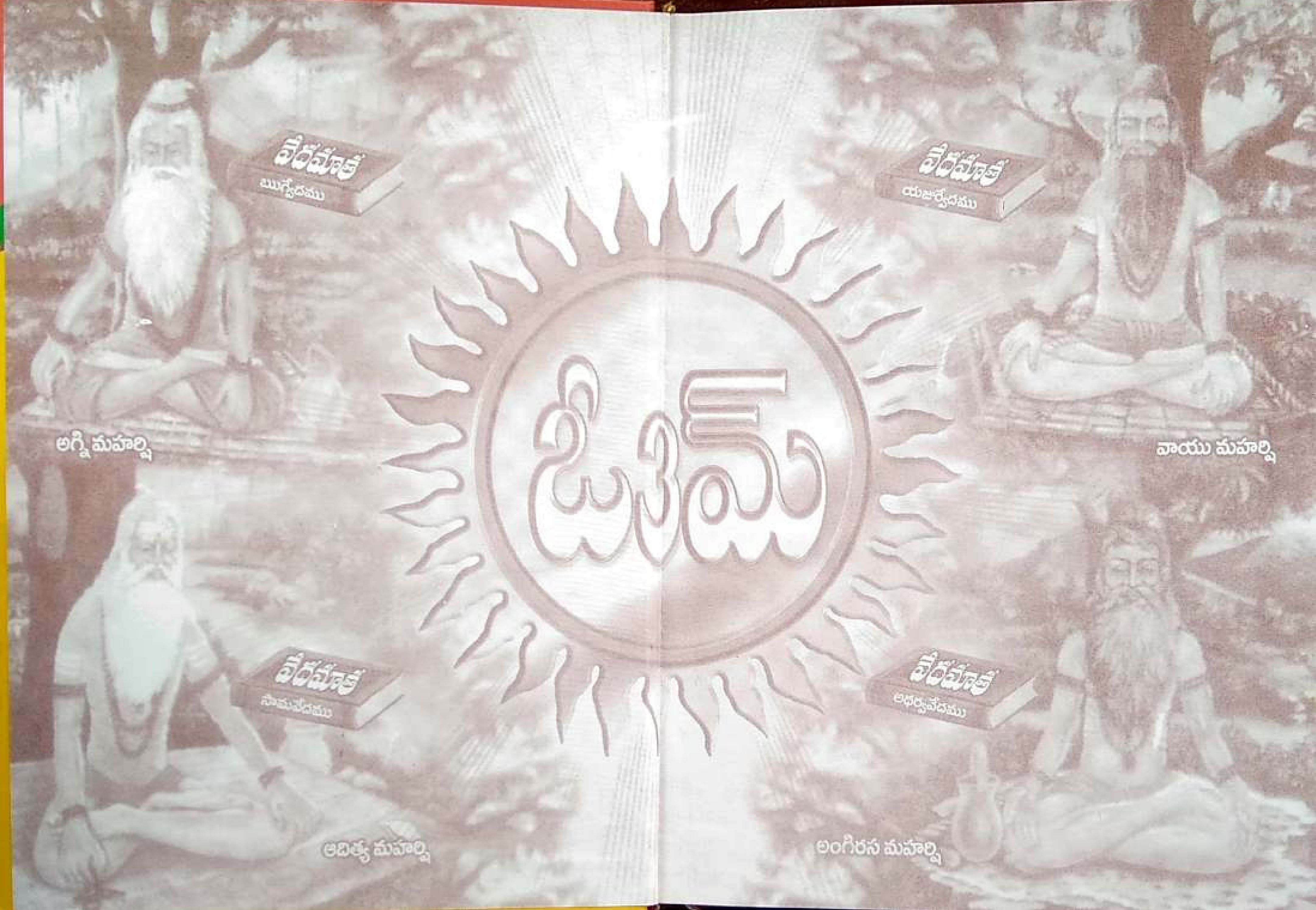
సామవేద భాష్యమ్

సంస్కృతభాష్యం, ఆంధ్రటీకాతాత్పర్యం, ఆంగ్లభావార్థసహితం

తృతీయ సంపుటము

వేదధర్మ ప్రచార ట్రస్టు (రి)
హైదరాబాద్ - 500 060. ఆం.ప్ర.

వేదమాత
ఋగ్వేదము
అగ్ని మహర్షి
వేదమాత
యజుర్వేదము
వాయు మహర్షి
ఓమ్
వేదమాత
సామవేదము
ఆదిత్య మహర్షి
వేదమాత
అధర్వవేదము
అంగిరస మహర్షి

వేదమాత

గాయత్రీమహామంత్రము - గురుమంత్రము

ఋషి: - విశ్వామిత్ర:, దేవతా - సవితా, ఛంద: - గాయత్రీ, స్వర: - షడ్జ: ॥

ఓం భూర్భువస్స్వః । తత్సవితుర్వరేణ్యం
భర్గో దేవస్య ధీమహి । ధియో యో నః ప్రచోదయాత్ ॥

ఋ.3.62.10., యజు.3.35, 22.9, 30.2, 36.3, సామ.1462.

భావార్థము:- ఓ సచ్చిదానంద స్వరూపా! నీ దివ్యము వరేణ్యమునైన శుద్ధవిజ్ఞాన స్వరూపమును మేము నిత్యము మా హృదయమున ధ్యానింతుము. మాకు సద్బుద్ధినిచ్చి సత్కర్మల నాచరించునట్లు అనుగ్రహింపుము.

సకల జ్ఞాన-వర ప్రదాయిని 'వేదమాత' ప్రార్థన

ఓం స్తుతా మయా వరదా వేదమాతా ప్రచోదయన్తాం। పావమానీ ద్విజానాం ఆయుః ప్రాణం ప్రజాం పశుం కీర్తిం ద్రవిణం బ్రహ్మవర్చసం మహ్యం దత్త్వా వ్రజత బ్రహ్మలోకమ్ ॥ అథర్వ 19-71-1

భావార్థము:- వరములనిచ్చు ఓ వేదమాతా! మేము నిన్ను ప్రతినిత్యము మా హృదయమునందు ధ్యానించెదముగాక! నీవు మాకు దివ్యజీవనమగు ఆయువును, ప్రాణమును, సత్సంతానమును, పాడిపంటలను, కీర్తిని, ధనమును మరియు బ్రహ్మవర్చస్సును ఇచ్చి తదనంతరము శాశ్వతమగు బ్రహ్మలోకమును అనగా మోక్షానందమును ప్రసాదించుము.

వేదం - జీవన నాదం

మానవులందరూ వేదమును చదువవచ్చును

ఓం యథేమాం వాచం కల్యాణీ మావదాని జనేభ్యః ।
బ్రహ్మరాజన్యాభ్యాం శూద్రాయ చార్యాయ చ స్వాయ చారణాయ ॥ యజు. 26-2

పరమేశ్వరుడు ఇట్లు ఉపదేశించుచున్నాడు. ఓ మానవులారా! నేను ఎట్లు ఈ సమస్త మానవులకొరకు సంసార సుఖమును, ముక్తిజ్ఞానమును ప్రసాదించునట్టి కళ్యాణప్రదమగు ఋగ్వేదాది చతుర్వేదవాణిని ఉపదేశించుచున్నానో అటులనే మీరును ఈ చతుర్వేదములను సంపూర్ణముగా అధ్యయనం చేసి అందరికీ ఉపదేశింపుడు. బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, వైశ్య, శూద్ర, అతిశూద్రులకును, వారి సేవకులకును, అన్ని వర్ణముల స్త్రీలకును అనగా మానవులందరికిని ఈ నాలుగు వేదములను ప్రసాదించితిని. అనగా మానవులందరు కుల, మత, ప్రాంత, వర్ణ, వర్గాది భేదములు లేకుండా వేదములను చదువుచు - చదివించుచు, వినుచు - వినిపించుచు జ్ఞానవిజ్ఞానములను వృద్ధిపరచుకొంటూ సదా దుఃఖములనుండి దూరులై అమృతానందమును పొందవలయునని అర్థము.

ओ३म्

विद्यामार्तण्डेन आचार्य रामनाथवेदालङ्कारेण निर्मितम्

सामवेद भाष्यम्

संस्कृतान्ध्राङ्गलभाषासमन्वितम्

तृतीयो भागः

आन्ध्रानुवादकः

'चतुर्वेदभाष्यानुवादभास्करः'

श्री वेदानन्द सरस्वती स्वामी

परिष्कर्ता - सम्पादकश्च

सिद्धान्तालङ्कारः, विद्याभूषणः, आर्यविद्याविनोदः

आचार्य मर्रि कृष्णारेड्डी, M.A., M.Ed., Ph.D.

वेदधर्म प्रचार ट्रस्ट्, हैदराबाद-60.

2012

THE

SAMAVEDA BHASHYAM

with

Vidyamartanda Ramanatha Vedalankara's Commentary

VOLUME - 3

Translated in English by:

Acharya DHARMA DEVA VIDYAMARTANDA VIDYA VACHASPATI

Translated in to Telugu
By

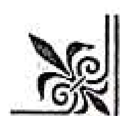
Shri VEDANANDA SARASWATI SWAMI

Editor

Acharya MARRI KRISHNA REDDY, M.A; M.Ed, Ph.D

Veda Dharma Prachara Trust, Hyderabad-60.

2012

విద్యామార్తండేన ఆచార్య రామనాథవేదాలంకారేణ నిర్మితమ్

సామవేద భాష్యమ్

(సంస్కృతభాష్యం, ఆంధ్రటీకాతాత్పర్యం, ఆంగ్లభావార్థసహితం)

తృతీయ సంపుటము

అనువాదకర్త

'చతుర్వేదభాష్యానువాదభాస్కర' - శతాధికగ్రంథకర్త

శ్రీ వేదానంద సరస్వతీస్వామి

(పండిత లోక మలహరి సిద్ధాంతాచార్యులు)

పరిష్కర్త - సంపాదకులు

సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ, ఆర్షవిద్యావినోద

ఆచార్య మట్టి కృష్ణారెడ్డి, M.A., M.Ed., Ph.D.

తిరుమల-తిరుపతి దేవస్థానముల వారి పేపరు సహాయముతో ముద్రించబడినది

వేదధర్మ ప్రచార ట్రస్టు (రి), హైదరాబాద్-60

2012

వదధర్మ ప్రచార ట్రస్టు ప్రచురణలు

సంపూర్ణ 'సామవేద భాష్యమ్' : 6 సంపుటములు (3000 పుటలు)

ప్రథమ ముద్రణ :

శాలివాహన శకం : 1934 శ్రీ నందననామ సం॥ర కార్తీక మాసం

క్రీ.శ. : డిసెంబర్, 2012

విక్రమాబ్దము : 2070

దయానందాబ్దము : 189

ప్రథమ ముద్రణ ప్రతులు : 2012 (5000 సెట్లు)

ముద్రణ : దత్తసాయి గ్రాఫిక్స్, లకిడికాపూల్, హైదరాబాద్ - 4.
ఫోన్ : 040-23305235, సెల్ : 9849500235.

బైండింగ్ : కోరుడు సంపత్, స్వప్న బైండింగ్ వర్క్స్,
దిల్‌సుఖ్‌నగర్, 9949302259

వెల : రూ॥ 1500/- (6 సంపుటములకు కలిపి)
(పోస్టేజి అదనము)

తిరుమల-తిరుపతి దేవస్థానముల వారి పేపరు సహాయముతో ముద్రించబడినది

ప్రతులకు :

1. వేదధర్మ ప్రచార ట్రస్టు (రి),
ఆర్యసమాజమందిరం, 2-127, బాదం కాంప్లెక్స్ చైతన్యపురి క్రాస్‌రోడ్డు,
దిల్‌సుఖ్‌నగర్, హైదరాబాద్ - 500060. సెల్ : 94412 00322; 98495 83929

2. విశాలాంధ్ర బుక్ హౌస్ (అన్ని బ్రాంచిలలో) హైదరాబాద్,
విశాఖపట్నం, విజయవాడ, గుంటూరు, అనంతపురం, హన్మకొండ,
కాకినాడ, తిరుపతి. ఫోన్ : 040-24744580

సామవేద భాష్యమ్

తృతీయ సంపుటము

౪౫౮. ఋషిః - గౌరాఙ్గిరసః। దేవతా - సూర్యః। ఛన్దః - జగతీ। స్వరః - నిషాదః.

అథ సూర్యో దేవతా. ఆదిత్యం, పరమేశ్వరం, ఆచార్యం చ వర్ణయతి.

౩ ౨   ౩ ౨ ౩౧ ౨   ౩ ౧ ౨౩౧ ౩ ౨ర ౩౧ ౨
౪౫౮. అయం సహస్రమానవో దృశః కవీనాం మతిర్జ్యోతిర్విధర్మ ।

౩ ౨ ౩౧ ౨౩ ౨౧ ౨ ౩౨౩
బ్రధ్నః సమీచీరుషసః సమ్మైరయదరేపసః

౧౨ ౩ ౧ ౨   ౩ ౧ ౨౩ ౧
సచేతసః స్వసరే మన్యుమన్తశ్చితాగోః ॥ ౨ ॥

౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర
ప.వి :- అయమ్ । సహస్రమ్ । ఆనవః । దృశః । కవీనామ్ । మతిః । జ్యోతిః ।

౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩
విధర్మ-వి-ధర్మ । బ్రధ్నః । సమీచీః - సమ్-ఈచీః । ఉషసః । సమ్-ఐరయత్ ।

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౨
అరేపసః- అ-రేపసః । సచేతసః - స-చేతసః । స్వసరే । మన్యుమన్తః । చితాః । గోః ॥ ౨ ॥

పదార్థః- **అయమ్** ఏష సూర్యః పరమేశ్వర ఆచార్యో వా **సహస్రమ్** ఏకోఽపి సన్ శక్త్యా సహస్రతుల్యః, **ఆనవః** అనుభ్యో మనుష్యేభ్యో హితః. అనవః ఇతి మనుష్యనామసు పఠితమ్. నిఘం...౨।౩. తేభ్యో హితః. **దృశః** ద్రష్టా దర్శయితా వా, **కవీనామ్** విదుషామ్ **మతిః** మతిప్రదాతా **విధర్మ జ్యోతిః** విశేషధారకప్రకాశశ్చ వర్తతే. **బ్రధ్నః** మహాన్ ఏషః. బ్రధ్న ఇతి మహన్నామ. నిఘం...౩।౩. **సమీచీః** సమ్యగఞ్చనాః, **అరేపసః** నిర్మలాః **ఉషసః** ప్రభాతదీప్తీః జ్ఞానదీప్తీర్వా **సమ్మైరయత్** సమ్యక్ ప్రేరయతి, యేన **స్వసరే** ఉజ్జ్వలే దివసే, దివసవదుజ్జ్వలే వివేకే వా జాతే సతి. స్వసరాణి అహాని భవన్తి స్వయం సారీణి, అపి వా స్వః ఆదిత్యో భవతి స ఏనాని సారయతి. నిరు. ౫।౪. **సచేతసః** సహృదయాః జనాః **మన్యుమన్తః** తేజోయుక్తాః బ్రహ్మవర్చస్వినో వా సన్తః **గోః** కిరణ సమూహస్య వేదవాచో వా **చితాః** జ్ఞాతారః, భవన్తీతి శేషః. చితీ సంజ్ఞానే ధాతోః 'ఇగుపధజ్ఞాప్రీకిరః కః. అ. ౩।౧।౧౩౫' ఇతి కః ప్రత్యయః. ॥ ౨ ॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. మతిః, జ్యోతిః ఇత్యనయోః క్రమేణ మతిప్రదాతరి జ్యోతిష్మతి చ లక్షణా. 'తిర్, తిర్', 'సమీ, సమ్మై' 'చేత, చితా' ఇత్యత్ర ఛేకానుప్రాసః, సకారరేఫత కారాణాం పృథక్ పృథగసకృదావృత్త్యాచ వృత్త్యనుప్రాసః. ॥ ౨ ॥

భావార్థః-యథాసూర్యః ప్రకాశవతీరుషసః ప్రేరయతి తథైవ పరమేశ్వర ఆచార్యశ్చ జనేషు విద్యావివేకకాన్తీ ర్జనయతః. ॥ ౨ ॥

౪౫౮. ఈ మంత్రముయొక్క దేవత సూర్యుడు. ఇందు ఆదిత్య, పరమేశ్వరుడు మరియు ఆచార్యుల వర్ణన కలదు.

పదార్థము :-(అయమ్) ఈ సూర్యుడు, పరమైశ్వర్యవంతుడు, లేక ఆచార్యుడు (సహస్రమ్) ఒక్కడైయుండియును వేలాదులవలె (అనవః) మనుష్యులకొరకు హితకారుడు (దృశః) ద్రష్ట, లేక దర్శింపజేయువాడు (కవీనామ్) మేధావులగు విద్వాంసులకు (మతిః) బుద్ధిప్రదాత మరియు (విధర్మ జ్యోతిః) విశేషముగు ధారక ప్రకాశముతో గూడియున్నాడు ((బ్రధ్నః) ఈ మహాసూర్యుడు, పరమేశ్వరుడు, లేక ఆచార్యుడు (సమీచీః) కలిసినడచునట్టి (అరేపసః) నిర్మల (ఉషసః) ఉషలను, లేక జ్ఞానదీప్తులను (సమైరయత్) ఉత్తమరీతిలో ప్రేరితమొనర్చును. దీనిచే (స్వసరే) ఉజ్వలమగు దినము లేక దినమువంటి ఉజ్వలమగు వివేకము ప్రకాశించిన పిదప (సచేతసః) సహృదయశీలురు (మన్యుమన్తః) తేజోవంతులు లేక బ్రహ్మవర్చస్సుగలవారుగనై (గోః) కిరణసమూహములను లేక వేదవాణుల (చితాః) జ్ఞాతలుగ నగుదురు. ॥౨॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారముగలదు మతిః మరియు జ్యోతిః అనువాని అర్థములు లక్షణము ద్వార క్రమముగ మతిప్రదాత మరియు జ్యోతిష్మంతునిగ యగును. 'తిర్, తిర్' 'సమీ, సమై' మరియు 'చేత, చితా'లలో ఛేకానుప్రసాము, సకారము, రేఫము మరియు 'త' కారము అనేక సార్లు అవృత్తియందు వచ్చుటవలన వృత్యనుప్రాస అలంకారమైనది.॥౨॥

భావార్థము :-సూర్యుడెటుల ప్రకాశవతులగు ఉషలను ప్రేరితమొనర్చునో, అటులనే పరమాత్మ, ఆచార్యుడు మానవులందు విద్య మరియు వివేక మను కాంతులను ఉత్పన్నమొనర్చవలెను.॥౨॥

458. God Who watches over thousands and tens of thousands of human beings, the Light, the Object of the meditation of the seers and the Upholder of the Law, the Sun of suns, sends forth the purifying life-giving clear intellects which destroy all darkness of ignorance, by which they become sinless, one-minded, zealous for the attainment of God to whom they devote themselves through the Vedic knowledge. II2II

౪౫౯. ఋషిః – పరుచ్ఛేపః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – అత్యష్టిః। స్వరః – గాన్ధారః.

అథేన్ద్రనామ్నా పరమాత్మానమాచార్యం చాహ్వయతి.

౧ ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౨ 3 ౧ ౨ర 3 ౧ ౨ 3
౪౫౯. ఏన్ద్ర యాహ్యూప నః పరావతో నాయమచ్ఛా విదథానీవ

౧ ౨ 3 ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ ౧ ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౨ఉ
సత్పతిరస్తా రాజేవ సత్పతిః । హవామహే త్వా ప్రయస్వన్తః సుతేష్వా

3 ౨ 3 ౨ 3 ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨
పుత్రాసోన పితరం వాజసాతయే మంహిష్ఠం వాజసాతయే ॥ 3 ॥

౨ 3 3 ౨ర 3 ౧ ౨ 3 ౨ ౧ ౨ర 3 ౧ ౨ 3
ప. వి :– ఆ ఇన్ద్ర । యాహి । ఉప । నః । పరావతః । న । అయమ్ । అచ్ఛ । విదథాని–ఇవ ।
౧ ౨ర 3 ౧ ౨ర ౧ ౨ర 3 ౧ ౨ర 3 ౧ ౨ర 3
సత్పతిః – సత్–పతిః । అస్తా । రాజా – ఇవ । సత్పతిః –సత్–పతిః । హవా మహే । త్వా ।
౧ ౨ర 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ర 3 ౧ ౨ ౧ ౨ర
ప్రయస్వన్తః । సుతేషు । ఆ । పుత్రాసః పుత్–త్రాసః । న । పితరమ్ । వాజ సాతయే –
౧ ౨ర 3 ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర 3
వాజ –సాతయే । మంహిష్ఠమ్ । వాజ సాతయే – వాజ –సాతయే ॥ 3 ॥

పదార్థః- హే **ఇన్ద్ర** పరమైశ్వర్యవన్ పరమాత్మన్ విద్యైశ్వర్యయుక్త ఆచార్య వా! **అయమ్** ఏష త్వమ్ **నః అచ్ఛ** అస్మాన్ ప్రతి **ఉప ఆ యాహి** ఉపాగచ్ఛ, **పరావతః న** యథా కశ్చిద్ దూరదేశాదుపగచ్ఛతి తద్వత్, కిఞ్చ, **సత్పతిః** శ్రేష్ఠో గృహపతిః **విదథాని ఇవ** యథా యజ్ఞాన్ ఉపాగచ్ఛతి తద్వత్. విదథ ఇతి యజ్ఞనామ. నిఘం...3 । ౧౭. అపిచ **సత్పతిః** సతాం పాలకః **రాజా** నృపతిః **అస్తా ఇవ** యథా అస్తమ్ ఆస్థాన గృహమ్ ఉపాగచ్ఛతి తద్వత్. అస్తమితి గృహనామ. నిఘం...3 । ౪ 'సుపాం సులుక్' ఇతి విభక్తే రాకారాదేశః. సత్పతిః ఇత్యత్ర 'పత్యావైశ్వర్యే. అ. ౬ । ౨ । ౧౮' ఇతి తత్పురుషే పూర్వపదప్రకృతిస్వరః. **ప్రయస్వన్తః** ప్రయత్నవన్తో వయమ్ **త్వా** త్వామ్ **సుతేషు** ఆనన్దరసేషు వీరరసేషు విద్యారసేషు చ నిమిత్తేషు. అత్ర నిమిత్తార్థే సప్తమీ. **ఆ హవామహే** ఆహ్వయామః. **పుత్రాసః న** పుత్రాః యథా **పితరమ్** జనకమ్ **వాజసాతయే** అన్నప్రాప్తయే ఆహ్వయన్తి తథా **మంహిష్ఠమ్** ధనవిద్యాదీనాం దాతృతమమ్ త్వామ్. మంహతే దానకర్మా. నిఘం...3 । ౨౦. అతిశయేన మంహితా మంహిష్ఠః. వయమ్ **వాజసాతయే** ధనబలవిద్యాదిప్రాప్తయే ఆహ్వయామః. ॥ 3 ॥

అత్ర చతస్త్ర ఉపమాః. 'సత్పతి', 'వాజసాతయే' ఇత్యనయోః సకృదావృత్తా చ యమకమ్. ॥ 3 ॥

భావార్థః-జగదీశ్వరో గురవశ్చ యస్యానుకూలా భవన్తి స సర్వం విపత్సమూహముత్తీర్య పరమైశ్వర్యాణి లభతే. ॥ 3 ॥

౪౫౯. ఈ మంత్రములో ఇన్ద్రనామముద్వార పరమాత్మ మరియు ఆచార్యుల నాహ్వానించబడినది.

పదార్థము :- (ఇన్ద్ర) పరమైశ్వర్యశాలివగు ఓ పరమాత్మా మరియు విద్యయను ఐశ్వర్యవంతుడవగు ఆచార్యా! (అయమ్) ఈ మీరు (నః అచ్ఛ) మావద్దికి (ఉప ఆ యాహి) రండు (పరావతః న) ఎవరైన దూరదేశమునుండి వచ్చునటుల మరియు (సత్పతిః) శ్రేష్ఠ గృహపతి (విదథాని ఇవ) యజ్ఞములందెటుల పాల్గొనుచుందురో మరియు (సత్పతిః) సజ్జనపాలకుడగు (రాజా) రాజు (అస్తా ఇవ) ఎటుల రాజసభకు వచ్చునో (ప్రయస్వన్తః) ప్రయత్నశీలురమగు మేము (త్వా) నిన్ను (సుతేషు) ఆనందరసముల, వీరరసముల మరియు విద్యారసముల నిమిత్తము (ఆ హవామహే) పిలుచుచున్నాము (పుత్రాసః న) పుత్రులెటుల (పితరమ్) తండ్రిని (వాజసాతయే) ఆనందప్రాప్తికొరకు పిలిచికొందురో, అటులనే (మంహిష్ఠమ్) ధనము, బలము, విద్య మున్నగువాని అత్యంత దాతవగు నిన్ను మేము (వాజసాతయే) ధనము, విద్య, బలము మున్నగువానిని పొందుటకొరకు పిలుచుచున్నాము.॥3॥

ఈ మంత్రములో నాలుగు ఉపమానములుగలవు. 'సత్పతి' మరియు 'వాజసాతయే' యనునవి ఒక్కొక్కసారి ఆవృత్తియందు యమక అలంకారమైనది.॥3॥

భావార్థము :- జగదీశ్వరుడు మరియు గురువులు అనుకూలముగ నున్నవారు సమస్త విపత్తులనుండి తరించి ఉత్కృష్ట ఐశ్వర్యములను పొందుచుండగలరు.॥3॥

459. O Indra (God) come to us even from afar (on account of the distance caused by our ignorance though Thou art All-pervading) conducting us to the gatherings where knowledge is acquired, like a good king coming to the assemblies or to a house when invited cordially. We come with gifts of the food of knowledge and the juice of devotion, invoking Thee as sons invite a father, so that we may acquire wisdom and power. We Invoke Thee as Thou art the most liberal Donor. II3II

౪౬౦. ఋషిః - రేభః। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - జగతీ। స్వరః - నిషాదః.

అథ పరమాత్మానం రాజానమాచార్యం చాభిలక్ష్యప్రాహ.

౪౬౦. తమిన్ద్రం జోహవీమి మఘవానముగ్రం సత్రా
దధానమప్రతిష్కుతం శ్రవాంసి భూరి।
మంహిష్ఠో గీర్భిరా చ యజ్ఞియో వవర్త
రాయేనో విశ్వా సుపథాకృణోతు వజ్రీ ॥ ౪ ॥

ప.వి :- తమ్ । ఇన్ద్రమ్ । జోహవీమి । మఘవానమ్ । ఉగ్రమ్ । సత్రా । దధానమ్ । అప్రతిష్కుతమ్ - అ-ప్రతిష్కుతమ్ । శ్రవాంసి । భూరి । మంహిష్ఠః । గీర్భిః । ఆ । చ । యజ్ఞియః । వవర్త । రాయే । నః । విశ్వా । సుపథా - సు-పథా । కృణోతు । వజ్రీ ॥ ౪ ॥

పదార్థః- అహమ్ **తమ్** ప్రసిద్ధమ్ **మఘవానమ్** ఐశ్వర్యవన్తమ్, **ఉగ్రమ్** అన్యాయేషు అన్యాయిషు చ ప్రచణ్డమ్, **సత్రా దధానమ్** సత్యం ధారయన్తమ్. సత్రా ఇతి సత్యనామ. నిఘం...౩ । ౧౦. **అప్రతిష్కుతమ్** అప్రతిరుద్ధం శత్రుభిః. ష్కుతం, ష్కుఞ్ ఆప్రవణే క్ర్యాదిః. **ఇన్ద్రమ్** పరమాత్మానం రాజానమ్ ఆచార్యం వా **భూరి** భూరీణి బహూని. 'శేశ్ఛన్దసి బహులమ్. అ. ౬ । ౧ । ౭౦' ఇతి శేర్లోపః. **శ్రవాంసి** యశాంసి **జోహవీమి** అతిశయేన పునః పునః ప్రార్థయే. **మంహిష్ఠః** దాతృతమః **యజ్ఞియః** పూజార్హః సత్కారార్హశ్చ సః **గీర్భిః** ఉపదేశవాగ్భిః సహ **ఆ వవర్త** అస్మాన్ ప్రతి ఆవర్తతామ్. **వజ్రీ** అవిద్యాఽన్యాయాదిషు హింసాఽసత్యస్తేయాదిషు హింసకేషు చ ఉద్యతవజ్రః సః **రాయే** ఐశ్వర్యాయ **విశ్వా నః** సర్వాన్ అస్మాన్! విశ్వశబ్దాచ్ఛన్దసి 'సుపాం సులుక్...' ఇతి విభక్తేరాకారాదేశః. **సుపథా** సుమార్గేణ **కృణోతు** నయతు. ॥ ౪ ॥

అత్ర అర్థశ్లేషాలఙ్కారః. ॥ ౪ ॥

భావార్థః-పరమేశ్వరో నృపతిరాచార్యశ్చ యాననుగృహ్ణన్తి తే సుమార్గగామినో యశస్వినశ్చ జాయన్తే. ॥ ౪॥

౪౬౦. ఈ మంత్రములో పరమాత్మ, రాజు మరియు ఆచార్యుల లక్షణముల వర్ణన గలదు.

పదార్థము :-(తమ్) నేను ఆ ప్రసిద్ధుడగు (మఘవానమ్) ఐశ్వర్యవంతుడగు (ఉగ్రమ్) అన్యాయములను మరియు అన్యాయకారుల యెడ ఉగ్రులగు (సత్రా దధానమ్) సత్యమును

ధారణమొనర్చునట్టి (అప్రతిష్కుతమ్) శత్రువులయెడ విరోధులముగానివారము (ఇన్ద్రమ్) పరమాత్మ, రాజు, లేక ఆచార్యులతో (భూరి) అనేకానేక (శవాంసి) యశస్సులను (జోహవీమి) పదేపదే యాచన నొనర్చెదను (మంహిష్ఠః) మహాదాత (యజ్ఞియః) పూజ, లేక సత్కారయోగ్యులైనట్టి ఆ (గీర్భిః) ఉపదేశవాణులతో గూడ (ఆ వవర్త) మాకు అభిముఖులు గావలెను (వజ్రీ) అవిద్య, అన్యాయము మున్నగువానిపై హింస, అసత్యము, చౌర్యము మున్నగువానిపై మరియు హింసకులపై వజ్రమును లేపునట్టి ఆ (రాయే) ఐశ్వర్యములకొరకు (విశ్వా నః) మమ్మెల్లరను (సుపథా) ఉత్తమమార్గమునకు (కృణోతు) కొనిపోవలెను.॥౪॥

ఈ మంత్రములో అర్థశ్లేషాలంకారము గలదు.॥౪॥

భావార్థము :-పరమేశ్వరుడు, రాజు మరియు ఆచార్యుడు ఎవరిపై అనుగ్రహించెదరో వారు సన్మార్గమున నడచువారు మరియు యశోవంతులగుచుందురు.॥౪॥

460. I invoke God, the possessor of all wealth, the very Faithful Support of holy men, against whom no one can bring any accusation. Holy, Most Liberal, May He Who is worshipped through songs of praise and is the grasper of the thunder-bolt of justice, smooth all our paths for the attainment of wealth (spiritual as well as material). II4II

౪౬౧. ఋషిః – పరుచ్ఛేపః। దేవతా – విశ్వేదేవాః।

ఛన్దః – అత్యష్టిః। స్వరః – గాన్ధారః.

అథ విశ్వేదేవాః దేవతాః.

పరమాత్మ జీవాత్మమనః ప్రాణవహ్ని సూర్యవాయువిద్యుద్ విషయమాహ.

౨౩ ౧ ౨౩ ౨ ౩౨ ౩ ౧ ౨౩ ౧
౪౬౧. అస్తు శ్రౌషట్ పురో అగ్నిం ధియా దధ ఆను

౨౪ ౩౧ ౨ ౩ ౧ ౨
త్యచ్ఛర్ధో దివ్యం వృణీమహ ఇన్ద్రవాయూ వృణీమహే ।

౧ ౨ ౩ ౨ ౩౧౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧౨ ౨౩ ౨౩ ౧ ౨౪
యద్ధ క్రాణావివస్వతే నాభాసన్దాయ నవ్యసే అథ ప్ర నూనముప

౩౧ ౨ ౩౨ఉ ౩ ౨ ౩౧ ౨
యన్తి ధీతయో దేవా ఌ అచ్ఛా న ధీతయః ॥ ౫ ॥

ప.వి :- అస్తు । శ్రౌషట్ । పురః । అగ్నిమ్ । ధియా । దధే । ఆ । ను । త్యత్ । శర్ధః । దివ్యమ్ । వృణీమహే । ఇన్ద్రవాయూ - ఇన్ద్ర-వాయూ ఇతి । వృణీమహే । యత్ । హ । క్రాణా । వివస్వతే - వి-వస్వతే । నాభా । సన్దాయ - సమ్-దాయ । నవ్యసే । అధ । ప్ర । నూనమ్ । ఉప । యన్తి । ధీతయః । దేవాన్ । అచ్ఛ । న । ధీతయః ॥ ౫ ॥

పదార్థః- ప్రథమోఽధ్యాత్మపరః. **అస్తు శ్రౌషట్** అస్మాకం ప్రార్థనాయాః శ్రవణం భవతు, అస్మత్కామనాః పూర్యన్తామిత్యర్థః. అహమ్ **అగ్నిమ్** అగ్రనేతారం పరమాత్మానమ్ **ధియా** ధ్యానేన **పురః దధే** సమ్ముఖం స్థాపయామి. వయమ్ **త్యత్** తద్ మహోపయోగి **దివ్యం శర్ధః** ప్రకాశపూర్ణమ్ ఆత్మబలమ్. శర్ధః ఇతి బలనామ. నిఘం...౨ । ౯. **ను** సద్యః **ఆ వృణీమహే** ఉపయుఞ్జ్మహే. **ఇన్ద్రవాయూ** మనః ప్రాణౌ. మన ఇవేన్ద్రః. శ. ౧౨ । ౯ । ౧ । ౧౩. ప్రాణో హి వాయుః. తా. ౪ । ౬ । ౮. ప్రాణో వై వాయుః. శ. ౪ । ౪ । ౧ । ౧౫. **వృణీమహే** ఉపయుఞ్జ్మహే. **యద్ హ** యదా హి, తౌ ఇన్ద్రవాయూ మనః ప్రాణౌ **నాభా** నాభౌ, కేన్ద్రభూతే హృత్ప్రదేశే **సన్దాయ** స్వాత్మానం బద్ధ్వా. పం పూర్వో దాలిర్ఛన్దసే వర్తతే. **నవ్యసే** నవీయసే, అతిశయేన స్తుత్యాయ **వివస్వతే** అజ్ఞానాన్ధకారనివారకాయ ఆత్మనే **క్రాణా** క్రాణౌ, ఉచ్చసంకల్పన ప్రాణవశీకరణాదికం కర్మ కుర్వాణౌ భవతః. క్రాణాః కుర్వాణాః ఇతి నిరుక్తమ్. ౪ । ౧౯. తదా **నూనమ్** నిశ్చయేన **ధీతయః** ధారణాధ్యానసమాధయః **ఉప ప్రయన్తి** యోగినః సమీపమాగచ్ఛన్తి, **న** యథా **ధీతయః** అంగులయః. ధీతయ ఇత్యంగులినామసు పఠితమ్. నిఘం...౨ । ౫. దేవాన్ **అచ్ఛ** మాతాపితృతిథ్యాదీన్ విదుషో నమస్కర్తుమ్ **ఉప ప్రయన్తి** ఉద్యుక్తా భవన్తి.

అథ ద్వితీయోఽధిదైవతపరః. అస్తు శ్రౌషట్ మదీయం వచనం శ్రుతం భవేత్. అహమ్ **అగ్నిమ్** భౌతికం వహ్నిమ్ **ధియా** బుద్ధ్యా కర్మకౌశలేన వా **పురః దధే** శిల్పాదికర్మసు ఉపయుఞ్జే. వయమ్ **త్యత్** తత్ **దివ్యమ్** దివి భవమ్ **శర్ధః** శర్ధస్వన్తం బలవన్తం సూర్యాగ్నిమ్. అత్ర మతుపో లుక్. **ను** సద్యః **ఆ వృణీమహే** శిల్పకర్మణి ఉపయుఞ్జ్మహే. **ఇన్ద్రవాయూ** విద్యుద్వాతౌ **వృణీమహే** శిల్పకర్మణి ఉపయుఞ్జ్మహే. **యద్ హ** యదా హి, తౌ ఇన్ద్రవాయూ విద్యుద్వాతౌ **నాభా** నాభౌ కేన్ద్రభూతే అన్తరిక్షే **సన్దాయ** పృథివ్యాదిలోకాన్ ఆకర్షణగుణేన బద్ధ్వా **నవ్యసే** ప్రతిక్షణం నవీనతరాయ **వివస్వతే** తమోనివారకాయ సూర్యాయ, సూర్యం పరితః ఇత్యర్థః **క్రాణా** పరిక్రమాం కారయన్తౌ భవతః, **అధ** తదా **నూనమ్** నిశ్చయేన **ధీతయః** సూర్యకిరణాః **ఉపప్రయన్తి** తాన్ పృథివ్యాదిలోకాన్ ప్రాప్నువన్తి. శిష్టం పూర్వవత్. ॥ ౫ ॥

అత్ర శ్లేష ఉపమాలఙ్కారశ్చ. 'వృణీమహే, వృణీమహే' ఇత్యత్ర లాటానుప్రాసః. 'ధీతయో, ధీతయః' ఇత్యత్ర యమకమ్. ॥ ౫ ॥

భావార్థః-యథా శిల్పవిద్యోన్నత్యా వహ్నిసూర్య విద్యుద్వాయూనాం యన్త్రయానాదిషు సమ్యక్ ప్రయోగేణ మనుష్యైర్మహత్ సుఖం ప్రాప్తుం శక్యతే, తథైవ యోగవిద్యోన్నత్యా జీవాత్మమనఃప్రాణేన్ద్రి- యాణాం సామఞ్జస్యేన యోగసమాధిః కైవల్యం చ ప్రాప్తుం శక్యతే. ॥ ౫ ॥

౪౬౧. ఈ మంత్రమునకు 'విశ్వేదేవాః' దేవత. దీనిలో పరమాత్మ, జీవాత్మ, ప్రాణము, మనస్సు, అగ్ని, సూర్యుడు, వాయువు మరియు విద్యుత్తుల విషయము కలదు.

పదార్థము :- మొదట అధ్యాత్మ పక్షములో :- (అస్తు శ్రౌషట్) మా ప్రార్థనను వినవలెను అనగా మా కామితము పూర్తికావలెను. నేను (అగ్నిమ్) అగ్రనాయకుడగు పరమాత్మను (పురః దధే) ఎదుట స్థిరపరచికొందును. మే మెల్లరము (త్యత్) అతి ఉపయోగియగు (దివ్యం శర్ధః) ప్రకాశపూర్ణమగు ఆత్మబలమును (ను) శీఘ్రముగనే (ఆ వృణీమహే) ఉపయోగించుకొందుము (ఇన్ద్రవాయూ) మనస్సు మరియు ప్రాణములను (వృణీమహే) ఉపయోగించుకొందుము. (యత్ హ) ఎపుడు మనస్సు మరియు ప్రాణములు (నాభా) కేంద్రమగు హృదయప్రదేశమునందు (సన్వాయ) స్వయముగ బంధించుకొని (నవ్యసే) అత్యంత ప్రశంసనీయుడగు (వివస్వతే) అజ్ఞానాంధకారమును నివారించునట్టి ఆత్మకొరకు (క్రాణా) ఉన్నత సంకల్పము, ప్రాణ వశీకరణము మున్నగు కర్మల నాచరించువారమగుదుము. (అధ) అపుడు (నూనమ్) అవశ్యముగనే (ధీతయః) ధారణ, ధ్యాన, సమాధులను సాధించిన (ఉప ప్రయన్తి) యోగులవద్దికి చేరుదుము, సిద్ధులను సాధించుకొందుము. (న) ఏ ప్రకారముగ (ధీతయః) అంగుళీయములెటుల (దేవాన్ అచ్ఛ) తల్లిదండ్రులు, అతిథులు మున్నగు విద్వాంసులకు 'నమస్తే' యొనర్చుటకు (ఉప ప్రయన్తి) తత్పరులగుచుందురో అటుల.

రెండవది అధిదైవతపక్షములో :- (అస్తు శ్రౌషట్) నా వచనములను వినవలెను. మేము (అగ్నిమ్) భౌతికాగ్నిని (ధియా) బుద్ధి, లేక క్రియాకౌశల్యముచే (పురః దధే) శిల్పము మున్నగు కర్మలయందు ఉపయోగించుకొందుము. మే మెల్లరము (త్యత్) అట్టి (దివ్యమ్) ద్యులోకమునందు విద్యమానమైయున్న (శర్ధః) శక్తిమంతుడగు సూర్యుని (ను) శీఘ్రముగనే (ఆ వృణీమహే) శిల్పికార్యములందు ఉపయోగించుకొందుము (ఇన్ద్రవాయూ) విద్యుత్తు మరియు వాయువును (వృణీమహే) ఉపయోగించుకొందుము (యద్ హ) అవెప్పుడును విద్యుత్తు మరియు వాయువుల (నాభా) కేంద్రమగు అంతరిక్షములో (సన్వాయ) పృథివిమున్నగు లోకములను ఆకర్షణగుణముచే బంధించి (నవ్యసే) ప్రతి ఋతువునందును క్రొత్తరూపములో ప్రకటమగునట్టి (వివస్వతే) అంధకార నివారకుడగు సూర్యుని నలువైపులందు (క్రాణా) పరిక్రమణ మొనర్పజేయుచుండును (అధ)

అపుడు (సూనమ్) నిశ్చయముగనే (ధీతయః) సూర్యకిరణములు (ఉప ప్రయన్తి) అట్టి పృథివి మున్నగు లోకములను పొందుచుండును. మిగిలినది పూర్వమువలెను.॥౫॥

ఈ మంత్రములో శ్లేష మరియు ఉపమాలంకారములుగలవు. 'వృణీమహ, వృణీమహే'లలో లాటానుప్రాసము మరియు 'ధీతయో ధీతయః'లలో 'యమక'ము గలదు.॥౫॥

భావార్థము :-శిల్పవిద్యయొక్క ఉన్నతిచే అగ్ని, సూర్యుడు, విద్యుత్తు మరియు వాయువులనెటుల యంత్రములు, యానములు మున్నగువానియందు చక్కగా ప్రయుక్త మొనర్చుకొని మనుష్యులు మహాసుఖములను పొందగలుగుదురో, అటులనే యోగవిద్యయొక్క ఉన్నతిచే జీవాత్మ, మనస్సు, ప్రాణము మరియు ఇంద్రియముల సామంజస్యముద్వార యోగసమాధి మరియు మోక్షప్రాప్తిని పొందగలుగుదును.॥౫॥

461. Let my prayer be heard. With my intellect, I establish the Omniscient God with in me. I meditate upon Him and pray for the divine strength. We also invoke the soul and the vital breath (Prana). Sitting in a corner of the earth, with folded hands, I am engaged in devotional practice for the attainment of new Divine light. All our thoughts and actions go near the enlightened persons, like the fingers to the works and they are attaining divine virtues. II5II

౪౬౨. ఋషిః – ఏవయామరుత్। దేవతా – మరుతః।

ఛన్దః – జగతీ। స్వరః – నిషాదః.

అథ మరుతో దేవతాః.

విష్ణోర్మరుతాం చ సాహాయ్యేనాత్మికం రాష్ట్రియం చోత్కర్షం ప్రాప్తుం ప్రేరయతి.

౧ ౨౩ ౨ ౩ ౧౨ ౩ ౧౨
౪౬౨. ప్ర వో మహే మతయో యన్తు విష్ణవే

౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨౩ ౧ ౨
మరుత్వతే గిరిజా ఏవయామరుత్।

౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩౧
ప్ర శర్ధాయ ప్ర యజ్యవే సుఖాదయే తవసే

౩౧౨ ౩ ౧౨ ౩ ౧౨
భన్దదిష్టయే ధునివ్రతాయ శవసే ॥౬॥

ప. వి :- ప్ర । వః । మహే । మతయః । యన్తు । విష్ణవే । మరుత్వతే । గిరిజాః- గిరి-జాః । ఏవయామరుత్ - ఏవయా - మరుత్ । ప్ర । శర్ధాయ । ప్ర । యజ్యవే । సుఖాదయే - సు -ఖాదయే । తవసే । భన్దదిష్టయే - భన్దత్ - ఇష్టయే । ధునివ్రతాయ - ధుని- వ్రతాయ । శవసే ॥ ౬ ॥

పదార్థః- ప్రథమోఽధ్యాత్మపరః. హే సఖాయః! **మహే** మహతే, **మరుత్వతే** ప్రాణవతే **విష్ణవే** సర్వస్మిన్ శరీరే వ్యాప్తక్రియాయ జీవాత్మనే, జీవాత్మనః ప్రోత్సాహనాయేత్యర్థః **వః** యుష్మాకమ్ **మతయః** బుద్ధయః వాచో వా. వాగ్వై మతిః. శ. ౮ ।౧ ।౨ ।౭. **ప్ర యన్తు** ప్రవర్తన్తామ్, యః విష్ణుః జీవాత్మా **గిరిజాః** గిరౌ పర్వతవద్ విద్యమానే దేహే గృహీతజన్మా, **ఏవయామరుత్** వేగవత్ప్రాణశ్చ వర్తతే. ఏనేన వేగేన యాన్తీతి ఏవయాః. ఏవయాః వేగామినః మరుతః ప్రాణాః సహచరాః యస్య స ఏవయామరుత్. కిఞ్చ, **యజ్యవే** శరీరసఞ్చాలనరూపయజ్ఞకర్త్రే, **సుఖాదయే** రోగాదీనాం సుభక్షకాయ **తవసే** శరీరేణ వృద్ధిశీలాయ. తౌతి వర్ధతే ఇతి తవాః తస్మై. తు గతివృద్ధిహింసాసు సౌత్రో ధాతుః, తత ఔణాదికః అసున్ ప్రత్యయః. **భన్దదిష్టయే** భన్దన్తి సుఖయన్తి ఇష్టిః శతసంవత్సరజీవనరూపా యస్మాత్ తస్మై, **ధునివ్రతాయ** ధుని శారీరమానసదోషప్రకమ్పకం వ్రతం కర్మ యస్య తస్మై, **శవసే** బలవతే **శర్ధాయ** మారుతాయ గణాయ ప్రాణసమూహాయ. శృధు ప్రసహనే చురాదిః, శర్ధయతి ప్రసహతే ఇతి శర్ధః తస్మై. వః మతయః బుద్ధయో వాచో వా **ప్రప్ర** ప్ర యన్తు, ప్ర యన్తు, ప్రకర్షేణ ప్రవర్తన్తామ్.

అథ ద్వితీయో రాష్ట్రపరః. హే రాష్ట్రవాసినః! **మహే** మహతే, **మరుత్వతే** ప్రశస్తాః మరుతః యోద్ధారః సైనికాః అస్య సన్తీతి తస్మై **విష్ణవే** త్రివిక్రమాయ జలస్థలాకాశగామినే నృపతయే, తం స్తోతుం బోధయితుం వా **వః** యుష్మాకమ్ **మతయః** వాచః **ప్ర యన్తు** ప్రవర్తన్తామ్, యః విష్ణుః నృపతిః **గిరిజాః** పర్వతవద్ రాష్ట్రస్య సర్వోన్నతే పదేఽభిషిక్తః **ఏవయామరుత్** వేగవత్సైనికశ్చ వర్తతే. కిఞ్చ, **యజ్యవే** రాష్ట్రరక్షాయజ్ఞస్య అనుష్ఠాత్రే, **సుఖాదయే** ఉత్కృష్టాః ఖాదయః పాదత్రాణాః హస్తత్రాణాశ్చ యస్య తస్మై. అంసేషు వ ఋష్టయః పత్సు ఖాదయః. ఋ. ౫ ।౫౪ ।౧౧, హస్తేషు ఖాదిశ్చ కృతిశ్చ సందధే. ఋ. ౧ ।౧౬౮ ।౩ ఇతి శ్రుతిః. **తవసే** గతిమతే, కర్మణ్యాయ. తవతేర్గతికర్మణః అసున్. **భన్దదిష్టయే** భన్దన్తి సుఖయిత్రీ ఇష్టిః సంగ్రామరూపా యస్య తస్మై, **ధునివ్రతాయ** శత్రుప్రకమ్పకకర్మణే, **శవసే** బలవతే **శర్ధాయ** మారుతాయ వీరభటానాం సైన్యాయ, వః మతయః వాచః **ప్ర ప్ర** అతిశయేన ప్రవర్తన్తామ్. యూయం విష్ణుం రాజానం తదీయం సైన్యగణం చ ప్రశంసత ప్రోద్బోధయత చేత్యర్థః.

క్రీళం వః శర్ధో మారుతమనర్వాణం రథేశుభమ్. కణ్వా అభి ప్రగాయత. ఋ. ౧ । ౩౭ । ౧, ప్ర వః శర్ధాయ ఘృష్వయే త్వేషద్యుమ్నాయ శుష్మిణే దేవత్తం బ్రహ్మ గాయత. ఋ. ౧ । ౩౭. ౪ ఇత్యాదిమన్త్రేషు శర్ధశబ్దేన మారుతో గణ ఉచ్యతే. తే క్రీళయో ధునయో భ్రాజదృష్టయః స్వయం మహిత్వం పనయన్త ధూతయః. *ఋ. ౧ । ౮౭ । 3 ఇతి వచనాచ్చ మరుతాం ధునివ్రతత్వమ్. ॥ ౬ ॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ॥ ౬ ॥

భావార్థః-మనుష్యా యదా ప్రాణాయామేనైవ శారీరం మానసం చ బలం వర్ధయిత్వాఽఽత్మబలం వర్ధయన్తి తదా సర్వాః సిద్ధయస్తేషాం హస్తగతా భవన్తి. తథైవ రాష్ట్రస్య సైనికాః సర్వాన్ రిపూన్ ప్రకమ్ప్య యదా రాజబలం వర్ధయన్తి తదా రాష్ట్రే సర్వా ఉన్నతయో విభాన్తి. ॥ ౬ ॥

టి.పి. ఈ మంత్రముయొక్క దేవత మరుత్తులు. దీనియందు విష్ణు మరియు మరుత్తుల సహాయముచే ఆత్మిక మరియు రాష్ట్రీయ ఉత్కర్షణపొందు ప్రేరణగలదు.

పదార్థము :-మొదట అధ్యాత్మపక్షములో :- ఓ స్నేహితులారా! (మహే) మహా (మరుత్వతే) ప్రాణములతో గూడిన (విష్ణవే) శరీరమంతటను వ్యాప్తక్రియగల తమ జీవాత్మ ప్రోత్సాహార్థము (వః) మీయొక్క (మతయః) బుద్ధులు లేక వాణులు (ప్ర యన్తు) ప్రవృత్తమగు గాక! ఆ జీవాత్మ (గిరిజాః) పర్వతమువలె శరీరములో చేరియున్న మరియు (ఏవయామరుత్) వేగవంతమగు ప్రాణములు గలిగియున్నది. (యజ్యవే) శరీర సంచాలనరూప యజ్ఞకర్త (సుఖాదయే) రోగములు మున్నగువానిని సంపూర్ణముగ మ్రింగివేయునట్టి (తవసే) శరీరమునుండి వృద్ధిశీలమగు (భన్దద్దిష్టయే) సుఖవంతమగు ఆయుష్యరూప ఇష్టి, అనగా యజ్ఞమునొనర్చునట్టి (ధునివ్రతాయ) శారీరిక మరియు మానసిక దోషములను కంపింపజేయునట్టి కర్మలతోగూడిన (శవసే) శక్తివంతమగు (శర్ధాయ) ప్రాణబలమును పొందుటకు గూడ మీయొక్క బుద్ధులు, లేక వాణులు (ప్ర ప్ర యన్తు) అత్యంత ఉత్తమరూపములో ప్రవృత్తమైయుండవలెను.

రెండవది రాష్ట్రపక్షములో :- ఓ రాష్ట్రవాసులారా! (మహే) మహా (మరుత్వతే) ప్రశస్తయోధులగు సైన్యములతో (విష్ణవే) యానములద్వారా జలము, స్థలము, అంతరిక్షము మూడు స్థానములందు వ్యాప్తమగునట్టి రాజుకొరకు (వః) మీయొక్క (మతయః) వాణులు (ప్ర యన్తు) ప్రవృత్తమగుచుండవలెను. ఏ రాజు (గిరిజాః) పర్వతతుల్యమగు సర్వోన్నత పదవిపై అభిషిక్తుడైయుండునో మరియు (ఏవయామరుత్) వేగవంతమగు సైన్యములు గలవాడై యుండునో మరియు (యజ్యవే) రాష్ట్ర రక్షారూప యజ్ఞము నను్ష్ఠించువాడు (సుఖాదయే) ఉత్కృష్టమగు పాదశక్తి మరియు హస్తప్రావీణ్యత గలవాడో (తవసే) గతిశీలమగు కర్మణ్యుడో

(భద్రదిష్టయే) సంగ్రామరూప యజ్ఞములచే సుఖానుభూతిని పొందువాడో (ధునివ్రతాయ) శత్రువులను కంపింపజేయునట్టి కర్మశీలుడో (శవసే) శక్తిశాలియైన అగ్ని (శర్ధాయ) వీరయోధులగు సైన్యములకు గూడ మీయొక్క వాణులు (ప్ర ప్ర యన్తి) అత్యంత ప్రవృత్తమైయుండవలెను. అనగా మీరు రాజును మరియు ఆయన సైన్యములను ప్రశంసించుడు, వారిని చక్కగా ఉద్బోధనములచే ప్రశంసించుడు.।౬॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు.।౬॥

భావార్థము :-మనుష్యులెపుడు ప్రాణాయామముచే శారీరిక మరియు మానసిక దోషములను భస్మమొనర్చి ఆత్మిక బలమును పెంపొందించుకొందురో అపుడు సకలసిద్ధులు వారి హస్తగతమైపోవును. అటులనే రాష్ట్రమందలి వీరసైనికులు శత్రువులందరను కంపింపజేసి రాజ్యబలమును పెంపొందించునప్పుడు రాష్ట్రమునందు సర్వోన్నతులు భాసించసాగును.।౬॥

462. May your intellects, strengthened by holy songs, approach the Omnipresent God Who is worshipped by devotees and is their Master, Who is Almighty, Adorable and Destroyer of all misery, Whose worship is the source of great bliss. I come for supernatural might, to enable me to offer self-sacrifice, to confer on me happiness and render my offerings propitious and for power to carry on the Yajna, I propose to perform. II6II

౪౬౩. ఋషిః – అనానతః పారుచ్ఛేపిః। దేవతా – పవమానః।

ఛన్దః – అత్యష్టిః। స్వరః – గాన్ధారః.

అథ పవమానో దేవతా. సూర్యోపమానేన జీవాత్మరూపం సోమం వర్ణయతి.

౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨క ౩ ౧ ౨
౪౬౩. అయా రుచా హరి ణ్యా పునానో విశ్వా ద్వేషాం౼సి
౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
తరతి సయుగ్వభిః సూరో న సయుగ్వభిః। ధారాపృష్ఠస్య
౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౨ ౩
రోచతే పునానో అరుషో హరి ః విశ్వా
౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
యద్రూపా పరియా స్యృక్వభిః సప్తాస్యేభిరృక్వభిః ॥ ౭ ॥

౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౧౨ర ౧ ౨ర ౩
ప.వి :- అయా । రుచా । హ రి ణ్యా । పునానః । విశ్వా । ద్వేషాంసి । తరతి ।
౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర
సయుగ్వభిః - స-యుగ్వ భిః । సూరః । న । సయుగ్వభిః - స-యుగ్వ భిః । ధారా ।
౩ ౧౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౧౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧
పృష్ఠస్య। రోచతే । పునానః। అరుషః। హరిః । విశ్వా । యత్ - రూపా । పరియాసి-పరి-యా
౨ర ౧ ౨ర ౩౧౨ ౩౨ ౩ ౧ ౨ర
సి । ఋక్వభిః । సప్తాస్యేభిః - సప్త-ఆస్యేభిః । ఋక్వ భిః ॥ ౭ ॥

పదార్థః- ఏష సోమః ఇన్ద్రియాదీనాం కర్మసు ప్రేరకః ఆత్మా **అయా** అనయా **హరిణ్యా** హృదయ**హరిణ్యా రుచా** కాన్త్యా **పునానః** పవిత్రతామాపాదయన్ **సయుగ్వభిః** సహ యుజ్యమానైః ప్రాణైః సహ సంమిల్య **విశ్వా ద్వేషాంసి** సమస్తాని ద్వేష్యాణి కామక్రోధాదిరిపుజాతాని **తరతి** అతిక్రామతి, **సూరః న** యథా సూర్యః **సయుగ్వభిః** సహయోగిభిః కిరణైః **విశ్వాద్వేషాంసి** సమస్తాని శత్రుభూతాని తమాంసి **తరతి** అతిక్రామతి తద్వత్. **పృష్ఠస్య** ప్రకాశసేచకస్య ఆత్మరూపస్య సోమస్య. పృషు సేచనే ధాతోః ఔణాదికః థక్ ప్రత్యయః. **ధారా** ప్రకాశధారా **రోచతే** భాసతే. **అరుషః** తేజసా ఆరోచమానః. అరుష ఇతి రూపనామ. నిఘం...౩ । ౭. తతో మత్వర్థే అచ్ ప్రత్యయః. **హరిః** పాపహర్తా ఆత్మరూపః సోమః త్వమ్ **పునానః** మనోబుద్ధ్యాదీన్ పవిత్రీకుర్వన్, భవసీతి శేషః **యత్** యదా, త్వమ్ **ఋక్వభిః** ప్రశస్తస్తుతిమద్భిః కర్మభిః సహ, **ఋక్వభిః** ప్రశంసనీయైః **సప్తాస్యేభిః** సప్తముఖైః ప్రాణైః సహ. సప్తాస్యాః ప్రాణాస్తు, పఞ్చజ్ఞానేన్ద్రియాణి మనోబుద్ధిశ్చ. సప్త వై శీర్షన్ ప్రాణాః. ఐ. బ్రా. ౧ । ౧౭. **విశ్వా రూపా** విశ్వాని రూపాణి, రూపవతః సర్వాన్ మనుష్యాన్ **పరి యాసి** పరిప్రాప్నోషి, తథా పునానో భవసీతి.

అత్ర 'సూరో న సయుగ్వభిః' ఇతి సూర్యస్యోపమానత్వే శ్లిష్టోఽపి మన్త్రః సూర్యపక్షే ఘటతే. కీదృశః సూరః? యః **అయా** అనయా **హరిణ్యా** తమోహారిణ్యా **రుచా** దీప్త్యా **పునానః** భువం పవిత్రీకుర్వన్ **సయుగ్వభిః** సహయోగిభిః కిరణైః **విశ్వా ద్వేషాంసి** సమస్తాని ద్వేష్యాణి తమోరోగాదీని **తరతి** అభిభవతి, **పృష్ఠస్య** వృష్టికర్తుః యస్య సూర్యస్య **ధారా** ప్రకాశధారా వృష్టిధారా వా **రోచతే** దీప్యతే, యః **అరుషః** తేజస్విరూపః, ఆరోచమానః **హరిః** ఆకర్షణబలేన పృథివ్యాదిలోకానాం ధర్తా సూర్యః **పునానః** పావకో భవతి, **యత్** యదా **సప్తాస్యేభిః** సప్తముఖైః సప్తవర్ణైరితి యావత్ **ఋక్వభిః** ప్రశంసనీయైః కిరణైః **విశ్వా రూపా** సర్వాణి రూపవన్తి వస్తూని **పరి యాతి** పరితో గచ్ఛతి. ॥ ౭ ॥

అత్ర శ్లిష్టోపమాలఙ్కారః. సయుగ్వభిః ఋక్వభిః ఇత్యనయోః సకృదావృత్త్యా చ యమకమ్. ॥ ౭ ॥

భావార్థః-యథా సూర్యః స్వకిరణై రోగమాలిన్యాదీన్యపహృత్య భూమణ్డలం పునాతి, తథా మనుష్యాణామాత్మా సర్వాణి పాపద్వేషాదీని కల్మషాణి సంహృత్య జీవనం పునాతు. ॥ ౭ ॥

౪౯౩. ఈ మంత్రములో 'పవమాన' దేవత. దీనియందు సూర్యుని ఉపమానముచే ఆత్మవర్ణనచేయబడినది.

పదార్థము :- ఈ సోముడు అనగా ఇంద్రియములను ఇంద్రియములందు ప్రేరేపణ మొనర్చు ఆత్మ (అయా) ఈ (హరిణ్యా) హృదయహారిణియగు (రుచా) తేజోవంతముచే (పునానః) పవిత్రతను గలిగించుచు (సయుగ్విభిః) వానిని నియుక్తమొనర్చునట్టి ప్రాణములతో గూడ కలిసి (విశ్వా ద్వేషాంసి) సమస్త ద్వేషములు, విఘ్నములు అనగా కామక్రోధములు మున్నగు అరిషడ్వర్గములను (తరతి) దాటి వెళ్లును (సూరః న) సూర్యుడెటుల (సయుగ్విభిః) సహకరించు కిరణములచే (విశ్వా ద్వేషాంసి) సకల శత్రువులవంటి అంధకారములను (తరతి) తరిమివేయునో మరియు (పృష్ఠస్య) ప్రకాశముచే ఆత్మరూప సోముని (ధారా) ప్రకాశరూపధారలచే (రోచతే) భాసిల్లుచుండునో (అరుషః) తేజముచే ప్రకాశించుచు (హరిః) పాపహారివగు నీవు ఆత్మరూప సోముడు (పునానః) మనస్సు, బుద్ధి మున్నగువానిని పవిత్రపరతువు (యత్) నీవెపుడు (ఋక్వభిః) ప్రశస్తమగు స్తుతితోగూడిన కర్మలతో మరియు (ఋక్వభిః) ప్రశంసనీయమగు (సప్తాస్యైః) ఐదు జ్ఞానేంద్రియములు, మనస్సు మరియు బుద్ధి యను నీ సప్తముఖముల ప్రాణములతో గూడ (విశ్వా రూపా) రూపధారులగు మనుష్యులందరకు (పరియాసి) ప్రాప్తింతువు.

ఇచ్చట 'సూరో న సయుగ్విభిః' ద్వార సూర్యుని ఉపమానమొనర్చుటవల్ల మిగతా మంత్రము సూర్యుని పక్షమునందును ఘటించుచున్నది. సూర్యుడెటుల? ఏ (అయా) ఈ (హరిణ్యా) తమమును హరించునట్టి (రుచా) ప్రకాశముచే (పునానః) భూమిని పవిత్రమొనర్చుచు (సయుగ్విభి) సహయోగులగు కిరణములచే (విశ్వా ద్వేషాంసి) ద్వేషకారులగు సమస్త అంధకార రోగములు మున్నగువానిని (తరతి) నివారణమొనర్చునో (పృష్ఠస్య) వృష్టికర్తయగు ఏ సూర్యుని (ధారా) ప్రకాశధారలు, లేక వృష్టిధారలను (రోచతే) ప్రకాశపరచునో, అట్టి (అరుషః) తేజోవంతుడగు (హరిః) తన ఆకర్షణశక్తితో పృథివి మున్నగు లోకములను ధరించునట్టి సూర్యుడు (పునానః) పవిత్రపరచును (యత్) అపుడు (సప్తాస్యేభిః) సప్తముఖములు అనగా ఏడువర్ణములుగల (ఋక్వభిః) ప్రశంసనీయకిరణములచే (విశ్వా రూపాణి) రూపవంతములగు వస్తువులన్నింటిని (పరియాతి) పొందుచుండును.॥౭॥

ఈ మంత్రములో శ్లిష్టోపమాలంకారము గలదు. 'సయుగ్విభిః' మరియు 'ఋక్వభిః' అనునవి ఒక్కొక్కసారి ఆవృత్తియందు యమకము గలదు.॥౭॥

భావార్థము :- సూర్యుడు తన కిరణములచే రోగములు, మాలిన్యములు మున్నగువానిని దూరమొనర్చి సమస్త భూమండలమును పవిత్రమొనర్చునో, అటులనే మనుష్యుల ఆత్మ సమస్త పాపములు, ద్వేషములు మున్నగు కల్మషములను దూరమొనర్చి జీవితమును పవిత్రపరచును.॥౭॥

463. As the sun by its beams destroys the hateful darkness, so a devotee purifying himself by the Divine light of wisdom which takes away all darkness of ignorance with his Yogic powers as allies, overcomes all internal enemies like the lust, anger, greed etc. The stream of God's bliss is shining everywhere, because God is the Purifier and Resplendent. All luminous and All - Pervading God encompasses all the starry bodies with the seven mouthed rays of the sun created by Himself. II7II

౪౬౪. ఋషిః – నకులః। దేవతా – సవితా। ఛన్దః – అతిశక్వరీ। స్వరః – పఞ్చమః.

అథ సవితా దేవతా. సవితృనామ్నా పరమేశ్వర నృపతిసూర్యాన్ వర్ణయతి.

3 2ఉ 3 1 2 3 1 2 3క 2ర 3 1 2 3 1 2
౪౬౪. అభి త్యం దేవం సవితారమోణ్యోః కవిక్రతు మర్చామి

3 1 2 3 2 3 2 3 2 3 2
సత్యసవం రత్నధామభి ప్రియం మతిమ్।

3 2ఉ 3 2 3 1 2ర 3 1 2 3
ఊర్ధ్వా యస్యామతిర్భా అదిద్యుతత్సవీమని

1 2 3 1 2 3 1 2
హిరణ్యపాణిరమిమీత సుక్రతుః కృపాస్వః ॥ ౮ ॥

1 2 3 2 3 1 2 3క 2 3 2 3 3 2 3
ప.వి :- అభి । త్యమ్ । దేవమ్ । సవితారమ్ । ఓణ్యోః। కవిక్రతుమ్ – కవి-క్రతుమ్।
1 2ర 3 1 2 3 2 3 2 3 2 3 2 3 2 3
అర్చామి । సత్యసవమ్ – సత్య-సవమ్ । రత్నధామ్ – రత్న-ధామ్ । అభి । ప్రియమ్ । మ
2 3 2 1 2ర 3 1 2 1 2ర 1 2ర 1 2ర 1
తిమ్ । ఊర్ధ్వా। యస్య । అమతిః। భాః । అదిద్యుతత్ । సవీమని । హిరణ్యపాణిః – హి
2ర 3 1 2 3 1 2ర 3 2
రణ్య-పాణిః । అమిమీత । సుక్రతుః – సు-క్రతుః । కృపా । స్వా3రితి. ॥ ౮ ॥

పదార్థః- **ప్రథమః** పరమాత్మపరః. అహమ్ **త్యమ్** తం ప్రసిద్ధగుణకర్మస్వభావమ్, **ఓణ్యోః** ద్యావాపృథివ్యోః వాఙ్మనసోర్వా. ఓణ్యోః ఇతి ద్యావాపృథివీనామసు పఠితమ్. నిఘం...3 । 30. **దేవమ్** ప్రకాశకమ్, **కవిక్రతుమ్** క్రాన్తప్రజ్ఞం మేధావికర్మాణం వా, **సత్యసవమ్** సత్యైశ్వర్యం సత్యప్రేరణం వా, **రత్నధామ్** రమణీయానాం లోకానాం ధారయితారమ్, **ప్రియమ్** ప్రేమార్హమ్, **మతిమ్** మన్తారమ్. మను అవబోధనే ధాతోః కర్తరి క్తిన్. **సవితారమ్** జగతః ప్రసవితారం పరమేశ్వరమ్ **అభి అర్చామి** ఆభిముఖ్యేన పూజయామి. **యస్య** సవితుః పరమేశ్వరస్య **ఊర్ధ్వా** ఉత్కృష్టా **అమతిః భాః** ఆత్మికదీప్తిః. అమతిః అమామయీ మతిః ఆత్మమయీ. నిరు...౬ । ౧౨. **అదిద్యుతత్** ద్యోతయతి ప్రకాశయతి ఉపాసకాన్, తస్య సవీమని అనుశాసనే, వయం స్యామేతి శేషః. **సః హిరణ్యపాణిః** జ్యోతిషాం వ్యవహారే ఆనేతా. జ్యోతిర్హిహిరణ్యమ్. శ. ౪ । 3 । ౪ । ౨౧. **సుక్రతుః** సు ప్రజ్ఞః సుకర్మా వా పరమేశ్వరః **కృపా** కృపయా. కృపా ప్రాతిపదికాత్ తృతీయైకవచనే 'సుపాం సులుక్...' ఇతి పూర్వసవర్ణదీర్ఘః. యద్వా, కృపూ సామర్థ్యే ధాతోర్భావే క్విపి తృతీయైకవచనే రూపమ్. **స్వః** జ్యోతిష్మన్తమ్ **ఆదిత్యమ్** స్వః ఆదిత్యో భవతి ఇతి యాస్కః. నిరు. ౨ । ౧౪. **అమిమీత** నిర్మితవాన్.

అథ ద్వితీయో రాష్ట్రపరః. అహం ప్రజాజనః **త్యమ్** తం విశిష్టగుణకర్మస్వభావమ్, **ఓణ్యోః** రాష్ట్రవాసినోః స్త్రీపురుషయోః **దేవమ్** విద్యాదిభిః ప్రకాశకమ్, **కవిక్రతుమ్** మేధావికర్మాణమ్, **సత్యసవమ్** సత్యజ్ఞానమ్, **రత్నధామ్** రమణీయానాం ధనానాం ప్రదాతారమ్, **ప్రియమ్** ప్రజానాం ప్రేమాస్పదమ్, **మతిమ్** విచారశీలమ్ **సవితారమ్** సదాచారప్రేరకం రాజానమ్ **అభి అర్చామి** సత్కరోమి. **యస్య** రాజ్ఞః **ఊర్ధ్వా అమతిః** సర్వాతిశాయి తేజస్వి రూపమ్. అమతిః ఇతి రూపనామ. నిఘం...3 । ౭. **భాః** యశోదీప్తిశ్చ **అదిద్యుతత్** అన్యానపి తేజసా యశసా చ ప్రకాశయతి, తస్య **సవీమని** అనుశాసనే వయం స్యామ. **హిరణ్యపాణిః** సువర్ణాదిధనహస్తః, **సుక్రతుః** సుకర్మా స నృపతిః **కృపా** స్వసామర్థ్యేన, రాష్ట్రే **స్వః** సుఖమ్ **అమిమీత** నిర్మిమీ తే.

అథ తృతీయః సూర్యపరః. అహమ్ **త్యమ్** తం దూరే విద్యమానమ్, **ఓణ్యోః** ద్యావాపృథివ్యోః **దేవమ్** ప్రకాశకమ్, **కవిక్రతుమ్** కవేః మేధావినః క్రతవః కర్మాణీవ క్రతవః కర్మాణి భూమణ్డలధారణ ఋతుచక్రప్రవర్తనాదీని యస్య తమ్, **సత్యసవమ్** సత్యం జలం సువతి ఉపర్యధః ప్రేరయతీతి సత్యసవః తమ్. సత్యమ్ ఇతి జలనామ. నిఘం...౧ । ౧౨. **రత్నధామ్** రత్నాని స్వర్ణరజతహీరకముక్తాదీని దధాతి భువి స్థాపయతి యస్తమ్, **ప్రియమ్** తృప్తిప్రదమ్. ప్రీణాతీతి ప్రియః. ప్రీఞ్ తర్పణే కాన్తౌ చ. **మతిమ్** జ్ఞానసాధనమ్ **సవితారమ్** సూర్యమ్ **అభి అర్చామి** స్తౌమి, తద్గుణకర్మాణి వర్ణయామిత్యర్థః. **యస్య** సూర్యస్య అమతిః **భాః** రూపవతీ ప్రభా **సవీమని** ఉత్పన్నే భూమణ్డలే **అదిద్యుతత్** సర్వాన్ పదార్థాన్ ప్రకాశయతి, సః **హిరణ్యపాణిః** సువర్ణకిరణః, **సుక్రతుః** ఉత్కృష్టకర్మా సూర్యః **కృపా** స్వసామర్థ్యేన **స్వః** ప్రకాశమ్ **అమిమీత** నిర్మిమీతే. ॥ ౮ ॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ॥ ౮ ॥

భావార్థః- అనుపమగుణకర్మస్వభావయుక్తం పరమేశ్వరం సమ్రాజ్య నృపతిం సత్కృత్య సూర్యం చోపయుజ్య ప్రజాః సుఖం ప్రాప్నువన్తి. ॥ ౮ ॥

౪౬౪. ఈ మంత్రముయొక్క దేవత సవితా. సవితయను నామముచే పరమేశ్వరుడు, రాజు మరియు సూర్యునివర్ణన ఈ మంత్రములో కలదు.

పదార్థము :-మొదట పరమేశ్వర పక్షములో :- నేను (త్యమ్) ఆ ప్రసిద్ధ గుణ కర్మ స్వభావములుగల (ఓణ్యోః) ద్యావాపృథివిని, లేక వాణి మరియు మనస్సుల (దేవమ్) ప్రకాశకుడు (కవిక్రతుమ్) క్రాంతదర్శిని ప్రజ్ఞావంతుడు, లేక బుద్ధిపూర్ణముగల కర్మలుగల (సత్యసవమ్) సత్యమగు ఐశ్వర్యములుగల, లేక సత్యప్రేరణగల (రత్నధామ్) రమణీయ లోకములను ధరించునట్టి (ప్రియమ్) ప్రియతముడు (మతిమ్) జ్ఞాని (సవితారమ్) జగదుత్పాదకుడగు పరమేశ్వరుని (అభి అర్చామి) అభిముఖుడనై పూజించెదను (యస్య) ఏ పరమేశ్వరుని (ఊర్ధ్వా) ఉత్కృష్ట (అమతిః భాః) ఆత్మదీప్తి (అదిద్యుతత్) ఉపాసకులకు ఆత్మిక ప్రకాశము నిచ్చునో, ఆయన (సవీమని) అనుశాసనమందు మనముండవలెను. ఆయన (హిరణ్యపాణిః) జ్యోతులను వ్యవహారములకు తెచ్చుకొనునట్టి (సుక్రతుః) ఉత్తమ ప్రజ్ఞ, మరియు కర్మలుగల ఆ పరమేశ్వరుడు (కృపా) తనకృపతో (స్వః) జ్యోతిష్మంతుడగు సూర్యుని (అమిమీత) చేసియున్నాడు.

రెండవది రాష్ట్ర పక్షములో :- మనుష్యుడనగు నేను (త్యమ్) ఆ విశిష్టమగు గుణ కర్మ స్వభావములుగల (ఓణ్యోః) స్త్రీ పురుషులందరను (దేవమ్) విద్య మున్నగువానిచే ప్రకాశింపజేయునట్టి (కవిక్రతుమ్) బుద్ధిపూర్ణ కర్మలుగల (సత్యసవమ్) సత్యజ్ఞానముగల (రత్నధామ్) రమణీయమగు ధనములను ప్రదానమొనర్చునట్టి (ప్రియమ్) ప్రియమైన (మతిమ్) ఆలోచనాపరుడగు (సవితారమ్) సదాచారముల ప్రేరకుడగు రాజును (అభి అర్చామి) సత్కరించెదను (యస్య) ఏ రాజుయొక్క (ఊర్ధ్వా) ఉన్నతమైన (అమతిః) అత్యంతాధిక తేజోరూపము మరియు ఎవని (భాః) యశస్సుయొక్క కాంతి (అదిద్యుతత్) ఇతరులను కూడ తేజోవంతము మరియు యశోవంతులనుగ నొనర్చునో అట్టి (సవీమని) అనుశాసనమునందు మనముండవలెను. (హిరణ్యపాణిః) సువర్ణము మున్నగు ధనములను దానమొనర్చుటకు హస్తములందుంచుకొనునట్టి (సుక్రతుః) శుభకర్మలుగల ఆ రాజు (కృపా) తన సామర్థ్యముతో రాష్ట్రమునందు (స్వః) సుఖములను (అమిమీత) ఏర్పరచును.

మూడవది సూర్యుని పక్షములో :- నేను (త్యమ్) ఆ సుదూరమునందుగల (ఓణ్యోః) భూమి మరియు ఆకాశముల (దేవమ్) ప్రకాశకుడు (కవిక్రతుమ్) మేధావుల కర్మలవంటి భూమండలమును ధరించి ఋతుచక్రమును నడుపుట మున్నగు కార్యముల నొనర్చునట్టి (సత్యసవమ్) జలములను పైకి క్రిందికి కొనిపోవునట్టి (రత్నధామ్) బంగారము, వెండి, ముత్యములు, రత్నరాసులు మున్నగువానిని భూమియందు స్థాపితమొనర్చునట్టి (ప్రియమ్) తృప్తిప్రదాత (మతిమ్) జ్ఞానమునకు సాధనముగ నగునట్టి (సవితారమ్) సూర్యుని (అభి అర్చామి)

స్తుతియొనర్చుచుందును. అనగా ఆయన గుణకర్మల వర్ణన యొనర్చుచుందును (యస్య) ఏ సూర్యుని (అమతిః భాః) రూపవంతమగు ప్రకాశము (సవీమని) ఉత్పన్నభూమండలముపై (అదిద్యుతత్) సకల పదార్థములను ప్రకాశపరచును. అది (హిరణ్యపాణిః) సువర్ణమయ కిరణములుగల (సుక్రతుః) ఉత్తమకర్మలుగల సూర్యుడు (కృపా) తన సామర్థ్యముచే (స్వః) ప్రకాశమును (అమిమీత) ఉత్పన్నమొనర్చును.।౮॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు.।౮॥

భావార్థము :- అనుపమ గుణ, కర్మ, స్వభావములుగల పరమేశ్వరుని పూజించి, రాజును సత్కరించి మరియు సూర్యుని ఉపయోగించుకొని ప్రజలు సుఖముల ననుభవించగలరు.।౮॥

464. I praise this God, Creator of heaven and earth. Exceedingly Wise, Possessor of real energy, Bestower of jewels in the form of truth, wisdom and peace etc, Lovely by the possession of Supreme Intelligence, Whose splendour is sublime and Whose radiance, through the words of the wise shines brilliant in creation, who is Benefactor and charming Golden-handed (so to speak) Omniscient, showing abiding happiness by His Grace. II8II

౪౬౫. ఋషిః - పరుచ్ఛేపః। దేవతా - అగ్నిః। ఛన్దః - అత్యష్టిః। స్వరః - గాన్ధారః.

అథాగ్నిర్దేవతా. పరమేశ్వరస్య మహిమానమాహ.

౩౧ ౨ర ౩ ౧౨ ౩ ౧౨ ౩ ౧
౪౬౫. అగ్నిం హోతా రం మన్యే దాస్వన్తం వసోః సూనుం

౨ర ౩ ౧౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧౨
సహసో జాతవేదసం విప్రం న జాతవేదసమ్ ।

౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨౩
య ఊర్ధ్వయా స్వధ్వరో దేవో దేవాచ్యా కృపా ఘృతస్య

౧ ౨౩౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩౧ ౨ ౩౧ ౨
విభ్రాష్టిమను శుక్ర శోచిష ఆజుహ్వానస్య సర్పిషః ॥ ౯ ॥

౧౨ ౧ ౨ర ౩ ౧౨ర ౧౨ర ౩ ౨ ౧౨ర
ప.వి :- అగ్నిమ్ । హోతా రమ్ । మన్యే । దాస్వన్తమ్ । వసోః । సూ నుమ్ । సహసః ।
౩ ౧౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧౨ ౩
జాతవేదసమ్ - జాత-వేదసమ్ । విప్రమ్ - వి-ప్రమ్ । న । జాతవేదసమ్ - జా

౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩౨ ౩౧౨ ౩౨ ౩
త-వేదసమ్ । యః । ఊర్ధ్వయా । స్వధ్వరః-సు-అధ్వరః। దేవః । దేవాచ్యా । కృపా । ఘృ
౧౨ ౧ ౨ర ౩ ౧౨ర ౩౧౨ ౩౨ ౩ ౧౨
తస్య। విభ్రాష్టిమ్ - వి -భ్రాష్టిమ్ । అను । శుక్రశోచిషః - శుక్ర-శోచిషః । ఆజుహ్వానస్య -
౩ ౧ ౨ర ౩౧౨
ఆ -జుహ్వానస్య । సర్పిషః ॥ ౬ ॥

పదార్థః- అహమ్ **హోతారమ్** సృష్ట్యుత్పత్తి ప్రలయకర్తారమ్, **వసోః** వసునః ధనస్య **దాస్వన్తమ్** దాతారమ్. దాస్ఱ దానే, క్వసుః. **సహసః సూనుమ్** బలస్య ప్రేరకమ్. షూ ప్రేరణే ధాతోః 'సువః కిత్. ఉ. ౩ । ౩౫' ఇతి నుః ప్రత్యయః కిచ్చ. **జాతవేదసమ్** జాతే - జాతే విద్యమానమ్, సర్వవ్యాపకం సర్వాన్తర్యామినమ్, **విప్రం న** విపశ్చితమివ **జాతవేదసమ్** జాతం యో వేత్తి తమ్, జాతప్రజ్ఞానమ్ **అగ్నిమ్** అగ్రనేతారం పరమాత్మానమ్ **మన్యే** అర్చామి. మన్యతే అర్చతికర్మా. నిఘం...౩ । ౧౪. **దేవః** స్వయం ప్రకాశితః అన్యేషాం ప్రకాశకశ్చ **యః** పరమాత్మా **ఊర్ధ్వయా** ఉన్నతయా **దేవాచ్యా** దేవాన్ సూర్యచన్ద్రాదీన్ ప్రతి అక్తయా గతయా **కృపా** శక్త్యా. దేవాచ్యా కృపా దేవాన్ ప్రత్యక్తయా కృపా ఇతి యాస్కః. నిరు. ౬ । ౧. **స్వధ్వరః** ఉత్కృష్టసృష్టియజ్ఞస్య సఞ్చాలకో వర్తతే. కిఞ్చ **ఆజుహ్వానస్య** అగ్నౌ ఆహూయమానస్య **శుక్రశోచిషః** ఉజ్జ్వలదీప్తేః **ఘృతస్య** ఆజ్యస్య **విభ్రాష్టిమ్** ప్రదీప్తిమ్ **అను** అనుప్రవిష్టోఽస్తి, 'అగ్నావగ్నిశ్చరతి ప్రవిష్టః'. యజు. ౫ । ౪. ఇతి శ్రుతేః. అగ్నిజ్వలనాదికాః క్రియాః అపి పరమేశ్వరస్యైవ సామర్థ్యేన భవన్తీత్యర్థః. తథా చోపనిషద్వర్ణః 'తస్య భాసా సర్వమిదం విభాతి.' శ్వేతా. ౬ । ౧౪ ఇతి. ॥ ౬ ॥

అత్రోపమాలఙ్కారః. 'జాతవేదసమ్' ఇత్యస్య పునరుక్తౌ యమకమ్, 'దేవో, దేవా' ఇత్యత్ర చ ఛేకానుప్రాసః. ॥ ౬ ॥

భావార్థః- అగ్నౌ ఘృతాహుత్యా యా ప్రభా జాయతే సా ధనబలజ్ఞానాదిప్రదాతుః సృష్టివ్యవస్థాపకస్య జగదీశ్వరస్యైవ ప్రభాయా నిదర్శనమ్. ॥ ౬ ॥

౪౬౫. ఈ మంత్రమునకు అగ్ని దేవత. ఇందు పరమేశ్వరుని వర్ణన గలదు.

పదార్థము :-(హోతారమ్) సృష్ట్యుత్పత్తి మరియు ప్రళయకర్త (వసోః) ధనముల (దాస్వన్తమ్) దాత (సహసః సూనుమ్) బలప్రేరకుడు (జాతవేదసమ్) ప్రతి ఉత్పన్నపదార్థములందు విద్యమానమైయున్న సర్వాంతర్యామి (విప్రం న) విద్వాంసులవలె (జాతవేదసమ్) ఉత్పన్నపదార్థముల నెరుగునట్టి (అగ్నిమ్) అగ్రనాయకుడగు పరమేశ్వరుని (మన్యే) పూజించెదను (దేవః) స్వయం ప్రకాశకుడు మరియు ఇతరములన్నింటిని ప్రకాశపరచు (యః) పరమేశ్వరుడు (ఊర్ధ్వయా) ఉన్నతమగు (దేవాచ్యా) సూర్యచంద్రాది దేవతలయెడ కలిగించిన (కృపా) తన కృపవల్ల (స్వధ్వరః) ఉత్కృష్ట సృష్టి యజ్ఞమును నడుపుచున్నాడు. ఆయనయే

(ఆజుహ్వానస్య) అగ్నియందు ఆహుతి యొనర్చబడిన (శుక్రశోచిషః) ఉజ్వల దీప్తిగల (ఘృతస్య) ఘృతముయొక్క (విభ్రాష్టిమ్) ప్రదీప్తియందును (అను) ప్రవేశమైయున్నాడు. అనగా అగ్నియొక్క ప్రదీప్తి మున్నగు క్రియలుకూడ పరమేశ్వరుని సామర్థ్యము వల్లనే జరుగుచున్నవి. ఉపనిషత్తులందును 'ఆయన ప్రకాశమువల్లనే ఈ సర్వమును ప్రకాశితమగుచున్నది ॥శ్వేతాశ్వతర. ౬-౧౪॥' అని చెప్పబడియున్నది.।౯॥

ఈ మంత్రములో ఉపమాలంకారము గలదు. 'జాతవేదసమ్' అనుదాని పునరుక్తియందు యమకము మరియు 'దేవో', దేవా'లయందు ఛేకానుప్రాసము గలదు.।౯॥

భావార్థము :- అగ్నిలో ఘృతముచే ఆహుతి నిచ్చుటచే ఏ ప్రభ యుత్పన్నమగునో అది ధనము, బలము, జ్ఞానము మున్నగువాని నిచ్చు సృష్టియొక్క వ్యవస్థాపకుడగు జగదీశ్వరుని ప్రభ, అనగా ప్రకాశముదిశయే నిర్దేశిత మొనర్చుచున్నది.।౯॥

465. I deem God as the Giver of happiness, and wealth (material as well as spiritual), the Impeller of spiritual power. Who knoweth all that is, even as a Sage who knoweth all, Performer of the Noble Yajna (sacrifice) of the universe with His Supreme Power that reaches enlightened persons and Who is shining through the brilliant, resplendent sun which gives light, as its Impeller and Director. II9II

౪౬౬. ఋషిః - గృత్సమదః। దేవతా - ఇన్ద్రః।
ఛన్దః - అష్టిః; అతిశక్వరీ। స్వరః - మధ్యమః పఞ్చమః;

అథేన్ద్రో దేవతా. తస్య లోకోపకారకాణి కర్మాణి వర్ణయతి.

౨౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩౨ ౩ ౨
౪౬౬. తవ త్యన్నర్యం నృతోఽప ఇన్ద్ర ప్రథమం పూర్వ్యం

౩౨ ౩౧౨ ౩ ౨ ౨ ౩౨౩ ౧౨౩ ౧౨ ౩
దివి ప్రవాచ్యం కృతమ్। యో దేవస్య శవసా ప్రారిణా

౧౨ ౩౨౩౨ ౨౩ ౧౨ ౩ ౧ ౨౩ ౧ ౨
అసు రిణన్నపః। భువో విశ్వ మభ్య దేవ మోజసా

౩౧ ౨ర ౩౧౨ ౩ ౧ ౨ర
విదేదూర్జ్ఞ శతక్ర తుర్విదే దిషమ్॥౧౦॥

౧౨ర ౧౨ర 3 ౧౨ర 3 ౨ 3 ౨ 3౨
ప.వి :- తవ। త్యత్। నర్యమ్। నృతో। అపః। ఇన్ద్ర। ప్రథమమ్। పూర్వ్యమ్। దివి।
3౧ ౨ 3 ౧ ౨ర 3 ౨ 3౧౨ ౧౨ర ౧ ౨ర 3 ౧౨ర
ప్రవాచ్యమ్ - ప్ర-వాచ్యమ్। కృతమ్। యః। దేవస్య। శవసా। ప్రారిణాః - ప్ర-అరిణాః।
౧౨ర 3 ౨ 3 ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర 3 ౨ ౧ ౨ర 3 ౧ ౨ర
అసు। రిణన్। అపః। భువః। విశ్వమ్। అభి। అదేవమ్ - అ-దేవమ్। ఓజసా।
3 ౨ ౧ ౨ర 3 ౧ ౨ 3 ౨ 3 ౨ ౧ ౨ర
విదేత్- ఊర్జమ్। శతక్రతుః - శత-క్రతుః। విదేత్। ఇషమ్ ॥ ౧౦ ॥

పదార్థః- హే **నృతో** పృథివ్యాదిలోకానాం నర్తయితః **ఇన్ద్ర** జగదీశ్వర! **తవ** త్వదీయమ్ **త్యత్** తత్ ప్రసిద్ధమ్ **నర్యమ్** నరాణాం హితకరమ్, **ప్రథమమ్** శ్రేష్ఠమ్, **పూర్వ్యమ్** పూర్వకాలాదాగతమ్ **దివి కృతమ్** ఆకాశే విహితమ్ **అపః** కర్మ. అపస్ ఇతి కర్మనామ. నిఘం...౨ । ౧. **ప్రవాచ్యమ్** ప్రశంసనీయమ్ అస్తి, **యః** యస్త్వమ్ **దేవస్య** ప్రకాశకస్య సూర్యస్య **శవసా** బలేన **అసు** అసుం ప్రాణమ్. అసు శబ్దాత్ 'సుపాం సులుక్... అ. ౭ । ౧ । ౩౯' ఇతి విభక్తే ర్లుక్. **రిణన్** ప్రవర్తయన్, ప్రవర్తయితుమిచ్ఛన్నిత్యర్థః **అపః** అన్తరిక్షస్థాన్యుదకాని, **ప్రారిణాః** వర్షణేన అధః ప్రగమయసి. రిణాతిః గతికర్మా. నిఘం...౨ । ౧౪. కిఞ్చ **విశ్వమ్** సమస్తమ్ **అదేవమ్** అప్రకాశనిమిత్తమ్ భౌతికం మానసం చాన్ధకారమ్ **ఓజసా** బలేన **అభిభువః** అభిభవసి. అథ పరోక్ష కృతమాహ. **శతక్రతుః** అనన్తప్రజ్ఞః అనన్తకర్మా చ స ఇన్ద్రః పరమేశ్వరః **ఊర్జమ్** బలం ప్రాణం చ **విదేత్** లమ్భయతు, **ఇషమ్** ఇచ్ఛాసిద్ధిమ్ **విదేత్** లమ్భయతు. ॥ ౧౦ ॥

అత్ర 'రిణా, రిణ', 'దేవ, దేవ', 'విదేదూ, విదేది' ఇత్యత్ర ఛేకానుప్రాసోఽలఙ్కారః. ॥ ౧౦ ॥

భావార్థః-పరమేశ్వర ఏవ సూర్యద్వారా పృథివ్యాదీన్ లోకాన్ నర్తయన్ సూర్యం పరితః స్వధురి చ పరిక్రమయతి. స ఏవ యథాఽన్తరిక్షేఽవరుద్ధా అపో వర్షతి తథైవాత్మలోకేఽవరుద్ధా ఆనన్దధారా మనోభూమౌ ప్రవాహయతి. స ఏవ మహత్ తమోఽవదీర్య యథా భౌతికం ప్రకాశం జనయతి తథైవ మనోభూమౌ వ్యాప్తం తమోజాలం విచ్ఛిద్యాత్మప్రకాశం ప్రకటయతి. ॥ ౧౦ ॥

అత్రేన్ద్రసూర్యపవమానహరి సవిత్రగ్నివిష్ణునామభిః పరమేశ్వరాదేర్గుణకర్మవర్ణనాద్ విశ్వేషాం దేవానాం మరుతాం చాహ్వానాదేతద్దశత్యర్థస్య పూర్వదశత్యర్థేన సంగతిరస్తీతి వేద్యమ్ ॥

ఇతి పఞ్చమే ప్రపాఠకే ద్వితీయార్ధే తృతీయాదశతిః.

ఇతి చతుర్థేఽధ్యాయే ద్వాదశః ఖణ్డః.

సమాప్తశ్చాయం చతుర్థాధ్యాయః.

౪౬౬. ఈ మంత్రదేవత ఇంద్రుడు. ఆతని లోకోపకార కార్యముల వర్ణన దీనియందు గలదు.

పదార్థము :-(నృతో) పృథివి మున్నగు లోకముల నాడించుచున్న (ఇన్ద్ర) ఓ జగదీశ్వరా (తవ) నీయొక్క (త్యత్) అట్టి ప్రసిద్ధమగు (నర్యమ్) నరుల హితకరము (ప్రథమమ్)

శ్రేష్ఠత్వము (పూర్వ్యమ్) పూర్వకాలమునుండి నడుచుచువచ్చుచున్న (అపః) కర్మ (ప్రవాచ్యమ్) ప్రశంసనీయమైనది. (యః) అట్టి నీవు (దేవస్య) ప్రకాశక సూర్యుని (శవసా) బలముచే (అసు) ప్రాణములను (రిణన్) ప్రేరితమొనర్చుదలచుచు (అపః) అంతరిక్షములో స్థిరమైయున్న జలములను (ప్రారిణాః) వర్షములద్వారా క్రిందికి కురిపించెదవు. మరియు (విశ్వమ్) సమస్త (అదేవమ్) ప్రకాశరహితమునకు కారణమగు భౌతిక మరియు మానసిక అంధకారమును (ఓజసా) బలముచే (అభిభువః) పరాస్తమొనర్చెదవు. ముందర పరోక్షముగ నొనర్చబడినదాని వర్ణన గలదు. (శతక్రతుః) అనంత ప్రజ్ఞగల మరియు అనంత కర్మలుగల ఆ జగదీశ్వరుడు (ఊర్జమ్) బలము మరియు ప్రాణములను (విదేత్) ప్రాప్తింపజేయవలెను. (ఇషమ్) ఇచ్ఛాసిద్ధిని (విదేత్) ప్రాప్తింపజేయుగాక! ।౧౦॥

ఈ మంత్రములో 'రిణా, రిణ' 'దేవ, దేవ' 'విదేదూ, విదేది' లలో ఛేకానుప్రాస అలంకారాలు గలవు.।౧౦॥

భావార్థము :- ఆ పరమేశ్వరుడే సూర్యుని ద్వార పృథివిమున్నగు లోకముల నాడించుచు సూర్యుని నలుదైపుల మరియు తన ఇరుసు అనగా అక్షాంశరేఖపై భ్రమింపజేయుచుండును. అంతరిక్షమునందు నిలిచియున్న జలములను ఆయనయే క్రిందికి వర్షింపజేయును. అటులనే ఆత్మలోకమందు నిలిచియున్న ఆనందధారలను మనోభూమిపై ప్రవహింపజేయును. విశాల అంధకారమును కూడ ఆయనయే విదీర్ణమొనర్చి భౌతికప్రకాశము నుత్పన్నమొనర్చును. అటులనే మనోభూమిపై వ్యాప్తమైయున్న తమోగుణ జాలమును విచ్ఛిన్నమొనర్చి ఆత్మప్రకాశమును వికసితమొనర్చును.।౧౦॥

ఈ దశతిలో సూర్య, పవమాన, హరి, సవిత, అగ్ని, విష్ణు యను నామములతో జగదీశ్వరుడు మున్నగువారి గుణకర్మల వర్ణనయుండుటచే మరియు 'విశ్వేదేవాః' మరియు మరుత్తుల ఆహ్వానముండుటచే ఈ దశతియొక్క విషయములకు పూర్వదశతియొక్క విషయములతో సాంగత్యము గలదు.

ఐదవ ప్రపాఠకములో రెండవసగముయొక్క మూడవదశతి సమాప్తమైనది.

నాల్గవఅధ్యాయమునందలి పంద్రెండవఖండము సమాప్తమైనది.

నాలుగవఅధ్యాయముకూడ సమాప్తమైనది.

466. O Director of the universe! This is Thy extraordinary first and the best mighty deed that is worthy to be told among learned people. If Thy living devotee begins to do works with Thy Divine power, he being full of vast knowledge, as able to conquer all Godless atheists. He then by Thy grace, gets strength and all desirable things suitable for men. II10II

★★★

అథ పావమానం కాణ్డం పర్వం వా

పవమాన పర్వము, ఐదవ అధ్యాయము

ఐన్ద్రం కాణ్డం పర్వవా వ్యాఖ్యాయ సమ్ప్రతి పావమానం కాణ్డం పర్వ వాఽఽరభ్యతే. పావమానే తావత్ సాకల్యేన ఏకోన వింశత్యుత్తరైకశతం (౧౧౯) మన్త్రా విద్యన్తే, సర్వేషామేవ చ పావమానః సోమో దేవతా. పవమాన దేవతాకత్వాదేవ పావమానమ్ ఇతి నామ. అగ్నిర్దేవతా యథా ప్రముఖత్వేన తేజసః ప్రకాశస్య చ ప్రతీకమ్, ఇన్ద్రశ్చ ముఖ్యత ఐశ్వర్యస్య వీరతాయాశ్చప్రతీకమ్, తథా పవమానః సోమః పవిత్రతాయాః, సమస్వరతాయాః, శాన్తేరానన్దస్య చ ప్రతీకమ్.

'సోమ' శబ్దస్య ప్రచలితోఽర్థః సోమ ఓషధిశ్చన్ద్రమా వా.

యథాహ యాస్కాచార్యః - 'సోమ ఓషధిః సోమః సునోతేః, యదేనమభిషుణ్వన్తి. బహులమస్య నైఘణ్టుకం వృత్తమ్, ఆశ్చర్యమివ ప్రాధాన్యేన. తస్య పావమానీషు నిదర్శనాయోదాహరిష్యామః - స్వాదిష్ఠయా మదిష్ఠయా పవస్వ సోమ ధారయా. ఇన్ద్రాయపాతవే సుతః. ఋ. ౯।౧।౧. ఇతి సా నిగదవ్యాఖ్యాతా. అథైషాఽపరా భవతి చన్ద్రమసో వైతస్య వా - సోమం మన్యతే పపివాన్ యత్ సంపింషన్త్యోషధిమ్. సోమం యం బ్రహ్మాణో విదుర్న తస్యాశ్నాతి కశ్చన. ఋ. ౧౦।౮౫।3. సోమం మన్యతే పపివాన్ యత్ సమ్పింషన్త్యోషధిమితి వృథాసుతమ్ అసోమమాహ. సోమం యం బ్రహ్మాణో విదురితి న తస్యాశ్నాతి కశ్చన అయజ్వా ఇత్యధియజ్ఞమ్. అథాధి దైవతమ్ - సోమం మన్యతే పపివాన్ యత్ సమ్పింషన్త్యోషధిమితి యజుః సుతమసోమమాహ. సోమం యం బ్రహ్మాణో విదుశ్చన్ద్రమసం న తస్యాశ్నాతి కశ్చన అదేవ ఇతి. అథైషాఽపరా భవతి చన్ద్రమసో వైతస్య వా - యత్ త్వాదేవ ప్రపిబన్తి తత ఆప్యాయసే పునః వాయుః సోమస్య రక్షితా సమానాం మాస ఆకృతిః. ఋ. ౧౦।౮౫।౫. యత్ త్వాదేవ ప్రపిబన్తి తత ఆప్యాయసే పునః. వాయుః సోమస్య రక్షితా సమానాం మాస ఆకృతిః. ఋ. ౧౦।౮౫।౫. యత్ త్వా దేవ ప్రపిబన్తి తత ఆప్యాయసే పునరితి నారాశంసాన్ అభిప్రేత్య, పూర్వ పక్షా పరపక్షావితి వా. వాయుః సోమస్య రక్షితా, వాయుమస్య రక్షితారమాహ సాహచర్యాద్ రసహరణాద్ వా. సమానాం సంవత్సరాణాం మాస ఆకృతిః సోమః రూపవిశేషైరోషధిశ్చన్ద్రమా వా. నిరు .... ౧౧।౨-౪.

ఏవం నిరుక్తమతేన స్వాదిగణాత్ 'షుఞ్ అభిషవే' ధాతోః సోమశబ్దః సిద్ధ్యతి. సోమమోషధిమ్ అభిషుణ్వన్తి రసక్షారణేన రిక్తీకుర్వన్తి యాజ్ఞికాః సోమం చన్ద్రమసం చ అభిషుణోతి ఏకైకకలాక్షపణేన

రిక్తీకరోతి సూర్యః. తస్మాత్ తదుభయం సోమనామ్నాఽఽఖ్యాయతే. అస్మిన్ ప్రకరణే నిరుక్తకారేణైకో మహత్త్వపూర్ణః సంకేతోఽపి విహితో యదోషధివాచకః సోమశబ్దః ప్రధానదేవతారూపేణ వేదేషు విరలతయైవ ప్రయుక్త ఇతి. ఋగ్వేదే యద్యపి సోమదేవతాకాః పవమాన సోమదేవతాకా వా సహస్రాదప్యధికమృచః సన్తి, తథాపి నిరుక్తకారదృష్ట్యా న తాః ప్రాయేణ సోమౌషధిపరాశ్చన్ద్రపరా వా, కిన్తు కశ్చిదన్య ఏవార్థస్తత్ర తత్ర ప్రకరణవశాదున్నేయ ఇతి.

ఉణాదౌ తావద్ సు ధాతోః 'అర్తిస్తుసుహుసృధృక్షిక్షుభాయావాపదియక్షినీభ్యో మన్. ఉ. ౧, ౧౪౦'. ఇత్యనేన మన్ ప్రత్యయే 'సోమ' శబ్దః సాధితః. తత్ర సూత్రే 'సు' ఇతి పాఠేన 'షు ప్రసవైశ్వర్యయోః' ఇతి భ్వాదిరదాదిశ్చ, 'షుఞ్' అభిషవే ఇతి స్వాదిశ్చ గ్రహీతుం శక్యతే. తతశ్చ సవతి సౌతి వా ఉత్పాదయతి ఐశ్వర్యహేతుర్వా భవతి, యద్ వా సూయతే నిశ్చ్యోత్యతే ఇతి సోమః. తథా హి ''సవతి ఐశ్వర్యహేతుర్భవతీతి సోమః క కర్పూరశ్చన్ద్రమా వా'' ఇత్యుణాదికోశవ్యాఖ్యానే దయానన్దః. యద్యప్యుణాదిసూత్రే ఉకారాన్త ఏవ 'సు' ధాతుః పఠితః తథాపి 'షూ ప్రేరణే, తుదాదిః' 'షూఙ్ ప్రాణిగర్భవిమోచనే, అదాదిః' ఇత్యేతాభ్యామపి ధాతుభ్యాం మన్ ప్రత్యయే సోమశబ్దః సాధ్యతే.

దయానన్దర్షిణా స్వకీయే వేదభాష్యే సోమశబ్దస్య యేఽర్థాః ప్రతిపాదితాః, తేషు కేచిదత్రోల్లిఖ్యన్తే. తద్యథా - సువతి చరాచరం జగద్ యః స **జగదీశ్వరః**, సూయన్తే రసా యస్మాత్ స **సోమౌషధిరాజః** (య. ౩, ౫౬), సోమవిద్యాసమ్పాదకో **విద్వాన్** (య. ౪, ౩౭), శుభకర్మగుణేషు ప్రేరకః **పరమేశ్వరో విద్వాన్** వా (ఋ. ౧, ౯౧, ౩), సకలైశ్వర్యాఢ్యః, సౌమ్యగుణసమ్పన్నః **రాజా** (య. ౭, ౨౧; ౮, ౫౦), బహుసుఖప్రసావకః **వాయుః** (ఋ. ౧, ౯౧, ౫), **చన్ద్రః** (ఋ. ౩, ౬౨, ౧౪), సేనాప్రేరకః సేనాధ్యక్షః (య. ౧౭, ౪౦), సౌమ్యగుణసమ్పన్నః **సభ్యోజనః** (ఋ. ౪, ౧౭, ౬) ఇతి.

పామమానకాణ్డేఽస్మిన్ పారమార్థికదృష్ట్యా సోమశబ్దస్య ముఖ్యోఽర్థః పరమాత్మా. అత్ర వర్ణితా బహవోఽర్థాః కేవలం పరమాత్మన్యేవ ఘటన్తే, తద్యథా
౨౩౨ ౩౧ ౨౩౧ ౨౩౨ ౩ ౧ర ౨ర౩౧ర ౨ర
- జనితా దివో జనితా పృథివ్యాః. జనితాగ్నే ర్జనితా సూర్యస్య (౫౨౭),
౨౩౧ర ౨ర౩ ౨౩౧ ౨ ౩ ౧ ౨౩క ౨ర ౩ ౧౨ ౩౨
జనితా రోదస్యోః (౫౩౬), పతిర్విశ్వస్య భూమనో వ్యఖ్యద్ రోదసీ ఉభే (౫౪౬),
౧౨ ౩౧ర ౨ర ౩౨ ౨౩ ౧౨ ౩ ౨౩ ౧౨
అహ్నాం ప్రతరీతోషసాం దివః (౫౫౯), త్వమేతదధారయః కృష్ణాసు రోహిణీషు చ
౧ర౨ ౩ ౨ ౩ ౧౨
పరుష్ణీషు రుశత్ పయః (౫౯౫) ఇతి. 'సోమో వై ప్రజాపతిః' ఇతి చ బ్రాహ్మణమ్ (శ. ౫, ౧, ౩, ౭).

ధారారూపేణ ప్రవహన్ పరమాత్మనః సకాశాజ్జనితో బ్రహ్మానన్దరసోఽపి సోమ ఉచ్యతే, 'తరత్ స మన్దీ ధావతి ధారా సుత స్యాన్ధ సః (౫౦౦), ఇషే పవస్వ ధారయా (౫౦౫), పవమానా అస్పృక్షత పవిత్రమతి ధారయా (౫౨౨) ఇత్యాది వర్ణనాత్.

పరమాత్మబ్రహ్మానన్దాతిరిక్తం సత్యశ్రీ సౌమ్యజ్యోతిర్మనః ప్రాణరేతో యశో బ్రహ్మవర్చస ప్రభృతయోఽపి పరమార్థే సోమశబ్దవాచ్యా భవన్తి. సత్యం శ్రీర్జ్యోతిః సోమః (శ. ౫, ౧, ౨, ౧౦), యత్తన్మన ఏష స చన్ద్రమాః (శ. ౧౦, ౩, ౩, ౭), ప్రాణః సోమః (శ. ౧, ౩, ౧, ౨), ప్రాణో వై సోమః (శ. ౭, ౩, ౧, ౪౫), ప్రాణో హి సోమః (తాం. బ్రా. ౯, ౯, ౧, ౫), రేతః సోమః (కౌ. బ్రా. ౧౩, ౭), యశో వై సోమః (శ. ౪, ౨, ౪, ౯), సోమో వై శుక్రో బ్రహ్మ వర్చసమ్ (మై. సం. ౧, ౬, ౮) ఇత్యాదిప్రామాణ్యాత్.

వ్యావహారిక దృష్ట్యా సోమౌషధిః, సోమౌషధిరసః, చన్ద్రమాః, సంవత్సరః, రాజా, బ్రాహ్మణః, యజమానః, సేనానీః ఇత్యాదయః సోమశబ్దస్య వాచ్యార్థా భవన్తి. సోమ ఓషధీనా మధిరాజః (గో. ఉ. ౧, ౧౭), గిరిషు హి సోమః (శ. ౩, ౩, ౪, ౭), రసః సోమః (శ. ౭, ౩, ౧, ౩), చన్ద్రమా వై సోమో రాజా (కాఠ. ౧౧,౩), సంవత్సరో వై సోమః పితృమాన్(తై. బ్రా. ౧, ౬, ౮, ౨), సంవత్సరో వై సోమో రాజా (కౌ. బ్రా. ౭, ౧౦), రాజా వై సోమః (శ. ౧౪, ౪, ౩, ౧౨), సోమో వై బ్రాహ్మణః (తాం. బ్రా. ౨౩, ౧౬, ౫), ఏష వై యజమానో యత్ సోమః (తై. బ్రా. ౧, ౩, ౩, ౫), ప్ర సేనానీః శూరో అగ్రే రథానాం గవ్యన్నేతి హర్షతే అస్య సేనా (సామ. ౫౩౩) ఇత్యాదిప్రామాణ్యాత్.

సోమో హి అద్రిభిః అభిషుతః సన్ అవ్యా వారైః పూయమానః కలశమభిగచ్ఛతీతి వైదిక వర్ణనాన్యుపలభ్యన్తే. యథాహ - ఆవిశన్ కలశం సుతః (౪౮౯), అధ్వర్యో అద్రిభిః సుతం సోమం పవిత్ర ఆ నయ(౪౯౯), ఆ సోమ స్వానో అద్రిభిస్తిరో వారాణ్యవ్యయా (౫౧౩), పునానః సోమ జాగృవిరవ్యా వారైః పరి ప్రియః (౫౧౯), సహస్రధారో అత్యవ్యమర్షతి (౫౨౦), ప్ర తే ధారా మధుమతీరసృగ్రన్ వారం యత్ పూతో అత్యేష్యవ్యమ్ (౫౩౪), స్వాదుః పవతామతి వారమవ్యమా సీదతు కలశం దేవ ఇన్దుః (౫౩౫), హరిః పర్యద్రవజ్జాః సూర్యస్య

ద్రోణం ననక్షే అత్యో న వాజీ (౫౩౮), ప్రా ణా సిన్ధూనాం కలశా అచిక్రదత్ (౫౫౯), పునానో వారమత్యేష్యవ్యయమ్ (౫౬౨), ఆ కలశం మధుమాన్త్సోమ నః సదః (౫౭౧) సోమః పునాన ఊర్మిణాయం వారం వి ధావతి (౫౭౨), ఏష స్య ధారయా సుతోఽవ్యా వారేభిః పవతే మదిన్తమః (౫౮౪)ఇతి. సోమౌషధిపక్షే అద్రయః పాషాణా భవన్తి, యైఃకుట్యమానో నిష్పిడ్యమానోఽ భిషూయమాణ శ్చసోమః దశాపవిత్రా-న్నిష్యన్ద మానోద్రోణకలశమభిగచ్ఛతి. అధ్యాత్మ పక్షేచానన్దర సాగారః పరమేశ్వర రూపఃసోమో ధ్యానరూపైరద్రిభిరభిషుతః శుద్ధచిత్తవృత్తి రూపైర్దశాపవిత్రైః క్షారితః ఆత్మరూపం ద్రోణకలశం ప్రవిశతి, జ్ఞానిరూపోవా సోమో జ్ఞానేద్రియ రూపై రద్రిభిరభిషుతః మనోబుద్ధి రూపైర్ద శాపవిత్రైః శోధితః సన్నాత్మరూపం ద్రోణ కలశమభిగచ్ఛతి. వేదేసోమ శబ్దస్య ముఖ్యోఽర్థో న సోమౌషధి రితి వేదః స్వయమేవోద్ఘోషయతి - సోమం యం బ్రహ్మాణో విదుర్న తస్యాశ్నాతి కశ్చన (ఋ. ౧౦, ౮౫, ౩) ఇతి.

ఏతస్య పావమానస్య కాణ్డస్య వ్యాఖ్యానే పవమానసోమేన పరమాత్మపరో బ్రహ్మానన్దపరో వాఽర్థః ప్రదర్శయిష్యతే. సోమౌషధిపరోఽథవా రాజసేనాపత్యాదిపరోఽర్థస్తు క్వాచిత్కతయైవ.

పావమానకాండము లేక పర్వము వివరణ పరిచయము.

ఐన్ద్రకాండము -పర్వముయొక్క వ్యాఖ్యానొనర్చి ఇపుడు పావమాన పర్వము - కాండము వ్యాఖ్యను ప్రారంభించుచున్నాము. పావమాన పర్వము - కాండములో మొత్తము ౧౧౯ మంత్రములు గలవు. మరియు ఈ యన్నిటి దేవత పవమాన సోముడైయున్నాడు. పవమాన దేవత యగుటవల్లనే దీనిపేరు 'పావమాన' మని యుంచబడినది. ఎటుల అగ్నిదేవత ముఖ్యరూపమున తేజము మరియు ప్రకాశమునకు ప్రతీకగానున్నాడో మరియు ' ఇంద్ర' దేవత ముఖ్యముగా ఐశ్వర్యముల మరియు వీరత్వములకు ప్రతీకగా నున్నారో, అటులనే పవమానసోముడు కూడ పవిత్రత, సమస్వరత, శాంతి మరియు ఆనందములకు ప్రతీకగా నున్నాడు.

సోమశబ్దమునకు ప్రచలితార్థము సోమ ఓషధి, లేక చంద్రుడై యున్నది. యాస్కాచార్యుడు 'సోమమనునది ఒక ఓషధి, 'సోమ' శబ్దమునకు పిండుట, సారమును తీయుట అని అర్థము గల 'షుఞ్' అను ధాతువునుండి నిష్పన్నమగుచున్నది. సోమ ఓషధిని 'సోమ' మను కారణమేమనగా దానిని పిండి దాని రసమును తీయబడుచుండును. గౌణరూపములో దీని వర్ణన వేదములలో

బహుళముగ గలదు. కాని ముఖ్యమగు వర్ణన చాల తక్కువగా చూడబడుచున్నది. ఉదాహరణ రూపములో మే మిచ్చట సోమదేవతయొక్క ఋచలనుండి కొన్నింటిని ఉద్ధృతమొనర్చి అనగా ఎత్తిచూపుచున్నావము. ఒక ఋచ ఇట్లు కలదు. **'స్వాధిష్ఠయా మదిష్ఠయా పవస్వ సోమధారయా । ఇన్ద్రాయ పాతవే సుతః'** ॥ ఋ.౯-౧-౧॥ నీవు ఇంద్రునికి త్రాగుటకొరకు సిద్ధపరచినావు అని. మరొక ఋచ ఈ ప్రకారముగ గలదు. అది చంద్రుని పక్షమునందును మరియు 'సోమ' ఓషధి పక్షమునందును సంగతించగలదు. **'సోమం మన్యతే పపివాన్ యత్ సంపింషన్త్యోషధిమ్ । సోమం యం బ్రహ్మాణో విదుర్న తస్యాశ్నాతి కశ్చన** ॥ ఋ ౧౦-౮౫-౩॥ ఈ ఋచయొక్క అధియజ్ఞార్థ మిట్లుగలదు. త్రాగువాడైతే దానిని సోమరసమని తెలుసుకుంటాడు. అది యజ్ఞవిధి లేకుండనే ఓషధిని దంచి, మర్దించి, వడబోసి సిద్ధపరచికొనుచుండును. కాని యజ్ఞ బ్రహ్మలు దేనిని సోమరసమని యనుకొందురో దానిని యాజ్ఞికుడు గానివాడు తినుట, త్రాగుట చేయజాలడు. అనగా బ్రహ్మ యగువారైతే యజ్ఞవిధిగా సిద్ధపరచిన దానినే సోమరసమని విశ్వసించెదరు. ఈ ఋచయొక్క అధిదైవతార్థము ఈ విధముగనున్నది. సోమపానమొనర్చు యాజ్ఞికులైతే కేవలము దానిని సోమమని నమ్ముదురు. యజ్ఞవిధి విధానముగ సోమలతను దంచి సిద్ధపరచుకొనును. కాని జ్ఞానులు ఏ చంద్రుని సోముడని యనుకొందురో దానిని సూర్యదేవుడు కాక ఇతరులెవ్వరును తిని త్రాగజాలరు. దిగువన వ్రాయబడిన మరొక ఋచకూడ కలదు. అది చంద్రుడు మరియు సోమరసము అను రెండు పక్షములందును చరితార్థ మగుచున్నది. **'యత్ త్వా దేవ ప్రపిబన్తి తత ఆప్యాయసే పునః । వాయుః సోమస్య రక్షితా సమానాం మాస ఆకృతిః** ॥ ఋ. ౧౦-౮౫-౫ ॥ చంద్రుని పక్షములో :- దీని అర్థమిట్లు కలదు. 'ఓ దేవ! ఓ ప్రకాశవంతుడవగు చంద్రుడా! కృష్ణ పక్షములో నిన్నెపుడు సూర్య రశ్మలు త్రాగివేయునో అపుడు నీవు శుక్ల పక్షము వచ్చినప్పుడు మరల వృద్ధియగుచుందువు. వాయువు, చంద్రుడవగు నీకు రక్షకుడై యున్నాడు. మరియు చంద్రుడవగు నీవు సంవత్సరములను మరియు చాంద్రమానములను నిర్మించుదువు అని. సోమలత పక్షములో :- లతయొక్క ఆకుల దృష్టితో ఇట్లు చెప్పబడినది. ఓ సోమలతా! కృష్ణపక్షములో నీ పర్ణములు ఒక్క టొక్కటిగా పడిపోవును. శుక్లపక్షములో నీవు మరల ఆకులచే పూర్ణమై పోవుచుందువు. సోమలతవగు నీకు వాయువు రక్షకుడైయున్నాడు. మరియు నీవు నీయొక్క రూప విశేషములతో చంద్రుడు సంవత్సరములను మరియు చాంద్రమానములను కూడ సూచితమొనర్చుచున్నాడు.॥ నిరుక్తము. ౧౧-౨,౪॥''

ఈ ప్రకారముగ నిరుక్తముయొక్క అభిప్రాయములో స్వాదిగణీ 'షుఞ్ అభిభవే' ధాతువుతో 'సోమ' శబ్దము సిద్ధియగుచున్నది. సోమ ఓషధిని యాజ్ఞికులు రసమును దీసి రిక్తమొనర్చెదరు. మరియు సోమచంద్రుని సూర్యుడు ఒక్కొక్కకళను తగ్గించుచు రిక్తమొనర్చును. ఈ కారణమున సోమ ఓషధి మరియు చంద్రుడు రెండును సోమ మనబడుచున్నవి. ఈ ప్రకరణములో

నిరుక్తకారుడు ఒక మహత్వపూర్ణమగు సంకేతమునుకూడ చేసినాడు. అది ఇట్లుకలదు. ఓషధివాచక సోమశబ్దము ముఖ్యదేవతరూపములో వేదములలో చాల తక్కువగా ప్రయుక్తమైనది. ఋగ్వేదములోనైతే సోమదేవతాగల, లేక పవమాన సోమదేవతాగల వేయికంటె అధికముగ ఋచలున్నవి. ఐనను నిరుక్తకారుని దృష్టియందు అవి దాదాపు సోమ ఓషధి పరకముగ గాని, లేక చంద్రుని పక్షముగాని లేవు. కాని యవి ఏదో ఇతర అర్థమునే అర్థ ప్రకరణముగ ధ్యానమొనర్చుచు అచ్చట ఎంచుకొనవలెను.

ఉణాది కోశములో 'సు' ధాతువుచే 'అర్తిస్తు సుహుస్పృహ్రక్షిక్షు భాయావాపధియక్షి నీభ్యో మన్॥ ఉణాది. ౧౧౪౦॥ వ సూత్రము ద్వార మనస్సును నిశ్చలమొనర్చుకొని సోమ శబ్దమును సిద్ధపరచబడినది. ఆ సూత్రమునందు పఠించబడిన 'సు' ధాతువుచే 'షు ప్రసవైశ్వర్యయోః' భ్వము మున్నగు మరియు అదాది మరియు 'షుఞ్ అభిషవే' స్వాదిమున్నగునవి గ్రహించుకొనవచ్చును. దానిననుసరించి ఏవి యుత్పన్నమొనర్చబడునో, ఏవి ఐశ్వర్యములకు హేతువులగునో, లేక ఏవి పిండుకొనబడునో అవి సోమములు. ఉణాదికోశముయొక్క వ్యాఖ్యయందు మహర్షి దయానందులు సోమముయొక్క వ్యాఖ్య నిట్లొనర్చినారు. ' ఏది ఐశ్వర్యములకు హేతువైయున్నదియో అట్టి కర్పూరము, లేక చంద్రుని 'సోమ'మని యందురు. ఐనను ఉణాదిసూత్రములో ఉకారాంత 'సు' ధాతువుయే పఠించబడుచున్నది. ఐనను 'షు ప్రేరణే తుదాది మరియు 'షూఙ్ ప్రాణిగర్భవిమోచనే' ఉదాది ధాతువులతో గూడ మనస్సును ప్రత్యయమొనర్చి సోమశబ్దమును సిద్ధిపరచుకొనబడుచున్నది.

మహర్షి దయానందులు తన వేదభాష్యములో సోమశబ్దమునకు ప్రతిపాదించిన అర్థములను కొన్నింటిని ఈ దిగువన వ్రాసిచూపుచున్నాము.

౧. చరాచర జగత్తు నుత్పన్నమొనర్చువాడే జగదీశ్వరుడు ॥య.3-౫౬॥

౨. రసమును దీయబడునట్టి ఔషధరాజమునే 'సోమ'మనియందురు ॥య.3-౫౬॥

3. సోమవిద్య సంపాదకులు విద్వాంసులు ॥య.౪-3౭॥

౪. శుభకర్మలు మరియు గుణముల ప్రేరకులు పరమేశ్వరుడు, లేక విద్వాంసులు ॥ఋ.౧-౯౧-3॥

౫. సకలైశ్వర్యముల సమృద్ధుడు, సౌమ్యగుణ సంపన్నుడు రాజు ॥ య. ౭-౨౧,౮-౫౦॥

౬. అనేక సుఖముల ఉత్పాదకుడు వాయువు ॥ ఋ. ౧-౯౧। ౧-౫॥

౭. చంద్రుడు ॥ఋ.3-౬౨-౧౪॥

౮. సైనికుల ప్రేరకుడగు సేన్యాధ్యక్షుడు ॥ య.౧౭-౪॥

౯. సౌమ్యగుణ సంపన్నులగు సభ్యులు ॥ఋ.౪-౧౭-౬॥

ఈ పావమానకాండములో పారమార్థిక దృష్టితో సోమశబ్దముయొక్క ముఖ్యమగు అర్థము పరమాత్మ. దీనియందు వర్ణించబడిన అనేక అర్థములు కేవలము పరమాత్మయందే సంఘటిల్లు చున్నవి. ఎట్లన, సోముడు ద్యులోకముయొక్క ఉత్పాదకుడు, పృథివియొక్క ఉత్పాదకుడు, అగ్ని ఉత్పాదకుడు, సూర్యుని ఉత్పాదకుడు (సామ. ౫౩౬). సోముడు సంపూర్ణభూమికి అధిపతి. ఆయన ద్యావా, పృథివి రెండింటిని ప్రకాశపరచినాడు (సామ. ౫౪౬). సోముడు దినములను, ఉషలను మరియు ద్యులోకము, లేక సూర్యుని దాటిపోవువాడైయున్నాడు (సామ. ౫౯౯). ఓ సోమా! నీవు నల్లని మరియు ఎఱ్ఱని రక్తనాడులలో ప్రకాశించు రక్తమును స్థిరపరచెదవు (సామ. ౫౯౫). ప్రజాపతియే సోముడు. ఇది బ్రాహ్మణ గ్రంథవచనము (శతబ్రా.౫-౧-౩-౭).

పరమాత్మనుండి ధారారూపములో ప్రవహించుచుండు రసము కూడ 'సోమ' మనిపించుకొనును. ఏలన వేదములో ఈ విధమగు వర్ణనలు లభించుచున్నవి. అనగా శుద్ధపరచబడిన సోమరసముయొక్క ధారలచే ఆనందితులైన ఉపాసకులు తరించి వెళ్లుచుందురు. ఉన్నతి దిశకు పరుగెత్తుచుందురు(సామ. ౫౦౦). ఓ సోమా! నీవు అభీష్ట సిద్ధిని ప్రదాన మొనర్చుటకొరకు ధారారూపములో ప్రవహించుము (సామ.౫౨౨).

పరమాత్మ మరియు బ్రహ్మానందముగాక సత్యము, శ్రీ, సౌమ్యజ్యోతి, మనస్సు, ప్రాణము, రేతస్సు, యజ్ఞము, బ్రహ్మవర్చస్సు మున్నగునవియును పరమార్థ దృష్టిలో 'సోమ' శబ్దమునకు వాచ్యార్థములగును. దీనియందు దిగువ వ్రాయబడిన వచనములు ప్రమాణములు, సత్యము, శ్రీ మరియు జ్యోతి సోమము (శ.బ్రా. ౫-౧-౨-౧౦). ఏ మనస్సుకలదో అదియే ఈ చంద్రుడు, లేక సోముడు (శత. బ్రా.౧౦-౩-౩-౭). ప్రాణమే సోముడు (తాండ్య. బ్రా. ౯-౯-౧-౫). రేతస్సు సోముడు (కౌండిన్య.బ్రా.౧౩-౭). యశస్సు సోముడు (శ.బ్రా. ౪-౨-౪౯). తేజము, బ్రహ్మ వర్చస్సే సోముడు(మై.బ్రా.౧-౬-౮).

వ్యావహారిక దృష్టిచే సోమ ఔషధి, సోమ ఔషధియొక్క రసము, చంద్రుడు, వర్షము, రాజు, బ్రాహ్మణుడు, యజమాని, సేనాపతి మున్నగునవి సోమశబ్దముయొక్క వాచ్యార్థములే యగును. దీనియందు నివ్వు ప్రమాణములు గలవు. సోముడు ఓషధులకు రాజు (గో.ఉ.౧-౧౭). పర్వతములపై సోమముత్పన్నమగును (శ.బ్రా.౩-౩-౪-౭). రసము సోమ మనబడును (శ.బ్రా.౭ -౩-౧-౩). చంద్రుడు మాత్రమే సోమరాజైయున్నాడు (కఠో. ౧౧-౩). వర్షమే పితృులవంటి సోముడు(తైత్తి.బ్రా.౧-౬-౮-౨). వర్షమే సోమరాజైయున్నాడు (కౌ. బ్రా. ౭-౧౦). రాజుయే సోముడు (శ. బ్రా. ౧౪-౪-౩-౧౨). బ్రాహ్మణుడే సోముడు (తాండ్య. బ్రా.౨౩-౧౬-౫). ఈ యజమానియే సోముడు(తై.బ్రా.౧-౩-౩-౫). సేనాపతియే సోముడు. శత్రువులచే అపహరింపబడిన గోవులను విడిపించు ఉద్దేశ్యముతో రథములకన్న ముమ్ముందుగ వెళ్లుచుండును. ఇది చూచిన ఆయన సైన్యములు ఉత్సాహమును పొందుచుందురు (సామ.౫౩౩).

సోముని సంబంధములో వైదిక వర్ణనలయందు 'సోముడు అద్రి (పర్వతము)లనుండి అభిషిక్తుడై అవివారవములచే పవిత్రపరచబడుచు కలశములో ప్రవేశించునని' కలదు. ఈ విషయములో నిమ్నవర్ణన చూడదగినదై యున్నది. అది అభిషుతమై కలశములందు ప్రవేశించును (సామ. ౪౮౯). ఓ అధ్వర్యా! నీవు పర్వతములపైనుండి అభిషుతమైన సోమమును జల్లెడచే [పవిత్రతకు] తెమ్ము (సామ. ౪౯౯). ఓ సోమా! నీవు అద్రులనుండి పవిత్రపరచబడి అవి జల్లెడలనుండి జల్లించబడెదవు (సామ. ౫౧౩). ఓ సోమా! జాగరూకుడవు మరియు ప్రియుడవగు నీవు జల్లెడలచే జల్లించబడి పవిత్రమగుదువు (సామ. ౫౧౯). సహస్రధారలుగలదిగనై సోమము జల్లెడరంధ్రములనుండి తరించి వత్తువు (సామ. ౫౨౦). ఓ సోమా! పవిత్ర పరచబడిన నీవు 'అవి' యొక్క రంధ్రములనుండి వచ్చినపుడు నీ మధుర ధారలు బయలుదేరును (సామ. ౫౩౪). ఇంద్రనామక రుచికరమగు సోమము 'అవి' రంధ్రములను దాటివచ్చి కలశములందు స్థిరమగును (సామ. ౫౩౫). హరినామక సోమము సూర్యుని జనకుడుగనై ప్రవహించుచున్నది. అశ్వమేటుల ద్రుమమయ రథమును పొందుచుండునో అటులనే ద్రోణ (దొప్ప) కలశములకు చేరుచున్నది (సామ. ౫౩౮). సింధువుల ప్రాణము సోమ కలకలమను శబ్దములతో కలశములందు చేరును (సామ. ౫౫౯). పవిత్రమొనర్చబడుచు, లేక పవిత్రత నిచ్చుచు సోమము జల్లెడరంధ్రములనుండి బయలుదేరును (సామ ౫౬౨). ఓ సోమమా! మధుమంతమైన నీవు మా కలశములందు చేరి స్థిరమగుము (సామ. ౫౭౧). పవిత్రత నిచ్చుచు సోమము తరంగములతో గూడ అవివారములవైపు పరుగిడుచున్నది (సామ ౫౭౨). ఇది ధారారూపములో అత్యంతానందదాయకమగు సోమము జల్లించబడి ప్రవహించుచున్నది (సా.౫౮౪).

సోమ ఓషధి పక్షములో 'అద్రి' అనగా ఖల్వములో దంచబడి జల్లించి పవిత్రపరచబడుచు ద్రోణములందే చేరును. ఆధ్యాత్మపక్షములో:- ఆనందరసాగార పరమేశ్వరరూప సోమరూపధ్యానము శిలాసన్నికల్లులో మర్దించబడి, శుద్ధ చిత్తవృత్తిరూప పవిత్ర దశలచే జల్లించబడి ఆత్మరూప ద్రోణకలశములందు ప్రవేశించును. లేక జ్ఞానరూప సోమము జ్ఞానేంద్రియరూప ఖల్వములో మర్దించబడి మనోబుద్ధిరూప జల్లెడచే శోధించబడి ఆత్మరూప కలశములందు ప్రవేశించును. వేదములందు సోమశబ్దమునకు ముఖ్యార్థము 'సోమ' ఓషధి కాదని వేదము స్వయముగ ఉద్ఘోషించుచు 'బ్రహ్మజ్ఞానులు సోమమని తలచు దాని నెవ్వరును తినుటగాని త్రాగుట గాని చేయజాలరు (ఋ.౧౦-౮౫-౩).

ఈ పావమాన కాండముయొక్క వ్యాఖ్యలో పవమాన సోమునిచే పరమాత్మ పక్షములో లేక బ్రహ్మానందపక్షములో అర్థ మొనర్చబడును. సోమ ఓషధి పక్షము, లేక రాజు, సేనాపతి మున్నగువారి పక్షములోనైతే అక్కడక్కడ సంకేతముగ వ్యాఖ్యానొనర్చబడును.

అథ పఞ్చమో౽ధ్యాయః

ఐదవ అధ్యాయము

చతుర్థీదశతిః

౪౬౭. ఋషిః - అమహీయుః। దేవతా - పవమానః సోమః।

ఛన్దః - గాయత్రీ। స్వరః - షడ్జః.

తత్ర ప్రథమమ్ ఉపరిష్టాదధః సోమః ప్రవహతీత్యాహ.

౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర
౪౬౭. ఉచ్చాతే జాతమన్ధసో దివి సద్భూమ్యా దదే।

౩ ౨ఉ ౩ ౨ ౩ ౧౨
ఉగ్రం శర్మ మహి శ్రవః ॥ ౧ ॥

౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩
ప.వి :- ఉచ్చా- ఉత్-చా। తే। జాతమ్। అన్ధసః। దివి। సత్। భూమి। ఆ। దదే।
౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర
ఉగ్రమ్। శర్మ। మహి। శ్రవః ॥౧॥

పదార్థః- హే పవమాన సోమ! పవిత్రకర్తః రసాగార పరమేశ్వర! **తే** తవ **అన్ధసః** ఆనన్దరసస్య **జాతమ్** సమూహః **ఉచ్చా** ఉచ్చమ్ అస్తి. **దివి సత్** ద్యోతమానే ఆనన్దమయకోశే విద్యమానం తత్ **భూమి** భూమిష్ఠో జనః. అత్ర 'సుపాం సులుక్...' ఇతి విభక్తేర్లుక్. **ఆదదే** గృహ్ణాతి. తేన అన్ధసా ఆనన్దరసేన **ఉగ్రం శర్మ** ప్రబలం కల్యాణమ్ **మహి శ్రవః** మహద్ యశశ్చ, ప్రాప్యతే ఇతి శేషః. ॥ ౧ ॥

భావార్థః- **ఉపర్యన్తరిక్షే విద్యమానం పర్జన్యరసం చన్ద్రమసః సౌమ్య ప్రకాశరూపం రసం వా గృహీత్వా యథా భూమిః సస్య = శ్యామలా జాయతే, తథైవానన్దమయకోశే ఽ భిషూయమాణం బ్రహ్మానన్దరసం పీత్వా సామాన్యో జనః కృతార్థతాం భజతే. ॥ ౧ ॥**

౪౬౭. ఈ మొదటి మంత్రములో పైనుండి క్రిందివరకు గల సోమప్రవాహమును వర్ణించబడినది.

పదార్థము :- ఓ పవమాన సోముడా! పవిత్రకర్తవగు రసాగార పరమేశ్వరా! (తే) నీయొక్క (అన్ధసః) ఆనందరసముయొక్క (జాతమ్) సమూహము (ఉచ్చా) ఉన్నతమైనది. (దివి సత్) ప్రకాశవంత ఆనందమయ కోశమునందు విద్యమానమైయున్న ఆయన ఆనందమును (భూమి) పృథివి, అనగా భూమిపై నివసించు మనుష్యులు (ఆదదే) పొందుచుందురు. అట్టి ఆనందరసముచే (ఉగ్రం శర్మ) తీవ్రకల్యాణము మరియు (మహి శ్రవః) మహా యశస్సును పొందుచుందురు.॥౧॥

భావార్థము :- ఎటుల పైన అంతరిక్షమునందు విద్యమానమైయున్న మేఘములరసమును లేక చంద్రుని చంద్రికల రసమును గ్రహించిన భూమి సస్యశ్యామలమైపోవునో అటులనే ఉన్నతమయకోశములో అభిషుతమైపోవుచు బ్రహ్మానందరసమును పానమొనర్చి సామాన్య మనుష్యులు కృతార్థులైపోవుదురు. ॥౧॥

467. O Spiritual sacrifice of devotion ! The birth of thy juice (bliss) is very high. It is the enlightened truthful people that partake of it. It is strengthening, pleasing, adorable and renowned. Even ordinary people of earth can enjoy it to a certain extent. II1II

౪౬౮. ఋషిః – మధుచ్ఛన్దాః దేవతా – పవమానః సోమః।

ఛన్దః – గాయత్రీ। స్వరః – షడ్జః.

అథ స సోమః స్వధారయాఽస్మాన్ పునీయాదిత్యాహ.

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧౨ ౩ ౧౨
౪౬౮. స్వాదిష్ఠయా మదిష్ఠయా పవస్వ సోమ ధారయా।
౧ ౨ ౩ ౧౨ ౩ ౨
ఇన్ద్రాయ పాతవే సుతః ॥ ౨ ॥

౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧౨ర ౩ ౧౨ర ౧౨ర
ప.వి :- స్వాదిష్ఠయా । మదిష్ఠయా । పవస్వ । సోమ । ధారయా । ఇన్ద్రాయ ।
౧ ౨ర ౩ ౨
పాతవే । సుతః॥ ౨ ॥

॥ ౦ **పదార్థః-** హే **సోమ** ఆనన్దరసాగార పరమేశ్వర! త్వమ్ **స్వాదిష్ఠయా** స్వాదుతమయా **మదిష్ఠయా** అతిశయేన హర్షప్రదయా **ధారయా** ఆనన్దసన్తత్యా **పవస్వ** అస్మాన్ పునీహి. త్వమ్ **ఇన్ద్రాయ** మమ ఆత్మనే **పాతవే** పాతుమ్. అత్ర పా ధాతోః తుమర్థే తవేన్ ప్రత్యయః. నిత్వాదాదుదాత్తత్వమ్. **సుతః** అభిషుతో భవ. ॥ ౨ ॥

భావార్థః-స్వాన్తఃకరణే స్రవన్తీం పావయిత్రీమానన్దరసతరంగిణీమనుభవన్నుపాసకో బ్రూతే యత్ పరమాత్మరూపాత్ సోమాదభిషూయమాణో బ్రహ్మానన్దరస ఇత్థమేవ మమాత్మనః పానాయ నిరన్తరం ధారారూపేణ ప్రస్రవేదితి. ॥ ౨ ॥

౪౬౮. ఈ మంత్రములో సోమము తన ధారలచే మమ్ము పవిత్రమొనర్చవలె నను విషయము కలదు.

పదార్థము :-(సోమ) రసాగారమయమగు ఓ పరమేశ్వరా! నీవు (స్వాదిష్ఠయా) రుచికరము (మదిష్ఠయా) అత్యంత హర్షప్రదమగు (ధారయా) ఆనందధారలచే (పవస్వ) మమ్ము పవిత్రపరచుము. నీవు (ఇన్ద్రాయ) నా ఆత్మను (పాతవే) పొందుటకొరకు (సుతః) అభిషుతుడవుకమ్ము॥౨॥

భావార్థము :-మన అంతఃకరణములందు ప్రవహించుచున్న పవిత్రతను సంపాదించిపెట్టు ఆనందరస ప్రవాహమును అనుభవించుచు ఉపాసకులిట్లనుచున్నారు. 'పరమాత్మరూపసోమముచే పవిత్రమగుచు బ్రహ్మానందరసము ఇదేవిధముగ నా యాత్మ పానమొనర్చుటకై నిరంతరము ధారారూపములో ప్రవహించుచుండుగాక!॥౨॥

468. Some with Thy most delicious And intoxicating sap Make me truly pure and pious In Thy Light O Lord, me wrap. II2II

౪౬౯. ఋషిః – భృగుర్వారుణిః। దేవతా – పవమానః సోమః।

ఛన్దః – గాయత్రీ। స్వరః – షడ్జః.

అథ పునరపి సోమరసస్య ధారాప్రవాహమాకాఙ్క్షతే.

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౪౬౯. వృషా పవస్వ ధార యా మరుత్వతే చ

౩ ౨ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
మత్సరః విశ్వా దధాన ఓజసా ॥ 3 ॥

౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర
ప.వి :- వృషా । పవస్వ । ధార యా । మరుత్వతే । చ । మత్సరః। విశ్వా । దధానః ।
౧ ౨ర
ఓజసా ॥ 3 ॥

పదార్థః- హే పరమాత్మసోమ ! **వృషా** అధ్యాత్మసంపద్వర్షకస్త్వమ్ **ధారయా** ధారారూపేణ **పవస్వ** ప్రవహ, **మరుత్వతే చ** ప్రాణసహచరాయ జీవాత్మనే చ **మత్సరః** ఆనన్దస్రావకో భవేతి శేషః.

మదమ్ ఆనన్దం సారయతీతి మత్సరః. ''మత్సరః సోమో, మన్దతేస్తృప్తికర్మణః'' ఇతి యాస్కః. నిరు....౨।౫. కిఞ్చ **ఓజసా** బలేన **విశ్వా** విశ్వాని ఆత్మమనోబుద్ధ్యాదీని **దధానః** ధారయన్ భవేతి శేషః. ॥ 3 ॥

భావార్థః-యదా ప్రాణాయామ సాధనేన, ధ్యానేన చ రసనిధేః పరమేశ్వరాద్ ధారారూపేణానన్దరస సందోహః ప్రస్రవతి తదా శరీరరాజ్యస్యాత్మమనోబుద్ధ్యాదీని సర్వాణ్యేవాంగాని తృప్యన్తి. ॥ 3 ॥

౪౬౯. ఈ మంత్రమునందును మరల సోమరస ధారాప్రవాహమును ఆహ్వానించబడినది.

పదార్థము :- ఓ పరమాత్మా - సోమా! (వృషా) ఆధ్యాత్మసంపదలను వర్షింపజేయు నీవు (ధారయా) ధారారూపములో (పవస్వ) ప్రవహించుము (మరుత్వతే చ) మరియు ప్రాణముల సహచారియగు ఆత్మకొరకు (మత్సరః) ఆనందదాయకుడవగుము (ఓజసా) తన ఓజస్సుచే (విశ్వా) సమస్త ఆత్మ, మనస్సు, బుద్ధి మున్నగువాని (దధానః) ధారణమొనర్చువాడవగుము.॥3॥

భావార్థము :- ప్రాణాయామ సాధనద్వారా మరియు ధ్యానముద్వారా రసనిధియగు పరమేశ్వరునిచే ధారారూపమునందు ఆనందరస సందోహము ప్రవహించుచుండునప్పుడు శరీర రాజ్యముయొక్క ఆత్మ, మనస్సు, బుద్ధి మున్నగు సర్వాంగములు తృప్తిచెందుచుండును.॥3॥

469. O Soma (The juice of devotion cum wisdom) flow onward mighty with thy stream, pleasing the Lord who loves His devotees, supporting all divine virtues with thy power. II3II

౪౭౦. ఋషిః - అమహీయుః। దేవతా - పవమానః సోమః।

ఛన్దః - గాయత్రీ। స్వరః - షడ్జః.

అథ పరమాత్మసోమః ప్రార్థ్యతే.

౨ ౩ ౨ ౨౧౨ ౩ ౧౨ ౩ ౧ ౨
౪౭౦. యస్తే మదో వరేణ్యస్తేనా పవస్వాన్ధసా ।
౩ ౧౨ ౩ ౨
దేవా వీరఘశꣳ సహా ॥ ౪ ॥

౨ ౩ ౧ ౨ర ౧౨ర ౧౨ర ౩ ౧౨ర ౩ ౨ ౩
ప.వి :- యః। తే । మదః। వరేణ్యః । తేన । పవస్వ । అన్ధసా । దేవావీః - దేవ -
౨ ౩ ౨ ౩ ౨
అవీః। అఘశꣳసహా- అఘశꣳస-హా॥ ౪ ॥

పదార్థః- హే పవిత్రతాదాయక పరమాత్మసోమ! **యః తే** యస్తవ **వరేణ్యః** వరణీయః **మదః** ఆనన్దరసః అస్తి **తేన అన్ధసా** తేన రసేన. తేనా ఇతి సంహితాయాం ఛాన్దసో దీర్ఘః. **పవస్వ** ప్రవాహితో భవ. ప్రవాహితో భూత్వా చ **దేవావీః** మన - ఇన్ద్రియాదీనాం దేవానాం సన్మార్గప్రవర్తనేన రక్షకః. 'అవితృస్తృతన్త్రిభ్యః, ఉ. ౧౫౦ ఇతి అవ ధాతోః ఈః ప్రత్యయే అవీ ఇతి సిద్ధ్యతి. దేవానామ్ అవీః దేవావీః. **అఘశంసహా** పాపప్రశంసకానాం భావానాం హన్తా చ భవేతి శేషః. ॥ ४ ॥

భావార్థః-రసనిధేః పరమాత్మన ఉపాసనేన య ఆనన్దరసః ప్రాప్యతే తేన శరీరస్య సర్వాణి మన ఇన్ద్రియాదీని వక్రపథం విహాయ ఋజుగామీని జాయన్తే పాపప్రశంసకా భావాశ్చ పరాజీయన్తే.॥ ४ ॥

४८०. ఈ మంత్రములో పరమాత్మరూప సోమునిచే ప్రార్థించబడినది.

పదార్థము :-పవిత్రతను ప్రసాదించు ఓ పరమాత్మా-సోమా! (యః తే) ఏ నీయొక్క (వరేణ్యః) వరించదగిన (మదః) ఆనందరసముగలదో (తేన అన్ధసా) ఆ రసముతో గూడ (పవస్వ) ప్రవాహితమగుము మరియు ప్రవాహితమై (దేవావీః) సన్మార్గమున ప్రవృత్తుల నొనర్చుటకొరకు మనస్సు, ఇంద్రియములు మున్నగు దేవతల రక్షకుడవు మరియు (అఘశంసహా) పాపప్రశంసక భావముల వినాశకుడవగుము.॥४॥

భావార్థము :- రసనిధియగు పరమాత్మయొక్క ఉపాసనచే ఏ ఆనందరసము ప్రాప్తించగలదో, దానిచే శరీరముయొక్క సమస్త మనస్సు, ఇంద్రియములు మున్నగు కుటిల మార్గములను వదలివేసి సరళమార్గగామియగువారు పాపప్రశంసక భావములను పరాజితమొనర్చివేయుదురు.॥४॥

470. O Soma, (God) flow and purify all with that juice (bliss) of Thine, most excellent that brings delight, slaying the wicked propensities and protecting divine virtues, thoughts and tendencies, flow on ceaselessly and purify us. II4II

४८१.ఋషిః - త్రితః। దేవతా - పవమానః సోమః ।

ఛన్దః - గాయత్రీ। స్వరః - షడ్జః.

అథానన్దరసనిర్ఝరం వర్ణయతి.

३ २ఉ ३ १२ ३ १२ ३१२
४८१. తిస్రో వాచ ఉదీరతే గావో మిమన్తి ధేనవః ।

१ २ ३ १२
హరిరేతి కనిక్రదత్ ॥ ५ ॥

3 2 1 2ర 3 1 2ర 3 1 2 1 2ర 3
ప.వి :- తి(స్రః। వాచః । ఉత్-ఈరతే । గావః। మిమన్తి । ధేనవః । హరిః । ఏతి ।
1 2ర
కని క్రదత్ ॥ ౫ ॥

పదార్థః- తి(స్రః వాచః ఋగ్యజుః సామలక్షణాః **ఉదీరతే** ఉద్గచ్ఛన్తి, **ధేనవః** నవప్రసూతాః ప్రస్నుతపయోధరాః **గావః** పయస్విన్యః ఇవ **మిమన్తి** తర్ణకాన్ ప్రతి శబ్దాయన్తే. మాఙ్ మానే శబ్దే చ. పరస్మైపదం ఛాన్దసమ్. **హరిః** కల్మషహారీ ఆనన్దమయః సోమరసనిర్ఝరః. హరిః సోమో హరితవర్ణః ఇతి నిరుక్తమ్. ౪ । ౧౯. **కనిక్రదత్** ఝురఝుర శబ్దం కుర్వన్ **ఏతి** ఉపాసకానాం మానసభువి నిర్ఝురతి. క్రది ఆహ్వానే రోదనే చ. 'దాధర్తిదర్ధర్తి... అ. ౭ । ౪ । ౬౫' ఇతి క్రన్దేర్యఙ్లుజన్తస్య శతరి అభ్యాసస్య చుత్వాభావో నిగాగమశ్చ నిపాత్యతే. ॥ ౫ ॥

అత్ర వ్యంగ్యోత్ప్రేక్షా స్వభావోక్తిరనుప్రాసశ్చాలఙ్కారః. ॥ ౫ ॥

భావార్థః- **పరమాత్మారాధనే లీనా జనాః ప్రేమ్ణా ముహుర్ముహుర్ఋగ్యజుఃసామలక్షణా వాచ ఉదీరయన్తి. మన్యే వత్సాన్ ప్రతి స్నేహాకులా ధేనవః శబ్దాయన్తే. ఉపాసకానాం మానసభూమయో రసనిధేః పరమాత్మనః సకాశాత్ ప్రస్నుతేనానన్దరసనిర్ఝురేణ స్నాతా జాయన్తే. అహో, కీదృశమానన్దమయం వాతావరణం వర్తతే. ॥ ౫ ॥**

౪౭౧. ఈ మంత్రములో ఆనందరసముయొక్క ధారల వర్ణన కలదు.

పదార్థము :- (తి(స్రః వాచః) ఋగ్ యజుః సామరూప మూడు వాణులు (ఉదీరతే) లేచుచున్నవని ప్రతీతమగుచున్నది. (ధేనవః) క్రొత్తగా ఈనిన పాడి (గావః) ఆవులు ఎటుల (మిమన్తి) వత్సమును గురించి 'అంబా'యని పిలిచికొనునో అటులనే (హరిః) కల్మషహారియగు ఆనందమయ సోమరసముయొక్క ఊటలను (కనిక్రదత్) ఝురఝురమను శబ్దమొనర్చుచు (ఏతి) ఉపాసకుల మనో క్షేత్రముపై ప్రవహించుచున్నది.॥౫॥

ఈ మంత్రములో వ్యంగ్యోత్ప్రేక్ష, స్వభావోక్తి మరియు అనుప్రాసాలంకారము గలదు.॥౫॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరుని ఆరాధనయందు లీనమైనవారు మరల మరల ఋగ్వేద, యజుర్వేద సామవేదరూప వాణుల ఉచ్చారణ నొనర్చుచున్నారు. అనగా వత్సముల యెడ ప్రేమచేనిండియున్న పాడి యావులు 'అంబా' యని పిలుచుచుండునటుల ఉపాసకుల మనో క్షేత్రములు, రసనిధియగు పరమాత్మనుండి కడు ప్రశంసనీయమగు ఆనందరసముయొక్క ధారలలో జలకములాడుచున్నారు. అయ్యారే! ఎంతటి ఆనందమయవాతావరణమో చూడుడు.॥౫॥

471. Three sounds are rising up as if cows giving milk are lovingly calling their calves. God Who is the Destroyer of sins and misery is coming to us thundering (so to speak). II5II

౪౭౨. ఋషిః - కశ్యపః। దేవతా - పవమానః సోమః।

ఛన్దః - గాయత్రీ। స్వరః - షడ్జః.

అథేన్దునామ్నా పరమాత్మసోమ ఆహూయతే.

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧౨౩ ౧ ౨
౪౭౨. ఇన్ద్రాయేన్దో మరుత్వ తే పవస్వ మధుమత్తమః ।

౩౨ ౩ ౧ ౨౩ ౧౨
అర్కస్య యోనిమాసదమ్ ॥ ౬॥

౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౧౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర
ప.వి :- ఇన్ద్రాయ । ఇన్దో మరుత్వతే । పవస్వ । మధుమత్తమః । అర్కస్య। యోనిమ్।

౩౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర
ఆసదమ్ - ఆ - సదమ్ ॥ ౬ ॥

పదార్థః- హే **ఇన్దో** చన్ద్రవదాహ్లాదక పవిత్రతాదాయక రసేనార్ద్రయితః రసనిధే పరమాత్మన్! **మధుమత్తమః** అతిశయేన మధురః త్వమ్ **మరుత్వతే ఇన్ద్రాయ** ప్రాణసహచరాయ మమ ఆత్మనే, ఆత్మనో లాభార్థమిత్యర్థః. **అర్కస్య** అర్చయితుః ఆత్మదేవస్య **యోనిమ్** నివాసగృహం హృదయమ్. యోనిరితి గృహనామ. నిఘం...౩ । ౪. **ఆసదమ్** ఆసత్తుమ్. ఆఙ్పూర్వాత్ షద్ల్ఱ ధాతోః తుమర్థే ణముల్ ప్రత్యయః. **పవస్వ** గచ్ఛ. పూఙ్ పవనే భ్వాదిః పవతే గతికర్మా. నిఘం...౨ । ౧౪ ॥ ౬ ॥

భావార్థః-సమాధిదశాయాం రసాగారాత్ పరమేశ్వరాత్ స్యన్దమాన ఆనన్దసందోహో హృదయ- మభివ్యాప్యోపాసితుర్జీవస్య మహత్ కల్యాణం కరోతి. ॥ ౬ ॥

౪౭౨. ఈ మంత్రములో ' ఇందు' నామముతో పరమాత్మరూప సోముని ఆహ్వానించబడినది.

పదార్థము :-(ఇన్దో) చంద్రునివంటి ఆహ్లాదకుడవు, రసముచే ఆర్ద్రమొనర్చునట్టి రసనిధివగు ఓ పరమేశ్వరా! (మధుమత్తమః) అత్యంత మధురమగు నీవు (మరుత్వతే ఇన్ద్రాయ) ప్రాణముతో గూడిన నా ఆత్మయొక్క లాభార్థము (అర్కస్య) ఉపాసకుడగు ఆ ఆత్మయొక్క (యోనిమ్) నివాసగృహమగు హృదయములో (పవస్వ) నివసించుము.।౬॥

భావార్థము :- సమాధి స్థితియందు రసాగారమగు పరమేశ్వరునినుండి ప్రవహించుచు ఆనంద సందోహమగు హృదయమునందు వ్యాప్తమై ఉపాసకుడగు జీవునకు మహా కల్యాణమొనర్చుచుందువు.।౬॥

472. O God, Giver of Peace, and coolness like the moon, Thou Who art the sweetest, purify me who am the master of my vital energy. I have taken my seat in the temple of my Lord Who is always to be worshipped. The whole world has become like a holy shrine to me, as I regard God as All - pervading.II6II

౪౭౩.ఋషిః - జమదగ్నిః। దేవతా - పవమానః సోమః।

ఛన్దః - గాయత్రీ। స్వరః - షడ్జః.

అథానన్దరసో వర్ణ్యతే.

౨౧ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨
౪౭౩. అసావ్యꣳశుర్మదాయాప్సు దక్షో గిరిష్ఠాః।

౩ ౨ ౩౧ ౨
శ్యేనో న యోనిమాసదత్ ॥ ౬ ॥

౧ ౨ర ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨
ప. వి :- అసావి । అꣳశుః। మదాయ । అప్సు। దక్షః । గిరిష్ఠాః- గిరి-స్థాః। శ్యేనః। న।
౧ ౨ర ౩
యోనిమ్ । ఆ । అసదత్ ॥ ౬ ॥

పదార్థః- గిరిష్ఠాః పర్వతే స్థితః. గిరౌ తిష్ఠతీతి గిరిష్ఠాః 'ఆతో మనిన్క్వనిబ్వనిపశ్చ అ. ౩।౨।౭౪' ఇతి విచ్ ప్రత్యయః. **దక్షః** బలప్రదః **అంశుః** సోమౌషధిః. అంశుః శమష్టమాత్రో భవతి, అననాయ శం భవతీతి వా. నిరు. ౨।౫. యథా **అప్సు** ఉదకేషు **అసావి** సూయతే, తథా **గిరిష్ఠాః** పర్వతవదున్నతే పరబ్రహ్మణి విద్యమానః **దక్షః** ఆత్మబలవర్ధకః **అంశుః** ఆనన్దరసః **మదాయ** హర్షాయ **అప్సు** మమ ప్రాణేషు కర్మసు చ **అసావి** మయా అభిషుతోఽస్తి. **శ్యేనః న** శ్యేనపక్షీ యథా **యోనిమ్** స్వనీడం ప్రాప్నోతి, తథా ఏష ఆనన్దరసః **యోనిమ్** మమ హృదయమన్దిరమ్ **ఆ అసదత్** ఆగతోఽస్తి. ॥ ౬ ॥

అత్ర పూర్వార్ధే శ్లేషమూలో వ్యఙ్గ్యోపమాలఙ్కారః. ఉత్తరార్ధే వాచ్యోపమా. ॥ ౬ ॥

భావార్థః- యథా శ్యేనాదయః పక్షిణః సాయంకాలే స్వస్వావాసభూతం వృక్షం ప్రత్యాగచ్ఛన్తి తథైవ పరబ్రహ్మణః సకాశాన్నిర్ఝరన్నానన్దరసో హృదయప్రవేశమభ్యాగచ్ఛతి. యథా చ సోమో వసతీవర్యాఖ్యపాత్రస్థే జలేఽభిషూయతే తథాఽఽనన్దరసః స్తోతుః ప్రాణేషు కర్మసు చ. ॥ ౬ ॥

౪౭౩. ఈ మంత్రములో ఆనందరసమును గురించిన వర్ణన కలదు.

పదార్థము :-(గిరిష్ఠాః) పర్వతములపై స్థిరమైన (దక్షః) శక్తివంతమగు (అంశుః) సోమ ఓషధివంటి (అప్సు) జలములలో (అసావి) పరిశుద్ధ మొనర్చబడినట్లు (గిరిష్ఠాః) పర్వతమువంటి ఉన్నతమగు పరబ్రహ్మయందు స్థిరమైయున్న (దక్షః) ఆత్మబలమును పెంపొందించునట్టి (అంశుః) ఆనందరసమును (మదాయ) హర్షముకొరకు (అప్సు) నా ప్రాణముల లేక కర్మలలో (అసావి) నా ద్వారా అభిషుత మొనర్చబడినది (శ్యేనః న) డేగపక్షి (యోనిమ్) తన గూటిలోనికి ఎటుల ప్రవేశించునో, అటులనే ఈ యానందరసము (యోనిమ్) నా హృదయగృహమునకు (ఆ అసదత్) వచ్చి స్థిరమైపోయినది.॥౭॥

ఈ మంత్రమునందు పూర్వార్థములో శ్లిష్ట వ్యంగ్యోపమానము మరియు ఉత్తరార్ధములో వాచ్యోపమాలంకారము గలదు.॥౭॥

భావార్థము :-డేగలు మున్నగు పక్షులు సాయంకాలములో తాము నివసించుచుండు వృక్షములకు ఎటుల చేరుచుండునో అటులనే పరబ్రహ్మవద్దినుండి ప్రవహించుచు ఆనందరసము హృదయప్రదేశమునకు చేరుచుండును. మరియు ఎటుల సోమలతయొక్క సోమరసము 'వసతీవరీ' యను పేరుగల పాత్రయందుగల జలమునందు శుద్ధపరచబడునో అటులనే ఆనందరసము స్తోతయొక్క ప్రాణము మరియు కర్మలయందు అభిషుతమగును.॥౭॥

473. I (devotee) have started for rapturous joy the sacrifice of devotion, which is expert in action, which dwells in the tongue by taking the holy name of God and which is giver of happiness and peace to the life. Like a quick horse in battle field or a hawk in its abode, it has settled down in my heart. II7II

౪౭౪. ఋషిః – దృఢచ్యుతః ఆగస్త్యః। దేవతా – పవమానః సోమః।

ఛన్దః – గాయత్రీ। స్వరః – షడ్జః.

అథానన్దరసస్య ప్రస్రవణం ప్రార్థ్యతే.

౧౨ ౩౧౨ ౩౧౨ ౩౧౨
౪౭౪. పవస్వ దక్షసాధనో దేవేభ్యః పీతయే హరే।

౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
మరుద్భ్యో వాయవే మద : ॥౮॥

౧౨ర ౩ ౧౨ ౩ ౧౨ర ౩౧౨ ౩౧౨ ౩ ౧ ౨
ప.వి :- పవస్వ। దక్షసాధనః – దక్ష–సాధనః। దేవేభ్యః। పీతయే। హరే। మరుద్భ్యః।

౩ ౧ ౨ ౧౨ర
వాయవే। మదః ॥౮॥

పదార్థః- హే **హరే** ఊర్ధ్వహరణశీల రసాగార పరబ్రహ్మ! **దక్షసాధనః** బలసాధకస్త్వమ్ **దేవేభ్యః పీతయే** విద్వద్భ్యః పానాయ **పవస్వ** ఆనన్దరసం పరిస్రావయ, కిఞ్చ తేషాం విదుషామ్ **మరుద్భ్యః** ప్రాణేభ్యః **వాయవే** గతిశీలాయ మనసే చ **మదః** తృప్తికరో భవ. వాతి గచ్ఛతీతి వాయుః. మనసశ్చ గతిశీలత్వం ''యజ్జాగ్రతో దూరముదైతి దైవం తదు సుప్తస్య తథైవైతి, దూరఙ్గమం జ్యోతిషాం జ్యోతిరేకం తన్మే మనః శివసంకల్పమస్తు''. య. 34 ।1 ఇత్యాదివర్ణనాత్ సిద్ధమ్. ॥8॥

భావార్థః- పరబ్రహ్మణః సకాశాద్ య ఆనన్దరసః ప్రస్రవతి స సాధకస్యోర్ధ్వయాత్రాయాం సహాయకో జాయతే. తేన చ రసేన తస్య మనోబుద్ధిప్రాణాదికం సర్వమేవ పరమాం తృప్తిం భజతే. ॥8॥

474. ఈ మంత్రములో ఆనందరసము ప్రవహించుటకు ప్రార్థించబడినది.

పదార్థము :-(హరే) ఉన్నతి వైపునకు కొనిపోవునట్టి రసాగారమగు ఓ పరమేశ్వరా! (దక్షసాధనః) శక్తి సాధకుడవగు నీవు (దేవేభ్యః పీతయే) విద్వాంసులద్వార పానమొనర్చుటకొరకు (పవస్వ) ఆనందరసమును పరిస్రుతమొనర్చుము. ఆ విద్వాంసుల (మరుద్భ్యః) ప్రాణములకొరకు మరియు (వాయవే) గతిశీలమగు మనస్సుకొరకు (మదః) తృప్తిప్రదాతవగుము.।8॥

భావార్థము :-పరబ్రహ్మవద్దినుండి ప్రవహించునట్టి ఆనందరసము సాధకుని ఊర్ధ్వయాత్రయందు సహాయకముగ నుండును. ఆ రసముచే అతని మనస్సు, బుద్ధి, ప్రాణము మున్నగునవన్నియును పరమతృప్తిని పొందుచుండును.।8॥

474. O Spiritual juice (of devotion) which destroyest all sins and givest strength to enlightened truthful wise men, flow thou on and purify all. Thou art giver of rapturous joy for my breaths and the soul. Thou art meant for the soul to drink. II8II

475. ఋషిః - కాశ్యపోఽసితః। దేవతా - పవమానః సోమః।

ఛన్దః - గాయత్రీ। స్వరః - షడ్జః.

అథానన్దరసప్రవాహం వర్ణయతి.

1 2 3 1 2 3 2 3 2 3 1 2
475. పరి స్వానో గిరిష్ఠాః పవిత్రే సోమో అక్షరత్।

1 2 3 1 2
మదేషు సర్వధా అసి ॥9॥

ప.వి :- పరి । స్వానః। గిరిష్ఠాః - గిరి స్థాః। పవిత్రే । సోమః । అక్షరత్ । మదేషు ।
సర్వధాః - సర్వ - ధాః అసి ॥ ౯ ॥

పదార్థః- **గిరిష్ఠాః** పర్వతోత్పన్నః **సోమః** సోమౌషధిః యథా **స్వానః** సువానః అభిషూయమాణః సన్. షుఞ్ అభిషవే స్వాదిః, కర్మణి శానచ్. ఛన్దసి బాహులకాద్ ఉవజభావే యణ్. **పవిత్రే** దశాపవిత్రే క్షరతి తథా **గిరిష్ఠాః** గిరివదున్నతే పరబ్రహ్మణి స్థితః **స్వానః** తత అభిషూయమాణశ్చ **సోమః** ఆనన్దరసః **పవిత్రే** పవిత్రేహృదయే **అక్షరత్** ప్రస్రవతి. హే ఆనన్దరసాగార పరమాత్మన్! త్వమ్ **మదేషు** ఆనన్దరసేషు క్షరితేషు సత్సు **సర్వధాః** సర్వేషామ్ ఉపాసకానాం ధారకః **అసి** భవసి. ॥ ౯ ॥

అత్ర శ్లేషమూలో వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. ॥ ౯ ॥

భావార్థః- యదా రసనిధేః పరమాత్మనః సకాశాదానన్దరసో హృదయే ప్రస్రవతి తదా రససంతృప్తో యోగీ సర్వాత్మనా ధ్రియతే. ॥ ౯ ॥

४८२९. ఈ మంత్రములో ఆనందరస ప్రవాహమును వర్ణించబడినది.

పదార్థము :-(గిరిష్ఠాః) పర్వతములపై ఉత్పన్నమగు (సోమః) సోమ ఓషధి ఎటుల (స్వానః) పితుకుకొనినప్పుడు (పవిత్రే) దశాపవిత్రమునందు ఎటుల ప్రవహించునో అటులనే (గిరిష్ఠాః) పర్వతమువలె ఉన్నతుడగు పరబ్రహ్మయందు స్థిరము మరియు (స్వానః) అచ్చటినుండి అభిషుత మొనర్చబడుచు (సోమః) ఆనందరసము (పవిత్రే) పవిత్రమగు హృదయములో (అక్షరత్) ప్రవహించుచున్నది. రసాగారుడవగు ఓ పరమేశ్వరా! నీవు (మదేషు) ఆనందరసములు స్రవించినపుడు (సర్వధాః) సర్వాత్మనా ధారణ కర్తవునై (అసి) ఉందువు. ॥ ౯ ॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషమూలక వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ॥ ౯ ॥

భావార్థము :- రసనిధియగు పరమాత్మనుండి ఆనందరసము హృదయములలో స్రవించునప్పుడు ఆ రసముచే సంతృప్తికలుగును. అది అచ్చట సంపూర్ణముగ స్థిరపడిపోవును. ॥౯॥

475. The Spiritual juice (of devotion) is present in the mountains, in the clouds and in the speech of devotees. It makes a great roar on all sides and has flowed into the sieve of my pure heart. O Soma! Thou art the upholder of all in thy rapturous joy. II9II

౪౭౬. ఋషిః - కాశ్యపోఽసితః। దేవతా - పవమానః సోమః।

ఛన్దః - గాయత్రీ। స్వరః - షడ్జః.

అథ పరమాత్మసోమస్య రసవ్యాప్తిమాహ.

౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩క ౨ర ౩ ౨
౪౭౬. పరి ప్రియా దివః కవిర్వయాంసి నప్త్యోర్హితః।
౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
స్వానైర్యాతి కవిక్రతుః ॥ ౧౦ ॥

౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩క ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩
ప.వి :- పరి । ప్రియా। దివః । కవిః । వయాంసి । నప్త్యోః। హితః। స్వానైః । యాతి ।
౧ ౨ ౩ ౨ ౩
కవిక్రతుః - కవి-క్రతుః ॥ ౧౦ ॥

పదార్థః- నప్త్యోః హితః ద్యావాపృథివ్యోః ప్రాణాపానయోర్వా హితకరః **కవిః** క్రాన్తదర్శనః. కవిః క్రాన్తదర్శనో భవతి, కవతేర్వా. నిరు. ౧౨।౧౨. **కవిక్రతుః** మేధావికర్మా సోమః రసాగారః పరమేశ్వరః **స్వానైః** అభిషూయమాణైః ఆనన్దరసైః సహ **దివః** ద్యోతమానస్య జీవాత్మనః **ప్రియా వయాంసి** ప్రియాన్ లోకాన్ మనోబుద్ధ్యాదీన్ **పరియాతి** పరిగచ్ఛతి, వ్యాప్నోతి. ॥ ౧౦ ॥

భావార్థః- రసనిధేః పరమాత్మనో దివ్యానన్దో యదాఽఽత్మానం వ్యాప్నోతి తదాఽఽత్మసమ్బద్ధాః సర్వేఽపి మనోబుద్ధ్యాదయో హర్షేణ నృత్యన్తీవ. ॥ ౧౦ ॥

అత్ర పరమాత్మరూపస్య పవమానసోమస్య తదానన్దరసస్య చ వర్ణనాత్, పూర్వదశత్యామపీన్ద్రసూర్యాగ్ని పవమానాదినామభిః పరమాత్మన ఏవ వర్ణనాదేతద్దశత్యర్థస్య పూర్వదశత్యర్థేన సహ సంగతిరస్తీతి వేద్యమ్.

ఇతి పఞ్చమే ప్రపాఠకే ద్వితీయార్ధే చతుర్థీ దశతిః. ఇతి పఞ్చమేఽధ్యాయే ప్రథమః ఖణ్డః.

౪౭౬. ఈ మంత్రములో పరమాత్మరూప సోమరసముద్వార వ్యాప్తివర్ణన గలదు.

పదార్థము :-(నప్త్యోః హితః) ద్యావాపృథివి, లేక ప్రాణాపానముల హితకరుడు, (కవిః)జరిగిపోయిన దానినికూడ ఎరుగునట్టి (కవిక్రతుః) బుద్ధిపూర్ణ కర్మలుగల రసాగారమగు సోమ పరమాత్మ (స్వానైః) వడగట్టబడుచున్న ఆనందరసములతోగూడ (దివః) ప్రకాశమగుచున్న జీవాత్మయొక్క (ప్రియా వయాంసి) ప్రియమగు మనస్సు, బుద్ధి మున్నగు లోకములందు (పరియాతి) వ్యాప్తమైపోవును.॥౧౦॥

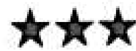
భావార్థము :- రసనిధియగు పరమాత్మయొక్క దివ్యానందము పరమాత్మయందు వ్యాప్తమైయున్నందున ఆత్మతో సంబద్ధమగు మనస్సు, బుద్ధి మున్నగున వన్నియును నాట్యమొనర్చుచున్నవనినట్లు అనుభూతి కలుగును.॥౧౦॥

ఈ దశతియందు పరమాత్మరూప పవమాన సోముని, ఆయన ఆనందరసమును వర్ణించియున్నందున మరియు పూర్వదశతియందును ఇంద్రుడు, సూర్యుడు, అగ్ని, పవమానుడు మున్నగు నామములచే పరమాత్మ వర్ణనయే యుండుటవల్ల ఈ దశతియొక్క విషయములకు పూర్వదశతి విషయములతో సంగతి గలదు.

ఐదవప్రపాఠకములో రెండవసగవముయొక్క నాల్గవదశతి సమాప్తమైనది.

ఐదవఅధ్యాయమునందలి మొదటిఖణ్డము సమాప్తము.

476. The poet of heavenly bliss, standing between the earth and the heaven with melodious sounds, gives us delightful powers of life. II10II

పఞ్చమీదశతిః

౪౭౭. ఋషిః – శ్యావాశ్వః। దేవతా – పవమానః సోమః।

ఛన్దః – గాయత్రీ। స్వరః – షడ్జః.

అథ దివ్యానన్దరసాన్ వర్ణయతి.

౧ ౨ర 3 ౨ 3 ౧౨ 3 ౧ ౨
౪౭౭. ప్ర సోమాసో మదచ్యుతః శ్రవసే నో మఘోనామ్ ।

3 ౨ 3౧౨
సుతా విదథే అక్రముః ॥ ౧ ॥

౨ ౧౨ర 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ ౧౨ర 3 ౧౨
ప.వి :- ప్ర । సోమాసః । మదచ్యుతః– మద–చ్యుతః। శ్రవసే । నః । మఘోనామ్ ।
3 ౨ 3౧౨ 3
సుతాః । విదథే । అక్రముః ॥ ౧ ॥

పదార్థః- **సుతాః** రసాగారాత్ పరమాత్మనః అభిషుతాః **మదచ్యుతః** ఉత్సాహవర్షిణః **సోమాసః** దివ్యానన్దరసాః **మఘోనామ్** ఐశ్వర్యవతామ్ **నః** అస్మాకమ్ **శ్రవసే** యశసే **విదథే** అస్మాకం జీవనయజ్ఞే. విదథ ఇతి యజ్ఞనామ. నిఘం...3 । ౧౭. **ప్ర అక్రముః** ప్రకర్షేణ పదం నిదధతి. ॥ ౧ ॥

భావార్థః-పరమాత్మనా సహ యోగేన యో దివ్యానన్దరసః ప్రాప్యతే స మానవస్య సమగ్రం జీవనయజ్ఞమభివ్యాప్య తం యశస్వినం కరోతి. ॥ ౧ ॥

౪౭౭. ఈ మొదటి మంత్రములో దివ్యానందరసముల వర్ణన కలదు.

పదార్థము :-(సుతాః) రసాగారమగు పరమాత్మచే శుద్ధపరచబడిన (మదచ్యుతః) ఉత్సాహమును వర్షింపజేయు (సోమాసః) దివ్యానందరసము (మఘోనామ్) ఐశ్వర్యవంతులమగు మాయొక్క (శ్రవసే) యశముకొరకు (విదథే) మన జీవనయజ్ఞములో (ప్ర అక్రముః) వ్యాప్తమగుచున్నది.॥౧॥

భావార్థము :- పరమాత్మతో కలిసియుండుటవల్ల కలుగునట్టి దివ్యానందము మానవుని సంపూర్ణ జీవితయజ్ఞమునందు వ్యాప్తమైపోయి వానిని యశోవంతునిగానొనర్చగలదు.॥౧॥

477. The rapture-shedding wise men of peaceful nature, have graced our assembly and Yajna (sacrifice), so that the wealthy may attain true knowledge and reputation. II1II

౪౭౮. ఋషిః – త్రితః। దేవతా – పవమానః సోమః।

ఛన్దః – గాయత్రీ। స్వరః – షడ్జః.

అథ దివ్యానన్దరసతరఙ్గాః కిం కుర్వన్తీత్యాహ.

౧ ౨ర ౩౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౪౭౮. ప్ర సోమాసో విపశ్చితో౽పో నయన్త ఊర్మయః।
౧౨౩ ౧ ౨
వనాని మహిషా ఇవ ॥ ౨ ॥

౨ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩౨ ౩ ౧ ౨
ప.వి :– ప్ర । సోమాసః । విపశ్చితః– విపః–చితః । అపః । నయన్తే । ఊర్మయః ।
౧ ౨ర ౩ ౨ ౩
వనాని । మహిషాః । ఇవ ॥ ౨ ॥

పదార్థః- **ఊర్మయః** తరంగరూపాః **విపశ్చితః** బుద్ధి వర్ధకాః **సోమాసః** పరమాత్మనః ప్రస్రుతాః ఆనన్దరసాః **అపః** కర్మ. అపస్ ఇతి కర్మనామ. నిఘం...౨।౧. **ప్ర నయన్తే** ప్రకృష్టమార్గే ప్రేరయన్తి **వనాని** అన్తరిక్షస్థాని ఉదకాని వనమిత్యుదకనామ. నిఘం...౧।౧౨. **మహిషాః ఇవ** మహాన్తో మాధ్యమికా వాయవః యథా ప్ర నయన్తే వేగేన ప్రేరయన్తి, తద్వత్. మహిష ఇతి మహన్నామ. నిఘం...3।3. 'అపాముపస్థే మహిషా అగృభ్ణత. ఋ. ౬।౮।౪ ఇత్యస్య వ్యాఖ్యానే మహిషా మాధ్యమికా దేవగణా ఇత్యాహ నిరుక్తకారః. నిరు. ౭।౨౬. ॥౨॥

అత్రోపమాలఙ్కారః. ॥ ౨ ॥

భావార్థః-యోగినాం యోగే సిద్ధే సతి దివ్యానన్దరసతరంగైస్తేషాం కర్మాణ్యపి పరమోత్కృష్టాని జాయన్తే. ॥ ౨॥

౪౭౮. ఈ మంత్రములో దివ్యానందరసతరంగము లేమిచేయుచుండునను విషయము గలదు.

పదార్థము :-(ఊర్మయః) తరంగరూప (విపశ్చితః) బుద్ధివర్ధకము (సోమాసః) పరమాత్మ యందుగల ఆనందరసము (అపః) కర్మలకు (ప్ర నయన్తే) ఉత్కృష్టమార్గమునందు ప్రేరణనిచ్చును (వనాని) అంతరిక్షమునందలి జలములను (మహిషాః ఇవ) మాధ్యమిక దేవగణమగు పవనుని (ప్ర నయన్తే) వేగముచే ప్రేరితమొనర్చును.॥౨॥

ఈ మంత్రములో ఉపమాలంకారము గలదు.॥౨॥

భావార్థము :-యోగుల యోగసిద్ధియైపోయినప్పుడు దివ్యానందరసముయొక్క తరంగములచే వారి కర్మలు గూడ పరమ ఉత్కృష్టముగనైపోవును.॥౨॥

478. The scholars full of the juice of devotion lead the people like the waves. They lead the masses and set of foot great movements like the great clouds that rain water. II2II

౪౭౯. ఋషిః – అమహీయుః। దేవతా – పవమానః సోమః।

ఛన్దః – గాయత్రీ। స్వరః – షడ్జః.

అథ సోమం పరమాత్మానం ప్రార్థయతే.

౧౨ ౩ ౧ ౨౩ ౨ ౩ ౧౨ ౩ ౨౩ ౧౨
౪౭౯. పవస్వేన్ద్రో వృషా సుతః కృధీ నో యశసో జనే ।

౨ ౩ ౨౩ ౧ ౨
విశ్వా అప ద్విషో జహి ॥ ౩ ॥

१२र ३ १ २र ३ २ ३ २ ३ १२ १२र १२र १२र
ప.వి :- పవస్వ । ఇన్దో । వృషా । సుతః । కృధీ । నః । యశసః । జనే । విశ్వాః । అప ।
१ २र ३
ద్విషః । జహి ॥ 3 ॥

పదార్థః- హే **ఇన్దో** చన్ద్రవదాహ్లాదక సోమవల్లీవ రసాగార పరమాత్మన్! **వృషా** పర్జన్య ఇవ వర్షకః త్వమ్ **సుతః** హృదయేఽభిషుతః సన్ **పవస్వ** అస్మాన్ పునీహి, **జనే** జనసమాజే **నః** అస్మాన్ **యశసః** యశస్వినః. అత్ర మతుబర్థీయస్య లోపః. **కృధి** కురు. సంహితాయాం ఛాన్దసం దీర్ఘత్వమ్. **విశ్వాః** సమస్తాః **ద్విషః** ద్వేషవృత్తీః కామక్రోధాదీనాం ద్వేష్ట్రీః సేనాశ్చ **అపజహి** విధ్వంసయ. ॥ 3 ॥

భావార్థః-పరబ్రహ్మరూపాత్ సోమాత్ ప్రస్యన్దమానా దివ్యానన్దధారా యోగసాధకాన్ కీర్తిభాజో నిః సపత్నాంశ్చ కుర్వన్తి. ॥ 3 ॥

४२८. ఈ మంత్రములో సోమ పరమాత్మచే ప్రార్థన నొనర్చబడినది.

పదార్థము :-(ఇన్దో) చంద్రునివలె ఆహ్లాదకుడవు మరియ సోమవల్లివంటి రసాగారుడవునగు ఓ పరమాత్మా! (వృషా) మేఘములవలె వర్షములను కురిపించువాడవగు నీవు (సుతః) హృదయమునందు అభిషుతమై (పవస్వ) మమ్ము పవిత్రపరచుము (జనే) మానవ సమాజమునందు (నః) మమ్ము (యశసః) యశోవంతులనుగ (కృధి) యొనర్చుము. (విశ్వాః) సకల (ద్విషః) ద్వేషవృత్తులను మరియు కామ క్రోధములు మున్నగువానిని ద్వేషించునట్టి సైన్యములను (అప జహి) నష్టమొనర్చివేయుము. ॥3॥

భావార్థము :-పరబ్రహ్మరూప సోమమునుండి ప్రవహించుచు-దివ్యానంద ధారలచే యోగసాధకులను యశోవంతులను మరియు శత్రురహితులనుగ నొనర్చును. ॥3॥

479. O Divine Spiritual juice (of devotion), Thou art mighty sender of the rain of peace and bliss. Make us renowned in the world or glorify us among the people, Drive away all our internal enemies (in the form of lust, anger and pride etc.).II3II

४८०. ఋషిః - భృగుః। దేవతా - పవమానః సోమః।

ఛన్దః - గాయత్రీ। స్వరః - షడ్జః.

అథ సోమం పరమాత్మానమాహ్వయతి.

३ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
४८०. వృషాహ్యసి భానునా ద్యుమన్తం త్వా హవామహే ।
१२ ३ १ २
పవమాన స్వర్ద్దృశమ్ ॥ ४ ॥

౧ ౨ర ౧౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర
ప.వి :- వృషా । హి । అసి । భానునా । ద్యుమన్తమ్ । త్వా । హవామహే । పవమాన ।
౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
స్వర్దృశమ్ - స్వః-దృశమ్ ॥ ౪ ॥

పదార్థః- హే **పవమాన** చిత్తశోధక పవిత్రకర్తః రసాగార పరమాత్మన్! త్వమ్ **హి** యస్మాత్ **భానునా** స్వతేజసా **వృషా** ఆనన్దరసవర్షకః **అసి** విద్యసే. తస్మాత్ **ద్యుమన్తమ్** దేదీప్యమానమ్, **స్వర్దృశమ్** స్వః మోక్షసుఖం దర్శయతీతి స్వర్దృక్ తమ్ **త్వా** త్వామ్, వయమ్ **హవామహే** ఆహ్వయామః. ॥ ౪ ॥

భావార్థః-యథా సూర్యః స్వతేజసా జలస్య వృష్టిం కరోతి తథా పరమేశ్వర ఆనన్దరసస్య వర్షకో భవతి. స రసనిధీ రసవర్షకస్తేజోవర్ధక ఆనన్దమయో మోక్షానన్దదర్శకః పరమేశ్వరః సర్వైరుపాస్యః. ॥ ౪ ॥

౪౮౦. ఈ మంత్రములో సోమపరమాత్మను ఆహ్వానించబడినది.

పదార్థము :-(పవమాన) పవిత్రతనిచ్చునట్టి రసాగారమగు ఓ పరమేశ్వరా! నీవు (హి) మాత్రమే (భానునా) నీ తేజముచే (వృషా) ఆనందరసముయొక్క వర్షమును కురిపించువాడవై (అసి) ఉన్నావు. కావున (ద్యుమన్తమ్) దేదీప్యమానమగు (స్వర్దృశమ్) మోక్షసుఖమును దర్శింపజేయునట్టి (త్వా) నిన్ను మేము (హవామహే) ఆహ్వానించుకొనుచున్నాము.॥౪॥

భావార్థము :-సూర్యుడెటుల తన తేజముతో జలమును వర్షింపజేయునో, అటులనే పరమేశ్వరుడు ఆనందరసమును వర్షింపజేయును. అట్టి రసనిధి, రసవర్షకుడు, తేజస్వి, తేజోవర్ధకుడు, ఆనందమయుడు, మోక్షానందమును దర్శింపజేయునట్టి పరమేశ్వరున్ని మానవులెల్లరును ఉపాసించవలెను.॥౪॥

480. Showerer of peace and bliss Shining with the sun O God, We invoke Thee never to miss O Purifier, Almighty Lord. II4II

౪౮౧. ఋషిః - కశ్యపః। దేవతా - పవమానః సోమః।

ఛన్దః - గాయత్రీ। స్వరః - షడ్జః.

అథ సోమస్య పరమాత్మనో గుణకర్మాణి వర్ణయతి.

౧౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨
౪౮౧. ఇన్దుః పవిష్ట చేతనః ప్రియః కవీనాం మతిః ।
౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨
సృజదశ్వం రథీరివ ॥ ౫ ॥

౧౨ర ౩ ౧౨ర ౩౨ ౩౨ ౩౨ ౩౨ ౧౨ర
ప.పి :- ఇన్దుః । పవిష్ట । చేతనః । ప్రియః । కవీనామ్ । మతిః । సృజత్ । అశ్వమ్ ।
౩౨ ౩
రథీః-ఇవ ॥ ౫ ॥

పదార్థః- చేతనః చేతయితా, **కవీనాం ప్రియః** మేధావినాం ప్రేమపాత్రభూతః, **మతిః** మన్తా **ఇన్దుః** చన్ద్రవదాహ్లాదకః సోమలతావద్ రసాగారశ్చ పరమేశ్వరః **పవిష్ట** అన్తఃకరణం పునాతి. అత్ర లోడర్థే లుజ్, అడభావశ్ఛాన్దసః. **అశ్వమ్** ప్రాణం చ **సృజత్** ఊర్ధ్వారోహణాయ ప్రేరయతి. సృజ విసర్గే, లేటి రూపమ్. **రథీః ఇవ** యథా సారథిః **అశ్వమ్** రథే నియుక్తం ఘోటకమ్ **సృజత్** గన్తుం ప్రేరయతి తద్వత్. ॥ ౫ ॥

అత్ర శ్లిష్టోపమాలఙ్కారః. ॥ ౫ ॥

భావార్థః- సముపాసితః పరమాత్మసోమో యోగినశ్చిత్తం పవిత్రీకృత్య తస్య ప్రాణాన్ యోగసిద్ధీః ప్రాప్తుమ్ ఊర్ధ్వారోహణాయ ప్రేరయతి. ॥ ౫ ॥

౪౮౧. ఈ మంత్రములో సోమపరమేశ్వరుని గుణకర్మల వర్ణన కలదు.

పదార్థము :-(చేతనః) చైతన్యమును ప్రసాదించు (కవీనాం ప్రియః) మేధావులకు ప్రియుడు (మతిః) జ్ఞాత (ఇన్దుః) చంద్రునివంటి ఆహ్లాదకుడు, సోమలతవలె రసాగారుడగు పరమేశ్వరుడు (పవిష్ట) అంతఃకరణమును పవిత్రపరచును. మరియు (అశ్వమ్) ప్రాణములను (సృజత్) ఊర్ధ్వారోహణముకొరకు ప్రేరేపించును (రథీః ఇవ) సారథివలె (అశ్వమ్) రథమునకు యుక్తపరచిన అశ్వములను (సృజత్) నడుచుటకు ప్రేరేపించునటుల.॥౫॥

ఈ మంత్రములో శ్లిష్టోపమాలంకారము గలదు.॥౫॥

భావార్థము :- ఉపాసించబడిన పరమాత్మరూప సోముడు యోగులచిత్తములను పవిత్రపరచి వారి ప్రాణములను యోగసిద్ధుల ప్రాప్త్యర్థము ఊర్ధ్వారోహణకు ప్రేరణమొనర్చును.॥౫॥

481. O God, Thou art enlightener, clearly loved by the wise poets and giver of wisdom to them. Therefore purify us. Thou directest the world as a charioteer directs the steeds. ll5ll

౪౮౨. ఋషిః - కశ్యపః। దేవతా - పవమానః సోమః।

ఛన్దః - గాయత్రీ। స్వరః - షడ్జః.

అథ భక్తిరసాభిషవస్య ప్రయోజనమాహ.

౧౨ ౩ ౨ ౩౧౨ ౩౧ ౨ర ౩ ౨
౪౮౨. అసృక్షత ప్ర వాజినో గవ్యా సోమాసో అశ్వయా ।
౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర
శుక్రాసో వీరయా శవః ॥ ౬ ॥

౧౨ర ౨ ౩౧౨ ౩౨ ౧౨ర ౩ ౨ ౩౧౨ ౩ ౨
ప.వి :- అసృక్షత । ప్ర । వాజినః । గవ్యా । సోమాసః । అశ్వయా । శుక్రాసః । వీరయా ।
౩౧౨
ఆశవః ॥ ౬ ॥

పదార్థః- వాజినః సబలాః, **శుక్రాసః** పవిత్రాః, **ఆశవః** వేగవన్తః **సోమాసః** పరమాత్మభక్తిరసాః **గవ్యా** అన్తః ప్రకాశ ప్రాప్తీచ్ఛయా, **అశ్వయా** ప్రాణానామూర్ధ్వప్రేరణేచ్ఛయా, **వీరయా** వీరత్వ ప్రాప్తీచ్ఛయా చ **ప్ర అసృక్షత** మయా ప్రకర్షేణ సృజ్యన్తే అభిషూయన్తే. సృజ విసర్గే ధాతోః కర్మణి ఛాన్దసం రూపమ్. గవ్యా, అశ్వయా, వీరయా ఇత్యత్ర గో అశ్వ - వీర శబ్దేభ్యః ఆత్మన ఇచ్ఛాయాం క్యచ్, 'అ ప్రత్యయాత్' ౩ । ౩ । ౧౦౨, ఇతి అ ప్రత్యయః, స్త్రియాం టాబన్తస్య అశ్వయయా, గవ్యయయా, వీరయయా ఇతి ప్రాప్తే 'సుపాం సులుక్ ఇతి' తృతీయాయా లుక్. ॥ ౬ ॥

భావార్థః- అన్తః కరణే భగవద్భక్తి రసప్రవాహేణాన్తఃప్రకాశస్ఫురణం ప్రాణానామూర్ధ్వారోహో దివ్యకర్మసు చోత్సాహః ప్రవర్తతే. ॥ ౬ ॥

౪౮౨. ఈ మంత్రములో భక్తిరసమును అభిషుతమొనర్చు ప్రయోజనమును వర్ణించబడినది.

పదార్థము :-(వాజినః) ప్రబలము (శుక్రాసః) పవిత్రము (ఆశవః) వేగవంతమునగు (సోమాసః) ప్రభువుయొక్క భక్తిరసము (గవ్యా) అంతఃకరణప్రాప్తి కోరికతో (అశ్వయా) ప్రాణముల ఊర్ధ్వప్రేరణ కోరికతో మరియు (వీరయా) వీరత్వప్రాప్తి కోరికతో (ప్ర అసృక్షత) నా ద్వార ప్రవహింపజేయబడినవి.।౬॥

భావార్థము:- అంతఃకరణమునందు భగవద్భక్తిరసమును ప్రవహింపజేయుటచే అంతఃప్రకాశముయొక్క స్ఫూర్తి, ప్రాణముల ఊర్ధ్వారోహణ మరియు దివ్యకర్మలయందు ఉత్సాహమును సృష్టించును.।౬॥

482. Through our desire of acquiring knowledge, strength and heroism, potent drops of the Spiritual juice (of devotion) have been effused which are mighty, brilliant and swift. II6II

౪౮౩. ఋషిః - నిధ్రువిః కాశ్యపః। దేవతా - పవమానః సోమః।

ఛన్దః - గాయత్రీ। స్వరః - షడ్జః.

అథ పరమాత్మసోమః ప్రార్థ్యతే.

౧౨ ౩౧ ౨౩ ౧ ౨ర ౩౧ ౨
౪౮౩. పవస్వ దేవ ఆయుషగిన్ద్రం గచ్ఛతు తే మదః।
౩౧ ౨ర౩ ౧౨
వాయుమా రోహ ధర్మణా ॥ ౭ ॥

౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర
ప.వి :- పవస్వ । దేవః । ఆయుషక్ - ఆయు-సక్ । ఇన్ద్రమ్ । గచ్ఛతు । తే । మదః ।
౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర
వాయుమ్ । ఆ । రోహ । ధర్మణా ॥౭॥

పదార్థః- హే పవమాన సోమ! హే పవిత్రతాసమ్పాదక రసాగార పరబ్రహ్మ! **దేవః** దివ్యగుణః త్వమ్ **ఆయుషక్** ఆయుషు ఉపాసకేషు మనుష్యేషు సక్తం యథా స్యాత్ తథా. ఆయవః ఇతి మనుష్యనామ. నిఘం ...౨. ౩, షచ సమవాయే. **పవస్వ** ప్రస్రవ, ఆనన్దరసం ప్రవాహయ. **తే మదః** త్వజ్జనితః ఆనన్దరసః **ఇన్ద్రమ్** ఆత్మానమ్ **గచ్ఛతు** ప్రాప్నోతు. త్వమ్ **ధర్మణా** స్వకీయధారకబలేన **వాయుమ్** ప్రాణమ్ **ఆరోహ** ఆరూఢో భవ, మదీయాః ప్రాణా అపి త్వత్తరఙ్గేణ తరఙ్గితా భవేయురితి భావః. ॥ ౭॥

భావార్థః-పరమాత్మరూపాత్ సోమాత్ ప్రస్రుత ఆనన్దరసస్తదైవ ప్రభావకారీ జాయతే యదా స ఆత్మప్రాణాదీన్ పూర్ణతో వ్యాప్నోతి. ॥ ౭ ॥

౪౮౩. ఈ మంత్రములో పరమాత్మ సోమునితో ప్రార్థించబడినది.

పదార్థము :- ఓ సోమపరమేశ్వరా! పవిత్రతను గలిగించు రసాగారమగు పరమేశ్వరా! (దేవః) దివ్యగుణములుగల నీవు (ఆయుషక్) ఉపాసకులందు సమవర్తివగుచు (పవస్వ) ప్రస్రుతుడవగుము. ఆనందరసమును ప్రవహింపజేయుము (తే మదః) నీయొక్క ఆనందరసము (ఇన్ద్రమ్) ఆత్మకు (గచ్ఛతు) చేరవలెను. నీవు (ధర్మణా) నీ ధారణశక్తిచే (వాయుమ్) నా ప్రాణముపై (ఆరోహ) ఆరూఢుడవగుము అనగా నా ప్రాణముకూడ నీ తరంగములచే తరంగితమగుగాక!॥౭॥

భావార్థము :- పరమాత్మరూప సోమునినుండి కారినట్టి ఆనందరసము, అది ఆత్మ, ప్రాణము మున్నగువానియందు సంపూర్ణముగ వ్యాప్తిజెందినపుడే ప్రభావశాలియగును.॥౭॥

483. O God, O Giver of light! purify us incessanly. May Thy gladdening juice of devotion go to the soul. With the observance of Dharma or righteousness, ascend towards the Almighty God O my soul and control your breath. II7II

౪౮౪. ఋషిః - అమహీయుః। దేవతా - పవమానః సోమః।

ఛన్దః - గాయత్రీ। స్వరః - షడ్జః.

అథ సోమాఖ్యాత్ పరమాత్మనః ప్రాప్తం జ్యోతిర్వర్ణయతి.

౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ర ౩ ౨
౪౮౪. పవమానో అజీజనద్దివశ్చిత్రం న తన్యతుమ్ ।
౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨
జ్యోతిర్వైశ్వానరం బృహత్ ॥ ౮ ॥

ప.వి :- పవమానః । అజీజనత్ । దివః । చిత్రమ్ । న । తన్యతుమ్ । జ్యోతిః । వైశ్వానరమ్ - వైశ్వ -నరమ్ । బృహత్ ॥౮॥

పదార్థః- **పవమానః** పవిత్రతాదాయకః సోమః పరమేశ్వరః **దివః** ఆకాశస్య **చిత్రమ్** చిత్రరూపమ్ **తన్యతుమ్ న** విద్యుతమివ **బృహత్** విస్తీర్ణమ్ **వైశ్వానరమ్** విశ్వనేతృత్వకారి. యద్ విశ్వం నృణాతి నయతి తద్ వైశ్వానరమ్. **జ్యోతిః** దివ్యం తేజః **అజీజనత్** జనయతి. ॥౮॥

అత్రోపమాలఙ్కారః. ॥౮॥

భావార్థః- ఈశ్వరారాధనేన హృది విద్యుదివ అద్భుతం జ్యోతిః పరిస్ఫురతి, యేన వివేకఖ్యాతిం లభతే జనః. ॥౮॥

౪౮౪. ఈ మంత్రములో సోమపరమాత్మనుండి ప్రాప్తించు జ్యోతినిగురించిన వర్ణన గలదు.

పదార్థము :-(పవమానః) పవిత్రదాయకుడగు సోమపరమేశ్వరుడు (దివః) ఆకాశముయొక్క (చిత్రమ్) చిత్ర విచిత్రమగు (తన్యతుమ్ న) విద్యుత్తువలె (బృహత్) విస్తీర్ణమగు (వైశ్వానరమ్) విశ్వముయొక్క నేతృత్వమొనర్చునట్టి (జ్యోతిః) దివ్యజ్యోతిని (అజీజనత్) ఉత్పన్నమొనర్చివేయును.॥౮॥

ఈ మంత్రములో ఉపమాలంకారము గలదు.॥౮॥

భావార్థము :-పరమేశ్వరారాధనవల్ల హృదయమునందు విద్యుత్తువంటి అద్భుతజ్యోతి ప్రకాశమానమగును. దీనివల్ల మనుష్యునకు వివేకవంతమగు ఖ్యాతి ప్రాప్తించగలదు.॥౮॥

484. God Who is the purifier of all, has created the great Supreme light like the great and wonderful lightning which is beneficial to all people. II8II

౪౮౫. ఋషిః - కాశ్యపోऽసితః। దేవతా - పవమానః సోమః।

ఛన్దః - గాయత్రీ। స్వరః - షడ్జః.

అథానన్దరసాన్ వర్ణయతి.

౪౮౫. పరి స్వానాస ఇన్దవో మదాయ బర్హణా గిరా।
మధో అర్షన్తి ధారయా ॥౯॥

౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩
ప.వి :- పరి । స్వానాసః । ఇన్ద వః । మదాయ । బర్హణా । గిరా । మధో । అర్షన్తి ।
౧ ౨ర
ధారయా ॥ ౯ ॥

పదార్థః- హే **మధో** మధురానన్ద సోమ పరమాత్మన్! అత్ర పాదాదిత్వాత్ ఆద్యుదాత్తః సమ్బుద్ధిస్వరః. **బర్హణా** బర్హణయా శ్రేష్ఠయా. బర్హ ప్రాధాన్యే, భ్వాదిః. బర్హణా ప్రాతిపదికాత్ తృతీయైకవచనే 'సుపాం సులుక్...' ఇతి పూర్వసవర్ణదీర్ఘః. **గిరా** వేదవాచా **స్వానాసః** సువానాః, త్వత్తః అభిషూయమాణాః **ఇన్దవః** ఆనన్దరసాః **మదాయ** మమ హర్షాయ, ఉత్సాహాయేత్యర్థః **ధారయా** ధారారూపేణ **పరి అర్షన్తి** మదీయం మానసం ప్రవిశన్తి. ఋషిర్గత్యర్థః. ॥ ౯ ॥

భావార్థః- భక్తిలీనేన మనసా స్తోతారో యదా పరమాత్మానమారాధ్నువన్తి తదా తైః పరమాన- న్దోఽనుభూయతే. ॥ ౯ ॥

౪౮౫. ఈ మంత్రములో ఆనందరసముల వర్ణనగలదు.

పదార్థము :- (మధో) మధురమగు ఆనందముచే పరిపూర్ణుడవగు ఓ సోమపరమేశ్వరా! (బర్హణా) శ్రేష్ఠమగు (గిరా) స్తుతివాణుల ద్వార (స్వానాసః) నీ నుండి ఊరుచున్నట్టి (ఇన్దవః) ఆనందరసము (మదాయ) నా ఉత్సాహముకొరకు (ధారయా) ధారారూపములో (పరి అర్షన్తి) నా అంతఃకరణములందు ప్రవేశించుచున్నది.।౯॥

భావార్థము :- భక్తిలో లీనమైయున్న మనస్సుతో స్తోతలు పరమేశ్వరుని ఆరాధించునప్పుడు వారికి పరమానందముయొక్క అనుభూతి ప్రాప్తించగలదు.।౯॥

485. Devotees of calm nature like the rays of the moon, go everywhere with the stream of honey (Sweet love) singing songs with the great Vedic speech for bringing about rapturous joy. II9II

౪౮౬. ఋషిః - కాశ్యపోఽసితః। దేవతా - పవమానః సోమః।

ఛన్దః - గాయత్రీ। స్వరః - షడ్జః.

అథ సోమేన పరమాత్మనా సహ తరఙ్గదోలారోహణం వర్ణ్యతే.

౧ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨
౪౮౬. పరి ప్రాసిష్యదత్కవిః సిన్ధో రూర్మావధి శ్రితః।

౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨
కారుం బిభ్రత్పురుస్పృహమ్ ॥ ౧౦ ॥

౧ ౨ర ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨
ప.వి :- పరి । ప్ర అసిష్యదత్ । కవిః । సిన్ధోః - ఊర్మౌ । అధి । శ్రితః । కారుమ్ ।
౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర
బిభ్రత్ । పురుస్పృహమ్ - పురు - స్పృహమ్ ॥౧౦॥

పదార్థః- **కవిః** వేదకావ్యస్య కర్తా, కావ్యానన్దతరఙ్గితహృదయః సోమః పరమేశ్వరః **సిన్ధోః** ఆనన్దసాగరస్య **ఊర్మౌ** తరఙ్గే **అధిశ్రితః** అధిష్ఠితః సన్ **పురుస్పృహమ్** బహుస్పృహణీయమ్ **కారుమ్** స్తుతికర్తారమ్ జీవమ్. కారురితి స్తోతృనామ. నిఘం...౩।౧౬. కారుః కర్తా స్తోమానామ్. నిరు. ...।౫ **బిభ్రత్** ధారయన్ **పరి ప్రాసిష్యదత్** ఆనన్దలహరీషు దోలారోహణమ్ అనుభవతి. ॥ ౧౦ ॥

అత్ర వస్తుతః పరమాత్మనో దోలాదిసమ్బన్ధాభావాద్ అసమ్బన్ధే సమ్బన్ధరూపో ఽతిశయోక్తి రలఙ్కారః. ॥ ౧౦॥

భావార్థః- సచ్చిదానన్దస్వరూపో రసమయః పరమేశ్వరః స్వసహచరం జీవాత్మానం మాం హస్తాభ్యామివ ధారయన్నానన్దోదధేస్తరఙ్గేషు దోలాయతే. అహో, తేన సహ కీదృక్ అననుభూతపూర్వమ్ అవర్ణనీయం సుఖం మయాఽనుభూయతే. సత్యం, కృతకృత్యోఽస్మి. లబ్ధం మయా జీవనస్య సాఫల్యమ్. ॥ ౧౦ ॥

అత్రాపి రసాగారస్య సోమస్య పరమేశ్వరస్య తజ్జనితానన్దరసస్య చ వర్ణనా దేతద్దశత్యర్థస్య పూర్వదశత్యర్థేన సంగతిరస్తీతి విద్వాంసః కుర్వన్తు.

ఇతి పఞ్చమ ప్రపాఠకే ద్వితీయార్ధే పఞ్చమి దశతిః

సమాప్తోఽయం పఞ్చమః ప్రపాఠకః.

ఇతి పఞ్చమేఽధ్యాయే ద్వితీయః ఖణ్డః.

౪౮౬. ఈ మంత్రములో సోమ పరమేశ్వరునితో గూడ తరంగముల ఊయలలో ఊగుటను గురించిన వర్ణన గలదు.

పదార్థము :-(కవిః) వేదకావ్యకర్త, కావ్యమునుండి జనించిన ఆనందముచే తరంగిత హృదయముగల సోమపరమేశ్వరుని (సిన్ధోః) ఆనందసాగర (ఊర్మౌ) తరంగములపై (అధిశ్రితః) స్థిరమైయున్న (పురుస్పృహమ్) అతిప్రియమగు (కారుమ్) స్తుతికర్తయగు జీవాత్మను (బిభ్రత్) తనతో ధారణమొనర్చుకొనిన (పరి ప్రాసిష్యదత్) ఆనందతరంగ ఊయలలో ఊపుచున్నాడు.॥౧౦॥

వాస్తవమునకు పరమాత్మకు ఊయలమున్నగువానిచే సంబంధములేని కారణమున ఇచ్చట అసంబంధముతో సంబంధరూప అతిశయోక్తి అలంకారమై యున్నది.॥౧౦॥

భావార్థము :-సచ్చిదానందరూప రసమయుడగు పరమేశ్వరుడు తన సహచరుడను జీవాత్మనగు నన్ను నా హస్తమును గ్రహించి ఆనందసాగరతరంగములపై ఊగుచున్నాడు. అయ్యారే! ఆయనతోగూడ నే నెన్నడును ఇట్టి సుఖానుభూతిని పొందనట్టి ఆనందము ననుభవించుచున్నాను. వాస్తవముగ కృతకృత్యుడనైనాను. నేను జీవనసాఫల్యము నొందినాను.॥౧౦॥

ఈ దశతిలో గూడ రసాగారసోమపరమేశ్వరుని మరియు ఆయనచే జనించిన ఆనందరసమును గురించిన వర్ణనయున్నందున ఈ దశతియొక్క విషయములకు పూర్వదశతి విషయములతో సంబంధముగలదు.

ఐదవప్రపాఠకమునందలి ద్వితీయార్ధముయొక్క ఐదవదశతి సమాప్తమైనది.

ఈ ఐదవప్రపాఠకముకూడ సమాప్తమైనది.

ఐదవఅధ్యాయమునందలి రెండవఖణ్డము సమాప్తమైనది.

486. Reposing on the waves of the sea, the sage widely flows around, bearing the lute of the love for all people of the world.

[He becomes a world citizen singing songs of all- embracing love and peace all around. He marches along and sustains the much loved doer of the Yajna (sacrifice).]II10II

అథ షష్ఠః ప్రపాఠకః

ప్రథమాదశతిః

౪౮౭. ఋషిః – అమహీయుః। దేవతా – పవమానః సోమః।

ఛన్దః – గాయత్రీ। స్వరః – షడ్జః.

అథ విద్వాంసః కీదృశం పరమేశ్వరమవలమ్బన్త ఇత్యాహ.

౨౩ ౨ ౩ ౨౩ ౨౩ ౧ ౨ ౩౧ ౨ర
౪౮౭. ఉపోఘుజాతమప్తురం గోభిర్భఙ్గం పరిష్కృతమ్।

౧ ౨ ౩౧ ౨
ఇన్దుం దేవా అయాసిషుః ॥ ౧ ॥

౧౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౧ ౨ర
ప.వి :–ఉప – ఉ। సు। జాతమ్। అప్తురమ్। గోభిః। భఙ్గమ్। పరిష్కృతమ్ –

౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩
పరిః –కృతమ్। ఇన్దుమ్। దేవాః। అయాసిషుః ॥ ౧ ॥

పదార్థః- సుజాతమ్ సుఖ్యాతమ్, **అప్సురమ్** కర్మసు సత్వరమ్, **భఙ్గమ్** దుఃఖభఞ్జకమ్, **గోభిః పరిష్కృతమ్** ప్రకాశరశ్మిభిః అలఙ్కృతమ్, తేజస్వినమితి యావత్ **ఇన్దుమ్** చన్ద్రవదాహ్లాదకం, రసేన క్లేదకం, సోమౌషధివద్ రసమయం చ పరమాత్మానమ్ **దేవాః** విద్వాంసః **ఉప ఉ అయాసిషుః** ఉపగచ్ఛన్తి. ॥ ౧ ॥

భావార్థః-యః పరమేశ్వరః ప్రఖ్యాతకీర్తిర్జగత్సర్జనధారణాది క్రియాయుక్తోదుఃఖినాం దుఃఖద్రావకో దివ్యతేజోభిరలఙ్కృతః స్వకీయేన శాన్తి ప్రదేనానన్దరసేన స్నపయితా చన్ద్ర ఇవ చారుః సోమవల్లీవ రసపూర్ణశ్చాస్తి స సర్వైర్జనైరుపాసనీయః. ॥ ౧ ॥

౪౮౭. ఈ మొదటి మంత్రములో విద్వాంసులు పరమేశ్వరునెటుల అవలంబించుకొందురను విషయమున్నది.

పదార్థము :-(సుజాతమ్) సుప్రసిద్ధ (అప్సురమ్) కర్మలొనర్చుటయందు శీఘ్రతతోగూడిన (భఙ్గమ్) దుఃఖభంజకుడు (గోభిః పరిష్కృతమ్) ప్రకాశకిరణములచే అలంకృతుడు, అనగా తేజోవంతుడు (ఇన్దుమ్) చంద్రునివంటి ఆహ్లాదకుడు, రసముచే ఆర్ద్రపరచు మరియు సోమ ఓషధివంటి రసమయ పరమాత్మను (దేవాః) విద్వాంసులు (ఉప ఉ అయాసిషుః) సమీపముగా ప్రాప్తించుకొందురు.॥౧॥

భావార్థము :-ఏ పరమేశ్వరుడు ప్రఖ్యాతకీర్తిమంతుడు, జగదుత్పత్తి, ధారణ మున్నగు క్రియలను నిర్వహించువాడు, చంద్రునివంటి సుందరుడు మరియు సోమలతవలె రసముచే పరిపూర్ణుడైయున్నాడో, ఆయనను మానవులెల్లరును ఉపాసించవలెను.॥౧॥

487. The enlightened truthful persons attain the bliss of God, Who is well known owing to His Glory, is present in all beings is a glorified by the Vedic hymns and is the Destroyer of all sin and misery. II1II

౪౮౮. ఋషిః – బృహన్మతిరాఙ్గిరసః। దేవతా – పవమానః సోమః।

ఛన్దః – గాయత్రీ। స్వరః – షడ్జః.

అథ సోమం పరమాత్మానం వర్ణయతి.

3 ౧ ౨ 3 ౨ఉ 3 ౨ 3 ౧ ౨
౪౮౮. పునానో అక్రమీదభి విశ్వా మృధో విచర్షణిః ।

3 ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨
శుమ్భన్తి విప్రం ధీతిభిః ॥ ౨ ॥

3 ౨ 3 ౨ ౧౨ర ౧ ౨ర ౧౨ర 3
ప.వి :- పునానః । అక్రమీత్ । అభి । విశ్వాః । మృధః । విచర్షణిః - వి - చర్షణిః ।
౧ ౨ ౧౨ర 3 ౧౨
శుమ్భన్తి । విప్రమ్ - వి - ప్రమ్ । ధీతిభిః ॥ ౨॥

పదార్థః- పునానః ఉపాసకానాం మనః పవిత్రం కుర్వన్, **విచర్షణిః** సర్వద్రష్టా సోమః పరమేశ్వరః. విచర్షణిః ఇతి పశ్యతికర్మసు పఠితమ్. నిఘం...3 । ౧౧. **విశ్వాః మృధః** కామక్రోధాదీనాం సర్వాః సంగ్రామకారిణీః సేనాః, నిఖిలా హింసావృత్తీర్వా **అభి అక్రమీత్** అభ్యాక్రామతి. తమ్ **విప్రమ్** మేధావినం పరమేశమ్, ఉపాసకాః **ధీతిభిః** ధ్యానైః **శుమ్భన్తి** స్వహృదయాభ్యన్తరే శోభయన్తి. శుమ్భ శోభార్థే, తుదాదిః. ॥ ౨ ॥

భావార్థః- ధ్యాతః పరమేశ్వరః సాధకస్య మార్గే విఘ్నభూతాః సర్వా ఆసురీః సేనాః పరాజిత్య చిత్తం పవిత్రయతి. ॥ ౨ ॥

౪౮౮. ఈ మంత్రములో సోమ పరమాత్మ వర్ణన కలదు.

పదార్థము :- (పునానః) మనస్సును పవిత్రమొనర్చుచు (విచర్షణిః) సర్వద్రష్టయగు పరమేశ్వరుడు (విశ్వా మృధః) కామ క్రోధములు మున్నగువాని సమస్త సంగ్రామకారుల సైన్యములపై లేక సమస్త హింసావృత్తులపై (అభి అక్రమీత్) ఆక్రమణమొనర్చివేయునో అట్టి (విప్రమ్) మేధావియగు పరమేశ్వరుని ఉపాసక జనులు (ధీతిభిః) ధ్యానముద్వార (శుమ్భన్తి) తమ హృదయములలో సుశోభిత మొనర్చుకొందురు.॥౨॥

భావార్థము :- ధ్యానమొనర్చబడిన పరమేశ్వరుడు సాధకుల మార్గములందు విఘ్నములను గలిగించుచుండు ఆసురీసైన్యములను పరాజయమొనర్చి చిత్తములను పవిత్రపరచును.॥౨॥

488. Purifying all, the worshipper of God who sees things correctly, gets over the internal enemies in the shape of lust, anger and pride etc. Wise men deck such a sage with holy hymns. ll2ll

౪౮౯. ఋషిః - జమదగ్నిః। దేవతా - పవమానః సోమః।

ఛన్దః - గాయత్రీ। స్వరః - షడ్జః.

స సోమః పరమాత్మా విశ్వాః శ్రియః ప్రయచ్ఛతీత్యాహ.

3 ౨3 ౧౨ 3 ౨ఉ 3 ౧౨3 ౧ ౨ర
౪౮౯. ఆవిశన్కలశంసుతో విశ్వా అర్షన్నభి శ్రియః।

౨ 3 ౧ ౨
ఇన్దురి న్ద్రాయ ధీయతే ॥ 3 ॥

3 2 3 2 3 1 2 3 2 1 2ర 1 2ర 3 2 1 2ర
ప.వి :-ఆవిశన్ - ఆ-విశన్। కలశమ్ । సుతః। విశ్వాః। అర్షన్ - అభి । శ్రియః।
1 2ర 1 2ర 3
ఇన్దుః । ఇన్ద్రాయ । ధీయతే ॥ 3 ॥

పదార్థః- సుతః అభిషుతః, ధ్యానద్వారా ప్రకటితః, **కలశమ్** హృదయరూపం ద్రోణకలశమ్ **ఆవిశన్** ప్రవిశన్, **విశ్వాః** సమస్తాః **శ్రియః** శోభాః సద్గుణైశ్వర్యాణి వా **అర్షన్** ఆర్షయన్ ప్రాపయన్. ఋషీగతౌ, తుదాదిః. లుప్తణిచ్కః ప్రయోగః. **ఇన్దుః** చన్ద్రవత్ సౌమ్యకాన్తిః సోమౌషధివద్ రసపూర్ణః పరమేశ్వరః **ఇన్ద్రాయ** జీవాత్మనే, తదున్నతయే ఇత్యర్థః **ధీయతే** పురతః స్థాప్యతే. ॥ 3 ॥

భావార్థః-పరమాత్మని ధ్యానేన జీవాత్మా సర్వ విధముత్కర్షం ప్రాప్తుం శక్నోతి. ॥ 3 ॥

౪౮౯. ఈ మంత్రములో పరమాత్మ సకల శుభములను ప్రదానమొనర్చునను విషయము గలదు.

పదార్థము :-(సుతః) అభిషుతమొనర్చబడిన, అనగా ధ్యానముద్వారా ప్రకటించబడిన (కలశమ్) హృదయరూప ద్రోణకలశములో (ఆవిశన్) ప్రవేశపరచుచు (విశ్వాః) సమస్త (శ్రియః) శుభములను, అనగా సద్గుణరూప ఐశ్వర్యములను (అర్షన్) ప్రాప్తింపజేయుచు (ఇన్దుః) చంద్రునివంటి సౌమ్యకాంతిగల మరియు సోమ ఓషధివంటి రసముచే పరిపూర్ణుడగు పరమేశ్వరుడు (ఇన్ద్రాయ) జీవాత్మయొక్క ఉన్నతికొరకు (ధీయతే) ఆతనియెదుట ప్రత్యక్షపరచును.॥3॥

భావార్థము :- పరమాత్మయందు ధ్యానమునుంచుటవల్ల జీవాత్మ సకలవిధములగు ఔన్నత్యములను పొందుచుండును.॥3॥

489. The juice of devotion and wisdom entering into God is prepared for the soul and it cultivates good virtues. ॥3॥

౪౯౦.ఋషిః - ప్రభూవసుః। దేవతా - పవమానః సోమః।

ఛన్దః - గాయత్రీ। స్వరః - షడ్జః.

అథ పరమేశ్వరారాధనేన స్తోతా కీదృశం బలం ప్రాప్నోతీత్యాహ.

1 2 3 2 3 1 2 3 1 2 3క 2ర 3 2
౪౯౦. అసర్జి రథ్యో యథా పవిత్రే చ మ్వోః సుతః।

1 2 3 1 2
కార్ష్మన్వా జీ న్యక్రమీత్ ॥ ౪ ॥

ప.వి :- అసర్జి । రథ్యః । యథా । పవిత్రే । చమ్వోః । సుతః । కార్ష్మన్ । వాజీ । ని-అక్రమీత్ ॥ ౪ ॥

పదార్థః- **చమ్వోః** ఆత్మ బుద్ధిరూపయోః అధిషవణఫలకయోః **సుతః** అభిషుతః, ధ్యానేన ప్రకటీకృతః సోమః రసనిధిః పరమేశ్వరః **పవిత్రే** దశాపవిత్రే ఇవ పవిత్రే హృదయే అసర్జి విస్పృష్టోఽస్తి, **రథ్యః యథా** యేన ప్రకారేణ రథనియుక్తః అశ్వః మార్గే విసృజ్యతే తద్వత్. తేన **వాజీ** బలవాన్ సన్ ఉపాసకః **కార్ష్మన్** యోగమార్గే. కృష్యతే విలిఖ్యతే పాదాఘాతైః ఇతి కార్ష్మ మార్గః తస్మిన్. అత్ర సప్తమ్యా లుక్. **న్యక్రమీత్** నిక్రమతే, యోగవిఘ్నాన్ ఉల్లఙ్ఘయతే, యథా **వాజీ** బలవాన్ సేనాపతిః **కార్ష్మన్** సంగ్రామే. కృషతః అన్యోన్యం విలిఖితః ఉభే సేనే యత్ర స కార్ష్మ రణః తస్మిన్. **న్యక్రమీత్** శత్రుసేనాః పరాజయతే. ॥ ౪ ॥

అత్ర పూర్వార్ధే శ్రౌతీ ఉపమా, ఉత్తరార్ధే చ శ్లేషమూలా లుప్తోపమా. ॥ ౪ ॥

భావార్థః- యదా హృదయే సోమః పరమాత్మాఽవతరతి తదా మనుష్యః సర్వా అపి విఘ్నబాధాః క్షణేనైవ పరాజయతే. ॥ ౪ ॥

౪౯౦. ఈ మంత్రములో పరమేశ్వరుని ఆరాధనచే స్తోత బలము నెట్లు పొందుచుండునను విషయము గలదు.

పదార్థము :- (చమ్వోః) ఆత్మ మరియు బుద్ధిరూప అమృత ఫలకములయందు, (సుతః) అనగా ధ్యానముద్వార ప్రకటమగు రసనిధియగు పరమేశ్వరుడు (పవిత్రే) దశాపవిత్రమువంటి పవిత్రతను హృదయమునందు (అసర్జి) వదలివేయును. (రథ్యః యథా) రథమునందు నియుక్తమొనర్చబడిన అశ్వము విజయమార్గములో వదలివేయబడినటుల (వాజీ) బలశాలియైన ఉపాసకుడు (కార్ష్మన్) యోగమార్గమునందు (న్యక్రమీత్) సకల విఘ్నములను తరించి వెళ్లగలడు. ఎటుల (వాజీ) శక్తిశాలియగు సేనాపతి (కార్ష్మన్) యుద్ధములో (న్యక్రమీత్) శత్రుసైన్యములను పరాజయమొనర్చివేయునో అటుల. ॥౪॥

ఈ మంత్రపూర్వార్ధములో శ్రౌతి ఉపమా మరియు ఉత్తరార్ధములో శ్లేషమూలక లుప్తోపమాలంకారములు గలవు. ॥౪॥

భావార్థము :- హృదయమునందు పరమేశ్వరుడు చేరుచున్నప్పుడు మనుష్యుడు సమస్త విఘ్నబాధలను క్షణమాత్రములో పరాస్తమొనర్చుకొనగలుగును. ॥౪॥

490. The Divine juice (of devotion and wisdom) has been created in heaven and earth within the pure heart free from lust, anger and pride etc. Being full of strength, it steps forward in the battle between passion and dispassion, like the steed yoked in the chariot. II4II

౪౯౧. ఋషిః - మేధ్యాతిథిః। దేవతా - పవమానః సోమః।

ఛన్దః - గాయత్రీ। స్వరః - షడ్జః.

అథ పరమాత్మనః ప్రాప్తా ఆనన్దరసాః కిం కుర్వన్తీత్యాహ.

౨ఉ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
౪౯౧. ప్ర యద్గావో న భూర్ణయస్త్వేషా అయాసో అక్రముః।

౧ ౨ ౩ ౨ఉ ౩ ౧ ౨
ఘ్నన్తః కృష్ణామప త్వచమ్ ॥ ౫ ॥

౨ ౧౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౧౨ర ౧ ౨ర
ప.వి :-ప్ర । యత్ । గావః । న । భూర్ణయః । త్వేషాః। అయాసః । అక్రముః । ఘ్నన్తః।
౩ ౨ ౧౨ర ౧ ౨ర
కృష్ణామ్ । అప । త్వచమ్ ॥ ౫ ॥

పదార్థః- **యత్** యదా **గావః న** సూర్యకిరణాః ఇవ **భూర్ణయః** ధారణపోషణకరాః. డుభృఞ్ ధారణపోషణయోః. బిభర్తీతి భూర్ణిః, 'ఘృణి పృశ్నిపార్ష్ణిచూర్ణిభూర్ణయః'. ఉ... ౪ । ౫౩ ఇతి నిః ప్రత్యయః. ధాతోరూత్వమ్. త్వేషాః దీప్తాః. త్విష దీప్తౌ, భ్వాదిః. **అయాసః** గమనశీలాః సోమాః ఆనన్దరసాః. అయన్తే గచ్ఛన్తీతి అయాః, జసోఽసుగాగమః. **ప్ర అక్రముః** పరాక్రమన్తే, తదా త్వచమ్ సంవరణకరీమ్. త్వచ సంవరణే, తుదాదిః. **కృష్ణామ్** తమోగుణమయీం రాత్రిమ్. 'కృష్ణా కృష్ణవర్ణా రాత్రిః' ఇతి నిరుక్తమ్ ౨ । ౨౦. **ఘ్నన్తః** ధ్వంసయన్తో, భవన్తీతి శేషః. ॥ ౫ ॥

అత్రోపమాలఙ్కారః. ॥ ౫ ॥

భావార్థః-బ్రహ్మానన్దరసాన్ యదా యోగినో జనాః పిబన్తి తదా సర్వా అపి మోహనిశాస్తేషాం మార్గాదపయన్తి. ॥ ౫ ॥

౪౯౧. ఈ మంత్రములో పరమాత్మచే ప్రాప్తించిన ఆనందరస మేమిచేయగలదను విషయము గలదు.

పదార్థము :-(యత్) ఎపుడు (గావః న) సూర్యకిరణములవంటి (భూర్ణయః) ధారణ, పోషణమొనర్చునట్టి (త్వేషాః) దీప్తిమంతము (అయాసః) క్రియాశీలమగు ఆనందరసరూప సోమము (ప్ర అక్రముః) పరాక్రమము చూపునో అపుడు (త్వచమ్) ఆవరణమును వేయునట్టి (కృష్ణామ్) తమోగుణముయొక్క కారుచీకటులను (ఘ్నన్తః) నష్టమొనర్చివేయును.।౫॥

ఈ మంత్రములో ఉపమాలంకారము గలదు.।౫॥

భావార్థము :-బ్రహ్మానందరూపరసములను యోగులెపుడు పానమొర్చెదరో, అపుడు సకల మోహరాత్రులు వారి మార్గమునుండి తొలగిపోగలవు.।౫॥

491. Like Impetuous bright rays of the sun that drive away darkness, let wise devotees drive away the ignorance or sin of the people which is like the black skin.II5II

౪౯౨. ఋషిః - నిధ్రువిః కాశ్యపః। దేవతా - పవమానః సోమః।

ఛన్దః - గాయత్రీ। స్వరః - షడ్జః.

అథ సోమః పరమాత్మా ప్రార్థ్యతే.

౪౯౨. అపఘ్నన్పవసే మృధః క్రతువిత్సోమ మత్సరః।
నుదస్వాదేవయుం జనమ్ ॥ ౬ ॥

ప.వి :- అపఘ్నన్ - అప-ఘ్నన్। పవసే। మృధః। క్రతువిత్ - క్రతు-విత్। సోమ। మత్సరః। నుదస్వ। అదేవయుమ్ - అ-దేవయుమ్। జనమ్ ॥ ౬॥

పదార్థః-హే **సోమ** ఆనన్దరసాగార పరమేశ్వర! త్వమ్ **మృధః** సంగ్రామకారిణః కామక్రోధాదీన్ రిపూన్ **అపఘ్నన్** హింసన్ **పవసే** అస్మాన్ పునాసి. **క్రతువిత్** ప్రజ్ఞాకర్మలమ్భకః, **మత్సరః** ఆనన్దస్య వాహకః త్వమ్ **అదేవయుమ్** దేవాన్ దివ్యగుణాన్ ఆత్మనః కామయతే ఇతి దేవయుః, న దేవయుః అదేవయుః, తమ్ **జనమ్** మనుష్యమ్ **నుదస్వ** దివ్యగుణాన్ ప్రాప్తుం ప్రేరయ, తం దేవయుం కురు ఇత్యర్థః. ॥ ౬ ॥

భావార్థః- ఆనన్దరసనిధేః పరమేశ్వరస్య సత్ప్రేరణయా అపావనా అపి పావనాః, అదివ్యా అపి దివ్యగుణా భవన్తి. ॥ ౬ ॥

౪౯౨. ఈ మంత్రములో సోమ పరమాత్మచే ప్రార్థించబడినది.

పదార్థము :-(సోమ) ఆనందరసాగారమగు ఓ పరమాత్మా! నీవు (మృధః) సంగ్రామకారులగు కామక్రోధములు మున్నగు శత్రువులను (అపఘ్నన్) నాశమొనర్చుచు (పవసే) మమ్ము పవిత్రమొనర్తువు (క్రతువిత్) బుద్ధి మరియు కర్మలు రెండింటిని ప్రాప్తింపజేయునట్టి (మత్సరః) ఆనందప్రదాతవగు నీవు (అదేవయుమ్) దివ్యగుణములను కోరుకొనట్టి (జనమ్) మనుష్యులను (నుదస్వ) దివ్యగుణములను పొందుటకు ప్రేరేపించుము.॥౬॥

భావార్థము :- ఆనందరసనిధియగు పరమేశ్వరుని ఉత్తమ ప్రేరణచే అపవిత్రులుకూడ పవిత్రులు దివ్యత్వములేనివారు కూడ దివ్యగుణసంపన్నులగుచుందురు.॥౬॥

492. O devotee of calm nature! Thou art knower and finder of wisdom and delight. Destroying all evils like lust, anger and selfishness that are opposed to righteousness, purify all. Drive thou the unrighteous Godless people away by thy true sermons and lead them towards the path of devotion and righteousness. II6II

౪౯౩. ఋషిః - నిధ్రువిః కాశ్యపః। దేవతా - పవమానః సోమః।

ఛన్దః - గాయత్రీ। స్వరః - షడ్జః.

అథ సోమం పరమాత్మనం తేజోధారాం ప్రార్థయతే.

౩ ౧ ౨ ౩ ౧౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
౪౯౩. అయాపవస్వ ధారయా యయా సూర్యమరోచయః।

౩ ౧ ౨ర ౩ ౧
హిన్వానో మానుషీరపః ॥ ౭ ॥

౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨
ప.వి :- అయా। పవస్వ । ధారయా । యయా। సూర్యమ్ । అరోచయః । హిన్వానః।
౧ ౨ర ౩ ౨
మానుషీః । అపః॥౭॥

పదార్థః- హే తేజోరసస్య అగార సోమ పరమేశ్వర! త్వమ్ **అయా** అనయా. అయా ఏనా ఇత్యుపదేశస్య ఇతి నిరుక్తమ్. ౩ । ౨౧. **ధారయా** తేజోధారయా **పవస్వ** అస్మాన్ ప్రతి సమాగచ్ఛ. పవతే గతికర్మా. నిఘం ...౨ । ౧౪. **యయా** తేజోధారయా, త్వమ్ **సూర్యమ్** ఆదిత్యమ్ **అరోచయః** రోచితవానసి. త్వమ్ **మానుషీః అపః** మనుష్యసమ్బన్ధినీః ప్రజాః **హిన్వానః** తేజసా ప్రీణయన్ భవేతి శేషః. హివి ప్రీణనార్థః భ్వాదిః. ॥ ౭ ॥

భావార్థః- యః పరమేశ్వరస్తేజసా సూర్యవహ్నివిద్యుదాదీన్ ప్రదీపయతి, తత్ప్రత్తేన తేజసా సర్వే జనాస్తేజస్వినో భవన్తు. ॥ ౭ ॥

౪౯౩. ఈ మంత్రములో సోమపరమాత్మతో తేజముయొక్క ధారను కోరబడినది.

పదార్థము :-తేజరూప రసభండారమగు ఓ పరమేశ్వరా! నీవు (అయా) ఈ (ధారయా) తేజధారలతో గూడ (పవస్వ) మాకు ప్రాప్తించుము (యయా) ఏ తేజధారలచే నీవు (సూర్యమ్) సూర్యుని (అరోచయః) ప్రకాశపరచితివో అట్టి నీవు (మానుషీః అపః) సమస్త మానవ ప్రజలను (హిన్వానః) తేజముతో తృప్తిపరచుము.॥౭॥

భావార్థము :- ఏ పరమేశ్వరుడు తేజముచే సూర్యుడు, అగ్ని, విద్యుత్తు మున్నగువానిని ప్రకాశమొనర్చునో, ఆయన ప్రసాదించిన అట్టి తేజముతో మనుష్యులెల్లరును తేజోవంతులు కావలెను.।।౭।।

493. O God! Purify us with that stream wherewith Thou gavest splendour to the sun, inspiring human actions. II7II

౪౯౪. ఋషిః - అమహీయుః। దేవతా - పవమానః సోమః।

ఛన్దః - గాయత్రీ। స్వరః - షడ్జః.

అథ పాపవృత్రస్య వధవిషయమాహ.

౧ ౨ ౩ ౨ఉ ౩౧ ౨ ౩ ౨౩ ౧ ౨
౪౯౪. స పవస్వ య ఆవిథేన్ద్రమ్ వృత్రాయ హన్తవే ।
౩ ౧ ౨ ౩౨ ౩౨
వవ్రివాꣳ సం మహీరపః ।। ౮ ।।

౨ ౩ ౨ ౧౨ర ౧౨ర ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨
ప.వి :- సః । పవస్వ । యః । ఆవిథ । ఇన్ద్రమ్ । వృత్రాయ । హన్తవే । వవ్రివాꣳసమ్ ।
౩ ౨ ౩౨
మహీః । అపః ।। ౮ ।।

పదార్థః- హే వీరరసనిధే సోమ పరమేశ్వర! **సః** ప్రసిద్ధః త్వమ్, అస్మాన్ **పవస్వ** స్వకీయయా రక్షయా సహ సమాగచ్ఛ, **యః** యస్త్వమ్ **మహీః అపః** మహతీః ధర్మధారాః **వవ్రివాంసమ్** వృతవన్తమ్. వృణోతేర్లిటః క్వసౌ రూపమ్. **ఇన్ద్రమ్** జీవాత్మానమ్ **వృత్రాయ హన్తవే** అధర్మపాపాదికస్య హననాయ **ఆవిథ** ప్రాప్నోషి. అవతేర్గత్యర్థస్య లిటి రూపమ్. ।। ౮ ।।

భావార్థః-దేవాసురసంగ్రామే విజయం లబ్ధుం పరమేశ్వరాత్ ప్రేరణాం లబ్ధ్వా పురుషార్థః కార్యః. ।। ౮ ।।

౪౯౪. ఈ మంత్రములో పాపరూప వృత్రులను వధించు విషయము కలదు.

పదార్థము :- వీరరస భండారరూపుడవును ఓ పరమేశ్వరా! (సః) అట్టి ప్రసిద్ధుడవును నీవు మావద్దికి (పవస్వ) నీయొక్క రక్షణశక్తితో గూడ రమ్ము (యః) అట్టి నీవు (మహీః అపః) గొప్ప ధర్మరూప ధారలను (వవ్రివాంసమ్) వరించునట్టి (ఇన్ద్రమ్) జీవాత్మకు (వృత్రాయ హన్తవే) అధర్మము, పాపములు మున్నగువాని వినాశార్థము (ఆవిథ) ప్రాప్తించుము.।౮।।

భావార్థము :-దేవాసుర సంగ్రామములో విజయమును పొందుటకు పరమేశ్వరునినుండి ప్రేరణనుపొంది పురుషార్థమొనర్చుచుండవలెను.॥౮॥

494. O God! Thou who protectest the soul to slaughter sin which covers great and noble actions, purify us. II8II

౪౯౫. ఋషిః – అమహీయుః। దేవతా – పవమానః సోమః।

ఛన్దః – గాయత్రీ। స్వరః – షడ్జః.

అథ సోమరసేన తృప్తో జనః కిం కుర్యాదిత్యాహ.

3 2 3 1 2ర 3 1 2 3 2 3 2
౪౯౫. అయావీతీ పరి స్రవ యస్త ఇన్దోమదేష్వా।

3 1 2 3 1 2ర
అవాహన్నవతీర్నవ ॥ ౯ ॥

3 2 3 2 1 2ర 3 2 3 1 2ర 3 1 2
ప.వి :– అయా। వీతీ । పరి । స్రవ । యః। తే । ఇన్దో । మదేషు । ఆ । అవాహన్ –
3 1 2ర 3 2 1 2ర
అవ– అహన్ । నవతీః। నవ ॥ ౯ ॥

పదార్థః- హే **ఇన్దో** ఆనన్దరసస్య వీరరసస్య వా అగారభూత పరమాత్మన్! త్వమ్ **అయా వీతీ** అనయా రీత్యా. వీ గత్యాదిషు, భావే క్తిన్. తృతీయైకవచనే ''సుపాం సులుక్' ఇతి పూర్వ సవర్ణదీర్ఘః. **పరిస్రవ** ఉపాసకానామ్ అన్తఃకరణే పరిస్యన్ద, యథా **యః** ఉపాసకః **తే మదేషు** త్వజ్జనితేషు హర్షేషు **ఆ** ఆ భవేత్ సః **నవ నవతీః** వృత్రాణాం నవనవతిమ్ **అవాహన్** అవహన్యాత్. అత్ర లిఙర్థే లఙ్. శతాయుర్వై పురుషః. తస్య నవ మాసా దశ మాసా వా గర్భే వ్యతీయన్తే. ఏవం ప్రాయేణ నవనవతివర్షాణి స జీవతి. తేషు నవనవతివర్షేషు జాయమానా యే విఘ్నాస్తే నవనవతిర్వృత్రాణ్యుచ్యన్తే. తాని మనుష్యః సోమస్య మదే హన్యాదితి భావః. ॥ ౯ ॥

భావార్థః- పరమేశ్వరాత్ ప్రస్రుత ఆనన్దరసో వీరరసో వా స్తోతారం తథా మాదయతి యథా స జీవనే సమాగచ్ఛతః సర్వానేవ విఘ్నాన్ శత్రూన్ వా హన్తుం ప్రభవతి. ॥ ౯ ॥

౪౯౫. ఈ మంత్రములో తృప్తియైన మనుష్యు లేమిచేయవలె నను విషయము కలదు.

పదార్థము :-(ఇన్దో) ఆనందరసము, లేక వీరరసభండారమగు ఓ పరమేశ్వరా! (అయా వీతీ) ఈ విధమగు (పరిస్రవ) ఉపాసకుల అంతఃకరణములందు ప్రవహించుము, అనగా (యః) ఏ ఉపాసకులు (తే మదేషు) నీచే ఉత్పన్నమొనర్చబడిన ఆనందములలో (ఆ) మగ్నులుగావలెనో వారు (నవ నవతీః) తొంబది తొమ్మండుగురు వృత్రులను (అవాహన్) నష్టమొనర్చివేయవలెను.॥౯॥

మానవుల సగటు ఆయువు వేదమునుసరించి నూరు సంవత్సరములు. వానినుండి తొమ్మిది, లేక పదినెలలు తల్లి గర్భములో గడచిపోవును. కావున మిగిలిన సుమారు తొంబది తొమ్మిది సంవత్సరము లాతడు జీవించగలడు. అట్టి తొంబదితొమ్మిది సంవత్సరములలో వచ్చునట్టి విఘ్నములు తొంబది తొమ్మండుగురు వృత్రులనబడును. సోమమునుండి ఉత్పన్నమగు ఆనందము మరియు వీరత్వముచే తృప్తినొంది మనుష్యులు అట్టి శత్రువులందరను సంహరించుటయందు సమర్థులుగావలెననియే దీని భావము.౹౯॥

భావార్థము :-పరమేశ్వరునినుండి ఝరితమైన ఆనందరసము, లేక వీరరసము స్తోతలను వారి జీవితములో వచ్చునట్టి విఘ్నములు, శత్రువు లెల్లరను సంహారమొనర్చగల శక్తిమంతులను మరియు ఆహ్లాదకారులనొనర్చివేయగలదు.౹౯॥

495. O God, Source of peace! remain in our body in such a manner that being absorbed in Thy rapturous joy, the soul may spend ninety nine years cheerfully and may leave the body only after that. II9II

౪౯౬. ఋషిః - ఉచథ్యః। దేవతా - పవమానః సోమః।

ఛన్దః - గాయత్రీ। స్వరః - షడ్జః.

అథ పరమాత్మా సోమః కిం కిం ప్రయచ్ఛేదిత్యాహ.

౧౨ ౩ ౨ ౨ర౩ ౨ఉ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧౨
౪౯౬. పరి ద్యుక్షం సన ద్రయిం భరద్వాజం నో అన్ధసా ।
౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧
స్వానో అర్ష పవిత్ర ఆ ॥ ౧౦ ॥

౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩
ప.వి :- పరి । ద్యుక్షమ్ - ద్యు-క్షమ్ । సనత్-రయిమ్ । భరత్ । వాజమ్ । నః ।
౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౩ ౧ ౨
అన్ధసా । స్వానః । అర్ష । పవిత్రే । ఆ ॥ ౧౦ ॥

పదార్థః- హే సోమ! హే రసాగార పరమాత్మన్! **ద్యుక్షమ్** దీప్తేనివాసకమ్ **రయిమ్** దివ్యమ్ ఐశ్వర్యమ్ **సనత్** ప్రయచ్ఛన్, కిఞ్చ **అన్ధసా** ఆనన్దరసేన సహ **నః** అస్మభ్యమ్ **వాజమ్** ఆత్మబలమ్ **భరత్** ఆహరన్ **స్వానః** అభిషూయమాణః, నిర్ఝరన్, త్వమ్ **పవిత్రే** దశాపవిత్రే ఇవ పవిత్రే హృదయే **ఆ అర్ష** ఆగచ్ఛ. ॥ ౧౦ ॥

భావార్థః- ఉపాసకస్య హృదయే పరమాత్మనః సకాశాత్ ప్రస్రుత ఆనన్దరసోఽనుపమమైశ్వర్యం బ్రహ్మవర్చసమ్ ఆత్మబలాదికం చ ప్రయచ్ఛతి. ॥ ౧౦ ॥

అత్ర పరమాత్మరూపస్య సోమస్య, తతః ప్రస్రుతస్యానన్దవీరత్వాదిరసస్య చ వర్ణనాదేతద్దశత్యర్థస్య పూర్వదశత్యర్థేన సంగతిరస్తీతి వేద్యమ్.

ఇతి షష్ఠే ప్రపాఠకే ప్రథమార్ధే ప్రథమా దశతిః.

ఇతి పఞ్చమేఽధ్యాయే తృతీయః ఖణ్డః

౪౯౬. ఈ మంత్రములో పరమాత్మరూప సోమము ఏమేమి ఈయగలదను విషయముండును.

పదార్థము :-ఓ సోమా! ఓ రసాగార పరమేశ్వరా! (ద్యుక్షమ్) దీప్తియొక్క నివాసమగు (రయిమ్) దివ్యమగు ఐశ్వర్యములను (సనత్) ఇచ్చుచు మరియు (అన్ధసా) ఆనందరసముతోగూడ (నః) మాకొరకు (వాజమ్) ఆత్మబలమును (భరత్) తెచ్చుచు (స్వానః) ప్రవహించుచున్న నీవు (పవిత్రే) పవిత్రదశవంటి పవిత్రహృదయములో (ఆ అర్ష) ప్రవేశించుము.॥౧౦॥

భావార్థము :- ఉపాసకుని హృదయములో పరమాత్మనుండి ఊరి (కారి) నట్టి ఆనందరసము అనుపమ ఐశ్వర్యము, బ్రహ్మవర్చస్సు మరియు ఆత్మబలము మున్నగువానిని ప్రదానమొనర్చును.॥౧౦॥

ఈ దశతిలో పరమాత్మరూప సోమము మరియు ఆయననుండి ప్రవహించు ఆనందము, వీరత్వము మున్నగు రసముల వర్ణనయుండుటచే ఈ దశతియొక్క విషయములకు పూర్వదశతి విషయములతో సంబంధము గలదు.

ఆరవప్రపాఠకమునందలి మొదటిసగముయొక్క మొదటిదశతి ముగిసినది.

ఐదవఅధ్యాయములోని మూడవఖణ్డము సమాప్తమైనది.

496. O God! Bring to us brilliant enduring wealth (of wisdom) and with the power that supports life, give us knowledge and strength. May Thou remain for ever in our pure hearts, inspiring us aright with Thy Inner Voice. II10II

ద్వితీయాదశతిః

౪౯౭. ఋషిః - మేధాతిథిః। దేవతా - పవమానః సోమః।

ఛన్దః - గాయత్రీ। స్వరః - షడ్జః.

తత్రాదౌ సోమస్య పరమాత్మనో మహిమానమాహః.

౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ర ౩ ౨
౪౯౭. అచిక్రదద్వృషా హరిర్మహాన్మిత్రో న దర్శతః।

౧ ౨ ర
సం సూర్యేణ దిద్యుతే ॥ ౧ ॥

౧ ౨ ర ౧ ౨ ర ౧ ౨ ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨
ప.వి :- అచి క్రదత్ । వృషా । హరిః । మహాన్ । మిత్రః- మి-త్రః । న । దర్శతః । సమ్ ।
౧ ౨ ర ౩
సూర్యే ణ । దిద్యుతే ॥ ౧ ॥

పదార్థః- వృషా కామవర్షకః **హరిః** పాపహర్తా సోమః పరమేశ్వరః, సర్వేషాం హృది స్థితః సన్ **అచిక్రదత్** శబ్దాయతే, ఉపదిశతి, సత్ప్రేరణాం కరోతి. క్రది ఆహ్వానే రోదనే చ, క్రద ఇత్యేకే, స్వార్థే ణిచి, లుఙి రూపమ్. **మహాన్** మహత్త్వోపేతః సః **మిత్రః న** సుహృదివ దర్శతః దర్శనీయః అస్తి. స ఏవ **సూర్యేణ** ఆదిత్యేన **సమ్** సంగతః సన్ **దిద్యుతే** ప్రకాశతే, 'యోఽసావాదిత్యే పురుషః సోఽసావహమ్' య... ౪౦।౧౭ ఇతి శ్రుతేః. ॥ ౧ ॥

'అచిక్రదద్ వృషా' ఇత్యత్ర శబ్దశక్తిమూలేన ధ్వనినా 'వర్షకః పర్జన్యో గర్జతి' ఇతి ద్వితీయేఽప్యర్థే ద్యోతితే సతి పర్జన్యసోమయోరుపమానోపమేయభావో వ్యజ్యతే, తేనోపమాధ్వనిః. 'మిత్రో న దర్శతః' ఇత్యత్ర చ వాచ్యా పూర్ణోపమా. ॥ ౧ ॥

భావార్థః-యే సూక్ష్మదర్శినః సన్తి తే సూర్యపర్జన్యాదౌ పరమేశ్వరమేవ సాక్షాత్కుర్వతే, యతస్తత్ర సర్వాతాపప్రకాశజలవర్షణాదిశక్తిస్తత్ప్రదత్తైవాస్తే. ॥ ౧ ॥

౪౯౭. ఈ మంత్రములో సోమపరమాత్మమహిమను వర్ణించబడినది.

పదార్థము :-(వృషా) మనోరథములను పూర్ణమొనర్చునట్టి (హరిః) పాపహారియగు సోమపరమేశ్వరుడు అందరి హృదయములందు స్థిరమ్మైయుండి (అచిక్రదత్) శబ్దమొనర్చుచున్నాడు. అనగా, ఉపదేశించు సత్ప్రేరణ నొనర్చుచున్నాడు. (మహాన్) ఆ మహనీయుడు (మిత్రః న) మిత్రునివంటి (దర్శతః) దర్శనీయుడు. ఆయనయే (సూర్యేణ) సూర్యునితో (సమ్) కలిసియుండి

(దిద్యుతే) ప్రకాశించుచున్నాడు. ' ''ఆదిత్యునియందు ఏ పురుషుడుగలడో అతడే నేను ॥య.౪౦-౧౭॥'' అనియును చెప్పబడియున్నది.॥౧॥

ఈ మంత్రములో 'అచిక్రదత్ వృషా' ఇచ్చట ''శబ్ద శక్తిమూలక ధ్వనివల్ల వర్షమును కురిపించునట్టి మేఘములు ఉరుముచున్నవి'' అను రెండు అర్థములు కూడ సూచితమై మేఘములు మరియు సోమ పరమాత్మయందు ఉపమాన, ఉపమేయ భావములను ధ్వనింపజేయుచున్నవి. కావున దీనిలో ఉపమానమధ్వనితమగుచున్నది. 'మిత్రో న దర్శతః' యందు వాచ్యా పూర్ణోపమాలంకారమైనది.॥౧॥

భావార్థము :- సూక్ష్మదర్శులు సూర్యుడు, పర్జన్యము మున్నగువానిలో పరమేశ్వరుని దర్శించుకొనుచుందురు. ఏలన 'తాపము, ప్రకాశము, జలమును వర్షింపజేయు మున్నగు సకల శక్తులు ఆ పరమాత్మ ఇచ్చినవియే'యని భావించుచుందురు.॥౧॥

497. Shining with the sun God is Great Almighty Sins He wants us to shun Observing perfect piety. We must Him ever see In our hearts pure to be He like the sun destroys All darkness, gives us joys. II1II

౪౯౮. ఋషిః - భృగుః। దేవతా - పవమానః సోమః।

ఛన్దః - గాయత్రీ। స్వరః - షడ్జః.

అథ సోమం పరమాత్మానం బలం ప్రార్థయతే.

౨ ౩ ౧౨ ౩ ౨ ౩ ౧౨ ౩ ౧ ౨
౪౯౮. ఆ తే దక్షం మయో భువం వహ్నిమద్యా వృణీమహే ।
౨౩ ౧ ౨ ౩౧ ౨
పాన్తమా పురుస్పృహమ్ ॥ ౨ ॥

౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨
ప.వి :- ఆ । తే । దక్షమ్ । మయోభువమ్ - మయః-భువమ్ । వహ్నిమ్ । అద్య-
౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర
అ-ద్య । వృణీమహే । పాన్తమ్ । ఆ । పురుస్పృహమ్ - పురు-స్పృహమ్ ॥ ౨॥

పదార్థః- హే పవమాన సోమ! పవిత్రతాదాయక ఆనన్దరసమయ పరమాత్మన్! వయమ్ **తే** తవ **మయోభువమ్** సుఖదాయకమ్, **వహ్నిమ్** లక్ష్యం ప్రతి వాహకమ్, **పాన్తమ్** రక్షకమ్, **పురుస్పృహమ్** బహు స్పృహణీయమ్ **దక్షమ్** బలమ్. దక్ష ఇతి బలనామ. నిఘం...౨।౯. **అద్య** అస్మిన్ దినే. సంహితాయాం నిపాతత్వాద్ దీర్ఘశ్ఛాన్దసః. **ఆ వృణీమహే** స్వీకుర్మహే. ॥ ౨ ॥

భావార్థః-పరమాత్మనః సకాశాద్ యద్ బలం శుభ కర్మసూత్సాహశ్చ ప్రాప్యతే, తేన సుఖం లక్ష్యపూర్తీ రక్షా చ వర్ధతే. ॥ ౨ ॥

౪౯౮. ఈ మంత్రములో సోమ పరమాత్మతో బలమును గురించి ప్రార్థించబడినది.

పదార్థము :- ఓ పవమాన సోముడా! పవిత్రదాయకుడవు, ఆనందరసమయుడవగు ఏ పరమేశ్వరా! మేము (తే) నీయొక్క (మయోభువమ్) సుఖదాయకమగు (వహ్నిమ్) లక్ష్యమువైపునకు కొనిపోవునట్టి (పాన్తమ్) రక్షకము (పురుస్పృహమ్) అధికముగ కోరుకొనదగిన (దక్షమ్), బలమును (అద్య) నేడు (ఆ వృణీమహే) స్వీకరించుచుందుము.॥౨॥

భావార్థము :-పరమాత్మచే బలము, శుభకర్మలందు ఉత్సాహమును పొందుచుందురో, దానిచే సుఖము, లక్ష్యపూర్తి మరియు రక్షణవృద్ధి కాగలదు.॥౨॥

498. O God! we choose to day that Power of Thine which brings us bliss, which protects us and is desired by all, being Support of the whole world. II2II

౪౯౯. ఋషిః - ఉచథ్యః దేవతా - పవమానః సోమః।

ఛన్దః - గాయత్రీ। స్వరః - షడ్జః.

అథాధ్వర్యుం ప్రేరయతి.

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
౪౯౯. అధ్వర్యో అద్రిభిః। సుతం సోమం పవిత్ర ఆ నయ।
౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
పునాహీన్ద్రాయ పాతవే ॥ ౩ ॥

౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩
ప.వి :- అధ్వర్యో। అద్రి భిః - అ-ద్రిభిః। సుతమ్। సోమ మ్। పవిత్రే। ఆ-నయ।
౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర
పునాహి। ఇన్ద్రాయ। పాతవే ॥ ౩ ॥

పదార్థః- హే **అధ్వర్యో** యజ్ఞవిధినిష్పాదకోఽధ్వర్యురివ జ్ఞానయజ్ఞస్య నిష్పాదక మానవ! త్వమ్ **అద్రిభిః** అభిషవణపాషాణైరివ జ్ఞానేన్ద్రియైః **సుతమ్** అభిషుతమ్ **సోమమ్** సోమౌషధిరసమివ జ్ఞానరసమ్ **పవిత్రే** దశాపవిత్రే ఇవ మనసి **ఆనయ** ఆదత్స్వ, తం జ్ఞానరూపం సోమరసమ్ **ఇన్ద్రాయ** పాతవే జీవాత్మనః పానాయ **పునాహి** పునీహి, మనన ద్వారా శోధయ. అత్ర 'వా ఛన్దసి'. అ. ౬।౪। ౮౮ ఇతి హేరపిత్త్వవికల్పనాద్ అపిత్త్వాభావే జిద్వత్త్వస్యాప్యభావాద్ ఈత్వం న భవతి. ॥ ౩ ॥

అత్ర శ్లేషేణాభిహితో భౌతికసోమపరో ద్వితీయోఽర్థ ఉపమానత్వే-పర్యవస్యతి. ॥ ౩ ॥

భావార్థః-యథా యజ్ఞే పేషణసాధనైః పాషాణైరభిషుతః సోమో దశాపవిత్రద్వారా సంశోధ్యైవ పీయతే పాయ్యతే చ తథైవ జ్ఞానార్జనసాధనైర్ జ్ఞానైరింద్రియైరర్జితం జ్ఞానం మనసా మననద్వారా సంశోధనీయమ్. ॥ ౩॥

౪౯౯. ఈ మంత్రములో అధ్వర్యులను ప్రేరేపించబడినది.

పదార్థము :-(అధ్వర్యో) యజ్ఞవిధులను నిర్వహించు అధ్వర్యులవలె జ్ఞానయజ్ఞమును నిర్వహించుచున్న ఓ మానవులారా! మీరు (అద్రిభిః) రాతిఖల్వములవలె జ్ఞానేంద్రియములతో (సుతమ్) పిండినట్టి (సోమమ్) సోమ ఔషధరసమువంటి జ్ఞానరసమును (పవిత్రే) దశాపవిత్రము వడబోతవలె మనస్సునకు (ఆనయ) తెచ్చుకొనుడు. అట్టి జ్ఞానరూప సోమరసమును (ఇన్ద్రాయ పాతవే) జీవాత్మ త్రాగుటకొరకు (పునాహి) మనస్సుద్వారా శుద్ధపరచుకొనుడు.॥౩॥

ఈ మంత్రమందలి శ్లేషముచే చెప్పబడిన భౌతిక సోమపక్షమునందలి రెండవ అర్థము ఉపమాన భావమునందు మారిపోయినది.॥౩॥

భావార్థము :- యజ్ఞమునందెటుల మర్దించుటకు సాధనముగు ఖల్వమున మర్దించిన సోమము వడబోతద్వారా శుద్ధపరచికొని త్రాగుట మరియు త్రాగించబడునో అటులనే జ్ఞానార్జనమునకు సాధనముల వంటి జ్ఞానేంద్రియములచే సాధించుకొనిన జ్ఞానముద్వారా, మనస్సుచే మననము ద్వార శుద్ధపరచుకొనవలెను.॥౩॥

499. O my mind, willing to take the vows of non-violence, truth etc. bring in the sieve of pure heart, the knowledge and devotion got through the sages, who are firm in the discharge of their duties like the hills. Then purify it more and more for the soul to drink its delicious juice. II3II

౫౦౦. ఋషిః – అవత్సారః। దేవతా – పవమానః సోమః।

ఛన్దః – గాయత్రీ। స్వరః – షడ్జః.

అథ సోమధారా ప్రవాహేణ కిమాప్యత ఇత్యాహ.

౨౩ ౨ ౩౧ ౨ ౩ ౧౨౩ ౧ ౨ర
౫౦౦. తరత్స మన్దీ ధావతి ధారా సుతస్యాన్ధసః।

౨౩ ౨ ౩౧ ౨
తరత్స మన్దీ ధావతి ॥ ౪ ॥

ప.పా :- తరత్ । సః । మన్దీ । ధావతి । ధారా । సుతస్య । అన్ధసః । తరత్ । సః । మన్దీ । ధావతి ॥ ४ ॥

పదార్థః- **సుతస్య** ఆచార్యసకాశాత్ పరమాత్మసకాశాద్ వా అభిషుతస్య **అన్ధసః** జ్ఞానకర్మరసస్య ఆనన్దరసస్య వా **ధారా** ధారయా. అత్ర తృతీయైకవచనే 'సుపాం సులుక్' ఇతి విభక్తేః పూర్వసవర్ణదీర్ఘః. **మన్దీ** తృప్తిమాన్ **సః** ఆత్మా **తరత్** తరతి దుఃఖవిఘ్నవిపదాదిసాగరమ్. తరతేర్లేటి రూపమ్. **ధావతి** వేగేన గచ్ఛతి చ ఐహలౌకికం లక్ష్యం ప్రతి. **మన్దీ** జ్ఞానకర్మరసస్య ఆనన్దరసస్య వా ధారయా తృప్తః సన్ **సః** అసౌ ఆత్మా **తరత్** తరతి దుఃఖాదిసాగరమ్, **ధావతి** వేగేన గచ్ఛతి చ పారలౌకికం లక్ష్యం మోక్షం ప్రతి. ॥ ४ ॥

యాస్కాచార్యో మన్త్రమిమ మేవం వ్యాఖ్యాతవాన్- ''తరతి స పాపం సర్వం మన్దీ యః స్తౌతి. ధావతి గచ్ఛతి ఊర్ధ్వాం గతిమ్. ధారా సుతస్య అన్ధసః, ధారయాఽభిషుతస్య సోమస్య మన్త్రపూతస్య వాచా స్తుతస్య'' ఇతి (నిరు... ౧౩ ।౬).

మన్త్రేఽస్మిన్ 'తరత్ స మన్దీ ధావతి' ఇత్యస్య పునరుక్తౌ లాటానుప్రాసో ఽలఙ్కారః. ॥ ४ ॥

భావార్థః-గురోః సకాశాత్ ప్రాప్తేన జ్ఞానకాణ్డరసేన కర్మకాణ్డరసేన చ, పరమాత్మనః సకాశాత్ ప్రాప్తేనానన్దరసేన చ తృప్తః సన్ మనుష్యః సర్వామప్యైహికీం పారలౌకికీం చోన్నతిం కర్తుం శక్నోతి. ॥ ४ ॥

౫౦౦. ఇపుడు సోమముయొక్క ధారాప్రవాహమువల్ల లాభమేమను విషయమును ఈ మంత్రములో వర్ణించబడినది.

పదార్థము :-(సుతస్య) ఆచార్యుల లేక పరమాత్మవద్దినుండి సిద్ధపరచబడిన (అన్ధసః) జ్ఞాన మరియు కర్మలరసము లేక ఆనందరసముయొక్క (ధారా)ధారలచే (మన్దీ) తృప్తిజెందిన (సః) ఆ ఆత్మ (తరత్) దుఃఖములు, విఘ్నములు, విపత్తులు మున్నగువాని సాగరమును తరించుకొనును. మరియు (ధావతి) ఇహ లౌకిక లక్ష్యము వైపునకు వేగవంతముగ పయనించసాగును. (మన్దీ) జ్ఞానకర్మలరసము లేక ఆనందరసముయొక్క ధారలచే తృప్తిజెందిన (సః) ఆ ఆత్మ (తరత్) దుఃఖములు మున్నగు సముద్రమును తరించివెళ్లును. (ధావతి) మరియు పారలౌకిక లక్ష్యమగు మోక్షమువైపునకు సాగిపోవుచుండును.॥४॥

ఈ మంత్రములో 'తరత్ స మన్దీ ధావతి' యనుదాని పునరుక్తియందు లాటానుప్రాస అలంకారము గలదు.॥४॥

భావార్థము :-గురువు వద్ద పొందినట్టి జ్ఞానకాండము కర్మకాండముల రసముచే మరియు పరమాత్మవద్దినుండి పొందిన ఆనందరసముచే తృప్తిజెందిన మనుష్యుడు సమస్త ఇహ లోక, పరలోక ఉన్నతిని సాధించుకొనుటయందు సమర్థుడైపోవును. ॥౪॥

500. Swift runs the devotee of God Who has become spiritually intoxicated. He runs swiftly and crosses over misery with the stream of the juice of devotion. [He is actively engaged in doing good to the people]. II4II

౫౦౧. ఋషిః – నిధ్రువిః కాశ్యపః। దేవతా – పవమానః సోమః।

ఛన్దః – గాయత్రీ। స్వరః – షడ్జః.

అథ సోమం పరమాత్మానమాచార్యం చ ప్రార్థయతే.

౧ ౨ ౩ ౧౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧౨
౫౦౧. ఆ పవస్వ సహస్రిణం రయిం సోమ సువీర్యమ్ ।
౩ ౧ ౨ర
అస్మే శ్రవాꣳసి ధారయా ॥ ౫ ॥

౨ ౩ ౧౨ ౩ ౨ ౩ ౧౨ ౩ ౧౨ర ౩౧
ప. వి :– ఆ । పవస్వ । సహస్రిణమ్ । రయిమ్ । సోమ । సువీర్యమ్ – సు – వీర్యమ్ । అస్మే
౨ ౧౨ర ౩
ఇతి । శ్రవాꣳసి । ధారయ ॥ ౫ ॥

పదార్థః- హే **సోమ** సర్వైశ్వర్యశాలిన్ జగదీశ్వర విద్వన్ ఆచార్య వా! త్వమ్ అస్మభ్యమ్ **సహస్రిణమ్** సహస్రసంఖ్యం ప్రచురం వా **సువీర్యమ్** శోభనవీర్యోపేతమ్ **రయిమ్** ఐశ్వర్యం విద్యాధనం వా **ఆ పవస్వ** ప్రవాహయ. **అస్మే** అస్మాసు. అత్ర అస్మచ్ఛబ్దాత్ 'సుపాం సులుక్' అ... ౭ । ౧ । ౩౯ ఇతి సప్తమ్యాః శే ఆదేశః. **శ్రవాంసి** యశాంసి **ధారయ** స్థాపయ. ॥౫॥

భావార్థః- పరమేశ కృపయావయం ధనధాన్యహిరణ్యాదికం సత్యన్యాయ బలవీర్యాదికం చ సర్వవిధమపారమైశ్వర్యమ్ ఆచార్యకృపయా చాపారం సద్విద్యా సదాచారధనం ప్రాప్నుయామ యేనాస్మాకం ప్రభూతా కీర్తిః సర్వత్ర ప్రసరేత్. ॥ ౫ ॥

౫౦౧. ఈ మంత్రములో సోమ పరమాత్మ మరియు ఆచార్యులను ప్రార్థించబడినది.

పదార్థము :-(సోమ) సర్వైశ్వర్యవంతుడవగు ఓ జగదీశ్వరా! లేక విద్వాంసుడవగు ఆచార్యా! మీరు మాకొరకు (సహస్రిణమ్) వేలాదిసంఖ్యగల అనగా అగణిత (సువీర్యమ్) శుభ, బలయుక్తమగు (రయిమ్) ఐశ్వర్యములను లేక విద్యాధనములను (ఆ పవస్వ) ప్రవాహపరచుము. మరియు (అస్మే) మాయందు (శ్రవాంసి) యశస్సులను (ధారయ) స్థాపింపజేయుము. ॥౫॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరుని కృపచే మనము ధనధాన్యములు, సువర్ణాదులు మరియు సత్యన్యాయ, బల వీర్యాది సకల విధములగు అపార ఐశ్వర్యములను; ఆచార్యుల కృపద్వార అపార సద్విద్య మరియు సదాచారములను ధనములను ప్రాప్తించుకొనవలెను. దానివల్ల మనకీర్తి అధికాధికముగ సర్వత్ర వ్యాప్తినొందవలెను. ॥౫॥

501. O God! purify our wealth which supports thousands and maintains our heroism. Grant us true knowledge and keep renown, secure for us. ll5ll

౫౦౨. ఋషిః – అసితః। దేవతా – పవమానః సోమః।

ఛన్దః – గాయత్రీ। స్వరః – షడ్జః.

అథ సోమస్య పరమాత్మనః సాహాయ్యేన జనాః కిం ప్రాప్నువన్తీత్యాహ.

౧౨ ౩౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩౧ ౨ర
౫౦౨. అనుప్రత్నాస ఆయవః పదం నవీయో అక్రముః ।

౩ ౧౨ ౩ ౧ ౨
రుచే జనన్త సూర్యమ్ ॥ ౬ ॥

౧౨ర ౩౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩౨ ౧౨ర ౩ ౨ ౩
ప.వి :– అను । ప్రత్నాసః। ఆయవః। పదమ్ । నవీయః । అక్రముః । రుచే । జనన్త ।
౧ ౨ర
సూర్యమ్ ॥ ౬ ॥

పదార్థః- సోమస్య పరమాత్మనః సాహాయ్యేన **ప్రత్నాసః** ప్రత్నాః జ్ఞానేన పురాణాః **ఆయవః** మనుష్యాః **నవీయః** నూతనతరమ్ **పదమ్** అమాత్యన్యాయాధీశత్వాదిరూపం మోక్షరూపం వా. తద్విష్ణోః పరమం పదం సదా పశ్యన్తి సూరయః. ఋ... ౧।౨౨।౨౦ ఇతి శ్రుతేః. **అను అక్రముః** అనుకూల్యేన ప్రాప్నువన్తి. **రుచే** ప్రకాశాయ, తే **సూర్యమ్** విద్యాసూర్యమ్ అధ్యాత్మసూర్యం వా **జనన్త** ప్రకటయన్తి. జనీ ప్రాదుర్భావేణిజన్తః, లడర్థే లఙ్, అడభావః, ణేర్లుక్. ॥ ౬ ॥

అత్ర 'ప్రత్నాసః వృద్ధా జీర్ణా జనాః నవీయః పదమ్ అక్రముః' ఇతి నవీనతరపదప్రాప్తిహేత్వభావేఽపి తత్ప్రాప్తివర్ణనాద్ విభావనాలంకారో ధ్వన్యతే. కిఞ్చ, 'ఆయవః మనుష్యాః సూర్యం జనన్త' ఇత్యత్ర మనుష్యాణాం సూర్యజననాసంభవాత్ సూర్యస్య విద్యాప్రకాశేఽధ్యాత్మప్రకాశే వా లక్షణా. ॥ ౬ ॥

భావార్థః- పరమాత్మనః కృపయా స్వపురుషార్థేన చ మనుష్యాః సాంసారిక ముచ్చోచ్చపదం పరమం ముక్తిపదం చాపి ప్రాప్తుం, రాష్ట్రే జగతి చ జ్ఞానవిజ్ఞానస్య సదాచారస్య చ సూర్యం జనయితుం క్షమన్తే. ॥ ౬ ॥

౫౦౨. ఈ మంత్రములో పరమాత్మ సహాయముతో మనుష్య దేమి పొందునను విషయము కలదు.

పదార్థము :- సోమపరమాత్మ సహాయముతో (ప్రత్నాసః) జ్ఞాన దృష్టితో పురాతన, అనగా జ్ఞానవృద్ధులగు మనుష్యులు (నవీయః) అతిక్రొత్త (పదమ్) రాజమంత్రి, న్యాయాధీశుడు మున్నగు పదవులను, లేక మోక్షపదమును (అను అక్రముః) అనుకూలపూర్వకముగ ప్రాప్తించుకొనును. మరియు (రుచే) ప్రకాశముకొరకు వారు (సూర్యమ్) విద్యాసూర్యుని లేక ఆధ్యాత్మికసూర్యుని (జనన్త) ప్రకాశపరచుకొందురు. ।౬॥

ఈ మంత్రములో 'ముదిమిచే జీర్ణించినవారు క్రొత్తపదవినిపొందెద' రను దానియందు నవీన పదవిని పొందు కారణముయొక్క అభావమునందు కూడ దానిని పొందుట యను వర్ణన యుండుటచే విభావనాలంకారము ధ్వనితమగుచున్నది. 'మనుష్యుడు సూర్యునుత్పన్న పరచునను' దానియందు మనుష్యుల ద్వారా సూర్యుడుత్పన్నపరచుట యనునది అసంభవమగుటవల్ల సూర్యుని విద్యాప్రకాశము, లేక ఆధ్యాత్మప్రకాశములో లక్షణము గలదు. ।౬॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరుని కృపచే, తన పురుషార్థముచే మనుష్యుడు ప్రాపంచిక ఉన్నతోన్నత పరమ ముక్తి పదవినికూడ ప్రాప్తించుకొనుట, లేక రాష్ట్రము, జగత్తునందు జ్ఞాన విజ్ఞానములు మరియు సదాచారము అను సూర్యుని ప్రకటపరచుటలో సమర్థుడైపోవును. ।౬॥

502. Experienced men who desire to lead true life, tread upon an admirable and new path. For the purpose of Light, they meditate upon and see God Who is the Source of all light. II6II

౫౦౩. ఋషిః - భృగుః । దేవతా - పవమానః సోమః।

ఛన్దః - గాయత్రీ। స్వరః - షడ్జః.

అథ సోమః పరమాత్మా వానప్రస్థో వా౽౽హూయతే.

౫౦౩. అర్షా సోమ ద్యుమత్తమో ఽభి ద్రోణాని రోరువత్ ।
సీదన్ యోనౌ వనేష్వా ॥ ౭ ॥

ప. వి :- అర్ష । సోమ । ద్యుమత్తమః । అభి । ద్రోణాని । రోరువత్ । సీదన్ । యోనౌ । వనేషు । ఆ ॥ ౭ ॥

పదార్థః- **ప్రథమః** పరమాత్మపరః. హే **సోమ** రసాగార పరమాత్మన్. **వనేషు** అరణ్యేషు, అరణ్యస్థేషు లతాకుఞ్జాదిషు, **యోనౌ** నగరస్థేగృహే చ, సర్వత్ర ఇతి యావత్. యోనిరితి గృహనామ.. నిఘం...3 । ४. జాతా ఏకవచనమ్. **ఆసీదన్** విరాజమానః **ద్యుమత్తమః** తేజస్వితమః, త్వమ్ **రోరువత్** ఉపదిశన్ **ద్రోణాని అభి** అస్మాకం హృదయరూపాన్ ద్రోణకలశాన్ ప్రతి **అర్ష** ఆయాహి. ఋ గతౌ, లేటి రూపమ్. 'ద్వ్యచోఽతస్తిఙః.' అ... ६ । 3 । ౧3౫ ఇతి దీర్ఘః.

అథ ద్వితీయో వానప్రస్థపరః. హే **సోమ** విద్వన్ వానప్రస్థ ! **వనేషు** అరణ్యేషు **యోనౌ** వృక్షమూలరూపే గృహే, వృక్షమూలనికేతనః. మను... ६ । ౨६ ఇతి వచనాత్. **ఆసీదన్** నివసన్ **ద్యుమత్తమః** తేజస్వితమః త్వమ్ **రోరువత్** పునః పునః ఉపదేక్ష్యన్ **ద్రోణాని అభి** గృహస్థైరాయోజితాన్ యజ్ఞాన్ ప్రతి. యజ్ఞో వై ద్రోణకలశః. శ... ४ । ౫ । ౮ । ౫. **అర్ష** గచ్ఛ. ॥ ౭ ॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ॥ ౭ ॥

భావార్థః-యథా వనేషు ప్రరూఢః సోమస్తత ఆనీతో దశాపవిత్రేణ సంశోధ్యమానః సశబ్దం ద్రోణకలశమాగచ్ఛతి, యథా చ రసనిధిః పరమేశ్వర ఉపదిశన్ స్తోతౄణాం హృదయప్రదేశం సమేతి తథైవ వానప్రస్థో నగరవాసిభిరాయోజితాన్ యజ్ఞానుపదేశార్థం గచ్ఛేత్. ॥ ౭ ॥

౫౦3. ఈ మంత్రములో సోమపరమేశ్వరుని మరియు వానప్రస్థ మనుష్యుని ఆహ్వానించబడినది.

పదార్థము :-మొదట పరమాత్మపక్షములో :- (సోమ) రసభండారమగు ఓ పరమేశ్వరా! (వనేషు) వనములందు, వనముల లతాకుంజములు మున్నగువానియందు మరియు (యోనౌ) నగరములందలి గృహములలో నిరంతరము (సీదన్) విరాజిల్లుచుండి (ద్యుమత్తమః) అత్యధిక తేజస్వివగు నీవు (రోరువత్) ఉపదేశించుచు (ద్రోణాని అభి) మా హృదయరూప ద్రోణకలశములలోనికి (అర్ష) రమ్ము.

రెండవది వానప్రస్థిపక్షమున :- (సోమ) విద్వాంసుడవగు ఓ వానప్రస్థీ! (వనేషు) వనములలో (యోనౌ) వృక్షమూలములవంటి గృహములలో (ఆసీదన్) నివసించుచు (ద్యుమత్తమః) కడుతేజోవంతుడవగు నీవు (రోరువత్) మరల మరల ఉపదేశించు కోరికతో (ద్రోణాని అభి) గృహస్థులచే వ్యవస్థ నొనర్చబడిన యజ్ఞములందు (అర్ష) చేరుము.॥౭॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు.॥౭॥

భావార్థము :- వనములందుత్పన్నమగు సోమలత అచ్చటినుండి తేబడి జల్లెడచేజల్లించబడుచు శబ్దముతో గూడ ద్రోణకలశములందెటులచేరునో మరియు ఎటుల రసనిధియగు పరమేశ్వరుడు

ఉపదేశమొనర్చుచు స్తోతల హృదయములందు ప్రకాశించునో, అటులనే వానప్రస్థులు నగరవాసులచే ఆయోజిత మొనర్చబడిన యజ్ఞములలో ఉపదేశార్థము చేరుచుండవలెను. ॥౭॥

503. O devotee of peaceful nature, achieve high spiritual attainments being absorbed in the contemplation of God, Who is the Creator of the world, uttering His Holy names and thus shining, sitting in the forests for silent meditation. II7II

౫౦౪. ఋషిః - కశ్యపో మారీచః। దేవతా - పవమానః సోమః।

ఛన్దః - గాయత్రీ। స్వరః - షడ్జః.

అథ సోమాఖ్యస్య జగదీశ్వరస్య మహిమానమాహ.

౫౦౪. వృషాసోమ ద్యుమా౨ అసి వృషాదేవవృషవ్రతః ।
వృషాధర్మాణి దధ్రిషే ॥ ౮ ॥

ప.వి :- వృషా । సోమ । ద్యుమాన్ । అసి । వృషా । దేవ । వృషవ్రతః - వృష-వ్రతః ।
వృషా । ధర్మాణి । దధ్రిషే ॥ ౮ ॥

పదార్థః- హే **సోమ** రసనిధే జగదీశ్వర! **ద్యుమాన్** ద్యుతిమాన్ త్వమ్ **వృషా** తేజోవర్షకః సూర్యః ఇవ **అసి** వర్తసే. హే **దేవ** దానాది గుణయుక్త! **వృషవ్రతః** సద్గుణాదీనాం వర్షణకర్మా త్వమ్ **వృషా** వర్షకః పర్జన్యః ఇవ అసి. **వృషా** ధర్మవర్షకః త్వమ్ **ధర్మాణి** ధర్మకర్మాణి **దధ్రిషే** ధారయసి. ధృఞ్ ధారణే, భ్వాదిః. లడర్థే లిట్. ॥౮॥

అత్ర 'వృషా' ఇత్యస్యావృత్తౌ యమకాలఙ్కారః. 'వృషా అసి' వర్షకః సూర్య ఇవ పర్జన్య ఇవ చ వర్తసే ఇతి లుప్తోపమమ్. ॥౮॥

భావార్థః- ఉపాసితః పరమేశ్వరః సూర్యవన్మేఘవచ్చ వర్షకో భూత్వా ధనధర్మతేజః శాన్తిసుఖాదీనాం వృష్టిభిరుపాసకం కృతార్థయతి. ॥ ౮ ॥

౫౦౪. ఈ మంత్రములో సోమజగదీశ్వరుని మహిమను వర్ణించబడినది.

పదార్థము :-(సోమ) రసనిధివగు ఓ జగదీశ్వరా! (ద్యుమాన్) తేజస్వివగు నీవు (వృషా) తేజమును వర్షించు సూర్యునివలె (అసి) ఉన్నావు (దేవ) ఓ దానము మున్నగు గుణయుక్తుడా! (వృషవ్రతః)

సద్గుణములు మున్నగువాని వృష్టిని గలిగించునట్టి నీవు (వృషా) వర్షములను కురిపించునట్టి మేఘములవంటివాడవు (వృషా) ధర్మమును వర్షింపజేయు నీవు (ధర్మాణి) ధర్మకర్మలను (దధిషే) ధారణమొనర్చెదవు.।౮॥

ఈ మంత్రములో 'వృష' యొక్క ఆవృత్తియందు యమక అలంకారము గలదు. 'వృషా అసి' యందు లుప్తోపమాలంకారము గలదు.।౮॥

భావార్థము :- ఉపాసించబడిన పరమేశ్వరుడు సూర్యుడు మరియు పర్జన్యముల వలె వర్షకుడుగనై ధనము, ధర్మము, తేజము, శాంతి, సుఖముల వర్షముచే ఉపాసకులను కృతార్థులనుగ నొనర్చును.।౮॥

504. O God, Showerer of peace and bliss! Thou art Strong and Bright, Potent O Lord with potent and beneficial sway. Thou Mighty one, being Rainer of blessings, ordainest laws. II8II

౫౦౫. ఋషిః – కశ్యపో మారీచః। దేవతా – పవమానః సోమః।

ఛన్దః – గాయత్రీ। స్వరః – షడ్జః.

అథ సోమం పరమాత్మానం ప్రార్థయతే.

౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౫౦౫. ఇషే పవస్వధార యా మృజ్యమానో మనీషిభిః।

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర
ఇన్దోరుచాభి గా ఇహి ॥౯॥

౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨
ప.వి :– ఇషే । పవస్వ । ధార యా । మృజ్యమానః । మనీషిభిః। ఇన్దో । రుచా – అభి ।
౩
గాః । ఇహి ॥౯॥

పదార్థః- హే **ఇన్దో** రసాగార చన్ద్రవదాహ్లాదక పరబ్రహ్మ పరమేశ్వర! **మనీషిభిః** చిన్తనశీలైరుపాసకైః అస్మాభిః **మృజ్యమానః** స్తుతిభిః అలంక్రియమాణః త్వమ్. మృజూ శౌచాలంకారయోః. **ఇషే** ఇచ్ఛాసిద్ధయే **ధారయా** ఆనన్దప్రవాహసన్తత్యా **పవస్వ** అస్మాకమన్తఃకరణే పరిస్రవ, త్వమ్ **రుచా** తేజసా సహ **గాః అభి** స్తోతౄన్ అస్మాన్ ప్రతి. గాః ఇతి స్తోతృనామ. నిఘం...౩ । ౧౬. **ఇహి** ప్రయాహి. ॥౯॥

భావార్థః- స్తోతృభిరుపాసితో రసనిధిః పరమేశ్వరస్తానన్దరసేన తర్పయతి. ॥౯॥

౫౦౫. ఈ మంత్రములో సోమపరమాత్మచే ప్రార్థించబడినది.

పదార్థము :-(ఇన్దో) రసభండారము, చంద్రునివలె ఆహ్లాదదాయకుడవు, పరబ్రహ్మవునగు ఓ పరమేశ్వరా! (మనీషిభిః) చింతనశీలురమగు మరియు ఉపాసకులమునగు మా ద్వారా (మృజ్యమానః) మా స్తుతులచే అలంకృతుడవగుచు నీవు (ఇషే) ఇచ్ఛాసిద్ధికొరకు (ధారయా) ఆనందధారలతోగూడ (పవస్వ) మా అంతఃకరణములందు ప్రవాహితుడవగుము. నీవు (రుచా) తేజముతోగూడ (గాః అభి) స్తోతలమగు మాయెడ (ఇహి) దయతోరమ్ము.।౯॥

భావార్థము :-స్తోతలచే ఉపాసించబడిన రసనిధియగు పరమేశ్వరుడు ఆనందరసముతో వారిని తృప్తిపరచుచుండును.।౯॥

505. O God! Manifest Thyself with the stream of bliss, being contemplated by wise devotees through the practice of Yoga, in order to give them peace and bliss which they desire. O Giver of calmness like the moon, come to Thy worshippers with Thy Glory. [Let Thy devotees realise Thy presence with in their hearts.] II9II

౫౦౬. ఋషిః – అసితః। దేవతా – పవమానః సోమః।

ఛన్దః – గాయత్రీ। స్వరః – షడ్జః.

అథ పునః సోమం పరమాత్మానం ప్రార్థయతే.

౩ ౧ ౨ ౩ ౧౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨
౫౦౬. మన్ద్రయా సోమధారయా వృషాపవస్వ దేవయుః ।

౨౩ ౧౨ ౩ ౨
అవ్యావారేభిరస్మయుః ॥ ౧౦ ॥

౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨ ౧ ౨ర ౧౨ర
ప. వి :– మన్ద్రయా । సోమ । ధార యా । వృషా । పవస్వ । దేవయుః। అవ్యాః । వారే భిః ।
౩ ౨
అస్మయుః॥ ౧౦ ॥

పదార్థః- హే **సోమ** సోమౌషధిరివ రసాగార పరమేశ్వర! **వృషా** ఆనన్దవర్షకః, **దేవయుః** అస్మాకం దివ్యగుణాన్ కామయమానః త్వమ్. దేవాన్ దివ్యగుణాన్ పరేషాం కామయతే ఇతి దేవయుః, 'ఛన్దసి పరేచ్ఛాయాం క్యచ్ ఉపసంఖ్యానమ్'. అ. ౩।౧।౮ వా... ఇతి పరేచ్ఛాయాం క్యచ్. 'క్యాచ్ఛన్దసి. అ. ౩।౨।౧౭౦' ఇతి ఉ ప్రత్యయః. **అస్మయుః** అస్మాన్ కామయమానః సన్ **అవ్యాః వారేభిః** అవిబాలనిర్మితైః దశాపవిత్రైరివ అస్మాకం మనసః సాత్త్వికైః భావైః, తన్మాధ్యమేన ఇత్యర్థః **మన్ద్రయా ధారయా** ఆనన్దప్రదయా ధారయా సహ **పవస్వ** ద్రోణకలశే ఇవ అస్మాకం హృదయకలశే పరిస్రవ. ॥ ౧౦ ॥

భావార్థః-యథా సోమౌషధ్యా రసోఽవిబాలనిర్మితదశాపవిత్రద్వారా ద్రోణపాత్రే ధారయా పతతి తథైవానన్దరసనిధిః పరమేశ్వరో మనసః సాత్త్వికభావైరానన్దధారయా స్తోతుర్హృత్కలశే ప్రకటీభవతి. ॥౧౦॥

౫౦౬. ఈ మంత్రములో మరల సోమ పరమాత్మచే ప్రార్థన యొనర్చబడినది.

పదార్థము :-(సోమ) సోమ ఓషధినంటి రసాగారముగు ఓ పరమేశ్వరా! (వృషా) ఆనందవర్షకుడవు (దేవయుః) మాకు దివ్యగుణములను ప్రదానమొనర్చు ఉద్దేశముగలవాడవు (అస్మయుః) మాపై ప్రేమగలవాడవగు నీవు (అవ్యాః వారేభిః) గొఱ్ఱెల ఉన్నిచే నిర్మించబడిన జల్లెడవలె మాయొక్క మనస్సులందలి సాత్త్విక భావముల మాధ్యమమున (మన్ద్రయా ధారయా) ఆనందప్రదమగు ధారలతోగూడ (పవస్వ) ద్రోణకలశమువంటి మా హృదయకలశములలో పరిస్రుతమగుము. ॥౧౦॥

భావార్థము :-సోమ ఓషధీరసమెటుల గొఱ్ఱె వెంట్రుకలచే నిర్మితమైన జల్లెడచే జల్లించబడి ద్రోణపాత్రయందు ధారారూపములో పడుచుండునో, అటులనే పరమేశ్వరుడు మనస్సుయొక్క సాత్త్విక భావముల మాధ్యమముచే ఆనంద ధారలతో గూడ స్తోతల హృదయకలశములందు ప్రకటమగుచుండును. ॥౧౦॥

506. O Soma (juice of devotion and wisdom) flow on with pleasant and protecting stream. Thou art rainer of blessings and dedicated to God. Thou art our friend With our acceptance from God purify us. II10II

౫౦౭. ఋషిః - కవిః। దేవతా - పవమానః సోమః।

ఛన్దః - గాయత్రీ। స్వరః - షడ్జః.

కవిః। సోమః। గాయత్రీ।

అథ సోమః పరమాత్మా కిం కరోతీత్యాహ.

3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ 3౨ఉ 3క ౨ర
౫౦౭. అయాసోమ సుకృత్యయామహాన్త్సన్నభ్య వర్ధథాః ।

3 ౧ ౨ర
మన్దాన ఇద్వృషాయసే ॥ ౧౧ ॥

3 ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౨ 3 ౨ 3
ప. వి :- అయా। సోమ। సుకృత్యయా- సు-కృత్యయా। మహాన్। సన్। అభి-అవర్ధథాః।

౨ 3
మన్దానః। ఇత్। వృషాయసే ॥౧౧॥

పదార్థః- హే **సోమ** రసాగార పరమేశ్వర! **మహాన్ సన్** పూజ్యో భవన్ త్వమ్ **అయా** అనయా **సుకృత్యయా** స్తుతిగానరూపయా శోభనక్రియయా **అభ్యవర్ధథాః** హృదయేఽభివృద్ధిం గతోఽసి. త్వమ్ **మన్దానః** ఆనన్దం ప్రయచ్ఛన్ **ఇత్** సత్యమేవ **వృషాయసే** వృషో వర్షకో మేఘః ఇవాచరసి, యథా మేఘో జలం వర్షన్ సర్వాన్ ప్రాణినః ఓషధివనస్పత్యాదీంశ్చ తర్పయతి తథైవ త్వమానన్దవర్షణేనాస్మాన్ తర్పయసీత్యర్థః. ॥౧౧॥

భావార్థః- యథా యథా స్తోతా స్తుతిగానేనపరమేశ్వరమారాధ్నోతి తథా తథా పరమేశ్వర ఆనన్దవర్షణేన తం ప్రఫుల్లయతి. ॥౧౧॥

౫౦౭. ఈ మంత్రములో సోమపరమాత్మ ఏమిచేయునను విషయవర్ణన కలదు.

పదార్థము :-(సోమ) రసాగారుడవగు ఓ పరమేశ్వరా! (మహాన్ సన్) మహనీయుడవగుచును నీవు (అయా) ఈ (సుకృత్యయా) స్తుతిమంతరూప శుభక్రియచే (అభ్యవర్ధథాః) హృదయమునందు వృద్ధిని ప్రాప్తింపజేసినావు. నీవు (మన్దానః) ఆనందప్రదానమొనర్చుచు (ఇత్) వాస్తవముగనే (వృషాయసే) వృష్టికర్తయగు మేఘమువలె ఆచరించుచుందువు. అనగా వర్షర్తువురాగానే సకల ప్రాణులకు మరియు ఓషధులు, వనస్పతులు మున్నగువానిని ఎటుల తృప్తిపరచెదవో, అటులనే నీవు ఆనందమును వర్షింపజేయుచు మమ్ము తృప్తిపరచుచుందువు.॥౧౧॥

భావార్థము :- ఎట్లెట్లు స్తోతలు స్తుతి గానములతో పరమేశ్వరున్ని ఆరాధించుచుందురో అట్లే పరమేశ్వరుడు ఆనందవృష్టిచే వారిని ప్రసన్నుల నొనర్చుచుండును.॥౧౧॥

507. O devotee of peaceful nature, by this thy noble act of true devotion, thou already great hast made progress in joy, thou verily actest as a showerer of bliss. II11II

౫౦౮. ఋషిః - జమదగ్నిః। దేవతా - పవమానః సోమః।

ఛన్దః - గాయత్రీ। స్వరః - షడ్జః.

అథ కీదృశః పరమాత్మా కిం కరోతీత్యాహ.

3 ౧ ౨ర ౨౧ ౨ర 3 ౧ ౨
౫౦౮. అయం విచర్షణిర్హితః పవమానః స చేతతి ।

3 ౧ ౨ర 3 ౨
హిన్వాన ఆప్యం బృహత్ ॥ ౧౨ ॥

౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩
ప.వి :- అయమ్ । విచర్షణిః - వి-చర్షణిః । హితః । పవమానః । సః । చేతతి ।
౨ ౧ ౨ర ౩ ౨
హిన్వానః । ఆప్యమ్ । బృహత్ ॥ ౧౨ ॥

పదార్థః- **సః** పూర్వ-వర్ణితః **విచర్షణిః** విశేషద్రష్టా **హితః** సర్వేషాం హితకరః **అయమ్** ఏష రసనిధిః పరమేశ్వరః **పవమానః** అన్తఃకరణం శోధయన్ **బృహత్** మహత్ **ఆప్యమ్** ఆపిత్వం బన్ధుత్వమ్ **హిన్వానః** నిర్వహన్. హి గతౌవృద్ధౌ చ, భ్వాదిః. **చేతతి** చేతయతి బోధయతి. ణిజ్గర్భోఽయం ప్రయోగః. ॥౧౨॥

భావార్థః- ఉపాసితః పరమేశ్వరోఽన్తఃకరణం సంశోధ్య జీవాన్ జాగరూకాన్ విధాయ బన్ధుత్వం నిర్వహతి. ॥ ౧౨ ॥

౫౦౮. ఈ మంత్రములో పరమేశ్వరుడెటుల ఏమిచేయుచుండునను వర్ణన కలదు.

పదార్థము :- (సః) ఆ పూర్వము వర్ణించిన (విచర్షణిః) విశేషద్రష్ట (హితః) అందరిహితకారకుడు (అయమ్) ఈ రసనిధియగు పరమేశ్వరుడు (పవమానః) అంతఃకరణములను శుద్ధియొనర్చుచు (బృహత్) గొప్ప (ఆప్యమ్) బంధుత్వమును (హిన్వానః) నిర్వహించుచు (చేతతి) ఉపదేశించుచున్నాడు.॥౧౨॥

భావార్థము :- ఉపాసించబడిన పరమేశ్వరుడు అంతఃకరణములను శుద్ధిపరచి, జీవులను జాగరూకులనొనర్చి బంధుత్వమును నిర్వహించును.॥౧౨॥

508. This devotee who is active, benevolent, wise and purifier of all, preaching lofty universal brotherhood is known by all, as if flowing everywhere. II12II

౫౦౯. ఋషిః - అయాస్య ఆఙ్గీరసః। దేవతా - పవమానః సోమః।

ఛన్దః - గాయత్రీ। స్వరః - షడ్జః.

అథ సోమం పరమాత్మానమాహ్వయతి.

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర౩ ౧ ౨ర
౫౦౯. ప్ర న ఇన్ద్రో మహే తు న ఊర్మిన బిభ్రదర్షసి ।
౩౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
అభి దేవా౹ అయాస్యః ॥ ౧౩ ॥

౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨
ప.వి :- ప్ర । నః । ఇన్ద్రో । మహే । తు । నః । ఊర్మిమ్ । న । బిభ్రత్ । అర్షసి । అభి । దేవాన్ ।
౩ ౧ ౨
అయాస్యః ॥ ౧౩ ॥

పదార్థః- హే **ఇన్దో** ఆనన్దరసేనక్లేదయితః రససాగర పరమాత్మన్! **అయాస్యః** ప్రాణప్రియః త్వమ్. స ప్రాణో వా అయాస్యః. జై. ఉ. బ్రా. ౨।౮।౮. **ఊర్మిమ్ న** తరంగమివ **బిభ్రత్** ధారయన్ **నః** అస్మాకమ్ **మహే** వృద్ధ్యై **తు** క్షిప్రమ్ **దేవాన్ నః అభి** విదుషః అస్మాన్ ఉపాసకాన్ అభిలక్ష్య **అర్షసి** ప్రాప్నుహి. గత్యర్థాద్ ఋషతేర్లేటి రూపమ్. ॥౧౩॥

''ఊర్మిం న బిభ్రత్'' ఇత్యత్రోత్ప్రేక్షాలఙ్కారః. ॥౧౩॥

భావార్థః- ఉపాసితః ప్రాణప్రియః పరమేశ్వరః ప్రియముపాసకమానన్దతరఙ్గైరివ సంప్లావయతి. ॥౧౩॥

౫౦౯. ఈ మంత్రములో సోమపరమాత్మను ఆహ్వానించబడినది.

పదార్థము :-(ఇన్దో) ఆనందరసముచే ఆర్ద్రతను గలిగించునట్టి రసముల సాగరుడవునగు ఓ పరమేశ్వరా! (అయాస్యః) ప్రాణప్రియుడవగునీవు (ఊర్మి న) తరంగములను (బిభ్రత్) ధారణమొనర్చుచు (నః) మాయొక్క (మహే) అభివృద్ధికొరకు (తు) శీఘ్రముగనే (దేవాన్ నః అభి) విద్వాంసులము, ఉపాసకులమునగు మమ్మ్ము లక్ష్యముననుంచుకొని (అర్షసి) ప్రాప్తించుము.॥౧౩॥

ఈ మంత్రములో ' ఊర్మి న బిభ్రత్' లో ఉత్ప్రేక్షాలంకారము గలదు.॥౧౩॥

భావార్థము :- ఉపాసించబడిన ప్రాణప్రియుడగు పరమేశ్వరుడు తన ప్రియమగు ఉపాసకులను ఆనంద తరంగములచే ఆనందితులనొనర్చుచుండును.॥౧౩॥

509. O devotee of peaceful nature, thou art always going to enlightened truthful persons unwearied and bearing as it were thy waves, for the acquisition of great wealth of Wisdom. II13II

౫౧౦. ఋషిః – అమహీయుః। దేవతా – పవమానః సోమః।

ఛన్దః – గాయత్రీ। స్వరః – షడ్జః.

అథ సోమస్య పరమాత్మనః కర్మ వర్ణయతి.

3 ౧ ౨ 3 ౨ఉ 3 ౨ 3 ౧ ౨
౫౧౦. అపఘ్నన్పవతే మృధోఽప సోమో అరావ్ణః ।

౨3 ౧ ౨ 3 ౨
గచ్ఛన్నిన్ద్రస్య నిష్కృతమ్ ॥౧౪॥

3 ౨ 3 ౨ 3 ౧ ౨ర ౧౨ర ౧౨ర ౧౨ర
ప.వి :- అపఘ్నన్ - అప -ఘ్నన్ । పవతే । మృధః। అప । సోమః। అరావ్ణః - అ -
3 ౧౨ర ౧౨ర 3 3 3 3౨
రావ్ణః। గచ్ఛన్ । ఇన్ద్రస్య । నిష్కృతమ్ - నిః -కృతమ్ ॥౧౪॥

పదార్థః- సోమః పవిత్రరసనిధిః పరమేశ్వరః **ఇన్ద్రస్య** జీవాత్మనః **నిష్కృతమ్** సంస్కృతం హృదయరూపం గృహమ్ **గచ్ఛన్** ప్రసర్పన్, **వృధః** సంగ్రామకారిణః పాపరూపాన్ శత్రూన్ **అపఘ్నన్** అపధ్వంసయన్, **అరాణ్ణః** అదానశీలాన్ స్వార్థభావాంశ్చ **అప** అపఘ్నన్ వినాశయన్. ఉపసర్గావృత్యా క్రియాపదావృత్తిరధ్యాహ్రియతే ఇతి వైదికీ శైలీ. **పవతే** పవిత్రతాం ప్రయచ్ఛతి. ॥౧౪॥

భావార్థః-యదా పావకస్యానన్దరసస్య ధారాం ప్రవాహయన్ పరమేశ్వరః సాధకస్య హృదయే ప్రకటీభవతి తదా తదీయం హృదయం సర్వవాసనారహితం స్వార్థవృత్తివిహీనం చ భూత్వా పవిత్రం జాయతే. ॥౧౪॥

అత్ర సోమస్య పరమాత్మనస్తజ్జన్యాయా ఆనన్దరసధారాయాశ్చ వర్ణనాదేతద్దశత్యర్థస్య పూర్వ- దశత్యర్థేన సంగతిరస్తీతి విజానీత.

ఇతి షష్ఠే ప్రపాఠకే ప్రథమార్ధే ద్వితీయా దశతిః.

ఇతి పఞ్చమేఽధ్యాయే చతుర్థః ఖణ్డః.

౫౧౦. ఈ మంత్రములో సోమ పరమాత్మయొక్క కర్మల వర్ణన కలదు.

పదార్థము :-(సోమః) పవిత్రరసభండారమగు పరమేశ్వరుడు (ఇన్ద్రస్య) జీవాత్మయొక్క (నిష్కృతమ్) సంస్కరించబడిన హృదయరూప గృహములో (గచ్ఛన్) ప్రవేశించుచు (వృధః) సంగ్రామకర్తలవంటి పాపరూప శత్రువులను (అపఘ్నన్) విధ్వంసమొనర్చుచు మరియు (అరాణ్ణః) లోభుల స్వార్థభావములను (అప) నష్టమొనర్చివేయుచు (పవతే) పవిత్రమొనర్చుచుండును.॥౧౪॥

భావార్థము :-పవిత్రదాయకుడు, ఆనందరసధారలను ప్రవహింపజేయుచు సోమపరమేశ్వరుడు సాధకుని హృదయమునందెపుడు ప్రవేశించునో, అపుడు ఆతని హృదయము సకల వాసనలనుండి విముక్తినొంది మరియు స్వార్థవృత్తినుండి వేరుగనై పవిత్రుడైపోగలడు.॥౧౪॥

ఈ దశతిలో సోమపరమాత్మ మరియు ఆయనచే ఉత్పన్నమగునట్టి ఆనందరసధారల వర్ణనయుండుటచే ఈ దశతియొక్క విషయములకు పూర్వదశతి విషయములతో సాంగత్యముగలదు.

ఆరవ ప్రపాఠకమునందలి మొదటి అర్ధముయొక్క రెండవ దశతి సమాప్తమైనది.

ఐదవ అధ్యాయమునందలి నాల్గవ ఖణ్డము ముగిసినది.

510. The devotee of peaceful nature goes on and purifies all, killing all internal enemies like hatred, lust, anger, pride etc. and keeping off all miserliness, attains emancipation. II14II

తృతీయాదశతిః

౫౧౧. ఋషిః - భరద్వాజః కశ్యపో గోతమోఽత్రిర్విశ్వామిత్రో జమదగ్నిర్వసిష్ఠః। దేవతా - పవమానః సోమః। ఛన్దః - బృహతీ। స్వరః - మధ్యమః.

తత్రాదౌ సోమస్య పరమాత్మనో గుణకర్మాణి వర్ణయతి.

౩ ౧ ౨౩ ౧౨ ౩ ౧ ౨ర
౫౧౧. పునానః సోమ ధారయాపో వసా నో అర్షసి ।
౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
ఆ రత్నధాయోని మృతస్య సీదస్యుత్సోదేవో హిరణ్యయః ॥ ౧ ॥

౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨
ప.వి :- పునానః। సోమ । ధార యా । అపః । వసా నః । అర్షసి । ఆ । రత్నధాః-
౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
రత్న-ధాః। యోని మ్ । ఋతస్య । సీదసి । ఉత్సః - ఉత్ - సః। దేవః। హిరణ్యయః॥ ౧ ॥

పదార్థః- హే **సోమ** పవిత్రరసాగార పరమాత్మన్! త్వమ్ **ధారయా** స్వకీయయా ఆనన్దధారయా **పునానః** పవిత్రతామాపాదయన్, **అపః** కర్మ **వసానః** ఆచ్ఛాదయన్, ప్రభావయన్నిత్యర్థః **అర్షసి** ఉపాసకానాం హృదయం వ్యాప్నోషి! **రత్నధాః** రమణీయాణాం గుణానాం ఆధాతా త్వమ్ **ఋతస్య** సత్యస్య **యోనిమ్** గృహమ్, జీవాత్మానమిత్యర్థః. యోనిరితి గృహనామ. నిఘం...౩।౪. **ఆ సీదసి** ప్రాప్నోషి. త్వమ్ **ఉత్సః** ఆనన్ద నిర్ఝరః, **దేవః** విద్యాసుఖాదీనాం దాతా, **హిరణ్యయః** జ్యోతిర్మయః యశోమయశ్చ, విద్యసే ఇతి శేషః. జ్యోతిర్వై హిరణ్యమ్. తాం... బ్రా... ౬।౬।౧౦. యశో వై హిరణ్యమ్. ఐ. బ్రా. ౭।౧౮. ॥ ౧ ॥

భావార్థః- పవిత్రః పరమేశ్వరః స్వోపాసకానాం హృదయాని కర్మాణి చ పావయన్ తేషామాత్మని నివసంస్తానానన్ద నిర్ఝరే స్నపయన్ జ్యోతిషా దీపయన్ యశస్వినః కరోతి. ॥ ౧ ॥

౫౧౧. ఈ మొదటి మంత్రములో సోమపరమాత్మయొక్క గుణకర్మలవర్ణన కలదు.

పదార్థము :-(సోమ) పవిత్రరసభండారమగు ఓ పరమేశ్వరా! నీవు (ధారయా) నీయొక్క ఆనందధారలచే (పునానః) పవిత్రతను తెచ్చుచు (అపః) కర్మలను (వసానః) ఆచ్ఛాదితము అనగా ప్రభావితమొనర్చుచు (అర్షసి) ఉపాసకుల హృదయములలో వ్యాపింపజేయుదువు (రత్నధాః) రమణీయమగు గుణరూప రత్నముల ప్రదాతవగు నీవు (ఋతస్య) సత్యమగు (యోనిమ్) గృహరూప జీవాత్మను (ఆ సీదసి) ప్రాప్తించెదవు. నీవు (ఉత్సః) ఆనందప్రవాహము (దేవః) విద్య, సుఖము మున్నగువాని ప్రదాత మరియు (హిరణ్యయః) జ్యోతిర్మయుడవు మరియు యశోమయుడవు. ॥౧॥

భావార్థము :-పవిత్రపరమేశ్వరుడు తన ఉపాసకుల హృదయములను మరియు కర్మలను పవిత్రమొనర్చుచు, వారి ఆత్మలలో నివసించుచు వారిని ఆనందప్రవాహమునందు ఓలలాడించుచు యశోవంతులనుగ నొనర్చును.।౧॥

511. O God! Thou pervades all souls and noble deeds, purifying them with Thy stream of benevolence. Thou art supporter of all good things which give joy and Thou art seated in Thy own nature which is the origin of the Vedas and art the Light and the fountain of bliss. II1II

౫౧౨. ఋషిః – భరద్వాజః కశ్యపో గోతమోఽత్రిర్విశ్వామిత్రో జమదగ్నిర్వసిష్ఠః। దేవతా – పవమానః సోమః। ఛన్దః – బృహతీ। స్వరః – మధ్యమః.

అథ జనాన్ సోమం సేక్తుం ప్రేరయతి.

౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ఉ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨
౫౧౨. పరీతోషిఞ్చతా సుతం సోమోయఉత్తమం హవిః ।
౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౨ఉ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
దధన్వాంల్ యో నర్యోఅప్స్వా౩న్త రా సుషావ సోమ మద్రిభిః ॥ ౨ ॥

౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨
ప. వి :– పరి – ఇతః। షిఞ్చత । సుత మ్ । సోమః । యః । ఉత్తమమ్ । హవిః। దధన్వాన్।
౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩
యః । నర్యః। అప్సు – అన్తః । ఆ । సుషావ । సోమ మ్ । అద్రిభిః – అ–ద్రిభిః ॥ ౨ ॥

పదార్థః- **ప్రథమః** సోమౌషధిరసపక్షే. హే మనుష్యాః! **యః సోమః** యః సోమరసః **ఉత్తమమ్** ఉత్కృష్టతమమ్ **హవిః** హవ్యం భోజ్యం వా అస్తి తమ్ **సుతమ్** అభిషుతం సోమరసమ్ ఇతః అస్మాత్ యజ్ఞవేది స్థలాత్ భోజనాలయాద్ వా **పరి సిఞ్చత** యజ్ఞాగ్నౌ జాఠరాగ్నౌ వా పరితః జుహుత. సంహితాయామ్ 'ఋచి తునుఘమక్షుతఙ్కుత్రోరుష్యాణామ్'. అ. ౬।౩।౧౩౩ ఇతి దీర్ఘః. **నర్యః** నృభ్యో హితః **యః** సోమరసః **దధన్వాన్** యజమానం పాతారం వా ధృతవాన్. ధన ధాన్యే జుహోత్యాదిః. అత్ర ధారణార్థః. లిటి క్వసౌ రూపమ్. యం చ **సోమమ్** సోమరసమ్, అభిషోతా **అద్రిభిః** గ్రావభిః అభిషవపాషాణైః, తీవ్రతాయా న్యూనీకరణాయ **అప్సు అన్తః** జలేషు మధ్యే **ఆ సుషావ** అభిషుణోతి.

అథ ద్వితీయోఽధ్యాత్మపరః. హే మనుష్యాః! **యః సోమః** యో భక్తిరసః, ఉపాసనాయజ్ఞే **ఉత్తమం హవిః** ఉత్కృష్టతమం హవ్యమ్ అస్తి తమ్ **సుతమ్** అభిషుతమ్ భక్తిరసమ్, యూయమ్ **ఇతః** అస్మాత్ హృదయాత్ **పరి సిఞ్చత** పరితః ప్రవాహయత, **నర్యః** నరాణాం హితకర్తా **యః** భక్తిరసః **దధన్వాన్** ఉపాసితారం ధృతవాన్ భవతి, యం చ **సోమమ్** భక్తిరసమ్, ఉపాసనాయజ్ఞస్య

యజమానః ఆత్మా **అద్రిభిః** ధ్యానరూపైః అభిషవపాషాణైః **అప్సు అన్తః** ప్రాణేషు మధ్యే **ఆ సుషావ** ఆ సునోతి. ॥ ౨ ॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ॥ ౨ ॥

భావార్థః-యథా బాహ్యయజ్ఞే భోజనే వా సోమౌషధిరసో గ్రావభిరభిషుత్య జలేషు సమ్మిశ్ర్యతే తథైవాధ్యాత్మయజ్ఞే భక్తిరసో ధ్యానరూపైర్గ్రావభిరభిషుత్య స్వజీవనాంగతాం నేయః. ॥ ౨ ।

౫౧౨. ఈ మంత్రములో మనుష్యులను సోమసేచనార్థము ప్రేరేపించబడినది.

పదార్థము :-మొదట సోమ ఓషధీరస పక్షములో :- ఓ మానవులారా! (యః సోమః) ఏ సోమరసము (ఉత్తమమ్) శ్రేష్ఠమగు (హవిః) హవ్యము, లేక భోజ్యమైయున్నదో అట్టి (సుతమ్) శుద్ధపరచిన సోమరసమును (ఇతః) ఈ యజ్ఞవేదికనుండి, లేక భోజనాలయమునుండి (పరిసిఞ్చత) యజ్ఞాగ్ని, లేక జాఠరాగ్నియందు నలువైపులనుండి సేచనమొనర్చుడు (నర్యః) మనుష్యుల హితార్థము (యః) ఏ సోమరసము (దధన్వాన్) యజమానుని, లేక సేవనమొనర్చువారిని ధారణమొనర్చునో మరియు ఏ (సోమమ్) సోమరసమును సిద్ధపరచు (అద్రిభిః) యజ్ఞీయ ఖల్వముచే తీవ్రతను తగ్గించుటకొరకు అది (అప్సు అన్తః) జలములలో (ఆ సుషావ) ప్రయుక్తపరచబడును. ॥౨॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారముకలదు. ॥౨॥

భావార్థము :- ఎటుల బాహ్యయజ్ఞములో లేక భోజనములో సోమ ఔషధీరసమును ఖల్వము మున్నగువానిద్వార పరిశుద్ధమొనర్చి జలములందు కలుపుకొనబడునో, అటులనే అధ్యాత్మయజ్ఞములో భక్తిరసమును ధ్యానరూప ఖల్వము మున్నగువానిచే శుద్ధపరచి తమ జీవనమునకు అంగముగ నొనర్చవలెను. ॥౨॥

512. O devotees, sprinkle on all sides the divine juice (of devotion) and wisdom which is the best of secred gifts and is the friend of men. establishing God in your hearts. It has been generated by devotees of firm nature, as the best among noble acts. II2II

౫౧౩. ఋషిః – భరద్వాజః కశ్యపో గోతమోఽత్రిర్విశ్వామిత్రో జమదగ్నిర్వసిష్ఠః। దేవతా – పవమానః సోమః। ఛన్దః – బృహతీ। స్వరః – మధ్యమః.

అథ సోమః పరమాత్మా సమ్బోధ్యతే.

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర౩ ౧ ౨ర౩ ౧ ౨
౫౧౩. ఆ సోమ స్వానో అద్రి స్తిరో వారాణ్యవ్యయా।

౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩క౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
జనో న పురి చమ్వోర్విశద్ధరిః సదో వనేషు దధ్రిషే ॥ ౩ ॥

२ ३ २ १२र ३ २ १२र ३१ २ १२र
ప.వి :– ఆ । సోమ । స్వానః । అద్రిభిః – అ –ద్రిభిః । తిరః । వారాణి । అవ్యయా । జనః ।

३२ ३क २ ३ १ २र १ २र १२र ३
న । పురి । చమ్వోః । విశత్ – హరిః । సదః । వనేషు । దధ్రిషే ॥ 3 ॥

పదార్థః- హే **సోమ** - పరమాత్మ - సోమ! **అద్రిభిః** ధ్యానరూపైః అభిషవపాషాణైః **ఆ స్వానః** ఆసూయమానః త్వమ్ **అవ్యయా వారాణి తిరః** అవిబాలజనితదశాపవిత్రమధ్యాదివశుద్ధ చిత్తవృత్తిమధ్యాత్ క్షరితో భవసి. అవిభ్యో జాతాని అవ్యాని. 'సుపాం సులుక్...' ఇతి ద్వితీయాబహువచనస్య యాఽఽదేశే 'అవ్యయా' ఇతి. అథ పరోక్షకృతమాహ. శుద్ధచిత్తవృత్తిరూపదశాపవిత్రమధ్యాత్ క్షరితః హరిః దుఃఖపాపాదిహర్తా స రసాగారః పరమేశ్వరః **చమ్వోః** అధిషవణఫలకయోరివ బుద్ధ్యాత్మనోః **విశత్** నివిశతి, **జనః న** మనుష్యో యథా **పురి** నగర్యాం విశతి తద్వత్. అథ పునః ప్రత్యక్షకృతమాహ. తతశ్చ హే సోమ పరమాత్మన్! త్వం **వనేషు** ఉదకేషు, అమ్మయేషు ప్రాణేషు. వనమిత్యుదకనామ. నిఘం. ౧।౧౨. ఆపో వై ప్రాణాః. శ. ౩।౮।౨।౪. **సదః** స్థితిమ్ **దధ్రిషే** ధారయసి. డుధాఞ్ ధారణ పోషణయోః. లడర్థే లిటి సిపి దధిషే ఇతి ప్రాప్తే 'బహులం ఛన్దసి' అ. ౭।౧।౮ ఇతి రుడాగమః. ॥ 3 ॥

అత్ర 'జనో న పురి చమ్వోర్విశద్ధరిః' ఇత్యత్రోపమా. ॥ 3 ॥

భావార్థః-యథా గ్రావభిరభిషుతోఽవిబాలమయైర్దశాపవిత్రైః క్షారితః సోమౌషధిరసో ద్రోణ- కలశయోః ప్రవిష్టో జలేన మిశ్రితో జాయతే తథైవానన్దరసాగారః పరమేశ్వరో యదా ధ్యానైరభిషుతః శుద్ధచిత్తవృత్తిభిః క్షారిత బుద్ధ్యాత్మనోః ప్రవిష్టః సన్ ప్రాణానభివ్యాప్నోతి తదైవ సాధకస్యోపాసనా సఫలీ భవతి. ॥ 3 ॥

౫౧౩. ఈ మంత్రములో సోమపరమాత్మను సంబోధించబడినది.

పదార్థము :-(సోమ) ఓ పరమాత్మరూప సోమా! (అద్రిభిః) ధ్యానరూప యజ్ఞీయ ఖల్వములలో (ఆ స్వానః) అభిషుతమగుచు నీవు (అవ్యయా వారాణి తిరః) గొఱ్ఱెల వెంట్రుకలతో నిర్మించబడిన జల్లెడలతో జల్లించబడి వడగట్టబడుదువు. శుద్ధమగు చిత్త వృత్తిరూప జల్లెడలతో జల్లించబడిన యది (హరిః) దుఃఖములు, పాపములు మున్నగువాని హర్తయగు ఆ రసాగారుడగు పరమేశ్వరుడు (చమ్వోః) బుద్ధి మరియు మనస్సులలో (విశత్) ప్రవేశించును (జనః న) మనుష్యులెటుల (పురి) నగరములందు ప్రవేశించెదరో, తరువాత ఓ పరమాత్మ సోమా! నీవు (వనేషు) ప్రాణములందు (సదః) స్థిరత్వమును (దధ్రిషే) ధారణమొనర్చెదవు. ॥3॥

ఈ మంత్రములో 'జనో న పురి చమ్వోర్విశద్ధరిః' యందు ఉపమాలంకారము గలదు. ॥3॥

భావార్థము :- యజ్ఞీయ ఖల్వములలో మర్దించబడి గొఱ్ఱె వెంట్రుకలచే నిర్మితమైన జల్లెడలచె జల్లించబడిన సోమలత రసము ద్రోణకలశములందు చేరి ఎటుల జలములో కలిసిపోవునో, అటులనే ఆనందరసాగారమగు పరమేశ్వరుడు ధ్యానములద్వార జల్లించబడి శుద్ధమగు చిత్తవృత్తులచే క్షారితమై బుద్ధి మరియు ఆత్మయందు స్థిరమైనప్పుడు ప్రాణములందు వ్యాప్తమైపోవును. అపుడు సాధకుని ఉపాసన సఫలమగును. ॥3॥

513. O divine juice (of devotion and wisdom) being generated by devotees of firm nature, thou crossest beyond or risest above all ignoble deeds with thy protective power. As a man enters a city, so this delicious juice flows in the heaven and the earth and particularly makes its abode in the forests and the pure hearts of devotees. ॥3॥

౫౧౪. ఋషిః - భరద్వాజః కశ్యపో గోతమోఽత్రిర్విశ్వామిత్రో జమదగ్నిర్వసిష్ఠః। దేవతా - పవమానః సోమః। ఛన్దః - బృహతీ। స్వరః - మధ్యమః.

అథ జీవాత్మానం ప్రేరయతి.

౧ ౨ ౩౧౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧౨ ౩ ౧ ౨ర
౫౧౪. ప్ర సోమ దేవవీతయే సిన్ధుర్న పిప్యే అర్ణసా । అంశోః పయసా
౩ ౧ ౨ర౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
మదిరో న జాగృవిరచ్ఛా కోశం మధుశ్చుతమ్ ॥ ౪ ॥

౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర
ప.వి :- ప్ర । సోమ । దేవవీతయే - దేవ- వీతయే । సిన్ధుః । న । పిప్యే । అర్ణసా ।
౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౧ ౨ర ౧౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩
అంశోః । పయసా । మదిరః । న । జాగృవిః । అచ్ఛ । కోశమ్ । మధుశ్చుతమ్ - మధుః -
౧ ౨ర
చుతమ్ ॥ ౪ ॥

పదార్థః- హే **సోమ** జీవాత్మన్! **దేవవీతయే** దివ్యజీవస్య ప్రాప్తయే. దేవస్య దివ్యజీవస్య వీతిః ప్రాప్తిః తస్యై. అయం శబ్దో దాసీభారాదిషు పఠితవ్యః. తేన అ. ౬।౨।౪౨ ఇతి పూర్వపదప్రకృతిస్వరః. త్వమ్ **అర్ణసా** జలేన **సిన్ధుః** న మహానదీ ఇవ **అర్ణసా** జ్ఞానరసేన **ప్ర పిప్యే** ఆప్యాయస్వ. ఓప్యాయీ వృద్ధౌ ధాతోర్లోడర్థే లిటి రూపమ్. పురుషవ్యత్యయః. 'లిడ్ యఙోశ్చ' అ. ౬।౧।౨౯ ఇతి ప్యాయః పీ ఆదేశః. **అంశోః** పర్జన్యస్య **పయసా** జలేన **మదిరః న** హృష్టః కృషీవలః ఇవ **జాగృవిః** జాగరూకః సన్ **మధుశ్చుతమ్** ఆనన్దస్రావిణమ్ **కోశమ్** ఆనన్దరసస్య నిధిం పరమాత్మానమ్ **అచ్ఛ** అభిముఖో భవ. యథా కృషీవలో జాగరూకో భూత్వా మధుశ్చుతం సస్యోత్పాదకం కోశం భూక్షేత్రమభిముఖో జాయతే తద్వదిత్యర్థః. ॥౪॥

అత్ర 'సిన్ధుర్న' 'మదిరో న' ఇత్యుభయోరుపమయోః సంసృష్టిః. ॥ ४ ॥

భావార్థః-యథా మహానదీ వృష్టిపూరేణ వర్ధతే తథా మనుష్యో జ్ఞానరసేన వర్ధేత. వృష్ట్యా తృప్తః కర్షకో యథా జాగరూకః సన్ క్షేత్రాత్ సస్యసమ్పదం ప్రాప్తుం యతతే తథా మనుష్యో జ్ఞానరసేన తృప్తః సతతం జాగరూకో భూత్వా భక్త్యా పరమాత్మనః సకాశాదానన్దరసం ప్రాప్తుం ప్రయతేత. ॥ ४ ॥

५१४. ఈ మంత్రములో జీవాత్మకు ప్రేరణనీయబడినది.

పదార్థము :-(సోమ) ఓ జీవాత్మా! (దేవవీతయే) దివ్యజీవన ప్రాప్తికొరకు నీవు (అర్ణసా) జలముచే (సిన్ధుః న) మహానదివలె (అర్ణసా) జ్ఞానరసముచే (ప్ర పిప్యే) వృద్ధి చెందుము. (అంశోః) మేఘముల (పయసా) జలముచే (మదిరః న) ఆనందపడిన కర్షకుడు (జాగృవిః) జాగరూకుడై (మధుశ్చుతమ్) ఆనందమును ప్రవహింపజేయునట్టి (కోశమ్) ఆనందరసకోశమగు పరమాత్మకు ఎటుల (అచ్ఛ) అభిముఖుడగునో, ఎటుల కర్షకుడు జాగరూకుడై జ్ఞానరూప ధాన్యముల ఉత్పాదకమగు పొలములకు అభిముఖుడగునో, అటులనే ఆత్మానంద అనుభూతి ప్రాప్తించగలదు. ॥४॥

ఈ మంత్రములో 'సిన్ధుర్న' మరియు 'మదిరో న' అను రెండు ఉపమాల సంసృష్టి గలదు. ॥४॥

భావార్థము :- వర్షములచే మహానదులెటుల జలములతో సాగిపోవునో, అటులనే మనుష్యులుకూడ జ్ఞానరసముచే సాగిపోవలెను. ఎటుల కర్షకుడు వర్షములచే జాగరూకుడుగనై పంటచేలచే ధాన్యమును పొందు ప్రయత్నమొనర్చునో, అటులనే మనుష్యులు జ్ఞానరసముచే తృప్తిజెంది నిరంతరము జాగరూకుడుగనుండి భక్తిద్వారా పరమాత్మనుండి ఆనందరసమును పొందుటకు ప్రయత్నించవలెను. ॥४॥

514. O God Source of peace, Thou art full of the nectar of bliss, as the ocean is full of water. Being giver of rapturous joy by the movement of and the contentment of the devotees, please manifest Thyself in their heart which is the reservoir of bliss. II4II

५१५. ఋషిః – భరద్వాజః కశ్యపో గోతమో౽త్రిర్విశ్వామిత్రో జమదగ్నిర్వసిష్ఠః। దేవతా – పవమానః సోమః। ఛన్దః – బృహతీ। స్వరః – మధ్యమః.

అథ సోమరస ఆనన్దరసో వా కథం ప్రవహతీత్యాహ.

१ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ १ २
५१५. సోమఉ ష్వాణః సోతృభిర ధిష్ణుభిర వీ ణామ్ । అశ్వయేవ

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
హరితాయాతి ధార యా మన్ద్రయాయాతి ధారయా ॥ ५ ॥

ప.వి :- సోమః । ఉ । స్వానః । సోతృభిః । అధి । స్నుభిః । అవీ నామ్ । అశ్వయా । ఇవ । హరితా । యాతి । ధారయా । మన్ద్రయా । యాతి । ధారయా ॥ ౫ ॥

పదార్థః- ప్రథమః సోమరసపరః. **సోతృభిః** సవన కర్తృభిః జనైః **అవీనాం స్నుభిః** అవిబాలనిర్మితైః సానువత్ సముచ్ఛ్రితైః దశాపవిత్రైః **అధిష్వాణః** అధిషూయమాణః **సోమః** సోమౌషధిరసః **అశ్వయా ఇవ** వడవయా ఇవ **హరితా** వేగవత్యా. హరితా హరితయా 'సుపాం సులుక్...' ఇతి పూర్వసవర్ణదీర్ఘః. **ధారయా** ప్రవాహసన్తత్యా యాతి ద్రోణకలశం ప్రాప్నోతి, **మన్ద్రయా** మదకారిణ్యా **ధారయా** ప్రవాహసన్తత్యా **యాతి** ద్రోణకలశం గచ్ఛతి.

అథ ద్వితీయోఽధ్యాత్మపరః. **సోతృభిః** పరమాత్మనః సకాశాద్ ఆనన్దరసం సున్వద్భిః ఉపాసకైః **అవీనాం స్నుభిః** అవిబాలనిర్మితైః సముచ్ఛ్రితైః దశాపవిత్రైరివ సముచ్ఛ్రితాభిః మనసాం సాత్త్వికవృత్తిభిః **అధిష్వాణః** అభిషూయమాణః **సోమః** ఆనన్దరసః **అశ్వయా ఇవ** వడవయా ఇవ **హరితా** వేగవత్యా **ధారయా** ప్రవాహసన్తత్యా **యాతి** ఆత్మానం ప్రాప్నోతి, **మన్ద్రయా** హర్షకారిణ్యా **ధారయా** ప్రవాహసన్తత్యా **యాతి** ఆత్మానముపగచ్ఛతి. ॥ ౫ ॥

అత్ర శ్లేష ఉపమా చాలఙ్కారః, 'యాతి ధారయా' ఇత్యస్య పునరావృత్తౌ చ లాటానుప్రాసః. ॥ ౫ ॥

భావార్థః- ఉపాసకా యదా తల్లీనేన మనసా పరమాత్మానం ధ్యాయన్తి తదా స్వాత్మని వ్యానన్ద ధారా సమ్ప్రాతమనుభవన్తి. ॥ ౫ ॥

౫।౧౫. ఈ మంత్రములో సోమరసమెటుల ప్రవాహిత మగునను విషయము కలదు.

పదార్థము :-మొదట సోమరసపక్షములో :- (సోతృభిః) సోమరసము పిండునట్టి మనుష్యులచే (అవీనాం స్నుభిః) గొఱ్ఱెల వెంట్రుకలచే నిర్మించబడి పైకిలేపబడిన జల్లెడల ద్వారా (అధిష్వాణః) వడబోయబడుచు (సోమః) సోమ ఓషధీరసము (అశ్వయా ఇవ) అశ్వమువంటి (హరితా) వేగవతీ (ధారయా) ధారతోగూడ (యాతి) ద్రోణకలశములకు చేరుచుండును. (మన్ద్రయా) హర్షమును గలిగించు (ధారయా) ధారతోగూడ (యాతి) ద్రోణకలశములకు చేరుచుండును.

రెండవది అధ్యాత్మ పక్షములో :- (సోతృభిః) పరమాత్మవద్దినుండి ఆనందరసమును పొందునట్టి ఉపాసకులచే (అవీనాం స్నుభిః) గొఱ్ఱెలవెంట్రుకలచే నిర్మింపబడి పైకిలేపబడిన జల్లెడవంటి మనస్సుయొక్క సమున్నత సాత్విక వృత్తులద్వార (అధిష్వాణః) వడబోయబడుచు (సోమః) ఆనందరసము (అశ్వయా ఇవ) అశ్వమువంటి (హరితా) వేగవంతమగు (ధారయా) ధారవలె (యాతి) ఆత్మయందు ప్రవేశించును (మన్ద్రయా) ఆనందకారిణి (ధారయా) ధారతోగూడ (యాతి) ఆత్మకు ప్రాప్తించును. ।౫॥

ఈ మంత్రములో శ్లేష మరియు ఉపమాలంకారములు గలవు. 'యాతి, ధారయా' అనువాని పునరావృత్తియందు లాటానుప్రాస గలదు.॥౫॥

భావార్థము :- ఉపాసకులు తల్లీనమగు మనస్సుచే పరమాత్మను ధ్యానమొనర్చినప్పుడు వారి ఆత్మలందు దివ్యానందముయొక్క ధారాప్రవాహముయొక్క అనుభూతి నొందుచుందురు.॥౫॥

515. Soma (spiritual juice) being produced by true devotees goes towards those persons with the flow of protection, who are advanced in knowledge and of good moral character. It goes to such advanced persons with charming and pleasing permanent stream. ॥5॥

౫౧౬. ఋషిః – భరద్వాజః కశ్యపో గోతమో౽త్రిర్విశ్వామిత్రో జమదగ్నిర్వసిష్ఠః। దేవతా – పవమానః సోమః। ఛన్దః – బృహతీ। స్వరః – మధ్యమః.

అథ పరమాత్మనః సఖ్యం ప్రార్థయతే.

౫౧౬. తవాహం సోమ రారణ సఖ్య ఇన్దో దివేదివే ।
పురూణి బభ్రో ని చరన్తి మామవ పరిధీఀరతి తాఀ ఇహి ॥ ౬ ॥

ప.వి :- తవ – అహమ్ । సోమ । రారణ । సఖ్యే– స – ఖ్యే । ఇన్దో । దివేదివే – దివే – దివే । పురూణి । బభ్రో । ని । చరన్తి । మామ్ – అవ । పరిధీన్ – పరి – ధీన్ । అతి । తాన్ । ఇహి ॥ ౬ ॥

పదార్థః- హే **సోమ** చన్ద్రవదాహ్లాదక సోమౌషధివద్ రసాగార **ఇన్దో** రసేన క్లేదయితః పరమాత్మన్! **అహమ్** ఉపాసకః **తవ సఖ్యే** త్వదీయే సఖిత్వే **దివే దివే** దినే దినే **రారణ** రమేయ. రణ శబ్దే రమణార్థే౽పి ప్రయుజ్యతే. యథా రణాయ రమణీయాయ. నిరు. ౯।౨౭. లిఙర్థే లిట్, అభ్యాసస్య ఛాన్దసో దీర్ఘః. హే **బభ్రో** భరణపోషణ కర్తః పరమేశ! బిభర్తీతి బభ్రుః 'కుర్భ్రశ్చ' ఉ. ౧।౨౨ ఇతి కు ప్రత్యయః ధాతోర్ద్విత్వం చ. **పురూణి** బహూని కామక్రోధాదీని రక్షాంసి **మామ్** తవోపాసకమ్ **ని అవ చరన్తి** ఉద్వేజయన్తి, **పరిధీన్** పరివారకాన్ **తాన్** రాక్షసాన్ **అతి ఇహి** అతిక్రమస్వ పరాజయస్వ. ॥ ౬ ॥

భావార్థః- పరమాత్మనః సఖ్యేన మనుష్యః సర్వాన్ పరివారకాన్ కామక్రోధలోభమోహ హింసాఽసత్యాఽన్యాయాదీన్ శత్రూన్ జిత్వోన్నతిపథే ప్రవర్తతే. ॥ ౬ ॥

౫౧౬. ఈ మంత్రములో పరమాత్మయొక్క మైత్రిని యాచించబడినది.

పదార్థము :-(సోమ) చంద్రునివలె ఆహ్లాదకరము మరియు సోమ ఓషధివంటి రసాగారమగు (ఇన్దో) రసముచే ఆర్ద్రతను గలిగించు ఓ పరమేశ్వరా! (అహమ్) ఉపాసకుడనగు నేను (తవ సఖ్యే) నీ మిత్రత్వమునందు (దివే దివే) ప్రతిదినము (రారణ) రమించెదను (బభ్రో) భరణపోషణకర్తవగు ఓ పరమేశా! (పురూణి) అనేకములగు కామక్రోధములు మున్నగు రాక్షసులు (సామ్) నీ ఉపాసకుడనగు నన్ను (ని అవ చరన్తి) ఉద్విగ్నమొనర్చుచున్నవి (పరిధీన్) ఆక్రమణమొనర్చు (తాన్) అట్టి రాక్షసులను (అతి ఇహి) పరాజితమొనర్చుము. ।౬॥

భావార్థము :-పరమాత్మయొక్క మిత్రత్వముచే మనుష్యులు సమస్త కామ, క్రోధ, లోభ, మోహ, హింస, అసత్యత, అన్యాయము మున్నగు శత్రువులను పరాజయమొనర్చి ఉన్నతిమార్గమునందు ప్రవృత్తులైపోవుదురు. ।౬॥

516. O God ! Every day I take great delight in thy friendship. I always utter Thy holy names. O Support of the world! many fiends or foes in the form of lust. Anger, pride, greed, jealousy etc. are all around me. Help and save me. Kill those foes that are obstacles in the way of my meeting Thee and grant me salvation. II6II

౫౧౭. ఋషిః – భరద్వాజః కశ్యపో గోతమోఽత్రిర్విశ్వామిత్రో జమదగ్నిర్వసిష్ఠః। దేవతా – పవమానః సోమః। ఛన్దః – బృహతీ। స్వరః – మధ్యమః.

అథోపాసితః పరమేశ్వరః కిం కరోతీత్యాహ.

౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర
౫౧౭. మృజ్యమానః సుహస్త్యా సముద్రే వాచ మిన్వసి ।
౩ ౨ ౩౧౨ ౩ ౧ ౨౩౨ ౩ ౧౨ ౩క౨ర
రయిం పిశఙ్గం బహులం పురుస్పృహం పవమానా భ్యర్షసి ॥ ౭ ॥

౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర
ప.వి :– మృజ్యమానః । సుహస్త్య – సు –హస్త్య । సముద్రే – సమ్ –ఉద్రే । వాచమ్ ।
౩ ౨ ౩౧౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౧౨ర
ఇన్వసి । రయిమ్ । పిశఙ్గమ్ । బహులమ్ । పురుస్పృహమ్ – పురు –స్పృహమ్ । పవమాన ।
౩౨ ౩
అభి । అర్షసి ॥ ౭ ॥

పదార్థః- హే **సుహస్త్య** హస్తే భవాని హస్త్యాని ఐశ్వర్యాణి, శోభనాని హస్త్యాని యస్య తాదృశ శోభనైశ్వర్య సోమ రసాగార పరమాత్మన్! ఛన్దసి 'అన్యేషామపి దృశ్యతే' అ. ౬ । ౩ । ౧౩౭ ఇతి దీర్ఘః. **మృజ్యమానః** స్తుతిభిః అలఙ్క్రియమాణః త్వమ్. మృజూ శౌచాలఙ్కారయోః, చురాదిః. **సముద్రే** ఉపాసకస్య హృదయాన్తరిక్షే. సముద్ర ఇత్యన్తరిక్షనామ. నిఘం...౧ । ౩. **వాచమ్** సత్ప్రేరణాత్మికాం వాణీమ్ **ఇన్వసి** ప్రేరయసి. ఇన్వతి గతికర్మా. నిఘం. ౨ । ౧౪. హే **పవమాన** పవిత్రతాదాయక జగదీశ్వర! త్వమ్ **బహులమ్** ప్రచురమ్, **పురుస్పృహమ్** బహు బహుభిర్వా స్పృహణీయమ్ **పిశఙ్గం రయిమ్** పింగలవర్ణం ధనం హిరణ్యమ్ యద్వా తేజోయుక్తమ్ ఆధ్యాత్మికం ధనం సత్యాహింసాదికమ్ **అభ్యర్షసి** అభిగమయసి ప్రయచ్ఛసీత్యర్థః. ॥౭॥

అత్ర ద్వితీయ చతుర్థపాదయోరన్త్యానుప్రాసః, పవర్గపరాణామనేకేషామనుస్వారాణాం సహ ప్రయోగే చ వృత్త్యనుప్రాసః. ॥ ౭ ॥

భావార్థః-సర్వేషాం హృది స్థితః పరమేశ్వరో దివ్యసన్దేశం నిరన్తరం ప్రయచ్ఛతి, స ఏవ జీవనం పవిత్రం కుర్వన్ తేజోమయమ్ ఆధ్యాత్మికం భౌతికం చాపి ధనం ప్రదదాతి. ॥ ౭ ॥

౫౧౭. ఈ మంత్రములో ఉపాసనయొనర్చబడిన పరమేశ్వరు డేమిచేయునను విషయము కలదు.

పదార్థము :- (సుహస్త్య) ఉత్తమ ఐశ్వర్యములుగల రసాగారమగు ఓ సోమ పరమేశ్వరా! (మృజ్యమానః) స్తుతులచే అలంకృతమొనర్చబడు నీవు (సముద్రే) ఉపాసకుల హృదయాంతరిక్షములో (వాచమ్) సత్ప్రేరణరూప వాణులను (ఇన్వసి) ప్రేరణ నొనర్చెదవు (పవమాన) పవిత్రతనిచ్చునట్టి ఓ జగదీశ్వరా! నీవు (బహుళమ్) అనేకములగు (పురుస్పృహమ్) అనేకములుగ కోరుకొనదగిన, లేక అనేకులచే కోరుకొనదగిన (పిశఙ్గం రయిమ్) పసుపువర్ణ సువర్ణమును లేక తేజస్సుతోగూడిన ఆధ్యాత్మిక ధనమగు సత్యము, అహింస మున్నగువానిని (అభ్యర్షసి) ప్రదానమొనర్చుచుందువు. ॥౭॥

ఈ మంత్రములో రెండవ మరియు నాల్గవపాదములందు అన్త్యానుప్రాస అలంకారము గలదు. ఎద్దానితరువాత 'ప' వర్గము వచ్చునో, అట్టి అనేక అనుస్వారముల సహప్రయోగములో వృత్త్యనుప్రాసము గలదు. ॥౭॥

భావార్థము :- అందరి హృదయములలో స్థిరమైయున్న పరమేశ్వరుడు నిరంతరము దివ్యసందేశముల నిచ్చుచుండును. అవియే జీవితములను పవిత్రమొనర్చుచు తేజోమయమగు ఆధ్యాత్మిక మరియు భౌతిక ధనములను కూడ ప్రదానమొనర్చుచుండును. ॥౭॥

517. O God Purifier of all, full of charming brilliant light! When being sought after, in the ocean of heart, Thou revealest the Vedic speech. Thou makest riches of wisdom flow to us which are abundant, brilliant and much desired. II7II

౫౧౮. ఋషిః - భరద్వాజః కశ్యపో గోతమోऽత్రిర్విశ్వామిత్రో జమదగ్నిర్వసిష్ఠః। దేవతా - పవమానః సోమః। ఛన్దః - బృహతీ। స్వరః - మధ్యమః.

అథ కే కుత్రానన్దరసం ప్రవాహయన్తీత్యుచ్యతే.

౩౧ ౨ర ౩ ౨౩ ౧౨౩ ౨౩ ౧౨
౫౧౮. అభి సోమాస ఆయవః పవన్తే మద్యం మదమ్।

౩ ౧ ౨ర౩౧౨ ౩౧ ౨ ౩౧ ౨ ౩ ౧ ౨
సముద్రస్యాధి విష్టపే మనీషిణో మత్సరాసో మదచ్యుతః॥ ౮ ॥

౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩
ప.వి :- అభి। సోమాసః। ఆయవః। పవన్తే। మద్యమ్। మదమ్। సముద్రస్య - సమ్ -
౧ ౨ ౧ ౨ర ౩౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర
ఉద్రస్య। అధి। విష్టపే। మనీషిణః। మత్సరాసః। మదచ్యుతః- మద - చ్యుతః॥ ౮ ॥

పదార్థః- మనీషిణః మననవన్తః, **మత్సరాసః** ఉల్లాసమయాః, **మదచ్యుతః** ఆనన్దస్రావిణః **సోమాసః** పీతబ్రహ్మానన్దరూపసోమాః. అత్ర సోమశబ్దస్య సోమవతి లక్షణా విజ్ఞేయా, యద్వా సోమాసః సోమవన్తః, మతుబ్లుక్. **ఆయవః** మనుష్యాః. ఆయవ ఇతి మనుష్యనామ. నిఘం...౨।౩. **సముద్రస్య విష్టపే అధి** రాష్ట్రరూపస్య అన్తరిక్షస్య లోకే, రాష్ట్రవాసిషు జనేషు ఇత్యర్థః. **మద్యమ్** ఉల్లాసజనకమ్ **మదమ్** బ్రహ్మానన్దరసమ్ **పవన్తే** ప్రవాహయన్తి. 'మత్సరాసః' 'సోమాసః' ఇత్యుభయత్ర 'ఆజ్జసేరసుక్' ఇతి జసోऽసుగాగమః. ॥ ౮ ॥

భావార్థః-స్వయం బ్రహ్మానన్దరసే మగ్నా యోగినో జనా అన్యానపి బ్రహ్మానన్దరసమగ్నాన్ కుతో న కుర్యుః ॥ ౮ ॥

౫౧౮. ఈ మంత్రములో ఎవరు, ఎచట ఆనందరసమును ప్రవహింపజేయుదురను విషయము గలదు.

పదార్థము :-(మనీషిణః) మననమొనర్చునట్టి (మత్సరాసః) ఉల్లాసముతో గూడిన (మదచ్యుతః) ఆనందమును ప్రవహింపజేయు (సోమాసః) బ్రహ్మానందరూప సోమరసమును పానమొనర్చబడిన (ఆయవః) మనుష్యులు (సముద్రస్య విష్టపే అధి) రాష్ట్రరూప అంతరిక్షలోకమున అనగా రాష్ట్రవాసులగు ప్రజలలో (మద్యమ్) ఉల్లాసమునుత్పన్నపరచు (మదమ్) బ్రహ్మానందరసమును (పవన్తే) ప్రవహింపజేయుదురు.।౮॥

భావార్థము :-స్వయముగ బ్రహ్మానందరసములో మగ్నులగు యోగులు ఇతరులను కూడ బ్రహ్మానంద రసములో మగ్నులనుగ నొనర్చుచుందురు.।౮॥

518. Devotees who have controlled their minds, are full of joy, gladdening also others, cause to flow in the inner recess of their hearts rapturous joy and they purify all. ll8ll

౫౧౬. ఋషిః - భరద్వాజః కశ్యపో గోతమోऽత్రిర్విశ్వామిత్రో జమదగ్నిర్వసిష్ఠః। దేవతా - పవమానః సోమః। ఛన్దః - బృహతీ। స్వరః - మధ్యమః.

అథ సోమం జీవాత్మానముద్‌బోధయతి.

౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨
౫౧౬. పునానః సోమ జాగృవిరవ్యావారైః పరి ప్రియః।

౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
త్వం విప్రో అభవోऽఙ్గిరస్తమ మధ్వా యజ్ఞం మిమిక్ష ణః ॥౬॥

౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨ ౧ ౨ర
ప.వి :- పునానః। సోమ। జాగృవిః। అవ్యాః। వారైః। పరి। ప్రియః। త్వమ్। విప్రః -
౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩
వి-ప్రః। అభవః। అఙ్గిరస్తమ। మధ్వా। యజ్ఞమ్। మిమిక్ష। నః ॥౬॥

పదార్థః- హే **అఙ్గిరస్తమ** అతిశయేన తేజస్విన్! అంగారేష్వంగిరాః ఇతి హి నిరుక్తమ్. ౩।౧౭. **సోమ** మదీయ అన్తరాత్మన్! **జాగృవిః** జాగరూకః, **అవ్యాః వారైః** అవిబాలనిర్మితదశాపవిత్రైరివ బుద్ధే స్తర్కైః **పరి పునానః** అసత్యం పరిత్యజ్య సత్యం స్వీకృత్య స్వాత్మానం పవిత్రం కుర్వన్ **ప్రియః** సర్వేషాం స్నేహభాజనభూతః **త్వమ్ విప్రః** ప్రశస్తజ్ఞానవాన్ **అభవః** అజాయథాః. స త్వమ్ **నః** అస్మాకమ్ **యజ్ఞమ్** జీవనయజ్ఞమ్ **మధ్వా** మధునా, మాధుర్యేణ **మిమిక్ష** సేక్తుం ప్రయతస్వ. మిహ సేచనే ధాతోః సని లోణ్మధ్యమైకవచనే రూపమ్. ॥౬॥

భావార్థః- మనుష్యైర్ జాగరూకైః సర్వేషాం ప్రియైర్ జ్ఞానవద్భిస్తే జస్విభిర్మధుర వ్యవహారైశ్చ భవితవ్యమ్. ॥౬॥

౫౧౬. ఈ మంత్రములో సోమజీవాత్మను ఉద్బోధితమొనర్చబడినది.

పదార్థము :- (అఙ్గిరస్తమ) అత్యంత తేజస్వివగు (సోమ) ఓ నాయొక్క అంతరాత్మా! (జాగృవిః) జాగరూకుడవై (అవ్యాః వారైః) గొఱ్ఱె వెంట్రుకలచే నిర్మితమైన దశాపవిత్రమువంటి బుద్ధియొక్క తర్కములచే (పరి పునానః) అసత్యత్యాగము మరియు సత్యముయొక్క స్వీకారముద్వారా స్వయమును పవిత్రమొనర్చుకొనుచు (ప్రియః) అందరిప్రియుడవుగ (త్వమ్) నీవు (విప్రః) జ్ఞానివిగ (అభవః) యైనావు. అట్టి నీవు (నః) మాయొక్క (యజ్ఞమ్) జీవనయజ్ఞమును (మధ్వా) మాధుర్యముగ (మిమిక్ష) సేచనమొనర్చు ప్రయత్నమొనర్చుము. ॥౬॥

భావార్థము :- మనుష్యులు జాగృతులు, పవిత్రులు, సర్వప్రియులు, జ్ఞానులు, తేజోవంతులు మరియు మధురవ్యవహర్తులుగ నగుటకు ప్రయత్నించవలెను. ॥౬॥

519. O God! Purifying all with the activities of consciousness and intelligence, ever watchful, Thou art our dearest Friend. Thou art Fulfiller of all our noble desires. Thou art the Life of our life. Sprinkle with the juice of bliss over our Yajna (life). II9II

౫౨౦. ఋషిః - భరద్వాజః కశ్యపో గోతమో ఽత్రిర్విశ్వామిత్రో జమదగ్నిర్వసిష్ఠః। దేవతా - పవమానః సోమః। ఛన్దః - బృహతీ। స్వరః - మధ్యమః.

అథ సోమః పరమాత్మా కస్మై పవత ఇత్యాహ.

౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨
౫౨౦. ఇన్ద్రాయ పవతే మదః సోమో మరుత్వతే సుతః ।
౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
సహస్రధారో అత్యవ్య మర్షతి త మీమృజన్త్యాయవః ॥ ౧౦ ॥

౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
ప.వి :- ఇన్ద్రాయ । పవతే । మదః । సోమః । మరుత్వతే । సుతః। సహస్రధారః - సహస్ర -
౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
ధారః । అతి । అవ్యమ్ । అర్షతి । తమ్ । ఈ । మృజన్తి । ఆయవః॥ ౧౦ ॥

పదార్థః- **మదః** తృప్తికరః, సుతః ధ్యానరూపైః గ్రావభిః అభిషుతః **సోమః** రసనిధిః పరమాత్మా **మరుత్వతే** ప్రాణవతే **ఇన్ద్రాయ** ఆత్మనే **పవతే** ప్రస్రవతి. **సహస్రధారః** సహస్రం బహ్వ్యః ధారా ఆనన్దధారా యస్య సః **అవ్యమ్ అతి** అవిః పృథివీ తస్యాయమ్ అవ్యః పార్థివః అన్నమయకోశః తమ్ అతిక్రమ్య, ప్రాణమయమనోమయాదికోశాన్ **అర్షతి** గచ్ఛతి. **తమ్ ఈ** తం కిల. ఈ ఇతి వాక్యాలంకారే, యద్వా ఈ ఈమ్ ఏనమ్. **ఆయవః** మనుష్యాః **మృజన్తి** భక్తి ప్రసూనైః అలంకుర్వన్తి. ॥ ౧౦ ॥

భావార్థః- రసాగారః పరమేశ్వరో ధ్యానానుష్ఠాతారం భక్తిప్రవణం జీవాత్మా నమానన్దనిర్ఝరేణ స్నపయతి. ॥ ౧౦ ॥

౫౨౦. ఈ మంత్రములో సోమ పరమాత్మ ఎవరికొరకు స్రవించు ననువిషయము కలదు.

పదార్థము :- (మదః) తృప్తినిచ్చునట్టి (సుతః) జ్ఞానరూప ఖల్వములో అభిషుతమై (సోమః) రసనిధియగు పరమాత్మ (మరుత్వతే) ప్రాణమునకు సహచరితమగు (ఇన్ద్రాయ) ఆత్మకొరకు (పవతే) ప్రవహించును (సహస్రధారః) అనేక ఆనందధారలచే గూడిన ఆ (అవ్యమ్ అతి) పార్థివ అన్నమయ కోశమును దాటివెళ్లి ప్రాణమయ, మనోమయ మున్నగు కోశములలో (అర్షతి) ప్రవేశించును (తమ్ ఈ) అట్టి (ఆయవః) మనుష్యులు (మృజన్తి) భక్తి పుష్పములతో అలంకృతమొనర్చెదరు. ॥౧౦॥

భావార్థము :- రసాసాగర పరమాత్మ ధ్యానులు, భక్తిపరాయణులగు మనుష్యులను ఆనంద ప్రవాహములందు స్నానము నొనర్పజేయును. ॥౧౦॥

520. The juice of devotion is flowing for the soul which is the master of senses. This spiritual juice of devotion has been prepared for the Yogi who is the master of the vital energy. God whose streams of purity and bliss are flowing everywhere, is manifested within the heart, beyond the mind which is to be well - guarded. It is this divine juice which is purified by wise men. II10II

౫౨౧. ఋషిః – భరద్వాజః కశ్యపో గోతమో౽త్రిర్విశ్వామిత్రో జమదగ్నిర్వసిష్ఠః। దేవతా – పవమానః సోమః। ఛన్దః – బృహతీ। స్వరః – మధ్యమః.

అథ సోమనామ్నా పరమాత్మానం రాజానం వా ప్రార్థయతే.

౧౨ ౩౧౨౩ ౧ ౨ర౩ ౧౨
౫౨౧. పవస్వ వాజసాతమో౽భి విశ్వాని వార్యా।

౧ ౨౩ ౧ ౨౩౧ ౨ర ౩౧౨ ౩౨
త్వం సముద్రః ప్రథమే విధర్మన్ దేవేభ్యః సోమ మత్సరః॥ ౧౧ ॥

౧౨ర ౩ ౧౨ ౩ ౧౨ర ౩౨ ౧౨ర ౧౨ర
ప. వి :– పవస్వ । వాజసాతమః – వాజ – సాతమః । అభి । విశ్వాని । వార్యా ।
౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౧౨ర ౩ ౧౨
త్వమ్। సముద్రః – సమ్ – ఉద్రః । ప్రథమే । విధర్మన్ – వి – ధర్మన్। దేవేభ్యః ।
౩ ౨
సోమ । మత్సరః ॥ ౧౧ ॥

పదార్థః- హే **సోమ** ఐశ్వర్యశాలిన్ జగదీశ్వర రాజన్ వా! **వాజసాతమః** ఐశ్వర్యాణాం దాతృతమః త్వమ్. వాజాన్ అన్నధనబలాదీన్ సనోతీతి వాజసాః, అతిశయేన వాజసాః వాజసాతమః. వాజోపపదాత్ సనోతేః 'జనసనఖన క్రమగమో విట్. అ... ౩।౨।౬౭' ఇతి విట్ ప్రత్యయః, 'విడ్వనోరనునాసికస్యాత్. అ. ౬।౪।౪౧' ఇతి నకారస్యాకారాదేశః. **విశ్వాని** సర్వాణి **వార్యా** వరణీయాని ఐశ్వర్యాణి **అభిపవస్వ** అభిప్రాపయ. **త్వమ్** పరమేశ్వరో రాజా వా **సముద్రః** పరమేశ్వరోచితానాం రాజోచితానాం వా బలవీర్యాదీనాం పారావారః అసి. త్వమ్ **ప్రథమే** శ్రేష్ఠే **విధర్మన్** విధర్మణి విశిష్టే జగద్ధారణయజ్ఞే ప్రజాపాలనయజ్ఞే వా. అత్ర 'సుపాం సులుక్...' అ. ౭।౧।౩౯ ఇతి సప్తమ్యా లుక్. **దేవేభ్యః** విద్వద్భ్యః **మత్సరః** అనన్దప్రదః, భవేతి శేషః. ॥ ౧౧ ॥

భావార్థః-యథా జగదీశ్వరో జగతి సర్వేషామైశ్వర్యాణాం దాతాస్తి, తథా రాష్ట్రే నృపతిః ప్రజాభ్య ఐశ్వర్యాణి ప్రయచ్ఛేత్. ॥ ౧౧ ॥

౫౨౧. ఈ మంత్రములో 'సోమ' నామముతో పరమాత్మ మరియు రాజుతో ప్రార్థించబడినది.

పదార్థము :- (సోమ) ఐశ్వర్యశాలురగు ఓ జగదీశ్వరా! లేక రాజా! (వాజసాతమః) ఐశ్వర్యముల అత్యంత దాతలగు మీరు (విశ్వాని) సమస్త (వార్యా) వరించదగిన ఐశ్వర్యములను (అభిపవస్వ) ప్రాప్తింపజేయుడు (త్వమ్) మీరు (సముద్రః) పరమేశ్వరోచిత, మరియు రాజోచితబలము, వీర్యము మున్నగు సాగరులై యున్నారు. మీరు (ప్రథమే) శ్రేష్ఠము (విధర్మన్) విశిష్టమగు జగద్ధారణ యజ్ఞములో మరియు ప్రజాపాలనయజ్ఞములో (దేవేభ్యః) విద్వాంసులకొరకు (మత్సరః) ఆనందదాయకులగుడు. ॥౧౧॥

భావార్థము :- జగదీశ్వరు డేవిధముగ ప్రపంచమునందు సకలైశ్వర్యములను ఇచ్చువాడైయున్నాడో, అటులనే రాష్ట్రములో రాజు ప్రజలను ఐశ్వర్యవంతులుగ నొనర్చవలెను. ॥౧౧॥

521. O God, Thou art the best among the givers of knowledge and power, Remove all evil propensities in us and purify us. Thou art the ocean of virtues and source of peace; therefore manifest Thyself in the pure and generous hearts of enlightened truthful persons and make them enjoy true bliss. II11II

౫౨౨. ఋషిః – భరద్వాజః కశ్యపో గోతమోఽత్రిర్విశ్వామిత్రో జమదగ్నిర్వసిష్ఠః। దేవతా – పవమానః సోమః। ఛన్దః – బృహతీ। స్వరః – మధ్యమః.

అథ జ్ఞానరసానాం ప్రాప్తిం వర్ణయతి.

౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౫౨౨. పవమానా అసృక్షత పవిత్రమతి ధారయా। మరుత్వన్తో

౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర
మత్సరా ఇన్ద్రియా హయామేధామభి ప్రయాంసి చ ॥౧౨॥

౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౨
ప. వి :– పవ మానాః। అసృక్షత। పవిత్రమ్। అతి। ధారయా। మరుత్వన్తః। మత్సరాః।
౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩
ఇన్ద్రియాః। హయాః। మేధామ్। అభి। ప్రయాంసి। చ ॥౧౨॥

పదార్థః- **పవమానాః** పవిత్రతాం సమ్పాదయన్తః ఏతే జ్ఞానరసరూపాః సోమాః **ధారయా** ధారారూపేణ **పవిత్రమ్ అతి** పవిత్రహృదయరూపం దశాపవిత్రమతిక్రమ్య **అసృక్షత** ఆత్మరూపే ద్రోణకలశే విసృజ్యన్తే. **మరుత్వన్తః** ప్రాణయుక్తాః, **మత్సరాః** తృప్తికరాః, **ఇన్ద్రియాః** ఇన్ద్రేణ ఆత్మనా జుష్టాః. 'ఇన్ద్రియమిన్ద్రలింగమిన్ద్ర దృష్టమిన్ద్ర సృష్టమిన్ద్ర జుష్టమిన్ద్రదత్తమితి వా' అ. ౫।౨।౮౩ ఇతి

జుష్టార్థే ఘచ్ ప్రత్యయాన్తో నిపాతః. **హయాః** గన్తారః. హయ గతౌ భ్వాదిః. ఏతే జ్ఞానరసాః **మేధామ్** ధారణావతీం బుద్ధిమ్ ప్రయాంసి చ ఆనన్దరసాంశ్చ. ప్రయ ఇతి ఉదకనామసు పఠితమ్, నిఘం...౧। ౧౨. **అభి** అభివర్షన్తి. ఉపసర్గశ్రుతేర్యోగ్యక్రియాధ్యాహారః. ॥౧౨॥

భావార్థః-మనసా ప్రాణేన చ పూతా జ్ఞానరసా యదాఽఽఽత్మాననుపతిష్ఠన్తే తదా మేధాయా ఆనన్దస్య చ వర్షకా జాయన్తే. ॥౧౨॥

అత్రాపి సోమస్య పరమాత్మ నస్తత ఆగతాయా ఆనన్దధారాయాశ్చ వర్ణనాదేతద్దశత్యర్థస్య పూర్వదశత్యర్థేన సంగతిరస్తి.

ఇతి షష్ఠే ప్రపాఠకే ప్రథమార్ధే తృతీయా దశతిః.

ఇతి పఞ్చమేఽధ్యాయే పఞ్చమః ఖణ్డః.

౫౨౨. ఈ మంత్రములో జ్ఞానరసమును పొందుటనుగూర్చి వర్ణించబడినది.

పదార్థము :- (పవమానాః) పవిత్రతనిచ్చుచు ఈ జ్ఞానరూపసోమరసము (ధారయా) ధారారూపములో (పవిత్రమ్ అతి) పవిత్ర హృదయరూప దశాపవిత్రముచే జల్లించబడి (అస్పృక్షత) ఆత్మరూప ద్రోణకలశములో వదలివేయబడుచున్నది. (మరుత్వన్తః) ప్రాణములతోగూడిన (మత్సరాః) తృప్తిప్రదాత (ఇన్ద్రియాః) ఆత్మరూప ఇంద్రునిచే సేవించబడి (హయాః) ప్రాప్తించునట్టి ఈ జ్ఞానరసము (మేధామ్) ధారణావతియగు బుద్ధిని (ప్రయాంసి చ) మరియు ఆనందరసమును (అభి) వర్షింపజేయును. ॥౧౨॥

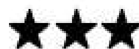
భావార్థము :- మనస్సు మరియు ప్రాణములచే పవిత్రమొనర్చబడిన జ్ఞానరసము ఆత్మను చేరినప్పుడు మేధ మరియు ఆనందములను వర్షింపజేయునవిగ యగును. ॥౧౨॥

ఈ దశతియందును సోమపరమాత్మ మరియు వానిచే లభించిన ఆనందధారల వర్ణనయుండుటవల్ల ఈ దశతియొక్క విషయములకు పూర్వదశతి విషయములతో సంగతిగలదని ఎరుగవలెను.

ఆరవప్రపాఠకమునందలి మొదటిఅర్ధముయొక్క మూడవదశతి సమాప్తము.

ఐదవఅధ్యాయమునందలి ఐదవఖణ్డము సమాప్తమైనది.

522. The horses in the form of senses of the devotees purify all, full of vital energy, gladdening, having attained God Who is absolutely Pure with the stream of Knowledge and devotion and the practice of concentration acquire pure wisdom, self control and strength from all sides, surpassing everything in purity. II12II

చతుర్థీదశతిః

౫౨౩. ఋషిః - ఉశనాః కావ్యః। దేవతా - పవమానః సోమః।

ఛన్దః - త్రిష్టుప్। స్వరః - ధైవతః.

అథ జీవాత్మానముద్బోధయతి.

౧ ౨ర౩ ౨౩ ౨౩ ౧ ౨౩౧ ౨ ౩ ౨ ౩౧ ౨ర
౫౨౩. ప్ర తు ద్ర వ పరి కోశం ని షీద నృభిః పునానో అభి వాజమర్ష।

౨౩ ౧ ౨ ౩౧౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩౧౨౩౧౨
అశ్వం న త్వా వాజినం మర్జ యన్తో ఽచ్ఛా బర్హీ రశనాభిర్నయన్తి ॥౧॥

౨ ౩ ౧౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩౨ ౧ ౨ర
ప.వి :- ప్ర । తు । ద్రవ । పరి । కోశమ్ । ని । షీద । నృభిః । పునానః। అభి । వాజమ్ ।
౩ ౧౨ర ౩ ౧౨ ౩౧౨ ౧౨ర ౩౨ ౩ ౧ ౨ ౩
అర్ష । అశ్వమ్ । న । త్వా । వాజినమ్ । మర్జయన్తః । అచ్ఛ। బర్హిః । రశనాభిః। నయన్తి ॥ ౧ ॥

పదార్థః- హే ఆత్మన్! త్వమ్ **తు** క్షిప్రమ్ **ప్ర ద్రవ** ప్రకృష్టాయాం దిశి ధావ, **కోశమ్** ఆనన్దమయకోశమ్ **పరి నిషీద** అభివ్యాప్య స్థితో భవ. **నృభిః** నేతృభిః స్వకీయైః పౌరుషైః **పునానః** మనోబుద్ధ్యాదికం పవిత్రం కుర్వన్ **వాజమ్ అభి** దేవాసురసంగ్రామం ప్రతి **అర్ష** అసురాణాం పరాజయార్థం గచ్ఛ. **వాజినమ్** జ్ఞానవన్తమ్ **త్వా** త్వామ్ **మర్జయన్తః** సద్గుణైరలంకుర్వన్తః **రశనాభిః** యమనియమరజ్జుభిః సన్నియచ్ఛన్తః, శిక్షకాః యోగినః **బర్హిః అచ్ఛ** పరబ్రహ్మ ప్రతి. బృంహతి వర్ధతే మహిమాన్వితో భవతీతి బర్హిః బ్రహ్మ. 'బృంహేర్నలోపశ్చ' ఉ. ౨ । ౧౧౧ ఇతి ఇసి ప్రత్యయః, నకారలోపశ్చ. **నయన్తి** ప్రేరయన్తి, **న** యథా **వాజినమ్** బలినమ్ **అశ్వమ్** తురగమ్ **మర్జయన్తః** శోధయన్తోఽలంకుర్వన్తో వా యోద్ధారః **రశనాభిః** ప్రగ్రహైః సంనియచ్ఛన్తః **బర్హిః అచ్ఛ** సంగ్రామయజ్ఞం ప్రతి **నయన్తి** ప్రాపయన్తి. ॥ ౧ ॥

అత్ర ఉత్తరార్ధే శ్లిష్టోపమాలఙ్కారః. ॥ ౧ ॥

భావార్థః-యథా బలవన్తమశ్వం సాంగ్రామికా జనా రశనాభిః సంనియచ్ఛన్తః సంగ్రామం ప్రతి నయన్తి తథా యోగప్రశిక్షకా జనా మనుష్యస్యాత్మానం యమనియమాదియోగసాధనైః సంనియచ్ఛన్తః పరబ్రహ్మ ప్రతి నయన్తు. ॥ ౧ ॥

౫౨౩. ఈ మంత్రములో జీవాత్మ నుద్బోధించబడినది.

పదార్థము :- ఓ ఆత్మా! నీవు (తు) శీఘ్రముగనే (ప్ర ద్రవ) ఉత్కృష్టదశలో పరుగిడుము. (కోశమ్) ఆనందమయ కోశములో (పరి నిశీద) వ్యాప్తమై స్థిరపడుము (నృభిః) ముందుకు నడుపునట్టి

నీ పౌరుషములతో (పునానః) మనస్సు, బుద్ధి మున్నగువానిని పవిత్రమొనర్చుచు (వాజమ్ అభి) దేవాసుర సంగ్రామమునందు (అర్ష) అసురులను పరిమార్చుటకు వెళ్లుము (వాజినమ్) జ్ఞానవంతమగు (త్వా) నిన్ను (మర్జయన్తః) సద్గుణములచే అలంకరించుచు (రశనాభిః) యమ, నియమములను త్రాళ్లతో నియంత్రించి శిక్షకులగు యోగులు (బర్హిః అచ్ఛ) పరబ్రహ్మయెడ (నియన్తి) ప్రేరణ నొనర్చుచున్నారు (న) ఎటుల (వాజినమ్) బలవంతమగు (అశ్వమ్) అశ్వమును (మర్జయన్తః) శుభ్రము లేక అలంకరించుచు యోధులు (రశనాభిః) కళ్లెములచే నియంత్రించి (బర్హిః అచ్ఛ) రణక్షేత్రమునకు (నయన్తి) కొనిపోవుదురో అటుల.॥౧॥

ఈ మంత్రమునందలి ఉత్తరార్ధములో శ్లిష్టోపమాలంకారము గలదు.॥౧॥

భావార్థము :- శక్తివంతములగు అశ్వమును యోధులెటుల కళ్లెమువేసి నియంత్రించి యుద్ధ క్షేత్రమునకు కొనిపోవుదురో, అటులనే యోగ ప్రశిక్షకులు మనుష్యుల ఆత్మలను యమ, నియమాది సాధనములచే నియంత్రణమొనర్చి పరబ్రహ్మ దిశకు కొనిపోవుదురు.॥౧॥

523. O Soul of the devotee! run onward to the reservoir of Wisdom and Power (God) and seat thyself there cleaned by leaders, speed forward to the knowledge and strength. Wise men lead thee to the sacred place of Yajna by purifying thee from all sides, as they lead a horse bound with ropes to a grassy place. II1II

౫౨౪. ఋషిః - వృషగణో వాసిష్ఠః। దేవతా - పవమానః సోమః।

ఛన్దః - త్రిష్టుప్। స్వరః - ధైవతః.

అథ సోమః పరమాత్మా కిం కరోతీత్యాహ.

౧ ౨ర౩ ౧౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
౫౨౪. ప్ర కావ్యముశనేవ బ్రువాణో దేవో దేవానాం జనిమా వివక్తి ।
౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩క ౨ర౩ ౧ ౨
మహివ్రతః శుచిబన్ధుః పావకః పదా వరాహో అభ్యేతి రేభన్ ॥ ౨ ॥

౨ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౧
ప. వి :- ప్ర । కావ్యమ్ । ఉశనా-ఇవ । బ్రువాణః। దేవః। దేవానామ్ । జని మ । వివక్తి । మ
౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩
హి వ్రతః - మహి - వ్రతః । శుచిబన్ధుః - శుచి - బన్ధుః । పావకః। పదా। వరాహః। అభి । ఏతి
౧ ౨ర
। రేభన్ ॥ ౨ ॥

పదార్థః- ఉశనా ఇవ ధర్మకామో విద్వాన్ ఇవ. వష్టి కామయతే ధర్మాదిప్రచారం స ఉశనా. వశకాన్తౌ. ఉశనస్ శబ్దాత్ సౌ 'ఋదుశనస్పురుదంసోఽనేహసాం చ' అ. ౭।౧।౯౪ ఇత్యనఙ్. **కావ్యమ్** వేదకావ్యమ్ **ప్ర బ్రువాణః** ఉపదిశన్ **దేవః** దానాది గుణయుక్తః సోమః పరమేశ్వరః **దేవానామ్** ప్రకాశకానామ్ అగ్నిసూర్యవిద్యుదాదీనామ్ ఇన్ద్రియాణాం చ **జనిమ** జన్మ, ఉత్పత్తిప్రకారమ్. సంహితాయాం దీర్ఘశ్ఛాన్దసః. **ప్ర వివక్తి** వేదద్వారా ప్రకర్షేణ వ్యాచష్టే. అత్ర వచేర్లటి 'బహులం ఛన్దసి' అ. ౨।౪।౭౬ ఇతి శపః శ్లుః. **మహివ్రతః** మహాకర్మా, **శుచిబన్ధుః** శుచయః పవిత్రాత్మానో జనాః బన్ధవో యస్య తథావిధః, **పావకః** జనానాం పవిత్రయితా స జగదీశ్వరః **రేభన్** గర్జన్ **వరాహః** వరాహారో మేఘః ఇవ. వరాహో మేఘో భవతి వరాహారః. నిరు. ౫।౪. **రేభన్** ఉద్బోధనశబ్దాన్ బ్రువన్. రేభృ శబ్దే భ్వాదిః. **పదా** పదాని గన్తవ్యాని సత్పాత్రాణి, సత్పాత్రభూతాన్ జనానిత్యర్థః **అభ్యేతి** ప్రాప్నోతి. ॥ ౨ ॥

'ఉశనేవ'(ఇత్యత్ర వాచ్యోపమా. 'వరాహః' ఇత్యత్ర లుప్తోపమా. 'దేవో - దేవా' ఇత్యత్ర ఛేకానుప్రాసః. ॥ ౨ ॥

భావార్థః- యథా సోమరసో ధారాపాతశబ్దం కుర్వన్ పాత్రాణి గచ్ఛతి, యథా వా మేఘో గర్జన్ భూమౌ వర్షతి, తథైవ సౌమ్యః పరమేశ్వరో రసనాం వినాపి సత్కర్మాణ్యుపదిశన్ స్తోతౄన్ జనానుప- గచ్ఛతి. ॥ ౨ ॥

౫౨౪. ఈ మంత్రములో సోమ పరమాత్మ ఏమిచేయుచుండు నను విషయము కలదు.

పదార్థము :-(కావ్యమ్) కావ్యముయొక్క (ప్ర బ్రువాణః) ప్రవచనమొనర్చుచు (ఉశనా ఇవ) ధర్మేచ్ఛగల విద్వాంసులవలె (కావ్యమ్) వేదమువంటి కావ్యమును (ప్ర బ్రువాణః) ఉపదేశించుచు (దేవః) దానము మున్నగు గుణములచేగూడిన సోమ పరమేశ్వరుడు (దేవానామ్) ప్రకాశకులగు అగ్ని, సూర్యుడు, విద్యుత్తు మున్నగు పదార్థముల మరియు ఇంద్రియముల (జనిమ) ఉత్పత్తి ప్రకారమును (ప్ర వివక్తి) వేదముద్వారా ఉత్తమపద్ధతిలో చూపుచున్నాడు (మహివ్రతః) మహాకర్మలుగల (శుచిబన్ధుః) పవిత్రాత్మగలవారితో బంధుత్వమును స్థాపితమొనర్చునట్టి (పావకః) మనుష్యులను పవిత్రమొనర్చునట్టి ఆ జగదీశ్వరుడు (రేభన్) గర్జించుచు (వరాహః) మేఘములవలె (రేభన్) ఉద్బోధనమొనర్చుచు (పదా) గమనమొనర్చు సత్పాత్రజనులవద్దికి (అభ్యేతి) చేరుచుండును. ॥౨॥

ఈ మంత్రములో 'ఉశనేవ' యందు వాచ్యోపమా మరియు 'వరాహ' యందు లుప్తోపమాలంకారములు గలవు. 'దేవో, దేవా' యందు ఛేకానుప్రాసమున్నది. ॥౨॥

భావార్థము :-సోమరసమెటుల ధారాపాత శబ్దమొనర్చుచు పాత్రలలోనికి చేరుచుండునో మరియు మేఘములెటుల గర్జించుచు భూమిపై వర్షించునో, అటులనే సౌమ్య పరమేశ్వరుడు నాలుక లేకుండియును సత్కర్మలను ఉపదేశించుచు స్తోతలవద్దికి చేరుచుండును. ॥౨॥

524. A divine holy man declares the story of divine birth, being embodiment of splendour, desirous of the welfare of all and preaching like a great poetical work, proclaiming lofty wisdom. He takes great vows, is the friend of the pure, purifier of all, calling upon God in right earnest, speaking always true and sweet words, he goes to the Almighty with his knowledge. He becomes like a cloud sprinkling the water of purity. ||2||

౫౨౫. ఋషిః – పరాశరః శాక్త్యః। దేవతా – పవమానః సోమః।

ఛన్దః – త్రిష్టుప్। స్వరః – ధైవతః.

అథ సోమనామ్నా పరమాత్మానం జీవాత్మానమాచార్యం చ వర్ణయతి.

౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧౨ ౩౧ ౨ర
౫౨౫. తిస్రో వాచ ఈరయతి ప్ర వహ్నిర్ఋతస్య ధీతిం బ్రహ్మణో

౩౨ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩
మనీషామ్ । గావో యన్తి గోపతిం పృచ్ఛమానాః

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨
సోమం యన్తి మతయో వావశానాః ॥ ౩ ॥

౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౧౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర
ప.వి :– తిస్రః। వాచః। ఈరయతి । ప్ర । వహ్నిః । ఋతస్య। ధీతిమ్ । బ్రహ్మణః ।
౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౩
మనీషామ్ । గావః । యన్తి । గోపతిమ్ – గో–పతిమ్ । పృచ్ఛమానాః । సోమమ్ । యన్తి ।
౧ ౨ ౩ ౨
మతయః । వావశానాః ॥ ౩ ॥

పదార్థః- **ప్రథమః** పరమాత్మపరః. **వహ్నిః** జగతో వోఢా సోమః పరమేశ్వరః **తిస్రః వాచః** ఋగ్యజుః సామరూపాః తిస్రో వాణీః. తేషామృగ్ యత్రార్థవశేన పాదవ్యవస్థా, గీతిషు సామాఖ్యా, శేషే యజుః శబ్దః. జై... సూ... ౨।౧।౩౫- ౩౭. **ప్ర ఈరయతి** ప్రజానాం కల్యాణాయ ఉపదిశతి, స ఏవ **ఋతస్య** సత్యమయస్య యజ్ఞస్య. ఋతస్య యోగే యజ్ఞస్య యోగే. నిరు...౬ । ౨౨ ఇతి నిరుక్తప్రామాణ్యాద్ ఋతం యజ్ఞః. **ధీతిమ్** ధారణమ్, **బ్రహ్మణః** జ్ఞానస్య **మనీషామ్** మననం చ, **ప్ర ఈరయతి** ఉపదిశతి. **గావః** పృథివ్యాదయో లోకాః సూర్యకిరణాః వా **గోపతిమ్** నిజస్వామినమ్ **పృచ్ఛమానాః** పృచ్ఛన్త్యః ఇవ **యన్తి** గచ్ఛన్తి, - క్వాఽస్మాకమధి పతిర్యోఽస్మాన్ సఞ్చాలయతీతి జిజ్ఞాసమానా ఇవ పర్యటన్తీత్యర్థః. తథైవ **మతయః** మమ స్తుతయః **వావశానాః** అతిశయేన పునః పునః కామయమానాః. వశ కాన్తౌ యఙ్లుగన్తాత్ శానచ్. **సోమమ్** రసాగారం పరమాత్మానమ్ **యన్తి** ప్రాప్నువన్తి.

అథ ద్వితీయో జీవాత్మపరః. **వహ్నిః** శరీరస్య వోఢా జీవాత్మా **తిస్రః వాచః** జ్ఞానరూపే, విచారరూపే, జిహ్వాయాః కణ్ఠతాల్వాదిసంయోగజన్యశబ్దరూపే చ విద్యమానాః త్రివిధాః వాణీః **ప్ర ఈరయతి** ప్రకటయతి. స ఏవ **ఋతస్య** సత్యస్య **ధీతిమ్** ధారణమ్, **బ్రహ్మణః** ఉపార్జితజ్ఞానస్య **మనీషామ్** మననం చ కరోతి. **గావః** మనః సహితాని పఞ్చజ్ఞానేన్ద్రియాణి **పృచ్ఛమానాః** కర్తవ్యాకర్తవ్యం పృచ్ఛన్త్యః ఇవ **గోపతిమ్** ఇన్ద్రియాణాం స్వామినమ్ ఆత్మానమ్ **యన్తి** ఉపగచ్ఛన్తి. **మతయః** మదీయాః బుద్ధయః **వావశానాః** అధ్యవసాయాత్మకే జ్ఞానే సాధనీభవితుం కామయమానాః ఇవ **సోమమ్** జ్ఞాతారమ్ ఆత్మానమ్ **యన్తి** ఉపగచ్ఛన్తి.

అథ తృతీయః ఆచార్యపరః. **వహ్నిః** జ్ఞానస్య వాహకః సౌమ్యః ఆచార్యః, శిష్యాయ **తిస్ర వాచః** జ్ఞానకర్మోపాసనాకాణ్డప్రతిపాదికాః, సత్త్వరజస్తమః ప్రతిపాదికాః, సృష్ట్యుత్పత్తిస్థితిప్రళయ ప్రతిపాదికాః, జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్తిప్రతిపాదికాః, ధర్మార్థ కామప్రతిపాదికాః వా తిస్రో వాణీః **ప్ర ఈరయతి** ప్రోచ్చారయతి. స ఏవ **ఋతస్య** సత్యస్య **ధీతిమ్** ధారణమ్, **బ్రహ్మణః** పరమేశ్వరస్య మోక్షస్య వా **మనీషామ్** ప్రజ్ఞామ్ చ **ప్ర ఈరయతి** ప్రయచ్ఛతి. **గావః** మదీయాః వాచః **పృచ్ఛమానాః** బ్రహ్మవిద్యావిషయకాన్ ప్రశ్నాన్ కుర్వాణాః **గోపతిమ్** వాచస్పతిమ్ ఆచార్యమ్ **యన్తి** ప్రాప్నువన్తి. **మతయః** మదీయాః బుద్ధయః **వావశానాః** జ్ఞానోద్ ఘాటనం కామయమానాః **సోమమ్** జ్ఞానరసాగారం సౌమ్యమ్ ఆచార్యమ్ **యన్తి** ప్రాప్నువన్తి. ॥ 3 ॥

యాస్కాచార్య ఋచమిమామేవం వ్యాఖ్యాతవాన్- ''వహ్నిరాదిత్యో భవతి, స తిస్రో వాచః ప్రేరయతి ఋచో యజూంషి సామాని. ఏతస్యాదిత్యస్య కర్మాణి బ్రహ్మణో మతాని. ఏష ఏవైతత్ సర్వమక్షరమిత్యధిదైవతమ్. అథాధ్యాత్మమ్ వహ్నిరాత్మా భవతి, స తిస్రో వాచ ఈరయతి ప్రేరయతి విద్యామతిబుద్ధిమతాని ఋతస్య ఆత్మనః కర్మాణి బ్రహ్మణో మతాని, అయమేవైతత్ సర్వమనుభవతీత్యాత్మగతిమాచష్టే'' ఇతి (నిరు. ౧౪।౧౪).

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ఆద్యపక్షద్వయే 'గావో యన్తి గోపతిం పృచ్ఛమానాః' ఇత్యత్ర వ్యంగ్యోత్ప్రేక్షా చ. ॥ 3 ॥

భావార్థః-వాచాం ప్రేరకః, సత్యస్య యజ్ఞస్య వా ధాపయితా, జ్ఞానస్య ప్రదాతా, మనోబుద్ధ్యాదీనాం సంస్కర్తా చ పరమేశ్వరో జీవాత్మా గురుశ్చ సదా సేవనీయః సత్కర్తవ్యశ్చ. ॥ 3 ॥

ఆఆ. ఈ మంత్రములో సోమనామ పరమాత్మ, జీవాత్మ మరియు ఆచార్యుల వర్ణనకలదు.

పదార్థము :-మొదట పరమాత్మ పక్షములో :- (వహ్నిః) జగత్తును వహించుచున్న సోమ పరమేశ్వరుడు (తిస్రః వాచః) ఋగ్యజుస్సామరూప మూడు వాణులను (ప్ర ఈరయతి) ప్రజల కల్యాణార్థము ఉపదేశించును. ఆయనయే (ఋతస్య) సత్యమయ యజ్ఞముయొక్క (ధీతిమ్) ధారణ

మరియు (బ్రహ్మణః) జ్ఞానముయొక్క (మనీషామ్) మననమునకు (ప్ర ఈరయతి) ప్రేరణనొనర్చును (గావః) పృథివిమున్నగు లోకములు, లేక సూర్యకిరణములు (గోపతిమ్) తమస్వామి విషయములో (పృచ్ఛమానాః) ప్రశ్నించుచున్నట్లు (యన్తి) వెళ్లిపోవుచున్నారు. అనగా మమ్ము సంచాలనమొనర్చు మా స్వామి ఎవరు? అని అడుగుచున్నట్లు. ఇదే విధముగ (మతయః) నా స్తుతులను (వావశానాః) అత్యంతముగ పునః పునః కోరుకొనుచు (సోమమ్) రసాగారమగు పరమాత్మను (యన్తి) పొందుచున్నారు.

రెండవది జీవాత్మ పక్షములో :- (వహ్నిః) శరీరమును వహించుచున్న జీవాత్మ (తిస్రః వాచః) జ్ఞానరూపములో, ఆలోచన రూపములో మరియు జిహ్వాయొక్క కంఠము, దవడలు మున్నగువాని సంయోగముచే ఉత్పన్నమగు శబ్దరూపములో విద్యమానమైయున్న ముప్విధ వాణులను (ప్ర ఈరయతి) ప్రకటించును. అదియే (ఋతస్య) సత్యముయొక్క (ధీతిమ్) ధారణమును మరియు (బ్రహ్మణః) సంపాదించిన జ్ఞానమును (మనీషామ్) మననమొనర్చును (గావః) మనస్సు సహితముగ ఐదు జ్ఞానేంద్రియములు (పృచ్ఛమానాః) తమ కర్తవ్యాకర్తవ్యములను గూర్చి అడుగుచున్నట్లు (గోపతిమ్) ఇంద్రియముల స్వామియగు ఆత్మవద్దికి (యన్తి) చేరుచుండును. (మతయః) తమయొక్క బుద్ధులు (వావశానాః) నిశ్చయముగ సాధనములగుటను కోరుకొనుచు (సోమమ్) జ్ఞాతయగు ఆత్మవద్దికి (యన్తి) చేరుచున్నవి.

మూడవది ఆచార్యుని పక్షములో :- (వహ్నిః) జ్ఞానమును వహించు ఆచార్యుడు మనుష్యులకొరకు (తిస్రః వాచః) ముప్విధములగు జ్ఞాన, కర్మ, ఉపాసనల ప్రతిపాదకములు, లేక సత్వ, రజస్, తమో గుణముల ప్రతిపాదక మరియు సృష్టి, స్థితి, ప్రళయముల ప్రతిపాదకములు, లేక జాగ్రత్త, స్వప్న, సుషుప్తియొక్క ప్రతిపాదకుడు, లేక ధర్మ, అర్థ, కామముల ప్రతిపాదకములగు వాణులను ఎవడు (ప్ర ఈరయతి) ఉచ్చారణ యొనర్చునో, ఆయనయే (ఋతస్య) సత్యమును (ధీతిమ్) ధారణను మరియు (బ్రహ్మణః) బ్రహ్మయొక్క, లేక మోక్షమును (మనీషామ్) ప్రజలకు (ప్ర ఈరయతి) ఇచ్చును (గావః) నా వాణులు (పృచ్ఛమానాః) బ్రహ్మవిద్య విషయములో ప్రశ్నలనడుగుచు (గోపతిమ్) వాచస్పతియగు ఆచార్యుని (యన్తి) చేరుచుండును. (మతయః) నా బుద్ధులు (వావశానాః) జ్ఞానోద్ఘాటనను కోరుచు (సోమమ్) జ్ఞానరసనిధియగు సౌమ్య ఆచార్యులను (యన్తి) పొందుచుండును. ॥3॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు. మొదటి రెండు పక్షములలో 'గావో, యన్తి, గోపతిం, పృచ్ఛమానాః' లలో వ్యంగ్యోత్ప్రేక్షము కలదు. ॥3॥

భావార్థము :- వాణుల ప్రేరకుడు, సత్యము, లేక యజ్ఞమును ధారణమొనర్చునట్టి జ్ఞానప్రదాత మరియు మనస్సు, బుద్ధి మున్నగువాని సంస్కర్తయగు పరమేశ్వరుడు జీవాత్మ మరియు గురువును సర్వదా సేవించుచు సత్కరించుచుండవలెను. ॥3॥

525. A devotee utters the hymns of the Rig Veda, the Yajur Veda and the Sama Veda or the three letters of the Holy name of God (A U M). He speaks out the lore of the Vedas and the thought of the Order prevailing through out the universe. As the cows come to their master, the knowledge comes to a scholar, wise men go to God who is the Source of Peace. II3II

౫౨౬. ఋషిః – వసిష్ఠో మైత్రావరుణిః। దేవతా – పవమానః సోమః।

ఛన్దః – త్రిష్టుప్। స్వరః – ధైవతః.

అథాత్మ పరమాత్మ విషయమాహ.

౩౨ ౩౨ ౩ ౧౨ ౩ ౧ ౨ ౩౨ ౩౨౩ ౧ ౨ ౩ ౧౨
౫౨౬. అస్య ప్రేషా హేమనా పూయమానో దేవో దేవేభిః సమపృక్త రసమ్ ।
౩ ౨ ౩౨ ౩ ౧౨ ౩ ౧౨౩ ౨౩ ౧౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
సుతః పవిత్రం పర్యేతి రేభన్ మితేవ సద్మ పశుమన్తి హోతా ॥ ౪ ॥

౩౨ ౩౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩౨ ౩౧౨ ౩ ౧౨ర
ప. వి :–అస్య । ప్రేషా । హే మనా । పూయ మానః । దేవః । దేవేభిః । సమ్ । అపృక్త । రసమ్ ।
౩ ౨ ౩౧ ౨ ౧ ౨ర౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧౨ర ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర
సుతః । పవిత్రమ్ । పరి । ఏతి । రేభ న్ । మితా – ఇవ । సద్మ । పశుమన్తి । హోతా ॥ ౪ ॥

పదార్థః- **అస్య** సౌమ్యజ్యోతిషః పరమాత్మనః **ప్రేషా** ప్రేరణయా **హేమనా** జ్యోతిషా చ. అత్ర హేమ్నా ఇతి ప్రాప్తే సర్వేషాం విధీనాం ఛన్దసి వికల్పనాత్ 'అల్లోపోఽనః' ఇతి ప్రాప్తః అకారలోపో న భవతి. **పూయమానః** పవిత్రీక్రియమాణః **దేవః** ద్యోతమానః ఆత్మా **దేవేభిః** మనః సహితైః జ్ఞానేన్ద్రియైః సహ సంభూయ **రసమ్** ఆనన్దమ్ **సమపృక్త** స్వాత్మని సంపృణక్తి. **సుతః** ధ్యానద్వారా అభిషుతః పరమాత్మసోమః **రేభన్** కర్తవ్యముపదిశన్. రేభృ శబ్దే భ్వాదిః. **పవిత్రమ్** మనోరూపం దశాపవిత్రమ్ **పర్యేతి** పరిగచ్ఛతి, **ఇవ** యథా **హోతా** హోతృనామకః ఋత్విక్ **పశుమన్తి** పశుయుక్తాని **మితా** మితాని నిర్మితాని **సద్మ** సద్మాని గృహాని పయోఘృతాద్యానయనాయ గచ్ఛతి తద్వత్. మితా, సద్మ ఇత్యుభయత్ర 'శేశ్ఛన్దసి బహులమ్' అ. ౬ । ౧ । ౭౦ ఇతి శసః శేర్లోపః. ॥ ౪ ॥

అత్రోపమాలఙ్కారః. ॥ ౪ ॥

భావార్థః- **ఉపాసకానామన్తఃకరణే ప్రకటితః పరమేశ్వరస్తాన్ పవిత్రాంస్తేజస్వినశ్చ విదధాతి. ॥ ౪ ॥**

౫౨౬. ఈ మంత్రములో ఆత్మ మరియు పరమాత్మల విషయము వర్ణించబడినది.

పదార్థము :- (అస్య) ఈ సౌమ్యజ్యోతిగల సోమ పరమాత్మయొక్క ((ప్రేషా) ప్రేరణచే మరియు (హేమనా) జ్యోతిచే (పూయమానః) పవిత్రమొనర్చుచు (దేవః) ప్రకాశవంతమగు ఆత్మ (దేవేభిః) మనస్సు సహితముగ జ్ఞానేంద్రియములతో గూడ కలిసి (రసమ్) ఆనందమును (సమపృక్త) మనయందు ప్రవేశపరచును (సుతః) జ్ఞానముద్వార శుద్ధపరచబడిన పరమాత్మరూప సోముడు (రేభన్) కర్తవ్యమునుపదేశించుచు (పవిత్రమ్) పవిత్ర మనస్సుయందు (పర్యేతి) చేరును (ఇవ) ఎటులన (హోతా) హోతయనుపేరుగల ఋత్విజుడు (పశుమన్తి) పశువులతో గూడ (మితా) నిర్మాణమైన (సద్మ) గోశాలలందు పాలు, నేయి మున్నగునవి తెచ్చుటకు వెళ్లును గదా! ॥౪॥

ఈ మంత్రములో ఉపమాలంకారము గలదు. ॥౪॥

భావార్థము :- ఉపాసకుల అంతఃకరణములందు ప్రకటమైన పరమేశ్వరుడు వారిని పవిత్రవంతులను మరియు తేజోవంతులనుగ చేసివేయును. ॥౪॥

526. Made pure by God's Heavenly Inspiration, a learned devotee mixes his juice of Soma (devotion commingled with wisdom) with that of other scholars. This divine son of God utters the names of the Lord naturally singing. as a feeder of animals goes to the enclosure of the cattle. II4II

౫౨౭. ఋషిః – ప్రతర్దనో దైవో దాసిః। దేవతా – పవమానః సోమః।

ఛన్దః – త్రిష్టుప్। స్వరః – ధైవతః.

అథ పరమాత్మనః సర్వజనకత్వమాహ.

౧ ౨ ౩౧ ౨ ౩౧ ౨౩౨ ౩౧ ౨౩౧ ౨ ౩ ౨
౫౨౭. సోమః పవతే జనితా మతీనాం జనితా దివో జనితా పృథివ్యాః ।

౩ ౧ ౨ర౩౧ ౨ర ౩౧౨ ౩౧ ౨ర
జనితాఽగ్నే ర్జనితా సూర్యస్య జనితేన్ద్రస్య జనితోత విష్ణోః ॥ ౫ ॥

౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨
ప.వి :– సోమః । పవతే । జనితా। మతీనామ్ । జనితా । దివః । జనితా। పృథివ్యాః। జనితా।
౩౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౧౨ర ౩ ౨ ౩౨ ౧౨ర
అగ్నేః। జనితా। సూర్యస్య । జనితా। ఇన్ద్రస్య । జనితా। ఉత । విష్ణోః ॥ ౫ ॥

పదార్థః- **సోమః** సర్వోత్పాదకః, రసాగారః, చన్ద్రవత్ కమనీయః పరమేశ్వరః **పవతే** హృదయాని పునాతి, యః **మతీనామ్** మనీషాణామ్ **జనితా** ఉత్పాదకః, **దివః** ద్యులోకస్య మనోమయకోశస్య వా **జనితా** ఉత్పాదకః, **పృథివ్యాః** భూలోకస్య, అన్నమయకోశస్య వా **జనితా** ఉత్పాదకః, **అగ్నేః** వహ్నేః వాచో, వా. వాగేవాగ్నిః. శ... 3।2।2।13. **జనితా** ఉత్పాదకః, **సూర్యస్య** ఆదిత్యస్య, చక్షుషో వా. ఆదిత్యశ్చక్షుర్భూత్వా అక్షిణీ ప్రావిశత్. ఐ. ఉ. 2।4. **జనితా** ఉత్పాదకః, **ఇన్ద్రస్య** వాయోః, ప్రాణమయకోశస్య వా. యో వై వాయుః స ఇన్ద్రో య ఇన్ద్రః స వాయుః. శ. 4।1।3।19. ప్రాణ ఏవేన్ద్రః. శ. 12।9।1।14. **జనితా** ఉత్పాదకః **ఉత** అపి చ **విష్ణోః** యజ్ఞస్య. యజ్ఞోవై విష్ణుః. శ. 1।1।2।13. **జనితా** ఉత్పాదకః వర్తతే. జనయితా ఇతి ప్రాప్తే 'జనితా మన్త్రే' అ. 6।4।53 ఇతి ణిలోపో నిపాత్యతే. ॥5॥

ఋచమిమాం నిరుక్తకార ఏవం వ్యాచష్టే - సోమః పవతే. సోమః సూర్యః ప్రసవనాత్ జనయితా మతీనాం ప్రకాశనకర్మణామాదిత్యరశ్మీనాం, దివో ద్యోతనకర్మణామాదిత్యరశ్మీనాం, అగ్నేర్గతికర్మణామాదిత్యరశ్మీనాం సూర్యస్య స్వీరణకర్మణామాదిత్యరశ్మీనామ్, ఇన్ద్రస్య ఐశ్వర్యకర్మణామాదిత్యరశ్మీనాం, విష్ణోర్వ్యాప్తికర్మణామాదిత్యరశ్మీనామ్ ఇత్యధిదైవతమ్. అథాధ్యాత్మమ్ - సోమ ఆత్మాపి ఏతస్మాదేవ ఇన్ద్రియాణాం జనితా ఇత్యర్థః. అపి వా సర్వాభిర్విభూతిభిః విభూతతమ ఆత్మా ఇతి ఆత్మగతిమాచష్టే. (నిరు. 14।12).

ముహుర్ముహుః 'జనితా' ఇతి కథనాద్ అన్యేషామపి బహూనాం పదార్థానాం జనకత్వం సూచ్యతే. లాటానుప్రాసోఽలఙ్కారః. కువలయానన్దానుసరణే తు ఆవృత్తిదీపకాలఙ్కారః. ॥ 5 ॥

భావార్థః- సర్వోత్పాదకేన పరమాత్మనైవ బ్రహ్మాణ్డస్య సూర్యచన్ద్ర వాయువిద్యుదాదీని శరీర- పిణ్డస్య చ ప్రాణ మనోబుద్ధివాక్చక్షుః శ్రోత్రాదీని రచితాని సన్తి, తన్నిర్మాణే కస్యచిన్మనుష్యస్య సామర్థ్యాభావాత్. ॥ 5 ॥

529. ఈ మంత్రములో పరమేశ్వరుని సర్వజనకత్వముయొక్క వర్ణనకలదు.

పదార్థము :- (సోమః) సర్వోత్పాదకుడు, రసాగారుడు మరియు చంద్రునివంటి కమనీయ పరమేశ్వరుడు (పవతే) హృదయములను పవిత్రమొనర్చును. ఆయన (మతీనామ్) బుద్ధుల (జనితా) ఉత్పాదకుడై యున్నాడు. (దివః) ద్యులోకముయొక్క మరియు మనోమయకోశముయొక్క (జనితా) ఉత్పాదకుడు (పృథివ్యాః) భూలోకముయొక్క మరియు అన్నమయకోశముయొక్క (జనితా) ఉత్పాదకుడు(అగ్నేః) అగ్నిలేక వాణి యొక్క(జనితా) ఉత్పాదకుడు (సూర్యస్య) సూర్యుడు మరియు నేత్రముల (జనితా) ఉత్పాదకుడు (ఇన్ద్రస్య) వాయువు మరియు ప్రాణమయకోశముల (జనితా)ఉత్పాదకుడు (ఉత) మరియు (విష్ణోః) యజ్ఞముయొక్క (జనితా) ఉత్పాదకుడునై యున్నాడు. ॥5॥

ఈ మంత్రములో మరల మరల 'జనితా' యనుటవల్ల ఇదే ప్రకారముగ ఇతర అనేక పదార్థములను ఉత్పన్నపరచినాడని సూచితమగుచున్నది. ఇది లాటానుప్రాస అలంకారము. కువలయానందము ననుసరించినప్పుడు ఆవృత్తి దీపకాలంకార మగును. ॥౫॥

భావార్థము :- సర్వోత్పాదకుడగు పరమాత్మయే బ్రహ్మాండమునందలి సూర్యుడు, చంద్రుడు, వాయువు, విద్యుత్తు మున్నగువానిని మరియు శరీరపిండముయొక్క ప్రాణము, మనస్సు, బుద్ధి, వాక్కు, నేత్రములు, కర్ణములు మున్నగువానిని రచించినాడు. ఏలన, వానిని రచించుట యనునది ఏ మనుష్యుని సామర్థ్యమునకు సంబంధించినదికాదు. ॥౫॥

527. God purifies and pervades all and is the Creator of the holy hymns of wisdom, Creator of the heaven and the earth, Generator of the fire, the sun, the electricity and the Yajna. II5II

౫౨౮. ఋషిః – వసిష్ఠో మైత్రావరుణిః। దేవతా – పవమానః సోమః।

ఛన్దః – త్రిష్టుప్। స్వరః – ధైవతః.

అథ కీదృశః పరమాత్మా కిం కరోతీత్యాహ.

౩౧ ౨౩ ౧ ౨ర ౩ ౧౨ ౩ ౧౨ ౩ ౧ ౨
౫౨౮. అభి త్రిపృష్ఠం వృషణం వయోధామ ఙ్గోషిణమవావశన్త వాణీః ।
౨౩ ౧౨౩ ౧౨ ౩ ౨ఉ ౩ ౧ ౨౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
వనా వసానో వరుణో న సిన్ధుర్వి రత్నధా దయతే వార్యాణి ॥ ౬ ॥

౩౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౧౨ర ౩ ౨ ౩ ౨
ప.వి :- అభి । త్రిపృష్ఠమ్ – త్రి – పృష్ఠమ్ । వృషణమ్ । వయోధామ్ – వయః – ధామ్ ।
౩ ౧౨ ౩ ౧౨ర ౧౨ర ౧౨ర ౧౨ర ౧౨ర ౩ ౨
అఙ్గోషిణమ్ । అవావశన్త । వాణీః । వనా । వసానః । వరుణః । న । సిన్ధుః । వి । రత్నధాః –
౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర
రత్న – ధాః । దయతే । వార్యాణి ॥ ౬ ॥

పదార్థః- **త్రిపృష్ఠమ్** త్రీణి ఋగ్యజుఃసామరూపాణి, పృథివ్యన్తరిక్షద్యురూపాణి, అగ్నివాయువ్వాదిత్యరూపాణి, సత్త్వరజస్తమోరూపాణి, మనః ప్రాణాత్మరూపాణి వా పృష్ఠాని యస్య తమ్, **వృషణమ్** సుఖాదీనాం వర్షకమ్ **వయోధామ్** ఆయుష్ప్రదాతారమ్, **అంగోషిణమ్** అఙ్గే అఙ్గే నివసన్తం స్తుత్యం వా పరమాత్మరూపం సోమమ్. అంగపూర్వాద్ వస ధాతోరిని ప్రత్యయే సమ్ప్రసారణే రూపమ్. యద్వా

అజ్గూషః స్తోమః తద్వన్తం స్తుత్యమిత్యర్థః. ' అజ్ గూషః స్తోమః ఆఘోషః' ఇతి యాస్కః. నిరు....౫ ।౧౧. **వాణీః** వేదవాణ్యః. జసి ఛాన్దసః పూర్వసవర్ణదీర్ఘః. **అభి అవావశన్త** భృశం గాయన్తి. వాశృ శబ్దే ఇతి ధాతోః యఙ్లుకి ఛాన్దసం రూపమ్. **వరుణః న** సూర్యః ఇవ **వనా** తేజోరశ్మీన్. వనమితి రశ్మినామ. నిఘం...౧ ।౫. **వసానః** ధారయన్ స పరమాత్మా, **రత్నధాః** రత్నప్రదాతా **సిన్ధుః** సముద్రః ఇవ ఇతి లుప్తోపమమ్ **వార్యాణి** వరణీయాని రత్నాని భౌతికాధ్యాత్మికాని **విదయతే** విశేషేణ దదాతి. దయ దానగతిరక్షణహింసాదానేషు భ్వాదిః. ॥౬ ॥

అత్రోపమాలఙ్కారః. ॥౬ ॥

భావార్థః- సూర్య ఇవ సముద్ర ఇవ చ తేజసాం రత్నానాం చ నిధిః పరమేశ్వరస్తేజాంసి రత్నాని చ ప్రదాయ సర్వాన్ సుసమృద్ధాన్ కరోతి. ॥ ౬ ॥

౫౨౮. ఈ మంత్రములో ఎట్టి పరమాత్మ ఏమిచేయుచుండునను విషయము కలదు.

పదార్థము :-(త్రిపృష్ఠమ్) ఋగ్యజుస్సామరూపము, పృథివి అంతరిక్షము ద్యోరూపములు, అగ్ని, వాయువు ఆదిత్యరూపములు, సత్వ రజస్ తమోరూపములు మరియు మనస్సు, ప్రాణములు, ఆత్మ రూపములగు మూడు పృష్ఠములుగల (వృషణమ్) సుఖములుమున్నగువాని వర్షకుడు (వయోధామ్) ఆయుఃప్రదానమొనర్చునట్టి (అఙ్గోషిణమ్) అంగాంగములందు నివసించునట్టి, లేక స్తుతించదగిన పరమాత్మను (వాణీః) వేదవాణులు (అభి అవావశన్త) గానమొనర్చును. (వరుణః న) సూర్యునివంటి (వనా) తేజోవంత కిరణములను (వసానః) ధారణమొనర్చుచు ఆ పరమేశ్వరుడు (రత్నధాః) రత్నప్రదాత (సిన్ధుః) సముద్రమువలె (వార్యాణి) వరించదగిన భౌతిక మరియు ఆధ్యాత్మిక రత్నములను (వి దయతే) విశేషరూపములో ప్రదానమొనర్చుచుండును. ।౬॥

ఈ మంత్రములో ఉపమాలంకారము గలదు. ।౬॥

భావార్థము :- సూర్యునివలె తేజముల మరియు సముద్రమువలె రత్నముల నిధియగు పరమేశ్వరుడు తేజములు మరియు రత్నములను ప్రసాదించి అందరను సమృద్ధపరచును. ।౬॥

528. The speeches of devotees desire and invoke God Who pervades the earth, the heaven and the middle regions, Who is showerer of happiness and bliss and Who is the Support of life. Dwelling in the rays of the sun or the hearts of the devotees, God Who is the Ocean of noble virtues and is possessor of every thing that gives joy gives to the wise devotees all desirable objects and blessings. II6II

౫౭౯. ఋషిః – పరాశరః శాక్త్యః। దేవతా – పవమానః సోమః।

ఛన్దః – త్రిష్టుప్। స్వరః – ధైవతః.

అథ సోమనామ్నా పర్జన్యం పరమాత్మానం చ వర్ణయతి.

౧ ౨ 3 ౧ ౨3౧ ౨ర 3౧ ౨ 3౧ ౨ర 3 ౧
౫౭౯. అక్రాన్త్సముద్రః ప్రథమే విధర్మన్ జనయన్ ప్రజా భువనస్య గోపాః।

౧ ౨ 3౨3 ౨3 ౨3 ౧౨ 3 ౧ ౨ర 3 ౧ ౨ర
వృషా పవిత్రే అధి సానో అవ్యే బృహత్సోమో వావృధే స్వానో అద్రిః ॥౭॥

౧ ౨ర 3 ౨ 3 ౨ 3 ౨ ౧౨ర 3 ౧ ౨
ప.వి :– అక్రాన్। సముద్రః– సమ్ –ఉద్రః। ప్రథమే। విధర్మన్ – వి –ధర్మన్। జనయ
3 ౨ 3 ౨ ౧౨ర 3 ౨ 3 ౨ ౧ ౨ర 3౧ ౨ ౧ ౨ర ౧౨ర
న్। ప్రజాః – ప్ర –జాః। భువనస్య। గోపాః – గో– పాః। వృషా। పవిత్రే। అధి। సానౌ।
౧౨ర 3 ౨ ౧ ౨ర 3 ౨ ౧ ౨ర ౨
అవ్యే। బృహత్। సోమః। వావృధే। స్వానః। అద్రిః – అ –ద్రిః॥ ౭ ॥

పదార్థః- ప్రథమః పర్జన్యపరః. **సముద్రః** ఉదకస్య పారావారః మేఘః **ప్రథమే** శ్రేష్ఠే **విధర్మన్** విధర్మణి విశేషేణ ధారకే అన్తరిక్షే. అత్ర ''సుపాం సులుక్...'' అ. ౭।౧।౩౯ ఇతి విభక్తేర్లుక్. **అక్రాన్** క్రమతి, వ్యాప్నోతి. **ప్రజాః** వృక్షవనస్పత్యాదిరూపాః **జనయన్** ఉత్పాదయన్ సః **భువనస్య** భూతలస్య **గోపాః** రక్షకో జాయతే. **వృషా** వర్షకః **స్వానః** భూమిం స్నపయన్. షు ఞ్ అభిషవే, ణిగర్భః. **అద్రిః** మేఘరూపః. అద్రిరితి మేఘనామ. నిరు....౧।౧౦. **సోమః** సోమః **పవిత్రే** పూతే **అవ్యే** అవిమయే పార్థివే ఇత్యర్థః. ఇయం **పృథివీ** వా అవిః ఇయం హీమాః సర్వాః ప్రజా అవతి. శ. ౬।౧।౨।౩౩. **సానౌ అధి** పర్వతశృంగే **బృహత్** బహు **వావృధే** వర్ధతే. వృధు వర్ధనే, లిటి 'తుజాదీనాం దీర్ఘోఽభ్యాసస్య' అ. ౬।౧।౭. ఇత్యభ్యాసస్య దీర్ఘః.

అథ ద్వితీయః పరమాత్మపరః. **సముద్రః** శక్తేః పారావారః పరమేశ్వరః **ప్రథమే** శ్రేష్ఠే **విధర్మన్** విధర్మణి విశేషేణ జడచేతనానాం ధారకే బ్రహ్మాణ్డే **అక్రాన్** పదం నిధత్తే, వ్యాప్నోతి. **ప్రజాః** జడచేతనరూపాః **జనయన్** ఉత్పాదయన్ సః **భువనస్య** జగతః **గోపాః** రక్షకో భవతి. **వృషా** సద్గుణానాం సేచకః, అన్తరిక్షస్థానామ్ ఉదకానాం వర్షకో వా **స్వానః** సత్కర్మసు ప్రేరయన్ **అద్రిః** అవినశ్వరః, న కేనాపి విదారయితుం శక్యః **సోమః** స పరమేశ్వరః **పవిత్రే** మేధ్యే **అవ్యే** అవ్యయే అవినాశిని **సానౌ అధి** ఉన్నతే జీవాత్మని **బృహత్** బహు **వావృధే** వర్ధతే మహిమానమాప్నోతీత్యర్థః. యతో జీవాత్మనో మహత్సు కార్యేషు తస్యైవ మహిమా దరీదృశ్యతే. ॥౭॥

నిరుక్తకార ఋచమిమామ్ ఆదిత్యపక్షే ఆత్మపక్షే చ వ్యాఖ్యాతవాన్ - ''అత్యక్రమీత్ సముద్ర ఆదిత్యః పరమే వ్యవనే వర్షకర్మణా జనయన్ ప్రజా భువనస్య రాజా సర్వస్య రాజా. వృషా పవిత్రే అధి సానో అవ్యే బృహత్ సోమో వావృధే సువాన ఇన్దురిత్యధిదైవతమ్. అథాధ్యాత్మమ్ - అత్యక్రమీత్ సముద్ర ఆత్మా పరమే వ్యవనే జ్ఞానకర్మణా జనయన్ ప్రజా భువనస్య రాజా సర్వస్య రాజా. వృషా పవిత్రే అధిసానో అవ్యే బృహత్ సోమో వావృధే సువాన ఇన్దురిత్యాత్మగతిమాచష్టే'' (నిరు. ౧౪ । ౧౬) ఇతి.

అత్ర పర్జన్యపరమేశ్వరయోర్ద్వయోరర్థయోర్వర్ణనాచ్ఛ్లేషోఽలంకారః. ద్వయో శ్చోపమానోపమేయభావో ధ్వన్యతే ॥ ౭ ॥

భావార్థః- యథాఽగాధజలరాశిర్మేఘోఽన్తరిక్షం వ్యాప్నోతి తథా పరమేశ్వరః సకలం బ్రహ్మాణ్డం వ్యాప్నోతి. యథా మేఘో వర్షిత్వా వృక్ష వనస్పతీన్ జనయతి తథా పరమేశ్వరో జడచేతనాన్ సర్వాన్ పదార్థాన్ జనయతి. యథా మేఘో భూతలస్య రక్షకస్తథా పరమేశ్వరః సర్వేషాం భువనానాం రక్షకః. యథా మేఘః పర్వతానాం సానుషు విస్తారమాప్నోతి తథా పరమేశ్వరో జనానామాత్మసు. ॥ ౭ ॥

శీర్షిక. ఈ మంత్రములో సోమనామముచే మేఘములు మరియు పరమాత్మయొక్క వర్ణన కలదు.

పదార్థము :-మొదట మేఘము పక్షములో:- (సముద్రః) జలములతో నిండియున్న మేఘములు (ప్రథమే) శ్రేష్ఠముగ (విధర్మన్) విశేషముగ ధరించునట్టి అంతరిక్షములో (అక్రాన్) వ్యాప్తిజెందును (ప్రజాః) వృక్షములు, వనస్పతులు మున్నగు ప్రాణులను (జనయన్) ఉత్పన్నమొనర్చుచు అవి (భువనస్య) భూతలమును (గోపాః) రక్షకములగునట్లు (వృషా) వర్షములనొనర్చునట్టి (స్వానః) స్నానములనొనర్పజేయునట్టి (అద్రిః) మేఘరూప (సోమః) సోమము (పవిత్రే) పవిత్రమగు (అవ్యే) పార్థివ సంబంధ (సానౌ అధి) పర్వత శిఖరములపై (బృహత్) అధికమగు (వావృధే) వృద్ధిని పొందుచుండును.

రెండవది పరమాత్మ పక్షములో :- (సముద్రః) శక్తియొక్క పారావారమగు పరమేశ్వరుడు (ప్రథమే) శ్రేష్ఠముగ (విధర్మన్) విశేషరూపములో జడచేతనములను ధరించియున్న బ్రహ్మాండములో (అక్రాన్) వ్యాపించి యున్నాడు (ప్రజాః) జడచేతనప్రాణులకు (జనయన్) జన్మనిచ్చుచు ఆయన (భువనస్య) జగత్తుయొక్క (గోపాః) రక్షకుడైయున్నాడు (వృషా) సద్గుణముల లేక అంతరిక్షమునందలి జలములను వర్షింపజేయువాడై (స్వానః) సత్కార్మలందు ప్రేరణనిచ్చుచు (అద్రిః) నశించనట్టి (సోమః) ఆ పరమేశ్వరుడు (పవిత్రే) పవిత్రమగు (అవ్యే) అవ్యయము, అనగా అవినాశి (సానౌ అధి) అనంత జీవాత్మలలో (బృహత్) అత్యధిక (వావృధే) మహిమను పొందియున్నాడు. ఏలన జీవాత్మ ద్వారా చేయబడునట్టి మహాకార్యములలో ఆయన మహిమయే దృష్టిగోచరమగుచున్నది. ॥౭॥

ఈ మంత్రములో మేఘములు మరియు పరమేశ్వరుడు రెండు అర్థముల వర్ణన యుండుటచే శ్లేషాలంకారము గలదు. ఈ రెండర్థముల ఉపమానోపమేయముల భావముకూడ ధ్వనించుచున్నది. ॥౭॥

భావార్థము :- ఎటుల అగాధమగు జలరాశులుగల మేఘములు అంతరిక్షమునందు వ్యాప్తమగునో, అటులనే పరమేశ్వరుడు బ్రహ్మాండమంతటను వ్యాప్తిజెందియున్నాడు. మేఘములెటుల వర్షించి వృక్షములు, వనస్పతులు మున్నగువాని నుత్పన్నమొనర్చునో అటులనే పరమేశ్వరుడు జడచేతనములు మున్నగు సకల పదార్థముల నుత్పన్నమొనర్చును. మేఘములెటుల భూతలమును రక్షించునవియై యున్నవియో, అటులనే పరమేశ్వరుడు సకలభువనములకు రక్షకుడునై యున్నాడు. మేఘములెటుల పర్వత శిఖరములపై విస్తారమొనర్చుచుండునో అటులనే పరమేశ్వరుడు మనుష్యుల ఆత్మలను విస్తారపరచుచుండును. ॥౭॥

529. Protector of all beings, generating creatures in His best Eternal Law, the ocean of noble virtues, God surpasses all. He the Showerer of bliss, being manifest in pure hearts, Indestructible, busy with His work of protection is the Source of peace and is ever victorious over evils. ll7ll

౫౩౦. ఋషిః - ప్రస్కణ్వః కాణ్వః। దేవతా - పవమానః సోమః।

ఛన్దః - త్రిష్టుప్। స్వరః - ధైవతః.

అథ హరినామ్నా సోమౌషధీం పరమాత్మానం చ వర్ణయతి.

౧౨ ౩ ౨ ౩౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨౩ ౧ ౨ ౩౧౨ ౩౨
౫౩౦. కనిక్రన్తి హరిరా సృజ్యమానః సీద న్వనస్య జఠరే పునానః ।

౧ ౨౩ ౧ ౨ ౩౨౩ ౧ ౨ర
నృభిర్యతః కృణుతే నిర్ణిజం గామతో

౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
మతిం జనయత స్వధాభిః ॥౮॥

౧౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౧౨ర ౧౨ర ౩౧౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర
ప. వి :- కనిక్రన్తి । హరిః । ఆ । సృజ్యమానః । సీదన్ । వనస్య । జఠరే । పునానః । నృభిః ।
౩ ౨ ౩ ౧౨ ౩ ౧౨ర ౧౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
యతః । కృణుతే । నిర్ణిజమ్ - నిః-నిజమ్ । గామ్ । అతః । మతిమ్ । జనయత । స్వధాభిః-
౩ ౧ ౨ర
స్వ - ధాభిః ॥౮॥

పదార్థః- **ప్రథమః** సోమౌషధిపరః. **హరిః** హరితవర్ణః సోమః. హరిః సోమో హరితవర్ణః ఇతి నిరుక్తమ్. ४।१९. **ఆ సృజ్యమానః** ద్రోణకలశే విసృజ్యమానః **కనిక్రన్తి** శబ్దాయతే. **వనస్య** అరణ్యాస్య **జఠరే** మధ్యే **సీదన్** తిష్ఠన్ సః **పునానః** వాయుమణ్డలం పవిత్రం కుర్వన్ భవతి. **నృభిః** యజ్ఞస్య నేతృభిః ఋత్విగ్భిః **యతః** నియన్త్రితః స సోమః. యమ ఉపరమే, నిష్ఠాయాం రూపమ్. **గామ్** గవ్యం పయః. అథాప్యస్యాం తాద్ధితేన కృత్స్నవన్నిగమా భవన్తి. 'గోభిః శ్రీణీత మత్సరమ్' ఇతి పయసః, ఇతి నిరుక్తమ్. २।५. **నిర్ణిజమ్** స్వసంయోగేన పుష్టమ్ ణిజిర్ శౌచపోషణయోః. **కృణుతే** కరోతి. **అతః** అస్మాత్ కారణాత్ హే యజమానాః! యూయమ్ **స్వధాభిః** హవిర్లక్షణైః అన్నైః సహ, సోమయాగం ప్రతి **మతిమ్** బుద్ధిమ్ **జనయత** కురుత, సోమయజ్ఞనిష్పాదనే రుచిం కురుతేత్యర్థః.

అథ ద్వితీయః పరమాత్మపరః. **హరిః** పాపహరణశీలః పరమేశ్వరః **ఆ సృజ్యమానః** మనుష్యస్య జీవాత్మనా సహ సంసృజ్యమానః సన్ **కనిక్రన్తి** శబ్దాయతే, కర్తవ్యకర్మాణ్యుపదిశతీతి భావః. **వనస్య** కమనీయస్య స్వసుహృదో జనస్య. వనతిః కాన్తికర్మా. **జఠరే** హృదభ్యన్తరే **సీదన్** ఉపవిశన్ సః **పునానః** పవిత్రతాం కుర్వన్ భవతి. **నృభిః** ఉపాసకైర్జనైః **యతః** హృదయే నిగృహీతః సన్ **గామ్** ఇన్ద్రియసమూహమ్ **నిర్ణిజమ్** శుద్ధం **కృణుతే** కరోతి. **అతః** అస్మాత్ కారణాత్, హే జనాః! యూయమ్ **స్వధాభిః** స్వాత్మసమర్పణైః సహ, తం పరమేశ్వరం ప్రతి **మతిమ్** స్తుతిమ్ **జనయత** ప్రకటీకురుత. ॥८॥

అత్రశ్లేషాలఙ్కారః. ఉపమానోపమేయభావశ్చ వ్యజ్యతే. ॥ ८ ॥

భావార్థః-యథా ద్రోణకలశం ప్రవిశన్ సోమః శబ్దాయతే తథైవ మనుష్యస్యాత్మానముపగతః పరమేశ్వరః కర్తవ్యముపదిశతి. యథా గవ్యేన పయసా సంసక్తః సోమస్తత్ పయః పుష్టియుక్తం కరోతి తథా హృదయే నిగృహీతః పరమేశ్వరః ఇన్ద్రియసమూహం పుష్టం నిర్మలం చ విధత్తే. అతః పరమేశ్వరం ప్రతి సర్వైః స్తుతిగీతాని గాతవ్యాని. ॥८॥

५३०. ఈ మంత్రములో 'హరి' నామముతో సోమ ఓషధి మరియు పరమాత్మ వర్ణన కలదు.

పదార్థము :-మొదట సోమ ఓషధి పక్షమున :- (హరిః) పచ్చని వర్ణముగల సోమము (ఆ సృజ్యమానః) ద్రోణకలశములో పోయబడుచు (కనిక్రన్తి) శబ్దము నొనర్చును (వనస్య) అరణ్యాము (జఠరే) మధ్యన (సీదన్) స్థిరమైన అది (పునానః) వాయుమండలమును పవిత్రపరచును (నృభిః) యజ్ఞనాయకులగు ఋత్విజులచే (యతః) పట్టుకొనబడిన ఆ సోమము (గామ్) గోక్షీరములను (నిర్ణిజమ్) తన సంయోగమున పుష్టి (కృణుతే) పరచును (అతః) ఈ కారణమున ఓ యజమానులారా! మీరు (స్వధాభిః) హవిస్సు రూప అన్నములతో గూడ సోమయాగముయెడ (మతిమ్) బుద్ధిని (జనయత) ఉత్పన్నమొనర్చుకొనుడు. అనగా సోమయాగము నొనర్చుటయందు అభిరుచిని గలిగియుండుడు.

రెండవది పరమాత్మపక్షములో:- (హరిః) పాపహారియగు పరమాత్మ (అ సృజ్యమానః) మానవుల జీవాత్మలతో గూడ కలిసియుండియును (కనిక్రన్తి) కర్తవ్యా కర్తవ్యములను ఉపదేశించును. (వనస్య) కోరదగిన తన మిత్రులగు ఉపాసకుల (జఠరే) హృదయములలో (సీదన్) కూర్చుండి ఆయన (పునానః) పవిత్రతనిచ్చుచుండును. (నృభిః) ఉపాసకులచే (యతః) హృదయములందు నియమించుకొనబడిన ఆ (గామ్) ఇంద్రియసమూహములను (నిర్ణిజమ్) శుద్ధ (కృణుతే) పరచును (అతః) ఈ కారణమున ఓ మనుష్యులారా! మీరు (స్వధాభిః) ఆత్మసమర్పణముతో ఆ పరమేశ్వరునియెడ (మతిమ్) స్తుతులను (జనయత) ప్రకటమొనర్చుచుండుడు. ।౮॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు. ఉపమానోపమేయభావముకూడ కలదు. ।౮॥

భావార్థము :- ఎటుల ద్రోణకలశములందు బడుచు సోమము టపటప మను శబ్దమొనర్చునో అటులనే మనుష్యుల ఆత్మలందు ఉపస్థితుడైయున్న పరమేశ్వరుడు కర్తవ్యముల నుపదేశించుచుండును. ఎటుల గోక్షీరములతో గలిసిన సోమము అట్టి దుగ్ధములను పుష్టిపరచునో, అటులనే హృదయములందు స్థిరపరచికొనిన పరమేశ్వరుడు ఇంద్రియములను పుష్టి మరియు నిర్మలమొనర్చును. కావున పరమేశ్వరునియెడ ఎల్లరును స్తుతిగానముల నొనర్చుచుండుట ఉచితము. ।౮॥

530. When God the Destroyer of all sin and misery is realised within by the devotee, He purifies him sitting within his heart. When He is thus realised by great leaders, He purifies their senses and generates wisdom. With His wonderful Powers, He thunders (so to speak). Therefore Ye men, contemplate on Him through pure intellects. II8II

౫౩౧. ఋషిః – ఉశనాః కావ్యః। దేవతా – పవమానః సోమః।

ఛన్దః – త్రిష్టుప్। స్వరః – ధైవతః.

అథ పరమాత్మన ఆనన్దరసం వర్ణయతి.

3౨ఉ 3 ౧౨ 3 ౨ 3 ౨ 3 ౨ 3
౫౩౧. ఏష స్య తే మధుమా ం ఇన్ద్ర సోమో వృషా వృష్ణః

౧౨ 3౧ ౨ ౧ ౧ ౨3౧ ౨ 3౧ ౨
పరి పవిత్రే అక్షాః। సహస్రదాః శతదా భూరిదావా

3 ౨ 3౨ఉ 3క 3ర
శశ్వత్తమం బర్హిరా వా జ్యస్థాత్ ॥ ౯ ॥

౩౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧౨ర ౩౧ ౨
ప.వి :- ఏషః। స్యః। తే। మధుమాన్। ఇన్ద్ర। సోమః। వృషా। వృష్ణః। పరి। పవిత్రే।
౩ ౧౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧౨ ౩ ౧
అక్షారితి। సహస్రదాః - సహస్ర-దాః। శతదాః - శత -దాః। భూరిదావా- భూరి -దా
౨ర ౩ ౨ ౩౨ ౩౨ ౩
వా। శశ్వత్తమమ్। బర్హిః। ఆ। వాజీ। అస్థాత్॥ ౬ ॥

పదార్థః- హే **ఇన్ద్ర** పరమైశ్వర్యవన్ పరమాత్మన్! **వృష్ణః** వర్షకస్య **తే** తవ **ఏషః** అయమ్ **స్యః** సః ప్రఖ్యాతః **వృషా** శక్తివర్షకః, **మధుమాన్** మాధుర్యోపేతః **సోమః** ఆనన్దరసః **పవిత్రే** మదీయే పావనే హృదయరూపే ద్రోణ కలశే **పరి అక్షాః** పరిక్షరతి. 'అక్షాః' ఇతి క్షరతేర్లుఙి తిపి రూపమ్. **సహస్రదాః** సహస్రగుణానాం ప్రదాతా, **శతదాః** శతబలానాం ప్రదాతా. అత్ర క్రమేణ సహస్ర - శతపూర్వాద్ దదాతేః కర్తరి క్విపి రూపమ్. **భూరిదావా** బహులాభప్రదః. భూర్యయుపపదాద్ దదాతేః 'ఆతో మనిన్ క్వనిబ్ వనిపశ్చ. అ. ౩।౨।౭౪' ఇతి వనిప్. **వాజీ** వేగవాన్ సః ఆనన్దరసరూపః సోమః **శశ్వత్తమమ్** సనాతనమ్ **బర్హిః** ఆత్మరూపం దర్భపాత్రమ్ **ఆ అస్థాత్** ఆతిష్ఠతి. ॥ ౬ ॥

అత్ర వృష్ణస్తవ రసోఽపి వృషేఽతి యోగ్యసమాగమద్యోతనాద్ 'వృషావృష్ణః' ఇత్యత్ర సమాలఙ్కారో ధ్వన్యతే. 'వృషా, వృష్' ఇత్యత్ర ఛేకానుప్రాసః. 'దా' ఇత్యస్య త్రిశ ఆవృత్తౌ వృత్త్యనుప్రాసః. ॥ ౬ ॥

భావార్థః- యథా మధురరసభరితః సోమః పవిత్రే ద్రోణకలశే క్షరతి తథా పరమేశ్వరస్య మాధుర్యోపేత ఆనన్దరసో హృదయద్రోణే క్షరతి. యథా సోమరసః బహుశక్తిప్రదో భవతి తథైష ఆనన్దరసోఽపి. ॥ ౬ ॥

౫౩౧. ఈ మంత్రములో పరమాత్మ ఆనందరసముయొక్క వర్ణన కలదు.

పదార్థము :- (ఇన్ద్ర) పరమైశ్వర్యశాలివగు ఓ పరమేశ్వరా! (వృష్ణః తే) వర్షకుడవగు నీయొక్క (ఏషః) ఈ (స్యః) అట్టి ప్రసిద్ధమగు (వృషా) శక్తి వర్షకుడు (మధుమాన్) మధురమైన (సోమః) ఆనందరసమును (పవిత్రే) నాయొక్క పవిత్ర హృదయరూప ద్రోణకలశములో (పరి అక్షాః) ద్రవించుచున్నది. (సహస్రదాః) సమస్తగుణముల ప్రదాత (శతదాః) శతబలముల ప్రదాత (భూరిదావా) అనేక లాభములనిచ్చునట్టి (వాజీ) వేగవంతమగు ఆనందరసరూప సోమము (శశ్వత్తమమ్) సనాతనమగు (బర్హిః) ఆత్మరూప దర్భపాత్రలోనికి (ఆ అస్థాత్) వచ్చి స్థిరపడినది.।౬॥

ఈ మంత్రమములో 'నీ వృషయొక్క రసముకూడ వృషయే' అను ఈ విధమగు యోగ్యసమాగమముయొక్క సూచనయుండుటవల్ల సమాలంకారము ధ్వనితమగుచున్నది. 'వృషా వృష్'లలో ఛేకానుప్రాసముగలదు. 'దా' యనునది మూడుసార్లు ఆవృత్తియందు వృత్త్యనుప్రాసమున్నది.।౬॥

భావార్థము :- ఎటుల మధురరసముచే నిండిన సోమము పవిత్రద్రోణకలశములందు క్షరితమగునో, ఎటుల సోమరసము బహు శక్తిప్రదముగనుండునో, అటులనే ఆనందరసముకూడ అధికశక్తిప్రదముగ నుండును.।౬॥

531. O mighty soul! This God Sweet, Calm and Showerer of blessings is seated with in Thy pure heart. He is the Giver of hundreds, nay, thousands of powers, Fulfiller of many noble desires. He being Omniscient and Almighty, pervades the eternal soul. II9II

౫౩౨. ఋషిః – ప్రతర్దనో దైవోదాసిః। దేవతా – పవమానః సోమః।

ఛన్దః – త్రిష్టుప్। స్వరః – ధైవతః.

అథ పరమాత్మరూపం సోమమాహ.

౧౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర౩
౫౩౨. పవస్వ సోమ మధుమాఀ ఋతావాపో వసానో
౨౩ ౨౩ ౧౨ ౨౩ ౧ ౨ ౩ ౧౨
అధి సానో అవ్యే । అవ ద్రోణాని ఘృతవన్తి రోహ
౩ ౧౨ ౩ ౧ ౨౩ ౧౨
మదిన్తమో మత్సర ఇన్ద్రపానః ॥ ౧౦ ॥

౧౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩౨ ౧౨ర ౧౨ర ౧ ౨ర
ప. వి :– పవస్వ । సోమ । మధు మాన్ । ఋతావా। అపః । వసానః । అధి । సానౌ ।
౧౨ర ౧౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧౨ ౩ ౧౨ ౩ ౨ ౩ ౧౨ ౩ ౧
అవ్యే । అవ । ద్రోణాని । ఘృతవన్తి । రోహ । మదిన్తమః । మత్సరః। ఇన్ద్రపానః – ఇన్ద్ర–పా
౨ర
నః ॥ ౧౦ ॥

పదార్థః– హే **సోమ** రసాగార పరమాత్మన్! **మధుమాన్** మధుమయానన్దరసోపేతః, **ఋతావా** సత్యవాన్ త్వమ్. అత్ర ఋతశబ్దాత్ 'ఛన్దసీవనిపౌ చ వక్తవ్యౌ, అ. ౫।౨।౧౦౯ ఇతి వనిప్. 'అన్యేషామపి దృశ్యతే' అ. ౬।౩।౧౩౭ ఇతి ఋతాఽఉకారస్య దీర్ఘః. **పవస్వ** అస్మాన్ ప్రతి పరిస్రవ, అస్మాన్ పునీహి వా. **అపః** అస్మాకం కర్మాణి **వసానః** స్వాత్మనా ఆచ్ఛాదయన్ **అవ్యే** అవ్యయే అవినాశిని **సానౌ** ఉన్నతే ఆత్మని **అధి** అధిరోహ. **మదిన్తమః** అతిశయేన ఆనన్దమయః, **మత్సరః** ఆనన్దప్రదః, **ఇన్ద్రపానః** ఇన్ద్రేణ జీవాత్మనా పాతవ్యః త్వమ్ **ఘృతవన్తి** తేజోమయాని **ద్రోణాని** ఇన్ద్రియమనః ప్రాణరూపాన్ ద్రోణకలశాన్ **అవరోహ** అవాప్నుహి. ॥ ౧౦ ॥

భావార్థః– శ్లేషేణ సోమౌషధి పక్షేఽపి యోజనీయమ్. పరమాత్మా సోమౌషధివద్ మధురరసాగారో విద్యతే. యథా సోమౌషధిరసో జలైః సంస్పృజ్య అవిబాలమయే పవిత్రే పరిస్రుతః సన్ ద్రోణకలశానవరోహతి తథా పరమాత్మా సోమోఽస్మాకం కర్మభిః సంస్పృజ్యాత్మరూపే పవిత్రే పరిస్రుత ఇన్ద్రియమనః ప్రాణరూపాన్ ద్రోణకలశాన వరోహతి. ॥ ౧౦ ॥

అత్రాపి సోమస్య పరమాత్మనః తతోఽభిషుతస్యానన్దరసస్య చ వర్ణనాదేతద్దశత్యర్థస్య పూర్వదశత్యర్థేన సహ సంగతిరస్తీతి వేద్యమ్.

ఇతి షష్ఠే ప్రపాఠకే ప్రథమార్ద్ధే చతుర్థీ దశతిః.

ఇతి పఞ్చమేఽధ్యాయే షష్ఠః ఖణ్డః.

౫౩౨. ఈ మంత్రములో పరమాత్మరూప సోమమును చెప్పబడినది.

పదార్థము :- (సోమ) ఓ రసాగార పరమేశ్వరా! (మధుమాన్) మధురానందముతో గూడిన (ఋతావా) సత్యమయుడవగు నీవు (పవస్వ) మా యెడ ఝురించుము, మమ్ము పవిత్రపరచుము (అపః) మా కర్మలను (వసానః) ఆచ్ఛాదన మొనర్చుచు నీవు (అవ్యే) అవినాశియగు (సానౌ) ఉన్నత ఆత్మయందు (అధి) అధిరోహించుము (వదిన్తమః) అత్యంత ఆనందమయ (మత్సరః) ఆనందప్రప (ఇన్ద్రపానః) జీవాత్మచే త్రాగయోగ్యమైన నీవు (ఘృతవన్తి) తేజోమయ (ద్రోణాని) ఇంద్రియములు, మనస్సు, ప్రాణరూప ద్రోణకలశములందు (అవరోహ) క్షరితమగుము. ॥౧౦॥

భావార్థము :- ఇచ్చట శ్లేషముచే సోమ ఓషధిపక్షమునందుకూడ అర్థయోజన మొనర్చవలెను. పరమాత్మ సోమ ఓషధివలె మధురరసభండారమై యున్నాడు. సోమ ఓషధిరసమెటుల జలములచే కలిసి గొఱ్ఱె వెంట్రుకలచే నిర్మితమైన దశాపవిత్రము [జల్లెడ] యందు జల్లించబడి ద్రోణకలశములకు చేరునో, అటులనే పరమాత్మ మనకర్మలచే సంస్పృష్ట, అనగా తృప్తినొంది ఆత్మయందు పరిస్రుతమై ఇంద్రియములు, మనస్సు, ప్రాణరూప ద్రోణకలశములలో పోయబడును. ॥౧౦॥

ఈ దశతిలో కూడ సోమ పరమాత్మ మరియు ఆయనచే అభిషుతమైన ఆనందరసముయొక్క వర్ణనయుండుటచే ఈ దశతియొక్క విషయములకు పూర్వదశతియొక్క విషయములతో సంబంధము గలదు.

ఆరవ ప్రపాఠకమునందలి మొదటిసగములోని నాల్గవదశతి సమాప్తమైనది.

ఐదవఅధ్యాయములో ఆరవఖణ్డము సమాప్తమైనది.

532. O God! Thou art Sweet, full of Bliss and absolute Truth. Doing Thy noble acts of Love and kindness, being seated in the Most Exalted Position (of Absolute Existence. Consciousness and Bliss), Thou pervadest the illumined and loving, Jar-like hearts. Thou art full of abiding joy and Giver of that rapturous joy to Thy devotees. Thy juice (of devotion) is to be drunk by souls, as Thou art their Protector. Purify us. II10II

పఞ్చమీదశతిః

౫౩౩. ఋషిః - ప్రతర్దనః। దేవతా - పవమానః సోమః।

ఛన్దః - త్రిష్టుప్। స్వరః - ధైవతః.

తత్రాదౌ సోమం పరమాత్మానం సేనానీత్వేన వర్ణయతి.

౧ ౨ ౩ ౨ఉ ౩ ౩ ౧ ౨
౫౩౩. ప్ర సేనానీః శూరో అగ్రే రథానాం
౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
గవ్యన్నేతి హర్షతే అస్య సేనా।
౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర౩
భద్రాన్ కృణ్వన్నిన్ద్రహవాన్ త్సఖిభ్య
౨ఉ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
ఆ సోమో వస్త్రా రభసాని దత్తే ॥౧॥

౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర
ప.వి :- ప్ర । సేనానీః- సేనా - నీః। శూరః। అగ్రే। రథానామ్। గవ్యన్। ఏతి। హర్షతే।
౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩
అస్య। సేనా। భద్రాన్। కృణ్వన్। ఇన్ద్రహవాన్ - ఇన్ద్ర - హవాన్। సఖిభ్యః - స - ఖిభ్యః।
౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩
ఆ। సోమః। వస్త్రా। రభసాని। దత్తే ॥ ౧ ॥

పదార్థః- సేనానీః దేవజనానాం సేనాపతిః **శూరః** వీరః సోమః పరమేశ్వరః **గవ్యన్** గాః దివ్యాన్ ప్రకాశకిరణాన్ ప్రాపయితుమిచ్ఛన్. అత్ర ఛన్దసి పరేచ్ఛాయాం క్యచ్. **రథానామ్** శరీరరథారోహిణాం జీవాత్మరూపాణాం యోద్ధౄణామ్. అత్ర లక్షణయా రథైః రథారోహిణో గృహ్యన్తే. **అగ్రే** అగ్రపదే **ప్ర ఏతి** ప్రకృష్టతయా యాతి, అతః **అస్య** సోమస్య పరమేశ్వరస్య **సేనా** దేవసేనా **హర్షతే** మోదతే, ఉత్సహతే. **సఖిభ్యః** సుహృద్భ్యః స్వోపాసకేభ్యః **ఇన్ద్రహవాన్** రక్షాం ప్రాప్తుమ్ ఇన్ద్రం వీరం సేనాపతిం రాజానం వా ఉద్దిశ్య యే హవాః యాని ఆహ్వానాని క్రియన్తే తే ఇన్ద్రహవా ఇత్యుచ్యన్తే తాన్ **భద్రాన్** సుఖజనకాన్ **కృణ్వన్** కుర్వన్ తేషామాహ్వానాని సఫలయన్నిత్యర్థః **సోమః** వీరరసపూర్ణః పరమేశ్వరః **రభసాని** బలవేగాదీని **వస్త్రా** వస్త్రాణి ఇవ ఇతి లుప్తోపమమ్, **ఆదత్తే** గృహ్ణాతి, యథా కశ్చిచ్ఛరీరే వస్త్రాణి ధారయతి తథా వీరః పరమేశ్వరో నాయకత్వం నిర్వోఢుం స్వాత్మని బలవేగాదీని ధారయతీత్యర్థః. ॥ ౧ ॥

అత్ర వీరో రసః. సోమే పరమాత్మని సేనానీత్వారోపాద్ రూపకాలఙ్కారః. ॥౧॥

భావార్థః- యథా కశ్చిచ్ఛూరః సేనాపతిర్వీరోచితాని వస్త్రాణి ధారయన్ రథారోహిణాం సుభటానామగ్రే గచ్ఛంస్తాన్ ప్రోత్సాహయతి స్వకీయాం సేనాం చ హర్షయతి తథైవ పరమేశ్వరోఽపి వీరోచితాని బలవేగాదీని ధారయన్ మానసే దేవాసుర సంగ్రామే సేనానీరివ భూత్వా దుర్విచారరూపాన్ శత్రూన్ హన్తుం దివ్యవిచారాంశ్చ వర్ధయితుం దేవజనాన్ సముత్సాహయతి. ॥౧॥

౫౩౩. ఈ మొదటి మంత్రములో పరమాత్మను సేనానిరూపములో వర్ణించబడినది.

పదార్థము :-(సేనానీః) దివ్యజనుల సేనాపతి (శూరః) శూరవీరుడగు సోమనామక పరమేశ్వరుడు (గవ్యన్) దివ్య ప్రకాశకకిరణములను ప్రాప్తింపజేయదలచుచు (రథానామ్) శరీరరథారోహకులగు జీవాత్మరూప యోధుల (అగ్రే) ముందుముందు (ప్ర ఏతి) నడుచుచుండును. ఈ కారణమున (అస్య) ఈయన (సేనా) దేవసేన (హర్షతే) ఆనందముగ మరియు ఉత్సాహముగ నుండును (సఖిభ్యః) తన మిత్రులగు ఉపాసకులకొరకు (ఇన్ద్రహవాన్) సేనాపతియెడ పిలవబడిన పిలుపులను (భద్రాన్) భద్రము (కృణ్వన్) చేయబడుచు, అనగా ఉపాసకుల పిలుపులను సఫలమొనర్చుచు (సోమః) వీరరసపూర్ణ పరమేశ్వరుడు (రభసాని) బలము, వేగము మున్నగువానిని (వస్త్రా) వస్త్రములవలె (ఆదత్తే) గ్రహించును. అనగా ఎవ్వరైనను ఎటుల వస్త్రములను ధరించెదరో, అటులనే వీర పరమేశ్వరుడు తన సేనాపతిత్వమును నిర్వహించుటకొరకు బలము, వేగము మున్నగువానిని ధారణమొనర్చును. ॥౧॥

ఈ మంత్రములో వీరరసము గలదు. సోమపరమాత్మయందు సేనానిత్వ ఆరోపముండుటవల్ల రూపకాలంకారము గలదు. ॥౧॥

భావార్థము :- ఈ ప్రకారముగ ఏ సేనాపతియైనను వీరోచిత వస్త్రములను ధరించి రథారోహకులగు యోధుల ముందు ముందుగా నడుచుచు వారిని ప్రోత్సహించుచుండునో మరియు తన సైన్యములను ఆనందపరచుచుండునో, అటులనే పరమేశ్వరుడు వీరోచితబలము, వేగము మున్నగువానిని ధారణమొనర్చుచు మానసిక దేవాసుర సంగ్రామములో సేనానిగానై దురాలోచనలరూప శత్రువులను సంహరించుటకై మరియు దివ్యమగు ఆలోచనలను పెంపొందించుటకై దివ్యజనులను సముత్సాహితమొనర్చుచుండును. ॥౧॥

533. The soul goes forward as a leader of the senses desiring to acquire knowledge, as a brave commander goes forward in front of the chariots in order to get land. The soul's army (senses) rejoices like the army of a commander. This devotee making call on God as beneficial to his friends or senses casts aside all unstable coverings or obstructions like ignorance, lust and greed etc.II1II

౫౩౪. ఋషిః – పరాశరః శాక్త్యః। దేవతా – పవమానః సోమః।

ఛన్దః – త్రిష్టుప్। స్వరః – ధైవతః.

అథ పవమానస్య సోమస్య కృత్యం వర్ణయతి.

౨ ౩ ౨౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨
౫౩౪. ప్ర తే ధారామధుమతీరసృగ్రన్వారం యత్పూతో

౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
అత్యేష్యవ్యమ్ । పవమాన పవసే ధామగోనాం

౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨
జనయన్త్సూర్యమపిన్వో అర్కైః ॥ ౨ ॥

ప.వి :– ప్ర । తే । ధారాః । మధుమతీః । అసృగ్రన్ । వారమ్ । యత్ । పూతః । అత్యేషి–అతి –ఏషి । అవ్యమ్ । పవ మాన । పవసే । ధామ । గోనామ్ । జనయన్ । సూర్యమ్ । అపిన్వః । అర్కైః ॥ ౨ ॥

పదార్థః- హే సోమ! రసమయ పరమాత్మన్! **తే** తవ **మధుమతీః** మధురాః **ధారాః** ప్రవాహసన్తతయః **ప్ర అసృగ్రమ్** ప్రసృష్టాః భవన్తి. అత్ర సృజ విసర్గే ధాతోర్లఙర్థే లఙి 'బహులం ఛన్దసి' అ. ౭।౧।౮ ఇతి రుడాగమః వర్ణవ్యత్యయేన జకారస్థానే గకారశ్చ. **యత్** యదా **పూతః** పవిత్రః త్వమ్ **అవ్యమ్** పార్థివమ్, అన్నమయమిత్యర్థః. ఇయం **పృథివీ** వా అవిః. శ. ౬।౧।౨।౩౩. **వారమ్** కోశమ్. వారయతి ఆవృణోతీతి వారః కోశః, వృఞ్ ఆవరణే చురాదిః. **అత్యేషి** అతిక్రామసి, అన్నమయకోశమతిక్రమ్య క్రమేణ ప్రాణమయం, మనోమయం, విజ్ఞానమయమ్ చాపి కోశమతిక్రామ్యన్ ఆనన్దమయం కోశం యదాధితిష్ఠసి, తదా తే మధురా ఆనన్దధారాః శరీరే, ప్రాణే, మనసి, ఆత్మని చ ప్రవహన్తీత్యర్థః. హే **పవమాన** పావిత్ర్యసమ్పాదక జగదీశ్వర! త్వమ్ **గోనామ్** గవాం పృథివ్యాదిలోకానామివ ఇన్ద్రియప్రాణమనోబుద్ధ్యాత్మనామ్ **ధామ** స్థానమ్ **పవసే** పునాసి. పూఙ్ పవనే, భ్వాదిః. కిఞ్చ **సూర్యమ్** గగనవర్తినమ్ ఆదిత్యమివ అధ్యాత్మప్రకాశస్య సూర్యమ్ **జనయన్** ఉత్పాదయన్, తస్య **అర్కైః** కిరణైః. సూర్యవాచకాః శబ్దాః బహువచనే ప్రయుక్తాః కిరణార్థం గమయన్తి. **అపిన్వః** ఉపాసకస్య ఆత్మానం సిఞ్చసి. పిబి సేచనే, లఙర్థే లఙ్. అత్ర కిరణైః సేచనాసంభవాత్ పూరణార్థో లక్ష్యతే, శాన్తిప్రదత్వం చ వ్యంగ్యమ్, ఉపాసకస్యాత్మానమధ్యాత్మ సూర్యస్య కిరణైర్నిరతిశయం ప్రపూర్యశాన్తిం ప్రయచ్ఛసీత్యర్థః. ॥ ౨ ॥

భావార్థః- యథా యదా సోమరసః అవిబాలమయం దశాపవిత్రమ్ అతిక్రామతి తదా తస్య మధురా ధారా ద్రోణకలశం ప్రతి ప్రవహన్తి, తథైవ యదా పరమేశ్వరోఽన్నమయాదికోశానతి క్రమ్యానన్దమయకోశమధిలిష్యతి తదా తస్య మధురా ఆనన్దధారాః శరీరస్య ప్రాణమనోబుద్ధ్యాత్మ ధామాన్యాప్లావయన్తి. ॥ ౨ ॥

౫౩౪. ఈ మంత్రములో పవమాన సోముని కార్యమును వర్ణించబడినది.

పదార్థము :- ఓ సోమా! ఓ రసమయ పరమాత్మా! (తే) నీయొక్క (మధుమతీః) మధురమగు (ధారాః) ధారలు (ప్ర అస్రుగ్రన్) ప్రవహించుచుండును (యత్) ఎపుడు (పూతః) పవిత్రుడవగు నీవు (అవ్యమ్) పార్థివ, అనగా నీ అన్నమయ (వారమ్) కోశమును (అత్యేషి) అతిక్రమించిపోవునో, అనగా అన్నమయకోశమును దాటి క్రమముగ ప్రాణమయ, మనోమయ మరియు విజ్ఞానమయ కోశములనుకూడ దాటవెళ్లుచు నీవెపుడు ఆనందమయకోశములో స్థిరముగుదువో అపుడు నీ మధురమగు ఆనందధారలు శరీరము, ప్రాణము, మనస్సు మరియు ఆత్మలలో ప్రవహించసాగును. (పవమాన) పవిత్రకారివగు ఓ జగదీశ్వరా! నీవు (గోనామ్) పృథివిమున్నగు లోకములవలె ఇంద్రియములు, ప్రాణము, మనస్సు, బుద్ధి, ఆత్మల (ధామ) ధామములను (పవసే) పవిత్రమొనర్చును. మరియు (సూర్యమ్) ఆకాశవర్తియగు సూర్యునివలె ఆధ్యాత్మ ప్రకాశక సూర్యుని (జనయన్) ఉత్పన్నమొనర్చుచు దాని (అర్చిః) కిరణములచే (అపిన్వః) ఉపాసకుని ఆత్మను సేచనమొనర్చును. అనగా ఉపాసకుల ఆత్మలను ఆధ్యాత్మిక సూర్యునికిరణములచే అత్యధికముగ నింపివేసి శాంతి ప్రదానమొనర్చును. ॥౨॥

భావార్థము :- ఎటుల సోమరసము గొఱ్ఱెవెంట్రుకలచే నిర్మితమైన దశాపవిత్రము [జల్లెడ] నుండి జల్లించబడినప్పుడు దాని మధురధారలు ద్రోణకలశములవైపునకు ప్రవహించునో అటులనే పరమేశ్వరుడు అన్నమయ మున్నగు కోశములను దాటివచ్చి ఆనందమయకోశమునందు అధిష్ఠితుడగును. అపుడు ఆయన మధుర ఆనందధారలు శరీరము, ప్రాణము, మనస్సు, బుద్ధి మరియు ఆత్మయొక్క స్థానములను జలకములాడించును. ॥౨॥

534. (1) O God Purifier of all, Thou art the Support of all worlds, When creating the world and thus manifesting Thyself, Thou givest light to the Sun with Thy adorable powers. The streams of Thy bliss are pouring forth with all their sweetness. Thou Who art perfectly Pure, removest darkness that covers consciousness.

(2) O devotee! When being perfectly pure thou art full of noble emotions, sweet waves of the knowledge of God are created with in thee. Thou art purifying body and the earth and art imitating the Sun with thy light of wisdom.II2II

౫౩౫. ఋషిః – ఇంద్రప్రమతిర్వాసిష్ఠః। దేవతా – పవమానః సోమః।

ఛన్దః – త్రిష్టుప్। స్వరః – ధైవతః.

అథ సోమం ప్రతి జనాన్ ప్రేరయతి.

౧ ౨ ౩క ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర
౫౩౫. ప్ర గాయతా భ్యర్చామ దేవాన్త్సోమం హినోత మహతే ధనాయ।
౩ ౧ ౨ ౩ ౨౩ ౨౩౨౩ ౧ ౨ ౩౧౨ ౩౧ ౨ర
స్వాదుః పవతా మతి వార మవ్యమాసీదతు కలశం దేవ ఇన్దుః ॥ ౩ ॥

౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౧౨ర ౩ ౨
ప.వి :- ప్ర । గాయత । అభి –అర్చామ । దేవాన్ । సోమమ్ । హినోత । మహతే ।
౧౨ర ౩ ౨ ౩ ౧౨ర ౧౨ర ౧౨ర ౩ ౧౨ ౩౨
ధనాయ । స్వాదుః। పవతామ్ । అతి । వారమ్ – అవ్యమ్ । ఆ । సీదతు । కలశమ్ । దేవః।
౧౨ర
ఇన్దుః । ॥౩॥

పదార్థః- **ప్రథమః** సోమౌషధిపరః. హే సఖాయః! యూయమ్ **ప్ర గాయత** వేదమన్త్రాన్ ప్రకర్షేణ గాయత. వయమ్ **దేవాన్** యజ్ఞే సమాగతాన్ విదుషః **అభ్యర్చామ** సత్కుర్యామ. యూయమ్ **మహతే** విపులాయ **ధనాయ** ఐశ్వర్యాయ, యజ్ఞేన ప్రాప్తవ్యాయ ఫలాయేత్యర్థః **సోమమ్** సోమరసమ్ **హినోత** ప్రేరయత. **స్వాదుః** మధురః సోమః **అవ్యమ్** అవిజనితమ్ **వారమ్** బాలమయం దశాపవిత్రమ్ **అతి పవతామ్** అతిక్రమ్య క్షరతు. **దేవః** ద్యోతమానః సః **ఇన్దుః** సోమరసః **కలశమ్** ద్రోణకలశమ్ **ఆ సీదతు** ఆ తిష్ఠతు.

అథ **ద్వితీయః** పరమాత్మపరః. హే ఉపాసకాః! యూయమ్ **ప్ర గాయత** రసాగారం సోమనామకం పరమేశ్వరముద్దిశ్య గీతాని ప్రకర్షేణ గాయత. యూయం వయం చ సంభూయ హృది సమాగతాన్ **దేవాన్** సత్యాహింసాదీన్ దివ్యగుణాన్ **అభ్యర్చామ** సత్కుర్యాయ. యూయమ్ **మహతే** విపులాయ **ధనాయ** దివ్యైశ్వర్యస్య ప్రాప్తయే **సోమమ్** రసాగారం పరమేశ్వరమ్ **హినోత** స్వాన్తఃకరణే ప్రేరయత. **స్వాదుః** మధురరసః స పరమేశ్వరః **అవ్యం వారమ్** పార్థివమ్ అన్నమయకోశమ్ **అతి** అతిక్రమ్య **పవతామ్** ప్రాణమయమనోమయ విజ్ఞానమయానన్దమయకోశేషు ప్రవహతు. **దేవః** దానాది గుణవిశిష్టః సః **ఇన్దుః** ఆనన్దరసేనార్ద్రీకర్తా పరమేశ్వరః. ఇన్దుః ఇన్దేః ఉనత్తేర్వా. నిరు. ౧౦।౪౧. **కలశమ్** షోడశకలమ్ ఆత్మానమ్. కలశః కస్మాత్? కలా అస్మిన్ శేరతే మాత్రాః ఇతి నిరుక్తమ్. ౧౧।౧౨. **ఆ సీదతు** ప్రాప్నోతు. ॥ ౩ ॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ॥ ౩ ॥

భావార్థః-యథా యజమానైః సోమలతాం గ్రావసు సమ్పిష్య రసం దశాపవిత్రైః క్షారయిత్వా మధురః సోమరసో ద్రోణకలశే నివేశ్యతే తథైవ పరమాత్మారాధకైర్మధురో బ్రహ్మానన్దరస ఆత్మరూపే కలశే ప్రవేశనీయః. ॥ 3 ॥

॥3॥. ఈ మంత్రములో సోముని యెడ మనుష్యులను ప్రేరేపించబడినది.

పదార్థము :-మొదట సోమ ఓషధి పక్షమున:- ఓ మిత్రులారా! మీరు (ప్ర గాయత) వేదమంత్రములను గానమొనర్చుడు. మనము (దేవాన్) యజ్ఞమునందు ప్రవేశించిన విద్వాంసులను (అభ్యర్చామ) సత్కరించవలెను. మీరు (మహతే) మహా, లేక, మహిమగల (ధనాయ) యజ్ఞఫలరూప ధనముకొరకు (సోమమ్) సోమ ఓషధీరసమును (హినోత) ప్రేరితమొనర్చుడు (స్వాదుః) మధురమగు సోమరసము (అవ్యమ్) గొఱ్ఱెల వెంట్రుకలచే నిర్మితమైన (వారమ్) దశాపవిత్రమునుండి (అతి పవతామ్) జల్లించబడివచ్చునదై యుండవలెను (దేవః) దివ్యమైన ఆ (ఇన్దుః) సోమరసము (కలశమ్) ద్రోణకలశములందు (ఆ సీదతు) వచ్చి స్థిరపడవలెను.

రెండవది పరమాత్మ పక్షమున :- ఓ ఉపాసకులారా! మీరు (ప్ర గాయత) రసాగారమగు సోమ పరమాత్మను లక్ష్యముననుంచుకొని సామ [వేద] గానమొనర్చుడు. మీరు మరియు మేము కలిసి హృదయమునకు వచ్చినట్టి (దేవాన్) సత్యము, అహింస మున్నగు దివ్యగుణములను (అభ్యర్చామ) సత్కృతమొనర్చుదము. మీరు (మహతే) మహా (ధనాయ) దివ్యధనముల ప్రాప్తికొరకు (సోమమ్) రసాగారమగు పరమేశ్వరున్ని (హినోత) మీ అంతఃకరణములందు ప్రేరితమొనర్చుడు (స్వాదుః) మధురరసముగల ఆ పరమేశ్వరుడు (అవ్యం వారమ్) పార్థివ అన్నమయకోశమును (అతి) దాటివచ్చి (పవతామ్) ప్రాణమయ, మనోమయ విజ్ఞానమయ, ఆనందమయ కోశములలో ప్రవహించవలెను. (దేవః) దానము మున్నగు విశిష్టగుణములుగల ఆయన (ఇన్దుః) రసముచే ఆనందపరచునట్టి (కలశమ్) షోడశకళలచే గూడిన ఆ పరమేశ్వరున్ని (ఆ సీదతు) పొందవలెను.॥3॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు.॥3॥

భావార్థము :- యజమానులెటుల సోమలతను యజ్ఞీయ ఖల్వమునందు మర్దించుకొని రసమును దశాపవిత్రములందు వడబోసికొని మధుర సోమరసమును ద్రోణకలశములలో నింపుచుందురో, అదేవిధముగ పరమాత్మ ఆరాధకులు మధుర బ్రహ్మానందరసమును ఆత్మరూపకలశములలో ప్రవిష్టమొనర్చుకొనవలెను.॥3॥

535. O devotee! Sing Songs in praise of God loudly. Let us also honour truthful learned persons. Pray to God, Who is the Source of peace, for the great wealth of knowledge and peace. May this Sweet Lord who gives us joy, dispel all our darkness, purify us and be seated in our jar like hearts for ever. II3II

౫౩౬. ఋషిః – వసిష్ఠో మైత్రావరుణిః। దేవతా – పవమానః సోమః।

ఛన్దః – త్రిష్టుప్। స్వరః – ధైవతః.

అథ సోమం పరమాత్మానం వర్ణయతి.

౧ ౨ ౩ ౧ ౨౩౧ ౨ర౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩౧౩
౫౩౬. ప్ర హిన్వానో జనితా రోద స్యో రథో న వాజం సనిషన్నయాసీత్।

౨౩ ౨౩౧ ౨ ౩ ౧౨౩ ౨౩
ఇన్ద్రం గచ్ఛన్నాయుధా సం శిశానో విశ్వా

౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
వ సు హస్తయోరా దధానః ॥ ౪ ॥

౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩
ప. వి :– ప్ర । హిన్వానః। జనితా। రోద స్యోః । రథః । న । వాజ మ్ । సనిషన్ । అయాసీత్ ।
౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర
ఇన్ద్ర మ్ । గచ్ఛన్ । ఆయుధా । సమ్శిశానః – సమ్ – శి శా నః । విశ్వా । వసు । హస్త యోః ।
౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర
ఆదధానః – ఆ – దధా నః ॥ ౪ ॥

పదార్థః- **రోదస్యోః** ద్యావాపృథివ్యోః **జనితా** జనయితా. జనయితా ఇతి ప్రాప్తే 'జనితా మన్త్రే' అ. ౬ । ౪ । ౫౩ ఇతి నిపాతనమ్. **హిన్వానః** ద్యావాపృథివ్యౌ గమయంశ్చ సోమః సర్వేషాం ప్రేరకః పరమేశ్వరః. హి గతౌ వృద్ధౌ చ, శానచ్. **వాజమ్** ఆత్మబలమ్ **సనిషన్** దాతుమిచ్ఛన్. షణు దానే సని శతరి సిషనిషన్ ఇతి ప్రాప్తే ద్విత్వాభావశ్ఛాన్దసః. **ప్ర అయాసీత్** ప్ర యాతి, ప్రవర్తతే ఇత్యర్థః. యా ప్రాపణే ధాతోః సామాన్యార్థే లుఙ్. **రథః న** రథో యథా **వాజమ్** అన్నమ్ **సనిషన్** ప్రదాస్యన్ **ప్ర అయాసీత్** ప్ర యాతి. కిఞ్చ **ఇన్ద్రమ్** జీవాత్మానమ్ గచ్ఛన్ వ్రజన్, తస్య **ఆయుధా** ఆయుధాని శత్రుపరాజయసాధనాని శమదమాదీని **సం శిశానః** సమ్యక్ తీక్ష్ణీకుర్వన్, **విశ్వా వసు** విశ్వాని వసూని ఆధ్యాత్మికాని ఐశ్వర్యాణి **హస్తయోః** తస్య పాణ్యోః **ఆదధానః** ధారయన్, భవతీతి శేషః. ॥ ౪ ॥

అత్ర 'రథో న వాజమ్' ఇత్యాదౌ శ్లిష్టోపమాలఙ్కారః. ॥ ౪ ॥

భావార్థః-రథో యథా ప్రచురాన్నాదిప్రాప్తిసాధనం భవతి తథా పరమేశ్వరో జీవాత్మనే విపులబల వేగాదిప్రాప్తిసాధనం జాయతే. ॥ ౪ ॥

౫౩౬. ఈ మంత్రములో సోమ పరమాత్మయొక్క వర్ణన కలదు.

పదార్థము :- (రోదస్యోః) ద్యులోక పృథివీలోకముల (జనితా) ఉత్పాదకుడు మరియు (హిన్వానః) ద్యావాపృథివీలోకములకు గతిని గలిగించుచు సర్వప్రేరకుడగు పరమాత్మ (వాజమ్) ఆత్మబలమును (సనిషన్) ఈయదలచుచు (ప్ర అయాసీత్) సంలీనమగును (రథః న) రథమెటుల, అనగా రథమువలె (వాజమ్) అన్నమును (సనిషన్) ఇచ్చుటకొరకు (ప్ర ఆయాసీత్) నడచును. అట్టి (ఇన్ద్రమ్) జీవాత్మయెడ (గచ్ఛన్) వెళ్లుచు దాని (ఆయుధా) ఆయుధములు, అనగా యమ దమములు మున్నగు శత్రువులను పరాజయమొనర్చు సాధనములను (సం శిశానః) చక్కగా తీక్ష్ణమొనర్చుచు (విశ్వా వసు) సమస్త ఆధ్యాత్మిక ఐశ్వర్యములను (హస్తయోః) వారి హస్తములందు (ఆదధానః) స్థిరపరచును. ॥౪॥

ఈ మంత్రములో 'రథో న వాజమ్' మున్నగువానియందు శ్లిష్టోపమాలంకారము గలదు. ॥౪॥

భావార్థము :- రథములు మున్నగునవి అధిక అన్నములు మున్నగువానిని పొందుటకు ఎటుల సాధనములుగ నగునో అటులనే పరమాత్మ జీవాత్మకొరకు విస్తారమగు బలము, వేగము మున్నగువాని ప్రాప్తికి సాధనములుగ నగుచున్నాడు. ॥౪॥

536. God Who is the Generator of the earth and the heaven pervades all, urging on His devotees to do noble deeds and desiring to distribute His knowledge and strength to all who deserve on account of their virtues. He is like a Car which takes us to our destination. He goes to the soul which has control over her senses, sharpening her weapons like peace, self - restraint, dispassion and renunciation and containing in His Hands all treasures. II4II

౫౩౭. ఋషిః – మృడీకో వాసిష్ఠః। దేవతా – పవమానః సోమః।

ఛన్దః – త్రిష్టుప్। స్వరః – ధైవతః.

అథ కదా స్తోతారో జీవాత్మానం పరమాత్మని నయన్తీత్యాహ.

౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర
౫౩౭. తక్షద్యదీ మనసో వేనతో వాగ్ జ్యేష్ఠస్య ధర్మన్ ద్యుక్షోరనీకే।

౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ఉ
ఆదీమాయన్వరమావావశానా

౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
జుష్టం పతిం కలశే గావ ఇన్దుమ్ ॥౫॥

ప.వి :- తక్షత్ । యదీ । మనసః । వేనతః । వాక్ । జ్యేష్ఠస్య । ధర్మన్ । ద్యుక్షోః-ద్యు-క్షోః । అనీకే । ఆత్ । ఈమ్ । ఆయన్ । వరమ్ । ఆ । వావశానాః । జుష్టమ్ । పతిమ్ । కలశే । గావః । ఇన్దుమ్ ॥ ౫౩౭ ॥

పదార్థః- **యది** యదా. సంహితాయాం 'నిపాతస్య చ. అ. ౬।౩।౧౩౬' ఇతి దీర్ఘః. **వేనతః** కామయమానస్య, సంకల్పవతః ఇత్యర్థః. వేనతిః కాన్తికర్మా. నిఘం. ౨।౬. **మనసః** మననసాధనస్య మనోనామకస్య అన్తరిన్ద్రియస్య **వాక్** సంకల్పలక్షణా వాణీ, స్తోతారమ్ **జ్యేష్ఠస్య** మహత్తమస్య పరమాత్మనః **ధర్మన్** ధర్మణి గుణగ్రామే ఇత్యర్థః. అత్ర 'సుపాం సులుక్... అ. ౭।౧।౩౯' ఇతి సప్తమ్యా లుక్. **ద్యుక్షోః** దీప్తినివాసకస్య తస్య పరమాత్మనః. దివం దీప్తిం క్షాయయతి నివాసయతీతి ద్యుక్షుః తస్య. క్షి నివాసగత్యోః. **అనీకే** సమీపే చ **తక్షత్** కరోతి, స్థాపయతీత్యర్థః. తక్షతిః కరోతికర్మా. నిరు. ౪।౧౯. తస్య లేటి రూపమ్. **ఆత్** తదనన్తరమ్ ఏవ **ఆ వావశానాః** సమన్తతః అతిశయేన పునః పునః కామయమానాః. వష్టేః కాన్తికర్మణో యఙ్లుగన్తస్య శానచి రూపమ్. **గావః** స్తోతారః. గౌః ఇతి స్తోతృనామసు పఠితమ్. నిఘం...౩।౧౬. **ఈమ్** ఏనమ్ **వరమ్** వరణీయం శ్రేష్ఠం వా, **జుష్టమ్** ప్రియమ్, **పతిమ్** శరీరస్య పాలకం స్వామినం వా **ఇన్దుమ్** దీప్తం చన్ద్రతుల్యం వా జీవాత్మానమ్. ఇన్దుః ఇన్ధే రునత్తేర్వేతి నిరుక్తమ్. ౧౦।౪౦. **కలశే** షోడశకలే పరమాత్మరూపే ద్రోణకలశే **ఆయన్** ప్రాపయన్తి. ఇణ్ గతౌ ధాతోర్ణిజర్థగర్భస్యలజి రూపమ్. ॥ ౫౩౭ ॥

భావార్థః-మనసః సంకల్పే సహాయకే సత్యేవ జీవాత్మా పరమాత్మానం ప్రాప్తుమర్హతి. ॥ ౫౩౭ ॥

౫౩౭. ఈ మంత్రములో స్తోతలెల్లరును జీవాత్మను పరమాత్మవైపు కొనిపోవుటకు ప్రయత్నింతురను విషయము వర్ణించబడినది.

పదార్థము :-(యది) ఎపుడు (వేనతః) ఆకాంక్షగల, అనగా సంకల్పవంతమగు (మనసః) మనస్సుయొక్క (వాక్) సంకల్పరూప వాణులు స్తోతను (జ్యేష్ఠస్య) అన్నిటి, లేక అందరికన్న మహనీయుడగు పరమాత్మయొక్క (ధర్మన్) ధర్మమున, అనగా గుణసమూహమునందు మరియు (ద్యుక్షోః) ప్రకాశమునకు నివాసమగు ఆ పరమాత్మయొక్క (అనీకే) సమీపమునకు (తక్షత్) చేర్చును. (ఆత్) ఆ పిదపనే (ఆ వావశానాః) అధికముగా మరల మరల ప్రీతియొనర్చుచు (గావః) స్తోతలు (ఈమ్) ఇట్టి (వరమ్) వరించదగిన, లేక శ్రేష్ఠమగు (జుష్టమ్) ప్రియమగు (పతిమ్) శరీరమును పాలనమొనర్చు, లేక స్వామి (ఇన్దుమ్) తేజోమయుడు, లేక చంద్రునివంటి జీవాత్మను (కలశే) పదహారుకళలతోగూడిన పరమాత్మరూప ద్రోణకలశములో (ఆయన్) చేర్చబడును. ॥౫౩౭॥

భావార్థము :-మనోసంకల్పము సహకరించునప్పుడే జీవాత్మ పరమాత్మను చేరగలుగును. ॥౫౩౭॥

537. When the speech of the illumined loving devotee determines Dharma in his soul and her army - the senses, then all his senses come to him lovingly i.e. these are under his sway, as cows come to the master and loving wives to their beloved husbands. II5II

౫౩౮. ఋషిః – నోధాగోతమః। దేవతా – పవమానః సోమః।

ఛన్దః – త్రిష్టుప్। స్వరః – ధైవతః.

అథ కదా జీవాత్మా పరమాత్మానం ప్రాప్నోతీత్యాహ.

౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
౫౩౮. సాకముక్షో మర్జయన్త స్వసారో దశ ధీరస్య ధీతయో ధనుత్రీః ।

౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨౮౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨
హరిః పర్యద్రవజ్జాః సూర్యస్య ద్రోణం ననక్షే అత్యో న వాజీ ॥ ౬ ॥

౩ ౧ ౨ ౨ ౧౨౮ ౩ ౧ ౨౮ ౧౨౮ ౧౨౮ ౩ ౧ ౨
ప. వి :– సాకముక్షః – సాకమ్–ఉక్షః । మర్జయన్త । స్వసారః । దశ । ధీరస్య । ధీతయః ।
౧౨౮ ౧ ౨౮ ౧౨౮ ౩ ౨ ౧ ౨౮ ౩ ౧ ౨౮ ౩
ధనుత్రీః । హరిః । పరి–అద్రవత్ । జాః । సూర్యస్య – సు–ఊర్యస్య । ద్రోణమ్ । ననక్షే ।
౧౨౮ ౩ ౨
అత్యః । న । వాజీ ॥ ౬ ॥

పదార్థః- ప్రథమః సోమౌషధిపరః. **ధీరస్య** ధీమతో యాగకర్తుః **సాకముక్షః** సాకం సహ మిలిత్వా ఉక్షన్తి సిఞ్చన్తి నిశ్చ్యోతయన్తి సోమరసం యాస్తాః **స్వసారః** భగిన్యః, భగినీవత్ సహ మిలితాః, **ధనుత్రీః** ధనుత్ర్యః ప్రేరయిత్ర్యః. ధిన్వన్తి ప్రీణయన్తి యాస్తాః. ధివి ప్రీణనే జసి పూర్వసవర్ణదీర్ఘః. **దశ** దశసంఖ్యాకాః **ధీతయః** అఙ్గులయః స్వసారః, ధీతయః ఇత్యుభయమపి అఙ్గులినామసు పఠితమ్. నిఘం...౨।౫. యదా సోమమ్ **మర్జయన్త** శోధయన్తి. మృజూ శౌచాలంకారయోః చురాదిః. లడర్థే లఙ్. అమార్జయన్త ఇతి ప్రాప్తే అడాగమాభావశ్ఛాన్దసః, వృద్ధిస్థానే గుణశ్చ. తదా **సూర్యస్య** ఆదిత్యస్య **జాః** అపత్యమ్. జాః ఇత్యపత్యనామ. నిఘం...౨।౨. **హరిః** హరితవర్ణః సోమరసః. హరిః సోమో హరితవర్ణః ఇతి నిరుక్తమ్ ౪।౧౯. **పర్యద్రవత్** పరితో విస్తీర్యతే. కిఞ్చ **వాజీ** వేగవాన్ **అత్యః న** అశ్వో యథా. అత్యః, వాజీ ఇత్యుభయమపి అశ్వనామసు పఠితమ్. నిఘం...౧।౧౪. అత్ర వాజీ ఇతి అత్యః ఇత్యస్య విశేషణత్వేన ప్రయుక్తః సన్ యోగార్థం ప్రయచ్ఛతి. యః అతతి సతతం వ్యాప్నోతి అధ్వానం సోఽత్యః. అత సాతత్యగమనే. **ద్రోణమ్** ద్రుమయం రథమ్. ద్రోణం ద్రుమమయం భవతి ఇతి నిరుక్తమ్. ౫।౨౬. **ననక్షే** వ్యాప్నోతి, తత్ర యుజ్యతే, తథైవ సోమరసః **ద్రోణమ్** ద్రోణకలశమ్ **ననక్షే** వ్యాప్నోతి నక్షతిర్వ్యాప్తికర్మా. నిఘం...౨।౧౮.

అథ **ద్వితీయః** పరమాత్మపరః. **ధీరస్య** ధ్యానస్థస్య యోగినః **సాకముక్షః** సాకం సహ మిలిత్వా ఉక్షన్తి సిఞ్చన్తి జ్ఞానైః కర్మభిశ్చ యాస్తాః, **స్వసారః** భగినీవత్ పరస్పరం సహకారిణ్యః, **ధనుత్రీః** ధనుత్ర్యః ప్రేరయిత్ర్యః **దశ** దశసంఖ్యకాః **ధీతయః** యమ - నియమ - భావనాః, యదా **మర్జయన్త** జీవాత్మానం శోధయన్తి, తదా **సూర్యస్య** పరమాత్మనః **జాః** పుత్రః **హరిః** ఉన్నతిపథే యః హ్రియతే స జీవాత్మా **పర్యద్రవత్** పరిద్రవతి, సమన్తతః క్రియాశీలో భవతి. కిఞ్చ **వాజీ** వేగవాన్ **అత్యః న** అశ్వో యథా ద్రోణమ్ ద్రుమయం రథమ్ **ననక్షే** ప్రాప్నోతి, తత్ర యుజ్యతే ఇత్యర్థః, తథైవ స జీవాత్మా **ద్రోణమ్** క్రియాశీలం పరమాత్మానమ్. గత్యర్థాద్ ద్రనతేః 'కృపృజృసి' ఉ. ౩।౧౦ ఇతి నః ప్రత్యయః. **ననక్షే** ప్రాప్నోతి. ॥ ౬ ॥.

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. 'ద్రోణం ననక్షే అత్యో న వాజీ' ఇత్యత్ర శ్లిష్టోపమా. సకార - ధకార - నకార - రేఫాణామసకృదావర్తనాద్ వృత్త్యనుప్రాసః. ॥ ౬ ॥

భావార్థః-దశాంగులిభిః పరిశోధితః సోమరసో యథా ద్రోణకలశం వ్యాప్నోతి తథైవ యమ- నియమభావనాభిః పరిశోధితో జీవాత్మా పరమాత్మానం ప్రాప్నోతి. ॥ ౬ ॥

౫౩౦. ఈ మంత్రములో జీవాత్మ పరమాత్మనెపుడు పొందగలడను విషయము కలదు.

పదార్థము :-మొదట సోమ ఓషధి పక్షములో:- (ధీరస్య) బుద్ధిశాలియగు యజమానునితో (సాకముక్షః) గూడకలిసి సోమరసమును పిండుకొనునట్టి (ధనుత్రీః) ప్రేరకులు (దశ) పది (ధీతయః) వ్రేళ్ళు సోమరసము నెపుడు (మర్జయన్తి) శుద్ధపరచుదురో అపుడు (సూర్యస్య) సూర్యుని (జాః) పుత్రుడగు (హరిః) పచ్చని వర్ణముగల సోమరసము (పర్యద్రవత్) నాల్గుదిశలకు వ్యాపించును (న) ఎటుల (వాజీ) వేగవంతమగు (అత్యః) అశ్వము (ద్రోణమ్) కలపచేనిర్మితమైన రథమును (ననక్షే) వ్యాప్తపరచునో, అనగా రథముతో నియుక్తమగునో, అటులనే సోమరసము (ద్రోణమ్) ద్రోణకలశములందు (ననక్షే) వ్యాప్తమగును.

రెండవది పరమాత్మపక్షమున :- (ధీరస్య) ధ్యానములో స్థిరమైన యోగులతో (సాకముక్షః) గూడ కలిసి జ్ఞానము మరియు కర్మలచే సేచనమొనర్చు (స్వసారః) సోదరీమణులవలె పరస్పరము సహాయత నొనర్చుకొనునట్టి (ధనుత్రీః) ప్రేరకులు (దశ) పది (ధీతయః) యమనియమ భావనలు ఎపుడు (మర్జయన్త) ఆత్మను శుద్ధపరచునో అపుడు (సూర్యస్య) పరమాత్మయొక్క (జాః) పుత్రులు (హరిః) ఉన్నత మార్గమున నడుచున్న ఆత్మ (పర్యద్రవత్) క్రియాశీలమగును మరియు (న) ఎటుల (వాజీ) వేగవంతమగు (అత్యః) గుఱ్ఱము (ద్రోణమ్) కలపతో నిర్మించబడిన రథమును (ననక్షే) చేరుచుండునో, అనగా దానియందు జోడించబడునో, అటులనే ఆ ఆత్మ (ద్రోణమ్) క్రియాశీలమగు పరమాత్మరూప ద్రోణకలశమును (ననక్షే) ప్రాప్తించుకొనును.॥౬॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు.'ద్రోణం ననక్షే అత్యోన వాజీ' యందు శ్లిష్టోపమాలంకారముగలదు. సకార, ధకార, నకారములు మరియు రేఫము అనేకసార్లు ఆవృత్తియందు వచ్చుటవల్ల వృత్త్యనుప్రాసము గలదు. ౹౬౹౹

భావార్థము :- అంగుళములతో పరిశుద్ధపరచబడిన సోమరసమెటుల ద్రోణకలశములకు చేరుచుండునో అటులనే యమనియమముల భావనలచే పరిశుద్ధమైన జీవాత్మ పరమాత్మను చేరుకొనును. ౹౬౹౹

538. The ten sisters (in the form of ten senses 5 of perception and 5 of action) of a persevering devotee which gather knowledge and act along with his intellect purify. God Who is the Destroyer of all evils, goes around the daughters of the Sun - directions. He pervades the kind hearts of the devotees and like a swift horse, manifests Himself to a noble soul. II6II

౫౩౯. ఋషిః – కణ్వో గౌరః। దేవతా – పవమానః సోమః।

ఛన్దః – త్రిష్టుప్। స్వరః – ధైవతః.

అథ సోమః పరమాత్మా కదా కిం కురుత ఇత్యాహ.

౨౩ ౧ ౨ ౩ ౧౨౩ ౨౩౧౨౩ ౨౩ ౨౩౧ ౨ర
౫౩౯. అధి యదస్మిన్వాజినీవ శుభఃస్పర్ధన్తే ధియః సూరే న విషః ।

౩౧ ౨ ౩౧ ౨ ౩౧౨ ౩౧ ౨ర౩ ౧౨ ౩ ౧౨
అపో వృణానః పవతే కవీయాన్వ్రజం న పశు వర్ధనాయ మన్మ ॥ ౭ ॥

౧ ౨ర ౩ ౩౧౨ ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧౨ర ౧ ౨ర ౧౨ర
ప.వి :– అధి । యత్ । అస్మిన్ । వాజిని–ఇవ । శుభః। స్పర్ధన్తే ధియః। సూరే న । విశః ।
౩౨ ౩ ౨ ౩ ౧౨ర ౩౨ ౩ ౧౨ ౩ ౧౨ర ౧
అపః । వృణానః। పవతే । కవీయాన్ । వ్రజమ్ । న । పశువర్ధనాయ – పశు–వర్ధనాయ । మ
౨ర
న్మ ॥ ౭ ॥

పదార్థః- యత్ యదా **అస్మిన్** సోమనామ్ని పరమాత్మని **ధియః** ఉపాసకస్య ధ్యానవృత్తయః **అధి స్పర్ధన్తే** అహమహమికయా ప్రవేష్టుముత్సహన్తే ఇవ. కథమిత్యాహ - **వాజిని ఇవ** అశ్వే యథా **శుభః** అలంకారాః. శోభయన్తీతి శుభః, అలఙ్కారాః. యద్వా **వాజిని ఇవ** బలవతి పురుషే యథా **శుభః** శోభయితారో గుణాః వ్యాప్తుముత్సహన్తే ఇవ, **సూరే న** సూర్యే చ యథా **విశః** ప్రజాభూతాః

రశ్మయః అధి స్పర్ధన్తే అహమహమికయా వ్యాప్తుముత్సహన్తే ఇవ, తదా **కవీయాన్** కవితరః అతిశయేన ప్రాజ్ఞః సః సోమః పరమేశ్వరః. అతిశయేన కవిః కవీయాన్, కవిశబ్దాదతిశాయనే ఈయసున్ ప్రత్యయః. **అపః** ఉపాసకస్య ప్రాణాన్. ప్రాణా వా ఆపః. తై. బ్రా. ౩।౨।౫।౨, ఆపో వై ప్రాణాః. శ. ౩।౮।౨। ౪. **వృణానః** వృణ్వాన్, తస్య **మన్మ** మనః. మన్మ మనః ఇతి నిరుక్తమ్. ౬।౨౨. **పవతే** పునాతి. పూఙ్ పవనే, భ్వాదిః. తత్రోపమామాహ - గోపాలః **పశువర్ధనాయ** గవాదిపశూనాం పోషణాయ **వ్రజం న** గోష్ఠం యథా పునాతి స్వచ్ఛం రక్షతి తద్వత్. ॥౭॥

అత్ర 'వాజినీవ శుభః', 'సూరే న విశః', 'వ్రజం న పశువర్ధనాయ' ఇతి తిస్ర ఉపమాః. స్పర్ధా- యాశ్చ చేతనధర్మస్య అలఙ్కార - శుభగుణ ధ్యానవృత్తిభిరచేతనైర్యోగే స్పర్ధన్తే ఇవ ఇత్యర్థద్యోతనాద్ వ్యఙ్గ్యోత్ప్రేక్షా. ॥౭॥

భావార్థః- యదా సాధకైః పరమాత్మని ధ్యానం కేన్ద్రితం క్రియతే తదా పరమాత్మా తేషాం హృదయాని పవిత్రీ కృత్య తాన్ సర్వాత్మనా వర్ధయతి. ॥౭॥

౫౩౯. ఈ మంత్రములో సోమ పరమాత్మ ఎపుడు, ఏమిచేయుచుండునను విషయము కలదు.

పదార్థము :- (యత్) ఎపుడు (అస్మిన్) ఈ సోమనామక పరమాత్మయందు (ధియః) ఉపాసకుని ధ్యానవృత్తులు (అధి స్పర్ధన్తే) మొదట నేను ప్రవేశించెదను అని యనుకొనునట్లు స్పర్థ యొనర్చుచున్నట్లుండును. (వాజిని ఇవ) ఎటుల అశ్వములపై (శుభః) శోభింపజేయు అలంకారము వానిని శోభింపజేయుటకు స్పర్ధయొనర్చునో, లేక (వాజిని ఇవ) ఎటుల పరాక్రమవంతునిలోని (శుభః) శుభకరములగు గుణములు నివసించుటకు స్పర్ధనొనర్చునో మరియు (సూరే న) ఎటుల సూర్యునియందు (విశః) అట్టి తనయందలి కిరణములు వ్యాప్తమగుటకు స్పర్ధ నొనర్చుచుండునో, అపుడు (కవీయాన్) అతిశయమేధావీ సోమపరమేశ్వరుడు (అపః) ఉపాసకుల ప్రాయములను (వృణానః) వరించుచు వాటి (మన్మ) మనస్సును (పవతే) పవిత్రపరచును. (న) ఎటుల గోపాలకులు (పశువర్ధనాయ) గోవులు మున్నగు పశువుల పోషణకొరకు (వ్రజమ్) గోశాలలను స్వచ్ఛము, పవిత్రము నొనర్చుచుందురో అటుల. ॥౭॥

ఈ మంత్రములో 'వాజినీవ శుభః', 'సూరే నవిశః' 'వ్రజం న పశువర్ధనాయ' అను నీ మూడుపమాలంకారములు కలవు. చేతనముయొక్క ధర్మ స్పర్ధల అలంకారము శుభగుణముల మరియు ధ్యాన వృత్తిరూప అచేతనములతోగూడ యోగములో స్పర్ధయొనర్చునట్లుండును. ఇట్టి అర్థము ద్యోతకమగుటచే వ్యంగ్యోత్ప్రేక్షయైనది. ॥౭॥

భావార్థము:- పరమేశ్వరుడు ఉపాసకులకు ఆవుపాలతో సమానమైన మధుర ఆనందరసమును, ఆత్మబలమును, సద్గుణములను, అదేవిధముగా అణిమాది యోగసిద్ధులను ప్రసాదించి వారి హృదయమునుండి అదానవృత్తియైన పాపరూప శత్రువును సంహరించి వారిని విజయులను చేయును. ॥౭॥

539. When the mental perceptions of the devotee, begin to compete, with one another. As various movements in a horse or as the people at Sun-rise commence to do their work, then controlling them and choosing to perform noble deeds only, acting like a mighty sage, he enters into the mental body, as a herdkeeper enters the enclosure of animals in order to make them grow physically. He goes in the search after God, with an iron determination. ll7ll

540. ఋషిః – మన్యుర్వాసిష్ఠః। దేవతా – పవమానః సోమః।

ఛన్దః – త్రిష్టుప్। స్వరః – ధైవతః.

అథ సోమస్య పరమాత్మనః కర్మాణ్యాహ.

540. ఇన్దుర్వాజీ పవతే గోన్యోఘా ఇన్ద్రే సోమః సహ ఇన్వన్మదాయ ।
హన్తి రక్షో బాధతే పర్యరాతిం వరివస్కృణ్వన్వృజనస్య రాజా ॥ ८ ॥

ప.వి :– ఇన్దుః । వాజీ । పవతే । గోన్యోఘాః – గో–న్యోఘాః । ఇన్ద్రే । సోమః । సహః । ఇన్వన్ । మదాయ । హన్తి । రక్షః । బాధతే । పరి । అరాతిమ్ – అ –రాతిమ్ । వరివః । కృణ్వన్ । వృజనస్య। రాజా ॥ ८ ॥

పదార్థః- **గోన్యోఘాః** గవాం గోపయోవన్మధురాణామ్ ఆనన్దరసానాం న్యోఘాః సమూహో యస్యసః. అత్ర సమాసాన్తః అసచ్ ప్రత్యయః. **వాజీ** వేగవాన్ **ఇన్దుః** ప్రదీప్తః, రసేన ఆర్ద్రీకర్తా చ పరమాత్మా **పవతే** ఉపాసకస్య అన్తఃకరణం పవిత్రీకరోతి. **సోమః** శాన్తిదాయకః స పరమేశ్వరః **మదాయ** ఆనన్దాయ **ఇన్ద్రే** జీవాత్మని **సహః** బలమ్ **ఇన్వన్** ప్రేరయన్, భవతీతి శేషః. ఇన్వతిః గతికర్మా. నిఘం...2।14. కిఞ్చ **వృజనస్య** బలస్య. వృజనమితి బలనామ. నిఘం...2।9. **రాజా** అధిపతిః స పరమేశ్వరః, స్వోపాసకానామ్ **వరివః** గుణగణైశ్వర్యం యోగసిద్ధ్యైశ్వర్యం వా. వరివః ఇతి ధననామ. నిఘం...2। 10. **కృణ్వన్** ప్రయచ్ఛన్ సన్ **రక్షః** పాపరూపం రాక్షసమ్ **హన్తి** హినస్తి, **అరాతిమ్** అదానభావం చ **పరి బాధతే** సర్వథా నిరస్యతి. ॥ ८ ॥

భావార్థః-పరమేశ్వర ఉపాసకానాం గోపయోవన్మధురానానన్దరసాన్, ఆత్మబలం, సద్గుణాన్ అణిమాదియోగసిద్ధీశ్చ ప్రయచ్ఛన్ తేషాం హృదయాదదానవృత్తిం బాధమానస్తేషాం పాపరూపం శత్రుం సంహరంశ్చ తాన్ విజయినః కరోతి. ॥ ८ ॥

౫౪౦. ఈ మంత్రములో సోమపరమాత్మకార్యముల వర్ణన కలదు.

పదార్థము :-(గోన్యోఘాః) గోరసములవంటి మధుర ఆనందరసముల సమూహముల స్వామి, (వాజీ) వేగవంతమగు (ఇన్దుః) తేజస్వి మరియు రసములచే ఆర్ద్రపరచునట్టి పరమేశ్వరుడు (పవతే) ఉపాసకుల అంతఃకరణములను పవిత్రమొనర్చును (సోమః) శాంతిదాయకుడగు ఆ పరమేశ్వరుడు (మదాయ) ఆనందము నిచ్చుటకొరకు (ఇన్ద్రే) జీవాత్మయందు (సహః) బలమును (ఇన్వన్) ప్రేరితమొనర్చును (వృజనస్య) బలముయొక్క (రాజా) రాజగు ఆ పరమాత్మ తన ఉపాసకులకు (వరివః) శుభగుణముల, లేక యోగసిద్ధుల ఐశ్వర్యములను (కృణ్వన్) ప్రదానమొనర్చుచు (రక్షః) పాపములవంటి రాక్షసులను (హన్తి) నష్టమొనర్చును (అరాతిమ్) లోభగుణములను (పరి బాధతే) నిరంతరము దూరమొనర్చివేయును. ।౮॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరుడు ఉపాసకులకు గోదుగ్ధములవంటి మధుర ఆనందరసములను ఆత్మబలమును, సద్గుణములను మరియు అణిమ మున్నగు అష్టసిద్ధులను ప్రదానమొనర్చుచు వారి హృదయములనుండి అదాన, అనగా లోభగుణములను దూరపరచుచు, వారి పాపరూప శత్రువులను సంహారమొనర్చుచు వారిని విజయవంతులనుగ నొనర్చును. ।౮॥

540. God who is the Light of lights, Almighty and All - pervading purifies all. He the Source of peace teaches for bearance to the soul for the attainment of rapturous joy. He quells malignity and slays the wicked enemy especially in the form of miserliness. He the King of all powers, gives us prosperity. II8II

౫౪౧. ఋషిః – కుత్స ఆఙ్గిరసః । దేవతా – పవమానః సోమః।

ఛన్దః – త్రిష్టుప్। స్వరః – ధైవతః.

అథ సోమః పరమాత్మా ప్రార్థ్యతే.

౧ ౨ ౩౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩౧ ౨౩
౫౪౧. అయాపవాపవస్వైనా వసూని మాం౹ శ్చత్వ ఇన్దో

౧౨౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧
సరసి ప్ర ధన్వ । బ్రధ్నశ్చిద్యస్య వాతో న జూతిం

౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧౨౩ ౧౨
పురుమేధాశ్చిత్తకవే నరం ధాత్ ॥౯॥

౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩
ప. పి :- అయా। పవా। పవస్వ। ఏనా। వసూని। మాంశ్చత్వేః। ఇన్దో। సరసి। ప్ర। ధన్వ।
౨ ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩
బ్రధ్నః - చిత్। యస్య। వాతః। న। జూతిమ్। పురుమేధాః - పురు - మేధాః। చిత్।
౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩
తకవే। నరమ్। ధాత్ ॥ ౬ ॥

పదార్థః- హే **ఇన్దో** రసేనార్ద్రీకర్తః పరమాత్మన్! త్వమ్ **అయా** అనయా **పవా** ప్రవాహవత్యా ధారయా **ఏనా** ఏనాని వసూని సత్యాహింసాప్రభృతీని ఐశ్వర్యాణి **పవస్వ** క్షర. **మాంశ్చత్వే** మీయన్తే శబ్ద్యన్తే ఇతి మాః శబ్దాః, మాన్ స్తుతిశబ్దాన్ చాతయతి గమయతి ఉత్థాపయతీతి మాంశ్చత్వం తస్మిన్, స్తుతిశబ్దయుక్తే ఇత్యర్థః. మాఙ్ మానే శబ్దే చ. చతతిః గతికర్మా. నిఘం...౨।౧౪. **సరసి** మమ హృదయసరోవరే **ప్ర ధన్వ** ప్రకర్షేణ యాహి. ధన్వతిః గతికర్మా. నిఘం...౨।౧౪. **యస్య** యస్య తవ **బ్రధ్నః చిత్** మహాన్. బ్రధ్న ఇతి మహన్నామ. నిఘం...౩।౩. **వాతః** వాయుః **న** యథా **జూతిమ్** వేగమ్. జు గతౌ ధాతోః 'ఊతియూతి జూతి సాతి హేతికీర్తయశ్చ' అ. ౩।౩।౯౭ ఇతి క్తిని దీర్ఘత్వం నిపాత్యతే, ఉదాత్తః స్వరశ్చ. **ధాత్** దధాతి, తథా **పురుమేధాః చిత్** బహు ప్రజ్ఞః స్తోతా. అత్ర నిత్యమసిచ్ ప్రజామేధయోః. అ. ౫।౪।౧౨౨ ఇతి బహువ్రీహేః సమాసాన్తః అసిచ్ ప్రత్యయః. బ్రధ్నశ్చిత్, పురుమేధాశ్చిత్ ఇత్యుభయత్రాపి చిదితి పూజాయాం బోధ్యమ్. **తకవే** గమనాయ కర్మయోగాయ ఇత్యర్థః. తకతిః గతికర్మా. నిఘం...౨।౧౪. నరమ్ నేతృత్వగుణమ్ **ధాత్** ధారయతి. దధాతేర్లఙర్థే లుఙి రూపమ్. ఛాన్దసత్వాదడాగమాభావః. ॥ ౬ ॥

అత్ర 'వాతో న జూతిమ్' ఇత్యుపమాలఙ్కారః. 'పవా, పవ' ఇతి ఛేకానుప్రాసః. ॥ ౬ ॥

భావార్థః-యథా పరమేశ్వరరచితో మహాన్ వాయుస్తీవ్రవేగం ధారయతి, తథైవ పరమేశ్వరస్య స్తోతా నేతృత్వగుణం ధారయతి. ॥ ౬ ॥

౫౪౧. ఈ మంత్రములో సోమపరమాత్మతో ప్రార్థించబడినది.

పదార్థము :-(ఇన్దో) రసముచే ఆర్ద్ర మొనర్చునట్టి ఓ పరమేశ్వరా! నీవు (అయా) ఇట్టి (పవా) ప్రవాహమయిధారతో గూడ (ఏనా) ఈ (వసూని) సత్యము, అహింస మున్నగు ఐశ్వర్యములను (పవస్వ) క్షరితమొనర్చుము. (మాంశ్చత్వే) స్తుతి శబ్దములతోగూడిన (సరసి) నా హృదయ సరోవరములో (ప్ర ధన్వ) ఉత్తమముగ ప్రవేశించుము (యస్య) ఏ నీయొక్క (బ్రధ్నః చిత్) మహా (వాతః) వాయువు (న) ఎటుల (జూతిమ్) వేగమును (ధాత్) ధారణ మొనర్చునో అటులనే (పురుమేధాః చిత్) బుద్ధిశాలియగు స్తోత (తకవే) కర్మయోగముకొరకు (నరమ్) నేతృత్వగుణములను (ధాత్) ధారణమొనర్చునో అటుల.।౬॥

భావార్థము :- ఎటుల పరమేశ్వరునిచే రచింపబడిన వాయువు తీవ్రవేగమును ధారణమొనర్చునో, అటులనే పరమేశ్వరుని భక్తుడు మహా నేతృత్వగుణములను ధారణమొనర్చును.।౬॥

541. O God, Thou Who makest our hearts full of true love, purify with this pure stream (of purity) these our lives and our vital energies for acquiring perfect knowledge and be seated in these our devout hearts, that are like beautiful tanks full of water. This soul keeps the senses under control and is mighty like the wind. It inbibes Thy power or speed and being full of wisdom, for the attainment of emancipation realises Thee in the heart Who art our Leader. II9II

౫౪౨. ఋషిః – పరాశరః శాక్త్యః। దేవతా – పవమానః సోమః।

ఛన్దః – త్రిష్టుప్। స్వరః – ధైవతః.

అథ సోమస్య పరమాత్మనః మహత్ కర్మ వర్ణ్యతే.

౩ ౧ ౨ర ౩ ౧౨ ౩ ౧ ౨ర ౩౨
౫౪౨. మహత్తత్సోమో మహిషశ్చకారాపాం యద్గర్భోఽవృణీత దేవాన్।
౧౨ ౩౨౩౧౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨౩ ౨ ౩౧౨
అదధాదిన్ద్రే పవమాన ఓజోఽజనయత్సూర్యే జ్యోతిరిన్దుః ॥ ౧౦ ॥

౩౨ ౧౨ర ౩ ౨ ౩ ౩౨ ౧౨ర
ప.వి :- మహత్ । తత్ । సోమః । మహిషః । చకార । అపామ్ । యత్ । గర్భః ।
౧౨ర ౩౨ ౧౨ర ౧౨ర ౧౨ర ౧౨ర ౧౨ర ౩ ౨ర ౧ ౨ర
అవృణీత । దేవాన్ । అదధాత్ । ఇన్ద్రే । పవమానః । ఓజః । అజనయత్ । సూర్యే । జ్యోతిః ।
౧౨ర
ఇన్దుః ॥ ౧౦ ॥

పదార్థః- **మహిషః** మహాన్. మహిషః ఇతి మహన్నామ. నిఘం...౩।౩. **సోమః** సోమౌషధివద్ రసాగారః, చన్ద్రవదాహ్లాదకః ప్రేరకశ్చ పరమేశ్వరః **తత్** ప్రసిద్ధమ్ అగ్రే నిర్దిశ్యమానమ్ **మహత్** మహిమాన్వితం కర్మ **చకార** కరోతి, **యద్ అపాం గర్భః** సర్వేషాం ప్రాణేషు గర్భవద్ విద్యమానః సః. ప్రాణా వా ఆపః (తై. ౩।౨।౫।౨). **దేవాన్** మనః సహితాని సర్వాణి చక్షుః శ్రోత్రాదీని ఇన్ద్రియాణి **అవృణీత** రక్ష్యత్వేన స్వీకరోతి. **పవమానః** పవిత్రతా సంపాదకః సః **ఇన్ద్రే** జీవాత్మని విద్యుతి వా **ఓజః** పవిత్రతాం బలం వా **అదధాత్** స్థాపయతి. **ఇన్దుః** దీప్తః ప్రకాశమయః సః **సూర్యే** ఆదిత్యే **జ్యోతిః** ప్రకాశమ్ **అదధాత్** దధాతి, యద్వా **సూర్యే** శరీరస్థే చక్షుషి. ఆదిత్యశ్చక్షుర్భూత్వా అక్షిణీ ప్రావిశత్ ఇతి స్మరణాత్. ఐ. ఉ. ౨।౪. **జ్యోతిః** దర్శనశక్తిమ్ అదధాత్ స్థాపయతి. ॥ ౧౦ ॥

ఏష మన్త్రో యాస్కాచార్యేణ నిరుక్తే ౧౪।౧౭. ఇత్యత్ర వ్యాఖ్యాతః.

అత్ర ఇన్దుశబ్దస్య ప్రసిద్ధే చన్ద్రార్థే గృహీతే 'ఇన్దుః చన్ద్రః అపి సూర్యే జ్యోతిః అజనయత్' ఇతి విరోధః, సూర్యశ్చన్ద్రే జ్యోతిర్జనయతి, న తు చన్ద్రః సూర్యే ఇత్యతః. స చ విరోధః ఇన్దుశబ్దస్య యోగార్థగ్రహణేన సమాధీయతే. విరోధవాచకస్య అపిశబ్దస్యాభావాద్ విరోధాభాసో వ్యఙ్గ్యః. ॥ ౧౦ ॥

భావార్థః- శరీరాభ్యన్తరే మనశ్చక్షుః శ్రోత్రాదౌ, బాహ్యజగతి చ సూర్యచన్ద్రవిద్యుత్పర్జన్యాదౌ యద్యత్ సామర్థ్యం జ్యోతిర్వా విద్యతే తత్తత్సర్వం పరమాత్మనైవ ప్రదత్తమస్తి. ॥ ౧౦ ॥

౫౪౨. ఈ మంత్రములో సోమ పరమేశ్వరుని మహాకార్యముల వర్ణన కలదు.

పదార్థము :-(మహిషః) మహా (సోమః) సోమ ఓషధివంటి రసనిధియగు చంద్రునివంటి ఆహ్లాదకుడు మరియు ప్రేరకుడగు పరమేశ్వరుడు (తత్) ఆ ప్రసిద్ధ (మహత్) మహా కర్మను (చకార) చేయును (యత్) అనగా (అపాం గర్భః) అందరి ప్రాణములందు గర్భమువంటి అంతర్యామియగు ఆ (దేవాన్) మనస్సుతో గూడ సమస్త కనులు, చెవులు మున్నగు ఇంద్రియములను (అవృణీత) రక్ష్యరూపములో వరణమొనర్చుచు (పవమానః) పవిత్రపరచునట్టి ఆ (ఇన్ద్రే) జీవాత్మ మరియు విద్యుత్తుయందు (ఓజః) పవిత్రతను, లేక బలమును (అదధాత్) స్థాపితమొనర్చును (ఇన్దుః) ప్రకాశమయుడగు ఆ (సూర్యే) సూర్యునిలో (జ్యోతిః) జ్యోతిని (అదధాత్) స్థాపితమొనర్చును, లేక (సూర్యే) శరీరసంబంధ కనులలో (జ్యోతిః) దర్శనశక్తిని (అదధాత్) స్థాపనమొనర్చును.॥౧౦॥

ఈ మంత్రములో 'ఇన్దు' అనుదాని ప్రసిద్ధమగు అర్థము చంద్రుని తీసికొనుటవల్ల చంద్రుడు సూర్యునిలో జ్యోతినుత్పన్నమొనర్చునని యగును. ఇది విరోధ ఆభాసితమగుచున్నది. ఏలన సూర్యుడు చంద్రునకు జ్యోతినిచ్చును. కాని చంద్రుడు సూర్యునకుకాదు. 'ఇన్దు' అనుదాని యౌగికార్థము గ్రహించుటవల్ల అట్టి విరోధమునకు సమధానముకాగలదు. 'అపి' శబ్దములేనందున ఇచ్చట విరోధాభాస అలంకారము వ్యంగముగనైనది.॥౧౦॥

భావార్థము :-శరీరములో మనస్సు, నేత్రములు, కర్ణములు మున్నగువానిలో మరియు బాహ్య ప్రపంచములో సూర్యుడు, చంద్రుడు, విద్యుత్తు, మేఘములు మున్నగువానియందు ఏ శక్తి లేక జ్యోతిగలదో, అవియన్నియును పరమాత్మ ఇచ్చినవియే.॥౧౦॥

542. God performed that mighty deed when out of the womb of Primordial Matter, He created the Sun and other Juminaries. He the Purifier, granted strength to the soul and produced the solar radiance. II10II

౯౮౩. ఋషిః - కశ్యపో మారీచః। దేవతా - పవమానః సోమః।

ఛన్దః - త్రిష్టుప్। స్వరః - ధైవతః.

అథ ప్రాణప్రేరణజీవాత్మశోధనవిషయమాహ.

౧౨౩ ౨౩ ౨౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨౩౨
౯౮౩. అసర్జి వక్వా రథ్యే యథాజౌ ధియా మనోతా ప్రథమా మనీషా।
౨౩ ౧ ౨౩ ౨౩ ౨ ౩ ౧౨ ౩ ౨౩ ౨౩ ౧ ౨౩౧ ౨
దశ స్వసారో అధి సానో అవ్యే మృజన్తి వహ్నిం సదనేష్వచ్ఛ ॥ ౧౧ ॥

౧౨ర ౧౨ర ౧౨ర ౧ ౨ర ౩౨ ౩ ౨ ౩౧౨ ౩ ౨ ౩ ౨
ప. పా :- అసర్జి । వక్వా । రథ్యే । యథా । ఆజౌ । ధియా । మనోతా । ప్రథమా । మనీషా ।
౧౨ర ౧౨ర ౧౨ర ౧౨ర ౧౨ర ౩౧౨ ౧౨ర ౧౨ర ౧౨ర
దశ । స్వసారః । అధి । సానౌ । అవ్యే । మృజన్తి । వహ్నిమ్ । సదనేషు । అచ్ఛ ॥ ౧౧ ॥

పదార్థః- **యథా** యేన ప్రకారేణ **రథ్యే** రథైః యోద్ధుమర్హే **ఆజౌ** సంగ్రామే. ఆజిః ఇతి సంగ్రామనామ. నిఘం ...౨. ౧౭. **వక్వా** శబ్దకర్తా అశ్వః **అసర్జి** ప్రేర్యతే, తథా **మనోతా** మనా జ్ఞానాని ఓతాని యస్యాం సా మనోతా తయా, **ప్రథమా** ప్రథమయా శ్రేష్ఠయా **మనీషా** మనసః ప్రేరయిత్ర్యా. మనః ఈషయతే గమయతి ఇతి మనీషా తయా. ఈషతిః గతికర్మా. నిఘం. ౨ । ౧౪. మనోతా, ప్రథమా, మనీషా ఇతి సర్వత్ర తృతీయైకవచనే 'సుపాం సులుక్...' అ. ౭ ।౧ ।౩౯ ఇతి పూర్వసవర్ణదీర్ఘః. **ధియా** బుద్ధ్యా, **వక్వా** శబ్దకర్తా ప్రాణః **అసర్జి** ప్రేర్యతే. యథా చ **దశ** దశ సంఖ్యకాః **స్వసారః** అంగులయః. స్వసారః ఇత్యఙ్గులినామసు పఠితమ్. నిఘం...౨ ।౫. **సదనేషు అచ్ఛ** యజ్ఞగృహేషు **అవ్యే** అవిబాలమయే **సానౌ అధి** ఉచ్ఛ్రితే దశాపవిత్రే **వహ్నిమ్** యజ్ఞస్య వాహకం సోమౌషధిరసమ్ **మృజన్తి** శోధయన్తి. మృజూష్ శుద్ధౌ, అదాదిః. తథా **దశ** దశసంఖ్యకాః **స్వసారః** భగినీవత్ పరస్పరసమ్బద్ధాః ప్రాణశక్తయః **సదనేషు అచ్ఛ** దేహరూపేషు సదనేషు **అవ్యే** అవ్యయే నాశరహితే **సానౌ అధి** ఉచ్ఛ్రితే పరమాత్మని, పరమాత్మసాన్నిధ్యే ఇత్యర్థః. **వహ్నిమ్** శరీరస్య వాహకం జీవాత్మానమ్ **మృజన్తి** శోధయన్తి. ॥ ౧౧॥

అత్ర పూర్వార్ద్ధే వాచ్య ఉపమాలఙ్కారః. ఉత్తరార్ద్ధే శ్లేషమూలా వ్యంగ్యోపమా. 'మనో, మనీ' ఇతి ఛేకానుప్రాసః. 'మనోతా, ప్రథమా, మనీషా, ఇత్యత్ర మకారానుప్రాసః.' 'రథ్యే యథాజౌ ధియా' ఇత్యత్ర చ యకారానుప్రాసః. ॥ ౧౧ ॥

భావార్థః- పరమాత్మన ఆశ్రయం ప్రాప్య జీవాత్మా తథైవ శుద్ధ్యతి యథా దశాపవిత్రం ప్రాప్య సోమరసః. ॥ ౧౧ ॥

౯౮౩. ఈ మంత్రములో ప్రాణములకు ప్రేరణనిచ్చు మరియు జీవాత్మను శుద్ధమొనర్చు విషయము కలదు.

పదార్థము :- (యథా) ఎటుల (రథ్యే) రథములచే యుద్ధమొనర్చదగిన (ఆజౌ) సంగ్రామములందు (వక్వా) శబ్దమొనర్చునట్టి అశ్వములను (అసర్జి) ప్రేరితమొనర్చబడునో, అటులనే (మనోతా) జ్ఞానముచే ఓతప్రోతమైనట్టి (ప్రథమా) శ్రేష్ఠమగు (మనీషా) మనస్సునకు గతినిచ్చునట్టి (ధియా) బుద్ధి ద్వార (వక్వా) శబ్దకారి ప్రాణము (అసర్జి) ప్రేరేపించబడును. ఎటుల (దశ) పది (స్వసారః) వ్రేళ్లు (సదనేషు అచ్ఛ) యజ్ఞవేదికలలో (అవ్యే) గొఱ్ఱెలరోమములచే నిర్మితమైన (సానౌ అధి) పైకి లేపబడిన దశాపవిత్రములో (వహ్నిమ్) యజ్ఞవాహకమగు సోమరసమును (మృజన్తి) వడబోసి శుద్ధపరచబడునో, అటులనే (దశ) పదుగురు (స్వసారః) సోదరీమణులవలె పరస్పరము సంబద్ధమగు ప్రాణశక్తులు (సదనేషు అచ్ఛ) శరీరరూప సదనములందు (అవ్యే) నాశరహితమగు (సానౌ అధి) సర్వోన్నతుడగు పరమాత్మ సాన్నిధ్యములో (వహ్నిమ్) శరీరమును వహించునట్టి జీవాత్మను (మృజన్తి) శుద్ధపరచును. ॥౧౧॥

ఈ మంత్రముయొక్క పూర్వార్ధములో వాచ్య ఉపమాలంకారము గలదు. ఉత్తరార్ధములో శ్లేషమూలక వ్యంగ్యోపమానమున్నది. 'మనో, మనీ' లో ఛేకానుప్రాసము గలదు. 'మనోతా, ప్రథమా, మనీషా'లలో మకారముల మరియు 'రథ్యే యథాజౌ, ధియా' లలో యకారముయొక్క అనుప్రాసగలదు. ॥౧౧॥

భావార్థము :- పరమాత్మయొక్క ఆశ్రయమును పొందిన జీవాత్మ దశాపవిత్రరూప జల్లెడనుపొందుచు సోమరసము శుద్ధియగునటుల శుద్ధియైపోవును. ॥౧౧॥

543. As a wise commander of the army is appointed in a battle, in the same way, in the Yajna of the practice of Yoga, the soul performing the japa (repetition) of the Holy name of God through meditation and concentration is appointed, which has consciousness directing the mind. With the speed of a swift chariot horse, a Yogi with a fixed mind and one mental effort, prepares this spiritual Yajna. Like ten sisters climbing the summit of noble emotion and moving forward, ten vital energies attaining God and purify the soul. II11II

౫౪౪. ఋషిః – ప్రస్కణ్వః కాణ్వః। దేవతా – పవమానః సోమః।

ఛన్దః – త్రిష్టుప్। స్వరః – ధైవతః.

అథ స్తోతుర్మనీషాః సోమం పరమాత్మానం ప్రతి కథం యన్తీత్యాహ.

౩ ౨౩ ౨౩ ౨ ౩ ౧౨ ౩ ౧ ౨౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
౫౪౪. అపామివేదూర్మయస్తర్తురాణాః ప్ర మనీషా ఈరతే సోమమచ్ఛ।

౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
నమస్యన్తీరుప చ యన్తి సం చాచ విశన్త్యుశతీరుశన్తమ్ ॥౧౨॥

3౨ 3 ౨ 3 ౧ ౨ ౧౨ర 3 ౨ 3 ౧ ౨ర
ప. వి :- అపామ్ । ఇవ । ఇత్ । ఊర్మయః । తర్తురాణాః । ప్ర । మనీషాః । ఈరతే । సోమమ్ ।
౧౨ర 3 ౧ ౨ ౧౨ర 3 ౧ ౨ర 3 ౨ 3 ౨ 3౧౨
అచ్ఛ । నమస్యన్తీః । ఉప । చ । యన్తి । సమ్ । చ । ఆ । చ । విశన్తి । ఉశతీః । ఉశన్తమ్ ॥ ౧౨ ॥

పదార్థః- **అపామ్** ఉదకానామ్ **ఊర్మయః ఇవ** లహర్యః ఇవ **ఇత్** నిశ్చయేన **తర్తురాణాః** అతిశయేన త్వరమాణాః **మనీషాః** మదీయాః ప్రజ్ఞాః **సోమమ్ అచ్ఛ** రసాగారం పరమాత్మానం ప్రతి **ప్ర ఈరతే** ప్రకర్షేణ యన్తి. కిఞ్చ, తాః **నమస్యన్తీః** సోమాఖ్యం పరమాత్మానం నమస్కుర్వన్త్యః **ఉప యన్తి చ** ఉపగచ్ఛన్తి చ **సం యన్తి చ** సంగచ్ఛన్తే చ. **ఉశతీః** ఉశత్యః కామయమానాః తాః **ఉశన్తమ్** కామయమానం తం పరమాత్మానమ్ **ఆ విశన్తి చ** సమన్తతః ప్రవిశన్తి చ. ॥ ౧౨ ॥

అత్ర 'అపామివేదూర్మయః' ఇత్యాదౌ పూర్ణోపమాలఙ్కారః. ॥ ౧౨ ॥

భావార్థః-యథా నదీనామూర్మయః క్వచిన్నిమ్నా భవన్తి, క్వచిత్ పరస్పరమ్ ఉపయన్తి, క్వచిచ్చ సంయన్తి, సుదీర్ఘం చ మార్గం తీర్త్వాఽన్తతః సముద్రమావిశన్తి, తథైవ స్తోతుర్మనీషా అపి పరస్పర- ముపగచ్ఛన్త్యః సంగచ్ఛన్త్యశ్చ పరమాత్మానముపధావన్తి తమావిశన్తి చ. ॥ ౧౨ ॥

అత్ర పరమాత్మసోమస్య సేనానీత్వేనానన్ద ధారాప్రవాహకత్వేన పాపాదినాశకత్వేన జ్యోతిర్జనకత్వేన చ వర్ణనాదేతద్దశత్యర్థస్య పూర్వదశత్యర్థేన సహ సంగతిరస్తి.

ఇతి షష్ఠే ప్రపాఠకే ప్రథమార్ధే పఞ్చమీ దశతిః.

ఇతి పఞ్చమేఽధ్యాయే సప్తమః ఖణ్డః. ద్వితీయోఽర్ధః.

౫౪౪. ఈ మంత్రములో స్తోతయొక్క బుద్ధులు సోమపరమాత్మయెడ ఎట్లు వెళ్లునను విషయము కలదు.

పదార్థము :-(అపామ్) జలముల (ఊర్మయః ఇవ) తరంగములవలె (ఇత్) నిశ్చయముగనే (తర్తురాణాః) అత్యంత శీఘ్రత నొనర్చుచు (మనీషాః) నా బుద్ధులు (సోమమ్ అచ్ఛ) రసభండారమగు పరమాత్మయెడ (ప్ర ఈరతే) ప్రఖ్యాతరూపముచే వెళ్లుచున్నవి. (నమస్యన్తీః) పరమేశ్వరునకు నమస్కారములొనర్చుచు (ఉపయన్తి చ) పరస్పరము దగ్గరకు చేరుచుండును (సం యన్తి చ) పరస్పరము కలిసికొనును. మరియు (ఉశతీః) పరమాత్మయందు ప్రీతినుంచుచు అవి (ఉశన్తమ్) ప్రీతియొనర్చునట్టి పరమాత్మయందు (ఆ విశన్తి చ) చేరిపోవును.॥౧౨॥

భావార్థము:- నదులు సముద్రంవైపు ప్రవహిస్తుంటాయి. ఒక్కొక్కచోట రెండు నదులు సమాంతరంగాను, ఒక్కొక్కచోట కలుస్తూనూ చాలా దూరంవరకు ప్రయాణిస్తూ చివరికి సముద్రములో కలుస్తాయి. అదేవిధముగా ఆస్తిక బుద్ధిగలవారు పరస్పరము సాన్నిధ్యముగా ఉంటూ, కలిసిమెలసి పరమాత్మవైపు ప్రయాణం చేస్తూ చివరికి పరమాత్మలో లీనమవుతారు ॥ ౧౨ ॥

ఈ దశతిలో పరమాత్మరూప సోముని సేనాపతిరూపములో, ఆనందధారలను ప్రవహింపజేయునట్టి రూపములో, పాపములు మున్నగువానిని నష్టపరచు కర్తరూపములో మరియు జ్యోతి నుత్పన్నపరచువాని రూపములో వర్ణనయుండుటవల్ల ఈ దశతి విషయములకు పూర్వదశతి విషయములతో సంబంధముగలదు.

ఆరవప్రపాఠకమందలి మొదటిసగముయొక్క ఐదవదశతి సమాప్తము.

ఐదవఅధ్యాయములో ఏడవఖణ్డముకూడ సమాప్తమైనది.

544. Hastening onward like the waves of waters, our holy hymns are coming forth to God, the Source of peace and bliss. They all glorify Him. To Him they go with lowly adoration, bowing before Him and longing to enter into Him, Who longs for the welfare of the devotees. II12II

ప్రథమాదశతిః

౫౪౫. ఋషిః – అంధీగుః శ్యావాశ్విః। దేవతా – పవమానః సోమః।

ఛన్దః – అనుష్టుప్। స్వరః – గాన్ధారః.

తత్రాదౌ పరమానన్దమాప్తుం కిం కర్తవ్యమిత్యాహ.

౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౫౪౫. పురోజితీ వో అన్ధసః సుతాయమాదయిత్నవే ।
౨౩ ౧ ౩ ౩ ౧ ౨ ౩క ౨ర
అప శ్వానం శ్నథిష్టన సఖాయో దీర్ఘజిహ్వ్యమ్ ॥ ౧ ॥

౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర
ప. వి :–పురోజితీ – పురః–జితీ । వః । అన్ధసః । సుతాయ । మాదయిత్నవే । అప । శ్వానమ్ ।
౩ ౧ ౨ర ౩ ౩క ౨ ౩ ౩క
శ్నథిష్టన – శ్నథిష్ట–న । సఖాయః – స–ఖాయః । దీర్ఘజిహ్వ్యమ్ – దీర్ఘ–జిహ్వ్యమ్ ॥ ౧ ॥

పదార్థః- హే **సఖాయః** సుహృదః! **వః** యుష్మాకమ్ **అన్ధసః** ఆధ్యాయనీయస్య పరమాత్మరూపస్య సోమస్య. అన్ధః ఆధ్యాయనీయం భవతి. నిరు. ౫ । ౧. **మాదయిత్నవే** హర్షకరస్య **సుతాయ** అనన్దరసస్య. ఉభయత్ర షష్ఠ్యర్థే చతుర్థీతి వక్తవ్యమ్ అ. ౨।౩। ౬౨ వా...

ఇత్యనేన షష్ఠ్యర్థే చతుర్థీ. **పురోజితీ** పురోజిత్యై అగ్రేజయాయ. అత్ర 'సుపాం సులుక్... అ. ౭।౧।౩౯' ఇతి చతుర్థ్యైకవచనస్య పూర్వసవర్ణదీర్ఘః. **దీర్ఘజిహ్వ్యమ్** దీర్ఘజిహ్వామ్, సతతవిస్తారశీలమ్. దీర్ఘా జిహ్వా యస్య స దీర్ఘజిహ్వః, తతః 'పాదార్ఘాభ్యాం చ. అ. ౫।౪।౨౫' ఇత్యత్ర చకారస్యానుక్తసముచ్చయార్థత్వేన దీర్ఘజిహ్వాశబ్దాత్ స్వార్థే యత్ ప్రత్యయః. **శ్వానమ్** సాంసారికవిషయలాలసారూపమ్ సారమేయస్వభావమ్ **అప శ్నథిష్టన** స్వాన్తఃకరణాత్ వినాశయత. శ్నథతిః హన్తికర్మా. నిఘం...౨।౧౯. 'తప్ తనప్ తనథనాశ్చ. అ. ౭।౧।౪౫' ఇతి తస్య తనాదేశః. సాంసారిక విషయేభ్యో మనః ప్రతినివర్త్య పరమాత్మన్యేవ కేన్ద్రీకురుతేతి భావః. ॥౧॥

అత్ర లోభస్య శ్వశబ్దేన కథనాదసమ్బన్ధే సమ్బన్ధరూపోఽతిశయోక్తిరలఙ్కారః. ॥౧॥

భావార్థః-దీర్ఘజిహ్వయా విషయరసాన్ లేలిహానం లోభరూపం శ్వానం వినాశ్యైవ జనైః పర- మాత్మయోగజన్యోఽమన్దానన్దోఽధిగన్తుం శక్యంతే. ॥౧॥

౫౪౫. ఈ మొదటి మంత్రములో పరమానందమును పొందుట కేమిచేయవలెనను విషయము గలదు.

పదార్థము :-(సఖాయః) ఓ స్నేహితులారా! (వః) మీరు (అన్ధసః) ధ్యానించదగిన పరమాత్మరూప సోముని (మాదయిత్నవే) హర్షింపజేయునట్టి (సుతాయ) ఆనందరసమును (పురోజితీ) పొందుటకొరకు ముందుకు సాగి (దీర్ఘజిహ్వ్యమ్) నిడుపైన నాలుకగల, అనగా నిరంతరము పెరుగుచుండునట్టి (శ్వానమ్) శునక స్వభావమును, అనగా ప్రాపంచిక విషయభోగములయెడ లోభమును (శ్నథిష్టన) నష్టమొనర్చివేయుడు. అభిప్రాయమేమన ప్రాపంచికవిషయములనుండి మనస్సును తొలగించి పరమాత్మునియందు కేంద్రీకరించుకొనుడు. ॥౧॥

ఈ మంత్రములో లోభవృత్తిని శునకవాచీ 'శ్వన్' శబ్దముచే చెప్పుకారణమున అసంబంధములో సంబంధరూప అతిశయోక్తి అలంకారము గలదు. ॥౧॥

భావార్థము :-పొడుగు నాలుకచే విషయభోగముల రసమును నాకుచుండునట్టి లోభరూప శునకమును నష్టమొనర్చుకొను మనుష్యులు పరమాత్మ యోగజన్య తీవ్ర ఆనందమును పొందగలుగుదురు. ॥౧॥

545. For producing the juice (of devotion) which pleases God Who is the Conqueror of all and Who is to be meditated upon well, drive away the dog, my friends, drive ye the long tongued dog in the form of a greedy and jealous person and your own greedy and jealous mind. II1II

౫౪౬. ఋషిః – నహుషో మానవః। దేవతా – పవమానః సోమః।

ఛన్దః – అనుష్టుప్। స్వరః – గాన్ధారః.

అథ సోమస్య పరమాత్మనో మహిమానమాహ.

౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ఉ ౩ ౧ ౨ ౩౧ ౨
౫౪౬. అయం పూషా రయి ర్భగః సోమః పునానో అర్షతి ।

౨౩౧౨౩ ౧ ౨౩క ౨ర౩ ౧ ౨ ౩ ౨
పతిర్విశ్వస్య భూమనో వ్య ఖ్యద్రోదసీ ఉభే ॥౨॥

౩ ౨ ౩౨ ౩౨ ౧౨ర ౧౨ర ౩ ౨ ౩ ౧౨ర ౧౨ర ౧
ప.వి :– అయమ్ । పుషా। రయిః । భగః । సోమః। పునానః। అర్షతి । పతిః । విశ్వ స్య । భూ
౨ర ౩ ౧ ౨ర౩ ౧౨ ౩౧ ౨
మనః । వి–అఖ్యత్। రోద సీ ఇతి । ఉభే ఇతి ॥౨ ॥

పదార్థః- పూషా పోషకః **రయిః** ఐశ్వర్యవాన్ ఐశ్వర్యప్రదాతా వా. అత్ర రయిశబ్దస్య తద్వతి తత్ప్రదాతరి వా లక్షణా, భూయస్త్వం చ వ్యజ్యతే. **భగః** భజనీయః **అయం సోమః** ఏష రసాగారః ప్రేరకః పరమేశ్వరః **పునానః** రచితాని సర్వాణి వస్తూని పవిత్రీకుర్వన్ **అర్షతి** గచ్ఛతి, సక్రియో భవతి. **విశ్వస్య** సర్వస్య **భూమనః** బ్రహ్మాణ్డస్య **పతిః** స్వామీ రక్షకో వా ఏష పరమేశ్వరః **ఉభే** ద్వే అపి **రోదసీ** ద్యావాపృథివ్యౌ. **వ్యఖ్యత్** తేజసా ప్రకాశయతి. ఏతేన పరమేశ్వరస్య జగచ్ఛిల్పిత్వం వ్యజ్యతే. ॥ ౨ ॥

భావార్థః- సర్వస్య జగతో రచయితా ధారకః, ప్రకాశకః, పరమైశ్వర్యవాన్ పరమైశ్వర్యప్రదాతా చ జగదీశ్వరః సర్వైర్భజనీయః. ॥ ౨ ॥

౫౪౬. ఈ మంత్రములో సోమపరమాత్ముని వర్ణనయొనర్చబడినది.

పదార్థము :-(పూషా) పుష్టికర్త (రయిః) ఐశ్వర్యశాలి మరియు ఐశ్వర్యప్రదాత (భగ) భజనీయుడు (అయం సోమః) ఈ రసాగార ప్రేరకుడగు పరమేశ్వరుడు (పునానః) రచించినట్టి వస్తువులనన్నింటిని పవిత్రపరచుచు (అర్షతి) సక్రియావంతుడగుచున్నాడు. (విశ్వస్య) సమస్త (భూమనః) బ్రహ్మాండమునకు (పతిః) నాయకుడు, లేక రక్షకుడగు ఈ పరమేశ్వరుడు (ఉభే) రెండు (రోదసీ) భూగోళము మరియు ఖగోళములను (వ్యఖ్యత్) తన తేజముచే ప్రకాశపరచును. ఈ వర్ణనవల్ల పరమేశ్వరుడు ప్రపంచమునకు శిల్పి, అనగా ఇంజనీరుయగుట గోచరమగుచున్నది. ।౨॥

భావార్థము :-విశ్వమంతటి రచయిత, ధారకుడు, ప్రకాశకుడు, ఐశ్వర్యశాలి మరియు ఐశ్వర్యదాతయగు జగదీశ్వరుడు సకలమానవులచే భజించదగినవాడు. ।౨॥

546. This God is the Support or Nourisher of the world. He is Giver of all wealth, Adorable Lord and Creator of the universe. Purifying all, He the Lord of all the multitude, pervades all and looks upon the earth and heaven as an Omniscient Supreme Being. ॥2॥

౫౪౭. ఋషిః – యయాతిర్నాహుషః। దేవతా – పవమానః సోమః।

ఛన్దః – అనుష్టుప్। స్వరః – గాన్ధారః.

అథ పరమానన్దరూపసోమరసవిషయమాహ.

౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౫౪౭. సుతాసో మధుమత్తమాః సోమా ఇన్ద్రాయ మన్దినః ।
౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
పవిత్రవన్తో అక్షరన్ దేవాన్ గచ్ఛన్తు వో మదాః ॥ ౩ ॥

౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩
ప.వి :– సుతాసః। మధుమత్తమాః । సోమాః । ఇన్ద్రాయ । మన్దినః । పవిత్రవన్తః । అక్షరన్ ।
౨ ౩ ౧ ౨ర
దేవాన్ । గచ్ఛన్తు । వః । మదాః ॥ ౩ ॥

పదార్థః- మధుమత్తమాః అతిశయమధురాః **మన్దినః** హర్షకరాః **సోమాః** పరమానన్దరసాః **ఇన్ద్రాయ** జీవాత్మనే **సుతాసః** అభిషుతాః **పవిత్రవన్తః** మనోరూపదశాపవిత్రయుక్తాః **అక్షరన్** ఆత్మకలశే ప్ర క్షరన్తి. తే **మదాః** పరమానన్దరసాః **వః** యుష్మాన్ **దేవాన్** సర్వాన్ విదుషః **గచ్ఛన్తు** ప్రాప్నువన్తు. ॥ ౩ ॥

భావార్థః- ధ్యానద్వారా పరమాత్మనః సకాశాత్ ప్రాదుర్భూతా మధురమధురాః పరమానన్దరసా మనసో మాధ్యమేన జీవాత్మానమధిగచ్ఛన్తి. ॥ ౩ ॥

౫౪౭. ఈ మంత్రములో పరమానందరూప సోమరస వర్ణన కలదు.

పదార్థము :- (మధుమత్తమాః) అధిక మధురమగు (మన్దినః) హర్షదాయక (సోమాః) పరమానందరస (ఇన్ద్రాయ) జీవాత్మకొరకు (సుతాసః) అభిషుత మొనర్చబడిన (పవిత్రవన్తః) మనోరూప దశాపవిత్రము, అనగా జల్లెడచే గూడినదై (అక్షరన్) ఆత్మరూపకలశములో క్షరితమగును. అట్టి (మదాః) పరమానందరూపరసమును (వః) మీరు (దేవాన్) విద్వాంసులెల్లరకును (గచ్ఛన్తు) ప్రాప్తింపజేయుడు. ॥౩॥

భావార్థము :-ధ్యానముద్వారా పరమాత్మవద్దినుండి ఆవిర్భవించిన అత్యంత మధురమగు పరమానందరసము మనస్సుయొక్క మాధ్యమముచే జీవాత్మను చేరుచుండును. ॥3॥

547. The juices (of devotion) which give joy to the souls, and which are full of sweetness and purifying, are flowing. May your rapturous joy go forth to the truthful enlightened persons. II3II

౫౪౮. ఋషిః – మనుః సాంవరణః। దేవతా – పవమానః సోమః।

ఛన్దః – అనుష్టుప్। స్వరః – గాన్ధారః.

కీదృశాః పరమానన్దరసాః అస్మాన్ పవిత్రీకుర్వన్తీత్యాహ.

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౫౪౮. సోమాః పవన్త ఇన్దవో ఽస్మభ్యం గాతువిత్తమాః ।

౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩క ౨ర ౩ ౧ ౨
మిత్రాః స్వానా అరేపసః స్వాధ్యః స్వర్విదః ॥ ౪ ॥

౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర
ప.వి :– సోమాః । పవన్తే । ఇన్దవః । అస్మభ్యమ్ । గాతువిత్తమాః – గాతు – విత్తమాః ।
౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩క ౨ ౩ ౩క ౨ ౩ ౧ ౨
మిత్రాః – మి – త్రాః । స్వానాః । అరేపసః – అ – రేపసః । స్వాధ్యః – సు – ఆ ధ్య । స్వర్విదః –
౩ ౧ ౨ర
స్వః – విదః ॥౪॥

పదార్థః- ఇన్దవః ప్రకాశమయాః రసేనక్లేదయితారో వా. ఇన్దుః ఇన్దేః ఉనత్తేర్వా. నిరు. ౧౦।౪౧. **సోమాః** పరమానన్దరసాః **పవన్తే** అస్మాన్ పవిత్రీకుర్వన్తి. యే **అస్మభ్యమ్** అస్మాకం కృతే **గాతువిత్తమాః** అతిశయేన సన్మార్గలమ్భకాః, **మిత్రాః** మిత్రభూతాః. వేదే సుహృద్వాచకో మిత్రశబ్దః పుంస్యపి దృశ్యతే. **స్వానాః** సువానాః సద్గుణాన్ ప్రతి ప్రేరయన్తః, **అరేపసః** నిష్పాపాః, నిష్కలఙ్కాః, నిర్దోషాః **స్వాధ్యః** ఉత్కృష్టధ్యానే సహాయకాః, **స్వర్విదః** మోక్షప్రాపకాశ్చ సన్తీతి శేషః. స్వః మోక్షసుఖం వేదయన్తే ప్రాపయన్తీతి తాదృశాః. ॥ ౪ ॥

అత్ర సాభిప్రాయాణాం బహూనాం విశేషణానాం యోగాత్ పరికరాలఙ్కారః. ॥ ౪ ॥

భావార్థః-యే బ్రహ్మానన్దరసా జీవనే సన్మార్గదర్శకాః సుహృద్వత్ పరమోపకారకాః శుభగుణప్రేరకాః ధ్యానే సహాయకాః మోక్షప్రాపకాశ్చ భవన్తి తే పావకాః కుతో న స్యుః. ॥ ౪ ॥

౫౪౮. ఈ మంత్రములో పరమాత్మరసమెటుల మనను పవిత్రమొనర్చునను విషయము కలదు.

పదార్థము :- (ఇన్దవః) ప్రకాశమయు, లేక రసముచే ఆర్ద్ర మొనర్చునట్టి (సోమాః) పరమానందరసము (పవన్తే) మనను పవిత్రపరచును. అది (అస్మభ్యమ్) మనకొరకు (గాతువిత్తమాః) అత్యంత సన్మార్గమునుచూపు (మిత్రాః) మిత్రునివలె (స్వానాః) సద్గుణములవైపునకు ప్రేరణనొనర్చునట్టి (అరేపసః) అది పాపరహిత, నిష్కళంక, నిర్దోష (స్వాధ్యః) ఉత్కృష్టధ్యానమునందు (స్వర్విదః) మోక్షప్రాప్తి గలిగించునదై యున్నది. ॥౪॥

ఈ మంత్రములో అనేక సాభిప్రాయ విశేషణముల యోగముండుటవల్ల పరికరాలంకారము గలిగియున్నది. ॥౪॥

భావార్థము :- ఏ బ్రహ్మానందరసము జీవితమునందు సన్మార్గమును చూపునది, మిత్రునివలె పరమ ఉపకారకము, శుభగుణప్రేరకము, ధ్యానమునందు సహాయకము మరియు మోక్షప్రదాయకముగనుండునో అదియే పవిత్రతనుగలిగించునదై యుండును. ॥౪॥

548. Men of quiet and peaceful nature Of disposition like the moon Go everywhere and purify Even wicked persons soon. Best knowers of True Path Avoid jealousy and wrath Sweet and friendly to all, All comrades do they call. Pure lives they lead ennobling God's glory always singing They are sinless, spotless, pure Of the path of duty sure. Meditating well upon the Lord They establish good concord They know the path of happiness And to achieve this, their powers harness. ll4ll

౫౪౯. ఋషిః - ఋజిష్వాభ్వరీషౌ। దేవతా - పవమానః సోమః॥

ఛన్దః - అనుష్టుప్। స్వరః - గాన్ధారః.

అథ సోమం పరమాత్మానం ధనం ప్రార్థయతే.

3 ౧ ౨ 3 ౨ ౧ 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨
౫౪౯. అభీ నోవాజసాతమం రయిమర్ష శతస్పృహమ్ ।

౧ ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨
ఇన్దో సహస్రభర్ణసం తువిద్యుమ్నమ్ విభాసహమ్ ॥ ౫ ॥

3 ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ర 3 ౨ 3 ౧ ౨
ప.వి :- అభి । నః । వాజసాతమమ్ - వాజ-సాతమమ్ । రయిమ్ । అర్ష । శతస్పృహ

3 ౧ ౨ర ౧ ౨ర 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౨
మ్ - శత-స్పృహమ్ । ఇన్దో । సహస్రభర్ణసమ్ - సహస్ర-భర్ణసమ్ । తువిద్యుమ్నమ్ -

3 ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ర
తువి-ద్యుమ్నమ్ । విభాసహమ్ - విభా -సహమ్ ॥ ౫ ॥

పదార్థః- హే **ఇన్దో** ఆనన్దరసేన క్లేదక పరమాత్మన్! త్వమ్ **వాజసాతమమ్** అతిశయేన బలస్య ప్రదాతారమ్. వాజం బలం సనోతి దదాతీతి వాజసాః, వాజోపపదాత్ షణు దానే ధాతోః 'జనసనఖనక్రమగమోవిట్. అ. ౩।౨।౬౭' ఇతి నకారస్యాత్త్వమ్. తతో ఽతిశాయనే తమప్ ప్రత్యయః. **శతస్పృహమ్** బహుభిః స్పృహణీయమ్ **సహస్రభర్ణసమ్** సహస్రగుణానాం ధారయితారమ్, యద్వా సహస్రాణాం జనానాం పోషయితారమ్. సహస్రం బిభర్తీతి సహస్ర భర్ణాః తమ్. **తువిద్యుమ్నమ్** బహుయశస్కరమ్. **విభాసహమ్** శత్రుప్రతాపస్య అభిభావకమ్. విభాం శాత్రవం తేజః సహతే పరాభవతీతి తమ్. **రయిమ్** ఆధ్యాత్మికం భౌతికం చ ఐశ్వర్యమ్ **నః** అస్మాన్ **అభి అర్ష** ప్రాపయ. సంహితాయామ్ 'అభీ' ఇతి దీర్ఘశ్ఛాన్దసః. ॥౫॥

భావార్థః-పరమాత్మనః కృపయా స్వపురుషార్థేన చ సర్వైః సత్యాహింసాఽణిమమహిమలఘిమాదికమాధ్యాత్మికం స్వర్ణరజతమణిముక్తాదికం భౌతికం చ ధనం ప్రాప్తుం శక్యతే, యేనాత్మికం శారీరం చ బలం, సహస్రగుణగగం, సహస్రాణాం పోషణసామర్థ్యం, కీర్తిం చాప్తుం శత్రూణాం తేజః పరాభవితుం చ తే క్షమన్తే. ॥౫॥

౫౪౯. ఈ మంత్రములో సోమపరమాత్మచే ధనముకొరకు ప్రార్థించబడినది.

పదార్థము :-(ఇన్దో) ఆనందరసముచే ఆర్ద్రమొనర్చునట్టి ఓ పరమేశ్వరా! నీవు (వాజసాతమమ్) అత్యంత బలప్రదాతవు (శతస్పృహమ్) అనేకులచే స్మరించదగినవాడవు (సహస్రభర్ణసమ్) వేలాది గుణములను ధారణమొనర్చజేయువాడవు లేక అనేక ప్రాణులను పోషణమొనర్చువాడవు (తువిద్యుమ్నమ్) అనేక యశస్సులను ప్రసాదించువాడవు (విభాసహమ్) శత్రువుల పరాక్రమమును నష్టమొనర్చువాడవునగు నీవు (రయిమ్) ఆధ్యాత్మిక మరియు భౌతిక ఐశ్వర్యములను (నః) మాకు (అభి అర్ష) ప్రాప్తింపజేయుము. ॥౫॥

భావార్థము :-పరమాత్మ కృపచే మరియు తమ పురుషార్థముచే ఎల్లరును సత్యము, అహింస, అణిమ, మహిమ, లఘిమ మున్నగు ఆధ్యాత్మిక మరియు బంగారము, వెండి, మణి, మౌక్తికములు మున్నగు భౌతిక సంపదలను పొందుచుండగలరు. దానివల్ల వారు ఆధ్యాత్మిక మరియు శారీరిక బలము వేలాది సద్గుణములు వేలాది మనుష్యుల పాలనపోషణ సామర్థ్యమును పొందుట మరియు శత్రువుల తేజమును పరాజయమొనర్చుటయందు సమర్థులము కాగలుగుదుము. ॥౫॥

549. O God ! stream on us riches (spiritual as well as secular) that are givers of knowledge and strength, craved for by hundreds, supporters of thousands, most splendid, that surpass the light. II5II

౫౫౦. ఋషిః – రేభసూనూ కాశ్యపౌ। దేవతా – పవమానః సోమః।

ఛన్దః – అనుష్టుప్। స్వరః – గాన్ధారః.

అథ మనోవృత్తయః పరమాత్మానం కథమాస్వాదయన్తీత్యాహ.

3 1 2 3 1 2 3 1 2र3 1 2
౫౫౦. అభీ నవన్తే అద్రుహః ప్రియమిన్ద్రస్య కామ్యమ్।

3 2उ 3 1 2 3 1 2 3 1 2
వత్సం న పూర్వ ఆయుని జాతం రిహన్తి మాతరః ॥ ౬॥

3 2 3 1 2 3 1 2र 3 2 1 2र 1 2र 3 2
ప. విః – అభి । నవన్తే । అద్రుహః – అ–ద్రుహః। ప్రియమ్ । ఇన్ద్రస్య । కామ్యమ్ । వత్స

1 2र 1 2र 3 2 3 1 2
మ్ । న । పూర్వే । ఆయుని । జాతమ్ । రిహన్తి । మాతరః॥ ౬ ॥

పదార్థః- అద్రుహః న ద్రుహ్యన్తి ప్రత్యుత స్నిహ్యన్తి యాస్తాః **మాతరః** జననీవత్ పాలయిత్ర్యః మనోవృత్తయః. **ప్రియమ్** స్నిగ్ధమ్, **ఇన్ద్రస్య** జీవాత్మనః **కామ్యమ్** అభిలషణీయమ్ సోమం పరమాత్మానమ్ **అభి** అభిలక్ష్య నవన్తే గచ్ఛన్తి. **నవతే** గతికర్మా. నిఘం....౨. ౧౪. **జాతమ్** హృది ఆవిర్భూతం చ తమ్ **రిహన్తి** లిహన్తి, ఆస్వాదయన్తి, తేన సంసృజ్యన్తే ఇత్యర్థః. రిహ ఆస్వాదనే. **జాతమ్** ఉత్పన్నమ్ **వత్సమ్** స్వతర్ణకమ్ **న** యథా **పూర్వే ఆయుని** ప్రథమే వయసి. అత్ర ఛాన్దసస్య ఉకారాన్తస్య ఆయుశబ్దస్య నపుంసి సప్తమ్యేకవచనే రూపం విజ్ఞేయమ్. **మాతరః** తజ్జనన్యో ధేనవః **రిహన్తి** జిహ్వయా లిహన్తి. ॥ ౬ ॥

అత్ర శ్లిష్టోపమాలఙ్కారః. లేహనం తావజ్జిహ్వయా భవతి, తచ్చ మనోవృత్తీనాం పక్షే న ఘటతే. తేనాత్ర లక్షణయా సంసర్గార్థో బోధ్యతే, సామీప్యాతిశయశ్చ వ్యంగ్యః. ధేనుపక్షే తు జిహ్వయా లేహనం సంభవత్యేవ అతస్తత్ర న లక్షణా. ॥ ౬ ॥

భావార్థః- యథా నవజాతం వత్సం ధేనవః ప్రేమ్ణా లిహన్తి, తథైవ హృది ప్రాదుర్భూతం పరమేశ్వరం మనోవృత్తయస్తత్ప్రేమపరిప్లుతాః సత్య ఆస్వాదయన్తి. ॥ ౬ ॥

౫౫౦. ఈ మంత్రములో పరమాత్మయొక్క స్వాదువును మనోవృత్తులెట్లు పొందగలవను వర్ణన గలదు.

పదార్థము :- (అద్రుహః) ద్రోహమును గలిగించనట్టి, ప్రశంసనీయ స్నేహమొనర్చునట్టి (మాతరః) తల్లులవలె పాలనమొనర్చునట్టి మనోవృత్తులు (ప్రియమ్) ప్రేమతో (ఇన్ద్రస్య) జీవాత్మ (కామ్యమ్)

కోరుకొనదగిన పరమాత్మవైపునకు (అభి) ఎటుల (నవన్తే) వెళ్లునో (జాతమ్) హృదయమునందుత్పన్నమైన దాని (రిహన్తి) రుచిగొనును, అనగా దానితో కలిసియుండునో (జాతమ్) ఉత్పన్నమైన (వత్సమ్) తన వత్సమును (న) అటులనే (పూర్వే ఆయుని) మొదటి ఆయువునందు (మాతరః) గోమాతలు (రిహన్తి) వత్సమును నాకును. ।౬॥

ఈ మంత్రములో శ్లిష్టోపమాలంకారము గలదు. నాకుట యనునది నాలుకచేయగును. అది మనోవృత్తుల పక్షములో వర్తించకుండును. కావున ఇచ్చట లక్షణముచే కూడియుండు అర్థము బోధపడుచుండును. సామీప్యమునకు అత్యంత వ్యంగ్యమైయున్నది. గోవు పక్షములో నాలుకచే నాకుట సంభవమైనందున ఇది లక్షణముకాదు. ।౬॥

భావార్థము :- అప్పుడే ప్రసవించిన గోవులు ప్రేమతో వత్సములను నాకుచుండును. అటులనే హృదయమునందుత్పన్నమైన పరమేశ్వరున్ని తమ ప్రేమయందు నింపుకొని మనోవృత్తులు రసాస్వాదనమొనర్చును. ।౬॥

550. (1) The guileless devotees sing praises to and bow before the soul's well beloved Friend God, as in the morning of its life, the mothers lick the new born calf.

(2) True devotees bear no malice to any one and approach all creatures with love, as they are loved by God. II6II

౫౫౧. ఋషిః - రేభసూనూ కాశ్యపౌ। దేవతా - పవమానః సోమః।

ఛన్దః - బృహతీ। స్వరః - మధ్యమః.

అథ సోమం పరమేశ్వరమధిగన్తుముపాసకా జనాః కిం కుర్వన్తీత్యుచ్యతే.

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨౩ ౧౨ ౩ ౧ ౨
౫౫౧. ఆ హర్యతాయధృష్ణవే ధనుష్టన్వన్తి పౌంస్యమ్।

౩ ౨ఉ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨
శుక్రా వి యన్త్యసురాయ నిర్ణిజే విపామగ్రే మహీయువః ॥ ౭ ॥

౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧౨ ౧౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩
ప.వి :- ఆ। హర్యతాయ। ధృష్ణవే। ధనుః। తన్వన్తి। పౌంస్యమ్। శుక్రాః। వి యన్తి।
౧౨ర ౩ ౧౨ర ౩ ౧౨ర ౩౨ ౧౨ర ౩ ౧ ౨
అసురాయ - అ-సురాయ। నిర్ణిజే - నిః-నిజే। విపామ్। అగ్రే। మహీయువః ॥ ౭ ॥

పదార్థః- హర్యతాయ స్పృహణీయాయ. హర్య గతికాన్త్యోః 'భృమృదృశియజిపర్విపచ్యమితమినమిహర్యేభ్యోఽతచ్' ఉ. 3 । 110 ఇత్యతచ్ ప్రత్యయః. **ధృష్ణవే** కామాదిశత్రూణాం ధర్షణశీలాయ సోమాయ పరమాత్మనే, సోమం పరమాత్మానం ప్రాప్తుమిత్యర్థః. హర్యతాయ, ధృష్ణవే ఇత్యత్ర 'క్రియార్థోపపదస్య చ కర్మణి స్థానినః. అ. 2 । 3 । 14' ఇతి కర్మణి కారకే చతుర్థీ. యోగసాధకా జనాః **పౌంస్యమ్** పురుషార్థరూపమ్. పౌంస్యమితి బలనామ. నిఘం... 2 । 9. పుంసో భావః కర్మ వా పౌంస్యమ్. **ధనుః** చాపమ్ **ఆ తన్వన్తి** అధిజ్యం కుర్వన్తి, తత్ర ధ్యానరూపాం ప్రత్యఞ్చామధిరోహయన్తీతి భావః. **శుక్రాః** పవిత్రాన్తఃకరణాః తే **మహీయువః** పూజాకామాః సాధకాః. మహీం పూజామిచ్ఛన్తీతి తే, క్యచి 'క్యాచ్ఛన్దసి. అ 3 । 2 । 170' ఇతి ఉః ప్రత్యయః. **అసురాయ** ప్రాణప్రదాతుః జీవాత్మనః. అసూన్ ప్రాణాన్ రాతి దదాతీత్యసురః. షష్ఠ్యర్థే చతుర్థీ. **నిర్ణిజే** శోధనాయ. నిర్ పూర్వాద్ ణిజిర్ శౌచపోషణయోః ఇతి క్విబన్తస్య చతుర్థ్యేకవచనే రూపమ్. **విపామ్** మేధావినామ్ విప ఇతి మేధావినామ నిఘం... 3 । 15. **అగ్రే** సమ్ముఖమ్ **వి యన్తి** విశేషతః శిష్యభావేన గచ్ఛన్తి. ॥ 2 ॥

అత్ర పౌంస్యే ధనుష్ట్వస్యారోపణాద్ రూపకాలఙ్కారః. యోగసాధనాయాం ధనుషో రూపకం ముణ్డకేఽపి ప్రపఞ్చితమ్. తథాహి ''ధనుర్గృహీత్వౌపనిషదం మహాస్త్రం శరం హ్యుపాసానిశితం సంధయీత. ఆయమ్య తద్భావగతేన చేతసా లక్ష్యం తదేవాక్షరం సోమ్య విద్ధి. ప్రణవో ధనుః శరో హ్యాత్మా బ్రహ్మ తల్లక్ష్యముచ్యతే. అప్రమత్తేన వేద్ధవ్యం శరవత్ తన్మయో భవేత్'' ఇతి ము... 2 । 2 । 3,4. ॥ 2 ॥

భావార్థః-యోగసాధకా జనాః స్వపురుషార్థేన, ధ్యానేన, గురోః కృపయా చ స్వకీయమాత్మానం సంశోధ్య పరమాత్మానం ప్రాప్తుమర్హన్తి. ॥ 2 ॥

1161. ఈ మంత్రములో సోమపరమేశ్వరుని పొందుటకొరకు ఉపాసకులేమిచేయుదురను విషయము గలదు.

పదార్థము :-(హర్యతాయ) కోరదగిన (ధృష్ణవే) కామ క్రోధాది శత్రువులను అణచిపెట్టునట్టి సోమపరమాత్మను పొందుటకొరకు యోగసాధకులు (పౌంస్యమ్) పురుషార్థరూప (ధనుః) ధనుస్సును (ఆ తన్వన్తి) ఎక్కుపెట్టుదురు. అనగా పురుషార్థరూపనారిని సారించెదరు (శుక్రాః) పవిత్ర అంతఃకరణముగలవారు (మహీయువః) పూజించగోరు సాధకులు (అసురాయ) ప్రాణప్రదాయకమగు జీవాత్మను (నిర్ణిజే) శుద్ధమొనర్చుటకొరకు (విపామ్) మేధావులగు విద్వాంసులు (అగ్రే) సమ్ముఖమునకు (వి యన్తి) విశేష శిష్యభావముతో చేరుచుందురు. ॥2॥

ఈ మంత్రములో పౌంస్యమునందు ధనుస్సుయొక్క ఆరోపముండుటచే రూపకాలంకారము గలదు. యోగసాధనలో ధనుస్సుయొక్క రూపకము ముండకోపనిషత్తులో ఈ ప్రకారముగ

బంధించబడినది. ' ఉపనిషత్తులలో వర్ణించబడిన బ్రహ్మవిద్యారూప ధనుస్సును పట్టుకొని దానిపై ఉపాసనారూపబాణమును ఎక్కుపెట్టవలెను. తన్మయచిత్తముతో ధనుస్సును లాగుకొని అక్షరబ్రహ్మరూప లక్ష్యమును ఛేదించవలెను. ప్రణవము ధనుస్సు, బ్రహ్మ దాని లక్ష్యము. అప్రమత్తతతో బ్రహ్మను సాధించుకొనవలెను. ఆ సమయమున ఉపాసకుడు బాణమువలె తన్మయుడైయుండవలెను.. ॥ము.౨-౨-౩,౪॥౭॥

భావార్థము :- యోగసాధకులు తను పురుషార్థముచే ధ్యానము మరియు గురువు కృపచే తమ ఆత్మను శుద్ధపరచుకొని పరమాత్మను పొందు యోగ్యతకు చేరుకొందురు. ॥౭॥

551. Enlightened devotees longing for God, approach wise men for the growth of devotional feeling which gives them new life. When they come into contact with wise men and are instructed by them, they make rapid progress towards the Realisation of the Supreme Being Who is to be desired by all and Who drives away all evils. II7II

౫౫౨. ఋషిః – ఋజిశ్వామ్బరీషౌ । దేవతా – పవమానః సోమః।

ఛన్దః – అనుష్టుప్। స్వరః – గాన్ధారః.

అథ జీవాత్మనః శోధనవిషయమాహ.

౧౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧౨
౫౫౨. పరి త్యం హర్యతం హరిం బభ్రుం పునన్తి వారేణ ।
౨ ౩౨ఉ ౩ ౨ఉ౩ ౧౨ ౩౧ ౨ర
యోదేవాన్విశ్వాఀ ఇత్పరి మదేన సహగచ్ఛతి ॥ ౮ ॥

౧౨ర ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨
ప. వి :– పరి । త్యమ్ । హర్యతమ్ । హరిమ్ । బభ్రుమ్ । పునన్తి । వారేణ । యః । దేవాన్ ।
౧౨ర ౧౨ర ౧ ౨ర ౩౨ ౧౨ర
విశ్వాన్ । ఇత్ । పరి । మదేన । సహ । గచ్ఛతి ॥ ౮ ॥

పదార్థః- యోగసాధనపరాయణా జనాః **త్యమ్** తమ్. అస్తి తావద్ వేదే త్యచ్ఛబ్దః తచ్ఛబ్దపర్యాయః. **హర్యతమ్** స్పృహణీయమ్, **బభ్రుమ్** శరీరస్య భరణపోషణకర్తారమ్. బిభర్తీతి బభ్రుః, డుభృఞ్ ధారణపోషణయోః 'కుర్భ్రశ్చ. ఉ. ౧ ।౨౨' ఇతి కు ప్రత్యయో ధాతోర్ద్విత్వం చ. **హరిమ్** స్వకీయమ్ ఆత్మానమ్ **వారేణ** దోషనివారకేణ యమనియమాదినా ఈశ్వరప్రణిధానేన చ **పునన్తి** శోధయన్తి, **యః** ఆత్మా **మదేన సహ** ఆనన్దేన సార్ధమ్ **విశ్వాన్ ఇత్** సర్వాన్ ఏవ **దేవాన్** ప్రాణమనోబుద్ధి చిత్తాహంకారేన్ద్రియాదీన్ **పరిగచ్ఛతి** వ్యాప్నోతి. ॥ ౮ ॥

సోమౌషధిరసరూపః సోమోఽపి హరిరుచ్యతే. శ్లేషేణ తత్పక్షేఽర్థా యోజనీయః. తత్పక్షే బభ్రుః బభ్రువర్ణః వారః అవిబాలనిర్మితం దశాపవిత్రమ్, యేన సోమరసం పునన్తి. స చ సోమరసః మదేన సహ సర్వాన్ పాతౄన్ గచ్ఛతి. ॥8॥

భావార్థః:- అసత్యహింసాఛలకపటసంశయప్రమాదాలస్యభ్రాన్త్యాదిదోషైర్దూషితం స్వకీయమాత్మానం యోగోపాయైః సంశోధ్యైవ మనుష్యః పారమార్థికమైహికం చోత్కర్షం ప్రాప్తుమర్హతి.॥ 8 ॥

ఆశ్రి. ఈ మంత్రములో జీవాత్మయొక్క శోధన విషయము వర్ణించబడినది.

పదార్థము :- యోగసాధన నొనర్చువారు (త్యమ్) అట్టి (హర్యతమ్) కోరదగిన (బభ్రుమ్) శరీరముయొక్క భరణ పోషణకర్తయగు (హరిమ్) తమ ఆత్మను (వారేణ) దోషనివారకములగు యమ, నియమాదుల మరియు ఈశ్వర ప్రణిధానముద్వార (పునన్తి) శుద్ధపరచికొందురు (యః) ఈ యాత్మ యోగసిద్ధియైన పిదప (మదేన సహ) ఆనందముతో గూడ (విశ్వాన్ ఇత్) సమస్త (దేవాన్) ప్రాణము, మనస్సు, బుద్ధి, చిత్తము, అహంకారము, ఇంద్రియములు మున్నగువానిని (పరిగచ్ఛతి) వ్యాప్తిపరచుకొనును.॥8॥

సోమ ఓషధియొక్క రసముకూడ హరి యనిపించుకొనును. శ్లేషముచే దానిపక్షమునందును అర్థయోజననొనర్చవలెను. ఆ పక్షములో 'బభ్రు' అనుదాని అర్థము బూడిదవర్ణము మరియు ఆక్రమణము అనుదాని అర్థము గొఱ్ఱెల వెంట్రుకలతో నిర్మితమైన దశాపవిత్రము, అనగా దేనితో సోమరసము జల్లించుకొని శుద్ధియొనర్చబడునో, అట్టి సోమరసము ఆనందము నిచ్చుచు పానమొనర్చువారందరను చేరుచుండును.॥8॥

భావార్థము :- అసత్యము, హింస, ఛలము, కపటము, సంశయము, ప్రమాదము, ఆలస్యము అనగా సోమరితనము, భ్రాంతి మున్నగు దోషములచే దూషితమైన తమ ఆత్మలను యోగ ఉపాసకులచే శుద్ధ పరచబడియే మనుష్యులు ఐహిక మరియు పారమార్థిక ఉత్కర్షతను పొందుటకు అర్హత గలవారు కాగలుగుదురు.॥8॥

552. Devotees worship that God Who is to be desired by all, Who is the Nourisher and Support of the world by driving away all evils. He on account of His own Bliss, goes to all enlightened persons, filling them also with that rapturous joy. II8II

౫౫౩. ఋషిః – ప్రజాపతిర్వాచ్యోవా। దేవతా – పవమానః సోమః।

ఛన్దః – అనుష్టుప్। స్వరః – గాన్ధారః.

అథ కీదృశో జనః సమాజాద్ బహిష్కార్య ఇత్యాహ.

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర
౫౫౩. ప్ర సున్వానాయాన్ధసో మర్తో న వష్ట తద్వచః।

౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర
అప శ్వానమరాధసం హతా మఖం న భృగవః ॥౯॥

౨ ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర
ప.వి :– ప్ర । సున్వానాయ। అన్ధసః । మర్తః । న । వష్ట । తత్ –వచః । అప । శ్వానమ్ ।
౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర
అరాధసమ్ – అ –రాధసమ్ । హత । మఖమ్ । న । భృగవః ॥౯॥

పదార్థః- అన్ధసః సోమరసస్య. ద్వితీయార్థే షష్ఠీ. **సున్వానాయ** అభిషవం కుర్వతే, సోమయాగ పరాయణాయ సమాజసేవాపరాయణాయ ప్రభుభక్తిపరాయణాయ వా జనాయ, యః **మర్తః** మనుష్యః **తత్** ప్రశంసాత్మకమ్ **వచః** వచనమ్ **న ప్ర వష్ట** న కామయతే, తస్య ప్రశంసాం న కరోతి, ప్రత్యుత తస్మై ద్రుహ్యతీత్యర్థః. వశ కాన్తౌ అదాదిః, ఆత్మనేపదం ఛాన్దసమ్. లడర్థే లఙ్, అడాగమాభావః. తమ్ **అరాధసమ్** యజ్ఞస్య, సమాజస్య, పరమేశ్వరస్య చ అనారాధకమ్ **శ్వానమ్** శ్వవృత్తిం లోభపరాయణం స్వోదరంభరిం జనమ్ **అప హత** దూరీకురుత. హన్తేర్లోటి మధ్యమబహువచనే రూపమ్. సంహితాయామ్ 'ద్వ్యచోఽతస్తిఙః. అ. ౬।౩।౧౩౫' ఇతి దీర్ఘః. **న** యథా **భృగవః** తపస్వినో జనాః. భృజ్జతి తపసా శరీరమితి భృగుః. భ్రస్జ పాకే ధాతోః 'ప్రథిమ్రదిభ్రస్జాం సమ్ప్రసారణం సలోపశ్చ. ఉ. ౧।౨౮' ఇతి కు ప్రత్యయః సమ్ప్రసారణం సకారలోపశ్చ. **మఖమ్** చాఞ్చల్యమ్ అపఘ్నన్తి తద్వత్. మఖ గత్యర్థః, భ్వాదిః. యద్వా మఖో మఖాసురః, ఛద్మయజ్ఞో నరః, తం భృగవః తేజస్వినో రాజపురుషాః యథా అపఘ్నన్తి దణ్డయన్తి తద్వదిత్యర్థోఽధ్యవసేయః. ॥౯॥

'శ్వానమ్' ఇత్యత్ర సాధ్యవసానలక్షణామూలోఽతిశయోక్తిరలఙ్కారః. నిరుక్తపద్ధత్యా తు లుప్తోపమాఽర్థోపమా వ్యంగ్యోపమా వా, యథాహ యాస్కాచార్యః - ''అథ లుప్తోపమాన్యర్థోపమానీత్యాచక్షతే. సింహో వ్యాఘ్ర ఇతి పూజాయామ్, శ్వా కాక ఇతి కుత్సాయామ్. (నిరు...౩.౧౮)'' ఇతి. 'మఖం న భృగవః' ఇత్యత్రోపమాలఙ్కారః. ॥౯॥

భావార్థః- పరమేశ్వరద్రోహీ, యజ్ఞద్రోహీ, సమాజద్రోహీ, శ్వవద్ విషయలుబ్ధో జనః సమాజాద్ బహిష్కార్యః. ॥౯॥

అత్ర పరమాత్మసోమస్య తజ్జన్య బ్రహ్మానన్దరససోమస్య చ ప్రాప్త్యుపాయ వర్ణనాదేత-ద్దశత్యర్థస్య పూర్వదశత్యర్థేన సహ సంగతిరస్తి.

ఇతి షష్ఠే ప్రపాఠకే ద్వితీయార్ధే ప్రథమాదశతిః.

ఇతి పఞ్చమేఽధ్యాయేఽష్టమః ఖణ్డః.

ఋ3. ఈ మంత్రములో ఎట్టి మనుష్యులను సమాజమునుండి బహిష్కరించవలెనను విషయము కలదు.

పదార్థము :-(అన్ధసః) సోమరసమును (సున్వానాయ) అభిషుత మొనర్చువారు అనగా సోమయాగము, సమాజసేవ మరియు ప్రభుభక్తి యొనర్చువారికొరకు ఆ (మర్తః) మనుష్యులకు (తత్) అట్టి ప్రశంసనీయ (వచః) వచనములకు (న ప్ర వష్ట) చెప్పవలదు. అట్టి (అరాధసమ్) యజ్ఞములు, సమాజసేవ, ప్రభుసేవచేయని (శ్వానమ్) శునకమువంటి లోభులు కేవలము తమ పొట్టలనేనింపుకొనుచుండు మనుష్యులను (అపహత) దూరమొనర్చుడు (న) అటుల (భృగవః) తేజోవంతులగు రాజపురుషులు (మఖమ్) చంచలతను దూరము చేయును. మరియు(న) ఎట్లైతే (భృగవః) తేజస్వియైన రాజపురుషుడు (మఖమ్) మఖాసురిని అనగా! యజ్ఞాదులపేరుతో మోసగించువారిని దండించుచుండెదరో అటుల.॥౯॥

'శ్వానమ్' లో సాధ్యవసానాలక్షణామూలక అతిశయోక్తి అలంకారము గలదు. నిరుక్త పద్ధతిచే 'శ్వానమ్' లో లుప్తోపమా, అర్థోపమా, లేక వ్యంగ్యోపమా కలదు. ఎట్లనగా నిరుక్తము (3-౧౮)లో లుప్తోపమా ప్రసంగములో శ్వా మరియు కాక నిందా అర్థములో లుప్తోపమారూపములో వచ్చుచున్నవి. 'మఖం న భృగవః' లో ఉపమాలంకారము గలదు.॥౯॥

భావార్థము :-పరమాత్మద్రోహి, యజ్ఞద్రోహి, సమాజద్రోహి మరియు శ్వానమువంటి విషయలోభులను సమాజమునుండి బహిష్కరించవలెను.॥౯॥

ఈ దశతిలో పరమాత్మరూప సోముడు మరియు పరమాత్మజన్య బ్రహ్మానందప్రాప్తికి ఉపాయముల వర్ణన యున్నందున ఈ దశతియొక్క విషయములకు పూర్వపుదశతియొక్క విషయములతో సంగతిగలదు.

ఆరవప్రపాఠకములో ద్వితీయార్ధముయొక్క మొదటిదశతి సమాప్తమైనది.

ఐదవఅధ్యాయమునందలి ఎనిమిదవఖణ్డము సమాప్తము.

553. A man should not desire to hear bad or condemnatory words against devotional juice which is produced for pleasing God. O devotees! you should keep away a man of dog-like nature (greedy and jealous) who does not worship the Lord, as wise experienced persons keep away all selfish acts. II9II

ద్వితీయాదశతిః

౫౫౪. ఋషిః – కవిర్భార్గవః। దేవతా – పవమానః సోమః।

ఛన్దః – జగతీ। స్వరః – నిషాదః.

తత్రాదౌ సోమస్య పరమాత్మనో మహిమానమాహ.

3 2 3 1 2 3 1 2 3 1 2 3 2ఉ
౫౫౪. అభి ప్రియాణి పవతే చనోహితో నామాని యహ్వో

3 2 3 1 2 1 2ర 3 2 3 2ఉ 3
అధి యేషువర్ధతే । ఆ సూర్యస్య బృహతో బృహన్నధి

2 3 1 2 3 2
రథం విశ్వఞ్చమరుహద్విచక్షణః ॥ ౧ ॥

3 2 3 1 2 3 1 2ర 1 2ర 3 1 2ర 3 2
ప.వి :– అభి । ప్రియాణి । పవతే । చనోహితః – చనః – హితః । నామాని । యహ్వః ।
1 2ర 1 2ర 1 2ర 1 2ర 3 2 3 2 1 2ర 1 2ర 1 2ర
అధి । యేషు । వర్ధతే । ఆ । సూర్యస్య । బృహతః । బృహన్ । అధి । రథమ్ । విశ్వఞ్చమ్ –
3 2 3 2
వి–స్వఞ్చమ్ । అరుహత్ । విచక్షణః – వి – చక్షణః॥ ౧ ॥

పదార్థః- చనోహితః చనసి ఆస్వాదే హితః హితకరః. చనః ఇత్యన్ననామ. నిరు. ౬।౧౬. **యహ్వః** మహాన్ పరమాత్మసోమః **ప్రియాణి** స్నిగ్ధాని **నామాని** నమనశీలాని హృదయాని **అభి** అభిలక్ష్య **పవతే** ప్రవాహితో భవతి, **యేషు అధి** యేషు హృదయేషు అయమ్ **వర్ధతే** వృద్ధిమాప్నోతి. కిఞ్చ **విచక్షణః** విశేషేణ ద్రష్టా **బృహన్** మహాశక్తిః ఏషపరమాత్మా **బృహతః** విశాలస్య **సూర్యస్య** ఆదిత్యస్య **వి - స్వఞ్చమ్** వివిధతయా శోభనగతియుక్తమ్ **రథమ్ అధి** రథస్యోపరి **ఆ అరుహత్** ఆరూఢవానస్తి. స ఏవ సూర్యమణ్డలస్య కార్యవిధిం సఞ్చాలయతీత్యర్థః. ''యోఽసావాదిత్యే పురుషః సోఽసావహమ్'' (య. ౪౦।౧౭) ఇతి శ్రుతేః. ॥ ౧ ॥

భావార్థః- సర్వస్యాః సూర్యచన్ద్రాదిసృష్టేః సఞ్చాలకః పరమేశ్వరో ధ్యాతః సన్నుపాసకానాం హృదయే ప్రకటీభవతి. ॥ ౧ ॥

౫౫౪. ఈ మొదటి మంత్రములో సోమపరమాత్మయొక్క మహిమను వర్ణించబడినది.

పదార్థము :-(చనోహితః) ఆస్వాదించుటయందు హితకారి (యహ్వః) మహాన్ పరమాత్మరూపసోమము (ప్రియాణి) ప్రియముగ (నామాని) నమనశీలమగు హృదయము (అభి)

వైపునకు (పవతే) ప్రవహించుచు వెళ్లును (యేషు అధి) ఏ హృదయమునకు ఇది (వర్తతే) చేరునో (విచక్షణః) విశేషద్రష్ట (బృహన్) మహాశక్తిగల ఈ పరమాత్మయే (బృహతః) విశాలమగు (సూర్యస్య) సూర్యుని (విష్వఞ్చమ్) వివిధ ఉత్కృష్టనడకగల (రథమ్ అధి) రథముపై (ఆ అరుహత్) ఆరూఢమైనది. అనగా ఆదిత్యమండలముయొక్క కార్యవిధులనుకూడ అదియే సంచాలనమొనర్చుచున్నది. ఎట్లన, వేదములో స్వయముగ పరమాత్మయే ' ఆదిత్యునియందు ఏ పురుషుడు గలడో ఆతడు నేనే ॥య.౪౦-౧౭॥యని చెప్పినాడు.॥౧॥

భావార్థము :-సూర్యుడు, చంద్రుడు మున్నగు సమస్త సృష్టిసంచాలకుడగు పరమేశ్వరుడు ధ్యానమొనర్చు ఉపాసకుల హృదయములందు ప్రకటమైపోగలడు.॥౧॥

554. A devotee who is fond of spiritual food in the form of true devotion, takes dear names of the Lord, over which the great and graciously minded he grows. After wards, being wise, he mounts on the mighty God's car, (so to speak,) which pervades on all sides. He attains emancipation. [Mounting on the Mighty God's Car is to be taken figuratively meaning realising the presence of the Almighty]. ll1ll

౫౫౫. ఋషిః - కవిర్భార్గవః। దేవతా - పవమానః సోమః।

ఛన్దః - జగతీ। స్వరః - నిషాదః.

అథ బ్రహ్మానన్దరసాదీన్ ప్రార్థయతే.

౩ ౧౨ ౩ ౧ ౨౩ ౨ ౩ ౧౨ ౩ ౨ ౩౨ ౩ ౧ ౨
౫౫౫. అచోదసో నో ధన్వన్త్విన్దవః ప్ర స్వానాసో బృహద్దేవేషు హరయః।
౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧౨ ౩ ౧ ౨
వి చిదశ్నానా ఇషయో అరాతయోఽర్యో నః
౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
సన్తుసనిషన్తు నో ధియః ॥౨॥

౩ ౧౨ ౩ ౧౨ ౩ ౧౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౨
ప.వి :- అచోదసః - అ-చోదసః। నః। ధన్వన్తు। ఇన్దవః। ప్ర। స్వానాసః। బృహత్।
౩౧౨ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౧౨ర ౧౨ర ౩ ౨
దేవేషు। హరయః। వి। చిత్। అశ్నానాః। ఇషయః। అరాతయః - అ-రాతయః। అర్యః।
౩ ౧౨ర ౩ ౧౨ర
నః। సన్తు। సనిషన్తు। నః। ధియః॥౨॥

పదార్థః- అచోదసః అన్యేన కేనాపి అప్రేరితాః స్వాభావికాః స్రుతా ఇత్యర్థః, **స్వానాసః** శబ్దకారిణః దివ్యసన్దేశవాహినః ఇత్యర్థః. స్వనన్తి శబ్దాయన్తే ఇతి స్వానాః, త ఏవ స్వానాసః. **హరయః** పాపహారిణః

ఇన్దవః బ్రహ్మానన్దరసాః **నః** అస్మాకమ్ **దేవేషు** రాష్ట్రస్య విద్వత్సు, శరీరస్య మనోబుద్ధీన్ద్రియాదిషు వా **బృహత్** బహు **ప్ర ధన్వన్తు** ప్రకృష్టతయా ప్రాప్నువన్తు. ధన్వతిః గతికర్మా. నిఘం...౨।౧౪. **ఇషయః** భోగేచ్ఛామాత్రపరాయణాః. ఇషు ఇచ్ఛాయామ్. **అశ్నానాః** స్వయమేవ భుఞ్జానాః, **అరాతయః** అదానశీలాః **నః అర్యః** అస్మాకమ్ అరయః ఆధ్యాత్మికా బాహ్యాశ్చ శత్రవః. అత్ర 'జసాదిషు ఛన్దసి వావచనం ప్రాఙ్ ణౌ చంగ్యుపధాయాః. అ. ౭।౩।౧౦౯ వా...' ఇతి గుణాభావే యణి రూపమ్. **వి చిత్ సన్తు** అస్మత్తో దూరే ఏవ భవన్తు, **ధియః** సద్విచారాశ్చ **నః** అస్మాన్ **సనిషన్తు** సంభజన్తు. షణ సమ్భక్తౌ భ్వాదిః, లోటి సనన్తు ఇతి ప్రాప్తే బహులం సిబ్వికరణే రూపమ్. ॥౨॥

అత్ర నకారాదీనామసకృదావర్తనాద్ వృత్త్యనుప్రాసోఽలఙ్కారః. 'నః సన్తు, ని షన్తు' ఇతి చ ఛేకానుప్రాసః. ॥౨॥

భావార్థః- అస్మాభిర్దుర్విచారరూపాః కామక్రోధాది రూపాస్తస్కరవఞ్చకాది రూపాశ్చ శత్రవో ఉప - నేయాః, సద్విచారాః పల్లవనీయాః, బ్రహ్మానన్దరసాశ్చ స్వాత్మని ప్రవాహయితవ్యాః. ॥ ౨ ॥

ఆ.ఆ. ఈ మంత్రములో బ్రహ్మానందము మున్నగువాని యాచన కలదు.

పదార్థము :- (అచోదసః) ఇతరులెవ్వరి ప్రేరణ లేకుండనే స్వభావముగ వెళ్ళినట్టి (స్వానాసః) శబ్దకారి, అనగా దివ్యసందేశమును వినిపించునట్టి (హరయః) పాపహారియగు (ఇన్దవః) బ్రహ్మానందరసము (నః) మా (దేవేషు) రాష్ట్రమునందలి విద్వాంసులలో మరియు శరీరసంబంధ మనస్సు, బుద్ధి, ఇంద్రియములు మున్నగువానియందు (బృహత్) అత్యధికముగ (ప్ర ధన్వన్తు) ఉత్తమముగ ప్రాప్తించవలెను (ఇషయః) కేవలము భోగములను కోరుకొనునట్టి (అశ్నానాః) స్వయముగానే తినుచుండునట్టి (అరాతయః) లోభులు (నః అర్యః) మాయొక్క ఆత్మిక మరియు బాహ్య శత్రువులు (వి చిత్ సన్తు) మానుండి దూరముగనే యుండవలెను. మరియు (ధియః) సద్విచారములు (నః) మాకు (సనిషన్తు) ప్రాప్తించవలెను. ॥౨॥

ఈ మంత్రములో న కారము మున్నగునవి అనేకసార్లు ఆవృత్తియగుటవల్ల వృత్త్యనుప్రాస అలంకారమైనది. 'నః, సన్తు, నిషన్తు' లో ఛేకానుప్రాసము గలదు. ॥౨॥

భావార్థము :- మనము దురాలోచనలవంటి, కామక్రోధములవంటి మరియు చోరులు వంచకులు మున్నగువారివంటి శత్రువులను దూరపరచుకొనవలెను. సదాచారములను చిగిరించుకొనవలెను. మరియు బ్రహ్మానందరసములను తమయాత్మలందు ప్రవహింపజేసికొనవలెను. ॥౨॥

555. May the devotees of God Who are enlightened, leading good lives and removing all sins from us, lead us to those places where great scholars dwell. May those who desire to take this spiritual food (of devotion) take it. May our enemies-evil tendencies and persons etc. never prosper. May we always have good intellects. ll2ll

౫౫౬. ఋషిః - కవిర్భార్గవః। దేవతా - పవమానః సోమః।

ఛన్దః - జగతీ। స్వరః - నిషాదః.

అథ పరమాత్మ సోమప్రాప్తేః ఫలం వర్ణయతి.

౩ ౨ఉ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨౩ ౨ ౩
౫౫౬. ఏష ప్ర కోశే మధుమాꣳ అచిక్రదదిన్ద్రస్య వజ్రో
౧౨ ౩ ౧౨ ౩౨ ౧౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧౨
వపుషోవపుష్టమః । అభ్యృ౩తస్య సుదుఘా ఘృతశ్చుతో
౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩౧౨
వాశ్రా అర్షన్తి పయసా చ ధేనవః ॥ ౩ ॥

౩ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧౨ర
ప. వి:- ఏషః। ప్ర । కోశే । మధుమాన్ । అచిక్రదత్ । ఇన్ద్రస్య । వజ్రః । వపుషః ।
౧౨ర ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర
వపుష్టమః । అభి । ఋతస్య। సుదుఘాః- సు-దుఘాః । ఘృతశ్చుతః -ఘృత - శ్చుతః।
౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧౨
వాశ్రాః। అర్షన్తి । పయసా । చ । ధేనవః॥ ౩ ॥

పదార్థః- **ఏషః** అయమ్ **మధుమాన్** మధురరసమయః పరమాత్మసోమః **కోశే** అస్మాకం మనోమయకోశే **ప్ర అచిక్రదత్** దివ్యం శబ్దం కారయతి. క్రదతేః శబ్దకర్మణో ణిచి లుఙిరూపమ్. యేన **ఇన్ద్రస్య** జీవాత్మనః **వజ్రః** కామక్రోధాది రిపుగణానాం వర్జనసామర్థ్యమ్ **వపుషః వపుష్టమః** దీప్తాత్ దీప్తతమః యద్వా వపుష్మతో వపుష్మత్తమః విశాలాద్ విశాలతమః ఇత్యర్థః, సఞ్జాతః. **వాశ్రాః** శబ్దాయమానాః. వాశృ శబ్దే. వాశన్తే శబ్దాయన్తే ఇతి వాశ్రాః, అత్ర 'స్ఫాయితఞ్చి... ఉ. ౨।౧౨' ఇతి రక్ ప్రత్యయః. **ధేనవః** వేదవాగ్లక్షణా గావః **ఋతస్య** సత్యస్య **సుదుఘాః** సుష్ఠు దోగ్ధ్ర్యః, **ఘృతశ్చుతః** తేజోరూపస్య ఘృతస్య స్రావయిత్ర్యశ్చ సత్యః **పయసా చ** వేదార్థరూపేణ దుగ్ధేన చ సహ **అభి అర్షన్తి** అస్మాన్ ప్రతి ప్రాప్నువన్తి. ॥ ౩ ॥

అత్ర వేదవాచి ధేనుత్వారోపాద్ వేదార్థే చ పయస్త్వారోపాద్ ఉపమానేనోపమేయస్య నిగరణాచ్చాతిశయోక్తిరలఙ్కారః. ॥ ౩ ॥

భావార్థః-యదా వేదవాగ్రూపా ధేనవః పవిత్రం పావకం చ వేదార్థరూపం స్వకీయం పయః పాయయన్తి తదా తేన పయసా మనుష్యస్యాత్మా సత్యమయస్తేజోమయో బలవత్తమః పవిత్రః పరిపుష్టశ్చ జాయతే. ॥ ౩ ॥

౫౫౬. ఈ మంత్రములో పరమాత్మరూప సోమముయొక్క ప్రాప్తి ఫలమును వర్ణించబడినది.

పదార్థము :-(ఏషః) ఈ (మధుమాన్) మధుర పరమాత్మరూప సోమము (కోశే) మా మనోమయకోశమునందు (ప్ర అచిక్రదత్) దివ్యశబ్దమొనర్చుచున్నది. దీనివల్ల (ఇన్ద్రస్య) జీవాత్మయొక్క (వజ్రః) కామక్రోధాది శత్రువులను వర్జించునట్టి సామర్థ్యము (వపుషః వపుష్టమః) దీప్తినుండి, దీప్తితమముగ, లేక విశాలముగా, విశాలతమముగాయైపోయినది. (వాశ్రాః) శబ్దాయమాన (ధేనవః) వేదవాణిరూప గోవులు (ఋతస్య) సత్యమను (సుదుఘాః) పుష్టివంతమగు గోక్షీరములు పితుకుకొను మరియు (ఘృతశ్చుతః) తేజోరూప నేయిని ప్రవహింపజేయునట్టిదిగనుండి (పయసా) వేదార్థరూప క్షీరములతోగూడ (అభి అర్షన్తి) మనకు లభించుచున్నది.॥3॥

ఈ మంత్రములో వేదవాణులలో గోవుల, వేదార్థములో క్షీరముల ఆరోపణముండుటచే మరియు ఉపమానము ద్వార ఉపయోగముయొక్క నిగరణ, అనగా మ్రింగుటయనునది యుండుటచే అతిశయోక్తి అలంకారము గలదు.॥3॥

భావార్థము :-వేదవాణిరూప గోవులు తమ పవిత్ర మరియు పవిత్రకారియగు వేదార్థరూపక్షీరములను త్రాగించినప్పుడు అట్టి దుగ్ధములవల్ల మనుష్యుల ఆత్మ సత్యమయము, తేజోమయము, అత్యంత శక్తిమయము, పవిత్రము మరియు పరిపుష్టివంతమైపోవును.॥3॥

556. This God Who is full of sweetness, love and bliss, gives us instruction, being present in our hearts. The thunderbolt of God in the form of true wisdom is most beauteous of the beauteous and most brilliant among brilliant objects. As at our Yajna, the graceful, butter yielding milchcows let down the milk, so the words of truth which fill us with splendour come out and feed all people. God reveals His undecaying and sweet elixir of divine joy. II3II

౫౫౭. ఋషిః – ఋషిగణః। దేవతా – పవమానః సోమః।

ఛన్దః – జగతీ। స్వరః – నిషాదః.

అథ పరమాత్మనో జీవాత్మనశ్చ మైత్రీవిషయమాహ.

౫౫౭. ప్రో అయాసీదిన్దురిన్ద్రస్య నిష్కృతం సఖా సఖ్యుర్న

ప్ర మినాతి సఙ్గిరమ్। మర్య ఇవ యువతిభిః

సమర్షతి సోమః కలశే శతయామనా పథా॥ ४ ॥

2 3 12ర 12ర 3 2 3 2 12ర
ప. వి:- ప్ర - ఉ । అయాసీత్ । ఇన్దుః । ఇన్ద్రస్య । నిష్కృతమ్ - నిః-కృతమ్ । సఖా -

3 12ర 3 2 3 12 3 12ర 12ర 3
స-ఖా । సఖ్యుః - స-ఖ్యుః । న । ప్ర - మినాతి । సఙ్గిరమ్ - సమ్ -గిరమ్ । మర్యః । ఇవ ।

12 3 12ర 312 312 32 3 2
యువతిభిః । సమ్-అర్షతి । సోమః । కలశే । శతయామనా - శత-యామనా । పథా ॥ ४ ॥

పదార్థః- **ఇన్దుః** తేజసా దీప్తః శ్రద్ధారసభరితోవా జీవాత్మా **ఇన్ద్రస్య** పరమాత్మనః **నిష్కృతమ్** శరణరూపం గృహమ్ **ప్ర ఉ అయాసీత్** ప్రయాతి ఖలు. **సఖా** సుహృత్ పరమాత్మా **సఖ్యుః** స్వసుహృదో జీవాత్మనః **సంగిరమ్** స్తుతిం ప్రార్థనాం చ **న ప్రమినాతి** న విఫలయతి, ప్రత్యుత పూరయత్యేవ. **మర్యః ఇవ** మనుష్యో యథా **శతయామనా పథా** బహుపద్ధతినా వ్యవహారమార్గేణ **యువతిభిః** తరుణీభిః పత్నీ - పుత్రీ - భగిన్యాదిభిః సహ **సమర్షతి** సంమిలతి తథా **సోమః** జీవాత్మా **శతయామనా పథా**. శతసాధనోపేతేన యోగమార్గేణ **కలశే** పరమాత్మరూపే ద్రోణకలశే **యువతిభిః** తరుణీభిః శక్తిభిః **సమర్షతి** సంగచ్ఛతే. ॥ ४ ॥

అత్ర శ్లేషేణ సోమౌషధిరసపరోఽప్యర్థో యోజనీయః. తతశ్చ సోమౌషధిరసేన జీవాత్మన ఉపమానోపమేయభావో వ్యజ్యతే. సోమౌషధిరసో యథా దశాపవిత్రస్య బహుచ్ఛిద్రేణ మార్గేణ ద్రోణకలశే అద్భిః సహ సంగచ్ఛతే తథా జీవాత్మా బహుసాధనేన యోగమార్గేణ పరమాత్మని శక్తిభిః సంగచ్ఛతే ఇతి. 'మర్య ఇవ యువతిభిః' ఇత్యాదౌ శ్లిష్టోపమాలఙ్కారః. ॥ ४ ॥

భావార్థః-పరమాత్మనా సహ సఖ్యస్థాపనేన మనుష్యస్యాత్మా కృతకృత్యో జాయతే. ॥ ४ ॥

౫౩౭. ఈ మంత్రములో పరమాత్మ మరియు జీవాత్మ మైత్రి విషయముండును.

పదార్థము :- (ఇన్దుః) తేజముతో దీప్తివంతము, శ్రద్ధారసముచే పరిపూర్ణమైన జీవాత్మ (ఇన్ద్రస్య) పరమాత్మయొక్క (నిష్కృతమ్) శరణరూప గృహమునకు (ప్ర ఉ అయాసీత్) ప్రయాణమగును (సఖా) మిత్రుడగు పరమేశ్వరుడు (సఖ్యుః) తన మిత్రుడగు జీవాత్మయొక్క (సంగిరమ్) స్తుతి మరియు ప్రార్థనలను (న ప్రమినాతి) వృధాయొనర్చడు. కాని సఫలవంతమేచేయును. (మర్యః) మనుష్యుల (ఇవ) వలె (శతయామనా పథా) అనేక పద్ధతులుగల వ్యవహారమార్గము ద్వారా ఎటుల (యువతిభిః) భార్య, పుత్రిక, సోదరీమణులు మున్నగు యువతులచే (సమర్షతి) కలియునో, అటులనే (సోమః) జీవాత్మ (శతయామనా పథా) అనేక సాధనలుగల యోగమార్గముద్వారా (కలశే) షోడశకళలుగల పరమాత్మరూప ద్రోణకలశములందు (యువతిభిః) తరుణ శక్తులచే (సమర్షతి) కలియును. ॥४॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషముచే సోమపక్ష అర్థముయొక్క యోజనకూడ చేయవలెను. సోమరసము మరియు జీవాత్మలయందు ఉపమాన ఉపమేయభావములు స్పష్టమగుచున్నవి. సోమరసమెటుల దశాపవిత్రముయొక్క బహుఛిద్రమార్గముల ద్వార ద్రోణకలశములందు చేరి 'ఆపః' యువతులతో కలియునో, అటులనే జీవాత్మ అనేక సాధనములుగల యోగమార్గమున పరమాత్మను చేరి ఆయన శక్తులచే సాంగత్యమొనర్చును. 'మర్య ఇవ యువతిభిః' మున్నగువానియందు శ్లిష్టోపమాలంకారము గలదు.॥४॥

భావార్థము :- పరమాత్మునితో మిత్రత్వము స్థాపితమొనర్చుకొని మనుష్యుల ఆత్మ కృతకృత్యతనొందును.॥४॥

557. The devout soul starts forth for God's abode emancipation and slights not as a friend, the words (in the form of the Vedas) of her friend. Being of peaceful nature, she enjoys the bliss of God, treading upon the hundred fold path of Yoga, like a young man enjoying the company of his mother, sister, wife and other female relations. ll4ll

५५८. ఋషిః – కవిర్భార్గవః। దేవతా – పవమానః సోమః।

ఛన్దః – జగతీ। స్వరః – నిషాదః.

అథ సోమస్య పరమాత్మనః కర్మాణ్యాహ.

३२ ३१ २ ३ २ ३ २३ १ २ ३१ २ ३ २ ३

५५८. ధర్తాదివః పవతే కృత్వ్యో రసో దక్షో దేవానామనుమాద్యో

१ २ १ २ ३ २उ ३ १ २र३ २ ३

నృభిః। హరిః సృజానో అత్యో న సత్వభిర్వృథా

१ २ ३ २

పాజాంసి కృణుషే నదీష్వా ॥ ५ ॥

३ २ ३ २ ३ १ २र १ २र १ २र ३ १ २ ३ १ २

ప.వి :- ధర్తా। దివః। పవతే। కృత్వ్యః। రసః। దక్షః। దేవానామ్। అనుమాద్యః –

३ १ २र १ २र १ २र ३ २ १ २र १ २र १ २र १ २र ३

అను–మాద్యః। నృభిః। హరిః। సృజానః। అత్యః। న। సత్వభిః। వృథా। పాజాంసి। కృణుషే।

१ २

నదీషు। ఆ ॥ ५ ॥

పదార్థః- దివః ద్యులోకస్య సూర్యస్య వా **ధర్తా** ధారయితా, **కృత్వ్యః** కర్మసు సాధుః, కర్మకుశలః. కృత్వీ ఇతి కర్మనామ. నిఘం...२।१. తత్ర సాధుః కృత్వ్యః. సాధ్వర్థే యత్. **రసః** ఆనన్దరసమయః,

దేవానామ్ విదుషామ్ **దక్షః** బలప్రదః. దక్ష ఇతి బలనామ. నిఘం...౨ । ౯. **నృభిః** పురుషార్థిభిః మనుష్యైః **అనుమాద్యః** ప్రసాద్యః సోమః పరమాత్మా **పవతే** జడచేతనాత్మకం సర్వం జగత్ పునాతి. అథ ప్రత్యక్షకృతమాహ. **హరిః** ఆకర్షణబలేన సూర్య చన్ద్ర పృథివ్యాదిలోకానాం నియన్తా **సృజానః** జగద్ రచయన్ త్వమ్ **వృథా** అనాయాసేన **సత్వభిః** స్వకీయైః బలైః **నదీషు** సరిత్సు **పాజాంసి** బలాని వేగాన్ వా. పాజః ఇతి బలనామ. నిఘం...౨।౯. **ఆ కృణుషే** ఆకరోషి. తదేవ ఉపమిమీతే, **అత్యః న** అశ్వః ఇవ. అశ్వో యథా రథాదిషు వేగాన్ ఆకృణుతే తద్వదిత్యర్థః. అత్యః ఇత్యశ్వనామ. నిఘం...౧ । ౧౪. ॥౫॥

అత్ర రసః రసవాన్ దక్షః దక్షకారీ ఇత్యత్ర క్రమేణ తద్వతి తత్కారిణి చ లక్షణా. 'అత్యోన' ఇత్యుపమా. ॥౫॥

భావార్థః- యః పరమేశ్వరః సర్వస్య జగతః స్రష్టా ధర్తా బలవేగాదిప్రదశ్చాస్తి స సర్వైర్జనైః కుతో నారాధనీయః. ॥౫॥

౫౫౮. ఈ మంత్రములో సోమపరమాత్మయొక్క కర్మల వర్ణన గలదు.

పదార్థము :- (దివః) ద్యులోకము, లేక సూర్యుని (ధర్తా) ధారణమొనర్చునట్టి (కృత్వ్యః) కర్మకుశలుడు (రసః) ఆనందరసమయుడు (దేవానామ్) విద్వాంసులకు (దక్షః) బలప్రదాత (నృభిః) పురుషార్థులగువారిచే (అనుమాద్యః) ప్రసన్నమొనర్చబడదగిన పరమాత్మ (పవతే) సమస్త జడచేతన జగత్తును పవిత్రమొనర్చును [ముందర ప్రత్యక్షకృత వర్ణనకలదు] (హరిః) ఆకర్షణబలముచే సూర్యుడు, చంద్రుడు, పృథివి మున్నగు లోకలోకాంతరముల నియామకుడవు (సృజానః) జగత్తును రచించునట్టి నీవు (వృథా) అనాయాసముగనే (సత్వభిః) స్వశక్తిచే (నదీషు) నదులలో (పాజాంసి) బలములను మరియు వేగములను (ఆ కృణుషే) స్థాపితమొనర్చెదవు (అత్యః న) గుఱ్ఱములు రథము మున్నగువానియందు వేగమును స్థాపితమొనర్చునటులనే చేయుదువు. ।౫॥

ఈ మంత్రములో లక్షణావృత్తివల్ల రసముయొక్క అర్థము రసవంతము మరియు 'దక్ష' అర్థము దక్షకారియైనది. 'అత్యోన' యందు ఉపమాలంకారము గలదు. ।౫॥

భావార్థము :- ఏ పరమేశ్వరుడు ప్రపంచమంతటిని రచించువాడు, ధరించువాడు మరియు వేగము మున్నగువానిని ఇచ్చువాడైయున్నాడో ఆయనను మనుష్యులెల్లరును తప్పక ఆరాధించుట విధియై యుండును. ।౫॥

558. God Who is the Sustainer of the heavens, Worthy to be adored by men, All Bliss, Almighty, Giver of joy to the enlightened, Destroyer of sin and misery, purifies all. When Creating the world, like electricity, He pervades all the powers of the Primordial Matter. Without any exertion of His part because He is Omnipotent. He is Giver of power to all. II5II

ఓం. ఋషిః – ఋషిగణః। దేవతా – పవమానః సోమః।

ఛన్దః – జగతీ। స్వరః – నిషాదః.

పునస్తమేవ విషయమాహా.

౧ ౨ ౩౧ ౨ ౩ ౨ఉ ౩ ౧ ౨
ఓం. వృషామతీనాం పవతే విచక్షణః సోమో అహ్నాం
౩ ౧ ౨ర ౩౨ ౩ ౧ ౨ర
ప్రతరీతోషసాం దివః। ప్రాణాసిన్ధూనాం
౩౧౨ ౩ ౧ ౨౩ ౧ ౨ ౩౧౨ ౩౧౨
కలశాం అచిక్రదదిన్ద్రస్య హార్ద్యా విశన్మనీషిభిః ॥ ౬ ॥

౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౧౨ర ౩
ప. విః – వృషా। మతీనామ్। పవతే। విచక్షణః– వి –చక్షణః। సోమః। అహ్నామ్ – అ –హ్నా
౨ ౩ ౨ ౩౧౨ ౩౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౧౨ర ౩౧౨
మ్। ప్రతరీతా– ప్ర –తరీతా। ఉషసామ్। దివః। ప్రాణా– ప్ర –ఆనా। సిన్ధూనామ్। కలశాన్।
౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧౨
అచిక్రదత్। ఇన్ద్రస్య। హార్ది। ఆవిశన్ – ఆ –విశన్। మనీషిభిః ॥ ౬ ॥

పదార్థః- **విచక్షణః** విశేషేణ ద్రష్టా దృష్టిప్రదో వా **సోమః** పరమాత్మా **మతీనామ్** ప్రజ్ఞానామ్ **వృషా** వర్షకః సన్ **పవతే** ఉపాసకాన్ ప్రాప్నోతి. స ఏవ **అహ్నామ్** దివసానామ్, **ఉషసామ్** ఉషః కాలానామ్, **దివః** సూర్యస్య చ **ప్రతరీతా** సన్తారకః సఞ్చాలకశ్చ భవతి. **ప్రాణా** సర్వేషాం ప్రాణభూతః సః. అత్ర 'సుపాం సులుక్... అ. ౭।౧।౩౯.' ఇతి సోః ఆకారాదేశః. **సిన్ధూనామ్** నదీనామ్ **కలశాన్** కల - కల - నినాదయుక్తాన్ ప్రవాహాన్ **అచిక్రదత్** శబ్దాపయతి. స ఏవ **మనీషిభిః** మనః సన్మార్గే ప్రేరణశీలైః స్తోత్రైః. మనః ఈషన్తే ప్రేరయన్తీతి మనీషిణః తైః. **ఇన్ద్రస్య** జీవాత్మనః **హార్ది** హృత్ప్రదేశే. హృదయవాచినః హార్ద్ శబ్దస్య సప్తమ్యేకవచనే రూపమిదమ్. **ఆవిశన్** ప్రవిశన్, జాయతే ఇతి శేషః. ॥ ౬ ॥

భావార్థః- సర్వద్రష్టా, సర్వేషాం వివేకప్రదః, ఉషః సూర్యదివసాదీనాం వ్యవస్థాపయితా, నదీనాం నినాదయితా పరమాత్మా సర్వైర్జనైర్హృది ధారణీయః. ॥ ౬ ॥

ఓం. ఈ మంత్రములో మరల అదే విషయము వర్ణించబడినది.

పదార్థము :- (విచక్షణః) విశేష ద్రష్ట మరియు దృష్టి ప్రదాతయగు (సోమః) పరమాత్మ (మతీనామ్) ప్రజ్ఞలను (వృషా) వర్షింపజేయువాడగుచు (పవతే) ఉపాసకులకు ప్రాప్తించును. ఆయనయే (అహ్నామ్) దినములను (ఉషసామ్) ఉషలను (దివః) సూర్యుని (ప్రతరీతా) ఉత్పన్నమొనర్చుచు మరియు సంచాలనమొనర్చువాడై యున్నాడు. (ప్రాణా) అందరకు ప్రాణమువంటి ఆయన (సిన్ధూనామ్) నదుల (కలశాన్) కలకలమను ప్రవాహములను (అచిక్రదత్) శబ్దవంతమొనర్చును. ఆయనయే (మనీషిభిః)

మనస్సులను సన్మార్గములందు ప్రేరణ నొనర్చునట్టి స్తోత్రములచే (ఇన్ద్రస్య) జీవాత్మయొక్క (హార్ది) హృదయప్రదేశములో (ఆవిశన్) స్థిరపడిపోవును. ।౬॥

భావార్థము :- మానవులెల్లరును సర్వద్రష్ట, అందరకు వివేకమును ప్రదానమొనర్చు, ఉష సూర్యుడు, దినములు మున్నగువాని వ్యవస్థాపకుడు, నదులను కలకలధ్వనులతో ప్రవహింపజేయునట్టి ఆ పరమాత్మను హృదయములందు స్థిరపరచుకొనుట ఉచితము. ।౬॥

559. God is the Showerer of peace over the wise. He is far - seeing, Lord of the hymns and Source of bliss. He is the maker of days, mornings and of heavens. He is the Creator of atoms and other subtly substances. He enters the heart of a true devotee. (A devotee realises God's presence in his heart.) Omniscient and Omnipotent Supreme Being gives instruction to Karma Yogis and purifies them. II6II

౫౬౦. ఋషిః - రేణుర్వైశ్వామిత్రః। దేవతా - పవమానః సోమః।

ఛన్దః - జగతీ। స్వరః - నిషాదః.

అథ స్తోతా కిం ఫలం ప్రాప్నోతీత్యాహ.

౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౫౬౦. త్రిరస్మై సప్త ధేనవో దుదుహ్రిరే సత్యామాశిరం పరమే వ్యోమని ।
౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర
చత్వార్యన్యా భువనాని నిర్ణిజే చారూణి చక్రే యదృతైరవర్ధత ॥ ౭ ॥

౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర
ప. వి:- త్రిః। అస్మై । సప్త । ధేనవః। దుదుహ్రిరే । సత్యామ్ । ఆశిరమ్ - ఆ-శిరమ్ ।
౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨
పరమే। వ్యోమని - వి - ఓమని । చత్వారి । అన్యా- అన్-యా । భువనాని । నిర్ణిజే -
౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర
నిః - నిజే । చారూణి । చక్రే । యత్ । ఋతైః। అవర్ధత ॥ ౭ ॥

పదార్థః- **పరమే** ఉత్కృష్టే **వ్యోమని** హృదయాకాశే **అస్మై** స్తోత్రే జనాయ **త్రిః సప్త** ఏకవింశతిసంఖ్యాకా ఏకవింశతిచ్ఛన్దోయుతాః **ధేనవః** వేదవాగ్రూపా గావః **సత్యామ్ ఆశిరమ్** సత్యరూపం దుగ్ధమ్ **దుదుహ్రిరే** దుహన్తి. అత్ర 'బహులం ఛన్దసి. అ. ౭।౧।౮.' ఇతి రుడాగమః. **యత్** యదా ఏష **ఋతైః** సత్యైః జ్ఞానకర్మభిః **అవర్ధత** వృద్ధిం గచ్ఛతి, తదాయమ్ **నిర్ణిజే** ఆత్మనః శోధనాయ పోషణాయ వా. ణిజిర్ శౌచపోషణయోః. **చత్వారి** చతుః సంఖ్యాకాని **అన్యా** అన్యాని **చారూణి** సురమ్యాణి **భువనాని** ధర్మార్థ కామమోక్షరూపాణి **చక్రే** సమ్పాదయతి. ॥ ౭ ॥

ధేనుః ఇతి వాఙ్నామసు పఠితమ్. నిఘ. ౧।౧౧. 'వాగ్ వై ధేనుః' ఇతి చ బ్రాహ్మణమ్, తాం. బ్రా. ౧౮।౬।౨౧, గో. పూ. ౨।౨౧. యద్వా వేదవాచి ధేనుత్వారోపాద్, ఉపమేయస్యోపమానేన నిగరణాచ్చాతిశయోక్తిరలఙ్కారః. ॥ ౭ ॥

భావార్థః- సప్త గాయత్ర్యాదీని సప్త అతిజగత్యాదీని సప్త చ కృత్యాదీని మిలిత్వా ఏకవింశతి చ్ఛన్దాంసి భవన్తి. తన్మయ్యః ఏకవింశతివిధా వేదవాచః సాక్షాద్ ధేనవ ఇవ సన్తి, యాః స్వగోపాలాయ సత్యజ్ఞానరూపం సత్కర్తవ్యబోధరూపం చ పయః ప్రయచ్ఛన్తి, యేన పరిపుష్టః స ధర్మార్థ కామమోక్షరూపేషు చతుర్షు భువనేషు కృతనివాసో జీవనసాఫల్యమధిగచ్ఛతి. ॥ ౭ ॥

౫౬౦. ఈ మంత్రములో స్తోత ఎట్టిఫలమును పొందునను విషయము కలదు.

పదార్థము :-(పరమే) ఉత్కృష్టమగు (వ్యోమని) హృదయాకాశములో (అస్మై) ఈ స్తోతకొరకు (త్రిః సప్త) ఇరువదొక్క ఛందములుగల (ధేనవః) వేదవాణులరూప గోవులు (సత్యామ్ ఆశిరమ్) సత్యరూప దుగ్ధములను (దుదుహ్రిరే) ఇచ్చును (యత్) ఈ స్తోత ఎపుడు (ఋతైః) సత్యజ్ఞానముల మరియు సత్యకర్మలచే (అవర్ధత) వృద్ధినిపొందునో, అపుడు (నిర్ణిజే) తమ ఆత్మల శోధన లేక పోషణలకొరకు (చత్వారి) నాలుగు (అన్యా) ఇతర (చారూణి) చక్కని (భువనాని) ధర్మ, అర్థ, కామ, మోక్షరూప భువనములను (చక్రే) ఉత్పన్న మొనర్చుకొనగలడు. ॥౭॥

ధేను నిఘంటువు (౧-౧౧) లో వాణీవాచీ నామములలో పఠించబడినది. తాణ్డ్య మరియు గోపథ బ్రాహ్మణములందును వాణులే ధేనువులు. (తాం-బ్రా-౧౮-౬-౨౧, గో. బ్రా..౨-౨౧) లో మరియు వేదవాణులలో ధేనుత్వముయొక్క ఆరోపణముండుటచే మరియు ఉపమేయము ఉపమానముద్వారా నిగరణ మగుటద్వారా అతిశయోక్తి అలంకారము గలదు. ॥౭॥

భావార్థము :-గాయత్రి మున్నగు ఏడుఛందములు, ఏడు అతిజగత్తు మున్నగు ఛందములు మరియు ఏడు కృత్యాది ఛందములు కలిసి మొత్తము ఇరువదొక్క ఛందములు వేదములందుండును. అట్టి ఛందములుగల ఇరువదొక్క విధముల వేదవాణులు సాక్షాత్తుగా గోవులైయున్నవని యెంచుము. అవి తమ పోషకులకు సత్యజ్ఞానరూప మరియు సత్కర్తవ్యబోధనరూప క్షీరముల నిచ్చును. వీనిచే పరిపుష్టిజెందినవారు ధర్మార్థకామ మోక్షములరూప భువనములలో నివాసమొనర్చుచు జీవితములను సఫలవంతమొనర్చుకొందురు. ॥౭॥

560. For this soul, seven senses or seven Pranas in the highest region in body which protects all organs very well i.e. the brain bring true knowledge in three ways, knower, the object known and knowledge as milch kine give milk. When the purified soul waxes in strength, through the study of the Vedas, the observance of the vow of truth and the holy rites- Yajnas), it makes beautiful the four stages of life in the form of Brahma Charya (continence) Grihastha (household life) Vanaprastha (ascetic life) and Sanyas or the life of renuciation. II7II

౫౬౧. ఋషిః - వేనో భార్గవః। దేవతా - పవమానః సోమః।

ఛన్దః - జగతీ। స్వరః - నిషాదః.

అథ బ్రహ్మానన్దరసప్రవాహం ప్రార్థయతే.

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౨
౫౬౧. ఇన్ద్రాయ సోమ సుషుతః పరి స్రవాపామీవా భవతు రక్షసా సహ।

౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
మా తే రసస్య మత్సత ద్వయావినో ద్రవిణస్వన్త ఇహ సన్త్విన్దవః ॥౮॥

౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩
ప. వి:- ఇన్ద్రాయ। సోమ। సుషుతః - సు-సుతః। పరి। స్రవ। అప। అమీవా। భవతు
౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩
। రక్షసా। సహ। మా। తే। రసస్య। మత్సత। ద్వయావినః। ద్రవిణస్వన్తః। ఇహ। సన్తు।
౧ ౨ర
ఇన్దవః ॥౮॥

పదార్థః- హే **సోమ** పరబ్రహ్మ పరమాత్మన్! **సుషుతః** ధ్యానేన సమ్యక్ నిష్పీడితః త్వమ్ **ఇన్ద్రాయ** జీవాత్మనే **పరిస్రవ** పరిస్రుతో భవ, ఆనన్దరసం ప్రవాహయ. త్వత్సాహాయ్యేన **రక్షసా సహ** కామక్రోధాద్యాత్మకేన రాక్షసేన సార్ధమ్ **అమీవా** మనస్తాపరూపో రోగః **అప భవతు** అస్మత్తః పృథగ్ జాయతామ్. **ద్వయావినః** మనస్యన్యద్ వచస్యన్యద్ ఇతి ద్వివిధాచరణాః కపటినో ధూర్తా వఞ్చకాః. ద్వయం యేషాం తే ద్వయావినః. ద్వయ శబ్దాత్ 'ఛన్దోవిన్ ప్రకరణే ఽష్ట్రామేఖలాద్వయోభయరుజాహృదయానాం దీర్ఘశ్చేతి వక్తవ్యమ్. అ. ౫।౨।౧౨౨, వా...' ఇతి వార్తికేన మత్వర్థే విన్ దీర్ఘశ్చ. **తే** తవ **రసస్య** రసమ్ మధురమ్ ఆనన్దమ్ **మా మత్సత** న స్వదితుం శక్నుయుః. మదీ హర్షే. లుఙ్. మాఙ్యోగే అడాగమాభావః. **ఇహ** సరల స్వభావేషు అస్మాసు పునః **ఇన్దవః** క్లేదనకరా బ్రహ్మానన్దరసాః **ద్రవిణస్వన్తః** ఐశ్వర్యవన్తో బలవన్తో వా. ద్రవిణః ధనం బలం వా తద్వన్తః. **సన్తు** భవన్తు, అస్మభ్యం స్వకీయమ్ ఐశ్వర్యం బలం చ ప్రయచ్ఛన్త్వితి భావః. ॥౮॥

అత్ర సకారస్యా సకృదావృత్తా వృత్త్యనుప్రాసో ఽలఙ్కారః. ॥౮॥

భావార్థః-సరలవృత్తయః ఏవ జనా బ్రహ్మానన్దరసస్యాధికారిణో భవన్తి, న తు కుటిలవృత్తయః పరప్రతారకాశ్చ. ॥౮॥

౫౬౧. ఈ మంత్రములో బ్రహ్మానందరసప్రవాహముయొక్క ప్రార్థన గలదు.

పదార్థము :-(సోమ) ఓ పరబ్రహ్మ పరమేశ్వరా! (సుషుతః) ధ్యానముద్వార ఉత్తమముగా స్థిరపడిన నీవు (ఇన్ద్రాయ) జీవాత్మకొరకు (పరిస్రవ) పరిస్రుతమైన నీవు ఆనందమను ప్రవాహమును ప్రవాహితమొనర్చుము. నీ సహాయముచే (రక్షసా సహ) కామక్రోధములవంటి రాక్షసులసహితముగ (అమీవా) మనస్సుయొక్క సంతాపమువంటి రోగములు (అప భవతు) మననుండి దూరముతొలగిపోవలెను (ద్వయావినః) మనస్సునందొకటి మరియు వాణియందు మరొకటి ఈ రెండు ఆచరణలుగల కపటాత్ములు, ధూర్తులు, మోసకారులు (తే) నీయొక్క (రసస్య) ఆనందరసముయొక్క (మా మత్సత) రుచిని చూడజాలకుందురు. (ఇహ) సరళ స్వభావముగల మనలోపల (ఇన్దవః) ఆర్ద్రమొనర్చునట్టి బ్రహ్మానందరసము (ద్రవిణస్వన్తః) సమృద్ధము మరియు సశక్తివంతము (సన్తు) అగుగాక! ।౮॥

ఈ మంత్రములో 'స' కారము అనేకసార్లు ఆవృత్తియందు వచ్చుటవల్ల వృత్త్యనుప్రాస అలంకారము గలదు. ।౮॥

భావార్థము:- సరళవృత్తిగల మనుష్యులు మాత్రమే బ్రహ్మానందరసమునకు అధికారులు కాగలుగుదురు. కాని కుటిలవృత్తిగల మరియు ఇతరులను వంచించువారు మాత్రము అర్హులు కాజాలరు. ।౮॥

561. O Spiritual juice (of wisdom and devotion) thou hast been prepared carefully for the soul. Let diseases stay afar together with the fiends of lust, anger, ignorance, greed, pride and jealousy. Those who are double-tongued or crooked, cannot take delight of drinking thee. Let those who are of calm nature like the rays of the moon, be full of strength and the wealth of wisdom. II8II

౫౬౨. ఋషిః – వసుర్భారద్వాజః। దేవతా – పవమానః సోమః।

ఛన్దః – జగతీ। స్వరః – నిషాదః.

అథ పరమాత్మనః సకాశాత్ ప్రాప్తమానన్దరసప్రవాహం వర్ణయతి.

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ఉ ౩ ౨ ౩ ౧౨ ౩ ౨
౫౬౨. అసావి సోమో అరుషో వృషా హరీ రాజేవ దస్మో

౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ఉ ౩ ౧౨ ౩ ౧ ౨
అభి గా అచిక్రదత్। పునానో వారమత్యేష్యవ్యయం

౩ ౧ ౨ర ౩ ౧౨౩ ౧ ౨
శ్యేనోన యోనిం ఘృతవన్తమాసదత్ ॥౯॥

౧౨ర ౧౨ర ౩ ౨ ౧౨ర ౧౨ర ౧౨ర ౩ ౨ ౩౨
ప. వి:- అసావి । సోమః । అరుషః । వృషా । హరిః । రాజా । ఇవ । దస్మః । అభి । గాః ।
౩ ౨ ౧౨ర ౧౨ర ౩ ౧ ౨ ౩౨ ౧ ౨ర ౩
అచిక్రదత్ । పునానః । వారమ్ । అతి-ఏషి । అవ్యయమ్ । శ్యేనః । న । యోనిమ్ । ఘృ
౧౨ ౩
తవన్తమ్ । ఆ-అసదత్ ॥ ౯ ॥

పదార్థః- అరుషః ఆరోచమానః. అరుషః ఇతి రూపనామ. నిఘం...3 । 7. తతో మత్వర్థీయః అచ్ ప్రత్యయః. **వృషా** సుఖాదీనాం వర్షకః, **హరిః** పాపాదీనాం హర్తా **సోమః** రసాగారః పరమాత్మా **అసావి** మయా స్వహృదయే అభిషుతః అస్తి. **దస్మః** దర్శనీయః దుర్గుణానాముపక్షపయితా వా సః. దసి దంశనదర్శనయోః. తతః ' ఇషియుధీన్ధిదసిశ్యాధూసూభ్యో మక్. ఉ. ౧ । ౧౪౫' ఇతి మక్ ప్రత్యయః. **రాజా ఇవ** సమ్రాడ్ యథా **గాః అభి** రాష్ట్రభూమీః, రాష్ట్రవాసినీః ప్రజాః ఇత్యర్థః, అభిలక్ష్య **అచిక్రదత్** ఉపదిశతి, రాజనియమాన్ ఉద్ఘోషయతి, తథా **గాః అభి** స్తోతౄన్ అభిలక్ష్య. గౌః ఇతి స్తోతృనామసు పఠితమ్. నిఘం...3 । ౧౬. **అచిక్రదత్** ఉపదిశతి. అథ ప్రత్యక్షకృతమాహ. హే భగవన్ ! **పునానః** పవిత్రతామాపాదయన్ త్వమ్ **వారమ్** నివారకం బాధకం కామ క్రోధాదికమ్ **అతి** అతిక్రమ్య **అవ్యయమ్** వినాశరహితం జీవాత్మానమ్ **ఏషి** ప్రాప్నోషి. సమ్ప్రతి పునః పరోక్షకృతం బ్రవీతి. **శ్యేనః న** వాయుర్యథా. శ్యేనః ఇతి నిరుక్తే మధ్యమస్థానీయేషు దేవేషు పఠితత్వాత్ శ్యేనపక్షివాయుప్రాణాదివాచకో భవతి. **ఘృతవన్తమ్** ఉదకవన్తమ్. ఘృతమ్ ఇత్యుదకనామ జిఘర్తేః సిఞ్చతికర్మణః. నిరు...7 । ౨౪. **యోనిమ్** అన్తరిక్షమ్. యోనిః అన్తరిక్షం, మహానవయవః. నిరు. ౨ । ౮. ఆసీదతి, తథా స పరమేశ్వరః **ఘృతవన్తమ్** ఆజ్యజలదీప్త్యాది యుక్తమ్ **యోనిమ్** బ్రహ్మాణ్డగృహమ్. యోనిరితి గృహనామ. నిఘం...3 । 4. **ఆసదత్** ఆతిష్ఠతి. ॥ ౯ ॥

అత్ర శ్లిష్టోపమాలఙ్కారః. ॥ ౯ ॥

భావార్థః- పూర్వమేవ సర్వేషాం హృది సముపవిష్టోఽపి గూఢతయా స్థితః పరమేశ్వరః సర్వైః శ్రవణమనననిదిధ్యాసనాదిభిః సాక్షాత్కరణీయః. ॥ ౯ ॥

౫౬౨. ఈ మంత్రములో పరమాత్మచే ప్రాప్తించు ఆనందరసప్రవాహముయొక్క వర్ణన కలదు.

పదార్థము :-(అరుషః) తేజస్వి (వృషా) సుఖములు మున్నగువానిని వర్షింపజేయు (హరిః) పాపములను హరింపజేయునట్టి (సోమః) ఆనందరసనిధియగు పరమాత్మను (అసావి) నేను నా హృదయములో అభిషేకించుకొన్నాను. అనగా ఆయనచే ఆనందరసమును పొందినాను (దస్మః) దర్శించదగిన లేక దుర్గుణములను నాశమొనర్చు ఆ పరమాత్మ (రాజా ఇవ) రాజువలె (గాః అభి) భూములను, అనగా భూమిపై నివసించువారిని లక్ష్యమున నుంచుకొని (అచిక్రదత్) ఉపదేశించును. రాజనియమములను ఎటుల ఘోషణమొనర్చునో (గాః అభి) అటులనే స్తోతలను లక్ష్యమున నుంచుకొని(అచిక్రదత్) ఉపదేశించుచున్నాడు. ఓ పరమాత్మా! (పునానః) పవిత్రతనిచ్చునట్టి నీవు

(వారమ్) విఘ్నములను, లేక కామక్రోధాదులను (అతి) అతిక్రమించి (అవ్యయమ్) వినాశరహితమగు జీవాత్మను (ఏషి) పొందినావు (శ్యేనః న) వాయువెటుల (ఘృతవన్తమ్) జలములతోగూడిన (యోనిమ్) అంతరిక్షములో (ఆసదత్) వచ్చి స్థిరమైనదో, అటులనే ఆ పరమాత్మ (ఘృతవన్తమ్) ఘృతము, జలము, దీప్తి మున్నగువానితో గూడ (యోనిమ్) బ్రహ్మాండరూప గృహములో (ఆసదత్) స్థిరమైనాడు.౹౯॥

ఈ మంత్రములో శ్లిష్టోపమాలంకారము గలదు.౹౯॥

భావార్థము :-మొదటినుండియే అందరిహృదయములందు కూర్చుండియుండియును గుప్తరూపములో స్థిరమైయున్న పరమేశ్వరున్ని శ్రవణ, మనన, నిధిధ్యాసనము మున్నగువానిచే సాక్షాత్కారమొనర్చుకొనవలెను.౹౯॥

562. God Who is the Light of lights, Who is Showerer of peace, Destroyer of sins, to be seen like a King has been manifested within and He is giving instructions to His subjects. He purifies the firm person whom He chooses on account of his noble virtues and dwells within his loving heart as a hawk enters its nest. II9II

౫౬౩. ఋషిః – వత్సప్రీః। దేవతా – పవమానః సోమః।

ఛన్దః – జగతీ। స్వరః – నిషాదః.

అథ విద్వద్విషయమాహ.

౨ ౩౨ఉ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨౩౧ ౨ ౩ ౨౩
౫౬౩. ప్ర దేవ మచ్ఛా మధుమన్త ఇన్దవో ౭సిష్యదన్త గావ

౨ఉ ౩౧౨ ౩ ౧ ౨ ౩౧౨౩ ౧ ౨
ఆ న ధేనవః। బర్హిషదో వచనావన్త ఊధభిః

౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩౧౨
పరి స్రుతముస్రియా నిర్ణిజం ధిరే ॥౧౦॥

౨ ౩౨ ౧౨ర ౧ ౨ర ౧౨ర ౧౨ర ౧ ౨ర
ప. వి:- ప్ర । దేవమ్ । అచ్ఛ । మధుమన్తః । ఇన్దవః । అసిష్యదన్త । గావః । ఆ । న ।
౩౧౨ ౩ ౧౨ ౩ ౧౨ర ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర
ధేనవః। బర్హిషదః- బర్హి-సదః । వచనావన్తః । ఊధభిః । పరిస్రుతమ్ - పరి-స్రుతమ్ ।
౩౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩౧౨ ౩ ౧౨ర ౩
ఉస్రియాః ఉ-స్రియాః। నిర్ణిజమ్ - నిః-నిజమ్ । ధిరే ॥౧౦॥

పదార్థః- **మధుమన్తః** మధురవ్యవహారోపేతాః **ఇన్దవః** శ్రద్ధారసభరితాః విద్వాంసః **దేవమ్ అచ్ఛ** దివ్యగుణయుక్తం పరమాత్మానమభిలక్ష్య **ప్ర అసిష్యదన్త** శ్రద్ధారసం ప్రస్రావయన్తి, **న** యథా **ధేనవః** ప్రీణయిత్ర్యః **గావః** పయస్విన్యః **అసిష్యదన్త** వత్సం ప్రతి స్వదుగ్ధం ప్రస్రావయన్తి. **బర్హిషదః** యజ్ఞియే దర్భాసనే స్థితాః **వచనావన్తః** స్తుతిమన్తః తే విద్వాంసః. ఉచ్యతే ఇతి వచనా స్తుతిః తద్వన్తః. **నిర్ణిజమ్** శుద్ధమ్ **పరిస్రుతమ్** ఉత్పన్నం శ్రద్ధారసమ్ **ఊధభిః** హృదయరూపైః ఆపీనైః **ధిరే** ధారయన్తి, **ఉస్రియాః** ఉస్రియా గావః తాః ఇవ ఇతి లుప్తోపమమ్. యథా **బర్హిషదః** యజ్ఞే స్థితాః **వచనావత్యః** హమ్భారవయుక్తాః. గోపక్షే విశేష్యానుసారం లింగం విపరిణేతవ్యమ్. **ఉస్రియాః** గావః **పరిస్రుతమ్** ఉత్పన్నమ్ **నిర్ణిజమ్** శుద్ధం దుగ్ధమ్ **ఊధభిః** ఆపీనైః **ధిరే** ధారయన్తి తథేత్యర్థః. ॥౧౦॥

'గావ ఆ న ధేనవః' ఇత్యుపమాలఙ్కారః పునరుక్తవదాభాసశ్చ. ఉత్తరార్ధే ' ఉస్రియాః' ఇతి లుప్తోపమమ్. ॥౧౦॥

భావార్థః- పరమాత్మానం ప్రతి సర్వైర్జనైస్తథైవ క్షరద్భక్తిరసైర్భావ్యం యథా గావో వత్సం ప్రతి ప్రస్నుతపయోధరా భవన్తి. ॥ ౧౦ ॥

౫౮౩. ఈ మంత్రములో విద్వాంసుల విషయము గలదు.

పదార్థము :- (మధుమన్తః) మధుర వ్యవహారములుగల (ఇన్దవః) శ్రద్ధారసముచే పరిపూర్ణమైన విద్వాంసులు (దేవమ్ అచ్ఛ) దివ్యగుణములతోనిండియున్న పరమాత్మను లక్ష్యముననుంచుకొని (ప్ర అసిష్యదన్త) శ్రద్ధారసమను ప్రవాహమును ప్రవాహితమొనర్చెదరో (న) ఎటుల (ధేనవః) తృప్తిపరచునట్టి (గావః) గోవులు (అసిష్యదన్త) తమ వత్సములయెడ క్షీరములను ప్రవాహితమొనర్చునో (బర్హిషదః) యజ్ఞసంబంధ కుశాసన[దర్భాసన]ముపై కూర్చున్న(వచనావంతః) స్తుతిని ఉద్గారమొనర్చు విద్వాంసులు (నిర్ణిజమ్) శుద్ధమైన (పరిస్రుతమ్) ఉత్పన్న శ్రద్ధారసమును (ఊదభిః) హృదయరూప గుహాలో (ధిరే) ధారణమొనర్తురు. అటులనే (బర్హిషదః) యజ్ఞమునందు స్థిరమైయున్న (వచనావత్యః) 'అంబా' యను శబ్దముచే పిలిచికొని (ఉస్రియాః) గోవులు (నిర్ణిజమ్) శుద్ధమగు క్షీరములను (ఊధభిః) పొదుగులందు (ధిరే) నింపుకొనునో అటుల. ॥౧౦॥

ఈ మంత్రమందలి 'గావ ఆ న ధేనవః' యందు ఉపమా మరియు పునరుక్తవదాభాసము అలంకారముగగలదు. ఉత్తరార్ధములో 'ఉస్రియాః' యందు లుప్తోపమాలంకారము గలదు. ॥౧౦॥

భావార్థము :- పరమాత్మయెడ మనుష్యులెల్లరును గోవులు తమ వత్సములయెడ క్షీరములను కార్చునట్లు భక్తిరసమును క్షరితమొనర్చుచుండవలెను. ॥౧౦॥

563. Devotees enjoying sweet juice (of devotion) go to God, as cows yield their milk to their calves or sweet words satisfy the persons concerned. Sitting in the Prayer hall, raising their voices in praise of the Deity, dispelling dankness like the rays of the sun, they hold God Who is absolutely True and Who purifies and nourishes all, with in their heats with spiritual juice. II10II

౫౬౪. ఋషిః - అత్రిర్భౌమః। దేవతా - పవమానః సోమః।

ఛన్దః - జగతీ। స్వరః - నిషాదః.

అథ విదుషాం కర్మ వర్ణయతి.

౩ ౨౩క ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩క ౨ర
౫౬౪. అఞ్జతే వ్య ఞ్జతే సమఞ్జతే క్రతుం రిహన్తి మధ్వాభ్యఞ్జతే।

౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨
సిన్ధోరుచ్ఛ్వాసే పతయన్తముక్షణం హిరణ్యపావాః

౩ ౨ ౩ ౧ ౨
పశుమప్సు గృభ్ణతే ॥౧౧॥

౩ ౧ ౩ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩
ప.వి:- అఞ్జతే। వి-అఞ్జతే। సమ్-అఞ్జతే। క్రతుమ్। రిహన్తి। మధ్వా। అభి-అఞ్జతే।
౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨
సిన్ధోః। ఉచ్ఛ్వాసే - ఉత్-శ్వాసే। పతయన్తమ్। ఉక్షణమ్। హిరణ్యపావాః- హిరణ్య-పావాః।
౩ ౨ ౩ ౨ ౩
పశుమ్। అప్సు। గృభ్ణతే ॥౧౧॥

పదార్థః- ఉపాసకాః జనాః **క్రతుమ్** క్రతుమన్తం కర్మవన్తం ప్రజ్ఞావన్తం చ పరమాత్మసోమమ్. అత్ర మత్వర్థీయస్య లుక్. **అఞ్జతే** స్వాత్మని వ్యక్తీకుర్వన్తి, **వ్యఞ్జతే** వివిధరూపేషు వ్యక్తీకుర్వన్తి, **సమఞ్జతే** తేనసహ సంమిలన్తి, తమ్ **రిహన్తి** లిహన్తి, తత ఆగతమ్ ఆనన్దరసమాస్వాదయన్తీత్యర్థః, **మధ్వా** మధురేణ శ్రద్ధారసేన తమ్ **అభ్యఞ్జతే** లిమ్పన్తీవ. **సిన్ధోః** ఆనన్దసాగరస్య **ఉచ్ఛ్వాసే** తరంగనిచయే **పతయన్తమ్** దోలారోహణమివ కుర్వాణమ్ **ఉక్షణమ్** స్వసఖీనపి ఆనన్దతరఙ్గైః సిఞ్చన్తమ్ **పశుమ్** ద్రష్టారం దర్శయితారం చ తం పరమేశ్వరమ్. పశుః పశ్యతేః. నిరు. ౩।౧౬. **హిరణ్యపావాః** హిరణ్యేన జ్యోతిషా సత్యేన ఆనన్దామృతేన చ స్వాత్మానం పునన్తి యే తే విద్వాంసో జనాః. జ్యోతిర్హి హిరణ్యమ్. శ. ౪।౩।౪।౨౧. సత్యం వై హిరణ్యమ్. గో. ఉ. ౩।౧౭. అమృతం వై హిరణ్యమ్. శ. ౯. ౪।౪।౫. **అప్సు** స్వకీయేషు ప్రాణేషు. ప్రాణా వా ఆపః. తై. ౩।౨।౫।౨. **గృభ్ణతే** గృహ్ణాతే. అత్రగ్రహధాతోః

'హృగ్రహో ర్భశ్ఛసి. అ. 3 ।1 ।84,వా...' ఇత్యనేన హస్య భః. ॥11 ॥

'ఞ్జతే' ఇతి నిరర్థకానాం సర్వేషాం బహుకృత్వ ఆవర్తనాత్ యమకాలఙ్కారః. 'అఞ్జతే, వ్యఞ్జతే, సమఞ్జతే, రిహన్తి, అభ్యఞ్జతే, గృభ్ణతే' ఇత్యనేకక్రియాణామేకకారకసమ్బన్ధాద్ దీపకాలఙ్కారః. సముద్రస్యోచ్ఛ్వాసే ఉడ్డీయమానం బలీవర్ధం పశుమ్ ఉదకేషు గృహ్ణన్తి చిక్కణీకుర్వన్తి చేత్యాద్యర్థస్యాప్యభిధానాత్ ప్రహేలికాలంకారోఽపి. 'అభ్యఞ్జతే లిమ్పన్తీవ', 'పతయన్తం దోలారోహణమివ కుర్వాణమ్' ఇత్యుభయత్ర గమ్యోత్ప్రేక్షా. సిన్ధోః ఉచ్ఛ్వాసో న భవితుమర్హతీతి తస్య తరంగనిచయే లక్షణా, తరంగాణామూర్ధ్వగామిత్వం వ్యంగ్యమ్. ॥11 ॥

భావార్థః- పరమేశ్వరస్యోపాసకా యోగినస్తం హృదయేఽభివ్యజ్య స్వభక్తిరసేన స్నపయిత్వా స్వకీయానాం ప్రాణానామంగతాం యదా నయన్తి తదైవ తేషాముపాసనా సఫలా. ॥11 ॥

784. ఈ మంత్రములో విద్వాంసుల కర్మలను వర్ణించబడినది.

పదార్థము :- ఉపాసకులు (క్రతుమ్) ప్రజ్ఞాశాలురు పరమాత్మరూప సోమమును (అఞ్జతే) తమ యందు వ్యక్తమొనర్చుకొందురు. (వ్యఞ్జతే) వివిధరూపములలో వ్యక్తమొనర్చెదరు (సమఞ్జతే) దానితో సంగమించెదరు (రిహన్తి) దాని ఆస్వాదనమొనర్చెదరు. అనగా దానిచే ప్రాప్తించు ఆనందరసమును పానమొనర్చెదరు (మధ్వా) మధురమగు శ్రద్ధారసముచే (అభ్యఞ్జతే) దానియందు మునిగితేలినట్లుందురు. (సిన్ధోః) ఆనందసాగరముయొక్క (ఉచ్ఛ్వాసే) తరంగసమూహములలో (పతయన్తమ్) ఊయల లూగుచుండునట్లు (ఉక్షణమ్) తమమిత్రులను కూడ ఆనందతరంగములతో సేచనమొనర్చుచుందురు (పశుమ్) సర్వద్రష్ట మరియు అందరకు దృష్టిని ప్రసాదించునట్టి పరమేశ్వరుని (హిరణ్యపావాః) జ్యోతిః, సత్యము మరియు ఆనందామృతముచే స్వయమును పవిత్రమొనర్చునట్టి ఆ విద్వాంసులు (అప్సు) తమ ప్రాణములందు (గృభ్ణతే) గ్రహించుకొనుచుందురు.॥11॥

ఈ మంత్రములో 'ఞ్జతే' అను అర్థహీనమగు శబ్దాంశము అనేకసార్లు ఆవృత్తియగుటచే యమకాలంకారమేర్పడినది. 'వ్యఞ్జతే, అఞ్జతే, సమఞ్జతే, రిహన్తి, అభ్యఞ్జతే, గృభ్ణతే, అను నిట్టి అనేకక్రియల ఏకాకారకముచే యోగమగు కారణమున దీపకాలంకారమైనది. సముద్రమను ఉన్నత ఆవాసమున లేచుచుండు ఎద్దును జలములందు మునకలు వేయించుదురు. మరియు నిగనిగలాడించెదురు. ఈ వాచ్యార్థముగూడ ఏర్పడుటవల్ల ప్రహేళికాలంకారముకూడ యైనది. 'అభ్యఞ్జతే' [పూయుదురని ఎంచుడు] 'పతయన్తమ్' [ఊయలలూగుదురనియెంచుడు] అను వీనియందు 'గమ్యోత్ప్రేక్ష' గలదు. సముద్రము అచేతన మగుటచే ఉచ్ఛ్వాసము వదలదు. కావున ఉచ్ఛ్వాసముయొక్క తరంగసమూహములో లక్షణము గలదు. తరంగముల ఊర్ధ్వగమనము వ్యంగ్యము.॥11॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరుని ఉపాసకులగు యోగులు దానిని హృదయములలో అనుభూతిని పొంది భక్తిరసముతో దానిని స్నానమాడించినపిదప తమ ప్రాణములకు అంగముగ నొనర్చుకొందురు. అప్పుడే వారి ఉపాసన సఫలవంతమగును. ॥౧౧॥

564. Devotees of God Who is Source of light go to Him. They realise Him, realise Him within and without Who is the Creator of the world. They attain Him with love. They lick Him (so to speak). Wise men are devoted to God Who dwells within the souls and Who showers His Blessings upon the righteous. He being Omniscient, sees all. The wise meditate upon Him, Who is the Ocean of all virtues. II11II

౫౬౫. ఋషిః – పవిత్రః ఆఙ్గిరసః। దేవతా – పవమానః సోమః ।

ఛన్దః – జగతీ। స్వరః – నిషాదః.

అథ సోమస్య పరమాత్మనః పావకత్వం వర్ణయతి.

3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ర 3
౫౬౫. పవిత్రం తే వితతం బ్రహ్మణస్పతే ప్రభుర్గాత్రాణి

౧ ౨ 3 ౧ ౨ ౧ ౨ 3 ౨ఉ 3 ౧ ౨
పర్యేషి విశ్వతః । అతప్తతనూర్న తదామో అశ్నుతే

3 ౨ 3 ౧ ౨ర 3 ౧ ౨ర
శృతాస ఇద్వహన్తః సం తదా శత ॥ ౧౨ ॥

3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ర 3 ౨ 3 ౨
ప. వి:– పవిత్రమ్ । తే । విత తమ్ – వి–తతమ్ । బ్రహ్మణః –పతే । ప్రభుః– ప్ర –భుః।
౧ ౨ర ౧ ౨ర 3 ౧ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౨ 3 ౨
గాత్రాణి । పరి – ఏషి । విశ్వతః। అత ప్తతనూః – అత ప్త –తనూః । న । తత్ । ఆమః ।
3 ౧ ౨ ౧ ౨ర 3
అశ్నుతే । శ్రుతాసః। ఇత్ । వహన్తః । సమ్ । తత్ । ఆశత ॥ ౧౨ ॥

పదార్థః- హే **బ్రహ్మణః పతే** బ్రహ్మాణ్డస్య జ్ఞానస్య వా అధిపతే సోమ పరమాత్మన్! **తే** తవ **పవిత్రమ్** పావకత్వమ్ **వితతమ్** సర్వత్ర వ్యాప్తం వర్తతే. **ప్రభుః** పావిత్ర్యసమ్పాదనసమర్థః త్వమ్ **విశ్వతః** సర్వతః **గాత్రాణి** శరీరాణి, శరీరధారిణః ఇత్యర్థః, **పర్యేషి** పావయితుం పరిగచ్ఛసి. కిన్తు **అతప్తతనూః** తపస్యయా అతప్తశరీరః **ఆమః** అపరిపక్వః జనః **తత్** పవిత్రత్వమ్ **న అశ్నుతే** న ప్రాప్నోతి, **శృతాసః ఇత్** పరిపక్వాః ఏవ జనాః. శ్రా పాకే నిష్ఠాయామ్ 'శృతం పాకే. అ. ౬ । ౧ । ౨౭' ఇతి ధాతోః శృ భావః.

జసోఽనుగాగమః. **వహన్తః** త్వాం హృదయే ధారయన్తః సన్తః **తత్** త్వజ్జన్యం పవిత్రత్వమ్ **సమ్ ఆశత** సమ్యక్ ప్రాప్నువన్తి. ॥౧౨॥

భావార్థః- యే తపస్వినః సన్తి తేషామేవ హృదయాన్యాచరణాని చ పవిత్రాణి జాయన్తే. ॥౧౧॥

అత్రాపి సోమస్య పరమాత్మనస్తదానన్దరసస్య చ ప్రాప్తి వర్ణనాదేతద్దశత్యర్థస్య పూర్వదశత్యర్థేన సహ సంగతిరస్తీతి వేద్యమ్.

ఇతి షష్ఠే ప్రపాఠకే ద్వితీయార్ధే ద్వితీయా దశతిః.

ఇతి పఞ్చమేఽధ్యాయే నవమః ఖణ్డః.

౫౬౫. ఈ మంత్రములో సోమపరమాత్మ పవిత్రతయొక్క వర్ణన గలదు.

పదార్థము :- (బ్రహ్మణః పతే) బ్రహ్మాండముయొక్క లేక జ్ఞానముయొక్క అధిపతివగు ఓ సోమపరమేశ్వరా! (తే) నీయొక్క (పవిత్రమ్) పవిత్రతను సంపాదనయొక్క గుణము (వితతమ్) సర్వత్ర వ్యాప్తమైయున్నది. (ప్రభుః) పవిత్రత నొనర్చుటలో సమర్థుడవగు నీవు (విశ్వతః) సకలదిశలనుండి (గాత్రాణి) శరీరముల, అనగా శరీరధారులవద్ద (పర్యేషి) వారిని పవిత్రమొనర్చుటకొరకు చేరుదువు. కాని (అతప్తతనూః) తపస్సుచే శరీరమును తపింపజేయనట్టి (ఆమః) అసంపూర్ణ యోగరహితులగు మనుష్యులు (తత్) అట్టి పవిత్రతను (న అశ్నుతే) పొందజాలరు (శృతాసః ఇత్) పరిపక్వమైనవారు (వహన్తః) తమ హృదయములందు నిన్ను ధారణమొనర్చుకొనుచు (తత్) నీ ద్వార జరుగునట్టి పవిత్రతను (సమ్ ఆశత) చక్కగా పొందగలుగుదురు. ॥౧౨॥

భావార్థము :- తపస్వులైనవారి హృదయములు మరియు ఆచరణలు కూడా పవిత్రముగ నుండును. ॥౧౨॥

ఈదశతియందుకూడ సోమపరమాత్మ మరియు ఆయన ఆనందరసమును పొందుటయనుదాని వర్ణనయుండుటచే ఈ దశతియొక్క విషయము పూర్వదశతి విషయముతో సంబంధముగలిగియున్నది.

ఆరవ ప్రపాఠకమునందలి సగముయొక్క రెండవదశతి సమాప్తమైనది.

ఐదవఅధ్యాయమందలి తొమ్మిదవఖణ్డము సమాప్తము.

565. The Divine splendour O Lord, Is spread everywhere. Thou art All - pervading And so by Thee men swear. But those who are not burnt In the pure fire of penance Can never see Thy splendour Though it is vast and immense. Only they who kindle fire of penance Enjoy Thy Bliss and attain true deliverance. II12II

తృతీయాదశతిః

౫౬౬. ఋషిః – అగ్నిశ్చాక్షుషః। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – ఉష్ణిక్। స్వరః – ఋషభః.

తత్రాదౌ బ్రహ్మానన్దరసవిషయమాహ.

౨ 3 ౧ 3 3 ౨ 3 ౧ ౨ర 3 ౧ ౨
౫౬౬. ఇన్ద్రమచ్ఛ సుతా ఇమే వృషణం యన్తు హరయః ।
3 ౨ 3 ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨
శ్రుష్టే జాతాస ఇన్దవః స్వర్విదః ॥ ౧ ॥

౧ ౨ర ౧ ౨ర 3 ౨ 3 ౨ ౧ ౨ర 3 ౧ ౨ర 3 ౨ 3 ౧
ప.వి :– ఇన్ద్రమ్ । అచ్ఛ । సుతాః। ఇమే। వృషణమ్ । యన్తు । హరయః । శ్రుష్టే । జాతా
౨ ౧ ౨ర 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ర
సః। ఇన్దవః । స్వర్విదః – స్వః – విదః ॥ ౧ ॥

పదార్థః- **సుతాః** అభిషుతాః **ఇమే** ఏతే **హరయః** దుఃఖహర్తారో బ్రహ్మానన్దరసాః **వృషణమ్** బలినమ్ **ఇన్ద్రమ్** జీవాత్మానమ్ **అచ్ఛ** ప్రతి **యన్తు** గచ్ఛన్తు. కిఞ్చ **జాతాసః** జాతాః ఉత్పన్నాః తే **ఇన్దవః** ఉపాసకస్యక్లేదకాః బ్రహ్మానన్దరసాః **శ్రుష్టే** సద్య ఏవ. శ్రుష్టీతి క్షిప్రనామ, ఆశు అష్టీతి. నిరు. ౬ ।౧3. శ్రుష్టే ఇత్యపి తత్పర్యాయో బోధ్యః. **స్వర్విదః** దివ్యప్రకాశస్య లమ్భకాః, భవన్తీతి శేషః. ॥ ౧ ॥

భావార్థః- ధన్యాస్తే జీవాత్మానో యే పరమాత్మోపాసనయా బ్రహ్మానన్దరసం ప్రాప్నువన్తి. ॥ ౧ ॥

౫౬౬. ఈ మొదటి మంత్రములో బ్రహ్మానందరసముయొక్క విషయము గలదు.

పదార్థము :- (సుతాః) ప్రవహింపజేయబడిన (ఇమే) ఈ (హరయః) దుఃఖహారియగు బ్రహ్మానందరసము (వృషణమ్) శక్తివంతమగు (ఇన్ద్రమ్) జీవాత్మ (అచ్ఛ) వైపునకు (యన్తు) వెళ్లవలెను (జాతాసః) ఉత్పన్నమైన యవి (ఇన్దవః) ఉపాసకులకు భోగముల నిచ్చునట్టి బ్రహ్మానందరసమును (శ్రుష్టే) శీఘ్రముగానే (స్వర్విదః) దివ్యప్రకాశమును ప్రాప్తింపజేయునవై యుండుగాక! ॥౧॥

భావార్థము :- పరమాత్మ ఉపాసనద్వారా బ్రహ్మానందరసమును పొందినట్టి జీవాత్మయే కడుధన్యమైనది. ॥౧॥

566. May these true sons of God who are destroyers of sin and misery, givers of calmness like the rays of the moon, knower of God as the Source of true happiness attain the Supreme Being who is Showerer of peace and bliss. These true Yogis are born for the attainment of abiding happiness. II1II

౫౬౭. ఋషిః – చక్షుర్మానవః। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – ఉష్ణిక్। స్వరః – ఋషభః.

అథ సోమం పరమాత్మానం ప్రార్థయతే.

౫౬౭. ప్ర ధన్వా సోమ జాగృవిరిన్ద్రాయేన్దో పరి స్రవ।
ద్యుమన్తం శుష్మమాభర స్వర్విదమ్ ॥ ౨ ॥

ప. వి: – ప్ర । ధన్వ । సోమ । జాగృ విః । ఇన్ద్రాయ । ఇన్దో । పరి । స్రవ । ద్యుమన్తమ్ ।
శుష్మమ్ । ఆ । భర । స్వర్విదమ్ – స్వః–విదమ్ ॥ ౨ ॥

పదార్థః- హే **సోమ** రసాగార పరమాత్మన్! **జాగృవిః** జాగరూకః త్వమ్ **ప్ర ధన్వ** ప్రకర్షేణ సక్రియో భవ. ధన్వతిః గతికర్మా. నిఘం...౨।౧౪. సంహితాయామ్ 'ద్వ్యచో౽ తస్తి ఙః. అ. ౬।౩।౧౩౫' ఇతి దీర్ఘః. హే **ఇన్దో** భక్తానామ్ ఆనన్దరసేనక్లేదక! త్వమ్ **ఇన్ద్రాయ** జీవాత్మనే **పరిస్రవ** పరిక్షర. తస్మై **ద్యుమన్తమ్** దేదీప్యమానమ్ **స్వర్విదమ్** వివేకఖ్యాతిరూపస్య దివ్య ప్రకాశస్య లమ్భకమ్ **శుష్మమ్** బలమ్. శుష్మ ఇతి బలనామ. నిఘం...౨।౯. **ఆ భర** ఆహర. ॥ ౨ ॥

భావార్థః-మనోయోగేనోపాసితః పరమేశ్వర ఉపాసకానాం జ్యోతిష్ప్రదమధ్యాత్మబలం ప్రయచ్ఛతి. ॥ ౨ ॥

౫౬౭. ఈ మంత్రములో సోమపరమేశ్వరుని ప్రార్థించబడినది.

పదార్థము :-(సోమ) రసభండారమగు ఓ పరమాత్మా! (జాగృవిః) జాగరూకుడవగు నీవు (ప్ర ధన్వ) సక్రియుడవు (ఇన్దో) భక్తులను ఆనందముచే సేచనమొనర్చు నీవు (ఇన్ద్రాయ) జీవాత్మకొరకు (పరిస్రవ) ప్రవాహితుడవగుము. వారిని (ద్యుమన్తమ్) దేదీప్యమానులుగ (స్వర్విదమ్) వివేకవంతమగు ఖ్యాతివంటి దివ్యప్రకాశమును ప్రాప్తింపజేయువాడవు (శుష్మమ్) బలమును (ఆ భర) ప్రదానపరచుము. ॥౨॥

భావార్థము:- మనోయోగము ద్వారా ఉపాసించబడిన పరమేశ్వరుడు ఉపాసకులకు జ్యోతిప్రదాయక అధ్యాత్మబలమును ప్రదానమొనర్చును. ॥౨॥

567. O devotee of peaceful nature, being vigilant, go constantly towards God, flow towards Him (so to say). Bring hither splendid strength that finds the light of God. II2II

౫౬౮. ఋషిః - పర్వత నారదౌ। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - ఉష్ణిక్। స్వరః - ఋషభః.

అథోపాసనాయజ్ఞే సఖీన్ నిమన్త్రయతే.

౧ ౨ 3 ౧ ౨ర 3 ౨ 3 ౧ ౨
౫౬౮. సఖాయ ఆ ని షీద త పునానాయ ప్రగాయత ।
౨ 3 ౨ 3 ౧ ౨ర 3 ౨
శిశుం న యజ్ఞైః పరి భూషత శ్రియే॥ 3 ॥

౧ ౨ర 3 ౨ 3 ౧ ౨ ౧
ప. వి:- సఖాయః - స-ఖాయః । ఆ । ని । షీదత । పునానాయ । ప్ర । గాయత ।
౧ ౨ర 3 ౨ ౧ ౨ర 3 ౨
శిశుమ్ । న । యజ్ఞైః । పరి । భూషత । శ్రియే ॥ 3 ॥

పదార్థః- హే **సఖాయః** సుహృదః। యూయమ్ **ఆ ని షీదత** సమేత్య ఉపాసనాయజ్ఞే ఉపవిశత, **పునానాయ** హృదయస్య పవిత్రతాం కుర్వాణాయ పరమాత్మసోమాయ **ప్ర గాయత** భక్తిభావభరితాన్ వేదమన్త్రాన్‌గాయత. కిఞ్చ తం పరమాత్మసోమమ్ **శ్రియే** శోభాయై **యజ్ఞైః** ఉపాసనాయజ్ఞైః **శిశుం న** శిశుమివ **పరి భూషత** పరితః అలంకురుత. యథా శోభాసమ్పాదనాయ శిశుమ్ ఆభరణవస్త్రాదిభిరలంకుర్వన్తి తథా శోభాపూర్వకం స్వాత్మని ప్రతిష్ఠాపనాయ పరమాత్మానమ్ ఉపాసనయజ్ఞై రలంకురుతేతి భావః. ॥ 3 ॥

అత్రోపమాలఙ్కారః. 'నిషీదత, ప్రగాయత, పరిభూషత ఇత్యనేక క్రియాణా మేకకారక - యోగాచ్చ దీపకాలఙ్కారోఽపి. ॥3॥

భావార్థః- ఉపాసనాయోగేన రసాగారం పరమాత్మానం సాక్షాత్కృత్య సర్వైరానన్దరస ఉప- భోక్తవ్యః. ॥ 3 ॥

౫౬౮. ఉపాసనాయజ్ఞమునందు మిత్రులను నిమంత్రన మొనర్చబడుచున్నది.

పదార్థము :- (సఖాయః) ఓ మిత్రులారా! మీరు (ఆ నిషీదత) వచ్చి ఉపాసనాయజ్ఞములో కూర్చుండుడు (పునానాయ) హృదయమును పవిత్రమొనర్చునట్టి పరమాత్మ సోమముకొరకు (ప్ర గాయత) భక్తిపూర్ణమైన వేదమంత్రములను గానమొనర్చుడు. ఆ పరమాత్మరూప సోమమును (శ్రియే) శుభముకొరకు (యజ్ఞైః) ఉపాసనాయజ్ఞములచే (శిశుం న) శిశువులవలె (పరిభూషత) నలుదిశలనుండి అలంకృతమొనర్చుడు. అనగా శుభములకొరకు శిశువులను అలంకారవస్త్రములు మున్నగువానిచే అలంకృతుల నొనర్చునటులనే శోభతో గూడిన తమ ఆత్మలయందు ప్రతిష్ఠాపన మొనర్చుటకొరకు పరమాత్మను ఉపాసనా యజ్ఞములచే అలంకృతమొనర్చుడు. ॥3॥

ఈ మంత్రములో ఉపమాలంకారము గలదు. 'నిషీదత, ప్ర గాయత, పరిభూషత' అను నీ అనేక క్రియల ఏకకారకమువల్ల యోగమగు కారణమువల్ల దీపకాలంకారమైయున్నది. ॥3॥

భావార్థము :- ఉపాసనాయోగము ద్వార రసాగార పరమేశ్వరుని సాక్షాత్కారమొనర్చుకొని ఎల్లరును ఆనందరసమును ఉపభోగమొనర్చుకొనవలెను. ॥3॥

568. O friends, take your seats here And sing glory of the Lord. Sing Songs in the praise of Him Who is all-purifying God. Please Him with your noble deeds As you please your child. Always pray that God Almighty May you rightly guide. It is thus that you will shine and your character will be fine. II3II

౫౬౮. ఋషిః – పర్వత నారదౌ। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – ఉష్ణిక్। స్వరః – ఋషభః.

అథ పునస్తమేవ విషయమాహ.

౧ ౨ ౩ ౧౨ ౩౨౩ ౧ ౨
౫౬౮. తం వః సఖాయో మదా య పునానమ భి గాయత ।

౨౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧౨
శిశుం న హవ్యైః స్వదయన్త గూర్తిభిః ॥ ౪ ॥

౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩
ప. వి:– తమ్ । వః । సఖాయః – స–ఖాయః । మదాయి । పునానమ్ । అభి । గాయత ।

౩ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
శిశు మ్ । న । హవ్యైః । స్వదయన్త । గూర్తిభిః ॥ ౪ ॥

పదార్థః- హే **సఖాయః** సుహృదః **వః** యూయమ్ **పునానమ్** పవిత్రీకుర్వాణమ్ **తమ్** ప్రసిద్ధం సోమాఖ్యం పరమాత్మానమ్ **అభి** అభిలక్ష్య **మదాయ** ఆనన్దలాభాయ **గాయత** సామగానం కురుత. ఉపాసకాః తం పరమాత్మానమ్ **హవ్యైః** ఆత్మసమర్పణైః **గూర్తిభిః** స్తుతిభిః ఉద్యమైశ్చ. గృఙ్శబ్దే, గూర ఉద్యమనే తతః క్తిన్. **స్వదయన్త** ప్రసాదయన్తి. స్వద ఆస్వాదనే, ణిజన్తః, లడర్థే లఙ్, అడాగమాభావశ్ఛాన్దసః. **శిశుం న** శిశుం యథా **హవ్యైః** దేయపదార్థైః క్రీడనకాదిభిః **గూర్తిభిః** క్రోడోద్యమనైశ్చ మాతరః ప్రసాదయన్తి తద్వత్. ॥ ౪ ॥

అత్ర శ్లిష్టోపమాలఙ్కారః. ॥ ౪ ॥

భావార్థః- ఆరాధనేన పురుషార్థేన చ ప్రసాదితః పరమేశ్వరః పావిత్ర్యాది సమ్పాదనద్వారేణా - నన్దప్రదానేన చారాధకస్య హితాయ జాయతే. ॥ ४ ॥

౫౬౯. ఈ మంత్రములో మరల ఆ విషయములనే చెప్పబడినవి.

పదార్థము :-(సఖాయః) ఓ మిత్రులారా! (వః) మీరు (పునానమ్) పవిత్రమొనర్చునట్టి (తమ్) ఆ ప్రసిద్ధసోమనామక పరమాత్మను (అభి) లక్ష్యముననుంచుకొని (మదాయ) ఆనందప్రాప్తికొరకు (గాయత) సామగానమొనర్చుడు, ఉపాసకులు ఆ పరమాత్మను (హవ్యైః) ఆత్మసమర్పణములద్వారా మరియు (గూర్తిభిః) స్తుతులు మరియు ఉద్యమములద్వార (స్వదయన్త) ప్రసన్నతనొనర్చుకొందురు (శిశుం న) ఏ శిశువునైనను ఎటుల (హవ్యైః) ఆటవస్తువులు మున్నగువానిద్వార మరియు (గూర్తిభిః) ఒడిలోనికి తీసికొనుటద్వారా, తల్లులు ఆనందపరచుచుండునటుల.॥४॥

ఈ మంత్రములో శ్లిష్టోపమాలంకారము గలదు.॥४॥

భావార్థము :- ఆరాధన మరియు పురుషార్థముద్వార ప్రసన్నమొనర్చుకొనబడిన పరమేశ్వరుడు పవిత్రత మున్నగువాని సంపాదనముద్వార మరియు ఆనందప్రదానముద్వార ఆరాధకులకు హితమును కలిగించుచుండును.॥४॥

569. O friends, if you desire bliss Sing God's glory and never Him miss. As you please your child By giving delicious sweets So please Him with noble deeds If you want Him to guide. ll4ll

౫౭౦. ఋషిః - త్రిత ఆప్త్యః। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - ఉష్ణిక్। స్వరః - ఋషభః.

అథ సోమస్య పరమాత్మనో మహిమానమాహ.

౩ ౧ ౨౪౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨౩ ౧ ౨
౫౭౦. ప్రాణా శిశుర్మహీనాం హిన్వన్నృతస్య దీధితిమ్।

౨౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨
విశ్వా పరి ప్రియా భువదధ ద్వితా॥ ౫ ॥

౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర
ప. వి:- ప్రాణా - ప్ర-అనా। శిశుః। మహీనామ్। హిన్వన్। నృ తస్య। దీధి తిమ్।

౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨
విశ్వా। పరి। ప్రియా। భువత్। అధ। ద్వితా ॥ ౫ ॥

పదార్థః- **ప్రాణా** ప్రాణః ఉపాసకానాం ప్రాణ ఇవ ప్రియః. అత్ర 'సుపాం సులుక్.... అ. ౭।౧। ౩౯' ఇతి సోరాకారాదేశః. **మహీనామ్** వేదవాచామ్. మహీ ఇతి వాఙ్నామ. నిఘం...౧।౧౧. **శిశుః** శిశురివ శంసనీయః. శిశుః శంసనీయో భవతి. నిరు. ౧౦।౩౭. హృదయే **ఋతస్య** సత్యస్య **దీధితిమ్** నిధానం ప్రకాశం వా **హిన్వన్** ప్రేరయన్‌సోమః పరమాత్మా **విశ్వా** సర్వాణి **ప్రియా** అస్మాకం ప్రియాణి మనోబుద్ధ్యాదీని అగ్నిజలవాయ్వాదీని చ **పరి భువత్** పరి వ్యాప్నోతి. **అధ** అతః కారణాత్ **ద్వితా** ద్విధా మహిమానం ప్రాప్నోతి, అన్తర్జగతి బాహ్యజగతి చ. ద్వితా ద్వైధమ్. నిరు. ౫।౩।౧౯. ॥౫॥

అత్ర ప్రాణ ఇవ, శిశురివ ఇతి లుప్తోపమమ్. ॥ ౫ ॥

భావార్థః-శరీరపిణ్డే బ్రహ్మాణ్డే చ సర్వత్ర యస్య మహిమా ప్రకాశతే స జగదీశ్వరః కస్య న వన్ద్యః. ॥ ౫ ॥

౫౭౦. ఈ మంత్రములో సోమపరమాత్మయొక్క మహిమను వర్ణించబడినది.

పదార్థము :-(ప్రాణా) ఉపాసకులకు ప్రాణమువంటి ప్రియమైన (మహీనామ్) వేదవాణులను (శిశుః) శిశువులవంటి స్తవనీయ హృదయములందు (ఋతస్య) సత్యముయొక్క (దీధితిమ్) నిధులను, లేక ప్రకాశమును (హిన్వన్) ప్రేరణనొనర్చుకొనుచు సోమపరమాత్మ (విశ్వా) సమస్త (ప్రియా) ప్రియమైన మనస్సు, బుద్ధి మున్నగు మరియు అగ్ని, జలము వాయువు, ఆదిత్యులను (పరి భువత్) వ్యాపకమొనర్చినాడు (అధ) ఈ కారణముచే (ద్వితా) లోపల, బయట రెండువిధములుగ మహిమవంతుడై యున్నాడు.॥౫॥

ఈ మంత్రము 'ప్రాణాః, మరియు శిశుః' లయందు లుప్తోపమాలంకారము గలదు.॥౫॥

భావార్థము :- శరీరరూపపిండములో మరియు బ్రహ్మాండములో సర్వత్ర ఆయన మహిమ ప్రకాశితమగుచున్నది. ఆ జగదీశ్వరుడు అందరకు వందనీయుడై యున్నాడు.॥౫॥

570. He the praise-worthy God is the Life of the mighty powers and He inspires the thought of attaining true knowledge, pervading all dear objects in two forms i.e. individual and universal, gross and subtle, subject and object etc. II5II

౫౭౧. ఋషిః - మనురాప్సవః। దేవతా - ఇన్ద్రః। ఛన్దః - ఉష్ణిక్। స్వరః - ఋషభః.

అథానన్దరసనిర్ఝరణం ప్రార్థయతే.

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౫౭౧. పవస్వ దేవవీతయ ఇన్ద్రో ధారాభి రోజసా।

౨ ౩ ౨ ౧ ౧ ౨
ఆ కలశం మధుమాన్త్సోమ నః సదః ॥ ౬ ॥

౧ ౨ర ౩౧ ౨ ౩౨ ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩౧ ౨
ప. వి:– పవస్వ । దేవవీతయే – దేవ–వీతయే । ఇన్దో । ధారాభిః । ఓజసా । ఆ । కలశమ్
౧ ౨ర ౩
। మధు మాన్ । సోమ । నః । సదః ।౬॥

పదార్థః- హే **ఇన్దో** ఆనన్దరసేన క్లేదయితః రసాగార పరమాత్మన్! త్వమ్ **దేవవీతయే** దేవానాం దివ్యగుణానాం వీతిః ఉత్పత్తిః దేవవీతిః, తస్యై. దేవవీతిః ఇతి పదస్య దాసీభారాదిత్వాత్ 'కురాగార్హపత... అ. ౬ । ౨ । ౪౨' ఇత్యనేన పూర్వపదప్రకృతిస్వరః. **ధారాభిః** ప్రవాహసన్తతిభిః సహ **ఓజసా** వేగేన **పవస్వ** అస్మాకమన్తఃకరణే ప్రవాహితో భవ. హే **సోమ** జగదీశ్వర! **మధుమాన్** మధురానన్దోపేతః త్వమ్ **నః** అస్మాకమ్ **కలశమ్** కలాభిః పూర్ణమ్ ఆత్మానమ్ **ఆ సదః** ఆగత్య స్థితో భవ. ॥౬॥

అత్ర శ్లేషేణ భౌతికసోమపరోఽప్యర్థో గ్రాహ్యః. తేన సోమపరమాత్మనో రుపమానోపమేయు భావః సూచితో భవతి. తత ఉపమాధ్వనిః. ॥౬॥

భావార్థః- యథా సోమౌషధిరసో ధారాభిర్ద్రోణకలశమాగచ్ఛతి తథా మధురో బ్రహ్మానన్దరస ఆత్మకలశం సమాగచ్ఛేత్. ॥౬॥

౫౭౧. ఈ మంత్రములో ఆనందరస ఊటలకొరకు ప్రార్థించబడినది.

పదార్థము :- (ఇన్దో) ఆనందరసముచే తడిపివేయునట్టి రసాగారుడవగు ఓ పరమేశ్వరా! నీవు (దేవవీతయే) దివ్యగుణముల ఉత్పత్తికొరకు (ధారాభిః) ధారలతో గూడ (ఓజసా) వేగముగా (పవస్వ) మా అంతఃకరణములందు ప్రవహించుము (సోమ) ఓ జగదీశ్వరా! (మధుమాన్) మధురానందముచే పరిపూర్ణుడవగు నీవు (నః) మాలో (కలశమ్) కళలచే పూర్ణమగు మా ఆత్మయందు (ఆ సదః) వచ్చి స్థిరమగుము. ।౬॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషముచే భౌతిక సోమపరక అర్థముకూడ గ్రహించదగినదై యున్నది. అందువల్ల భౌతికసోమము మరియు పరమాత్మయొక్క ఉపమానోపమేయభావము సూచితమగుచున్నది. కావున ఉపమా ధ్వనితమగుచున్నది. ।౬॥

భావార్థము :- ఎటుల సోమ ఓషధియొక్క రసము ధారలతో గూడ ద్రోణకలశములందు చేరునో, అటులనే మధురమగు బ్రహ్మానందరసము ఆత్మయందు చేరుచుండును. ।౬॥

571. O God; purify us for the acquisition of knowledge and for the strength of the senses by the streams of devotion and Thy Divine Power. Thou who art sweet O God, be always seated in our hearts. May we realise Thy presence within us at every time. II6II

౫౭౨. ఋషిః – అగ్నిశ్చాక్షుషః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – ఉష్ణిక్। స్వరః – ఋషభః.

అథ పునర్బ్రహ్మానన్దరసవిషయమాహ.

౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ఉ ౩ ౨౩ ౧ ౨
౫౭౨. సోమః పునాన ఊర్మిణావ్యం వారం వి ధావతి।

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧౨
అగ్రే వాచః పవమానః కనిక్రదత్ ॥ ౭ ॥

౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౧౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨
ప. వి:– సోమః। పునానః। ఊర్మిణా। అవ్యమ్। వారమ్। వి। ధావతి। అగ్రే। వాచః।
౧౨ర ౧౨ర
పవమానః। కనిక్రదత్ ॥ ౭ ॥

పదార్థః- సోమః బ్రహ్మానన్దరసః **పునానః** ఉపాసకం పవిత్రం కుర్వన్ **ఊర్మిణా** తరఙ్గేణ సాకమ్ **అవ్యం వారమ్** ఊర్ణామయదశాపవిత్రమివ దోషనివారకమ్ అవినశ్వరం జీవాత్మానం ప్రతి **వి ధావతి** వేగేన గచ్ఛతి. **వాచః** ప్రోచ్చారితాయాః స్తుత్యాత్మికాయాః గిరః **అగ్రే** పూర్వమేవ **పవమానః** ధారారూపేణ ప్రవహన్ సః. పవతే గతికర్మా. నిఘం...౨।౧౪. **కనిక్రదత్** కల-కలధ్వనిమివ కుర్వన్, అస్తీతి శేషః. 'దాధర్తిదర్ధర్తి... అ. ౭।౪।౬౫' ఇతి క్రన్దేర్యఙ్లుగన్తాత్ శతరి నిపాత్యతే. ॥ ౭ ॥

అత్ర బ్రహ్మానన్దే కారణభూతాయాః స్తుతివాచః ఉచ్చారణాత్ పూర్వమేవ బ్రహ్మానన్ద ప్రవాహస్యోదయ వర్ణనాత్ కారణాత్ ప్రాక్ కార్యోదయరూపోఽతిశయోక్తిరలఙ్కారః. ॥ ౭ ॥

భావార్థః- ఉపాసకైర్ధ్యాతః పరమేశ్వరః స్వసకాశాదానన్దరసస్య ప్రచురా ధారా ఉపాసకానాం హృదయే ప్రేరయతి. ॥ ౭ ॥

౫౭౨. ఈ మంత్రమునందును మరల బ్రహ్మానందరస వర్ణనయే కలదు.

పదార్థము :- (సోమః) బ్రహ్మానందరసము (పునానః) ఉపాసకులను పవిత్రపరచుచు (ఊర్మిణా) తరంగములతోగూడ (అవ్యం వారమ్) గొఱ్ఱెవెంట్రుకలచే చేయబడిన దశాపవిత్రమువలె దోషనివారకము అవినశ్వరమగు ఆత్మయెడ (వి ధావతి) వేగవంతముగ పరుగిడుచున్నది. (వాచః) ప్రోచ్చారితమగు స్తుతివాణులచే (అగ్రే) మొదటనే (పవమానః) ధారారూపములో ప్రవహించుచు (కనిక్రదత్) కలకలధ్వని నొనర్చుచున్నది.।౭॥

ఈ మంత్రములో బ్రహ్మానందమునకు కారణభూతమగు స్తుతి, వాణుల ఉచ్చారణకన్న పూర్వమే బ్రహ్మానంద ఉత్పత్తియొక్క వర్ణనయుండుటవల్ల కారణముకంటె పూర్వము కార్యోదయము వర్ణించబడుట రూప అతిశయోక్తి అలంకారమగును. ॥౭॥

భావార్థము :- ఉపాసకులచే ధ్యానమొనర్చబడిన పరమేశ్వరుడు తనవద్దినుండి ఆనందరసముయొక్క విస్తారధారలను ఉపాసకుల హృదయములందు ప్రేరితమొనర్చును. ॥౭॥

572. God Who purifies all, dispels the cover of darkness of the devotee by the waves of His bliss. He gives true knowledge in the form of the Vedas and His Holy name Om is uttered in the beginning of every mantra. II7II

౫౭౩. ఋషిః – ద్విత ఆప్త్యః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – ఉష్ణిక్। స్వరః – ఋషభః.

అథ పరమాత్మానం ప్రతి మనుష్యస్య కర్తవ్యమాహ.

౫౭౩. ప్ర పునానాయ వేధసే సోమాయ వచ ఉచ్యతే ।
భృతిం న భరా మతిభిర్జు జో షతే ॥౮॥

ప.వి:– ప్ర । పునానాయ । వేధసే । సోమాయ । వచః। ఉచ్యతే । భృతిమ్ । న । భర । మతిభిః। జుజోషతే ।౮॥

పదార్థః- **పునానాయ** ఉపాసకస్య హృదయం పవిత్రం కుర్వతే, **వేధసే** ఆనన్దస్య విధాత్రే **సోమాయ** రసాగారాయ పరమాత్మనే **వచః** ధన్యవాదవచనమ్ **ప్ర ఉచ్యతే** అస్మాభిః ప్రోచ్చార్యతే. హే సఖే! **మతిభిః** మేధాభిః **జుజోషతే** త్వాం ప్రీణయతే తస్మై పరమాత్మనే. జుషీ ప్రీతిసేవనయోః తుదాదిః, శతరి 'బహులం ఛన్దసి. అ. ౨।౪।౭౩' ఇతి శపః శ్లౌ ద్విత్వమ్. త్వమపి **భృతిం న** వేతనమివ, ఉపహారమివ వా **భరా** ఆహర. యథా కర్మకరాయ కశ్చిద్ వేతనమ్ ఉపహారం వా ప్రయచ్ఛతి తథా మేధాభిః ప్రీణయతే తస్మై త్వం వినిమయరూపేణ ధన్యవాదం ప్రదేహీతి భావః. ॥౮॥

'భృతిం న భర' ఇత్యత్రోత్ప్రేక్షాలఙ్కారః. ॥౮॥

భావార్థః-యః పరమేశ్వరోఽస్మాన్ సుమతిప్రదానాదిభిరుపకరోతి తత్కృతే వయం కృతజ్ఞతాం కుతో న ప్రకాశయేమ. ॥౮॥

౫౭౩. ఈ మంత్రములో పరమాత్మయెడ ప్రతి మనుష్యుని కర్తవ్యమును వర్ణించబడినది.

పదార్థము :-(పునానాయ) ఉపాసకుల హృదయములను పవిత్రమొనర్చునట్టి (వేధసే) ఆనంద విధాయకుడగు (సోమాయ) రసాగార పరమాత్మకొరకు (వచః) ధన్యవాదవచనములును (ప్ర ఉచ్యతే) మా ద్వారా చెప్పబడుచున్నవి. ఓ మిత్రులారా! మీరు కూడ (మతిభిః) మీ బుద్ధులను (జుజోషతే) మిమ్ము తృప్తిపరచునట్టి ఆ పరమాత్మకొరకు (భృతిం న) వేతనరూపములో లేక ఉపాహారరూపములో ధన్యవాదములు మున్నగువచనములను (భర) సమర్పించుడు. అనగా కార్యముల నొనర్చువారికి ఎటుల ప్రతిఫలరూపముగ వేతనము, లేక ఉపహారములిచ్చెదరో, అటులనే బుద్ధిని ప్రసాదించునట్టి ఆయనకు మీరు ప్రతిరూపమున ధన్యవాదములర్పించుడు. ।౮॥

ఈ మంత్రములో 'భృతిం న భర' యందు ఉత్ప్రేక్షాలంకారము గలదు. ।౮॥

భావార్థము :-సుమతి ప్రదానము మున్నగువానిద్వారా ఏ పరమేశ్వరుడు మనకు ఉపకారమొనర్చుచున్నాడో, వారియెడ మనము కృతజ్ఞతలను సమర్పించుకొనుట ఉచితము. ।౮॥

573. The speech is uttered for God Who purifies all, who is Omniscient and Creator of the world, loving us intensely. Fill me with Wisdom O God, giving it like wages to a servant. ll8ll

౫౭౪. ఋషిః – పర్వత నారదౌ। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – ఉష్ణిక్। స్వరః – ఋషభః.

అథ పరమాత్మానం రాజానమాచార్యం చ ప్రార్థయతే.

౫౭౪. గోమన్న ఇన్దో అశ్వవత్సు తః సుదక్ష ధనివ ।
శుచిం చ వర్ణమధి గోషు ధారయ ॥ ౯ ॥

ప. వి:- గోమత్ । నః। ఇన్దో ।-అశ్వవత్ । సుతః। సుదక్ష – సు–దక్ష। ధనివ । శుచి మ్ ।
చ । వర్ణ మ్ । అధి । గోషు । ధారయ ॥ ౯ ॥

పదార్థః- హే **సుదక్ష** సుసమృద్ధ. దక్షతిః సమృద్ధికర్మా. నిరు. ౧।౬. **ఇన్దో** చన్ద్రః సముద్రాణామివ జనానాం సమృద్ధికర పరమాత్మన్, రాజన్, ఆచార్య వా! **సుతః** హృదయే ప్రకటితః, రాష్ట్రే నిర్వాచితః,

సమిత్పాణిభిరస్మాభిః శిష్యైః వృతో వా త్వమ్ **నః** అస్మభ్యమ్ **గోమత్** ధేనుయుక్తం, పృథివీయుక్తం వేదవాగ్యుక్తం చ, **అశ్వవత్** తురగయుక్తం ప్రాణయుక్తం చ రయిమితి శేషః **ధనివ** ధన్వయ ప్రాపయ. ధన్వతిః గతికర్మా. నిఘం...౨।౧౪. అత్రణిజర్థగర్భః. తతో 'ధన్వ' ఇతి ప్రాప్తే ఇకారోపజనశ్ఛాన్దసః. ఋగ్వేదే 'ధన్వ' ఇత్యేవ పాఠః. **గోషు అధి** రాష్ట్రభూమిషు **శుచిం వర్ణం చ** పవిత్రహృదయం బ్రాహ్మణాదివర్ణం చ, యద్వా **గోషు అధి** వాణీషు **శుచిం వర్ణం చ** పవిత్రమ్ ఓంకారరూపమ్ అక్షరం చ **ధారయ** దేహి. ॥౯॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ॥౯॥

భావార్థః-పరమేశ్వరో రాజాఽఽచార్యో వా స్వయం ధనవిద్యాదినా సుసమృద్ధః సన్ కృపయాఽస్మభ్యమపి ధనజ్ఞానాదికం ప్రయచ్ఛేత్. యస్మిన్ రాష్ట్రే పవిత్రహృదయా బ్రాహ్మణక్షత్రియాదయో వర్ణా జాయన్తే, యత్ర ప్రజానాం వాణీషు ఓంకారరూపమక్షరం చ జపాదిరూపేణ సతతం విరాజతే తద్ రాష్ట్రం ఖలు ధన్యముచ్యతే. ॥౯॥

౫౭౪. ఈ మంత్రములో పరమాత్మ, రాజు మరియు ఆచార్యులను ప్రార్థించబడినది.

పదార్థము :-(సుదక్ష) అత్యంత సమృద్ధము మరియు (ఇన్దో) చంద్రుడెటుల సముద్రములను వృద్ధి, అనగా ఉప్పొంగించునో, అటులనే మానవులను వృద్ధిపరచునట్టి ఓ పరమేశ్వరా, రాజా! మరియు ఆచార్యులారా! (సుతః) హృదయములందు ప్రకాశితమైన, రాష్ట్రములో నిర్వాచితమైన, లేక శిష్యులమగు మేము వరించబడిన మీరు (నః) మాకొరకు (గోమత్) గోవులచే, లేక క్షేత్రములచే లేక వేదవాణులచే పూర్ణపరముడు. (అశ్వవత్) అశ్వములు మరియు ప్రాణములతోగూడిన ఐశ్వర్యములను (ధనివ) ప్రాప్తింపజేయుడు. మరియు (గోషు అధి) రాష్ట్రభూములలో (శుచిం వర్ణం చ) పవిత్ర హృదయములుగల బ్రాహ్మణ మున్నగువర్ణములనుకూడ, లేక (గోషు అధి) వాణులయందు (శుచిం వర్ణం చ) పవిత్ర అక్షర 'ఓ౩మ్'నుకూడ (ధారయ) ధరింపజేయుడు. ॥౯॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము కలదు. ॥౯॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరుడు రాజు మరియు ఆచార్యుడు స్వయము, ధనము, విద్య మున్నగువానిచే సమృద్ధిగలవారలై దయాపూర్వకముగ మాకుకూడ ధనము, విద్య మున్నగువానిని ప్రదానపరచెదరుగాక! ఏ రాష్ట్రములో పవిత్ర హృదయముగల బ్రాహ్మణులు, క్షత్రియులు మున్నగు వర్ణములుండునో మరియు ఎచట ప్రజల వాణులలో 'ఓంకార' రూప అక్షరము మున్నగువాని జపము నిరంతరము విరాజమానమగుచుండునో, అట్టి రాష్ట్రము ధన్యరాష్ట్రముగ విలసిల్లుచుండును. ॥౯॥

574. O Omnipotent God, Giving us calmness like the moon ! being manifested within, lead us towards the wealth consisting of the rays of knowledge and strength of the senses. Grant our organs lustrous beauty. II9II

౫౭౫. ఋషిః - పర్వత నారదౌ। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - ఉష్ణిక్। స్వరః - ఋషభః.

అథ సోమాఖ్యం పరమాత్మానం వైద్యం చాహ.

౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర
౫౭౫. అస్మభ్యం త్వా వసువిదమభి వాణీ రనూషత।

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
గోభిష్టే వర్ణమభి వాసయామసి ॥ ౧౦ ॥

౩౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩
ప. వి:- అస్మభ్యమ్ । త్వా । వసువిదమ్ - వసు-విదమ్ । అభి । వాణీః । అనూషత ।

౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩
గోభిః । తే । వర్ణమ్ । అభి । వాసయామసి ॥ ౧౦ ॥

పదార్థః- ప్రథమః పరమాత్మపరః. హే **సోమాఖ్య** పరమాత్మన్! **అస్మభ్యమ్** నః **వసువిదమ్** ఐశ్వర్యస్య లమ్భకమ్ **త్వా అభి** త్వామ్ అభిలక్ష్య **వాణీః** అస్మాకం వాణ్యః **అనూషత** స్తువన్తి. ణు స్తుతౌ, లఙర్థే లుఙి ఛాన్దసం రూపమ్. వయమ్ **గోభిః** వేదవాగ్భిః **తే** తవ **వర్ణమ్** స్వరూపమ్ **అభివాసయామసి** స్వాత్మని నివాసయామః.

అథ **ద్వితీయో** వైద్యపరః. యః అభిషుణోతి సోమాద్యోషధీనాం రసాన్ భైషజ్యార్థం స సోమో వైద్యః. 'హే వైద్యరాజ! **అస్మభ్యమ్** రుగ్ణేభ్యో నః **వసువిదమ్** స్వాస్థ్యసమ్ప్రాపకమ్ **త్వా అభి** త్వామభిలక్ష్య **వాణీః** కృతజ్ఞానామస్మాకం వాచః **అనూషత** స్తువన్తి, తవ ఆయుర్వేదజ్ఞానం ప్రశంసన్తి' ఇత్యాతురాణాముక్తిః. అథ వైద్యోక్తిః. హే త్వగ్రోగగ్రస్త జన! **గోభిః** గోవికారైః పయోదధిఘృతమూత్రగోమయలక్షణైః వయమ్ **తే** తవ **వర్ణమ్** స్వాభావికం త్వగ్రూపమ్ **అభివాసయామసి** త్వయి నివాసయామః, కుష్ఠాది రోగవశాద్ వికృతం తవ త్వగ్రూపమ్ అపనీయ స్వాభావికం త్వగ్వర్ణం జనయామ ఇతి భావః. ఏతేన కుష్ఠాదీనాం త్వగ్రోగాణాం పఞ్చగవ్యేన చికిత్సా సూచితా భవతి. ॥ ౧౦ ॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ॥ ౧౦ ॥

భావార్థః- సర్వైశ్వర్యప్రదస్య పరమాత్మనః సత్యం శివం సున్దరం సచ్చిదానన్దమయం స్వరూపమస్మాభిః స్వహృదయే ధారణీయమ్. తథైవ సద్వైద్యోక్తరీత్యా పఞ్చగవ్యచికిత్సయా త్వగాదీనాం రోగా అపనేయాః. ॥ ౧౦ ॥

౫౭౫. ఈ మంత్రములో సోమనామక పరమాత్మ లేక వైద్యులను గురించి చెప్పబడినది.

పదార్థము :-మొదట పరమాత్మ పక్షములో:- ఓ సోమపరమేశ్వరా! (అస్మభ్యమ్) మాకొరకు (వసువిదమ్) ఐశ్వర్యములను ప్రాప్తింపజేయునట్టి (త్వా అభి) నిన్ను లక్ష్యముననుంచుకొని (వాణీః) మా వాణులు (అనూషత) స్తుతియొనర్చుచున్నవి. మేము (గోభిః) వేదవాణులద్వార (తే) నీయొక్క (వర్ణమ్) స్వరూపమును (అభివాసయామసి) తమయందు వసింపజేయుదుము. ॥౧౦॥

రెండవది వైద్యుల పక్షములో :- చికిత్సకొరకు సోమము మున్నగు ఓషధుల రసములను సిద్ధపరచునట్టి ఓ వైద్యరాజా! (అస్మభ్యమ్) రోగులమగు మాకు (వసువిదమ్) ఆరోగ్య భాగ్యములను ప్రాప్తింపజేయునట్టి (త్వా అభి) నిన్ను లక్ష్యమున నుంచుకొని (వాణీః) మా కృతజ్ఞతావాణులు (అనూషత) నిన్ను స్తుతించుచున్నవి, అనగా నీయొక్క ఆయుర్వేద జ్ఞానమును ప్రశంసించుచున్నవి. [ఇది రోగుల స్తుతి యైయున్నది. ఇక తరువాత వైద్యుడిట్లనుచున్నాడు] త్వచ అనగా చర్మరోగగ్రస్తుడవగు ఓ రోగీ! (గోభిః) గోవులనుండి లభ్యమగునట్టి పాలు, పెరుగు, నేయి, మూత్రము మరియు పేడరూప పంచగవ్యములచే మేము (తే) నీ చర్మముయొక్క (వర్ణమ్) స్వాభావిక వర్ణమును (అభివాసయామసి) మరల నీయందు స్థిరపరచెదము [దీనవల్ల కుష్ఠువు మున్నగు చర్మరోగములు పంచగవ్యముల ద్వార చికిత్స యొనర్చబడుసూచన లభించుచున్నది]. ॥౧౦॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు. ॥౧౦॥

భావార్థము :-సకలైశ్వర్యముల నిచ్చునట్టి పరమాత్మయొక్క సత్యం, శివం, సుందరమ్ అను సచ్చిదానందమయ స్వరూపమును మనము మన హృదయములలో ధారణమొనర్చుకొనవలెను. ఇదేవిధముగ ఉత్తమవైద్యులు చూపినట్టి పంచగవ్యములద్వార చికిత్స యొనర్చుకొని చర్మరోగములు మున్నగువానిని దూరమొనర్చుకొనవలెను. ॥౧౦॥

575. O God, Our Voices praise Thee Who art giver of wealth (internal and external) to us. With those our Voices, we proclaim Thy glory in all directions. II10II

౫౭౬. ఋషిః – అగ్నిశ్చాక్షుషః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – ఉష్ణిక్। స్వరః – ఋషభః.

అథ పరమాత్మాసోమః ప్రార్థ్యతే.

౧౨ ౩ ౨ఉ ౩౨౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౫౭౬. పవతే హర్యతో హరిరతి హ్వారాంసి రంహ్యా ।

౩క౨ర ౩ ౧ ౨ ౩౨౩౧ ౨
అభ్యర్ష స్తోతృభ్యో వీరవద్యశః ॥౧౧॥

౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ర ౧౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
ప. వి:– పవ తే। హర్యతః। హ రిః। అతి। హ్వారాంసి। రంహ్యా। అభి–అర్ష। స్తోతృభ్యః।
౩౧౨ ౧ ౨ర
వీరవత్। యశః ॥౧౧॥

పదార్థః- హే సోమ పరమాత్మన్! **హర్యతః** గతిమాన్, కర్మణ్యః, పురుషార్థీ, త్వకామః, తవ ప్రియః. హర్య గతికాన్త్యోః. 'భృమృదృశి... ఉ. ౩।౧౧౧' ఇత్యతచ్ ప్రత్యయః. చిత్త్వాదన్తోదాత్తత్వమ్. **హరిః** మనుష్యః. హరయః ఇతి మనుష్యనామసు పఠితమ్. నిఘం...౨।౩. **రంహ్యా** వేగేన. రంహిః గతిః. నిరు. ౧౦।౨౯. **హ్వారాంసి** కుటిలతాయాః మార్గాన్ **అతి** అతిక్రమ్య **పవతే** సన్మార్గానను ధావతి. త్వమ్ **స్తోతృభ్యః** త్వద్గుణకర్మ స్వభావవర్ణనపరాయణేభ్యః తవోపాసకేభ్యః **వీరవత్** వీరభావైర్యుక్తం వీరపుత్రైర్వా యుక్తమ్ **యశః** కీర్తి సమూహమ్ **అభ్యర్ష** అభిప్రాపయ. ॥౧౧॥

అత్ర రేఫహకారాదీనాం పృథక్ పృథగనేకశ ఆవృత్తా వృత్త్యనుప్రాసోఽలఙ్కారః. ॥౧౧॥

భావార్థః- పురుషార్థీ కర్మణ్యః పరమేశ్వరోపాసకో జనః స్వజీవనే కౌటిల్యం పరిహృత్య సరలతాం స్వీకృత్య వీరభావైర్వీరసన్తతిభిశ్చ యుక్తః సన్ పరమోజ్జ్వలేన యశసా దేదీప్యతే. ॥౧౧॥

౫౭౬. ఈ మంత్రములో పరమాత్మరూప సోమముచే ప్రార్థించబడినది.

పదార్థము :- ఓ సోమపరమాత్మా! (హర్యతః) గతిశీలుడవు, కర్మణ్యుడవు, పురుషార్థివి మరియు నిన్ను కాంక్షించు నీ ప్రియమగు (హరిః) మనుష్యులు (రంహ్యా) వేగముతో గూడ (హ్వారాంసి) కుటిలత్వ మార్గములను (అతి) అతిక్రమించి (పవతే) సన్మార్గములపై పరుగిడుచున్నారు (త్వమ్) నీవు (స్తోతృభ్యః) నీయొక్క గుణ కర్మ స్వభావములను స్తుతించునట్టివారగు నీ ఉపాసకులకు (వీరవత్) వీరభావములు లేక వీరపుత్రులతో గూడ (యశః) యశస్సును (అభ్యర్ష) ప్రాప్తింపజేయుము.॥౧౧॥

ఈ మంత్రములో 'ర్, హ్' మున్నగునవి వేర్వేరుగ అనేకసార్లు ఆవృత్తియందు వచ్చుటవల్ల వృత్త్యనుప్రాసము అలంకారముగ నున్నది.॥౧౧॥

భావార్థము :- పురుషార్థులు, కర్మణ్యులు, పరమేశ్వరోపాసకులగు మనుష్యులు తమ జీవితములందు కుటిలత్వమును వదలివేసి, సరళత్వమును స్వీకరించి వీరభావములను మరియు వీరసంతానములతో గూడియుండి పరమ ఉజ్జ్వలమగు యశస్సులతో ప్రకాశించుచుందురు.॥౧౧॥

576. God Who is to be desired and approached by all and Who is Destroyer of all sins and misery, purifies with the speed of knowledge, all crookedness found in His devotees. Stream forth heroic fame upon Thy worships O God. II11II

౫౭౭. ఋషిః – ద్విత ఆప్త్యః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – ఉష్ణిక్। స్వరః – ఋషభః.

అథ పరమాత్మనః సకాశాదాగచ్ఛన్తమానన్దరసం వర్ణయతి.

౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౫౭౭. పరి కోశం మధుశ్చుతం సోమః పునానో అర్షతి ।

౩ ౨ఉ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
అభి వాణీ ఋషీణాం సప్తా నూషత ॥ ౧౨ ॥

౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩
ప. వి:– పరి । కోశమ్ । మధుశ్చుతమ్ – మధు–శ్చుతమ్ । సోమః । పునానః । అర్షతి ।
౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩౨ ౩
అభి । వాణీః । ఋషీణామ్ । సప్త । నూషత । ॥ ౧౨ ॥

పదార్థః- **పునానః** అన్తఃకరణస్య పవిత్రతాం సమ్పాదయన్ **సోమః** ప్రేరకః పరమేశ్వరః బ్రహ్మానన్దరసో వా **మధుశ్చుతమ్** మధురశ్రద్ధారసస్రావిణమ్ **కోశమ్** మనోమయకోశమ్ **పరి అర్షతి** పరిగచ్ఛతి. తం పరమేశ్వరం బ్రహ్మానన్దరసం వా **ఋషీణాం సప్త వాణీః** వేదానామ్ ఆర్షేయగాయత్ర్యాదిసప్తచ్ఛన్దోమయ్యః ఋచః. సంహితాయాం 'సప్తా' ఇతి ఛాన్దసో దీర్ఘః. **అభి నూషత** సోమనామ్నా అభిష్టువన్తి. ణూ స్తవనే ధాతోర్లఙర్థే లఙి ఛాన్దసం రూపమ్.. అడాగమాభావః. ॥ ౧౨ ॥

చతుర్వింశత్యక్షరేభ్య ఆరభ్య క్రమేణ చతుశ్చతురక్షరవృద్ధ్యా సవృద్ధ్యమానాని గాయత్ర్యుష్ణిగనుష్టుబ్బృహతీపఙ్క్తిత్రిష్టుబ్జగత్యాఖ్యాని సప్త ఛన్దాంసి ఋషీణాం ఛన్దాంస్యుచ్యన్తే. తాన్యేవాత్ర 'ఋషీణాం సప్త వాణీః' ఇత్యనేన గృహ్యన్తే. ॥ ౧౨ ॥

భావార్థః- పరబ్రహ్మణో బ్రహ్మానన్దరసస్య చ మహిమానం గాయన్తీభిర్వేదవాగ్భిః సంమనసో భూత్వా బ్రహ్మోపాసకాః స్వహృదయే బ్రహ్మానన్దరసస్య ప్రవాహమనుభవేయుః. ॥ ౧౨ ॥

అత్ర సోమం పరమాత్మానం ప్రతి సామాని గాతుం ప్రేరణాత్ పరమాత్మనస్తదానన్దరసస్య చ మహిమవర్ణనాదేతద్దశత్యర్థస్యపూర్వదశత్యర్థేన సహ సంగతిరస్తి.

ఇతి షష్ఠే ప్రపాఠకే ద్వితీయార్ధే తృతీయా దశతిః.

ఇతి పఞ్చమేఽధ్యాయే దశమః ఖణ్డః.

౫౭౭. ఈ మంత్రములో పరమాత్మనుండి వచ్చునట్టి ఆనందరసవర్ణన గలదు.

పదార్థము :-(పునానః) అంతఃకరణములను పవిత్రపరచుచు పరమేశ్వరుడు, లేక బ్రహ్మానందరసము (మధుశ్చుతమ్) మధురమగు శ్రద్ధారసమును ప్రస్తుతి యొనర్చునట్టి (కోశమ్) మనోమయకోశమునందు (పరి అర్షతి) వ్యాపకమగుచున్నది. ఆ పరమేశ్వరుడు, లేక

బ్రహ్మానందరసముయొక్క (ఋషీణాం సప్త వాణీః) వేదముల ఆర్షేయ గాయత్రీ మున్నగు ఏడు ఛందములు గల ఋక్కులు అనగా ఋచలు, (అభి నూషత) సోమనామముచే స్తుతించుచున్నవి. ॥౧౨॥

ఇరువది నాలుగక్షరములతో ప్రారంభించి క్రమముగ నాలుగేసి అక్షరములను వృద్ధియొనర్చి గాయత్రీ, ఉష్ణిక్, అనుష్టుప్, బృహతీ, పంక్తి, త్రిష్టుప్, జగతీ యను నామములుగల ఏడు ఛందములు ఋషి ఛందములని యనబడును. అవియే ఇచట 'ఋషీణాం సప్తవాణీః' యను శబ్దముచే గ్రహించబడినవి. ॥౧౨॥

భావార్థము :- పరబ్రహ్మ మరియు బ్రహ్మానందరసముయొక్క మహిమను గానమొనర్చునట్టి వేదవాణులతో గూడ తమ మనస్సులను ఉపాసకులు తమ హృదయములలో బ్రహ్మానందరసముయొక్క ప్రవాహమును అనుభూతినొనర్చుకొనవలెను. ॥౧౨॥

ఈ దశతియందు సోమపరమాత్మయెడ సామగానముయొక్క ప్రేరణయుండుటచే, పరమాత్మ మరియు ఆయన ఆనందరసమును గురించిన మహిమయొక్క వర్ణన యుండుటచే ఈ దశతియొక్క విషయములకు పూర్వదశతి విషయములతో సాంగత్యము గలదు.

ఆరవ ప్రపాఠకమందలి రెండవ అర్ధముయొక్క మూడవదశతి సమాప్తమైనది.

ఐదవఅధ్యాయముయొక్క పదవఖణ్డము సమాప్తము.

577. God pervades the Anandamaya Kosha or the Sheath of Bliss, purifying all. Seven flows of Knowledge proceeding from Seven Pranas and the hymns of the Vedas divided principally in seven meters, all praise Him. II12II

చతుర్థీదశతిః

౫౭౮. ఋషిః – గౌరివీతిః శాక్త్యః। దేవతా – పవమానః సోమః।

ఛన్దః – కకుబుష్ణిక్। స్వరః – ఋషభః.

అథ తత్రాద్యే మన్త్రే సోమం పరమాత్మానం ప్రార్థయతే.

౧౨3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ 3౧౨3 ౧ ౨
౫౭౮. పవస్వ మధుమత్తమ ఇన్ద్రాయ సోమ క్రతువిత్తమో మదః ।

౧౨ 3 ౧౨3 3 ౧
మహిద్యుక్షతమో మదః ॥ ౧ ॥

౧౨ర ౧ ౨ర ౧౨ర 3 ౧౨ 3 ౧౨ర
ప. వి:– పవస్వ । మధుమత్తమః । ఇన్ద్రాయ । సోమ । క్రతువిత్తమః – క్రతు–విత్త మః ।
౧౨ర ౧ ౨ర 3 ౧౨ 3 ౧౨ర ౧ ౨ర
మదః । మహి । ద్యుక్షతమః – ద్యు–క్షత మః । మదః ॥౧॥

పదార్థః-హే **సోమ** ఆనన్దరసాగార పరమాత్మన్! **మధుమత్తమః** అతిశయేన మధురః, **క్రతువిత్తమః** అతిశయేన కర్మణః ప్రజ్ఞాయాశ్చ లమ్భకః **మదః** హర్షకరశ్చ త్వమ్ **ఇన్ద్రాయ** మదీయాయ ఆత్మనే **పవస్వ** ప్రస్రవ, ఆనన్దరసం ప్రవాహయ. **మదః** త్వజ్జనితః ఆనన్దః **మహి** అత్యర్థమ్. మహి యథా స్యాత్తథేతి క్రియావిశేషణమేతత్. **ద్యుక్షతమః** అతిశయేన తేజసో నివాసకః భవతి. ద్యాం దీప్తిం క్షాయయతి నివాసయతీతి ద్యుక్షః, అతిశయేన ద్యుక్షః ద్యుక్షతమః ॥౧॥

'తమో మదః' ఇత్యస్యావృత్తౌ యమకాలఙ్కారః. 'తమ, తమో, తమో' ఇత్యత్ర చ వృత్త్యనుప్రాసః. ॥౧॥

భావార్థః-మధురమధురం జ్ఞానకర్మోపదేష్టారమానన్దప్రదం పరమాత్మానం ధ్యాయం ధ్యాయం యోగినో నిరతిశయానన్దరసనిర్భరా జాయన్తే. ॥౧॥

౫౭౮. ఈ మొదటి మంత్రములో సోమపరమాత్మచే ప్రార్థనయొనర్చబడినది.

పదార్థము :-(సోమ) ఆనందరసాగారమగు ఓ పరమేశ్వరా! (మధుమత్తమః) అత్యంత మధురమగు (క్రతు విత్తమః) అన్నిటికన్న అధికప్రజ్ఞ మరియు కర్మలను ప్రాప్తింపజేయు (మదః) హర్ష ప్రదాతవగు నీవు (ఇన్ద్రాయ) నా ఆత్మకొరకు (పవస్వ) ఆనందరసమును ప్రవహింపజేయుము (మదః) నీచే ఈయబడిన ఆనందము (మహి) అత్యధిక (ద్యుక్షతమః) తేజమును నివసింపజేయునట్టిదగును. ॥౧॥

ఈ మంత్రములో 'తమో మదః' యొక్క ఆవృత్తియందు యమకాలంకారము గలదు. 'తమ, తమో, తమో' లయందు వృత్త్యనుప్రాసము గలదు. ॥౧॥

భావార్థము :- అత్యంత మధురము, జ్ఞానము మరియు కర్మయొక్క ఉపదేశకుడు, ఆనందదాతయగు పరమాత్మయొక్క ధ్యానమునొనర్చుచు యోగులు అపారమగు ఆనందరసముచే పరిపూర్ణులగుచుందురు. ॥౧॥

578. O God, Thou Who art exceedingly rich in sweetness (love) for the soul and Most inspiring. Purify us. Thou art Great Source of abiding joy, Most Bright and spiritually intoxicating. Thy celestial juice (of devotion) is gladdening. II1II

౫౭౯. ఋషిః – ఊర్ధ్వ సద్మా ఆఙ్గిరసః। దేవతా – పవమానః సోమః।

ఛన్దః – కకుబుష్ణిక్। స్వరః – ఋషభః.

పునస్తమేవ విషయమాహ.

౫౭౯. అభి ద్యుమ్నం బృహద్యశ ఇషస్పతే దిదీహి దేవ దేవయుమ్ ।
వి కోశం మధ్యమం యువ ॥ ౨ ॥

ప.విః– అభి । ద్యుమ్నమ్ । బృహత్ । యశః । ఇషః –పతే । దిదీహి । దేవ । దేవయుమ్ ।
వి । కోశమ్ । మధ్యమమ్ । యువ ॥ ౨ ॥

పదార్థః-హే **ఇషః పతే** అన్నరసధనబల విజ్ఞానాదీనామ్ అధిపతే సోమ పరమాత్మన్! త్వమ్ **ద్యుమ్నమ్** తేజః. ద్యుమ్నం ద్యోతతేః. నిరు. ౫।౫. **బృహద్ యశః** మహతీం కీర్తిం చ **అభి** అస్మాన్ అభిప్రాపయ. ఉపసర్గశ్రుతేర్యోగ్యక్రియాధ్యాహారః. హే **దేవ** దానదీపనద్యోతనాది దివ్యకర్మన్ భగవన్! త్వమ్ **దేవయుమ్** దివ్యగుణాన్ కామయమానం మామ్. దేవాన్ ఆత్మనః కామయతే ఇతి దేవయుః. క్యచి 'క్యాచ్ఛన్దసి. అ. ౩।౨।౧౭౦' ఇతి ఉ ప్రత్యయః. **దిదీహి** దివ్యగుణైః ప్రకాశయ. దీదయతిః జ్వలతికర్మా. నిఘం...౧।౧౬. కిఙ్), **మధ్యమమ్** మధ్యస్థమ్ **కోశమ్** మనోమయరూపమ్ **వి యువ** వియోజయ, సముద్ఘాటయ. యేన తత ఉపరితనం విజ్ఞానమయమానన్దమయం చ కోశమారోఢుం ప్రభవేయమ్. ॥ ౨ ॥

భావార్థః-యథా మేఘరూపస్య మధ్యమకోశస్యాపావరణేనైవ ఊర్ధ్వస్థః సూర్యప్రకాశః ప్రాప్తుం శక్యతే, తథైవ మధ్యస్థస్య మనోమయకోశస్యాపావృత్యైవ విజ్ఞానమయస్యాఽఽనన్దమయస్య చ కోశస్య విపులా సమృద్ధిరధిగన్తుం పార్యతే, అన్యథా యోగసాధకో మనోమయ భూమికాస్వేవ రమమాణస్తిష్ఠతి. ॥ ౨ ॥

౫౭౯. ఈ మంత్రములో మరల అదే విషయము గలదు.

పదార్థము :-(ఇషః పతే) అన్నము, రసము, ధనము, బలము, విజ్ఞానము మున్నగువాని స్వామియగు ఓ సోమపరమేశ్వరా! నీవు (ద్యుమ్నమ్) తేజమును మరియు (బృహద్ యశః) మహాయశమును (అభి) మాకు ప్రదానమొనర్పజేయుము (దేవ) దానమొనర్చు, ప్రకాశించు, ప్రకాశింపజేయు మున్నగు దివ్యకర్మలతో గూడిన ఓ భగవంతా! నీవు (దేవయుమ్) దివ్యగుణముల అభిలాషినగు నన్ను (దిదీహి) దివ్యగుణములచే ప్రకాశమొనర్చివేయుము. నాయొక్క (మధ్యమమ్)

మధ్యమ (కోశమ్) కోశమును, అనగా మధ్యస్థమైయున్న మనోమయకోశమును (వి యువ) తెరచివేయుము. దీనివల్ల పైన గల విజ్ఞానమయ మరియు ఆనందమయకోశములందు చేరగలుగుదును. ॥2॥

భావార్థము :- ఏ విధముగ మేఘరూప మధ్యమకోశముతెరవబడుటవల్లనే పైనగల సూర్య ప్రకాశము ప్రాప్తించగలుగునో, అటులనే కోశములందు మధ్యస్థ మనోమయకోశము తెరచుకొనుటవల్లనే విజ్ఞానమయ మరియు ఆనందమయకోశముల విస్తృత సమృద్ధిని పొందగలుగుదుము. కానిచో యోగసాధకులు మనోమయభూమికయందే రమించుచుండగలరు. ॥2॥

579. Lord of knowledge, make high and splendid glory (of wisdom), shine hitherward, on Thy devotee Who desires Thee. Unite the middle sheath of mind with Thee. II2II

౫౮౦. ఋషిః - ఋజిశ్వా భరద్వాజః। దేవతా - పవమానః సోమః।

ఛన్దః - కకుబుష్ణిక్। స్వరః - ఋషభః.

అథ జనాన్ పరమాత్మారాధనాయ ప్రేరయతి.

౫౮౦. ఆ సోతా పరి షిఞ్చతాశ్వం న స్తోమ మప్తురం రజస్తురమ్।
వనప్రక్షముద ప్రుతమ్ ॥ 3 ॥

ప. వి:- ఆ। సోత। పరి। సిఞ్చత। అశ్వమ్। న। స్తోమమ్। అప్తురమ్। రజస్తురమ్। వనప్రక్షమ్ - వన- ప్రక్షమ్। ఉదప్రుతమ్ - ఉద - ప్రుతమ్ ॥ 3 ॥

పదార్థః- హే సఖాయః యూయమ్ **స్తోమమ్** సమూహరూపేణ విద్యమానమ్, **అప్తురమ్** యః అప్సు నదీనదసముద్రవర్తిషు ఉదకేషు తోరయతి వేగేన గమయతి యానాని తమ్. అపూర్వకాత్ తుర త్వరణే ధాతోర్ణిజన్తాత్ క్విప్. **రజస్తురమ్** యః రజసి అన్తరిక్షలోకే తోరయతి వేగేన గమయతి యానాని తమ్ **వనప్రక్షమ్** యో వనాని అరణ్యాని పృణక్తి సంస్పృశతి దహతి వా తమ్. వనపూర్వాత్ పృచీ సమ్పర్కే ధాతోః బాహులకాద్ ఔణాదికః సః ప్రత్యయః. **ఉదప్రుతమ్** యః ఉదకం ప్రవయతి వాష్పీకృత్య ఊర్ధ్వం గమయతి తమ్. ఉదక పూర్వాత్ ప్రుఙ్ గతౌ ధాతోః క్విప్. ఉదకస్య ఉదభావః. **అశ్వమ్**

వహ్నివిద్యుదాదిరూపమ్ అగ్నిమ్ **న** యథా, శిల్పినః **ఆ సున్వన్తి** ఉత్పాదయన్తి **పరి సిఞ్చన్తి** జలాదిభిః పరితః సంయోజయన్తి, తథా **స్తోమమ్** స్తుతిపాత్రమ్. స్తూయతే ఇతి స్తోమః. ష్టుఞ్ స్తుతౌ ధాతోః 'అర్తిస్తుసు... ఉ... ౧।౧౪౦' ఇతి మన్ ప్రత్యయః. నిత్యాదాద్యుదాత్తత్వమ్. **అప్తురమ్** యః అపః ప్రాణాన్ తోరయతి ప్రేరయతి తమ్. ఆపో వై ప్రాణాః. శ. ౩।౮।౨।౪, ప్రాణా వా ఆపః. తై. ౩।౨।౫।౨. **రజస్తురమ్** యో రజాంసి పృథివీచన్ద్రసూర్యనక్షత్రాదిలోకాన్ తోరయతి శీఘ్రం గమయతి తమ్, **వనప్రక్షమ్** యో వనాని సూర్యరశ్మీన్ మేఘోదకాని చ పర్షతి సిఞ్చతి భూమణ్డలే తమ్. వనమ్ ఇతి రశ్మినామ ఉదకనామ చ. నిఘం...౧।౫, ౧।౨౨, పృషు సేచనే, భ్వాదిః. **ఉదప్రుతమ్** యః ఉదకాని శరీరస్థాని రుధిరాణి నదీభవాని జలాని చ ప్రవయతే ప్రవాహయతి తమ్ పరమాత్మసోమమ్ **ఆ సోత** ఆ సునుత హృదయే ప్రకటయత. షుఞ్ అభిషవే, స్వాదిః, లోటి 'తప్ తనప్ తనథనాశ్చ. అ. ౭।౧।౪౫' ఇతి తస్య తబాదేశః, పిత్వాన్ఙిత్వాభావే న గుణనిషేధః. వికరణస్య లుక్. **పరి సిఞ్చత** శ్రద్ధారసైః సర్వతః సిఞ్చత చ. ॥ ౩ ॥

అత్ర శ్లిష్టోపమాలఙ్కారః. ఆపః, వనమ్, ఉదకమ్ ఇతి సర్వేషాం జలనామసు పఠితత్వాత్ (నిఘం. ౧।౧౨), నిరుక్తే రజః శబ్దస్యాపి చ జలవాచిత్వాత్ (నిరు. ౧౨। ౭). అప్తురమ్ - రజస్తురమ్ - వనప్రక్షమ్ - ఉదప్రుతమ్' ఇతి సర్వే సమానార్థకాః ప్రతీయన్తే, కిన్తు వస్తుతః ప్రదర్శితవ్యాఖ్యానానుసారం తే భిన్నార్థాః, అతః పునరుక్తవదాభాసోఽలఙ్కారః. తకారమకారాదీనామావృత్తౌ చ వృత్త్యనుప్రాసః. 'తురం - తురమ్' ఇత్యత్ర లాటానుప్రాసః. ॥ ౩ ॥

భావార్థః- యథా శిల్పినో విద్యుదాద్యగ్నిం యానేషు సంయోజయన్తి జలవాయ్వాదిభిశ్చ సిఞ్చన్తి తథా సర్వే మనుష్యాః ప్రాణానాం ప్రేరకం, ద్యావాపృథివ్యాదిలోకానాం ధారకం, సూర్యకిరణానాం మేఘజలానాం చ వర్షకం పరమాత్మానం హృదయే సంయోజ్య శ్రద్ధారసేనాభిషిఞ్చేయుః. ॥ ౩ ॥

౫౦౦. ఈ మంత్రములో మనుష్యులను పరమాత్మ ఆరాధనకొరకు ప్రేరేపించబడినది.

పదార్థము :- ఓ మిత్రులారా! మీరు (స్తోమమ్) సమూహరూపములో విద్యమానమైయున్న (అప్తురమ్) నదీనదముల, సముద్రజలములలో వేగవంతముగ యానములను నడుపుటకొరకు సాధనమైన (రజస్తురమ్) అంతరిక్షలోకములో యానములను వేగవంతముగ గొనిపోవుటకు సాధనభూతమగు (వనప్రక్షమ్) వనములను దహించివేయు (ఉదప్రుతమ్) జలములను ఆవిరిగనొనర్చి పైకిగొనిపోవునట్టి (అశ్వమ్) అగ్ని, విద్యుత్తు మున్నగురూప అగ్నిని (న) ఎటుల శిల్పులు (ఆ సున్వన్తి) ఉత్పన్నమొనర్చెదరో మరియు (పరి సిఞ్చన్తి) జలము మున్నగువానిచే సంయుక్తమొనర్చెదరో, అటులనే (స్తోమమ్) స్తుతులకు పాత్రుడు (అప్తురమ్) ప్రాణములకు ప్రేరణనిచ్చునట్టి (రజస్తురమ్) పృథివి, చంద్రుడు, సూర్యుడు, నక్షత్రములు మున్నగు లోకములను వేగముగ నడుపునట్టి (వనప్రక్షమ్) సూర్యకిరణములను లేక మేఘజలములను భూమిపై సేచనమొనర్చునట్టి (ఉదప్రుతమ్)

శరీరమునందుగల రక్తజలములను, లేక నదుల జలములను ప్రవహింపజేయునట్టి సోమ పరమాత్మను (ఆ సోత) హృదయములందు ప్రకాశపరచుకొనుడు. మరియు (పరి సిఞ్చత) శ్రద్ధారసములచే సేచనమొనర్చుడు. ॥3॥

ఈ మంత్రములో శ్లిష్టోపమాలంకారము గలదు. 'ఆపః, వనమ్, ఉదకమ్,' ఇవన్నియును 'నిఘంటు ౧-౧౨'లో జలవాచకవములుగ పఠితవుగుచుండుటవల్ల 'నిరుక్తము ౧౨-౭'లో 'రజస్' శబ్దమునకుగూడ జలవాచకశబ్దముండుట వల్ల 'అప్తురమ్, రజస్తురమ్, వనప్రక్షమ్, ఉదప్రుతమ్' ఇవన్నియును సమానార్థకములుగా యనిపించుచున్నవి. కాని ప్రదర్శించబడిన వ్యాఖ్యననుసరించి వాస్తవముగ భిన్న అర్థములు గలవియై యున్నవి. కావున ఇచ్చట పునరుక్త వదాభాస అలంకారము గలదు. 'త్,మ్' మున్నగువాని ఆవృత్తిలో వృత్త్యనుప్రాసము గలదు. 'తురమ్' యొక్క ఆవృత్తియందు లాటానుప్రాసము గలదు. ॥3॥

భావార్థము :- శిల్పులెటుల విద్యుత్తు మున్నగు రూప అగ్నిని యానములందుపయోగ పరచెదరో మరియు జలము, వాయువు, మున్నగువానిచే సిక్తమొనర్చెదరో అనగా తడిపెదరో, అటులనే మనుష్యులు ప్రాణముల ప్రేరకుడు, ద్యావాపృథివి మున్నగు లోకములధారకుడు, సూర్యకిరణములు మరియు మేఘజలముల వర్షకుడగు పరమాత్మను హృదయమునందు సంయుక్తమొనర్చి శ్రద్ధారసములచే సేచనమొనర్చవలెను. ॥3॥

580. O devotees! Realise within and pour into the heart again and again the delightful elixier of God Who is Dispeller of inner darkness like the Sun (of the external), Who prompts us to perform noble deeds, Who is Praise-worthy, Who gives us rays of knowledge and Who comes out (is Manifested with in) with the water of Shraddha or genuine faith based on truth and Who directs the world. II3II

౫౮౧. ఋషిః – కృతయశా ఆఙ్గిరసః। దేవతా – పవమానః సోమః।

ఛన్దః – కకుబుష్ణిక్। స్వరః – ఋషభః.

అథ కీదృశం సోమాఖ్యం పరమేశ్వరం శ్రద్ధారసైః సిఞ్చతేత్యాహ.

3 2 3 1 2 3 1 2 3 1 2
౫౮౧. ఏతముత్యం మదచ్యుతం సహస్రధారం

3 1 2 3 1 2
వృషభం దివోదుహమ్ ।

2 3 1 2 3 1 2
విశ్వా వసూని బిభ్రతమ్ ॥ ४ ॥

౩౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩౧ ౨
ప. వి:- ఏతమ్ - ఉ । త్యమ్ । మదచ్యుతమ్ - మద - చ్యుతమ్ । సహస్రధారమ్ -
౩౧ ౨ ౩ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౧౨ర ౧౨ర
సహస్ర - ధారమ్ । వృషభమ్ । దివోదుహమ్ - దివః - దుహమ్ । విశ్వా । వసూని ।
౧ ౨ర
బిభ్రతమ్ ॥ ౪ ॥

పదార్థః- **ఏతమ్ ఉ** ఇమం సర్వేషాం సమీపస్థమ్, **త్యమ్** ప్రసిద్ధమ్, మదచ్యుతమ్ ఆనన్దస్రావిణమ్ **సహస్రధారమ్** సహస్రమ్ అనేకాః ధారాః సత్యాహింసాన్యాయదయాదిగుణానాం ప్రవాహాః యస్మాత్ తమ్, **వృషభమ్** మహాబలమ్, **దివోదుహమ్** ద్యురూపాయా ధేనోః దోగ్ధారమ్, దివః సూర్యరశ్మిమేఘజలాదీనాం వర్షకమిత్యర్థః. అత్ర దోహనసమ్బన్ధాద్ దివి ధేనుత్వారోపః కార్యః. **విశ్వా** విశ్వాని **వసూని** ఐశ్వర్యాని **బిభ్రతమ్** ధారయన్తమ్ సోమం పరమాత్మానమ్, 'ఆసోత పరిషిఞ్చత' చేతి పూర్వమన్త్రాదాకృష్యతే. హృదయే ప్రకటయత శ్రద్ధారసైః స్నపయత చేతి భావః. ॥ ౪ ॥

భావార్థః- మనుష్యైరానన్దప్రాప్తయే రసాగారః సహస్రధారాభి రసవర్షకశ్చ పరమాత్మసోమః స్వహృది శ్రద్ధాభావేన ధారణీయః. ॥ ౪ ॥

౫౮౧. ఈ మంత్రములో పరమాత్మనెటుల శ్రద్ధారసములో ముంచవలెనను విషయము గలదు.

పదార్థము :- (ఏతమ్ ఉ) ఈ యన్నిటికి సమీపమునందున్న (త్యమ్) ప్రసిద్ధ (మదచ్యుతమ్) ఆనందమును స్రవింపజేయు (సహస్రధారమ్) సత్యము, అహింస, న్యాయము, దయ మున్నగు గుణముల సహస్రధారలు ప్రవహించునట్టి (వృషభమ్) మహా శక్తివంతమగు (దివోదుహమ్) ఆకాశరూప గోవును పితుకుకొనునట్టి, అనగా ఆకాశమునుండి సూర్యకిరణములు, మేఘజలములు మున్నగువానిని వర్షింపజేయునట్టి (విశ్వా) సకల (వసూని) ఐశ్వర్యములను (బిభ్రతమ్) ధారణమొనర్చునట్టి సోమపరమాత్మను (ఆ సోత) హృదయములందు ప్రకటించుడు మరియు (పరి షిఞ్చత) శ్రద్ధారసములచే సేచనమొనర్చుడు. ॥౪॥

భావార్థము :- మనుష్యులు ఆనందప్రాప్తికొరకు రసభండారమును, వేలాది ధారలచే వర్షింపజేయు పరమాత్మరూప సోమమును తమ హృదయములలో శ్రద్ధాభావముతో ధారణమొనర్చవలెను. ॥౪॥

581. O devotees! Glorify God Who in full of Bliss, Who is the Upholder of thousands of objects Who is Almighty, Who is distiller of rapturous joy and Who is the Possessor of all kinds of wealth. II4II

౫౮౨. ఋషిః - ఋణంచయః। దేవతా - పవమానః సోమః।

ఛన్దః - యవమధ్యాగాయత్రీ। స్వరః - షడ్జః.

అథ సోమః పరమేశ్వరః కీదృశోఽస్తీత్యాహ.

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧
౫౮౨. స సున్వే యో వసూనాం యోరాయామానేతాయ

౨ర ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨
ఇడా నామ్ । సోమో యః సుక్షితీనామ్ ॥ ౫ ॥

౨ ౩ ౨ ౧౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨
ప. వి:- సః। సున్వే । యః। వసూనామ్ । యః । రాయామ్ । ఆనేతా- ఆ-నేతా। యః।
౧౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨
ఇడానామ్ । సోమః । యః । సుక్షితీనామ్ - సు-క్షితీనామ్ ॥ ౫ ॥

పదార్థః-సః అసౌ **సోమః** సర్వోత్పాదకో రసమయః పరమేశ్వరః **సున్వే** ధ్యానద్వారా హృది అభిషూయతే, **యః వసూనామ్** రశ్మీనామ్. వసు ఇతి రశ్మినామ. నిఘం...౧।౫. **యః రాయామ్** ధనానామ్, **యః ఇడానామ్** భూమీనామ్, వాచామ్, అన్నానాం గవాం చ. ఇడేతి పృథివీనామ, వాఙ్నామ, అన్ననామ, గోనామ చ. నిఘం ...౧।౧, ౧।౧౧, ౨।౭, ౨।౧౧. **యః** యశ్చ **సుక్షితీనామ్** శ్రేష్ఠానాం మనుష్యాణామ్. క్షితయ ఇతి మనుష్యనామ. నిఘం...౨।౩. **ఆనేతా** ప్రాపయితా, భవతీతి శేషః. ॥ ౫ ॥

అత్ర యో య ఇతి చతుష్కృత్వః పునరుక్తిః స ఏవైతేషాం పదార్థానామానేతాఽస్తి నాన్యః కోఽపీతి ద్యోతనార్థా. ప్రథమదృష్ట్యా 'వసూనాం - రాయామ్' ఇత్యుభయోర్ధనవాచిత్వాదేకార్థతా, ఏవమ్ 'ఇడానామ్ - సుక్షితీనామ్' ఇత్యుభయోః పృథివీవాచిత్వాదేకార్థతా. ప్రతీయతే, వ్యాఖ్యాతప్రకారేణ చార్థభేదః, అతః పునరుక్తవదాభాసోఽలఙ్కారః. ॥ ౫ ॥

భావార్థః- యః పరమేశ్వరో జగతి దృశ్యమానానాం సర్వేషామేవ పదార్థానాం జనకః ప్రాపయితా చ వర్తతే తదుపాసనయా సర్వైరానన్దరసః ప్రాప్తవ్యః. ॥ ౫ ॥

౫౮౨. ఈ మంత్రములో సోమపరమాత్మ ఎట్లుండునను విషయము కలదు.

పదార్థము :-(సః) అట్టి (సోమః) సర్వోత్పాదకుడగు రసమయ పరమేశ్వరుడు (సున్వే) ధ్యానముద్వారా హృదయమునందు అభిషుత మొనర్చుకొనబడును (యః) ఎట్టి (వసూనామ్) కిరణములను (యః) ఎట్టి (రాయామ్) ధనములను (యః) ఎట్టి (ఇడానామ్) భూములు, వాణులు,

అన్నములు, గోవులు మరియు (యః) ఎట్టి (సుక్షితీనామ్) శ్రేష్ఠమానవులకు (ఆనేతా) ప్రాప్తింపజేయువాడై యున్నాడు? ।౫॥

ఈ మంత్రములో 'యః' అనునది నాలుగుసార్లు పునరుక్తమగుటను పరమేశ్వరుడు మాత్రమే ఈ పదార్థములను ప్రాప్తింపజేయును. కాని ఇతరులుకారని ద్యోతకపరచుటకొరకు గలదు. 'వసూనామ్, రాయామ్' ఈ రెండును ధనవాచకమగు కారణమున మరియు 'ఇడానామ్, సుక్షితీనామ్' ఇవి భూమి వాచకమగు కారణమున మొదటి దృష్టిలో ఏకార్థత్వముగ యనిపించుచున్నవి. కాని వ్యాఖ్యానరూపములో అర్థభేదము గలదు. కావున నిది పునరుక్తవదాభాస అలంకారమైనది. ।౫॥

భావార్థము :- ఏ పరమేశ్వరుడు ప్రపంచములో కాన్పించుచున్న పదార్థములన్నింటి ఉత్పాదకుడు మరియు ప్రాప్తింపజేయువాడై యున్నాడో ఆయన ఉపాసనవల్ల ఎల్లరకును ఆనందరసమును పొందుటకు ప్రేరణ సూచితమగుచున్నది. ।౫॥

582. God Who is the bringer to us of material as well as spiritual wealth (of Wisdom, Peace and Bliss) Who is the bringer of the most excellent Vedic Speech and Who being the Source of Peace is the bringer of good men to us, creates this world. ॥5॥

౫౮౩. ఋషిః - శక్తిర్వాసిష్ఠః। దేవతా - పవమానః సోమః।

ఛన్దః - కకుబుష్ణిక్। స్వరః - ఋషభః.

అథ సోమః పరమాత్మా కిం కరోతీత్యాహ.

౨ ౧ ౨౩ ౧౨ ౩ ౧౨ ౩ ౧ ౨
౫౮౩. త్వం హ్యా౩ఙ్గ దైవ్యం పవమాన జనిమాని ద్యుమత్తమః ।

౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
అమృతత్వాయఘోషయన్ ॥ ౬॥

౨ ౩ ౨ ౩ ౧౨ర ౧౨ర ౩ ౧౨ ౩ ౧
ప. వి:- త్వమ్ । హి । అఙ్గ । దైవ్యమ్ । పవమాన । జని మాని । ద్యుమత్తమః। అమృతత్వా

౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
య- అ-మృతత్వాయ । ఘోషయన్ ॥ ౬ ॥

పదార్థః- అఙ్గ హే ప్రియ **పవమాన** పవిత్రతాసమ్పాదక పరమాత్మసోమ! **త్వమ్ హి** త్వం ఖలు **దైవ్యమ్** దేవేభ్యో విద్వద్భ్యో హితం కర్మ, ధారయసీతి శేషః. తదేవ నిదర్శయతి - **ద్యుమత్తమః**

అతిశయేన దేదీప్యమానః త్వమ్ **జనిమాని** జన్మాని, జన్మధారిణో విదుషః సదాచారిణో మనుష్యాన్ ఇత్యర్థః. అత్ర జనీ ప్రాదుర్భావే ధాతోః 'జనిమృజ్భ్యామిమనిన్. ఉ. ४।౧౪౦' ఇతి ఇమనిన్ ప్రత్యయః. నిత్త్వాదాద్యుదాత్తత్వమ్. **అమృతత్వాయ** సాంసారిక దుఃఖవిమోక్షాయ **ఘోషయన్** అధికారిత్వేన విజ్ఞాపయన్ భవసి. ॥౬॥

భావార్థః- పరమేశ్వరో హి కర్మానుసారం ఫలం ప్రయచ్ఛన్ దేవజనానాం హితమేవ సాధయతి. స ఏవ మోక్షాధికారిణో జనాన్ మోక్షప్రదానేన సత్కరోతి. ॥ ౬ ॥

౫౮౩. ఈ మంత్రములో సోమపరమాత్మ ఏమిచేయుచుండునను దాని వర్ణన కలదు.

పదార్థము :- (అజ్ఞ) ప్రియమైన (పవమాన) పవిత్రకారివగు ఓ సోమపరమేశ్వరా! (త్వం హి) నీవు నిశ్చయముగనే (దైవ్యమ్) విద్వాంసులకు హితకరమగు కర్మలను ధారణమొనర్తువు (ద్యుమత్తమః) సర్వశ్రేష్ఠ దేదీప్యమానమగు నీవు (జనిమాని) జన్మములు, అనగా జన్మధారులగు విద్వాంసులు, సదాచారులను (అమృతత్వాయ) ప్రాపంచిక దుఃఖములనుండి ముక్తికొరకు (ఘోషయన్) ప్రేరితులనొనర్చెదవు.।౬॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరుడు ప్రాణులకు కర్మానుసారము ఫలప్రదానమొనర్చుచు దైవపురుషుల ఫలము సిద్ధిపరచును. ఆయనయే మోక్షమునకు అధికారులగువారికి మోక్షమునిచ్చి కృతకృత్యులనుగ నొనర్చును.।౬॥

583. O Dear God, Purifier of all ! Thou endowed with the brightest splendour, proclaimest immortality or emancipation for the divine people (full of knowledge, true devotion and doing noble deeds). Thou also preachest the assumption of several births, for the attainment of salvation. II6II

౫౮४. ఋషిః – ఉరురాఙ్గిరసః। దేవతా – పవమానః సోమః।

ఛన్దః – కాకుభః ప్రగాథః (కకుబుష్ణిక్)। స్వరః–మధ్యమః.

అథ సోమో ధారయా పవతే ఇత్యాహ.

౫౮४. ఏషస్య ధారయా సుతోऽవ్యా వారేభిః పవతే మదిన్తమః।

క్రీడన్నూర్మిరపామివ ॥ ౭ ॥

3 2 1 2ర 3 2 1 2ర 1 2ర 3 1 2 1 2ర
ప. వి: – ఏషః। స్యః । ధార యా । సుతః। అవ్యాః। వారే భిః । పవతే । మదిన్తమః । క్రీడన్।
3 2 3 2 3
ఊర్మిః। అపామ్ । ఇవ ॥ ౭ ॥

పదార్థః- **ప్రథమః** సోమౌషధిరసపక్షే. **ఏషః** అయమ్ **స్యః** సః అస్మాభిః పర్వతాదానీతః **అవ్యాః వారే భిః** అవేర్బాలైః, అవిబాలనిర్మితదశాపవిత్రై రిత్యర్థః. **సుతః** అభిషుతః, **మదిన్తమః** అతిశయానన్దజనకః సోమౌషధిరసః **అపామ్** ఉదకానామ్ **ఊర్మిః ఇవ** తరంగః ఇవ **క్రీడన్** క్రీడాం కుర్వన్ **ధారయా** ధారారూపేణ **పవతే** ద్రోణకలశం గచ్ఛతి. పవతే గతికర్మా. నిఘం. 2।14.

అథ **ద్వితీయః** పరమాత్మపక్షే, **ఏషః** అయమ్ అనుభూయమానః **స్యః** స ప్రసిద్ధః **అవ్యాః వారేభిః** అవిబాలనిర్మితదశాపవిత్రైరివ పవిత్రతాకారకైః యమనియమాదిభిర్యోగాంగైః **సుతః** హృదయే ప్రకటీకృతః **మదిన్తమః** అతిశయానన్దజనకః సోమః పరమాత్మా **అపామ్ ఊర్మిః ఇవ** నదీనాం తరంగః ఇవ **క్రీడన్** క్రీడాం కుర్వన్ **ధారయా** ఆనన్దప్రవాహేణ సహ **పవతే** మదీయమాత్మానం ప్రాప్నోతి. ॥ ౭ ॥

అత్ర శ్లేష ఉపమాలఙ్కారశ్చ. అపాం తరఙ్గ ఇవ క్రీడన్ సోమౌషధిరసో యథా దశాపవిత్రైః సుతః సన్ ద్రోణకలశం ప్రాప్నోతి తథా యమనియమాదిభిర్యోగసాధనైః హృదయే ప్రకటీకృతః క్రీడన్నివ పరమాత్మసోమః ఆనన్దప్రవాహేణ సార్ధం యోగినామాత్మానమధిగచ్ఛతి. ॥ ౭ ॥

భావార్థః-సమాధిస్థా ఉపాసకాః పరమాత్మనః సకాశాద్ వేగేన స్వాత్మానమాగచ్ఛన్తీ మానన్దధారాం సాక్షాదనుభవన్తి. ॥ ౭ ॥

1014. ఈ మంత్రములో సోముని ధారా ప్రవాహమును వర్ణించబడినది.

పదార్థము :-మొదట సోమ ఓషధీరసపక్షములో :- (ఏషః) ఇట్టి (స్యః) ఆయన, మనద్వార పర్వతములనుండి తేబడిన (అవ్యాః వారేభిః) గొఱ్ఱెల వెంట్రుకలచే, అనగా గొఱ్ఱెల ఉన్నితో నిర్మించబడిన దశాపవిత్రములచే (సుతః) అభిషుత మొనర్చబడిన (మదిన్తమః) అత్యంత ఆనందమునుత్పన్నమొనర్చునట్టి సోమరసము (అపామ్) నదుల (ఊర్మిః ఇవ) తరంగములవలె (క్రీడన్) ఆటలాడుచు (ధారయా) ధారా రూపమున (పవతే) ద్రోణకలశములకు చేరుచున్నది.

రెండవది పరమాత్మపక్షమున :- (ఏషః) ఇది అనుభవమొనర్చబడుచు (స్యః) అట్టి (అవ్యాః వారేభిః) గొఱ్ఱెల వెంట్రుకలతో అనగా గొఱ్ఱెల ఉన్నితో నిర్మించబడిన దశాపవిత్రముతో సమానమైన పవిత్రతాకారక యమనియమాది యోగాఙ్గములతో (సుతః) హృదయములో ప్రకట మొనర్చబడిన

(మదిన్తమః) అత్యంత ఆనందమునుత్పన్నమొనర్చునట్టి సోమపరమాత్మ (అపామ్ ఊర్మిః ఇవ) నదుల తరంగములవలె (క్రీడన్) క్రీడల నొనర్చుచు (ధారయా) ఆనందధారలతోగూడ (పవతే) నా ఆత్మలో చేరుచున్నది. ॥౭॥

ఈ మంత్రములో శ్లేష మరియు ఉపమాలంకారము గలదు. జలముల అలలవలె క్రీడల నొనర్చుచు సోమ ఓషధీరసము ఎటుల దశాపవిత్రములచే జల్లించబడి ద్రోణకలశములలో చేరుచుండునో, అటులనే యమ నియమములు మున్నగు యోగసాధనములచే హృదయములో ప్రకటమొనర్చబడిన పరమాత్మరూప సోమము క్రీడల నొనర్చుచు ఆనందప్రవాహముతోగూడ యోగుల ఆత్మలందు ప్రవేశించుచున్నట్లు తోచుచుండును. ॥౭॥

భావార్థము :- సమాధిస్థితిలో నున్న ఉపాసకులు పరమాత్మవద్దనుండి తమ ఆత్మలకు వేగవంతముగ చేరుచున్న ఆనందరసమును సాక్షాత్తుగ అనుభూతిపరచుకొందురు. ॥౭॥

584. This spiritual juice (of devotion) which is best rapture - giving effused flows in a stream and purifies all being prepared by Chosen devotees for their protection from sins and misery. It is sporting as it were, like the waves of the sea. II7II

౫౮౫. ఋషిః – ఉరురాఙ్గిరసః। దేవతా – పవమానః సోమః।

ఛన్దః – కాకుభః ప్రగాథః (సతో బృహతీ)। స్వరః–మధ్యమః.

అథ సోమః పరమేశ్వరో వర్ణ్యతే.

౫౮౫. యఉస్రియా అపి యా అన్తరశ్మని నిర్గా అకృన్తదోజసా।
అభి వ్రజం తత్నిషే గవ్యమశ్వ్యం వర్మీవ ధృష్ణవా రుజ।
ఓ౩మ్ వర్మీవ ధృష్ణవా రుజ ॥౮॥

 ౨ ౩౧౨ ౩ ౧ ౨ర ౧౨ర ౩౨ ౧౨ర
ప. విః – యః । ఉస్రియాః – ఉ–స్రియాః । అపి । యాః । అన్తః । అశ్మని । నిః । గాః ।
౧౨ర ౧౨ర ౩౨ ౩౨ ౩ ౧౨ర ౧౨ర ౩౨ ౩ ౨
అకృన్తత్ । ఓజసా । అభి । వ్రజమ్ । తత్నిషే । గవ్యమ్ । అశ్వ్యమ్ । వర్మీ–ఇవ । ధృష్ణో । ఆ ।
౩ ౨ ౩౧౨ ౩౧౨
రుజ । ఓమ్ । వర్మీవ ధృష్ణవా రుజ ॥ ౮ ॥

పదార్థః- **ఉస్రియాః అపి** నిస్సరణయోగ్యా అపి సత్యః **యాః అశ్మని అన్తః** మేఘాభ్యన్తరే అవరుద్ధా భవన్తి తాః. అశ్మా ఇతి మేఘనామ. నిఘం...౧।౧౦. **గాః** సూర్యదీధితీః. గావః ఇతి రశ్మినామ. నిఘం...౧।౫. **యః** యో భవాన్ **ఓజసా** స్వప్రతాపేన **నిర్ అకృన్తత్** నిస్సారయతి. స త్వమ్ **గవ్యమ్** భూమిసమ్బద్ధినమ్ **అశ్వ్యమ్** సూర్యసమ్బద్ధినం చ. అసౌ వా ఆదిత్యో అశ్వః. తై. ౩।౯।౨౩।౨. **వ్రజమ్** మణ్డలమ్ **అభి తత్నిషే** అభితో విస్తారయసి. హే **ధృష్ణో** విపద్ధర్షణశీల పరమాత్మన్! త్వమ్ **వర్మీ ఇవ** కవచధారీ యోద్ధేవ **ఆ రుజ** అస్మాకం విపదః శత్రూన్ వా విదారయ. ॥ ౮ ॥

అత్రోపమాలఙ్కారః. కిఞ్చ 'ఉస్రియాః అపి ప్రవహమానా అపి అన్తరశ్మని నిరుద్ధాః' ఇతి విరోధః. ప్రస్రవణయోగ్యా అపి అశ్మని రుద్ధా ఇతి పరిహారః. తేన విరోధాభాసోఽలఙ్కారః. ॥ ౮ ॥

భావార్థః-యథా పరమేశ్వరో మధ్యస్థాం మేఘబాధాం విచ్ఛిద్య సూర్యరశ్మీన్ భూమౌ ప్రసారయతి, తథైవ జీవాత్మా యోగమార్గే సమాగతాన్ సకలాన్ విఘ్నాన్ విదార్య సాఫల్యమధిగచ్ఛేత్. ॥ ౮ ॥

అత్రాపి సోమనామ్నా పరమాత్మనస్తదానన్దరసస్య చ వర్ణనాదేతద్దశత్యర్థస్య పూర్వదశత్యర్థేన సహ సంగతిరస్తి.

ఇతి షష్ఠే ప్రపాఠకే ద్వితీయార్ధే చతుర్థీ దశతిః.

ఇతి పఞ్చమోఽధ్యాయే ఏకాదశః ఖణ్డః. సమాప్తశ్చ పఞ్చమోఽధ్యాయః.

౫౦౮. ఈ మంత్రములో సోమపరమేశ్వరుని వర్ణన కలదు.

పదార్థము :-(ఉస్రియాః అపి) వెడలదగినదిగా యుండియును (యాః) ఏవి (అశ్మని అన్తః) మేఘములందు నిలిచియుండునో, అట్టి (గాః) సూర్యకిరణములను (యః) ఏ నీవు (ఓజసా) నీ ప్రతాపముతో (నిర్ అకృన్తత్) మేఘముల బయటికి వెడలగొట్టెదవో, అట్టి నీవు (గవ్యమ్) భూమి

సంబంధ మరియు (అశ్న్యామ్) సూర్యసంబంధ(వ్రజమ్)మండలములను (అభితత్నిషే) నలువైపులకు విస్తీర్ణమొనర్చెదవు. (ధృష్ణో) విపత్తులను ఘర్షణమొనర్చజేయు ఓ పరమేశ్వరా! నీవు (వర్మీ ఇవ) కవచమును ధరించిన యోధునివలె (ఆరుజ) మా ఆపదలను మరియు మా శత్రువులను పారద్రోలుము.॥8॥

ఈ మంత్రములో ఉపమాలంకారము గలదు. 'ఉస్రియాః అపియాః అన్తరశ్మని' అని ఒకవేళ ఈ అర్థమొనర్చినను, అనగా ఏవి ప్రవహించుచుండియును రాయిలోపల నిలిచిపోయినవను అర్థమొనర్చినను నిలిచిపోయినను విరోధముగ యనిపించును. ప్రవహించదగినవిగ నుండియును మేఘములలో నిలిచిపోయినను అర్థముచే విరోధము [విరుద్ధము] పరిహారమైపోగలదు. కావున విరోధాభాస అలంకారము గలదు.॥8॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరుడెటుల మధ్యలో స్థిరమైయున్న మేఘముల బాధలను విచ్ఛిన్నమొనర్చి సూర్యకిరణములను భూమిపై ప్రసరింపజేయునో, అటులనే జీవాత్మ యోగమార్గములో వచ్చుచున్న సమస్త విఘ్నములను ముక్కలుగనొనర్చి సాఫల్యతను పొందును గాక! ॥8॥

ఈ దశతిలో కూడ సోమనామముచే పరమాత్మయొక్క మరియు ఆనందరసముల వర్ణనయుండుటవల్ల ఈ దశతి విషయములు పూర్వదశతి విషయములతో సంగతిగలదని ఎరుగవలెను.

ఆరవప్రపాఠకములో రెండవఅర్ధము యొక్క నాల్గవదశతి సమాప్తము.

ఐదవ అధ్యాయమునందలి పదునొకండవ ఖణ్డము సమాప్తము.

ఐదవ అధ్యాయము సమాప్తము.

585. The rays of the light that are born of the devotion to God and those that are within the Omnipresent Lord, they with their might rend asunder snares of the world. Therefore O devotee, thou controllest the group belonging to the senses of perception and the senses of action. O brave devotee, burst this snare of the world like one in mail, burst it O brave devotee, like one in mail, depending upon God. II8II

ఆర్యణ్యం కాండం పర్వం వా

సాంప్రతమారణ్యం కాండం పర్వ వా వ్యాఖ్యాయతే, యత్ర కేవలం పంచపంచాశత్ (౫౫) మంత్రా విద్యంతే । తేషు దశ ఇంద్రస్య, షట్ పవమానసోమస్య, త్రయో విశ్వదేవానామ్, పంచ అగ్నేః, పంచ పురుషస్య, త్రయోదశ సూర్యస్య, ఏకైకశ్చ వరుణ - అన్న - వాయు - ప్రజాపతి - రాత్రి - వైశ్వానర - ఆత్మ - ఋతు - ద్యావాపృథివీ - గో - పవమానాగ్నిదేవానామ్, ఏకస్మిన్ లింగోవతా ద్యావాపృథివీంద్రబృహస్పతిభగాః, ఏకస్మిశ్చ ఆత్మన ఆశీః । ఏవమస్మిన్ కాండే పర్వణి వా దేవానాం వైవిధ్యం దృశ్యతే । అత ఏవ 'ఆరణ్యకమ్''తి నామ । పూర్వాణి పర్వాణి కాండాని వా ప్రాయేణ ఏకైకదేవతా సంబద్ధాని సజాతీయపాదపోపశోభితాని ఉద్యానానీవ సంతి, ఏతచ్చ వివిధవృక్షవనస్పతిభిరాకీర్ణమరణ్యమివ నానాదేవతాసంబద్ధమ్ 'ఆరణ్యకమ్' అస్తీతి । యద్వా, అరణ్యే యస్య సామాని గీయంతే తదారణ్యకమ్ ఇతి ।

ఇపుడు ఆరణ్యకాండము-పర్వముయొక్క వ్యాఖ్యకు తెలుగు అనువాద మొనర్చబడుచున్నది. దీనియందు కేవలము ఏబదియైదు మంత్రములుగలవు. వానినుండి ౧౦ ఇంద్రుని, ౬ పవమాన సోముని, 3 విశ్వేదేవాఃయొక్క. ౫ అగ్నియొక్క, ౫ పురుషుని, ౧3 సూర్యుని మరియు ఒక్కొక్కటి వరుణ, అన్నము, వాయువు, ప్రజాపతి, రాత్రి, వైశ్వానర, ఆత్మ, ఋతువుల, ద్యావాపృథివీ, గౌ మరియు పవమాన అగ్నికి చెందినవి. ఒకదానియందు లింగోక్త ద్యావాపృథివి, ఇన్ద్ర, బృహస్పతి మరియు భగదేవతలుగలరు. మరియొకదానిలో నిజముయొక్క ఆశీః కలదు. ఈ ప్రకారముగ ఈ పర్వము, లేక కాండములో దేవతల వైవిధ్యము కాన్పించుచున్నది. కావున దీనికి ' ఆరణ్యక'మను పేరుకలదు. మొదటి పర్వము లేక కాండము దాదాపు ఒక్కొక్క దేవతచే సంబంధముండు కారణమున సజాతీయ వృక్షములతో శోభించుచుండు ఉద్యానములవలె నున్నవి. మరియు ఈ ఆరణ్యకాండము నానాదేవతలచే సంబంధించియుండు కారణమున వివిధ వృక్షములు, వనస్పతులచే చుట్టుకొనియుండు అరణ్యమువలెనున్నది. దీని సామములు అరణ్యమునందు గానమొనర్చబడుచున్నవి. ఈ కారణముననే దీనిని ' ఆరణ్యక'మని యందురు.

ఆరవ అధ్యాయము

ఆరణ్యక పర్వము

అథ షష్ఠోధ్యాయః, ప్రథమా దశతిః,

అథ ఆరణ్యం కాణ్డం పర్వ వా, అథ షష్ఠోఽధ్యాయః

౫౮౬. ఋషిః - భరద్వాజః। దేవతా - ఇన్ద్రః। ఛన్దః - బృహతీ। స్వరః-మధ్యమః.

అథాద్యానాం తిసృణామ్ ఇన్ద్రో దేవతా. తత్రాదౌ పరమాత్మానం యశః ప్రార్థయతే.

౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨౩ ౧ ౨౩ ౧ ౨ ౩ ౧౨
౫౮౬. ఇన్ద్ర జ్యేష్ఠం న ఆ భర ఓజిష్ఠం పుపురి శ్రవః।
౧ ౨ర ౩ ౧ ౨౩ ౧ ౨ర
యద్దిధృక్షేమ వజ్రహస్త రోదసీ ఉభే సుశిప్ర పప్రాః ॥ ౧ ॥

౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర
ప. వి:- ఇన్ద్ర । జ్యేష్ఠమ్ । నః । ఆ భర । ఓజిష్ఠమ్ । పుపురి । శ్రవః । యత్ । దిధృక్షేమ ।
౩ ౧ ౨ర౩ ౧ ౨ ౩౧ ౨ ౩
వజ్రహస్త - వజ్ర - హస్త । రోదసీ ఇతి । ఉభే ఇతి । సుశిప్ర - సు - శిప్ర । పప్రాః ॥ ౧ ॥

పదార్థః- హే **ఇన్ద్ర** పరమయశోమయ పరమాత్మన్! త్వమ్ **నః** అస్మభ్యమ్ **జ్యేష్ఠమ్** ప్రశస్యతమమ్, **ఓజిష్ఠమ్** ఓజస్వితమమ్, **పుపురి** పూరకం పాలకం వా. పిపర్తి ఇతి పుపురిః. పౄ పాలన పూరణయోః, 'ఆదృగమహనజనః కికినౌ లిట్ చ.' అ. 3 । 3 । ౧౭౧ ఇతి కిన్ ప్రత్యయో లిడ్ వద్ భావశ్చ. 'ఉదోష్ఠ్యపూర్వస్య'. అ. ౭ । ౧ । ౧౦౨ ఇతి ఋకారస్య ఉత్వమ్. **శ్రవః** యశః. శ్రవః శ్రవణీయం యశః. నిరు. ౧౧ । ౭. **ఆ భర** ఆ హర, **యత్** యశః, వయమ్ **దిధృక్షేమ** ధారయితుమిచ్ఛేమ. హే **వజ్రహస్త** కులిశపాణిః ఇవ యశోబాధకానాం పాపదుర్వ్యసనాదీనాం చూర్ణయితః! హే **సుశిప్ర** సుసృప్ర సర్వవ్యాపక! శిప్రశబ్దో నిరుక్తమతే సృప ధాతోః సిధ్యతి. 'సృపః సర్పణాత్'. సుశిప్రమేతేన వ్యాఖ్యాతమ్. నిరు. ౬ । ౧౭. త్వమ్ **ఉభే రోదసీ** ద్వే అపి ద్యావాపృథివ్యౌ **పప్రాః** యశసా పూరితవానసి. ప్రా పూరణే, అదాదిః. లఙి 'బహులం ఛన్దసి'. అ. ౨ । ౪ । ౭౬ ఇతి శపః శ్లౌ, ద్విత్వే, అడాగమాభావే సిపి రూపమ్. ॥ ౧ ॥

భావార్థః-యథా పరమాత్మనా రచితం సకలమపి బ్రహ్మాణ్డం యశోమయం వర్తతే తథా వయమపి యశస్వినః స్యామ. ॥ ౧ ॥

౫౮౬. మొదటి మూడు ఋచలకు ఇంద్ర దేవత గలదు. ఈ మొదటి మంత్రములో పరమాత్మతో యశస్సును గురించి ప్రార్థించబడినది.

పదార్థము :- (ఇన్ద్ర) పరమ యశస్వియగు ఓ పరమేశ్వరా! నీవు (నః) మమ్ము (జ్యేష్ఠమ్) అత్యంత ప్రశంసనీయ (ఓజిష్ఠమ్) అత్యధిక ఓజస్వి (పుపురి) పూర్ణత్వమునిచ్చునట్టి, లేక పాలనమొనర్చు (శ్రవః) యశస్సు (ఆ భర) ప్రసాదించుము (యత్) ఏ యశమును మేము (దిధృక్షేమ) ధారణమొనర్చదలచెదమో (వజ్రహస్త) వజ్రహస్తమువంటి యశస్సు బాధకములగు పాపములు, దుర్వ్యసనములు మున్నగువానిని ముక్కముక్కలుగ నొనర్చువాడా! (సుశిప్ర) ఓ సర్వవ్యాపకా! నీవు (ఉభే రోదసీ) భూమ్యాకాశములు రెండింటిని (పప్రాః) యశస్సుచే పరిపూర్ణమొనర్చియున్నావు. ॥౧॥

భావార్థము :- పరమాత్మచే రచించబడిన బ్రహ్మాండమంతయును ఎటుల యశోమయమైయున్నదియో, అటులనే మనముకూడ యశోవంతులముగావలెను. ॥౧॥

586. O Lord! give us the reputation which is the best, which is full of strength and fulfiller of all our noble desires and also provide us with food in the form of true wisdom. O God, upholding the thunder-bolt of justice in Thy Hands and quick in help of Thy devotees; We may get victorious in the world over internal enemies in the form of anger, lust, vanity, jealousy, greed etc. and external foes of unrighteous nature. II1II

౫౮౭. ఋషిః – వసిష్ఠః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – త్రిష్టుప్। స్వరః – ధైవతః.

అథేన్ద్రస్య పరమాత్మనో రాజత్వం వర్ణయన్ రాష్ట్రికో రాజా భవితుమర్హతీత్యాహ.

౨ ౩ ౨౩ ౧ ౨ ౩౧ ౨ర౩ ౨ ౩౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౫౮౭. ఇన్ద్రోరాజాజగతశ్చర్షణీనామధి క్షమావిశ్వరూపం యదస్య।

౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౨
తతోదదాతి దాశుషే వసూని చోద ద్రాధ ఉపస్తుతం చిదర్వాక్ ॥ ౨ ॥

౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩౧ ౨ ౩ ౨ ౩
ప.వి:– ఇన్ద్రః। రాజా। జగతః। చర్షణీనామ్। అధి। క్షమా। విశ్వరూపమ్ – విశ్వ-రూపమ్। యత్। అస్య। తతః। దదాతి। దాశుషే। వసూని। చోదత్। రాధః। ఉపస్తుతమ్ – ఉప –స్తుతమ్। చిత్। అర్వాక్ ॥ ౨ ॥
౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర
౧ ౨ర ౩ ౨

పదార్థః- **ప్రథమః** పరమాత్మపక్షే. **ఇన్ద్రః** పరమైశ్వర్యవాన్ పరమాత్మా **జగతః** సంసారస్య **చర్షణీనామ్** మనుష్యాణామ్ **రాజా** సమ్రాడ్, వర్తతే. **అధి క్షమా** పృథివ్యామ్. క్షమాయామ్ ఇతి ప్రాప్తే 'సుపాం సులుక్' అ. ౭।౧।౩౯ ఇతి విభక్తేః ఆకారః. **యత్ విశ్వరూపమ్** సర్వరూపం ధనమ్ అస్తి, తత్ **అస్య** అస్యైవ పరమాత్మనః విద్యతే. **తతః** తస్మాదేవ ధనాత్ సః **దాశుషే** దానశాలినే. దాశృ దానే ఇతి ధాతోః క్వసుప్రత్యయే 'దాశ్వాన్సాహ్వాన్మీఢ్వాంశ్చ.' అ. ౬।౧।౧౨ ఇతి నిపాత్యతే. **వసూని** ధనాని **దదాతి** ప్రయచ్ఛతి. సః **అర్వాక్** అస్మదభిముఖమ్ **ఉపస్తుతం చిత్** ప్రశంసితమేవ **రాధః** భౌతికం ధనం యోగైశ్వర్యం వా **చోదత్** ప్రేరయేత్. చుద ప్రేరణే ధాతోర్లేటిరూపమ్.

అథ **ద్వితీయః** రాజపక్షే. **ఇన్ద్రః** శత్రూణాం విదారకః, యజ్ఞశీలానామ్ ఆదరయితా, నిఖిలసద్గుణ సమ్పద్యుక్త ఏవ జనః **జగతః** రాష్ట్రస్య **చర్షణీనామ్** మనుష్యాణామ్ **రాజా** నృపతిః భవితుం యోగ్యః. **అధిక్షమా** రాష్ట్రభూమౌ **యద్ విశ్వరూపమ్** వివిధరూపం ధనాగారమ్ **అస్య** నృపతేః **వర్తతే తతః** తస్మాత్ సః **దాశుషే** కరప్రదాతే ప్రజాజనాయ **వసూని** ధనాని **దదాతి** ప్రయచ్ఛతు. లేటో రూపమిదమ్. సః **ఉపస్తుతమ్** ప్రశంసితమ్ **రాధః** ధనమ్ **అర్వాక్** నీచైః నిర్ధనాభిముఖమ్ ఇత్యర్థః **చోదత్** ప్రేరయేత్. ॥ ౨ ॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ॥ ౨ ॥

భావార్థః-యథా రాజరాజేశ్వరః పరమేశ్వరో దాత్రే ధనం దదాతి తథైవ మానవః సమ్రాడపి కరాదిప్రదాతుః ప్రజావర్గస్య సుసమృద్ధిం కుర్యాత్. ఏతదర్థమపి ప్రయతేత యత్ ప్రజాయాం ధనదృష్ట్యాऽధికం వైషమ్యం న భవేత్. ॥ ౨ ॥

౫౦౭. ఈ మంత్రములో ఇంద్ర పరమేశ్వరుని రాజురూపములో వర్ణించుచు రాష్ట్రములో ఎట్టివాడు రాజుకాగలడని చూపబడినది.

పదార్థము :-మొదట పరమాత్మ పక్షములో:- (ఇన్ద్రః) పరమైశ్వర్యశాలివగు ఓ పరమేశ్వరా! (జగతః) జగమునందు (చర్షణీనామ్) మనుష్యులకు (రాజా) రాజుండును (అధిక్షమా) పృథివిపై (యత్) ఏ (విశ్వరూపమ్) అనేకరూపముల ధనముగలదో, అది (అస్య) వీరిదేయైయుండును (తతః) ఈ ధనమునుండియే ఆయన (దాశుషే) దాతలకు (వసూని) ధనములను (దదాతి) ఇచ్చును. ఆయన (అర్వాక్) మావైపు (ఉపస్తుతం చిత్) ప్రశంసించునటులనే (రాధః) భౌతిక ధనములను మరియు యోగైశ్వర్యములను (చోదత్) ప్రేరణనొనర్చవలెను.

రెండవది రాజు పక్షములో :- (ఇన్ద్రః) శత్రువులను విదారణమొనర్చు, యజ్ఞశీలురకు ఆధారకర్తలు, సమస్త సద్గుణముల సంపదలచే గూడిన మనుష్యులే (జగతః) రాష్ట్రమునందలి (చర్షణీనామ్) మనుష్యులకు (రాజా) రాజుయగుట యోగ్యము (అధిక్షమా) రాష్ట్రభూమిపై (యత్)

ఏ (విశ్వరూపమ్) సకలరూపముల ధనముల భండారము (అస్య) వీరిదైయున్నదో (తతః) దానినుండి వారు (దాశుషే) కప్పము [పన్ను]లను చెల్లించునట్టి ప్రజలకొరకు (వసూని) ధనములను (దదాతి) ఈయవలెను. వారు (ఉపస్తుతమ్) ప్రశంసనీయమగు (రాధః) ధనమును (అర్వాక్) దిగువస్థాయిగల నిర్ధనుల వైపునకు (చోదత్) ప్రేరితమొనర్చవలెను. ॥౨॥

భావార్థము :- ఏ ప్రకారముగ రాజ రాజేశ్వరుడగు పరమేశ్వరుడు దాతలకు ధనమునిచ్చునో, అటులనే మానవ సామ్రాట్టుకూడ పన్నులను చెల్లించుచుండునట్టి ప్రజావర్గమును సమృద్ధవంతులనుగనుంచవలెను. ఇందులకై ప్రజలయందు ధనము సంబంధ దృష్టియందు వారికి ధనమును గురించి అధిక ఇబ్బందులు లేకుండ ప్రయత్నించవలెను. ॥౨॥

587. God is the Lord of those who move and of those who do not move. He is Lord of all men who live on earth and of all the objects of various forms He the Omnipresent God gives wealth of all kine to the charitably disposed devotees May He prompt us to acquire wealth and Wisdom. II2II

౫౮౮. ఋషిః – వామదేవః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – గాయత్రీ। స్వరః – షడ్జః.

అథ తస్య పరమేశ్వరస్య ధనం వర్ణయతి.

౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ఉ ౩
౫౮౮. యస్యేదమారజోయుజస్తుజే జనే

౨౩క ౨ర ౧ ౨౩ ౧౨ ౩ ౨
వనం స్వః । ఇన్ద్రస్య రన్త్యం బృహత్ ॥ ౩ ॥

౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౨
ప. వి:– యస్య । ఇదమ్ । ఆరజః । ఆ – రజః । యుజః । తుజే । జనే । వనమ్ । స్వా
౧ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨
౩రితి । ఇన్ద్రస్య । రన్త్యమ్ । బృహత్ ॥ ౩ ॥

పదార్థః- ఆరజః లోకలోకాన్తరపర్యన్తమ్ **యుజః** సర్వైః పదార్థైః యోగకారిణః **యస్య** పరమేశ్వరస్య **తుజే జనే** క్షిప్రం కార్యకారిణి కర్మయోగిని మనుష్యే. నిఘణ్టౌ (౨।౧౫) తూతుజానః, తుజమానః, తూతుజిః ఇత్యేతేషాం క్షిప్రవాచిషు పాఠాత్ తుజ ధాతుః క్షిప్రార్థః. **వనమ్** వననీయం సేవనీయమ్. వనషణ సమ్భక్తౌ. **స్వః** భౌతిక మాధ్యాత్మికం చ ధనమ్, సంస్పృజ్యతే ఇతి శేషః, తస్య **ఇన్ద్రస్య** పరమేశ్వరస్య **రన్త్యమ్** రమణీయం ఐశ్వర్యమ్ **బృహత్** మహత్ వర్తతే. ॥ ౩ ॥

భావార్థః- జగతి యత్రతత్ర యద్ వివిధం ధనం వికీర్ణమస్తి తత్సర్వం పరమాత్మన ఏవ విద్యతే. పురుషార్థిన ఏవ జనాస్తత్ ప్రాప్తుమర్హన్తి. ॥ ౩ ॥

౫౮౮. ఈ మంత్రములో ఆ పరమేశ్వరుని ధనమును వర్ణించబడినది.

పదార్థము :- (ఆరజః) లోక లోకాంతరముల పర్యన్తము (యుజః) సకలపదార్థములతో సంబంధమును గలిగించునట్టి (యస్య) ఏ పరమేశ్వరుని (తుజే జనే) కార్యములనొనర్చునట్టి కర్మయోగులగువారికి (వనమ్) సేవించదగిన (స్వః) ధనప్రాప్తి కలుగునో అట్టి (ఇన్ద్రస్య) పరమేశ్వరునిచే (రన్వమ్) రమణీయ ఐశ్వర్యములు (బృహత్) చాల ఉత్తమమైనవి. ॥౩॥

భావార్థము :- ప్రపంచములో ఎక్కడెక్కడ ఏ యే అనేక విధములగు ధనములు పడియున్నవియో అవి యన్నియును పరమేశ్వరునివే. పురుషార్థపరులు మాత్రమే వానిని పొందుటకు అర్హులైయుందురు. ॥౩॥

588. The beauty of God is very great Who is full of Light, is the Director of the universe and Whose wealth in a charitably disposed person is source of happiness and therefore most acceptable. ॥3॥

౫౮౯. ఋషిః – శునః శేపః। దేవతా – వరుణః। ఛన్దః – త్రిష్టుప్। స్వరః – ధైవతః.

అథ వరుణో దేవతా. పరమాత్మా ప్రార్థ్యతే.

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౨ ౩ ౧ ౨
౫౮౯. ఉదుత్తమం వరుణపాశమస్మదవాధమం వి మధ్యమం శ్రథాయ।
౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర౩ ౨ ౩ ౧ ౨
అథాదిత్య వ్రతే వయం తవానాగసోఽదితయే స్యామ ॥ ౪ ॥

౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౨
ప. వి:– ఉత్। ఉత్తమమ్। వరుణ। పాశమ్। అస్మత్। అవ –అధమమ్। వి।
౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨
మధ్యమమ్। శ్రథాయ। అథ। ఆదిత్య – ఆ –దిత్య। వ్రతే। వయమ్। తవ। అనాగసః–
౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౩
అన్–ఆగసః। అదితయే – అ –దితయే। స్యామ ॥ ౪ ॥

పదార్థః- హే **వరుణ** మోక్షప్రాప్తయే సర్వైర్జనైర్వ్రియమాణ పరమాత్మన్! త్వమ్ **ఉత్తమం పాశమ్** ఉత్కృష్టకర్మ బన్ధనరూపమ్ ఉత్తమం పాశమ్ **అస్మత్** అస్మాకం సకాశాత్ **ఉత్** ఉత్-శ్రథాయ ఉత్కృష్టఫలప్రదానేన ఉన్మోచయ, **అధమమ్** నికృష్టకర్మబన్ధనరూపమ్ అధమం పాశమ్ **అవ** అవశ్రథాయ నికృష్టఫలప్రదానేన అవమోచయ, **మధ్యమమ్** మధ్యమకర్మబన్ధనరూపం మధ్యమం పాశమ్ **వి శ్రథాయ** వివిధఫలప్రదానేన విమోచయ. శ్రథ దౌర్బల్యే, శ్రథాన ఇతి ప్రాప్తే 'ఛన్దసి శాయజపి. అ. ౩ ।౧ ।౮౪' ఇతి శ్నః శాయజాదేశః. **అథ** తదనన్తరమ్, హే **ఆదిత్య** నిత్యముక్త, అవినశ్వర, ఆదిత్యవత్ ప్రకాశమాన, సర్వప్రకాశక పరమాత్మన్! **తవ వ్రతే** త్వదీయనిష్కామకర్మణి చలన్తః **వయమ్ అనాగసః** నిష్పాపాః సన్తః **అదితయే** మోక్షాయ **స్యామ** అధికారిణః సమ్పద్యేమహి.

ఉత్కృష్టనికృష్ట మధ్యమకర్మభిస్తథా తథావిధమేవ ఫలం ప్రాప్నోతీత్యన్యత్రాప్యుక్తమ్. 'అథైకయోర్ధ్వ ఉదానః పుణ్యేన పుణ్యం లోకం నయతి, పాపేన పాపమ్, ఉభాభ్యామేవ మనుష్యలోకమ్' (ప్రశ్న... 3 । ౭) ఇతి, ''యథాకారీ యథాచారీ తథా భవతి. సాధుకారీ సాధుర్భవతి, పాపకారీ పాపో భవతి. పుణ్యః పుణ్యేన కర్మణా భవతి, పాపః పాపేన'' (బృహదా... ౪ ।౪ ।౫) ఇతి చ. నిష్కామకర్మణశ్చ మహత్త్వమేవం వర్ణ్యతే. 'యోఽకామో నిష్కామ ఆప్తకామ ఆత్మకామోన తస్య ప్రాణా ఉత్క్రామన్తి బ్రహ్మైవ సన్ బ్రహ్మాప్యేతి.. తదేష శ్లోకో భవతి - 'యదా సర్వే ప్రముచ్యన్తే కామా యేఽస్య హృది శ్రితాః. అథ మర్త్యోఽమృతో భవత్యత్ర బ్రహ్మ సమశ్నుతే' ఇతి. బృహదా... ౪ ।౪ ।౬-౭ ॥

యద్వా ఉత్తమః పాశః ఆత్మనో జ్ఞానాదిగ్రహణే యే బాధకాస్తత్కృతం బన్ధనమ్, మధ్యమః పాశః మనసః శ్లేషసంకల్పాదౌ యే బాధకాస్తత్కృతం బన్ధనమ్, **అధమః** పాశః శరీరస్య వ్యాపారే యే బాధకా రోగాదయస్తత్కృతం బన్ధనమ్. తేభ్యః పాశేభ్యః ఉన్ముచ్య పరమేశ్వరో యోగో గురుర్వాఽస్మాన్ సుఖాధికారిణః కుర్యాత్. ॥౪॥

భావార్థః- మనుష్యః సర్వేషామేవ సకామకర్మణాం ఫలమవశ్యం ప్రాప్నోతి. యే తు నిష్కామాః సన్తః పరమేశ్వరస్య వ్రతే నిష్పాపం జీవనం యాపయన్తి త ఏవ మోక్షాధికారిణో జాయన్తే. ॥ ౪ ॥

ఋక్. ఈ మంత్రమునకు వరుణుడు దేవత. పరమాత్మచే ఇటుల ప్రార్థించబడినది.

పదార్థము :- (వరుణ) మోక్షప్రాప్తికొరకు సకల మానవులచే వరించబడు ఓ పరమాత్మా! నీవు (ఉత్తమం పాశమ్) ఉత్కృష్టమగు కర్మల బంధనరూప ఉత్తమ త్రాళ్లను (అస్మత్) మానుండి (ఉత్) ఉత్కృష్టమగు ఫలప్రదానము ద్వారా విముక్తి నొనర్చుము (అధమమ్) నికృష్ట కర్మల బంధనరూప అధమ పాశముల [త్రాళ్ల]ను (అవ) నికృష్టఫలప్రదానముద్వార వదలించివేయుము (మధ్యమమ్) మధ్యమ కర్మల బంధనరూప మధ్యమపాశము[త్రాళ్ల] ను (విశ్రథాయ) వివిధఫలములను ఇచ్చి వదిలించివేయుము. (అథ) ఆ తరువాత (ఆదిత్య) నిత్యుడవు, అవినాశివి, ఆదిత్యుని వంటి ప్రకాశమానుడవు, సర్వప్రకాశకుడవునగు ఓ పరమేశ్వరా! (తవ) నీయొక్క (వ్రతే) నిష్కామకర్మయందు నడుచుచు (వయమ్) మేము (అనాగసః) పాపరహితులమగుచు (అదితయే) మోక్షాధికారులము (స్యామ) అగుదుముగాక!

ఉత్తమపాశమనగా ఆత్మయొక్క జ్ఞానము మున్నగువానిని గ్రహించుటయందు ఏవి బాధకములైయుండునోయవి వానిచే యొనర్చబడిన బంధనములు మధ్యమ పాశములు, మనస్సుయొక్క శ్లేష సంకల్పములు మున్నగువానియందు ఏవి బాధకములై యుండునో వానిచే యొనర్చబడిన బంధనములు అధమ పాశములైయున్నవి. శరీరవ్యాపారమునందు బాధకములైయుండునట్టి ఏ రోగములు మున్నగునవిగలవో వానిచే చేయబడిన బంధనములు అట్టి పాశములచే విముక్తి నొందించి పరమేశ్వరుడు, లేక యోగులగు గురువులు మమ్ము సుఖములకు అధికారుల నొనర్చెదరుగాక! ॥౪॥

భావార్థము :- మనుష్యులెల్లరును సకామకర్మల ఫలములను అవశ్యముగ పొందుదురు. ఎవరు నిష్కామవృత్తిగలవారై పరమేశ్వరుని వ్రతదీక్షయందుండి నిష్పాపజీవితమును గడుపుచుండెదరో వారు మాత్రమే మోక్షమునకు అధికారులగుదురు. ॥౪॥

589. O God, Dispeller of all darkness, cast asunder from us all fetters of higher kind belonging to mind, of middle nature (regarding progeny, wealth and reputation) and of lower nature, belonging to sexual impulses etc. so that O Imperishable Supreme Being, being thus free and sinless, may we be fit for attaining immortality and emancipation. ll4ll

౫౯౦. ఋషిః - గృత్సమదః। దేవతా - పవమానః సోమః ।

ఛన్దః - త్రిష్టుప్। స్వరః - ధైవతః.

అథ పవమానః సోమో దేవతా. తం ప్రార్థయతే

౧ ౨ ౩౧ ౨ర ౩ ౧౨౩ ౧
౫౯౦. త్వయావయం పవమానేన సోమ భరే కృతం వి

౨ర ౩ ౧౨ ౧౨ ౩ ౧ ౨
చినుయామ శశ్వత్। తన్నో మిత్రోవరుణో

౩ ౧ ౨౩ ౧౨ ౩౨ ౩౨
మామహన్తామదితిః సిన్ధుః పృథివీ ఉత ద్యౌః ॥ ౫ ॥

౧ ౨ర ౩ ౨ ౧౨ర ౩ ౧౨ర ౩౨ ౩
ప. వి:- త్వయా। వయమ్ । పవ మానేన । సోమ । భరే । కృతమ్ । వి । చినుయామ ।
౧౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౧౨ర ౩ ౧౨ర ౩
శశ్వత్ । తత్ । నః। మిత్రః- మి-త్రః। వరు ణః । మామహన్తామ్ । అది తిః - అ-దితిః ।
౧౨ర ౩ ౨ ౩౨
సిన్ధుః। పృథివీ । ఉత । ద్యౌః ॥ ౫ ॥

పదార్థః- హే **సోమ** ప్రేరక పరమాత్మన్! **పవమానేన** పవిత్రతాసమ్పాదకేన **త్వయా** సహాయకేన **వయమ్** శూరాః జనాః **భరే** జీవనసంగ్రామే. భర ఇతి సంగ్రామనామ. నిఘం...౨।౧౭. భర ఇతి సంగ్రామనామ, భరతేర్వా హరతేర్వా. నిరు. ౪।౨౩. **శశ్వత్** నిరన్తరమ్ **కృతమ్** కర్మ **వి చినుయామ** విశేషేణ సంగృహ్ణీయామ. **తత్** తస్మాత్ **మిత్రః** వాయుః. అయం వై వాయుర్మిత్రో యోఽయం పవతే. శ. ౬।౫।౭।౧౪. **వరుణః** అగ్నిః. యో వై వరుణః సోఽగ్నిః. శ. ౫।౨।౪।౧౩. యో వాఽగ్నిః స వరుణః తదప్యేతద్ ఋషిణోక్తమ్ - త్వమగ్నే వరుణో జాయసే యదితి. ఐ. ౬।౨౬. **అదితిః**

ఉషాః. నిరుక్తే ఉత్తమస్థానీయాసు దేవతాసు పఠితత్వాద్ అదితిరిత్యనేన ఉషా గృహ్యతే. **సిన్ధుః** అన్తరిక్షసముద్రః, పార్థివ సముద్రో వా, **పృథివీ** భూమిః, **ఉత** అపి చ **ద్యౌః** ద్యులోకః సూర్యో వా **నః** అస్మాన్ **మామహన్తామ్** సత్కారేణ వర్ధయన్తామ్. మహ పూజాయామ్, భ్వాదిః లోట్. వ్యత్యయేన శపః శ్లుః. ద్విత్వే తుజాదిత్వాదభ్యాసస్య దీర్ఘః. వ్యత్యయేనాత్మనేపదమ్. **యద్వా - మిత్రః** ప్రాణః, **వరుణః** అపానః. ప్రాణో వై మిత్రోఽపానో వరుణః. శ. ౮ । ౨ । ౫ । ౬. **అదితిః** వాక్. అదితిరితి వాఙ్నామసు పఠితమ్. నిఘం...౧ । ౧౧. **సిన్ధుః** హృదయసముద్రః, **పృథివీ** దేహయష్టిః. పృథివీ శరీరమ్ ఇతి శ్రుతేః. అథర్వ ౫ । ౯ । ౭. **ఉత** అపి చ **ద్యౌః** ద్యోతమానా బుద్ధిః ద్యుతిమాన్ ఆత్మా వా **నః మామహన్తామ్** అస్మాన్ వర్ధయన్తామ్. **యద్వా - మిత్రః** బ్రాహ్మణవర్ణః, **వరుణః** క్షత్రియవర్ణః. బ్రహ్మైవ మిత్రః క్షత్రం వరుణః. శ. ४ । ౧ । ४ । ౧. ఇతి శ్రుతేః. **అదితిః** అపీడనీయా నారీజాతిః, **సిన్ధుః** సముద్రవత్ ధనసంచయకారీ వైశ్యవర్ణః, **పృథివీ** రాష్ట్రభూమిః **ఉత** అపి చ **ద్యౌః** యశస్వినీ రాజసభా **నః మామహన్తామ్** అస్మాన్ ప్రజాజనాన్ అతిశయేన వర్ధయన్తామ్. ॥ ౫ ॥

భావార్థః-'కృతం మే దక్షిణే హస్తే జయో మే సవ్య ఆహితః'. అథ. ౭ । ౫౦ । ౮ ఇతి నయానుసారం సంసారే యః కర్మ విచినుతే స ఏవ విజయం సమశ్నుతే. కర్మమార్గేఽస్మిన్ పరమేశ్వరాతిరిక్తమ్ అగ్నివాయు సూర్యాదయో బాహ్యా దేవాః, ప్రాణాపానవాఙ్మనః ప్రభృతయ ఆభ్యన్తరా దేవాః, బ్రాహ్మణక్షత్రియాద్యాః రాష్ట్రదేవాశ్చాస్మాకం సహాయకాః ప్రేరకాశ్చ భవితుమర్హన్తి. ॥ ౫ ॥

౫౯౦. ఈ మంత్రముయొక్క దేవత పవమాన సోముడు. ఆయనను ప్రార్థించబడినది.

పదార్థము :-(సోమ) ప్రేరకుడవగు ఓ పరమాత్మా! (పవమానేన) పవిత్రకర్తవు (త్వయా) సహాయకుడవునగు నీ ద్వార (వయమ్) శూరవీరులమగు మేము (భరే) జీవిత సంగ్రామమునందు (శశ్వత్) నిరంతరము (కృతమ్) కర్మలను (వి చినుయామ) విశేషరూపములో ఎంచుకొనవలెను (తత్) ఈ కారణమున (మిత్రః) వాయువు (వరుణః) అగ్ని (అదితిః) ఉష (సిన్ధుః) అంతరిక్షసముద్రము, లేక పార్థివసముద్రము (పృథివీ) భూమి (ఉత) మరియు (ద్యౌః) ద్యులోకము, లేక సూర్యుడు (నః) మమ్ము (మామహన్తామ్) సత్కారపూర్వకముగ వృద్ధిపరచవలెను. లేక (మిత్రః) ప్రాణము (వరుణః) అపానము (అదితిః) వాణులు (సిన్ధుః) హృదయసముద్రము (పృథివీ) శరీరము (ఉత) మరియు (ద్యౌః) ప్రకాశవంతమగు బుద్ధి, లేక ఆత్మ (నః మామహన్తామ్) మమ్ము వృద్ధిపరచవలెను. లేక (మిత్రః) బ్రాహ్మణవర్ణము, (వరుణః) క్షత్రియవర్ణము (అదితిః న) పీడించదగని నారీజాతి [స్త్రీలు] (సముద్రః) సముద్రమువలె ధనసంచయ మొనర్చునట్టి వైశ్యవర్ణము (పృథివీ) రాష్ట్రభూమి (ఉత) మరియు (ద్యౌః) యశోవంతమగు రాజసభ (నః మామహన్తామ్) ప్రజలమగు మమ్ము అధిక సమృద్ధవంతులనుగ నొనర్చవలెను. ॥౫॥

భావార్థము :- ''నా కుడిచేతిలో కర్మగలదు. ఎడమచేతియందు విజయముంచబడినది. [అథర్వ ౭-౫౦-౮]'' ఈ సిద్ధాంతముననుసరించి ప్రపంచమునందు కర్మననుసరించువారే విజయమును పొందగలరు. ఇట్టి కర్మయోగ మార్గములో పరమాత్మయేగాక అగ్ని, వాయువు, సూర్యుడు మున్నగు బయటి దేవతలు; ప్రాణము, అపానము, వాణి, మనస్సు మున్నగు ఆంతరికదేవతలు; బ్రాహ్మణులు, క్షత్రియులు మున్నగు రాష్ట్రదేవతలు మాయొక్క సహాయకులు మరియు ప్రేరకులు కాగలుగుదురు.॥౫॥

590. O Purifier God, With Thy help, let us always gather noble virtues and perform good deeds in this battle of righteousness and unrighteousness. May noble teachers and preachers of friendly disposition, dispellers of darkness, mothers of inviolable nature. Great men who are oceans of virtues, women who have forbearance and forgiveness like the earth and great Brahmacharis Who are brilliant like the Sun, guide us in the attainment of Wisdom, peace and bliss. ll5ll

౫౯౧. ఋషిః – వామదేవః। దేవతా – విశ్వేదేవాః।

ఛన్దః – ఏకపదాత్రిష్టుప్। స్వరః – ధైవతః.

అథ విశ్వేదేవాః దేవతాః. తాన్ ప్రార్థయతే.

౩౧ ౨ర ౩ ౨ఉ౩ ౨
౫౯౧. ఇమం వృషణం కృణుతైకమిన్మామ్ ॥ ౬ ॥

౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర
ప. విః – ఇమమ్ । వృషణమ్ । కృణుత । ఏకమ్ । ఇత్ । మామ్ ॥ ౬ ॥

పదార్థః- హే విశ్వేదేవాః పరమాత్మజీవాత్మమనోబుద్ధ్యాదయః, సర్వే విద్వాంసో గురుజనాః, రాజ్యాధికారిణశ్చ! యూయమ్ **ఇమమ్** పురోదృశ్యమానమ్ **మామ్** ప్రార్థినమ్ **ఏకమ్ ఇత్** అద్వితీయమేవ **వృషణమ్** ధనాన్నసుఖాదీనాం మేఘవద్ వర్షకమ్ **కృణుత** సమ్పాదయత.॥ ౬ ॥

భావార్థః- యథా సోమః పరమాత్మా, శరీరస్థాః సమాజస్థా రాష్ట్రస్థాః సర్వే దేవాశ్చ పరోపకారిణః సన్తి, తథా తేషాం సకాశాత్ ప్రేరణాం గృహీత్వాఽహమపి నిర్ధనానాముపరి ధనాన్నాదీనాం వృష్టికరో దీనానామాశ్రయోఽనాథానాం నాథః పరదుఃఖవిద్రావకశ్చ భూయాసమ్. ॥ ౬ ॥

౫౯౧. ఈ మంత్రదేవత 'విశ్వేదేవాః' యనునాతడు. వానిచే ప్రార్థించబడినది.

పదార్థము :- ఓ పరమాత్మా! జీవాత్మ, మనస్సు, బుద్ధి, మున్నగు సకలదేవతలు, సకల విద్వాంసులు, గురుజనులు మరియు రాజ్యాధికారులారా! మీరు (ఇమమ్) ఇట్టి (మామ్) నన్ను (ఏకమ్ ఇత్) అద్వితీయ (వృషణమ్) మేఘములవలె ధనము, అన్నము, సుఖము మున్నగువాని వర్షమును కురిపించు వానిగ (కృణుత) నొనర్చుడు. ।౬॥

భావార్థము :- ఎటుల పరమేశ్వరుడు శరీరమందు స్థిరమైన, సమాజములో స్థిరమైన మరియు రాష్ట్రమునందు స్థిరమైన సమస్త దేవతలు పరోపకారులైయున్నారో, అటులనే వారిచే ప్రేరణను పొందిన నేనుకూడ దరిద్రులపై ధనము, అన్నము, వస్త్రములు మున్నగువాని వర్షములను కురిపించువానిగ మరియు అనాథలకు నాథునిగ, ఇతరుల దుఃఖములను తొలగించువానిగ నగుదునుగాక! ।౬॥

591. O Wise men! make me mighty and showerer of peace and happiness by your noble reaching. II6II

౫౯౨. ఋషిః – అమహీయుః। దేవతా – పవమానః సోమః।

ఛన్దః – గాయత్రీ। స్వరః – షడ్జః.

అథ ద్వయోః పవమానః సోమో దేవతా. అత్ర పరమాత్మానం రాజానం చాహ.

౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౫౯౨. స న ఇన్ద్రాయ యజ్యవే వరుణాయ మరుద్భ్యః ।
౩ ౧ ౨ర
వరివోవిత్పరి స్రవ ॥ ౭ ॥

౨ ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౨
ప. వి:– సః। నః । ఇన్ద్రాయ । యజ్యవే । వరుణాయ । మరుద్భ్యః । వరివోవిత్ –
౩ ౨ ౧ ౨ర౩
వరివః – విత్। పరి స్రవ ॥ ౭ ॥

పదార్థః- ప్రథమోఽధ్యాత్మపరః. హే పవమానసోమ సర్వోత్పాదక సమగ్రైశ్వర్యాధిపతే రసమయ పవిత్రతాదాయక పరమాత్మన్! **సః** సుప్రసిద్ధః త్వమ్ **నః** అస్మాకమ్ **యజ్యవే** దేహయజ్ఞసఞ్చాలకాయ **ఇన్ద్రాయ** జీవాత్మనే, **వరుణాయ** సత్సంకల్పానాం వరణకర్త్రే మనసే, **మరుద్భ్యః** ప్రాణేభ్యశ్చ **వరివోవిత్** తత్తద్బలరూపస్య ఐశ్వర్యస్య లమ్భకః సన్. వరివః ఇతి ధననామ. నిఘం...౨।౧౦. **పరిస్రవ** హృదయే ప్రవహస్వ, సఞ్చరేత్యర్థః.

అథ **ద్వితీయో** రాష్ట్రపరః. హే పవమాన సోమ సర్వేషాం రాజ్యాధికారిణాం స్వస్వకర్తవ్యకర్మసు ప్రేరక తదీయదోషాణాం హరణేన పవిత్రతాదాయక రాజన్! **సః** ప్రజాభిః రాజపదేఽభిషిక్తః త్వమ్ **నః** అస్మాకమ్ **యజ్యవే** రాష్ట్రయజ్ఞస్య యష్ట్రే **ఇన్ద్రాయ** సేనాధ్యక్షాయ, **వరుణాయ** అనృతాచారిణాం

పాశబద్ధకాయ కారాగారాధికారిణే. అనృతే ఖలు వై క్రియమాణే వరుణో గృహ్ణాతి. తై. బ్రా. ౧।౭।౨। ౬ ఇతి శ్రుతేః. **మరుద్భ్యః** యోద్ధృభ్యః సైనికేభ్యశ్చ **వరివోవిత్** సముచితవేతనరూపస్య ధనస్య లమ్భకః సన్ **పరిస్రవ** రాష్ట్రే సఞ్చర. ॥౭॥

భావార్థః-పరమేశ్వరః కృపయాఽస్మాకమాత్మమనఃప్రాణేన్ద్రియాదిభ్యః శరీరరాజ్యనిర్వహణ శక్తిరూపం ధనం, రాజా చ నియుక్తేభ్యో రాజ్యాధికారిభ్యో దేయవేతనరూపం ధనం సర్వదా ప్రయచ్ఛేత్. యో నృపతిరన్యాయేన సేవకాన్ వేతనాద్ వఞ్చయతే తం తే సర్వాత్మనాభిద్రుహ్యన్తి. ॥౭॥

౫౯౨. ఈ దిగువ రెండుమంత్రముల దేవత పవమానసోముడై యున్నాడు. ఈ మంత్రములో పరమాత్మ మరియు రాజుతో చెప్పుకొనబడుచున్నది.

పదార్థము :-మొదట పరమాత్మ పక్షములో:- ఓ పవమానసోమ, అనగా సర్వోత్పాదకుడవు, సకలైశ్వర్యప్రదాతవు, రసమయుడవు, పవిత్రాదాయకుడవగు పరమేశ్వరా! (సః) సుప్రసిద్ధుడవగు నీవు (నః) మాయొక్క (యజ్యవే) శరీరరూప యజ్ఞసంచాలకుడగు (ఇన్ద్రాయ) జీవాత్మకొరకు (వరుణాయ) శ్రేష్ఠ సంకల్పములను వరించునట్టి మనస్సుకొరకు మరియు (మరుద్భ్య) ప్రాణములకొరకు (వరివోవిత్) వారి బలరూప ఐశ్వర్యములను ప్రాప్తింపజేయునట్టివాడవై (పరిస్రవ) హృదయమున సంచరించుము.

రెండవది రాష్ట్ర పక్షములో :- ఓ పవమాన సోమ! అనగా సకలరాజ్యాధికారులను తమ తమ కర్తవ్య కర్మలలో ప్రేరణ నిచ్చువాడవు, వారి దోషములను తొలగించి పవిత్రమొనర్చువాడవగు రాజా! (సః) ఆ ప్రజలద్వార రాజపదవిపై అభిషేకించబడిన నీవు (నః) మాయొక్క (యజ్యవే) రాష్ట్రయజ్ఞకర్తయగు (ఇన్ద్రాయ) సేనాధ్యక్షునికొరకు (వరుణాయ) అసత్యాచరణ నొనర్చువారిని బంధనములందు బంధించునట్టి కారాగారాధిపతికొరకు మరియు (మరుద్భ్యః) యోధులగు సైనికులకొరకు (వరివోవిత్) ఈయదగిన న్యాయవేతనరూప ధనమును ప్రాప్తింప జేయునట్టివానివిగనై (పరిస్రవ) రాష్ట్రములో సంచరించుము. ॥౭॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరుడు కృపతో మా ఆత్మ, మనస్సు, ప్రాణము, ఇంద్రియములు మున్నగువానిని శరీర రాజ్యమును నడుపునట్టి శక్తిరూపధనము మరియు రాజు నియుక్తమొనర్చిన రాజ్యాధికారులకు ఈయబడు వేతనరూప ధనమును ఎల్లప్పుడును ఇచ్చుచుండవలెను. అన్యాయముగ సేవకులను వేదననొనర్చుచుండు రాజుయెడ వారు సంపూర్ణముగ విద్రోహమొనర్చెదరు. ౭॥

592. May God Who is the giver of wealth (secular as well as spiritual in the form of wisdom, peace and bliss) be manifest in our hearts for the welfare of the soul which is of charitable disposition and engaged in the performance of devotional acts, is the remover of obstacles and also for the benefit of all performers of inner and outer Yajnas. II7II

౫౪౩. ఋషిః - అమహీయుః। దేవతా - పవమానః సోమః।

ఛన్దః - గాయత్రీ। స్వరః - షడ్జః.

అథ పరమాత్మసోమం ధనం యాచతే.

౩౧ ౨ర౩ ౨ఉ ౩ ౨ ౩౧ ౨
౫౪౩. ఏనా విశ్వాన్యర్య ఆ ద్యుమ్నాని మానుషాణామ్ ।

౧౨
సిషాసన్తో వనామహే ॥ ౮ ॥

౩౨ ౧౨ర ౩౨ ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౧౨ర
ప. వి:- ఏనా । విశ్వాని । అర్యః । ఆ । ద్యుమ్నాని । మానుషాణామ్ । సిషాసన్తః ।
౩
వనామహే ॥ ౮ ॥

పదార్థః- హే పవమాన సోమ పవిత్రతాదాయక సర్వోత్పాదక పరమైశ్వర్యశాలిన్ పరమాత్మన్! **అర్యః** సర్వేషాం స్వామీ త్వమ్. 'అర్యః స్వామివైశ్యయోః. అ. ౩।౧।౧౦౩' ఇతి స్వామ్యర్థే యత్ప్రత్యయాన్తో నిపాతః. 'యతోఽనావః. అ. ౬।౧।౨౧౩' ఇత్యాద్యుదాత్తత్వే ప్రాప్తే 'స్వామిన్యన్తోదాత్తత్వం చ వక్తవ్యమ్' ఇతి వార్తికేనాన్తోదాత్తత్వమ్. **ఏనా** ఏనాని **విశ్వాని** సర్వాణి **ద్యుమ్నాని** ధనాని. ద్యుమ్నమితి ధననామ. నిఘం ...౨. ౧౦. **ఆ** ఆగమయ. ఉపసర్గశ్రుతేర్యోగ్యక్రియాధ్యాహారః. ఏతాని ధనాని వయమ్ **మానుషాణామ్** సత్పాత్రభూతానాం మనుష్యాణామ్ **సిషాసన్తః** దాతుమిచ్ఛన్తః సన్తః. షణుదానే ధాతోః సన్నన్తం రూపమ్. **వనామహే** సంభజామహే, ప్రాప్తుమిచ్ఛామ ఇత్యర్థః. వన సంభక్తౌ భ్వాదిః, వ్యత్యయేనాత్మనేపదమ్. ॥ ౮ ॥

భావార్థః-యేన ధనేన పరేషాం హితం న సమ్పద్యతే తద్ ధనం ధనం న కిన్త్వపయశ ఏవ పుఞ్జీభూతం విద్యతే, 'కేవలాఘో భవతి కేవలాదీ' ఋ. ౧౦ । ౧౧౭ । ౬ ఇతి శ్రుతేః. ॥ ౮ ॥

౫౪౩. ఈ మంత్రములో పరమాత్మరూప సోమునిచే ధనమును యాచించబడినది.

పదార్థము :- ఓ పవమాన సోమా! అనగా సర్వోత్పాదకుడవు, పవిత్రత నిచ్చువాడవగు పరమాత్మా! (అర్యః) సర్వమునకు స్వామివగు నీవు (ఏనా) ఈ (సర్వాణి) సకల (ద్యుమ్నాని) ధనములను (ఆ) ప్రాప్తింపజేయుము. ఇట్టి ధనములను మేము (మానుషాణామ్) సత్పాత్రులగువారికి (సిషాసన్తః) దానమొనర్చుటకు అభిలషించువారమై (వనామహే) పొందదలచెదము. ॥ ౮ ॥

భావార్థము :- హితముగలిగించని ధనము ధనముకాదు. అది రాశిపోయబడియున్న ధనమువలె అపయశము గలిగించినదగును. ఏలన వేదములో ' ఒంటరిగా తినువాడు పాపములకు భాగస్థుడని చెప్పబడినది.(ఋగ్వే.౧౦-౧౧౭-౬)॥౮॥

593. May God Who is the Lord of the world, help us in the acquirement of all kinds of secular and spiritual wealth. We desire to acquire wealth in order to distribute it among the needy and to share it with all. II8II

౫౯౪. ఋషిః – ఆత్మా। దేవతా – అన్నమ్। ఛన్దః – త్రిష్టుప్। స్వరః – ధైవతః.

అన్నమ్ దేవతా. పరమేశ్వరః స్వపరిచయం దదాతి.

౫౯౪. అహమస్మి ప్రథమజాఋతస్య పూర్వం దేవేభ్యో
అమృతస్య నామ । యోమాదదాతిస ఇదేవ
మావదహ మన్నమన్నమదన్తమద్మి ॥౯॥

ప.విః– అహమ్ । అస్మి । ప్రథమజాః– ప్రథమ–జాః॥ ఋతస్య। పూర్వమ్ । దేవేభ్యః॥ అమృతస్య – అ–మృతస్య । నామ । యః । మా। దదాతి । సః । ఇత్ । ఏవ। మా। అవత్ । అహమ్ । అన్నమ్ । అన్నమ్ । అదన్తమ్ అద్మి ॥౯॥

పదార్థః- అహమ్ పరమేశ్వరః **ఋతస్య** జగతి సర్వత్ర దృశ్యమానస్య సత్యనియమస్య **ప్రథమజాః** ప్రథమో జనయితా. ప్రథమోపపదాత్ జనీ ప్రాదుర్భావే ధాతోర్ణ్యన్తాత్ ' జనసనఖనక్రమగమో విట్. అ. ౩।౨।౬౭' ఇతి విట్ ప్రత్యయః. ' విడ్వనోరనునాసికస్యాత్. అ. ౬।౪।౪౧' ఇత్యాత్త్వమ్. **అస్మి** వర్తే. అహమ్ **దేవేభ్యః** సర్వేభ్యః దీప్యమానేభ్యః విద్యుదగ్నితారామణ్డలాదిభ్యః, తదుత్పత్తేః ఇత్యర్థః **పూర్వమ్** ప్రాగపి ఆసమ్. అహమ్ **అమృతస్య** మోక్షావస్థాజన్యస్య ఆనన్దామృతస్య **నామ** నాభిః కేన్ద్రమ్ స్రోతః స్థానం వా అస్మి. నమన్తి నతా భవన్తి ఏకత్ర తిష్ఠన్తి అత్ర ఇతి నామ నాభిః కేన్ద్రం స్రోతః స్థలం వా. తథా చ 'అమృతస్య నాభిః' ఇతి తైత్తిరీయోపనిషది పాఠః. తై. ఉ. భృగువల్లీ ౧౦।౬. **యః** జనః **మా** మామ్

దదాతి స్వాత్మని సమర్పయతి **సః ఇద్ ఏవ** నిశ్చయేన స ఏవ **మా** మామ్ **అవత్** ప్రాప్నోతి. అవతిః గతికర్మా. నిఘం...२।१४., లేటిరూపమ్. **అహమ్** పరమేశ్వరః **అన్నమ్** అన్ననామా అస్మి. అద్యతే భక్తైర్భుజ్యతే ఇత్యన్నమ్ ఇతి వ్యుత్పత్తేః. కిఞ్చ, అహమ్ **అన్నమ్ అదన్తమ్** భోగం భుఞ్జానమ్ ప్రత్యేకం జనమ్ **అద్మి** భక్షయామి, తస్మాద్ 'అత్తా' అప్యస్మి. ఉక్తం చాన్యత్ర 'అహమన్నమ్, అహమన్నమ్, అహమన్నమ్, అహమన్నాదోఽహమన్నాదోఽహమన్నాదః. తై. ఉ. ३।१०।६', 'అత్తా చరాచర గ్రహణాత్. బ్ర. సూ. १।२।९' ఇతి.. నిరుక్తే యాః పరోక్షకృతాః ప్రత్యక్షకృతా ఆధ్యాత్మిక్యశ్చేతి త్రివిధా ఋచః ప్రోక్తాస్తాసు ఆధ్యాత్మికీయమ్ ఋక్. 'అథాధ్యాత్మిక్య ఉత్తమపురుషయోగా అహమితి చైతేన సర్వనామ్నా' నిరు. ७।२ ఇతి తల్లక్షణాత్. ॥९॥

అత్ర 'అహమన్నమ్' 'అన్నమదన్తమద్మి' ఇతి విరోధప్రతీతేర్విరోధాలఙ్కారో వ్యఙ్గ్యః. ॥९॥

భావార్థః-యథా ప్రాణినో భోజనం వినా న జీవన్తి తథా భక్తాః పరమేశ్వరం వినా. యథా ప్రాణినోఽన్నం గ్రసన్తే, తథా పరమేశ్వరశ్చరాచరం జగత్. ॥९॥

పూర్వదశత్యాం సోమనామ్నా పరమాత్మనో వర్ణనాదత్ర చేన్ద్రవరుణ సోమాదినా మభిస్తస్యైవ వర్ణనాదేత ద్దశత్యర్థస్య పూర్వదశత్యర్థేన సహ సంగతిరస్తీతి బోధ్యమ్.

ఇతి షష్ఠే ప్రపాఠకే తృతీయార్ధే ప్రథమా దశతిః.

ఇతి షష్ఠేఽధ్యాయే ప్రథమః ఖణ్డః.

५९४. ఈ మంత్రమునకు అన్నము దేవతనని పరమేశ్వరుడు తన పరిచయము నిచ్చుచున్నాడు.

పదార్థము :-(అహమ్) పరమేశ్వరుడనగు నేను (ఋతస్య) ప్రపంచమునందంతటను కాన్పించుచుండునట్టి సత్యనియమముల (ప్రథమజాః) మొదటి ఉత్పాదకుడనై (అస్మి) ఉన్నాను. నేను (దేవేభ్యః) ప్రకాశించుచుండునట్టి సూర్యుడు, విద్యుత్తు, అగ్ని, తారామండలము మున్నగువానియన్నింటికన్న (పూర్వమ్) పూర్వమే నేను విద్యమానుడనై యున్నాను. నేను (అమృతస్య) మోక్షావస్థయందు ప్రాప్తించునట్టి ఆనందామృతమునకు (నాభ) కేంద్రము, లేక స్రోతను (యః) ఎవరు, అనగా ఏ మనుష్యులు (మా) నన్ను (దదాతి) తమ ఆత్మయందు చేర్చుకొందురో (సః ఇత్ ఏవ) నిశ్చయముగ వారే (మా) నన్ను (అవత్) చేరుకొనగలరు (అహమ్) ఏను (అన్నమ్) అన్నమును, భక్తుల భోజనమును మరియు నేను (అన్నమ్ అదన్తమ్) భోగములను భోగించునట్టి ప్రతి ప్రాణిని (అద్మి) కూడ తినుచుందును. ప్రళయకాలములో మ్రింగివేయుచుందును. అనగా మృత్యువును కూడయై యున్నాను.

పరమేశ్వరుని అన్నము మరియు అత్తా (మృత్యువు) రూపములను ఉపనిషత్తులు మరియు బ్రహ్మసూత్రములందు ఇట్లుచెప్పబడినది. 'నేను అన్నమును, నేను అన్నమును, నేను అన్నమును, నేను అన్నాదమును, నేను అన్నాదమును, నేను అన్నాదమునై యున్నాను (తైత్తి. ఉపని.౩-౧౦-౬). పరమేశ్వరుడు 'అత్తా' ఏ కారణమున నున్నాడన, చరాచర ప్రాణుల నన్నింటిని ప్రళయకాలములో మ్రింగివేయును (బ్రహ్మ. సూ.౧-౨-౯).

నిరుక్తములో ఏవి ప్రత్యక్షముగా, పరోక్షముగ నొనర్చబడిన మరియు ఆధ్యాత్మికముగ నొనర్చిన అనగా మూడు విధములగు పాపము అని ఋచలు చెప్పుచున్నవి. వానిలో ఈ ఋచ ఆధ్యాత్మికమైయున్నది. ఆధ్యాత్మికలలో ఉత్తమ పురుషముయొక్క క్రియ, 'అహమ్' సర్వనామముయొక్క ప్రయోగముండును. అనగా దేవత తన పరిచయము స్వయముగ నిచ్చునట్లు. ।౯॥

ఈ మంత్రములో నేను అన్నమును, నేను అన్నమును తినువారిని తినివేయుదును. నేను విరోధులకు విరోధిని. విరోధముగ యనిపించుటచే విరోధాలంకారము వ్యంగముగ నున్నది. ।౯॥

భావార్థము: - మానవులెటుల భోజనములేకుండ జీవించలేరో అటులనే భక్తులు పరమేశ్వరుడు లేకుండ జీవించజాలరు. ప్రాణులెటుల అన్నములను తినుచుందురో అటులనే పరమేశ్వరుడు ప్రళయకాలములో చరాచర జగత్తును మ్రింగివేయును. ।౯॥

పూర్వదశతిలో సోమనామముతో పరమాత్మయొక్క వర్ణనయుండుటచే మరియు ఈ దశతియందును ఇన్ద్ర, వరుణ, సోమ మున్నగు నామములతో పరమాత్మయొక్క నామము యుండుటచే ఈ దశతియొక్క విషయములకు పూర్వదశతి విషయములతో సంబంధముగలదు.

ఆరవ ప్రపాఠకమునందలి మూడవ అర్ధముయొక్క మొదటిదశతి సమాప్తము.

ఆరవ అధ్యాయమునందలి మొదటిఖణ్డముకూడ సమాప్తము.

594. God says about Himself : I am Eternal, existing before the creation of this real world, existing before the Sun, Moon, stars and other luminaries. I am Immortal. Only he who surrenders Himself to me can give instructions about me. I am to be kept in heart by every one, as I am the nourisher like the food. It is I who dissolve all creatures and eaters of food at the end, He who preaches my Divine knowledge to others, is the benefactor of humanity. II9II

ద్వితీయా దశతిః

౫౯౨. ఋషిః - శ్రుతకక్షః। దేవతా - ఇన్ద్రః। ఛన్దః - గాయత్రీ। స్వరః - షడ్జః.

తత్ర ప్రథమాయా ఇన్ద్రో దేవతా. ఇన్ద్రస్య పరమాత్మనః కౌశలం వర్ణయతి.

౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
౫౯౨. త్వమేతద ధారయః కృష్ణాసురోహిణీషు చ।
౧ ౨ ౩ ౨౩౧ ౨
పరుష్ణీషురుశత్పయః ॥ ౧ ॥

౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర
ప. వి: - త్వమ్। ఏతత్। అధారయః। కృష్ణాసు। రోహిణీషు। చ। పరుష్ణీషు। రుశత్।
౧ ౨ర
పయః॥ ౧ ॥

పదార్థః- అథ **ప్రథమో** ధేనుపక్షే. హే ఇన్ద్ర జగదీశ్వర! **త్వమ్** సర్వశక్తిమాన్ **కృష్ణాసు** కృష్ణవర్ణాసు **రోహిణీషు చ** లోహితవర్ణాసు చ **పరుష్ణీషు** బహుస్నేహశీలాసు మాతృభూతాసు గోషు. పురు బహు స్నిహ్యన్తీతి పరుష్ణ్యః. **ఏతత్** ఇదమస్మాభిః ప్రత్యహమాస్వాద్యమానమ్ **రుశత్** ఉజ్జ్వలమ్. రుశదితి వర్ణనామ, రోచతేర్జ్వలతికర్మణః. నిరు. ౬।౧౩. **పయః** దుగ్ధమ్ **అధారయః** ధారితవానసి.

అథ **ద్వితీయో** నదీపక్షే. హే ఇన్ద్ర పరమాత్మన్! **త్వమ్** జగద్వ్యవస్థాపకః **కృష్ణాసు** కృషికర్మసాధికాసు **రోహిణీషు చ** వృక్షవనస్పత్యాదీనాం రోహణకర్త్రీషు చ **పరుష్ణీషు** పర్వవతీషు వక్రగామినీషు నదీషు. పరుష్ణీ పర్వవతీ భాస్వతీ కుటిలగామినీ. నిరు. ౯।౨౬. **ఏతత్** ఇదమ్ **రుశత్** ఉజ్జ్వలమ్ **పయః** జలమ్ **అధారయః** నిహితవానసి.

అథ **తృతీయో** నాడీపక్షే. హే ఇన్ద్ర జగత్పతే పరమాత్మన్! **త్వమ్** ప్రాణిదేహసఞ్చాలకః **కృష్ణాసు** నీలవర్ణాసు శిరానామ్నా ప్రసిద్ధాసు **రోహిణీషు చ** లోహితవర్ణాసు ధమనినామ్నా ఖ్యాతాసు చ **పరుష్ణీషు** పరుషి పరుషి అఙ్గే అఙ్గే నీయన్తే రక్తం నయన్తీతి వా తాః పరుష్ణ్యః, తాసు రక్తనాడీషు **ఏతత్** ఇదమ్ **రుశత్** దీప్తమ్ - శిరాసు నీలవర్ణతయా దీప్తం, ధమనిషు చ లోహితవర్ణతయా దీప్తమ్ **పయః** రక్తజలమ్ అధారయః ధృతవానసి.

అథ **చతుర్థో** రాత్రిపక్షే. హే ఇన్ద్ర రాజాధిరాజ పరమేశ్వర! **త్వమ్** దినరాత్రి చక్ర ప్రవర్తకః **కృష్ణాసు** అంశతః పూర్ణతో వా కృష్ణవర్ణాసు **రోహిణీషు చ** ప్రకాశోజ్జ్వలాసు చ **పరుష్ణీషు** కృష్ణశుక్లపర్వయుక్తాసు రాత్రిషు **ఏతత్** సర్వైర్దృశ్యమానమ్ **రుశత్** దీప్యత్ **పయః** అవశ్యాయజలమ్ **అధారయః** ధృతవానసి. ॥ ౧ ॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ॥ ౧ ॥

భావార్థః-పరమాత్మన ఏవేదం కౌశలం యత్ స వివిధవర్ణాసు గోషు శ్వేతం పయః, నదీషు సముజ్జ్వలం జలం, శరీరస్థాసు నాడీషు నీలం లోహితం చ రుధిరం, కృష్ణశుక్లాసు రాత్రిషు చావశ్యా- యసలిలం జనయతి. ॥1॥

ఋ.వి. ఈ మొదటి మంత్రమునకు ఇంద్రుడు దేవత. దీనిలో ఇంద్ర పరమేశ్వరుని కౌశల వర్ణన కలదు.

పదార్థము :-మొదటిది గోవుల పక్షములో :- ఓ ఇంద్ర జగదీశ్వరా! (త్వమ్) సర్వశక్తిమంతుడవగు నీవు (కృష్ణాసు) తెలుపువర్ణముగల (రోహిణీషు చ) మరియు ఎరుపు వర్ణముగల (పరుష్ణీషు) అతిస్నేహము మరియు తల్లివంటి గోవులందు (ఏతత్) ఇట్టి మేము ప్రతిదినము త్రాగబడుచున్న (రుశత్) ఉజ్జ్వలమగు (పయః) పాలను (అధారయః) మాకొరకు ఏర్పరచి యుంచినావు.

రెండవది నదుల పక్షమున:- (త్వమ్) ప్రపంచముయొక్క వ్యవస్థ నొనర్చునట్టి నీవు (కృష్ణాసు) కృషి కార్యములను సాధించునట్టి (రోహిణీషు చ) మరియు వృక్షములు, వనస్పతులు మున్నగువానిని పెంపొందించునట్టి (పురుష్ణీషు) పర్వములుగల అనగా వంకరగా నడుచునట్టి నదులలో (ఏతత్) ఈ (రుశత్) ఉజ్వలమగు (పయః) జలమును (అధారయః) మాకొరకు ఏర్పరచియుంచినావు.

మూడవది నాడులపక్షమున:- ఓ ఇంద్ర జగత్పతి పరమాత్మా! (త్వమ్) ప్రాణుల శరీరములను సంచాలనమొనర్చునీవు (కృష్ణాసు) నీలపువర్ణముగల శరీరరూప (రోహిణీషు చ) మరియు ఎరుపు వర్ణముగల ధమనిరూప (పరుష్ణీషు) అంగాంగములందు వెళ్లుచుండు లేక రక్తమునుకొనిపోవునట్టి రక్తనాడులలో (ఏతత్) ఈ (రుశత్) మెరయుచుండు నీలమువర్ణము మరియు ప్రకాశించుచుండు ఎరుపువర్ణపు (పయః) రక్తరూపజలములను (అధారయః) మాకొరకు ఏర్పరచి యుంచినావు.

నాల్గవది రాత్రుల పక్షమున :- ఇంద్ర రాజాధి రాజువగు ఓ పరమేశ్వరా! (త్వమ్) దివారాత్రముల ప్రవర్తకుడవగు నీవు (కృష్ణాసు) అంశరూపములో, లేక పూర్ణరూపమున నలుపు వర్ణముగల (రోహిణీషు చ) మరియు ప్రకాశముతో ఉజ్వలమగు (పురుష్ణీషు) శుక్ల మరియు కృష్ణ పక్షములతో గూడిన దివారాత్రములందు (ఏతత్) కాన్పించుచున్న ఈ (రుశత్) మెరయుచున్నట్టి (పయః) సోమకణములవంటి జలములను (అధారయః) మాకొరకేర్పరచియుంచినావు. ॥1॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు. ॥1॥

భావార్థము :- అట్టి పరమాత్మయే వివిధ వర్ణములుగల గోవులలో తెల్లని పాలు, నదులలో ఉజ్జ్వలమగు జలములను, శరీరస్థనాడులలో నీలము, ఎరుపు రక్తమును మరియు శుక్లపక్షము, కృష్ణ పక్షముల రాత్రులందు మంచురూపజలములను ఉత్పన్నమొనర్చును. ఇది ఆ పరమేశ్వరుని కౌశల్యమే. ॥1॥

595. O Soul! It is thou that preservest splendour and power in the nerves like Pingala, Ida and Sushumna as the sun which has its splendour in the nights (through the rays of the moon) at dawn and in day time. II1II

౫౯౬. ఋషిః - పవిత్రః। దేవతా - పవమానః। ఛన్దః - జగతీ।

స్వరః - నిషాదః. అథ పవమానో దేవతా.

పరమాత్మన ఏవ కౌశలేన సూర్యాదయః స్వస్వకార్యం కుర్వన్తీత్యాహ.

౧ ౨ 3 ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౨ 3 ౧ ౨ 3
౫౯౬. అరూరుచదుషసః పృశ్నిరగ్రియ ఉక్షా మిమేతి

౧ ౨ 3 ౨ 3 ౧ ౨
భువనేషు వాజయుః। మాయావినో మమిరే అస్య

3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౨ 3 ౨ 3 ౧ ౨
మాయయా నృచక్షసః పితరో గర్భమాదధుః ॥ ౨ ॥

౧ ౨ర 3 ౧ ౨ ౧ ౨ర 3 ౨ 3 ౨ 3 ౧ ౨ర
ప. వి:- అరూరుచత్ । ఉషసః । పృశ్నిః । అగ్రియః । ఉక్షా । మిమేతి । భువనేషు ।
3 ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ర
వాజయుః । మాయావినః । మమిరే । అస్య । మాయయా । నృచక్షసః - నృ-చక్షసః ।
3 ౧ ౨ ౧ ౨ర 3
పితరః । గర్భమ్ । ఆ దధుః ॥ ౨ ॥

పదార్థః- **అస్య** పవమానస్య సర్వత్ర గన్తుః సోమస్య ప్రేరకస్య పరమాత్మనః **మాయయా** బుద్ధికౌశలేన కర్మకౌశలేన చ **అగ్రియః** అగ్రే భవః. 'అగ్రాద్యత్ అ. ౪ ।౪ ।౧౧౬' ఇత్యతః అగ్రానువృత్తౌ 'ఘచ్ఛౌ చ' అ. ౪ ।౪ ।౧౧౭ ఇతి భవార్థే ఘ ప్రత్యయః. **పృశ్నిః** సూర్యః. పృశ్నిరాదిత్యో భవతి, ప్రాశ్నుత ఏనం వర్ణః ఇతి నైరుక్తాః. సంస్పృష్టా రసాన్, సంస్పృష్టా భాసం జ్యోతిషాం, సంస్పృష్టో భాసేతి వా. నిరు. ౨ ।౧౪. **ఉషసః** ప్రభాతవేలాః **అరూరుచత్** ఆరోచయతి, కించ **ఉక్షా** సేచకః పర్జన్యః **భువనేషు** భూతలేషు **వాజయుః** వాజయుః ఇవ, అన్నోత్పాదనకామః ఇవ, ఇతి వ్యఙ్గ్యోత్ప్రేక్షా. వాజాన్ అన్నాని పరేషాం కామయతే ఇతి వాజయుః. 'క్యచి, క్యాచ్ఛన్దసి' అ. 3 ।౨ ।౧౭౦ ఇతి ఉ ప్రత్యయః. **మిమేతి** గర్జతి. మాఙ్ మానే శబ్దే చ జుహోత్యాదిః, పరస్మైపదం ఛాన్దసమ్. అపి చ **మాయావినః** మేధావినః ఇవ విద్యమానాః వాయవః ఇతి లుప్తోపమమ్. **మమిరే** స్వగత్యా సుదీర్ఘాన్ ప్రదేశాన్ ఇయత్తయా పరిచ్ఛిన్దన్తి, తథా చ నృచక్షసః మనుష్యాణాం ప్రకాశప్రదాతారః **పితరః** పాలకాః సూర్యకిరణాః **గర్భమ్ ఆదధుః** ఓషధిషు గర్భం ధారయన్తి యద్వా ఉదకం వాష్పీకృత్య గర్భరూపేణ గృహ్ణన్తి. ॥౨॥

భావార్థః-పరమాత్మనైవ స్వకౌశలైరుషః సూర్యపర్జన్యపవనాదిత్యకిరణసదృశాని యన్త్రాణి రచితాని సన్తి యాన్యస్మాన్ మహదుపకుర్వన్తి. ॥ ౨ ॥

౫౯౬. ఈ మంత్రమునకు పవమాన దేవత. పరమాత్మయొక్క కౌశల్యముతోనే సూర్యాదులు తమ తమ కార్యముల నొనర్చుచుందరను దాని వర్ణన కలదు.

పదార్థము :- (అస్య) ఈ పవమానసోముని, అనగా సర్వవ్యాపకుడు, ప్రేరకుడునగు పరమాత్మయొక్క (మాయయా) బుద్ధి మరియు కర్మకుశలతచే (అగ్రియః) ముందుండునట్టి (పృశ్నిః) సూర్యుడు (ఉషసః) ఉషలను (అరూరుచత్) ప్రకాశపరచును. మరియు (ఉక్షా) వర్షకమేఘములను (భువనేషు) భూతలముపై (వాజయుః) అన్నమునుత్పన్నమొనర్చపలచుచు (మిమేతి) గర్జించును (మాయావినః) మేధావులవలె విద్యమానమైయున్న వాయువు (మమిరే) తనగతి, అనగా నడకచే అతి దీర్ఘప్రదేశములను కొలతలువేయునట్లు పరుగిడుచుండును. మరియు (నృచక్షసః) మనుష్యులను ప్రకాశపరచునట్టి (పితరః) పాలకములగు సూర్యకిరణములు (గర్భమ్ ఆదధుః) ఓషధులలో గర్భధారణమొనర్పజేయును. లేక జలములను ఆవిరిగనొనర్చి గర్భరూపమున గ్రహించును. ॥2॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరుడు మాత్రమే తన కౌశల్యములచే ఉష, సూర్యుడు, మేఘములు, పవనము మరియు కిరణములవంటి యంత్రమును రచించియున్నాడు. దీనిద్వార ఆయన మనకు గొప్ప ఉపకారమొనర్చియున్నాడు. ॥2॥

596. God is manifest and realised in the heart at dawn, as Yogis sit for meditation at that blessed quiet hour. He being the First and the Foremost fulfiller of noble desires, desirous of giving the wealth of Wisdom to His devotees pervades the universe. It is by the Wisdom of this God that wise men are engaged in the work of preaching Dharma and Character building. Therefore these true observers of mankind, great leaders and protectors of men, praise the Lord. II2II

౫౯౭. ఋషిః – మధుచ్ఛన్దా వైశ్వామిత్రః। దేవతా – ఇన్ద్రః।

ఛన్దః – గాయత్రీ। స్వరః – షడ్జః.

అథ ద్వయోరిన్ద్రో దేవతా. అత్ర పరమాత్మనో మహిమానమాచష్టే.

2 3 2ఉ 3 2 3 1 2 3 1 2 3 1 2
౫౯౭. ఇన్ద్ర ఇద్ధర్యోః సచాసమ్మిశ్ల ఆ వచోయుజా।

1 2 3 1 2 3 1 2
ఇన్ద్రోవజ్రీ హిరణ్యయః ॥ 3 ॥

1 2ర 1 2ర 1 2ర 1 2ర 3 2 3 1 2
ప. వి:– ఇన్ద్రః। ఇత్। హర్యోః। సచా । సమ్మిశ్లః – సమ్ – మిశ్లః । ఆ । వచోయుజా–

3 1 2ర 1 2ర 3 2 3 1 2
వచః – యుజా। ఇన్ద్రః । వజ్రీ । హిరణ్యయః॥ 3 ॥

పదార్థః- **ఇన్ద్రః ఇత్** జగదీశ్వర ఏవ **వచోయుజా** వచోయుజోః, ఆదేశసమకాలమేవ యుజ్యమానయోః. అత్ర 'సుపాం సులుక్...' అ. ౭।౧।౩౯. ' ఇత్యనేన షష్ఠీద్వివచనస్య ఆకారాదేశః.' **హర్యోః** ద్యావాపృథివీ రూపయోః, అహోరాత్రరూపయోః, శుక్లకృష్ణ పక్షరూపయోః, ప్రాణాపానరూపయోః, జ్ఞానేన్ద్రియ కర్మేన్ద్రియ రూపయోః, ఋక్సామరూపయోశ్చ అశ్వయోః **సచా** సహ **సమ్మిశ్లః** సమ్మిశ్రః 'సంయోజయితా విద్యతే. అత్ర సంజ్ఞాఛన్దసోర్వా కపిలకాదీనామితి వక్తవ్యమ్' అ. ౮।౨।౧౮ వా... ఇత్యనేన రేఫస్య లత్వాదేశః. **ఇన్ద్రః** స జగదీశ్వరః **వజ్రీ** అంకుశధర ఇవ నిరంకుశానాం నియామకః, లుప్తోపమమేతత్ **హిరణ్యయః** ప్రతాపవాంశ్చ విద్యతే ఇతి శేషః.

ఇమే **ద్యావాపృథివీ** వై హరీ విపక్షసా. తై. ౩।౯।౪।౨, అహోరాత్రౌ వా అస్య హరీ. జై. బ్రా. ౨।౭౯, పూర్వపక్షాపరపక్షౌ వా ఇన్ద్రస్య హరీ. ష. బ్రా. ౧।౧. ఋక్సామే వై హరీ. శ. ౪।౪।౩।౬, ప్రాణాపానౌ వా అస్య హరీ. జై. బ్రా. ౨।౭౯. హిరణ్యయః ఇత్యత్ర 'ఋత్వ్యవాస్త్వ్య వాస్త్వమాధ్వీ హిరణ్యయాని ఛన్దసి' అ. ౬।౪।౧౭౫ ఇతి హిరణ్యశబ్దాద్ విహితస్య మయటో మశబ్దలోపో నిపాత్యతే. జ్యోతిర్హి హిరణ్యమ్. శ. ४।౩।౧।౨౧. ॥ 3 ॥

భావార్థః- మహాప్రతాపేన పరమేశ్వరేణైవ సౌరమణ్డలే ద్యావాపృథివ్యాదిరూపౌ, శరీరే ప్రాణాపానాదిరూపౌ, మనోభూమౌ చ ఋక్సామాదిరూపావశ్వౌ సామఞ్జస్యపూర్వకం నియుక్తౌ స్తః. ॥ 3 ॥

౫౯౭. నిమ్న రెండు మంత్రముల దేవత ఇంద్రుడు. ఇచ్చట పరమాత్మ మహిమ వర్ణించబడినది.

పదార్థము :-(ఇన్ద్రః ఇత్) ఆ జగదీశ్వరుడు (వచోయుజా) ఆదేశించినవెంటనే నియుక్తమగునట్టి (హర్యోః) భూమి ఆకాశములు, దివారాత్రములు, శుక్లపక్ష కృష్ణపక్షములు, ప్రాణ అపానములు, జ్ఞానేంద్రియ కర్మేంద్రియములు, ఋక్కులు, సామముల రూప అశ్వములను (సచా) ఒక్కసారి (సమ్మిశ్లః) సంయుక్తమొనర్చునట్టి (ఇన్ద్రః) ఆ జగదీశ్వరుడు (వజ్రీ) వజ్రధారివలె నిరంకుశులను నియమములందుంచునట్టి మరియు (హిరణ్యయః) ప్రతాపశాలియై యున్నాడు. ॥3॥

భావార్థము :- మహా ప్రతాపశాలియగు పరమేశ్వరుడే సౌరమండలములో ద్యులోక, పృథివీలోకములు మున్నగువానివంటివి, శరీరమునందు ప్రాణము, అపానము మున్నగువానివంటి మరియు మనోభూమియందు ఋక్కులు, సామములు మున్నగువానివంటి అశ్వములను సామంజస్యరూపములో నియుక్తమొనర్చినాడు. ॥3॥

597. God is the Combiner of kindness and love when sincerely prayed by earnest true devotees. He is the Creator and Lord of the world, the Holder of the thunder-bolt of justice and the Light of lights or Absolute Truth. II3II

౫౯౮. ఋషిః - మధుచ్ఛన్దా వైశ్వామిత్రః। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - గాయత్రీ। స్వరః - షడ్జః.

అథేన్ద్రనామ్నా పరమేశ్వరో నృపతిశ్చ ప్రార్థ్యతే.

౨ ३ ౧ ౨ ३ ౧ ౨
౫౯౮. ఇన్ద్ర వాజేషు నో౨వ సహస్రప్రధనేషు చ

३ ౨ ३ ౧ ౨ ३ ౧ ౨
ఉగ్ర ఉగ్రాభిరూతిభిః ॥ ४ ॥

౧ ౨ర ౧ ౨ర ३ ౧ ౨ ३ ౧ ౨ ३ ౨
ప.వి:– ఇన్ద్ర । వాజేషు । నః । అవ । సహస్రప్రధనేషు – సహస్ర– ప్రధనేషు । చ । ఉగ్రః।
३ ౧ ౨ ३ ౧ ౨
ఉగ్రాభిః । ఊతిభిః॥ ४ ॥

పదార్థః- హే **ఉగ్ర** శత్రుషు ప్రచణ్డ **ఇన్ద్ర** రిపువిదారక జగదీశ్వర రాజన్ వా! త్వమ్ **వాజేషు** సంకటేషు. వాజ ఇతి సంగ్రామనామ. నిఘం. ౨।౧౭. **సహస్రప్రధనేషు చ** ఘోరేషు దేవాసురసంగ్రామేషు చ. సహస్రాణి అసంఖ్యాతాని ప్రధనాని నిధనాని యేషు తాని సహస్ర ప్రధనాని ఘోరయుద్ధాని తేషు. **ఉగ్రాభిః** ఉత్కటాభిః **ఊతిభిః** రక్షణ శక్తిభిః **నః** ధార్మికాన్ అస్మాన్ **అవ** రక్ష. ॥ ४ ॥

అత్ర అర్థశ్లేషాలఙ్కారః. 'ఉగ్ర, ఉగ్రా' ఇత్యత్ర ఛేకానుప్రాసః. ॥ ४ ॥

భావార్థః-జీవనే పదే పదే సమయాగతేషు సంకటేషు, బాహ్యాభ్యన్తరేషు భీషణసంగ్రామేషు, యోగమార్గే సముపస్థితేషు వ్యాధిస్త్యానసంశయాదిషు విఘ్నేషు రాష్ట్రే చోద్బుద్ధేషు రాజ్యవిప్లవశత్రు- సంనాహాదిషు వీరః పరమేశ్వరో నృపతిశ్చాస్మాన్ సతతం రక్షేత్. ॥ ४ ॥

౫౯౮. ఈ మంత్రములో 'ఇన్ద్ర' నామముతో పరమాత్మ మరియు రాజుతో ప్రార్థించబడినది.

పదార్థము :- (ఉగ్ర) శత్రువులపై ప్రచండులు (ఇన్ద్ర) శత్రువిదారకులగు జగదీశ్వరా! మరియు రాజా! మీరు (వాజేషు) కంటకములందు (సహస్ర ప్రధనేషు చ) మరియు ఘోరమగు దేవాసుర సంగ్రామములో (ఉగ్రాభిః) ఉగ్రమగు (ఊతిభిః) రక్షకశక్తులచే (నః) ధార్మికులమగు మమ్మ (అవ) రక్షణయొనర్చుము. ॥४॥

ఈ మంత్రములో అర్థశ్లేషాలంకారము గలదు. 'ఉగ్ర. ఉగ్రా' లలో ఛేకానుప్రాసము గలదు.

భావార్థము :- జీవితములో అడుగడుగున వచ్చునట్టి సంకటములందు బాహ్య మరియు లోపల జరుగుచుండు భీకరమగు సంగ్రామములో యోగమార్గములందు అడ్డువచ్చు వ్యాధులు, అనుమానములు, సంశయములు, రాజ్యమునందుత్పన్నమగు రాజ్యవిప్లవము, శత్రువులద్వార

జరుగుచుండు దాడులు మున్నగువాని విఘ్నములయందు వీర పరమేశ్వరుడు మరియు రాజు నిరంతరము మన రక్షణ చేయుచుండవలెను. ॥౪॥

598. O Almighty God! Protect us by Thy Mighty powers in the acquisition of knowledge and strength and the battles raged thousands of times between the powers of good and evil or passion and dispassion. II4II

౫౯౯. ఋషిః - ప్రథః। దేవతా - విశ్వేదేవాః। ఛన్దః - త్రిష్టుప్। స్వరః - ధైవతః.

అథ విశ్వేదేవాః దేవతాః. పరమేశ్వరో ధాతృ-సవితృ-విష్ణునామభిః స్మర్యతే.

౫౯౯. ప్రథశ్చ యస్య సప్రథశ్చ నామానుష్టుభస్య హవిషో హవిర్యత్।
ధాతుర్ద్యుతానాత్సవితుశ్చ విష్ణో రథన్తరమా జభారా వసిష్ఠః ॥౫॥

ప. విః- ప్రథః। చ । యస్య । సప్రథః - స-ప్రథః। చ । నామ । ఆనుష్టుభస్య - ఆను-స్తుభస్య । హవిషః। హవిః - యత్ । ధాతుః । ద్యుతానాత్ । సవితుః। చ । విష్ణోః । రథన్తరమ్ - రథమ్ - తరమ్ । ఆ జభార । వసిష్ఠః ॥౫॥

పదార్థః- యస్య పరమేశ్వరస్య **ప్రథః చ సప్రథః చ** సర్వత్ర ప్రఖ్యాతత్వాత్ 'ప్రథః' ఇతి, సర్వత్ర విస్తీర్ణత్వాత్ 'సప్రథః' ఇతి చ **నామ** అభిధానం వర్తతే. ప్రథతే ప్రఖ్యాతో భవతీతి ప్రథః. ప్రథ ప్రఖ్యానే. ప్రథేన విస్తరేణ సహ విద్యతే ఇతి సప్రథః సువిస్తీర్ణః సర్వవ్యాపకః. ప్రథతిర్విస్తారార్థోఽపి వేదే ప్రయుజ్యతే, యథా పృథివీత్యత్ర. **యత్** యః. అత్ర హవిః సవ్వన్ద్వాన్నపుంసకత్వమ్ **ఆనుష్టుభస్య** అనుష్టుప్ఛన్దస్క-మన్త్రపాఠపురస్సరం కృతస్య **హవిషః** ఉపాసకానామ్ ఆత్మసమర్పణరూపస్య హవ్యస్య **హవిః** కేన్ద్రమ్ భవతి, తస్మాత్ **ద్యుతానాత్** ద్యోతమానాత్. ద్యుత దీప్తౌ ధాతోః శానచి ముగభావే ఛాన్దసం రూపమ్. **ధాతుః** సర్వజగద్ధారకాత్ **సవితుః చ** సర్వజగదుత్పాదకాచ్చ **విష్ణోః** సర్వవ్యాపకాత్ పరమేశ్వరాత్ **వసిష్ఠః** అతిశయేన వసుమాన్ విద్యావినయాదిధనయుక్తో విద్వజ్జనః **రథన్తరమ్** ఆత్మమనోబుద్ధి ప్రాణేన్ద్రియాద్యధిష్ఠితదేహరథద్వారేణ భవసాగరసన్తారకం బ్రహ్మవర్చసమ్. బ్రహ్మవర్చసం వై రథన్తరమ్. తై. బ్రా. ౨।౭।౧।౧. **ఆ జభార** ఆ హరతి. ఆ జహార, 'హృగ్రహోర్భశ్ఛన్దసి' ఇతి హస్య భః.

రథన్తరమితి సామ్నోఽపి నామ, యద్ధి వసిష్ఠ- ఋషికాయామ్ ''అభి త్వా శూర నోనుమోఽదుగ్ధా ఇవ ధేనవః. ఈశానమస్య జగతః స్వర్దృశమీశానమిన్ద్ర తస్థుషః'' సామ... ౨౩౩ ఇత్యస్యామృచ్యధ్యూఢం గీయతే. ॥౫॥

అత్ర 'ప్రథశ్చ' 'హవి' ఇత్యనయోరావృత్తౌ యమకాలఙ్కారః, ఉత్తరార్ధే తకారావృత్తౌ రేఫావృత్తౌ చ వృత్త్యనుప్రాసః. ॥ ౫ ॥

భావార్థః- ధ్యాతః పరమేశ్వరః సాధకాయ యోగినే తద్ బ్రహ్మవర్చసం ప్రయచ్ఛతి యేన స విషయభోగపంకే నిర్లిప్తః సన్నాత్మమనోబుద్ధిప్రాణేన్ద్రియశరీరైర్మోక్షసాధకాని కర్మాణి కుర్వాణో భవసాగరముత్తీర్య పరం బ్రహ్మ ప్రాప్నోతి. ॥ ౫ ॥

౫౯౯. ఈమంత్రములో 'విశ్వేదేవాః' దేవతలైయున్నారు. పరమేశ్వరుని ధాతా, సవితా, విష్ణు అను నామములతో స్మరించబడినది.

పదార్థము :- (యస్య) ఏ పరమేశ్వరుని (ప్రథః చ సప్రథః చ) సర్వమున ప్రఖ్యాత మగుటచే 'ప్రథ' మరియు సర్వత్ర విస్తీర్ణము, లేక వ్యాపకమగుటవల్ల 'సప్రథః' యను(నామ)నామము కలదు (యత్) ఎవడు (అనుష్టుభస్య) అనుష్టుప్ ఛందముగల మంత్రముల పాఠపూర్వకముగ నీయబడిన (హవిషః) ఉపాసకుల ఆత్మ సమర్పణరూప హవిస్సుల (హవిః) కేంద్రమైయున్నాడో, ఆయనయే (ద్యుతానాత్) ద్యోతవంతమగు (ధాతుః) సంపూర్ణ జగత్తును ధరించువాడు (సవితుః చ) మరియు జగత్తుయొక్క ఉత్పాదకుడు (విష్ణోః) సర్వవ్యాపకుడగు పరమేశ్వరునిచే (వసిష్ఠః) అత్యంత ధనయుక్తుడు, అనగా విద్య, వినయము మున్నగు ధనములచే సంపన్నులైన విద్వాంసులు (రథన్తరమ్) ఆత్మ, మనస్సు, బుద్ధి, ప్రాణము, ఇంద్రియములు మున్నగువానిచే అధిష్ఠితమైయున్న శరీరరథము ద్వార భవసాగరమును తరింపజేయునట్టి బ్రహ్మవర్చస్సును (ఆ జభార) ప్రాప్తించుకొనగలరు.

౨ రథన్తరమన్ననది సామ్యముయొక్క నామముకూడయై యున్నది. అది వసిష్ఠ ఋషిచే దృష్టమైన అభి ౩౨ త్వాశూర నోనుమో౨ దుగ్ధా ఇవ ధేనవః(సామ౨౩౩) మున్నగు ఋచలపై గానమొనర్చబడును. ॥౫॥

ఈ మంత్రములో 'ప్రథశ్చ' మరియు 'హవి' యొక్క ఆవృత్తియందు యమకాలంకారము; ఉత్తరార్ధమునందు తకారము మరియు రేఫముయొక్క ఆవృత్తియందు వృత్త్యనుప్రాస అలంకారము గలదు. ॥౫॥

భావార్థము :- ధ్యానమొనర్చబడిన పరమేశ్వరుడు సాధకుడగు యోగికి, ఆయన బ్రహ్మవర్చస్సును ప్రదానమొనర్చును. ఇందువల్ల సాధకుడు విషయభోగముల రొంపిలో కూరుకొని పోకుండ ఆత్మ, మనస్సు, బుద్ధి, ప్రాణము, ఇంద్రియములు, శరీరముతో మోక్షసాధకకర్మల నొనర్చుచు భవసాగరమును తరించి పరబ్రహ్మను పొందగలడు. ॥౫॥

599. The soul whose Prana and Apana are like two sons, gets the main Prana which directs the body in the form of a chariot, which is gist of the laudable object, from God who is the Creator and Sustainer of the universe and Omnipresent. ||5||

౬౦౦. ఋషిః - గృత్సమదః। దేవతా - వాయుః। ఛన్దః - గాయత్రీ। స్వరః - షడ్జః.

అథ వాయుర్దేవతా. వాయునామ్నా పరమేశ్వరమాహ్వాయతి.

3 ౧ ౨ర 3 ౧ ౨3 ౨ 3 ౧
౬౦౦. నియుత్వాన్వాయవాగహ్యయం శుక్రో
౨ ౧౨ 3 ౨3 ౨
అయామి తే। గన్తాసి సున్వతో గృహమ్ ॥ ౬ ॥

3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ర 3 ౨ 3 ౨ 3 ౨ 3
ప. వి:- నియుత్వాన్ - ని - యుత్వాన్। వాయో। ఆ గహి। అయమ్। శుక్రః। అయామి
౧ ౨ర 3 ౨ 3౨
। తే। గన్తా అసి। సున్వతః। గృహమ్ ॥ ౬ ॥

పదార్థః- హే **వాయో** వాయువదనన్తబల సర్వశోధక సర్వేషాం జీవనాధార ప్రాణప్రియ పరమాత్మన్! ''తదేవాగ్నిస్తదాదిత్యస్తద్వాయుస్తదు చన్ద్రమాః''. య. 3౨। ౧. ఇతి ప్రామాణ్యాద్ వాయుశబ్దః పరమేశ్వరవాచకః. **నియుత్వాన్** నియమన - నియోజన - సామర్థ్యవాన్ త్వమ్. నియుతో నియమనాద్ వా నియోజనాద్వేతి యాస్కః. నిరు. ౫। ౨౭. **ఆ గహి** మమ నియమనాయ సత్కర్మసు నియోజనాయ వా ఆగచ్ఛ. **అయమ్** ఏషః **శుక్రః** పవిత్రః ప్రదీప్తశ్చ జ్ఞాన-కర్మ-భక్తి రసః. శుచిర్ పూతీభావే, శుచ దీప్తౌ. **తే** తుభ్యమ్ **అయామి** మయా అర్పితోఽస్తి. యచ్ఛతేః కర్మణి లుజి రూపమ్. అనుపస్పృష్టోఽప్యయం క్వచిద్ దానార్థే దృశ్యతే. త్వమ్ **సున్వతః** జ్ఞాన - కర్మ - భక్తిమయం యజ్ఞం కుర్వతో యజమానస్య **గృహమ్** హృదయసదనమ్ **గన్తా** గమనకర్తా **అసి** భవసి. ॥ ౬ ॥

భావార్థః-జ్ఞానయజ్ఞః కర్మయజ్ఞో భక్తియజ్ఞశ్చ సంమిలితా ఏవ పరమాత్మనః కృపాం లబ్ధుయన్తే. ॥ ౬ ॥

౬౦౦. ఈ మంత్రదేవత వాయువు. వాయువు నామముతో పరమాత్మను ఆహ్వానించబడినది.

పదార్థము :- (వాయో) వాయువువలె అనంత శక్తినిచ్చునట్టి, సర్వమును శుద్ధపరచునట్టి, ఎల్లరకును జీవనాధారము మరియు ప్రాణప్రియుడవునగు ఓ పరమేశ్వరా! (నియుత్వాన్) నియంత్రణము మరియు నియోజన సామర్థ్యముగల నీవు (ఆ గహి) నన్ను నియంత్రణమునందుంచుటకు మరియు సత్కర్మలలో నియుక్త మొనర్చుటకొరకు రమ్ము (అయమ్) ఈ (శుక్రః) పవిత్రము, ప్రకాశవంతమగు జ్ఞానము, కర్మ మరియు భక్తియొక్క సోమరసము (తే) నీకొరకు (అయామి) నా ద్వారా సమర్పించబడుచున్నది. నీవు (సున్వతః) జ్ఞాన కర్మలు మరియు భక్తి యజ్ఞమునొనర్చు యజమానుని(గృహమ్) హృదయరూప గృహములోనికి (గన్తా) చేరువాడవై (అసి) యున్నావు.।౬॥

భావార్థము :- జ్ఞానయజ్ఞము, కర్మయజ్ఞము మరియు భక్తి యజ్ఞములు కలిసియే పరమాత్మయొక్క కృపకు పాత్రులనుగ నొనర్చివేయుచుండును.।౬॥

600. O Lord of the world, Thou Who art Almighty, manifest Thy self in our hearts. This bright sun or the enlightened devotee is under Thy Control. Thou art manifest in the heart of the Yogi which is like his home, as he contemplates upon Thee there day and night. II6II

౬౦౧. ఋషిః - నృమేధ పురుమేధౌ। దేవతా - ఇన్ద్రః।

ఛన్దః - అనుష్టుప్। స్వరః - గాన్ధారః.

అథేన్ద్రో దేవతా. ఇన్ద్రః పరమాత్మైవ ద్యావాపృథివ్యౌ ప్రథితవానిత్యాహ.

౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౬౦౧. యజ్జాయథా అపూర్వ్య మఘవన్వృత్రహత్యాయ।

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర
తత్పృథివీమప్రథయస్తదస్తభ్నా ఉతో దివమ్ ॥ ౭ ॥

౨ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩
ప. వి:- యత్। జాయథాః। అపూర్వ్య - అ - పూర్వ్య। మఘవన్। వృత్రహత్యాయ - వృ
౧ ౨ర ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧౨ర
త్ర - హత్యాయ। తత్। పృథివీమ్। అప్రథయః। తత్। అస్తభ్నాః। ఉత - ఉ। దివమ్ ॥ ౭ ॥

పదార్థః- హే **అపూర్వ్య** అపూర్వ. నాస్తి పూర్వం యస్మాత్ సోఽపూర్వః. అపూర్వ ఏవ అపూర్వ్యః. 'పాదార్ఘాభ్యాం చ' అ. ౫।౪।౨౫ ఇతి తాదర్థ్యే యత్. **మఘవన్** ఐశ్వర్యశాలిన్ పరమాత్మన్! **యత్** యదా త్వమ్ **వృత్రహత్యాయ** సృష్ట్యుత్పత్తి కాలే వృత్రాణాం ద్యావాపృథివీప్రథనోత్తమ్భనవిఘ్నభూతానాం మేఘానాం హననాయ. వృత్రోపపదాద్ హన్తేః 'హనస్త చ అ. 3।౧।౧౦౮' ఇతి క్యప్ తకారాన్తాదేశశ్చ. **జాయథాః** ఉద్యుక్తోఽభావః. అడభావశ్ఛాన్దసః. **తత్** తదైవ త్వమ్ పృథివీమ్ భువమ్ **అప్రథయః** విస్తారితవాన్, **ఉత ఉ** అపి చ **తత్** తదైవ **దివమ్** సూర్యమ్ **ఉత్ అస్తభ్నాః** ఉపరి ధారితవాన్. ॥ ౭ ॥

భావార్థః- అస్మాకం సౌరమణ్డలస్య జన్మనః పూర్వం గగనే జ్వలద్వాయు సంఘాతరూపా ప్రకాశపుఞ్జమయీ కాచిన్నీహారికాఽఽవిద్యత. అస్మాకం భూమిరన్యే చ గ్రహాస్తత ఏవ ప్రవిభక్తాః. నీహారికాయా అవశిష్టోఽంశః సూర్యో జాతః. నీహారికాయాః ప్రవిభక్తాఽస్మాకం భూరపి ప్రథమం జ్వలద్వాయుపిణ్డరూపైవాసీత్, శనైః శనైః శైత్యమాపద్యమానా సా ద్రవరూపతాం ప్రపేదే. తతో భూయాన్ జలరాశిః సూర్యస్య తీవ్రతాపాద్ వాష్పీభవన్ మేఘత్వం ప్రాప్య సూర్యపృథివ్యోరన్తరాలే స్థితః. తతో

మేఘకృతాఽన్ధతమసవశాత్ పృథివ్యాం సర్వత్ర చిరస్థాయినీ రాత్రిర్వ్యాప్తా. సూర్యతాపస్పర్శాభావాచ్చ ద్రవరూపా పృథివీ శైత్యం ప్రాప్య స్థలరూపతాం గతవతీ. తత ఈశ్వరీయనియమైః స వికరాలో మేఘరాశిర్వృష్ట్యా పునరపి భూమిమేవ ప్రాప్య సముద్రాకారేణ స్థితః. మేఘరూపవృత్రహననానన్తరం చ స్థలరూపా పృథివీ గ్రీష్మవర్షాదివివిధఋతూనాం ప్రాదుర్భావేణ సరిత్పర్వతవృక్షవనస్పత్యాదియుతా సువిస్తీర్ణా సఞ్జాతా. సూర్యశ్చాపి స్వాకర్షణబలేన తాం స్వం పరితః పరిభ్రామయన్నూర్ధ్వమాకాశే పరమేశ్వరమహిమ్నా నిరాలమ్బం స్థితః. స ఏవార్థో మన్త్రగిరా సమాసేనోక్తః. ॥ ౭ ॥

అత్రేన్ద్రపవమానధాతృసవితృవిష్ణువాయునామ్నా పరమేశ్వరస్య స్మరణాదేతద్దశత్యర్థస్య పూర్వదశత్యర్థేన సహ సంగతిరస్తీతి వేద్యమ్.

ఇతి షష్ఠే ప్రపాఠకే తృతీయార్ధే ద్వితీయా దశతిః.

ఇతి షష్ఠేఽధ్యాయే ద్వితీయః ఖణ్డః.

౬౦౧. ఈ మంత్రదేవత ఇంద్రుడు. ఈ మంత్రములో ఇంద్ర పరమాత్మయే భూమి మరియు సూర్యుని విస్తీర్ణపరచినాడను విషయము కలదు.

పదార్థము :-(అపూర్వ్య) అద్వితీయ (మఘవన్) ఐశ్వర్యశాలివగు ఓ పరమేశ్వరా! (యత్) ఎపుడు నీవు (వృత్రహన్త్యాయ) సృష్ట్యుత్పత్తికాలములో ద్యావా పృథివీలను వ్యాప్తపరచు మరియు ఆకాశమునందు స్థిరపరచుటయందు విఘ్నములవంటి మేఘములను వధించుటకొరకు (జాయథాః) తత్పరము (తత్) ఐనప్పుడు మన (పృథివీమ్) భూమిని (అప్రథయః) విస్తీర్ణమొనర్చినాడు (ఉత ఉ) మరియు (తత్) అప్పుడే (దివమ్) సూర్యుని (ఉత్ అస్తభ్నాః) ఆకాశమున ధరింపజేసినాడు.॥౭॥

భావార్థము :- మన సౌరమండలము జన్మించుటకు పూర్వము ఆకాశములో నుండుచున్న గ్యాసుల సమూహమువంటి ప్రకాశపుంజముల ఒక మంచువంటి నీహారిక యుండెడిది. మనభూమి మరియు జన్మించిన గ్రహములు, దానినుండియే వేరైనవి. నీహారికయొక్క మిగిలిన భాగపు అంశము సూర్యుడని యనబడినాడు. నీహారికనుండి వేరుగాయైనట్టి మనభూమియును మొదట నుండుచున్న గ్యాసుల పిండములుగనేయుండెను. క్రమక్రమముగ చల్లబడుచు అవి ద్రవరూపమును పొందినవి. అపుడు అత్యధిక జలరాశులు సూర్యుని తీవ్రతాపముచే ఆవిరిగాయై మేఘముల రూపమున సూర్యుడు మరియు భూమి మధ్యన స్థిరమైపోయినవి. అపుడు మేఘములచే యొనర్చబడిన గాఢాంధకారము కారణమున భూమిపై అంతటను చిరస్థాయియగు రాత్రి వ్యాప్తమైపోయినది. సూర్యతాపముయొక్క స్పర్శమాత్రమైనను లేనందున ద్రవరూపమున గల భూమి చల్లగనై స్థలరూపమును పొందినది. అపుడు ఈశ్వరీయ నియమములచే యవి భయంకర మేఘరాశిగయై వర్షించుచు మరల భూమిపైననే చేరి సముద్రరూపములో స్థిరపడినవి. మేఘరూప వృత్రుల సంహారము తరువాత స్థలరూప పృథివి గ్రీష్మ, వర్ష మున్నగు వివిధ ఋతువుల ఉత్పన్నమువల్ల నదులు, పర్వతములు, వనస్పతులు మున్నగువానితో

గూడినదిగనై అతివిస్తీర్ణమైపోయినది. సూర్యుడు కూడ తన ఆకర్షణ శక్తిచే దానిని తన నలువైపులలో త్రిప్పుచు పైని ఆకాశములో పరమేశ్వరుని మహిమచే ఎట్టి ఆధారములేకుండనే స్థిరముగనుండినది. ఈ విషయములనే ఈ మంత్రశబ్దముల ద్వార సంక్షిప్తముగ చెప్పబడినది. ॥౭॥

ఈ దశతిలో ఇంద్ర, పవమాన, ధాత, సవిత, విష్ణు, వాయు నామములచే పరమేశ్వరుని స్మరణయుండుటచే ఈ విషయములకు పూర్వదశతి విషయములతో సంబంధము గలదు.

ఆరవప్రపాఠకములోని మూడవఅర్ధముయొక్క రెండవ దశతి సమాప్తమైనది.

ఆరవఅధ్యాయములో రెండవఖణ్డము సమాప్తమైనది.

601. O Eternal God, When Thou manifestest Thyself for the destruction of sins, Thou makest this earth firm and upholdest the heavens. II 7II

తృతీయా దశతిః

౬౦౨. ఋషిః – వామదేవః। దేవతా – ప్రజాపతిః।

ఛన్దః – అనుష్టుప్। స్వరః – గాన్ధారః.

అథ ప్రథమాయాః ప్రజాపతిర్దేవతా.

తం ప్రజాపతిం పరమాత్మానం జీవాత్మానం రాజానం వా ప్రార్థయతే.

౨ ౩ ౨౩ ౨౩ ౧ ౨ర ౩ ౨౩ ౧ ౨ర
౬౦౨. మయి వర్చో అథో యశో౽థో యజ్ఞస్య యత్పయః ।

౩ ౨ ౩౧ ౨ ౩౧ ౨ర
పరమేష్ఠీ ప్రజాపతిర్దివి ద్యామివ దృంహతు ॥ ౧ ॥

౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౨
ప. వి:– మయి । వర్చః । అథ । ఉ । యశః । అథ । ఉ । యజ్ఞస్య। యత్ । పయః। పరమేష్ఠీ –

౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౩
పరమే – స్థి । ప్రజాపతిః – ప్రజా – పతిః । దివి । ద్యామ్ – ఇవ । దృంహతు ॥ ౧ ॥

పదార్థః- పరమేష్ఠీ సర్వోచ్చాపదప్రతిష్ఠితః. పరమే స్థానే సర్వోచ్చే పదే తిష్ఠతీతి పరమేష్ఠీ. పరమోపపదాత్ స్థా ధాతోః 'పరమే కిత్' ఉ. ౪ । ౧౦ ఇతి ఇనిః ప్రత్యయః, కిద్వచ్చ,

కిల్త్వాద్ధాతోరాకారలోపః, సప్తమ్యా అలుక్. **ప్రజాపతిః** బ్రహ్మాణ్డస్థానాం సకలానాం ప్రజానామ్ అధిపతిః పరమేశ్వరః, శరీరస్థానాం మనోబుద్ధిప్రాణేన్ద్రియాదీనాం ప్రజానాం పతిః జీవాత్మా, రాష్ట్రస్థానాం ప్రజానాం పతిః రాజా చ **మయి** ప్రార్థయితరి **వర్చః** బ్రహ్మవర్చసమ్, **అథ ఉ** అపి చ **యశః** కీర్తిమ్, **అథ ఉ** అన్యచ్చ **యజ్ఞస్య** ఉపాసనాయజ్ఞస్య, రాష్ట్రయజ్ఞస్య వా **యత్ పయః** యత్ ఆనన్దరూపం సమృద్ధిరూపం వా ఫలం భవతి తత్ **దృంహతు** స్థిరయతు, **ద్యామ్ ఇవ** యథా ప్రజాపతిః పరమేశ్వరః ఆకాశే సూర్యం, ప్రజాపతిః ఆత్మా మస్తిష్కే దీప్తం విజ్ఞానమ్, ప్రజాపతిః రాజా చ రాష్ట్రే విద్యాప్రకాశం ద్రఢయతి తద్వత్. ॥౧॥

అత్ర శ్లేషోపమాలఙ్కారౌ. ॥౧॥

భావార్థః- పరమాత్మకృపయా, ఆత్మనః పురుషార్థేన, రాజ్ఞశ్చ రాజధర్మపాలనేన మనుష్యై- ర్బ్రహ్మవర్చసం యశో యజ్ఞానుష్ఠానఫలం చ సద్య ఏవ ప్రాప్తుం శక్యతే. ॥౧॥

౬౦౨. ఈ మంత్రమునకు దేవత ప్రజాపతి. దీనియందు ప్రజాపతి పరమాత్మ, జీవాత్మ, లేక రాజుతో ప్రార్థన యొనర్చబడినది.

పదార్థము :- (పరమేష్ఠీ) సర్వోన్నత పదవిపై ప్రతిష్ఠితమైయున్న (ప్రజాపతిః) బ్రహ్మాండమునందలి ప్రజలందరి అధిపతియగు పరమాత్మ శరీరముయొక్క మనస్సు, బుద్ధి, ఇంద్రియములు మున్నగు ప్రజల నాయకుడగు జీవాత్మ మరియు రాష్ట్రమునందలి ప్రజల అధిపతియగు రాజు (మయి) ప్రార్థించుచున్న నాయందు (వర్చః) బ్రహ్మవర్చస్సు (అథ ఉ) మరియు (యశః) కీర్తి (అథ ఉ) మరియు (యజ్ఞస్య) ఉపాసనాయజ్ఞముయొక్క లేక రాష్ట్రయజ్ఞముయొక్క (యత్ పయః) ఆనందరూప, లేక సమృద్ధరూపమను ఏ ఫలముగలదో దానిని (దృంహతు) అటులనే స్థిరపరచవలెను. (ఇవ) ఎటుల (దివి ద్యామ్) ప్రజాపతి పరమేశ్వరుడు ఆకాశములో సూర్యుని, ప్రజాపతియగు జీవాత్మ మస్తిష్కములో ఉజ్వల విజ్ఞానమును మరియు ప్రజాపతియగు రాజు రాష్ట్రములో విద్యాప్రకాశమును స్థిరపరచెదరో, అటుల.॥౧॥

ఈ మంత్రములో శ్లేష మరియు ఉపమాలంకారములు గలవు.॥౧॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరుని కృపవల్ల ఆత్మయొక్క పురుషార్థముచే రాజుయొక్క రాజధర్మపాలనవల్ల మనుష్యులు బ్రహ్మవర్చస్సు, యశస్సు మరియు యజ్ఞానుష్ఠాన ఫలములను శీఘ్రముగా ప్రాప్తించుకొనగలుగుదురు.॥౧॥

602. May God Who is the Lord of all His subjects, make me endowed with splendour, reputation and the spirit of self sacrifice, as He has firmly established the Sun in the heaven. II1II

౬౦౩. ఋషిః – గోతమః। దేవతా – పవమానః సోమః।

ఛన్దః – త్రిష్టుప్। స్వరః – ధైవతః.

అథ ద్వయోః పవమానః సోమో దేవతా. పరమాత్మానం ప్రార్థయతే.

౨ ౩౧ ౨ ౩౧౨ ౩ ౨౩ ౧ ౨ర
౬౦౩. సం తే పయాంసి సముయన్తువాజాః సం వృష్ణ్యాన్య

౩ ౧౨ ౩౧ ౨ ౩౧ ౨
భిమాతి షాహః। ఆప్యాయమానో అమృతాయ

౩౧ ౨ర ౩౧ ౨
సోమ దివి శ్రవాꣳస్యుత్తమాని ధిష్వ ॥ ౨ ॥

౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧
ప.వి:– సమ్ । తే । పయాంసి । సమ్ । ఉ । యన్తు । వాజాః । సమ్ । వృష్ణ్యాని । అభిమాతిషా
౨ ౩ ౧ ౨ర ౩౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩౧ ౨ ౩ ౧
హః– అభిమాతి –సాహః । ఆప్యాయమానః – ఆ–ప్యాయమానః । అమృతాయ – అ–మృ
౨ర ౩ ౨ ౧౨ర ౩ ౧ ౨ ౩
తాయ । సోమ । దివి । శ్రవాꣳసి । ఉత్తమాని । ధిష్వ ॥ ౨ ॥

పదార్థః- హే **సోమ** పవిత్రతాసంపాదక కరుణారసాగార పరమాత్మన్! **అభిమాతిషాహః** కామాదిశత్రు పరాజయకారిణః **తే** తవ **పయాంసి** ప్రేమరసాః ఆనన్దరసాశ్చ **సం యన్తు** అస్మాన్ ప్రాప్నువన్తు, **ఉ** అపి చ **వాజాః** బలాని **సమ్** అస్మాన్ ప్రాప్నువన్తు. **వృష్ణ్యాని** పురుషార్థయుక్తకర్మాణి **సమ్** అస్మాన్ ప్రాప్నువన్తు. **ఆప్యాయమానః** హృది వర్ధమానః త్వమ్. ఓప్యాయీ వృద్ధౌ. **అమృతాయ** అమరత్వప్రదానాయ **దివి** అస్మాకమ్ ఆత్మని **ఉత్తమాని** ఉత్కృష్టతమాని **శ్రవాంసి** యశాంసి **ధిష్వ** నిధేహి. అత్ర 'సుధితవసుధితనేమధితధిష్వధిషీయ చ. అ. ౭ । ౪ । ౪౫' ఇతి లోణ్మధ్యమైకవచనే దధాతేరిత్వమిడాగమో వా ప్రత్యయస్య ద్విర్వచనాభావశ్చ నిపాత్యతే. ॥ ౨ ॥

అత్ర యథా సోమశ్చన్ద్రో వర్ధమానః సన్ గగనే ఉత్తమాం చన్ద్రికాం ప్రసారయతీతి ధ్వన్యతే. తేన పరమాత్మా చన్ద్ర ఇవేత్యుపమాధ్వనిః. ॥ ౨ ॥

భావార్థః-యథా యథా పరమాత్మధ్యానమస్మాకం వర్ధతే తథా తథాస్మదన్తఃకరణే పరమాత్మా వర్ధమాన ఇవాస్మభ్యమానన్దమాత్మబలం కర్మనిష్ఠత్వముత్తమాని యశాంసి చ ప్రయచ్ఛతి. ॥ ౨ ॥

౬౦౩. దిగువ రెండు మంత్రముల దేవత పవమానసోముడు. వీనియందు పరమాత్మ ప్రార్థనగలదు.

పదార్థము :-(సోమ) పవిత్రత నిచ్చునట్టి కరుణారస సాగరుడవగు ఓ పరమేశ్వరా! (అభి మాతిషాహః) కామక్రోధాది శత్రువులను పరాస్తమొనర్చునట్టి (తే) నీయొక్క (పయాంసి) ప్రేమరసము,

మరియు ఆనందరసము (సంయన్తు) మాకు ప్రాప్తించవలెను (ఉ) మరియు (వాజాః) బలము (సమ్) మాకు ప్రాప్తించవలెను. (వృష్ణ్యాని) పురుషార్థయుక్తమగు కర్మలు (సమ్) మాకు ప్రాప్తించవలెను (ఆప్యాయమానః) హృదయమునందు వృద్ధియగుచున్న నీవు (అమృతాయ) మాకు అమరత్వము ప్రదానమొనర్చుము. అందులకై (దివి) మా ఆత్మలలో (ఉత్తమాని) గొప్ప ఉత్కృష్టమగు (శ్రవాంసి) యశస్సులను (దిష్వ) నిహితమొనర్చుము.॥2॥

ఇచ్చట వృద్ధిచెందుచున్న చంద్రుని ఆకాశములో ఉత్తమ వెన్నెలను వ్యాప్తపరచుటకొరకు ధ్వనించుచున్నది. కావున చంద్రుడు పరమాత్మవంటివాడని ఇచ్చట ఉపమా ధ్వని వెల్లుచున్నది.॥2॥

భావార్థము :- ఎట్లెట్లు పరమాత్మయందు మన ధ్యానము వృద్ధియగుచుండునో అట్లట్లే మన అంతః కరణములో పరమాత్మ పెరుగుచుండి మనకు ఆత్మబలము, కర్మనిష్ఠత మరియు ఉత్తమ యశస్సును వృద్ధిపరచుచున్నాడను అనుభూతి కలుగుచుండును.॥2॥

603. O God ! Thou art the punisher of all haughty persons. May we attain all powers and knowledge of all kinds which showers happiness on all. Thou Who art Perfect, grant to the immortal soul good reputation in the light or delight of spiritual knowledge. II2II

౬౦౪. ఋషిః – గోతమః। దేవతా – పవమానః సోమః।

ఛన్దః – త్రిష్టుప్। స్వరః – ధైవతః.

అథ సోమాఖ్యస్య పరమేశ్వరస్య మహిమానమాహ.

2 3 1 2ర 3 23 2 3 1 2 3 2 1
౬౦౪. త్వమిమా ఓష ధీః సోమవిశ్వాస్త్వమపో అజనయస్త్వం గాః । త్వమా

2ర 3 2 1 2 3 1 2ర3 1 2ర
త నోరుర్వా౩ న్తరిక్షం త్వం జ్యోతి షా వి తమోవవర్థ ॥ 3 ॥

2 3 2 1 2ర 1 2ర 3 1 2ర 3 2
ప. వి:– త్వమ్ । ఇమాః । ఓషధీః – ఓష –ధీః। సోమ । విశ్వాః । త్వమ్ । అపః।

3 2 3 2 3 1 2 1 2ర
అజనయః। త్వమ్ । గాః । త్వమ్ । ఆ అతనోః । ఉరు। అన్తరిక్షమ్ । త్వమ్ । జ్యోతిషా । వి ।

1 2ర 3
తమః । వవర్థ ॥ 3 ॥

పదార్థః- హే **సోమ** సర్వోత్పాదక పరమాత్మన్! యః సవతి చరాచరం జగత్ స సోమః. షు ప్రసవైశ్వర్యయోః. 'అర్తిస్తుసు...' ఉ. ౧ । ౧౪ ఇతి మన్. **త్వమ్** సర్వశక్తిమాన్ **ఇమాః** ఏతాః దృశ్యమానాః **విశ్వాః** సమస్తాః **ఓషధీః** రోగనివారికాః సోమలతాద్యాః, **త్వమ్** సర్వోపకారీ **అపః** జలాని, **త్వమ్** సర్వప్రాణిపాలకః **గాః** ధేనూః **అజనయః** ఉత్పాదితవానసి. **త్వమ్** సర్వవిస్తారకః **ఉరు** విశాలమ్ **అన్తరిక్షమ్** మధ్యలోకమ్ **ఆ అతనోః** విస్తారితవానసి. **త్వమ్** సర్వప్రకాశకః **జ్యోతిషా** సూర్యప్రకాశేన **తమః** రాత్ర్యాః అన్ధకారమ్ **వి వవర్థ** నివారయసి. వృఞ్ వరణే ధాతోః సామాన్యార్థే లిటి 'బభూథాతతన్థజగృమ్భవవర్థేతి నిగమే' అ. ౭ । ౨ । ౬౪ ఇతి నిపాతనాద్ ఇట్ ప్రతిషేధే రూపమ్. ''వవరిథేతి భాషాయామ్. క్రాదిసూత్రాదేవాస్య ప్రతిషేధే సిద్ధే నియమార్థం వచనమ్. నిగమ ఏవ, న భాషాయా'' మితి కాశికావృత్తిః. ॥ 3 ॥

భావార్థః- పరమాత్మనైవేదం చరాచరరూపం సర్వం జగదుత్పాదితం పాలితం పోషితం వ్యవస్థాపితం చ సర్వాన్ సుఖయతి. ॥ 3 ॥

౬౦౪. ఈ మంత్రములో సోమపరమేశ్వరుని మహిమను వర్ణించబడినది.

పదార్థము :-(సోమ) సర్వోత్పాదకుడవగు ఓ పరమాత్మా! (త్వమ్) సర్వశక్తిమంతుడవగు నీవు (ఇమాః) ఈ దృశ్యమానమగు (విశ్వాః) సకల (ఓషధీః) రోగనివారకమగు సోమలత మున్నగు ఓషధులను (త్వమ్) సర్వోపకారివగు నీవు (అపః) జలములను (త్వమ్) సకలప్రాణుల పాలనకర్తవగు నీవు (గాః) గోవులను (అజనయః) ఉత్పన్నమొనర్చినావు. (త్వమ్) సర్వమును విస్తారపరచునట్టి నీవు (ఉరు) విశాలమగు (అన్తరిక్షమ్) ఆకాశమును (ఆతనోః) విస్తీర్ణమొనర్చినావు (త్వమ్) సర్వప్రకాశకుడవగు నీవు (జ్యోతిషా) సూర్యుని జ్యోతిచే (తమః) రాత్రియొక్క చీకటులను (వి వవర్థ) నివారించెదవు. ॥3॥

భావార్థము :- పరమాత్మనే ఈ చరాచరరూప జగత్తంతటిని ఉత్పన్నము, పాలనము పోషణము మరియు వ్యవస్థిత మొనర్చుచు అందరకు సుఖముల నిచ్చుచున్నాడు. ॥3॥

604. O All - impelling God, Thou hast created all the medicinal plants, waters and the milchkine and Thou hast spread the spacious firmament and Thou has dispelled the darkness with light. II3II

౬౦౫. ఋషిః – మధుచ్ఛన్దాః। దేవతా – అగ్నిః । ఛన్దః – గాయత్రీ। స్వరః – షడ్జః.

అథ తిసృణామగ్నిర్దేవతా. పరమాత్మస్తవనవిషయమాహ.

౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧౨ ౩౨౩ ౧ ౨
౬౦౫. అగ్నిమీడే పురోహితం యజ్ఞస్య దేవమృత్విజమ్ ।
౧ ౨ ౩ ౧ ౨
హోతారం రత్నధాతమమ్ ॥ ౪ ॥

౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩
ప. వి:– అగ్నిమ్ । ఈడే । పురోహితమ్ – పురః–హి తమ్ । యజ్ఞస్య। దేవమ్ । ఋ
౧ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర
త్విజమ్ । హో తా రమ్ । ర త్నధాతమమ్ – ర త్న –ధాతమమ్ ॥ ౪ ॥

పదార్థః- అహమ్ **పురోహితమ్** ధ్యానావస్థాయాం సమక్షం నిహితమ్, **యజ్ఞస్య** దేవపూజాసంగతి కరణదానాత్మకస్య యాగస్య **దేవమ్** ప్రకాశకమ్, **ఋత్విజమ్** సర్వాన్ ఋతూన్ గ్రీష్మవర్షాదీన్ యజతే సంగమయతీతి తమ్, ఋతౌ ఋతౌ ఇజ్యతే పూజ్యతే యః తం వా. అత్ర ఋతు శబ్ద ఉపపదే యజేః 'ఋత్విగ్దధృక్...' అ. ౩ । ౨ । ౫౯ ఇతి క్విన్ ప్రత్యయో నిపాత్యతే. **హోతారమ్** దాతారమ్. జుహోతి దదాతి సుఖాదికం యః స హోతా తమ్. హు దానాదనయోః. **రత్నధాతమమ్** సద్గుణరూపాణాం సువర్ణరజతహీరకాదిరూపాణాం వా రత్నానాం దాతృతమమ్ **అగ్నిమ్** అగ్నివత్ ప్రకాశమానం ప్రకాశకం మాలిన్యదాహకమ్ అగ్రనాయకం పరమాత్మానమ్ **ఈడే** పూజయామి. ॥ ౪ ॥

యాస్కాచార్య ఇమామృచమేవం వ్యాచష్టే - 'అగ్నిమ్ ఈడే' అగ్నిం యాచామి. ఈడిరధ్యేషణాకర్మా పూజాకర్మా వా. పురోహితో వ్యాఖ్యాతో యజ్ఞశ్చ. (పురోహితః పుర ఏనం దధతి. నిరు. ౨ ।౧౨. యజ్ఞః కస్మాత్? ప్రఖ్యాతం యజతికర్మేతి నైరుక్తాః. యాచ్యో భవతీతి వా. యజురున్నో భవతీతి వా. బహుకృష్ణాజిన ఇత్యౌపమన్యవః. యజూంష్యేనం నయన్తీతి వా. నిరు. ౩ । ౧౯) దేవో దానాద్వా దీపనాద్వా ద్యోతనాద్వాద్యుస్థానో భవతీతి వా. యో దేవః సా దేవతా. హోతారం హ్వాతారమ్, జుహోతేర్హోతేత్యౌర్ణవాభః. రత్నధాతమం రమణీయానాం ధనానాం దాతృతమమ్. నిరు. ౭ ।౧౫. ఋత్విక్ శబ్దం చ స ఏవం నిర్వక్తి -''ఋత్విక్ కస్మాత్? ఈరణః, ఋగ్యష్టా భవతీతి శాకపూణిః. ఋతుయాజీ భవతీతి వా.'' నిరు. ౩ ।౧౯.

భావార్థః- పరమేశ్వరపూజనాయ న కోఽప్యేక ఏవ ఋతుః, ప్రత్యుత స సదా సర్వత్ర సర్వైరారాధనీయస్తత్ప్రకాశాత్ ప్రేరణాం బలం చ ప్రాప్య యజ్ఞాదిషు ప్రవృత్తిర్విధేయా. ॥ ౪ ॥

౬౦౫. ఈ మూడు మంత్రముల దేవత అగ్ని. ఈ మంత్రములో పరమాత్మస్తుతి విషయము కలదు.

పదార్థము :-నేను (పురోహితమ్) ధ్యానావస్థయందెవడు ఎదుటికి వచ్చినిలుచునో, అట్టి (యజ్ఞస్య) దేవపూజ, సంగతీకరణము మరియు దానరూప యజ్ఞమును (దేవమ్) ప్రకాశకుడు

(ఋత్విజమ్) వసంత, గ్రీష్మ, వర్ష మున్నగు ఋతువులన్నింటిని సంగతమొనర్చునట్టి, లేక ప్రతి ఋతువునందును పూజించదగిన (హోతారమ్) సుఖములు మున్నగువాని నిచ్చునట్టి (రత్నధాతమమ్) సద్గుణరూప మరియు బంగారము, వెండి, రత్నములు మున్నగు అతిశయముగ ఇచ్చునట్టి దాతయగు (అగ్నిమ్) అగ్నివలె ప్రకాశవంతుడు, మలినమును దహించివేయువాడు, అగ్రనాయకుడగు పరమాత్మను (ఈడే) పూజించెదను. ॥౪॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరుని పూజించుటకొరకు ఏదోయొక ఋతువని, దినమనిలేదు. కాని ఆయనను నిరంతరము, అంతటను అందరును పూజించుచుండవలెను. మరియు ఆయన నుండి ప్రేరణను, బలమును పొంది యజ్ఞము మున్నగువానియందు ప్రవృత్తులమై యుండవలెను. ॥౪॥

605. I Praise Self - refulgent God, the Upholder of universe from the very eternity, the Illuminator of all Yajnas or philanthropic activities and the Only Object of adoration in all seasons, the Most Bounteous and the Greatest Possessor of Shining Wealth. (both Spiritual and material). II4II

౬౦౬. ఋషిః - వామదేవః। దేవతా - అగ్నిః। ఛన్దః - త్రిష్టుప్। స్వరః - ధైవతః.

అథ వేదవాచః పరమాత్మన ఏవ యశో గాయన్తీత్యాహ.

౧ ౨ 3 ౨ర 3 ౨ 3 ౨ 3౧ ౨ 3 ౧ ౨ర
౬౦౬. తే మన్వత ప్రథమం నామగోనాం త్రిః సప్త పరమం నామ జానన్।

౧ ౨ 3 ౨ 3క ౨ర 3 ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ర3 ౧ ౨
తాజానతీరభ్య నూషత క్షా ఆవిర్భువన్నరుణీర్యశ సా గావః ॥౫॥

౨ 3 ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర 3౨ 3 ౨ ౧ ౨ర
ప. వి:- తే। అమన్వత। ప్రథమమ్। నామ। గోనామ్। త్రిః। సప్త। పరమమ్। నామ।
3 ౨ 3 ౨ 3 ౨ 3 ౨ 3౨ 3 ౨ 3 ౨ ౧ ౨ర
జానన్। తాః। జానతీః। అభి-అనూషత। క్షాః। ఆవిః। ఆ-విః। భువన్। అరుణీః। యశసా।
౧ ౨ర
గావః ॥౫॥

పదార్థః- హే అగ్రణీః పరమాత్మన్! **తే** ప్రసిద్ధా విద్వాంసః **నామ** త్వదీయం నామధేయమ్ **ప్రథమమ్** శ్రేష్ఠమ్ **అమన్వత** మన్యన్తే. **గోనాం త్రిః సప్త** వేదవాచామ్ ఏకవింశతిః అపి, సప్త గాయత్ర్యాదీని, సప్త అజితగత్యాదీని, సప్త చ కృత్యాదీని ఇతి వేదానామ్ ఏకవింశతిః ఛన్దాంసి అపి ఇత్యర్థః. గవామ్ ఇతి ప్రాప్తే పాదాన్తత్వాద్ 'గోః పాదాన్తే. అ. ౭।౧।౫౭' ఇతి నుడాగమః. **నామ** త్వదీయం

నామధేయమ్ **పరమమ్** శ్రేష్ఠమ్ **జానన్** జ్ఞాపయన్తి. **జానతీః** తవ నామ శ్రేష్ఠం జ్ఞాపయన్త్యః **తాః** ప్రసిద్ధాః **క్షాః** అర్థగర్భా వేదవాచః. క్షా క్షియతేర్నివాసకర్మణః. నిరు. ౨।౬. క్షాయయన్తి నివాసయన్తి గూఢమర్థం స్వాత్మని యాస్తాః క్షాః. క్షి నివాసగత్యోః. **అభ్యనూషత** త్వాం స్తువన్తి. అత ఏవ **గావః** తాః వేదవాచః **యశసా** త్వన్మహిమగాన జనితయా కీర్త్యా **అరుణీః** అరుణ్యః ఆరోచమానాః సత్యః **ఆవిర్భువన్** అధ్యేతౄణాం హృది స్వార్థ సముద్ఘాటనేన ప్రకటితా జాయన్తే. తథా చోక్తమ్ - ఉత త్వః పశ్యన్న దదర్శ వాచముత త్వః శృణ్వన్న శృణోత్యేనామ్. ఉతో త్వస్మై తన్వం౧ విసస్రే జాయేవ పత్య ఉశతీ సువాసాః. ఋ. ౧౦।౭౧।౪ ఇతి. ॥౫॥

అత్ర 'జానన్, జానతీః' ఇత్యుభయత్ర ణ్యర్థగర్భో జ్ఞా ధాతుర్విజ్ఞేయః, వేదవాచామచేతనత్వేన జ్ఞానాసంభవాత్. ॥ ౫ ॥

భావార్థః-వేదవాచః సంభూయ యస్య పరబ్రహ్మణో మహిమానం గాయం గాయం న శ్రామ్యన్తి, యస్య చ యశోమయస్య మాహాత్మ్యకీర్తనేన తాః స్వయమపి యశోమయ్యః సఞ్జాతాః, తన్మహి- మాఽస్మాభిరపి కుతో న గేయః. ॥ ౫ ॥

౬౦౬. వేదవాణులు పరమాత్మ యశస్సునే గానమొనర్చుచుండునని ఈ మంత్రములో వర్ణించబడినది.

పదార్థము :- అగ్రనాయకుడవగు ఓ పరమాత్మా! (తే) ప్రసిద్ధ విద్వాంసులు (నామ) నీ నామమును (ప్రథమమ్) ముఖ్యము, శ్రేష్ఠమని (అమన్వత) నమ్ముదురు (గోనాం త్రిః సప్త) ఇరువదొక్క వేదవాణులు అనగా గాయత్రిమున్నగు ఇరువదొక్క ఛందములుగల ఋచలుకూడ (నామ) నీ నామమును (పరమమ్) శ్రేష్ఠమని (జానన్) ఎరుగును (జానతీః) నీయొక్క నామమును సర్వశ్రేష్ఠమని ఎరుగుచు (తాః) ఆ అర్థ గర్భితమైన వేదవాణులు (యశసా) నీయొక్క మహిమగానజనితమైన యశస్సుచే (అరుణీః) ప్రకాశవంతమగుచు (ఆవిర్భువన్) అధ్యయనమొనర్చువారి హృదయములందు ప్రకాశించుచుండును. మరియు తన రహస్యార్థములను విప్పుచుండును. ॥౫॥

భావార్థము :-వేదవాణులు కలిసి ఏ పరబ్రహ్మయొక్క మహిమను గానమొనర్చుటయందు అలుపులేని తన్మయత్వమునొందుచుండునో, ఏ యశస్వియగు పరబ్రహ్మ మహాత్మ్యముయొక్క కీర్తనవల్ల వారు స్వయముగనే యశోమయులగుచుందురో, అట్టి పరమేశ్వరుని మహిమను మనముకూడ తప్పక గానమొనర్చుట మంచిది. ॥౫॥

606. Wise men regard God as the Origin of the Vedic language and the Veda consisting of 21metres as the best. The Vedic speech gives instruction to the people of the earth, telling them about every important subject and it manifests itself with its splendour like the redcoloured rays. II5II

౬౦౭. ఋషిః - గృత్సమదః। దేవతా - అగ్నిః । ఛన్దః - త్రిష్టుప్। స్వరః - ధైవతః.

అథ నదీ దృష్టాన్తేన పరమాత్మనో మహిమానమాహ.

2 3 1 2ర 3 1 2 3 2 3 2 3క 2ర
౬౦౭. సమన్యా యన్త్యుప యన్త్యన్యాః సమానమూర్వం న ద్యస్పృణన్తి ।

2 3 2 3 1 2 3 1 2 3 1 2ర 3 1 2 3 1 2
తమూశుచిం శుచయో దీదివాంసమపాన్నపా తముప యన్త్యాపః ॥ ౬ ॥

2 3 2 3 2 1 2ర 1 2ర 3 2 3 2
ప.విః- సమ్ । అన్యాః- అన్-యాః । యన్తి । ఉప యన్తి । అన్యాః- అన్-యాః।
3 2 3 2 3 2 3క 2 3 2 3 1 2ర 1 2ర
సమానమ్ - సమ్-ఆనమ్ । ఊర్వమ్ । న ద్యః । పృణన్తి । తమ్ । ఉ । శుచిమ్ । శుచయః ।
3 2 2 3 2 1 2ర 1 2ర 3 1 2ర
దీదివాంసమ్ । అపామ్ । నపా తమ్ । ఉప । యన్తి । ఆపః ॥ ౬ ॥

పదార్థః- అన్యాః కాశ్చన నద్యః **సం యన్తి** పరస్పరం సంస్పృజ్య సముద్రం గచ్ఛన్తి, **అన్యాః** ఇతరాశ్చ **ఉపయన్తి** స్వతన్త్రతయా పృథక్ పృథక్ సముద్రమ్ ఉపగచ్ఛన్తి, **నద్యః** తాః సర్వా అపి సరితః **సమానమ్** ఏకమేవ **ఊర్వమ్** సముద్రాగ్నిమ్ **పృణన్తి** ప్రీణయన్తి. పృణ ప్రీణనే, తుదాదిః. తథైవ **తమ్ ఉ** తమేవ **శుచిమ్** పవిత్రమ్, **దీదివాంసమ్** దేదీప్యమానమ్. దివుః దీప్త్యర్థః, లిటః క్వసుః. **అపామ్** ఆప్తానాం ప్రజానామ్ **నపాతమ్** న పాతయితారమ్ అగ్నిం పరమాత్మానమ్ **ఆపః** ఆప్తాః ప్రజాః **ఉప యన్తి** ఉపగచ్ఛన్తి. ॥ ౬ ॥

అత్ర వ్యంగ్యసామ్యయోర్ద్వయోర్వాక్యయోరేకోఽపి సామాన్యోధర్మః 'పృణన్తి, ఉపయన్తి' ఇతి పృథక్ శబ్దాభ్యాం నిర్దిష్ట ఇతి ప్రతివస్తూపమాలఙ్కారః. 'సమ, సమా', 'న్యా, న్యా', 'యన్త్య, యన్త్య', 'శుచి, శుచ', 'పయన్త్య, పయన్త్యా' ఇతి చ సర్వత్ర ఛేకానుప్రాసః. ॥ ౬ ॥

భావార్థః-యథా వ్యాప్తా నద్య ఏకమేవ సముద్రాగ్నిం ప్రీణయన్తి తథైవాప్తాః ప్రజా ఏకమేవ పర- మాత్మాగ్నిం ప్రాప్నువన్తి. ॥ ౬ ॥

౬౦౭. ఈ మంత్రములో నదుల దృష్టాంతముచే పరమాత్మ మహిమను వర్ణించబడినది.

పదార్థము :-(అన్యాః) కొన్ని నదులు (సం యన్తి) పరస్పరము కలిసికొనుచు సముద్రమును చేరుచుండును (అన్యాః) మరికొన్ని నదులు (ఉపయన్తి) స్వతంత్రరూపమున వేర్వేరుగనే సముద్రమునకు చేరుచుండును. (నద్యః) ఆ నదులన్నియును (సమానమ్) ఒకేరీతిలో (ఊర్వమ్) సముద్రముయొక్క

అగ్నిని (పృణన్తి) తృప్తిపరచుచుండును. ఇదే విధముగ (తమ్ ఉ) అదే (శుచిమ్) పవిత్రమగు (దీదివాంసమ్) దేదీప్యమానముగ (అపామ్) ఆప్తులగు ప్రజలను (నపాతమ్) పతితమొనర్చనట్టి, ఉన్నత పరచునట్టి పరమాత్మరూప అగ్నిని (ఆపః) ఆప్తప్రజలు (ఉపయన్తి) పొందుచుందురు.।౬॥

ఈ మంత్రములో వ్యంగ్య, సామ్యముగల రెండు వాక్యములలో ఒకే సామాన్య ధర్మము 'పృణన్తి' మరియు ' ఉపయన్తి' అను వేర్వేరు శబ్దములచే వర్ణించబడిన కారణమున 'ప్రతి వస్తూపమాలంకారము గలదు. 'సమ, సమా', 'న్యా, న్యా' 'యన్తు, యన్త్య' 'పయన్త్య' పయన్త్యా లలో ఛేకానుప్రాసము గలదు.।౬॥

భావార్థము :- వ్యాప్తమగు నదులెటుల ఒకే సముద్రమును నింపుచుండునో, అటులనే ఆప్తప్రజలు ఒకే పరమాత్మను ప్రాప్తించుకొనుచుందురు. ।౬॥

607. As some rivers go to the sea, others also join the sea and they thus fill it up. In the same way, the subjects which are pure in their character and are calm like the water, approach wise men who shine on account of their purity and calm nature and who do not allow noble deeds to die out. They help people to complete their noble deeds by giving their Moral and financial support. ll6ll

౬౦౮. ఋషిః – వామదేవః। దేవతా – రాత్రిః। ఛన్దః – అనుష్టుప్। స్వరః – గాన్ధారః.

అథ రాత్రిర్దేవతా. రాత్రిరూపాం యువతిం వర్ణయతి.

౧ ౨ర౩ ౧ ౨ ౩౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర
౬౦౮. ఆ ప్రాగా ద్భద్రా యువతిరహ్నః కేతూన్త్సమీర్త్సతి ।

౧ ౨ ౩ ౨ ౩౧౨౩ ౧౨౩ ౧౨౩౧ ౨
అభూద్భద్రా నివేశనీ విశ్వస్య జగతో రాత్రీ ॥ ౭ ॥

౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౨
ప.పా:- ఆ । ప్ర । ఆ । అగాత్ । భద్రా । యువతిః । అహ్నః- అ -హ్నః । కేతూన్ ।

౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౧౨ర ౧౨ర ౧ ౨ర
సమ్-ఈర్త్సతి । అభూత్ । భద్రా । నివేశనీ - ని -వేశనీ । విశ్వస్య । జగతః । రాత్రీ ॥ ౭ ॥

పదార్థః- **ప్రథమః** రాత్రిపక్షే. **భద్రా** సుఖకరీ **యువతిః** రాత్రిరూపా యువతిః **ఆ ప్రాగాత్** ప్రకృష్టతయా ఆగతాస్తి, **అహ్నః** దివసస్య **కేతూన్** కిరణాన్ **సమీర్త్సతి** సంవేష్టయతి. ఋధు వృద్ధౌ, సంపూర్వోఽత్ర వేష్టనార్థః. స్వార్థే సని 'ఆప్ జ్ఞప్యృధామీత్. అ. ౭ । ౪ । ౫౫.' ఇతి ధాతోరచ

ఈకారాదేశః. ఏషా **రాత్రీ** రాత్రి - యువతిః. రాత్రేశ్చాజసౌ. అ. ४।१।३१ ఇతి రాత్రిశబ్దాద్ జీపి దీర్ఘాన్తం రూపమ్. **విశ్వస్య** సమ్పూర్ణస్య **జగతః** సంసారస్య **నివేశనీ** విశ్రామదాయినీ **భద్రా** కల్యాణకరీ చ **అభూత్** జాతాऽస్తి.

అథ **ద్వితీయః** యోగనిద్రాపక్షే. **భద్రా** సుఖకరీ **యువతిః** యోగనిద్రారూపా యువతిః ఆ ప్రాగాత్ సద్య ఏవ యోగమార్గే ప్రాప్తాऽస్తి. **అహ్నః** దివసోపలక్షితస్య సాంసారిక విషయభోగస్య **కేతూన్** ప్రభావాన్ **సమీర్త్సతి** సంకోచయతి. ఏషా **రాత్రీ** సమాధిదశారూపా యోగనిద్రా **విశ్వస్య** సమ్పూర్ణస్య **జగతః** క్రియామయస్య మనో వ్యాపారస్య **నివేశనీ** ప్రస్వాపయిత్రీ, అత ఏవ **భద్రా** ఆనన్దజనికా **అభూత్** సమ్పన్నాऽస్తి. ॥ ౨ ॥

అత రాత్రౌ యువతిత్వారూపాద్ రూపంకాలఙ్కారః. యథా కాచిద్ యువతిరితస్తతో గృహే వికీర్ణం వస్తుజాతం సఞ్చినోతి, పత్యే చ సుఖకరీ విశ్రామదాయినీ చ భవతి, తథైవేయం రాత్రిర్దివసే వికీర్ణాన్ కిరణాన్ సంకోచయతి సర్వేభ్యో విశ్రామదాయినీ చ జాయతే ఇతి తాత్పర్యమ్. ॥ ౨ ॥

భావార్థః-రాత్రిరివ యోగసమాధినిద్రా యోగిభ్యో భద్రాऽऽహ్లాదకరీ విశ్రామదాయినీ చ భవతి. ॥ ౨ ॥

౬౦౧. ఈ మంత్రమునకు దేవత రాత్రి. రాత్రిరూప యువతియొక్క వర్ణన ఇందు కలదు.

పదార్థము :-మొదట రాత్రి పక్షములో:- (భద్రా) సుఖమునిచ్చునట్టి (యువతిః) రాత్రిరూప యువతి (ఆ ప్రాగాత్) చక్కగా వచ్చినది. (అహ్నః) పగలుయొక్క (కేతూన్) కిరణములను (సమీర్త్సతి) మడతపెట్టుచున్నది. అనగా ప్రోగు చేయుచున్నది. (రాత్రీ) ఈ రాత్రిరూప యువతి (విశ్వస్య) సంపూర్ణ (జగతః) ప్రపంచమునకు (నివేశనీ) విశ్రాంతి నిచ్చు మరియు (భద్రా) కల్యాణకారిణి (అభూత్) యైనది.

రెండవది యోగనిద్రపక్షములో :- (భద్రా) సుఖదాయిని (యువతిః) యోగనిద్రారూప యువతి (ఆ ప్రాగాత్) శీఘ్రముగానే యోగమార్గమునకు వచ్చినది. (అహ్నః) ప్రాపంచిక విషయభోగరూప పగటియొక్క (కేతూన్) ప్రభావములను (సమీర్త్సతి) సంకుచితమొనర్చుచున్నది. ఈ (రాత్రీ) సమాధి స్థితివంటి యోగనిద్ర (విశ్వస్య) సంపూర్ణ (జగతః) క్రియాశీలమగు మనోవ్యాపారములను (నివేశనీ) నిద్రింపజేయునట్టి మరియు ఇందుకొరకు (భద్రా) ఆనందజనకముగ (అభూత్) యైనది. ॥౨॥

ఈ మంత్రములో రాత్రియందు యువతిత్వ ఆరోపణకారణమున రూపకాలంకారము గలదు. తాత్పర్యమేమన. 'ఏ యువతియైనను ఎటుల గృహములో చెల్లా చెదరుగ పడియున్న వస్తువులను

మడతపెట్టి ఒక్కచోటికి చేర్చునో మరియు భర్తకొరకు సుఖదాయిని, విశ్రాంతి నిచ్చుదానిగ నుండునో, అటులనే ఈ రేయింబవళ్లు విడిపోయిన కిరణములను కూర్చిపెట్టును. మరియు ఎల్లరకు విశ్రాంతి నిచ్చునవిగ నగును. ॥౭॥

భావార్థము :- రాత్రివంటి యోగసమాధిరూప నిద్ర, యోగులకు భద్రము, ఆహ్లాదకరము మరియు విశ్రాంతిదాయినిగ నుండును. ॥౭॥

608. (1) The Science of God (బ్రహ్మవిద్యా) is the giver of happiness to all people, like a young wife to her husband and she gives knowledge and thus serves all. She manifests herself well.

(2) The night, affording rest to the whole world was a source of happiness. Now has come this blissful young Dawn, that urges the light of the day. II7II

౬౦౯. ఋషిః - భరద్వాజో బార్హస్పత్యః। దేవతా - వైశ్వానరః।

ఛన్దః - జగతీ। స్వరః - నిషాదః.

అథ వైశ్వానరోఽగ్నిర్దేవతా. పరమేశ్వరం ప్రతి స్తుతివచాంసి గచ్ఛన్తీత్యాహ.

౬౦౯. ప్రక్షస్య వృష్ణో అరుషస్య నూ మహః ప్ర నో వచో విదథా జాతవేదసే।
వైశ్వానరాయ మతిర్నవ్యసే శుచిః సోమ ఇవ పవతే చారురగ్నయే॥ ౮ ॥

ప. వి:- ప్రక్షస్య- ప్ర -క్షస్య। వృష్ణః। అరుషస్య। ను। మహః। ప్ర। నః। వచః। విదథా। జాతవేదసే - జాత -వేదసే। వైశ్వానరాయ - వైశ్వ -నరాయ। మతిః। నవ్యసే। శుచిః। సోమః। ఇవ। పవతే। చారుః। అగ్నయే॥ ౮ ॥

పదార్థః- **ప్రక్షస్య** సర్వైః పదార్థైః సంపృక్తస్య, సర్వవ్యాపకస్య. పృచీ సమ్పర్కే బాహులకాద్ ఔణాదికః సః ప్రత్యయః. **వృష్ణః** సుఖాదివర్షకస్య, **అరుషస్య** ఆరోచమానస్య వైశ్వానరస్య పరమాత్మనః. అరుషీః ఆరోచనాత్ ఇతి నిరుక్తమ్. ౧౨।౭. **ను** నిశ్చయేన **మహః** అతీవ మహత్త్వం పూజ్యత్వం వా వర్తతే. మహి వృద్ధౌ, మహ పూజాయామ్. **విదథా** విదథే జ్ఞానయజ్ఞే. అత్ర 'సుపాం సులుక్.... అ. ౭।౧।౩౯' ఇతి. సప్తమ్యా ఆకారాదేశః. **జాతవేదసే** సర్వేషామ్ ఉత్పన్నపదార్థానాం జ్ఞాత్రే తస్మై

వైశ్వానరాయ పరమాత్మనే **నః వచః** అస్మాకం స్తుతివచనమ్ **ప్ర** ప్రపవతే ప్రకర్షేణ గచ్ఛతి. కిఞ్చ నవ్యసే నవీయసే వైశ్వానరాయ సర్వజనహితకరాయ తస్మై **అగ్నయే** అగ్రనాయకాయ పరమాత్మనే అస్మాకమ్ **శుచిః** పవిత్రా, **చారుః** రమ్యా **మతిః** బుద్ధిః, విచారసరణిః **పవతే** ప్రవృత్తా భవతి. కథమివ? **ఇవ** యథా **శుచిః** పవిత్రః **చారుః** మనోజ్ఞః **సోమః** సోమౌషధిరసః **పవతే** ద్రోణకలశం గన్తుం ప్రవాహితో భవతి, యద్వా, యథా **శుచిః** ప్రదీప్తః **చారుః** ఆహ్లాదకః **సోమః** చన్ద్రః **వైశ్వానరాయ** సూర్యాయ, సూర్యం పరితః ఇత్యర్థః **పవతే** అన్తరిక్షే గచ్ఛతి.।౮॥

అత్రోపమాలఙ్కారః. ॥ ౮ ॥

భావార్థః-సర్వాన్తర్యామిణం సుఖవర్షకం తేజస్వినం సర్వజ్ఞం సర్వజనహితకారిణం మార్గదర్శకం పరమేశ్వరం ప్రతి సుస్తోత్రాణి సర్వైః ప్రవర్తనీయాని. ॥ ౮ ॥

౬౦౯. ఈ మంత్రదేవత వైశ్వానర అగ్ని. దీనియందు పరమాత్మ యెడ స్తుతి వచనములను ప్రవృత్తమొనర్చు వర్ణన కలదు.

పదార్థము :- (ప్రక్షస్య) సకల పదార్థములందు చేరియున్న, అనగా సర్వవ్యాపకుడు (వృష్ణః) సుఖములు మున్నగువానిని వర్షింపజేయువాడు (అరుషస్య) దీప్తిమంతుడగు పరమాత్మ (ను) నిశ్చయముగనే (మహః) అత్యంత మహత్వము మరియు పూర్ణత్వము, పూజ్యత్వము గలిగియున్నాడు. (విదథా) జ్ఞానయజ్ఞములో (జాతవేదసే) సమస్త ఉత్పన్న పదార్థముల నెరిగినట్టి వైశ్వానర పరమాత్మకొరకు (నః వచః) మా స్తుతివచనములు (ప్ర) ఉత్తమముగ ప్రవృత్తమగుచుండును. మరియు (నవ్యసే) అత్యంత నవీనము (వైశ్వానరాయ) సకల జనులకు హితము గలిగించునట్టి (అగ్నయే) ఆ అగ్రనాయకుడగు పరమేశ్వరునకు మా యొక్క (శుచిః) పవిత్ర (చారుః) రమణీయ (మతిః) బుద్ధి, ఆలోచనాధారలు (పవతే) ప్రవృత్తమగుచున్నవి. (ఇవ) ఎటుల (శుచిః) పవిత్రము (చారుః) మనోహరమునగు (సోమః) సోమ ఓషధీరసము (పవతే) ద్రోణకలశములందు చేరుటకొరకు ప్రవహించుచుండునో లేక అటులనే (శుచిః) ప్రకాశించు (చారుః) ఆహ్లాదకారి (సోమః) చంద్రుడు (వైశ్వానరాయ) సూర్యుని ప్రదక్షిణ యొనర్చుటకు (పవతే) అంతరిక్షములో నడుచుచుండును.।౮॥

ఈ మంత్రములో ఉపమాలంకారము గలదు.।౮॥

భావార్థము :- సర్వాంతర్యామి, సుఖములను వర్షింపజేయువాడు, తేజోవంతుడు, సర్వజ్ఞుడు, సకలజనుల హితకారి, మార్గదర్శకుడునగు పరమేశ్వరుని యెడ ఉత్తమ స్తోత్రములను ప్రజలెల్లరును గానము మరియు వ్యాప్తము నొనర్చుచుండవలెను.।౮॥

609. Let our tongues praise in the Yajna, the splendour of God Who pervades all, is the Showerer of happiness, is Omniscient and Omnipotent. Our noble pure wisdom and intention are manifest nicely like the bliss of the Lord and are dedicated to Him. II8II

౬౧౦. ఋషిః - భరద్వాజో బార్హస్పత్యః। దేవతా - విశ్వేదేవాః।

ఛన్దః - త్రిష్టుప్। స్వరః - ధైవతః.

అథ విశ్వేదేవాః దేవతాః. తాన్ ప్రత్యుచ్యతే.

౧౨ ౩౧ ౨ర ౩ ౨౩ ౧ ౨ర
౬౧౦. విశ్వే దేవామమ శృణ్వన్తు యజ్ఞముభే రోద సీ

౩౧ ౨ర౩ ౧౨ ౨ ౩౧౨ ౩౧౨
అపాంనపాచ్చమన్మ। మావోవచాసి పరిచక్ష్యాణి

౩ ౨ఉ ౩ ౧౨
వోచం సుమ్నేష్విద్వో అన్తమా మదేమ ॥ ౯ ॥

౧౨ర ౩౨ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩౧ ౨ ౧౨ర౩౧౨ ౩౨
ప. వి:- విశ్వే । దేవాః। మమ । శృణ్వన్తు । యజ్ఞమ్ । ఉభే ఇతి । రోద సీ ఇతి । అపామ్।
౧౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧౨ర ౩ ౧౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧
నపాత్ । చ । మన్మ। మా । వః। వచాంసి । పరిచక్ష్యాణి - పరి-చక్ష్యాణి । వోచమ్ । సుమ్నే
౨ ౩ ౧౨ర ౩
షు - ఇత్ । వః। అన్తమాః । మదేమ ॥ ౯ ॥

పదార్థః- ప్రథమో౽ధ్యాత్మ విషయకః. **విశ్వే దేవాః** జ్ఞానప్రకాశకాః శరీరస్థాః సర్వే మనోబుద్ధిజ్ఞానేన్ద్రియ రూపాః దేవాః, **ఉభే రోదసీ** ఉభౌ ప్రాణాపానౌ, **అపాం నపాత్ చ** ప్రాణానాం న పాతయితా జీవాత్మా పరమేశ్వరశ్చ **మమ** మదీయమ్ **యజ్ఞమ్** విషయేన్ద్రియ సంసర్గేణ ప్రాప్యమ్ **మన్మ** విజ్ఞానమ్ **శృణ్వన్తు** పూరయన్తు. శ్రవణార్థానాం ధాతూనాం పూరణార్థే బహుధా ప్రయోగదర్శనాత్. హే శరీరస్థాః దేవాః ! **వః** యుష్మదర్థమ్ అహమ్ **పరిచక్ష్యాణి** నిన్ద్యాని **వచాంసి** వచనాని **మా వోచమ్** న కథయేయమ్ - అహో, కుణ్ఠితం మదీయం మనః, కుణ్ఠితా బుద్ధిః, అశక్తాని ఇన్ద్రియాణి ఇత్యాదిప్రకారేణ నిరాశావచనాని నోచ్చారయేయమ్, ప్రత్యుత యుష్మచ్ఛక్తేర్గుణగానపూర్వకం యుష్మత్సకాశాదధికాధికం లాభం ప్రాప్నుయామ్. వయం సర్వే౽పి **వః** యుష్మాకం, పూర్వోక్తానాం మనోబుద్ధీన్ద్రియప్రాణజీవాత్మానామ్ **అన్తమాః** నికటతమాః సన్తః **సుమ్నేషు** యుష్మత్ప్రదత్తేషు సుఖేషు **మదేమ** తృప్యేమ.

అథ **ద్వితీయో** రాష్ట్ర విషయకః. **విశ్వే దేవాః** సర్వే విద్వాంసః, **ఉభే రోదసీ** ఉభే రాజపరిషదౌ. సభా సమితిశ్చ. సభా చ మా సమితిశ్చావతాం ప్రజాపతేర్దుహితరౌ సంవిదానే. అథర్వ... ౭।౧౨।౧ ఇతి మన్త్రోక్తే. **అపాం నపాత్ చ** ప్రజానాం న పాతయితా రాజా చ **మమ** మదీయమ్ **యజ్ఞమ్** రాష్ట్రయజ్ఞవిషయకమ్ **మన్మ** విచారమ్ **శృణ్వన్తు** ఆకర్ణయన్తు. హే ఉక్తాః

దేవాః ! **వః** యుష్మదర్థమ్, అహమ్ **పరిచక్ష్యాణి** నిన్ద్యాని **వచాంసి** వచనాని **మా వోచమ్** న ప్రోచ్చారయేయమ్. వయమ్ వః యుష్మాకమ్ **అన్తమాః** అన్తికతమాః సన్తః **సుమ్నేషు** యుష్మత్ప్రదత్తేషు సుఖేషు **మదేమ** ఆనన్దేమ. ॥ ౬ ॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ॥ ౬ ॥

భావార్థః- మనుష్యైః శరీరస్థానాం దేవానామాత్మమనోబుద్ధిప్రాణేన్ద్రియాణాం, రాష్ట్రస్థానాం చ దేవానాం విద్వదమాత్యన్యాయాధీశనృపత్యాదీనాం సాహాయ్యేన సర్వవిధః సముత్కర్షః సాధనీయః. ॥ ౬ ॥

౬౧౦. విశ్వేదేవాః అను ఈ మంత్రదేవత ఆయనయెడ ఇట్లు చెప్పబడినది.

పదార్థము :-మొదట అధ్యాత్మపక్షములో :- (విశ్వేదేవాః) జ్ఞానప్రకాశక శరీరమునందుగల సమస్త మనస్సు, బుద్ధి, జ్ఞానేంద్రియరూప దేవతలు (ఉభే రోదసీ) ప్రాణము, అపానము రెండును (అపాం నపాత్ చ) ప్రాణములను పతితముగానీయనట్టి జీవాత్మ మరియు పరమాత్మ (మమ) నాయొక్క (యజ్ఞమ్) విషయములు మరియు ఇంద్రియముల కలయికచే లభించునట్టి (మన్మ) విజ్ఞానమును (శృణ్వన్తు) పూర్ణపరచవలెను. శరీరమునందుగల ఓ దేవతలారా! (వః) మీకొరకు నేను (పరిచక్ష్యాణి) నిందనీయ (వచాంసి) వచనములను (మా వోచమ్) పలుకకుందును. అయ్యో! నా మనస్సు మందబుద్ధిగ య్యైపోయినది. ఇంద్రియములు బలహీనమ్మైపోయినవి. మున్నగు నిరాశావచనములను పలుకకుందునుగాక! కాని నీ శక్తియొక్క గుణగానమొనర్చుచు నీ వద్దినుండి అధికాధిక లాభమును పొందుచుందునుగాక! మే మెల్లరము (వః) నీకు (అన్తమాః) అతి సమీపస్థులమై (సుమ్నేషు) నీవు ప్రసాదించిన సుఖములందు (మదేమ) తృప్తిగనుందుము.

రెండవది రాష్ట్ర పక్షములో :- (విశ్వేదేవాః) విద్వాంసులందరును (ఉభే రోదసీ) రాజ్య పరిషత్తులు రెండింటియందును, అనగా సభ మరియు సమితి (అపాం నపాత్ చ) ప్రజలను పతనముగానీయనట్టి రాజు (మమ) నాయొక్క (యజ్ఞమ్) రాష్ట్రయజ్ఞవిషయమునకు సంబంధించిన (మన్మ) ఆలోచనలను (శృణ్వన్తు) వినవలెను. పైన సూచించిన ఓ దివ్యపురుష [దేవత]లారా! (వః) మీ యెడ నేను (పరిచక్ష్యాణి) నిందనీయ (వచాంసి) వచనములను (మా వోచమ్) పలుకకుందును. మేము (వః) నీకు (అన్తమాః) సమీపమున నుండి (సుమ్నేషు) మీరిచ్చినట్టి సుఖములందు (మదేమ) ఆనందితులమ్మైయుందుము. ॥౬ ॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు. ॥౬ ॥

భావార్థము :- మనుష్యులు శరీరస్థ దేవతలగు ఆత్మ, మనస్సు, బుద్ధి, ప్రాణము, ఇంద్రియముల మరియు రాష్ట్రస్థ దేవతలగు విద్వాంసులు, రాజ్యమంత్రులు, న్యాయాధీశుడు, రాజు మున్నగువారి సహాయముతో సకల విధములగు అభివృద్ధులను పొందుచుండవలెను. ॥౬ ॥

610. May all truthful enlightened persons listen to my prayer, whether they are on earth or in heaven in emancipated state. May God Who does not allow noble actions to die out, also listen to my prayer. May I never go against your instructions, but repeat them when ever occasions of joy occur. May we always enjoy true happiness, being nearest to you, O wise men. II9II

౬౧౧. ఋషిః - వామదేవః। దేవతా - లిఙ్గోక్తాః।

ఛన్దః - మహాపఙ్క్తిః। స్వరః - పఞ్చమః.

అథ మన్త్రోక్తా ద్యావాపృథివ్యాదయో దేవతాః. యశః ప్రార్థ్యతే.

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౨ ౩ ౧ ౨
౬౧౧. యశో మా ద్యావాపృథివీ యశో మేన్ద్రబృహస్పతీ। యశో భగస్య

౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౨
విన్దతు యశో మా ప్రతి ముచ్యతామ్। యశస్వ్యా౩స్యాః

౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
సంసదోఽహం ప్రవదితా స్యామ్ ॥౧౦॥

౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩
ప. వి:- యశః। మా। ద్యావా పృథివీ ఇతి। యశః। మా। ఇన్ద్రబృహస్పతీ - ఇన్ద్ర౩

౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨
బృహస్పతీ ఇతి। యశః। భగస్య। విన్దతు। యశః। మా। ప్రతి। ముచ్యతామ్। యశస్వీ।

౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩
అస్యాః। సంసదః - సమ్ - సదః। అహమ్। ప్రవదితా - ప్ర-వదితా। స్యామ్ ॥౧౦॥

పదార్థః- ద్యావాపృథివీ ద్యావాభూమీ ప్రాణాపానౌ మాతాపితరౌ సభాసమితీ వా **మా** మామ్ **యశః** కీర్తిం ప్రాపయతామ్, **ఇన్ద్ర బృహస్పతీ** విద్యుద్వాయూ పరమాత్మజీవాత్మానౌ క్షత్రియబ్రాహ్మణౌ వా **మా** మామ్ **యశః** కీర్తిం ప్రాపయతామ్. **భగస్య** రజతసువర్ణమణి ముక్తాదిరూపస్య సత్యాహింసాస్తేయజ్ఞాన - వైరాగ్యాదిరూపస్య సురాజ్యచక్రవర్తి రాజ్యాదిరూపస్య చ ధనస్య **యశః** కీర్తిః **విన్దతు** మాం ప్రాప్నోతు **యశః** సర్వవిధా కీర్తిః **మా** మామ్ **ప్రతి ముచ్యతామ్** ధారయతు. ముచ్లృ మోచనే తుదాదౌ పఠ్యతే, బాహులకాదత్ర దివాదిః ప్రయుక్తః, ప్రతిపూర్వశ్చ ధారణార్థేఽపి వర్తతే. **అహమ్** ప్రార్థీ **అస్యాః** ఏతస్యాః **సంసదః** పరిషదః **యశస్వీ** కీర్తిశాలీ **ప్రవదితా** వక్తా స్యామ్ భూయాసమ్. ॥౧౦॥

అత్ర 'యశః' ఇత్యస్య పునః పునరావృత్త్యా యశసో బహుస్పృహణీయత్వం సూచ్యతే. 'యశో' ఇత్యస్య చతుః కృత్వః 'యశో మా' ఇత్యస్య చ ద్విరావృత్త్యా లాటానుప్రాసః. ॥ ౧౦ ॥

భావార్థః- బ్రహ్మాణ్డే ద్యావాపృథివ్యౌ, దేహే ప్రాణాపానౌ, సమాజే మాతాపితరౌ, రాష్ట్రే సభాస- మిత్యౌ స్వస్వయశసా యథా భాసేతే, యథా చ పరమాత్మజీవాత్మనో ర్విద్యుత్పవనయోర్బ్రాహ్మణ- క్షత్రియయోశ్చ యశః సర్వత్ర వ్యాప్తం, తథైవ వయమపి ధనధాన్యజ్ఞానస్వాస్థ్యదీర్ఘాయుష్యచక్రవర్తి రాజ్యాధ్యాత్మయోగాదిసమృద్ధిః పరమకీర్తిశాలినో వివిధానాం పరిషదాం యశస్వినో వక్తారశ్చ భూయాస్మ. ॥ ౧౦ ॥

౬౧౧. ఈ మంత్రములో 'ద్యావాపృథివీ' మంత్రోక్త దేవతలై యున్నారు. దీనియందు యశస్సును గురించి ప్రార్థించబడినది.

పదార్థము :- (ద్యావాపృథివీ) సూర్యుడు, భూమి, ప్రాణాపానములు, మాతాపితరులు, సభా సమితులు (మా) నాకు (యశః) కీర్తిని ప్రాప్తింపజేయవలెను (ఇన్ద్రబృహస్పతీ) విద్యుత్తు వాయువు, పరమాత్మ జీవాత్మలు, క్షత్రియులు బ్రాహ్మణులు (మా) నాకు (యశః) యశస్సును ప్రాప్తింపజేయవలెను (భగస్య) వెండిబంగారములు, మణి మౌక్తికములు మున్నగునవి, సత్య అహింసలు, చౌర్యములేనట్టి జ్ఞానము, వైరాగ్యము వానివంటి సురాజ్యము, చక్రవర్తి రాజ్యమువంటి ధనము (యశః) కీర్తి (విన్దతు) నాకు ప్రాప్తించవలెను. (యశః) సకలవిధములగు కీర్తి (మా) నాకు (ప్రతిముచ్యతామ్) ధరింపజేయవలెను. (అహమ్) నేను (అస్యాః) ఈ (సంసదః) సభలో (యశస్వీ) యశస్సుగల (ప్రవదితా) వక్తను (స్యామ్) అగుదునుగాక! ॥౧౦॥

ఈ మంత్రములో 'యశః' అను శబ్దము పదేపదే వచ్చుటవల్ల యశస్సుయొక్క అత్యంత శ్రేష్ఠత్వము సూచిత మగుచున్నది. 'యశో' యనునది నాల్గుసార్లు మరియు 'యశోమా' యనునది రెండుసార్లు వచ్చుట యందు లాటానుప్రాస అలంకారము గలదు. ॥౧౦॥

భావార్థము :- బ్రహ్మాండములో సూర్యుడు భూమి మరియు శరీరములో ప్రాణాపానములు, సమాజములో తల్లిదండ్రులు, రాష్ట్రములో సభాసమితులు తమ తమ యశస్సులతో ఎటుల భాసిల్లుచుందురో అటులనే మనముకూడ ధనధాన్యములు, జ్ఞానము, ఆరోగ్యము, దీర్ఘాయువు, చక్రవర్తి రాజ్యము, అధ్యాత్మయోగము మున్నగు సంపదలతో వివిధ సభలలో యశోవంతులగు వక్తలుగ గావలెను. ॥౧౦॥

611. May Heaven and earth make me glorious. May the king and the preceptor make me glorious, May I attain the reputation or glory of righteousness and knowledge. May good reputation never leave me. Being renowned and glorious, may I be the best or the most powerful speaker of this assembly. II10II

౬౧౨. ఋషిః – హిరణ్యస్తూపః। దేవతా – ఇన్ద్రః। ఛన్దః – త్రిష్టుప్। స్వరః – ధైవతః.

అథేన్ద్రో దేవతా. ఇన్ద్రనామ్నా పరమాత్మనృపత్యాదేర్వీర్యాణి వర్ణ్యన్తే.

౧ ౨౩ ౨ ౩క౨ర౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩౧ ౨ ౩౧ ౨ ౩ ౨
౬౧౨. ఇన్ద్రస్య నువీ ర్యాణి ప్రవోచం యాని చకార ప్రథమాని వజ్రీ।

౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
అహన్నహిమన్వపస్తతర్ద ప్ర వక్షణా అభినత్పర్వతానామ్ ॥౧౧॥

౧ ౨ర ౩క౨ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨
ప. వి:– ఇన్ద్రస్య । ను । వీర్యాణి । ప్ర వోచమ్ । యాని । చకార । ప్రథమాని । వజ్రీ ।
౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర
అహన్ । అహిమ్ । అను – అపః । తతర్ద । ప్ర । వక్షణాః । అభినత్ । పర్వతానామ్ ॥౧౧॥

పదార్థః- ప్రథమః పరమాత్మ సూర్య విద్యుత్పరః. అహమ్ **ఇన్ద్రస్య** వీరస్య పరమాత్మనః, పదార్థవిచ్ఛేదకస్య సూర్యస్య, పరమైశ్వర్యసాధనభూతాయాః విద్యుతో వా **ను** శీఘ్రమ్ **వీర్యాణి** సృష్ట్యుత్పత్తి స్థితిసంహారాదిరూపాణి, ఆకర్షణప్రకాశనాదిరూపాణి, భూజలాన్తరిక్షయానయన్త్రసఞ్చాలనరూపాణి వా వీరకర్మాణి **ప్రవోచమ్** వర్ణయామి, **యాని ప్రథమాని** యాని ఉత్కృష్టాని కర్మాణి సః **వజ్రీ** శక్తిధరః **చకార** కరోతి. తేషామేవ వీరకర్మణామన్యతమమ్ ఆహ-స పరమాత్మా, స సూర్యః, సా విద్యుద్ వా **అహిమ్** అన్తరిక్షస్థం మేఘమ్. అహిరితి మేఘనామ. నిఘం ...౧।౧౦ **అహన్** హన్తి, **అపః** మేఘస్థాని ఉదకాని **అను తతర్ద** తర్దనేన అధః పాతయతి, **పర్వతానామ్** గిరీణామ్ **వక్షణాః** నదీః. వక్షణాః ఇతి నదీనామసు పఠితమ్. నిఘం...౧।౧౩. **ప్ర అభినత్** హిమభేదనేన ప్రవాహయతి. అత్ర ప్రవోచమ్, అహన్, అనుతతర్ద, ప్ర అభినత్ ఇతి లుఙ్ - లఙ్ - లిట్ప్రయోగాః సామాన్యకాలే విజ్ఞేయాః 'ఛన్దసి లుఙ్ లఙ్ లిటః. అ. ౩।౪।౬' ఇతి పాణినిప్రామాణ్యాత్.

అథ **ద్వితీయో** రాష్ట్రపరః. అహమ్ **ఇన్ద్రస్య** శత్రువిదారకస్య నృపతేః **ను** సద్యః **వీర్యాణి** వీరతాపూర్ణాని కర్మాణి శత్రువిజయరాష్ట్రనిర్మాణాదీని **ప్రవోచమ్** ప్రకృష్టతయా వర్ణయామి, **యాని ప్రథమాని** యాని శ్రేష్ఠాని కర్మాణి **వజ్రీ** అసి, భుశుణ్డీశతఘ్నీగోలకాదిశస్త్రాస్త్రయుక్తః సః **చకార** కృతవాన్ కరోతి చ. సః **అహిమ్** అహివత్ కుటిలగామినం విషధరం రాష్ట్రోన్నతౌ బాధకం శత్రుమ్ **అహన్** హన్తి, **అపః** జలవత్ ప్రవహణశీలాని శత్రుదలాని, **తతర్ద** తృణత్తి, **పర్వతానామ్** దుర్గాణామ్ **వక్షణాః** సేనాః. నదీవాచినః శబ్దాః సేనావాచకా అపి భవన్తి. **అభినత్** భినక్తి. ॥౧౧॥

భావార్థః- యథా పరమేశ్వరః సూర్యద్వారాఽఽకాశీయవిద్యుద్ద్వారా వా మేఘం హత్వాఽవరుద్ధాని జలాన్యధః పాతయతి నదీశ్చ ప్రవాహయతి, తథైవ రాష్ట్రస్య రాజా

విఘ్నకారిణః శత్రూన్ హత్వా దుర్గస్థా అపి సేనాః పరాజిత్య రాష్ట్రే సకలాన్యైశ్వర్యాణి ప్రవాహయేత్. ॥౧౧॥

౬౧౨. ఈ మంత్రముయొక్క దేవత ఇంద్రుడు. ఇంద్రనామముతో పరమాత్మ రాజు మున్నగువారి పరాక్రమముల వర్ణనగలదు.

పదార్థము :-మొదట పరమాత్మ, సూర్యుడు మరియు విద్యుత్తు పక్షమున :-(ఇన్ద్రస్య) వీరపరమాత్మనగు నేను, పదార్థములను అవయవరూపమున విచ్ఛిన్నమొనర్చు సూర్యుడు మరియు పరమైశ్వర్యములకు సాధనమువంటి విద్యుత్తు రూపమున (ను) శీఘ్రము (వీర్యాణి) క్రమముగ సృష్టియొక్క ఉత్పత్తి, స్థితి, సంహారమువంటి ఆకర్షణ, ప్రకాశము మున్నగు రూపములలో మరియు భూయానము, జలయానము, ఆకాశయానములు మొదలగు వివిధ యంత్రములను నడుపునట్టి వీరత్వకార్యములను (ప్ర వోచమ్) వర్ణనయొనర్చెదను. (యాని ప్రథమాని) ఏ ఉత్కృష్టకార్యములను (వజ్రీ) ఆ శక్తిశాలి (చకార) చేయునో అట్టి వీరత్వకార్యములనుండి ఒకదాని కథనమొనర్చెదము. అనగా 'ఆ పరమేశ్వరుడు, ఆ సూర్యుడు మరియు ఆ విద్యుత్తు (అహిమ్) అంతరిక్షమునందుగల మేఘములను (అహన్) సంహరించును. (అపః) మేఘములందుగల జలములను (అను తతర్ద) ముక్కలు ముక్కలుగ నొనర్చి క్రిందికి రాల్చును (పర్వతానామ్) పర్వతములపైనగల (వక్షణాః) నదుల (ప్ర అభినత్) మంచును ముక్కలుగ నొనర్చి ప్రవహింపజేయును.

రెండవది రాష్ట్ర పక్షములో :- నేను (ఇన్ద్రస్య) శత్రువిదారకుడగు రాజుయొక్క (ను) శీఘ్రముగనే (వీర్యాణి) శత్రు విజయము, రాష్ట్ర నిర్మాణము మున్నగు వీరత్వమువంటి కర్మలను (ప్ర వోచమ్) ఉత్తమరీతిలో వర్ణించెదను (యాని ప్రథమాని) ఏ శ్రేష్ఠ కార్యములను (వజ్రీ) ఖడ్గము, తుపాకులు, తోపుల గుండ్లు మున్నగు శస్త్రాస్త్రములతో గూడినవానిని సంహారము (చకార) చేయునో, అట్టి (అహిమ్) సర్పమువంటి వంకరనడకగల విషధారి, రాష్ట్రోన్నతియందు విఘాతము గలిగించు శత్రువులను (అహన్) సంహరించివేయును (అపః) (అభినత్) ఛిన్నాభిన్న మొనర్చివేయును.॥౧౧॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు. 'అహన్, అను తతర్ద, ప్రాభినత్' అను నీ అనేక క్రియలలో ఒక కారకయోగముండుటచే దీపకాలంకారముకూడ కలదు.॥౧౧॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరుడెటుల సూర్యునిద్వార, లేక ఆకాశీయ విద్యుత్తుద్వార మేఘములను సంహరించి నిలిచిపోయిన జలములను క్రిందికి వర్షింపజేయునో మరియ నదులను ప్రవహింపజేయునో అటులనే రాష్ట్రముయొక్క రాజు విఘ్నకారులగు శత్రువులను సంహరించి కోటలందు స్థిరమైయున్న సేనలను జయించి ఐశ్వర్యముల నన్నింటిని ప్రవహింపజేయును.॥౧౧॥

612. I describe the laudable powers of God which He as Almighty Upholder of the thunder -bolt of justice has displayed. He destroys ignorance and evil and causes to flow the streams of knowledge. He cuts asunder the knot of nescience still existing in the hearts of the learned, who are firm in their resolves like the hills. ॥11॥

౬౧౩. ఋషిః - విశ్వామిత్రః। దేవతా - ఆత్మా। ఛన్దః - త్రిష్టుప్। స్వరః - ధైవతః.

అథ ద్వయోరగ్నిర్దేవతా. అత్ర పరమాత్మా జీవాత్మా చ స్వపరిచయం దదాతి.

౩౧ ౨౩ ౧౨ ౩ ౧౨ ౩ ౨
౬౧౩. అగ్నిరస్మి జన్మనా జాతవేదా ఘృతం

౩ ౧౨ ౩ ౧ ౨ ౩౨ ౩౧ ౨౩ ౧ ౨ర
మేచక్షురమృతం మ ఆసన్ । త్రిధాతురర్కో రాజసో

౩౧ ౨ర౩ ౧ ౨౩౧౨౩ ౧౨
విమానోఽజస్రం జ్యోతిర్హవిరస్మి సర్వమ్ ॥౧౨॥

౩౨ ౩ ౧౨ర ౩ ౧౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర
ప.వి:- అగ్నిః- అస్మి। జన్మనా। జాతవేదాః - జాత-వేదాః। ఘృతమ్। మే। చక్షుః।
౩౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩౧౨ ౩ ౧ ౨ర ౩౨ ౧ ౨ర ౩౧
అమృతమ్ - అ - మృతమ్। మే। ఆసన్। త్రిధాతుః- త్రి - ధాతుః। అర్కః। రజసః। విమా
౨ ౩ ౧ ౨ర ౧౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧౨ర
నః- వి - మానః। అజస్రమ్ - అ - జస్రమ్। జ్యోతిః। హవిః। అస్మి। సర్వమ్ ॥౧౨॥

పదార్థః- ప్రథమః పరమాత్మపక్షే. అహం పరమేశ్వరః **అగ్నిః అస్మి** సర్వేషామగ్రణీత్వాద్ అగ్నివత్ ప్రకాశకత్వాచ్చ అగ్నినామా వర్తే, **జన్మనా** స్వరూపేణైవ **జాతవేదాః** సర్వజ్ఞః, సర్వవ్యాపకః, వేదానాం ప్రకాశకః, సర్వవిత్తోత్పాదకశ్చ అస్మి. **మే** మమ **చక్షుః** చక్షురుపలక్షితం దర్శనసామర్థ్యమ్ **ఘృతమ్** అతీవ ప్రదీప్తం తీవ్రం వా వర్తతే. ఘృ క్షరణదీప్త్యోః, అత్ర దీప్త్యర్థః. **మే** మమ **ఆసన్** ఆసని ముఖే. అత్ర 'సుపాం సులుక్...'. అ. ౭।౧।౩౯' ఇతి విభక్తేర్లుక్. **అమృతమ్** అమృతరసః సదా విద్యమానో భవతి, నిత్యమహమ్ అమృతత్వ మాస్వాదయామి, అమరోఽస్మీత్యర్థః. అహమ్ **త్రిధాతుః** త్రయః ధాతవః క్రియాః సృష్టిస్థితిసంహృతయః యస్మాత్ తాదృశః, **అర్కః** అర్చనీయః. అర్కో దేవో భవతి యదేనమర్చన్తి. నిరు. ౫।౫. **రజసః** సూర్యచన్ద్రతారాపృథివ్యాది లోకసమూహస్య. లోకా రజాంస్యుచ్యన్తే. నిరు. ౪।౧౯. **విమానః** నిర్మాతా అధిష్ఠాతా వా, **అజస్రం జ్యోతిః** అక్షయం తేజః, అక్షయతేజోమయః ఇత్యర్థః, **హవిః** సర్వేషామ్ ఆహ్వానయోగ్యః. ఆహూయతే ఇతి హవిః. 'అర్చిశుచిహుసృ... ఉ. ౨।౧౧౦' ఇతి హు ధాతోః ఇతి ప్రత్యయః ప్రోక్తః, స హ్వేఞ్ ధాతోరపి జ్ఞేయః. 'బహులం ఛన్దసి. అ. ౬।౧।౩౪' ఇతి హ్వాః సమ్ప్రసారణమ్. **సర్వమ్** సర్వశక్తిమాంశ్చ **అస్మి** వర్తే.

అత్ర 'అమరోఽస్మి' ఇతి వ్యఙ్గ్యార్థస్యైవ 'అమృతం మ ఆసన్' ఇతి భఙ్గ్యన్తరేణాభిధానాత్ పర్యాయోక్తాలఙ్కారః.

అథ **ద్వితీయో** జీవాత్మపరః. దేహధారీ జీవాత్మా ప్రవీతి. అహమ్ **అగ్నిః అస్మి** వహ్నిః అస్మి, వహ్నిరివ ప్రకాశకో దుర్గుణానాం దుర్జనానాం చ దాహకః అస్మి, **జన్మనా** ఆచార్యగర్భాద్ ద్వితీయ జన్మప్రాప్తే రారభ్యైవ **జాతవేదాః** ప్రాప్తవేదవిజ్ఞానః అస్మి. **మే చక్షుః** మమ చక్షుషి **ఘృతమ్** స్నేహః అస్తి, సర్వానహం స్నిగ్ధేన చక్షుషా పశ్యామీత్యర్థః. **మే ఆసన్** మమ ముఖే **అమృతమ్** పీయూషం, వాఙ్మాధుర్యం విద్యతే. చక్షుః, ఆసన్ ఇత్యు భయత్ర 'సుపాం సులుక్... అ. ౭।౧।౩౯' ఇతి సప్తమ్యా లుక్.' అహమ్ **త్రిధాతుః** సత్త్వరజస్తమో - జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్తితపఃస్వాధ్యాయేశ్వరప్రణిధాన - ఋగ్యజుః సామాదిరూపత్రిధాతుమయః, **అర్కః** పరమేశ్వరస్య అర్చకః, సదాచారిణాం విద్యావయోవృద్ధానాం చ సత్కర్తా, సూర్యసమతేజస్కః, **రజసః** గ్రహోపగ్రహసూర్యాది లోకానామ్ **విమానః** పరిమాణాదికరణే సమర్థః **అజస్రం జ్యోతిః** అక్షయ జ్యోతిర్మయః, **సర్వం హవిః** సదుద్దేశ్యాయ సర్వస్వబలిదానకర్తా చ **అస్మి** వర్తే. ॥౧౨॥

అత్ర 'అగ్నిః **వహ్నిః** అస్మి, అర్కః **సూర్యః** అస్మి' ఇతి రూపకాలఙ్కారః. 'అజస్రం జ్యోతిః' ఇత్యస్య అజస్రజ్యోతిర్మయే లక్షణా. ఏవం 'సర్వం హవిః' ఇత్యస్య సర్వస్వహవిర్దాతరి లక్షణా. నిరుక్తప్రోక్తాసు త్రివిధాసు ఋక్షు ఆధ్యాత్మికీయమ్ ఋక్. ॥౧౨॥

భావార్థః-పరమేశ్వర ఇవ మనుష్యస్యాత్మాపి బహువిశిష్టగుణో మహాశక్తి సమ్పన్నశ్చ వర్తతే. తేన మహత్త్వం కాంక్షిణా భూత్వా మహత్సు కర్మసు పదం నిధేయమ్. ॥ ౧౨ ॥

౬౧౩. ఈ మంత్రమునకు దేవత అగ్ని. దీనియందు పరమాత్మ, జీవాత్మలు తమ పరిచయ మిచ్చుచున్నారు.

పదార్థము :-మొదట పరమాత్మపక్షములో :- పరమేశ్వరుడనగు నేను (అగ్నిః అస్మి) సర్వమునకు అగ్రనాయకుడను మరియు అగ్నివంటి ప్రకాశకుడనగుటచే అగ్నియను నామము గలవాడను (జన్మనా) స్వరూపముననే (జాతవేదాః) నేను సర్వజ్ఞుడను, సర్వవ్యాపకుడును, వేదముల ప్రకాశకుడను మరియు సకల ధనముల ఉత్పాదకుడనైయున్నాను. (మే) నాయొక్క (చక్షుః) కన్నులు, అనగా దర్శనశక్తి (ఘృతమ్) అత్యంత తీవ్రమైయున్నది. (మే) నాయొక్క (ఆసన్) ముఖములో (అమృతమ్) అమృతముగలదు. నేను నిరంతరము ఆ అమృతమును ఆస్వాదనమొనర్చుచుందును. అనగా అమరుడనైయున్నాను. నేను (త్రిధాతుః) జగత్తును సృష్టి, స్థితి, ప్రళయరూప మూడు క్రియలను చేయువాడనైయున్నాను. నేను (అర్కః) అర్చనీయుడనై యున్నాను. నేను (రజసః) సూర్యుడు, చంద్రుడు, నక్షత్రములు, పృథివి మున్నగు లోకములకు (విమానః) నిర్మాత, లేక అధిష్ఠాతనైయున్నాను. (అజస్రం జ్యోతిః) అక్షయమగు తేజము గలవాడను (హవిః) ఎల్లరను ఆహ్వానించదగినవాడను మరియు (సర్వం హవిః) సర్వశక్తిమంతుడనై (అస్మి) ఉన్నాను.

ఇచ్చట 'నేను అమరుడను' అను వ్యంగ్యార్థమునే 'నా ముఖములో అమృతముగలదు' అనుదానియందు చెప్పబడినందున పర్యాయోక్తాలంకారమున్నది.

రెండవది జీవాత్మ పక్షములో :- శరీరధారియగు జీవాత్మ చెప్పుచున్నది. నేను (అగ్నిః అస్మి) అగ్నిని. అగ్నివలె ప్రకాశకుడను, దుర్గుణములను మరియు దుర్జనులను, భస్మమొనర్చువాడనైయున్నాను. (జన్మనా) ఆచార్యుల గర్భమునుండి రెండవ జన్మను పొందుట, ప్రారంభమునందే (జాతవేదాః) వేదవిద్యల విద్వాంసుడను (మే చక్షుః) నా కన్నులు (ఘృతమ్) స్నేహశీలమైయున్నవి. అనగా నేను అందరను స్నేహయుక్తమగు కన్నులతో చూతును. (మే ఆసన్) నా ముఖములో (అమృతమ్) అమృతము అనగా వాణుల మాధుర్యముగలదు. నేను (త్రిధాతుః) సత్వ రజస్, తమస్సుల, జాగ్రద, స్వప్న, సుషుప్తి, తపము స్వాధ్యాయము, ఈశ్వర ప్రణిధానము, ఋగ్ యజుః సామము మున్నగు త్రిగుణములచే కూడియున్నాను. నేను (అర్కః) పరమేశ్వరుని అర్చించువాడను, సదాచారిని మరియు విద్యావృద్ధులను, వయోవృద్ధులను సత్కరించువాడనై యున్నాను. మరియు సూర్యునివలె తేజోమయుడనైయున్నాను. నేను (రజసః) గ్రహముల, ఉపగ్రహముల సూర్యుడు మున్నగు లోకముల (విమానః) ఖగోళగణితము ద్వార కొలతలు వేయుటయందు సమర్థుడనైయున్నాను. (అజస్రం జ్యోతిః) అక్షయజ్యోతిగలవాడను మరియు (సర్వం హవిః) శ్రేష్ఠమగు ఉద్దేశ్యముకొరకు సర్వస్వము బలిదానమొనర్చువాడనై (అస్మి) ఉన్నాను. ॥౧౨॥

ఈ మంత్రములో 'అగ్నిః అస్మి, అర్కః అస్మి', 'నేను అగ్నిని, నేను సూర్యుడను అను నీ అర్థములలో రూపకాలంకారము గలదు. 'అజస్రం జ్యోతిః' యొక్క అజస్ర జ్యోతియందు మరియు 'సర్వం హవిః' అను సర్వస్వము 'స్వాహా' యొనర్చునట్టివానియందు లక్షణము గలదు. నిరుక్తప్రోక్త మువ్విధ ఋచలు, పరోక్షకృత మరియు ఆధ్యాత్మికమునుండి ఈ మంత్రము ఆధ్యాత్మికమై యున్నది. ॥౧౨॥

భావార్థము :- పరమాత్మవలె మనుష్యుల ఆత్మయును అనేక విశిష్టగుణములు గలది మరియు మహాశక్తి సంపన్నమైయున్నది. కావున ఆతడు మహత్వాకాంక్షగలవాడై మహా ఉత్కృష్ట కార్యములందు అడుగిడుట ఉత్తమముగ నుండును. ॥౧౨॥

613. God says about Himself :- I am by my very nature an Omniscient Supreme Being All-pervading. My means of seeing and showing are very bright. There is immortality in my mouth (so to speak) i.e. in my very nature. I am Upholder of the world in three forms-creation, sustenance and dissolution or సత్, చిత్, ఆనంద (absolute existence, consciousness and bliss) and am like the sun, generator of the universe, never decaying. The Light of lights and giver of every thing. II12II

౬౧౪. ఋషిః – విశ్వామిత్రః । దేవతా – అగ్నిః। ఛన్దః – త్రిష్టుప్। స్వరః – ధైవతః.

అథ జగదీశ్వరస్య మహిమానం వర్ణయతి.

२ ३ २ ३ १ २र ३१र २र३ १ २र३ १ २
౬౧౪. పాత్యగ్నిర్విపో అగ్రం పదం వేః పాతి యహ్వశ్చరణం సూర్యస్య ।

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २र३ १ २ ३ १ २ ३ २
పాతి నాభాసప్తశీర్షాణమగ్నిః పాతి దేవానాముపమాదమృష్వః ॥ ౧౩ ॥

१ २र ३ २ ३ २ १ २र ३ २ १ २र ३ २ १ २र
ప.వి:– పాతి । అగ్నిః । విపః । అగ్రమ్ । పదమ్ । వేః । పాతి । యహ్వః । చరణమ్ ।
१ २र १ २र १ २र ३ १ २ ३ २ ३ ३ २ १ २र ३ १ २
సూర్యస్య । పాతి । నాభా । సప్తశీర్షాణమ్ – సప్త–శీర్షాణమ్ । అగ్నిః । పాతి । దేవానామ్।
३ १ २ १ २र ३ २
ఉపమాదమ్ – ఉప–మాదమ్ । ఋష్వః ॥ ౧౩ ॥

పదార్థః- విపః మేధావీ. విపః ఇతి మేధావినామసు పఠితమ్. నిఘం...౩ ।౧౫. **అగ్నిః** అగ్రణీః జగదీశ్వరః **వేః** పక్షిణః, గన్తుః పవనస్య వా. విః ఇతి శకునినామ, వేతేర్గతికర్మణః. నిరు...౨ ।౬. **అగ్రమ్** అగ్రగన్తృ **పదమ్** ఉడ్డయనం గమనం వా. పద గతౌ, దివాదిః. **పాతి** రక్షతి. **యహ్వః** స ఏవ మహాన్ జగదీశ్వరః. యహ్వః ఇతి మహన్నామ. నిఘం...౩ ।౩. యహ్వ ఇతి మహతో నామధేయమ్, యాతశ్చ హూతశ్చ భవతి. నిరు. ౮ ।౮ **సూర్యస్య** ఆదిత్యస్య **చరణమ్** సంవత్సరచక్ర ప్రవర్తనాదివ్యాపారమ్ **పాతి** రక్షతి. **అగ్నిః** స ఏవ అగ్రణీః జగదీశ్వరః **నాభా** నాభౌ, కేన్ద్రభూతే హృదయే మస్తిష్కే వా. నాభిశబ్దాత్ 'సుపాం సులుక్... అ. ౭ ।౧ ।౩౯' ఇతి సప్తమ్యా ఆకారాదేశః. **సప్తశీర్షాణమ్** సప్త శిరాంసి శీర్షణ్యాః ప్రాణాః మనోబుద్ధిజ్ఞానేన్ద్రియరూపాః యస్య తం జీవాత్మానమ్. అత్ర 'శీర్షంశ్ఛన్దసి. అ. ౬ ।౧ ।౬౦' ఇతి శిరసః శీర్షన్నాదేశః. **పాతి** రక్షతి. **ఋష్వః** స ఏవ దర్శనీయః జగదీశ్వరః. ఋషీ గతౌ తుదాదిః, దర్శనార్థోఽప్యయం దృశ్యతే. తథా చ నిరుక్తమ్ ఋషిర్దర్శనాత్ ౨ ।౧. ఇతి. **దేవానామ్** విదుషామ్ **ఉపమాదమ్** యజ్ఞమ్. ఉపేత్య మాద్యన్తి హృష్యన్తి విద్వాంసః అత్ర ఇతి ఉపమాదో యజ్ఞః. **పాతి** రక్షతి. ॥ ౧౩ ॥

అత్ర 'పాతి' ఇత్యస్యాసకృదావృత్త్యా లాటానుప్రాసోఽలఙ్కారః. పునః పునః 'పాతి' ఇతి కథనాద్ అన్యేషామపి కర్మాణి స పాతీతి సూచ్యతే. పూర్వార్ధే పఠితమ్ అగ్నిపదమ్ ఉత్తరార్ధే పునరావృత్తం సద్ ఉత్తరార్ధస్య పృథగర్థయోజనాద్యోతకమ్. ॥ ౧౩ ॥

భావార్థః- జగదీశ్వర ఏవ సూర్యవాయుపృథివీచన్ద్రాదీనాం, జీవాత్మ మనోబుద్ధి ప్రాణేన్ద్రియాదీనాం, సర్వేషాం విద్వజ్జనానాం చ యజ్ఞమయస్య వ్యాపారస్య రక్షకో జాయతే. ॥ ౧౩ ॥

అత్ర ప్రజాపతిసోమాగ్న్యపాంనపాదిన్ద్రనామభిర్జగదీశ్వరమహిమవర్ణనాత్ వర్చోయశః ప్రార్థనాద్ దివ్యరాత్రివర్ణనాచ్చైతద్దశత్యర్థస్య పూర్వదశత్యర్థేన సంగతిరస్తీతి బోధ్యమ్.

ఇతి షష్ఠే ప్రపాఠకే తృతీయార్ధే తృతీయా దశతిః.

ఇతి షష్ఠేఽధ్యాయే తృతీయః ఖణ్డః.

౬౧౪. ఈ మంత్రములో పరమేశ్వర మహిమను వర్ణించబడినది.

పదార్థము :-(విపః) మేధావి (అగ్నిః) అగ్రనాయకుడగు జగదీశ్వరుడు (వేః) పక్షియొక్క లేక వేగవంతమగు వాయువుయొక్క (అగ్రమ్) అగ్రగామి (పదమ్) ఎగురుటయందు (పాతి) రక్షణచేయును (యహ్వః) ఆ మహా జగదీశ్వరుడే (సూర్యస్య) సూర్యుని (చరణమ్) సంవత్సర మను చక్రప్రవర్తనము మున్నగు వ్యాపారముల (పాతి) రక్షకుడునై యున్నాడు. (అగ్నిః) ఆ అగ్రగామియగు పరమేశ్వరుడే (నాభా) కేంద్రమువంటి హృదయము, లేక మస్తిష్కములో (సప్తశీర్షాణమ్) మనస్సు, బుద్ధి మరియు ఐదు జ్ఞానేంద్రియములవంటి ఏడు శిరస్సులందలి ప్రాణముల స్వామియగు జీవాత్మను (పాతి) రక్షణ చేయుచుండును (ఋష్వః) అట్టి దర్శనీయ జగదీశ్వరుడే (దేవానామ్) విద్వాంసుల (ఉపమాదమ్) యజ్ఞములను (పాతి) రక్షణయొనర్చును. ॥౧౩॥

ఈ మంత్రములో 'పాతి' యనునది అనేకసార్లు ఆవృత్తి, అనగా వచ్చుటలో లాటానుప్రాస అలంకారమున్నది. మరల మరల 'పాతి' యనుటలో సూచితమగునదేమన ఇదేవిధముగ ఇతర కర్మలనుకూడ జగదీశ్వరుడు రక్షణ చేయుచుండును. మొదటి సగముతో పఠించబడిన 'అగ్నిః' యను పదముయొక్క ఉత్తరార్ధము (రెండవసగము)నందు మరల పఠితమైనందున ఉత్తరార్ధముయొక్క అర్థయోజన వేరు పరచుచున్నదని సూచితమగుచున్నది. ॥౧౩॥

భావార్థము :-జగదీశ్వరుడే సూర్యుడు, వాయువు, చంద్రుడు, జీవాత్మ, మనస్సు, బుద్ధి, ప్రాణము, ఇంద్రియములు మున్నగువాని మరియు విద్వాంసులందరి యజ్ఞమయ వ్యాపారముల రక్షకుడునైయున్నాడు. ॥౩॥

ఈ దశతిలో ప్రజాపతి, సోముడు, అగ్ని, అపాంనపాత్ మరియు ఇంద్రనామములచే జగదీశ్వరుని మహిమయొక్క వర్ణన యుండుటచే; తేజము మరియు యశముయొక్క ప్రార్థనయుండుటచే; దివ్యమగు రాత్రియొక్క వర్ణన యుండుటవల్లను ఈ దశతియొక్క విషయములకు పూర్వదశతి విషయములతో సంబంధముగలదు.

ఆరవప్రపాఠకములోని మూడవఅర్ధముయొక్క మూడవదశతి సమాప్తమైనది.

ఆరవఅధ్యాయమందలి మూడవఖణ్డము సమాప్తమైనది.

614. Omniscient Great God guards the course of the earth. He guards the course of the heaven. He guards the sun which has seven rays and is located between the earth and the heaven. He the Great Lord, protects the knowledge and devotion of the truthful enlightened persons. ll13ll

చతుర్థీ దశతిః

౬౧౫. ఋషిః - వామదేవః। దేవతా - అగ్నిః। ఛన్దః - పఙ్క్తిః। స్వరః - పఞ్చమః.

అథ తత్రాద్యాయా అగ్నిర్దేవతా. అగ్నినామ్నా పరమేశ్వర ఆచార్యో రాజా చ సమ్బోధ్యతే.

౧ ౨ ౩౧ ౨ ౩ ౨ ౩౧౨
౬౧౫. భ్రాజన్త్యగ్నే సమిధాన దీదివో జిహ్వా చరత్యన్తరాసని ।
౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨
స త్వం నో అగ్నే పయసా వసువిద్రయిం వర్చో దృశే ఉ_దాః ॥ ౧ ॥

౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨
ప. విః- భ్రాజన్తీ । అగ్నే । సమిధాన - సమ్ -ఇధాన । దీదివః । జిహ్వా। చరతి । అన్తః।
౩౧౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౨
ఆసని । సః । త్వమ్ । నః। అగ్నే । పయసా । వసువిత్ - వసు -విత్ । రయిమ్ । వర్చః । దృశే ।
౩
దాః ॥ ౧ ॥

పదార్థః- **ప్రథమః** పరమాత్మ పక్షే. హే **సమిధాన** అతిశయ ప్రకాశమాన, **దీదివః** సర్వప్రకాశక **అగ్నే** జగన్నాయక పరమాత్మన్! త్వత్కృపయా **ఆసని అన్తః** అస్మాకం ముఖాభ్యన్తరే **భ్రాజన్తీ** శోభమానా **జిహ్వా** రసనా **చరతి** రసానాస్వాదయతి శబ్దానుచ్చారయతి చ. చర గతౌ భక్షణే చ, భ్వాదిః. **సః** తథావిధః **వసువిత్** ఐశ్వర్యాణాం లమ్భకః **త్వమ్**, హే **అగ్నే** పరమాత్మన్! **నః** అస్మభ్యమ్ **పయసా** జలదుగ్ధఘృతాదిరసేన సహ **రయిమ్** ధనమ్, **దృశే** దర్శనాయ. అత్ర దృశ్ ధాతోః 'దృశే విఖ్యే చ. అ. 3 ।४ ।౧౧' ఇతి తుమర్థే కే ప్రత్యయః. **వర్చః** జ్ఞానరూపం తేజశ్చ **దాః** అదాః, ప్రత్తవానసి.

అథ **ద్వితీయః** ఆచార్య పక్షే. ఆచార్యాగ్నౌ స్వాత్మానం హోతుం గురుకులమాగతాః సమిత్పాణయః శిష్యా బ్రువతే - హే **సమిధాన** జ్ఞానేన ప్రదీప్త, **దీదివః** జ్ఞానేన ప్రదీపయితః **అగ్నే** విద్వన్ ఆచార్యవర! తవ **ఆసని అన్తః** ముఖాభ్యన్తరే **భ్రాజన్తీ** శాస్త్రోపదేశప్రదానేన యశోమయీ **జిహ్వా** రసనా **చరతి**

శబ్దోచ్చారణాయ తాలుదన్తాదిషు స్థానేషు విచరతి. **సః** తాదృశో మహామహిమశాలీ, **వసువిత్** వివిధవిద్యాధనప్రదః **త్వమ్**, హే **అగ్నే** ఆచార్యవర! **నః** అస్మాకమ్ **దృశే** కర్తవ్యదర్శనాయ **పయసా** వేదజ్ఞానరూపదుగ్ధేన సహ **రయిమ్** సదాచార సమ్పత్తిమ్ **వర్చః** బ్రహ్మవర్చసం చ **దాః** ప్రదేహి.

అథ **తృతీయః** రాజపక్షే. సింహాసనారూఢం రాజానం ప్రతి ప్రజానాం వచనమిదమ్. హే **సమిధాన** రాజోచిత ప్రతాపేన దీప్యమాన, **దీదివః** యశసా ప్రజాః ప్రదీపయితః **అగ్నే** అగ్రణీః రాజన్! **ఆసని అన్తః** తవ శరాసనే **భ్రాజన్తీ** భ్రాజమానా **జిహ్వా** ప్రత్యఞ్చా **చరతి** చలతి, ఆకృష్యతే ముచ్యతే శరానస్యతి చ. **సః** తాదృశః **వసువిత్** ప్రజానాం నివాసప్రదాయకః **త్వమ్**, హే **అగ్నే** అగ్నివజ్జాజ్వల్యమాన రాష్ట్రాధిపతే! **దృశే** రాష్ట్రస్య ఖ్యాతయే **పయసా** దుగ్ధాదినా రసేన సహ **రయిమ్** ధనధాన్యాది సమ్పదమ్, **వర్చః** బ్రాహ్మం తేజశ్చ **దాః** దేహి.

అథ **చతుర్థః** యజ్ఞాగ్నిపక్షే. యజమానా ఆహుః - హే **సమిధాన** ప్రదీప్యమాన, **దీదివః** తేజసా ప్రదీపయితః **అగ్నే** యజ్ఞవహ్నే! **ఆసని అన్తః** యజ్ఞకుణ్డరూపముఖాభ్యన్తరే **భ్రాజన్తీ** భ్రాజమానా **జిహ్వా** తవ జ్వాలా **చరతి** లేలాయతే. **సః** తాదృశః **వసువిత్** వసు హవిర్ధనం విన్దతే ప్రాప్నోతీతి తథావిధః **త్వమ్**, హే **అగ్నే** యజ్ఞవహ్నే! **పయసా** వృష్టిజలేన సహ **రయిమ్** సస్యసమ్పద్రూపం బలబుద్ధిదీర్ఘాయుష్ట్వాదిరూపం చ ధనమ్, **దృశే** దర్శనాయ **వర్చః** ప్రకాశం చ **దాః** దేహి. యజ్ఞాగ్నౌ హవీంషి ప్రయచ్ఛన్తో వయం వృష్టిం సస్యసమ్పదం బలబుద్ధిస్వాస్థ్యదీర్ఘాయుష్ట్వాదికం చ లభేమహీతి భావః. ॥ ౧ ॥

ఉపనిషత్కారేణ ఋషిణా వహ్నేర్జిహ్వా ఏవం ప్రోక్తాః - కాలీ కరాలీ చ మనోజవా చ సులోహితా యా చ సుధూమ్రవర్ణా. స్ఫులిఙ్గినీ విశ్వరుచీ చ దేవీ లేలాయమానా ఇతి సప్త జిహ్వాః. ము..... ౨।౪ ఇతి. వహ్నేర్ముఖజిహ్వావర్ణనాద్ అసమ్బన్ధే సమ్బన్ధరూపోఽతిశయోక్తిరలఙ్కారః. ॥ ౧ ॥

భావార్థః-యథా జగదీశ్వరో మనుష్యేభ్యో జలదుగ్ధఘృతజ్ఞానాదికం యజ్ఞాగ్నిశ్చ వృష్టిజలబల బుద్ధిదీర్ఘాయుష్ట్వాదికం ప్రయచ్ఛతి తథైవాచార్యేణ శిష్యేభ్యో వేదవిద్యాసదాచార బ్రహ్మవర్చసాదికం ప్రదేయమ్, నృపేణ చ రాష్ట్రే బ్రహ్మక్షత్రవిశాముత్కర్షేణ ప్రజాః సుఖయితవ్యాః. ॥ ౧ ॥

౬౧౫. మొదటి ఋచ (మంత్రము) యొక్క దేవత అగ్ని. అగ్నియనుపేరుతో పరమేశ్వరుడు, ఆచార్యుడు మరియు రాజును సంబోధించబడినది.

పదార్థము :-మొదట పరమాత్మ పక్షములో :- (సమిధాన) అత్యంత ప్రకాశయుక్తుడవు (దీదివః) ఎల్లరకు ప్రాణశక్తి నిచ్చువాడవు (అగ్నే) జగన్నాయకుడవునగు ఓ పరమేశ్వరా! నీ దయవల్ల (ఆసని అన్తః) మా ముఖములందు (భ్రాజన్తీ) శోభించుచును (జిహ్వా) నాలుక (చరతి) రసముల

రుచిని తీసికొనును మరియు శబ్దముల నుచ్చరించుచుండును (సః) అట్టి (వసువిత్) ఐశ్వర్యములను ప్రాప్తి గలిగించునట్టి (త్వమ్) నీవు (అగ్నే) ఓ పరమేశ్వర! (నః) మాకు (పయసా) జలము, పాలు, పెరుగు, నేయి మున్నగు రసములతోగూడ (రయిమ్) ధనములు మరియు (దృశే) కర్తవ్య, అకర్తవ్యముల దర్శనముకొరకు (వర్చః) జ్ఞానమువంటి తేజమును (దాః) ప్రదానమొనర్చియున్నావు.

రెండవది ఆచార్యుల పక్షములో :- ఆచార్యరూప అగ్నియందు స్వయముగ ఆహుతియగుటకు గురుకులమునకు వచ్చియున్న సమిధలవంటి శిష్యులిట్లనుచున్నారు. (సమిధాన) స్వయముగ జ్ఞానముచే ప్రకాశము మరియు (దీదివః) శిష్యులను జ్ఞానముచే ప్రదీప్తమొనర్చు (అగ్నే) విద్వాంసుడవగు ఆచార్యవర్యా! నీయొక్క (ఆసని అన్తః) ముఖములో (భ్రాజన్తీ) శాస్త్రములనుపదేశించు కారణమున యశస్సుతో ధగధగమెరయుచున్న (జిహ్వా) నాలుక (చరతి) శబ్దములనుచ్చరించుటకు దవడలు, దంతములు మున్నగు స్థానములలో సంచరించుచుండును (సః) అట్టి మహిమశాలి (వసువిత్) వివిధ విద్యాధనములను ప్రాప్తింపజేయునట్టి (త్వమ్) నీవు (అగ్నే) ఓ ఆచార్యవర్యా! (నః) మాయొక్క (దృశే) కర్తవ్యదర్శనముకొరకు (పయసా) వేదజ్ఞానరూప క్షీరములతో గూడ (రయిమ్) సదాచారసంపదలను మరియు (వర్చః) బ్రహ్మవర్చస్సును (దాః) మాకు ప్రదానమొనర్చుము.

మూడవది రాజు పక్షములో :- సింహాసనముపై ఆసీనులైయున్న రాజుయెడ ప్రజలిట్లనుచున్నారు. (సమిధాన) రాజోచిత ప్రతాపముతో దేదీప్యమానుడవు (దీదివః) ప్రజలయశస్సులను ప్రదీప్తమొనర్చునట్టి (అగ్నే) అగ్రనాయకుడవగు ఓ రాజా! (ఆసని అన్తః) నీ ధనుస్సుపై (భ్రాజన్తీ) మెరియుచున్న (జిహ్వా) నారి (చరతి) నడచును. అనగా లాగబడి వదలబడి మరియు బాణములను ప్రయోగించును. (సః) అట్టి (వసువిత్) ప్రజలను నివసింపజేయునట్టి (త్వమ్) నీవు (అగ్నే) అగ్నివలె జాజ్వల్యమానుడవగు ఓ రాష్ట్రాధినాయకా (దృశే) రాష్ట్రఖ్యాతికొరకు ప్రజలకు మరియు (పయసా) పాలు, నేయి మున్నగు రసములతో గూడ (రయిమ్) ధనధాన్యములు మున్నగు సంపదలు మరియు (వర్చః) బ్రహ్మతేజము (దాః) మాకు ప్రదానమొనర్చుము.

నాలుగవది యజ్ఞాగ్ని పక్షములో :- (సమిధాన) ప్రజ్వలితము (దీదివః) యాజ్ఞికులను తేజస్సుతో ప్రజ్వలనమొనర్చునట్టి (అగ్నే) ఓ యజ్ఞాగ్నీ! (ఆసని అన్తః) యజ్ఞకుండరూప ముఖములో (భ్రాజన్తీ) ధగధగమనుచున్న (జిహ్వా) జ్వాలలవంటి నీ నాలుక (చరతి) భగభగమనుచు (సః) ఆ (వసువిత్) హవిస్సులరూపధనములను ప్రాప్తింపజేయునట్టి (త్వమ్) నీవు (అగ్నే) ఓ యజ్ఞాగ్నీ! (పయసా) వర్షజలములతోగూడ (రయిమ్) సస్యసంపదలరూపము మరియు బలము, బుద్ధి, దీర్ఘాయువు మున్నగు ధనములను (దృశే) చూచుటకు (వర్చః) ప్రకాశమును (దాః) ప్రదానమొనర్చుము. ॥౧॥

ముండకోపనిషత్తుయొక్క ఋషి అగ్నియొక్క జిహ్వల నీ ప్రకారముగ వర్ణించినాడు, కాలి, కరాలి, మనస్సువంటి వేగవతి, అత్యంత ఎరుపు, ధూమ్రవర్ణముగల, మిణుగురులను వెదజల్లు మరియు ఏడువర్ణములు కలిసియున్న ఈ ఏడు జిహ్వలు (ముం.౨-౪) అగ్నియొక్క ముఖము మరియు నాలుకల వర్ణనమొనర్చుకారణమున యజ్ఞాగ్ని పరక అర్థములందు అసంబంధములో సంబంధరూప అతిశయోక్త్యలంకారము గలదు. ॥౧॥

భావార్థము :- జగదీశ్వరుడు మనుష్యులకెటుల జలము, పాలు, నేయి, జ్ఞానము మున్నగునవి మరియు యజ్ఞాగ్ని వృష్టి, జలము, బలము, బుద్ధి, దీర్ఘాయువు మున్నగువాని నిచ్చునో, అటులనే ఆచార్యులు శిష్యులకు వేదవిద్య, సదాచారము, బ్రహ్మవర్చస్సు మున్నగువానిని ప్రదానమొనర్చవలెను. రాజు రాష్ట్రమునందు బ్రాహ్మణులు, క్షత్రియులు, వైశ్యులు మరియు శూద్రులను ఉన్నతిద్వారా ప్రజలందరను సుఖవంతులనుగానొనర్చవలెను. ॥౧॥

615. O Omniscient Illustrious and Resplendent God! Our tongue remains in the mouth becoming graceful by repeating Thy holy names. Thou who enablest us to attain all wealth and who knowest its real nature, grant us for our spiritual development the wealth of wisdom and splendour for Thy vision or Realisation. II1II

౬౧౬. ఋషిః – వామదేవః। దేవతా – ఋతుః। ఛన్దః – పఙ్క్తిః। స్వరః – పఞ్చమః.

అథ క్రతుర్దేవతా. సర్వేషా మృతూనాం రమణీయత్వమాహ.

౩ ౧ ౨ర ౩౧ ౨ర
౬౧౬. వసన్త ఇన్ను రన్త్యో గ్రీష్మ ఇన్ను రన్త్యః ।

౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర
వర్షాణ్యను శరదో హేమన్తః శిశిర ఇన్నురన్త్యః ॥ ౨ ॥

౩ ౨ ౧౨ర ౩ ౨ ౩౨ర ౩ ౧ ౨ ౧౨ర ౩౧౨ ౩
ప. వి:– వసన్తః। ఇత్ । ను । రన్త్యః। గ్రీష్మః। ఇత్ । ను । రన్త్యః। వర్షాణి । అను । శరదః। హే

౨ ౧౨ర ౧౨ర
మన్తః। శిశిరః । ఇత్ । ను । రన్త్యః॥ ౨ ॥

పదార్థః- పరమేశ్వరస్య సృష్టౌ **వసన్తః** వసన్తర్తుః **ఇత్ ను** నిశ్చయేన **రన్త్యః** రమణీయః రమయితా చ అస్తి, **గ్రీష్మః** గ్రీష్మర్తుః **ఇత్ ను** నిశ్చయేన **రన్త్యః** రమణీయః రమయితా చ అస్తి. **వర్షాణి అను** వర్షర్తుదినానామనన్తరమ్ **శరదః** శరద్దివసాః, **హేమన్తః** హేమన్త ఋతుశ్చాపి రన్త్యాః రమణీయాః రమయితారశ్చ భవన్తి. **శిశిరః** శిశిరర్తురపి **ఇత్ ను** నిశ్చయేన **రన్త్యః** రమణీయో రమయితా చ భవతి. రము క్రీడాయామ్ ఇతి ధాతోః బాహులకాత్ త్యన్ ప్రత్యయః. ॥ ౨ ॥

అత్ర 'ఇన్ను రన్త్యః' ఇత్యస్యావృత్త్యా లాటానుప్రాసః. ॥ ౨ ॥

భావార్థః- యే పరమేశ్వరవిశ్వాసినో భవన్తి తే ప్రత్యేకమృతుం రమణీయమాహ్లాదదాయకం చ మన్యమానా స్తజ్జనితమానన్దమనుభవన్తి. యే తు 'అహహ, సంతాపకో నిదాఘః, పంకబహులా ప్రావృట్, కష్టశీతో హేమన్తః' ఇత్యాదిప్రకారేణ ఛిద్రాణ్యన్విష్యన్తః సర్వానేవ ఋతూన్ ధిక్కుర్వన్తి తే ఖలు దుర్భాగ్యగ్రస్తా ఏవ. ॥ ౨ ॥

౬౧౬. ఈ మంత్రదేవత ఋతువులు. దీనిలో ఋతువుల రమణీయతను వర్ణించబడినది.

పదార్థము :- పరమేశ్వరుని సృష్టియందు (వసన్తః) వసన్తఋతువు (ఇత్ ను) నిశ్చయముగనే (రన్త్యః) రమణీయమైనది (గ్రీష్మః) గ్రీష్మఋతువు (ఇత్ ను) నిశ్చయముగనే (రన్త్యః) రమణీయమైనది. (వర్షాణి అను) వర్షముల తరువాత (శరదః) శరదృతువు దినములు మరియు (హేమన్తః) హేమంతఋతువుకూడ రమణీయమైనది (శిశిరః) శిశిరఋతువుకూడ (ఇత్ ను) నిశ్చయముగనే (రన్త్యః) రమణీయమైనది. ॥౨॥

ఈ మంత్రములో ' ఇన్తు, రన్త్యః' ల ఆవృత్తియందు లాటానుప్రాసము గలదు. ॥౨॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరునిపై విశ్వాసము గలిగియున్నవారు ప్రతిఋతువును రమణీయము మరియు ఆహ్లాదదాయకముగ నెంచుచు దానిచే ఉత్పన్నమగు ఆనందమును అనుభవించుచుందురు. కాని అబ్బో! గ్రీష్మర్తువు మహాసంతాపకరము, వర్షాకాలములో బురదయే బురద, హేమంతములో మహాచలి. కష్టదాయకముగనుండునని అనేకవిధముల దోషముల నాపాదించుచు ధిక్కరించెదరో వారు వాస్తవముగనే దురదృష్టవంతులు. ॥౨॥

616. The spring, the summer, the rainy season, the winter, the severe cold season - all seasons become pleasant and enjoyable for a true devotee of God, as he sees God's Greatness and Glory in all various seasons. II2II

౬౧౭. ఋషిః – నారాయణః। దేవతా – పురుషః। ఛన్దః – అనుష్టుప్। స్వరః – గాన్ధారః.

అథ పఞ్చానాం పురుషో దేవతా. పరమపురుషం పరమాత్మానం వర్ణయతి.

౩౧ ౨ ౩ ౧౨ ౩ ౨ ౩౧ ౨
౬౧౭. సహస్రశీర్షాః పురుషః సహస్రాక్షః సహస్రపాత్।
౨ర ౩౧ ౨ ౩౧ ౨ ౩ ౨
స భూమిం సర్వ తో వృత్వా త్యతిష్ఠద్దశా ఙ్గులమ్ ॥ ౩ ॥

౩౧ ౨ ౩౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨
ప. వి:– సహస్రశీర్షాః – సహస్ర – శీర్షాః । పురుషః । సహస్రాక్షః – సహస్ర – అక్షః ।
౩౧ ౨ ౩౧ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩౧ ౨ ౩ ౨ ౧౨ర ౩
సహస్రపాత్ – సహస్ర – పాత్ । సః । భూమిమ్ । సర్వతః । వృత్వా । అతి – అతిష్ఠత్ ।
౨ ౩ ౨
దశాఙ్గులమ్ – దశ – అఙ్గులమ్ ॥ ౩ ॥

పదార్థః- పురుషః సర్వేషామ్ అగ్రణీః, సర్వస్మిన్ జగతి పరిపూర్ణః, సర్వేషాం పాలయితా వా పరమేశ్వరః. పుర అగ్రగమనే, పౄ పాలనపూరణయోః ఇతి వా ధాతోః 'పురః కుషన్'. ఉ. ౪ ।౭౫ ఇతి కుషన్ ప్రత్యయః. **సహస్ర శీర్షాః** సహస్రాణి అసంఖ్యాతాని శీర్షాణి శిర ఉపలక్షితాని జ్ఞానాని యస్య సః. 'శీర్షంశ్ఛన్దసి. అ. ౬ ।౧ ।౬౦ ఇతి శిరః శబ్దపర్యాయః శీర్షన్ శబ్దో వేదే ప్రోక్తః, అత్ర తస్య సాన్తత్వమ్. **సహస్రాక్షః** సహస్రాణి అక్షీణి దర్శనసామర్థ్యాని యస్య సః. ఛాన్దసః సమాసాన్తోఽచ్ ప్రత్యయః. **సహస్రపాత్** సహస్రాణి అసంఖ్యాతాః పాదాః వ్యాప్తయః యస్య తాదృశశ్చ విద్యతే. సంఖ్యాసుపూర్వస్య. అ.౫ ।౪ ।౧౪౦ ఇతి పాదస్యాన్తలోపః. పరమేశ్వరస్య నిరవయవత్వాత్ అత్ర శీర్షశబ్దేన మస్తిష్కశక్తిః అక్షిశబ్దేన దర్శనశక్తిః, పాదశబ్దేన చ వ్యాపనశక్తిర్లక్ష్యతే. సోఽనన్త బుద్ధిరనన్తదర్శనః సర్వవ్యాపకశ్చ విద్యతే ఇత్యర్థః. కిఞ్చ **సః** అసౌ **భూమిమ్** పృథివీమ్ **సర్వతః** పరితః **వృత్వా** ఆవృత్య **దశాఙ్గులమ్** దశ చ తాని అంగులాని ఇన్ద్రియాణి తేషాం సమాహారః దశాఙ్గులమ్ తత్ **అతి అతిష్ఠత్** అతిక్రమ్య తిష్ఠతి, దశేన్ద్రియాణామగోచర ఇత్యర్థః. న తత్ర చక్షుర్గచ్ఛతి న వాగ్గచ్ఛతి నో మనః (కేన... ౧ ।౩) ఇత్యాది శ్రుతేః. ॥ ౩ ॥

యాస్కాచార్యః పురుషశబ్దమేవం నిర్వక్తి పురుషః పురిషాదః పురిశయః పూరయతేర్వా. పూరయత్యన్తరిత్యన్తః - పురుషమభిప్రేత్య. ''యస్మాత్ పరం నాపరమస్తి కిఞ్చిద్ యస్మాన్నాణీయో న జ్యాయోఽస్తి కిఞ్చిద్. వృక్ష ఇవ స్తబ్ధో దివి తిష్ఠత్యేకస్తేనేదం పూర్ణం పురుషేణ సర్వమ్'' ఇత్యపి నిగమో భవతి, ఇతి. నిరు...౨ ।౩.

అత్ర సహస్ర శీర్షత్వాదిరూపస్య భూమౌ సర్వత్ర వ్యాపకత్వరూపస్య చ కారణస్య సద్భావేఽపి ఇన్ద్రియగోచరత్వరూపకార్యానుత్పత్తేర్విశేషోక్తిరలఙ్కారః. ॥ ౩ ॥

భావార్థః- సర్వవిద్యం సర్వద్రష్టారం సర్వవ్యాపకం సర్వతో భూగోలమావృత్య స్థితం తథాపి వాఙ్చక్షుః శ్రోత్ర హస్తపాదాద్యగోచరం పరమపురుషం పరమాత్మానం సాక్షాత్కృత్య సర్వైరనన్తసుఖభోగః కార్యః. ॥ ౩ ॥

౬౧౭. ఈ యైదు మంత్రములదేవత పురుషుడు. ఇందు పరమపురుష పరమాత్మవర్ణన కలదు.

పదార్థము :- (పురుషః) సకలమునకు అగ్రనాయకుడు, విశ్వమంతటను పరిపూర్ణుడు మరియు సర్వపాలనకర్తయగు పరమేశ్వరుడు (సహస్రశీర్షాః) వేలాది శిరస్సులుగలవాడు, అనగా అనంతజ్ఞాని (సహస్రాక్షః) వేలాది కన్నులుగలవాడు, అనగా సర్వద్రష్ట మరియు (సహస్రపాత్) వేలాది

పాదములుగలవాడు, అనగా సర్వవ్యాపకుడు (సః) ఆయన (భూమిమ్) పృథివిని (సర్వతః) అన్నిదిశలనుండి (వృత్వా) చుట్టబడి (దశాఙ్గులమ్) దశ ఇంద్రియములను (అతి) అతిక్రమించి (అతిష్ఠత్) స్థిరమైనాడు. అనగా దశేంద్రియములకన్న పూర్వమే. [ఎచ్చటికి దృష్టియు చేరజాలదో, వాణిగాని, మనస్సుగాని చేరలేదో, అచ్చటకూడ పరమాత్మ చేరియున్నాడు. కేనోపనిషత్తు. ౧-3]॥3॥

యాస్కాచార్యుడు పురుషశబ్దమునకు నిర్వచనమొనర్చుచు 'పురియందు కూర్చుండియుండుటచే, లేక పురియందు శయనించుటచే 'పురుష'డనబడినాడు. [పురిసద్, లేక పురుష్- పురుషుడు] లేక ' ఇది పృద్ధ్యర్థకపురీ,' యనుధాతువుచే నిష్పన్నమైనది. పురీ అధ్యాయనే అని చెప్పినాడు. అన్తః పురుష 'డగు పరమాత్మను' పురుషుడని పిలచెప్పబడినదన ఆయన బ్రహ్మాండమంతటను తన శక్తిద్వార పూర్ణపరచినాడు. అనగా ఆయనకన్నపరము, లేక అపరమైన వస్తువేదియును లేదు. ఆయనకన్న గొప్ప అణువుగాని, మహావస్తువుగాని మరొకటేదియును లేదు. ఆయన ఒకే పురుషుడగు పరమేశ్వరుడు వృక్షమువలె నిశ్చలుడుగనుండి తన తేజఃస్వరూపమునందు స్థిరమైయున్నాడు. అట్టి పురుషునిచే ఈ బ్రహ్మాండమంతయును పరిపూర్ణమైయున్నది. [నిరు.౨-3]

ఈ మంత్రములో వేలకొలది శిరములుగల మున్నగువానిపంటి మరియు భూమియందు సర్వత్ర వ్యాపకమైయుండు కారణము విద్యమానమై యుండియును కనులకు కానరానట్టి కార్యముయొక్క ఉత్పత్తి యుండుటవల్ల విశేషోక్తి అలంకారము కలదు. ॥3॥

భావార్థము :- సర్వజ్ఞత్వము, సర్వద్రష్టత్వము, సర్వవ్యాపకత్వము సర్వత్ర భూగోళమును వ్యాప్తపరచి స్థితి, స్థాపితవాణి, కన్నులు చెవులు కాళ్లు మున్నగునవి చేరుటకన్న పూర్వమే అచ్చట విద్యమానమైయున్న పరమపురుషుడగు పరమాత్మయొక్క సాక్షాత్కారమొనర్చుకొని అనంత సుఖములను ప్రాప్తించుకొనుట సకల మానవులకు ఉచితమైయున్నది. ॥3॥

617. The Almighty God,, hath the power of a thousand heads, a thousand eyes, a thousand feet. Pervading the earth on every side, He transgresses the universe and sits in the heart to be realised there by pure and enlightened souls. II3II

౬౧౮. ఋషిః - నారాయణః। దేవతా - పురుషః। ఛన్దః - అనుష్టుప్। స్వరః - గాన్ధారః.

అథ పునరపి తమేవ పరమ పురుషం వర్ణయతి.

3 ౨ 3 ౨ఉ 3 ౧ ౨3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨3 ౧ ౨
౬౧౮. త్రిపాదూర్ధ్వ ఉదైత్పురుషః పాదోఽస్యేహాభవత్పునః।

౨3 ౨3క ౨ర 3 ౨ 3 ౨
తథా విష్వఙ్ వ్యక్రామ దశనా నశనే అభి ॥ ౪ ॥

ప.వి:- త్రిపాత్ - త్రి - పాత్ । ఊర్ధ్వః । ఉత్ - ఐత్ । పురుషః । పాదః । అస్య । ఇహ । అభవత్ । పునః రితి । తథా । విష్వఙ్ - వి - స్వఙ్ । వి - అక్రామత్ । అశనా - అశనే నశనా - అనశనే ఇతి । అభి ॥ ४ ॥

పదార్థః- **త్రిపాత్** త్రి - చతుర్థాంశః **పురుషః** పూర్వోక్తః పరమేశ్వరః **ఊర్ధ్వః ఉత్ - ఐత్** అస్మాజ్జగతః ఊర్ధ్వమ్ ఉద్గతోఽస్తి, **ఇహ పునః** అస్మిన్ సంసారే తు **అస్య** పూర్ణస్య పరమేశ్వరస్య **పాదః** ఏకశ్చతుర్థాంశ ఏవ **అభవత్** విద్యతే. **తథా** తేనైవ ప్రకారేణ ఏకశ్చతుర్థాంశవ్యాప్త్యా ఇత్యర్థః **వి - స్వఙ్** వివిధపదార్థాన్ సమ్యక్ ప్రాప్తః సన్. వి వివిధతయా సు సమ్యగ్ అఞ్చతీతి విష్వఙ్. **అశనానశనే అభి** చేతనాచేతనే అభిలక్ష్య. అశ్నాతి భోగాన్ భుఙ్క్తే ఇతి అశనం చేతనం తద్భిన్నమ్ అనశనం, తే అశనానశనే. **వ్యక్రామత్** విచేష్టతే, చేతనాచేతనానాం మనుష్యాది ప్రాణినామ్ అగ్ని సూర్య పవన గిరినద్యాదీనాం చ యథాయోగ్యం ప్రాణనాదివ్యాపారం స్థిత్యా దివ్యాపారం చ విధత్తే ఇతి భావ. ॥ ४ ॥

భావార్థః- చేతనా చేతనాత్మకేఽస్మిన్ జగతి యన్మహత్ కర్తృత్వం దృష్టిగోచరతాం యాతి తత్ర పరమేశ్వర సామర్థ్యస్య స్వల్పాంశ ఏవ క్రియాశీలో భవతి, పరమేశ్వరస్య వాస్తవం సామర్థ్యం స్వరూపం చ లోకాతిగం వర్తతే. ॥४॥

౬౧౧. ఈ మంత్రములో మరల అదే పరమపురుషుని వర్ణన కలదు.

పదార్థము :- (త్రిపాత్) మూడింట నాల్గవ అంశముగల (పురుషః) పైన తెలిపిన పరమేశ్వరుడు (ఊర్ధ్వః ఉత్ ఏత్) ఈ విశ్వముకన్న పైకిలేచియున్న (ఇహ పునః) ఈ విశ్వమునందు (అస్య) ఈ పరిపూర్ణ పరమేశ్వరుని (పాదః) ఒకటింట నాల్గవ అంశముమాత్రమే (అభవత్) విద్యమానమైయున్నది. (తథా) అదేవిధముగ, అనగా ౧/४ ఒకటిలో నాలుగంశములు మాత్రము వ్యాపకత్వముచే (వి.స్వఙ్) వివిధ పదార్థములందు సంపూర్ణముగ ప్రాప్తించియున్న ఆ (అశనానశనే అభి) చేతన అచేతనములను లక్ష్యమున నుంచుకొని (వ్యక్రామత్) వివిధరూపములుగా చేష్టలనొనర్చుచున్నాడు. అనగా మనుష్యులు మున్నగు ప్రాణుల మరియు అగ్ని, సూర్యుడు, పవనము, పర్వతములు, నదులు మున్నగు చేతనాచేతనములను యథాయోగ్యముగ ప్రాణములు మున్నగు వ్యాపారములను మరియు స్థితి మున్నగు వ్యాపారములను నడుపుచున్నాడు. ॥४॥

భావార్థము :- ఈ చేతన, అచేతనరూప జగమునందు ఏ మహా కర్తృత్వము దృష్టిగోచరమగుచున్నదో దానియందు పరమేశ్వరునియొక్క అల్పమగు అంశము మాత్రమే క్రియాశీలమైయున్నది. పరమేశ్వరుని వాస్తవిక సామర్థ్యము మరియు స్వరూపమైతే లోకమునందు అతిక్రాంతమైయున్నది. ॥४॥

618. God With three fourth of His grandeur rises higher than all, desperate from this world, enjoying liberation. With one fourth of His hrandeur, He creates and dissolves the universe again and again, Then pervading the animate and inanimate creation, He resides there in. II4II

౬౧౯. ఋషిః - నారాయణః। దేవతా - పురుషః। ఛన్దః - అనుష్టుప్। స్వరః - గాన్ధారః.

అథ పునరపి స ఏవ పరమ పురుషో వర్ణ్యతే.

౧ ౨ ౩ ౨ఉ ౩ ౨ ౩ ౨ఉ ౩ ౧ ౨
౬౧౯. పురుష ఏ వే దం సర్వం యద్ భూతం యచ్చ భావ్యమ్ ।
౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨
పాదోఽస్య సర్వా భూతాని త్రిపాదస్యామృతం దివి ॥ ౪ ॥

౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర
ప. వి: - పురు షః । ఏవ-ఇదమ్ । సర్వ మ్ । యత్ । భూ తమ్ । యత్ । చ । భావ్యమ్ ।
౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧
పాదః । అస్య । సర్వా । భూ తాని । త్రి పాత్ - త్రి -పాత్ । అస్య । అమృ తమ్ - అ -మృ
౨ర ౩ ౨
త మ్ । దివి ॥ ౪ ॥

పదార్థః- పురుషః ఏవ సర్వత్ర పరిపూర్ణః పరమేశ్వరః ఏవ **ఇదమ్** ప్రత్యక్షాప్రత్యక్షాత్మకమ్ **సర్వమ్** నిఖిలమ్ **యత్ భూతమ్** యద్ ఉత్పన్నమ్ **యత్ చ భావ్యమ్** యచ్చ ఉత్పత్స్యమానమ్ అస్తి, తత్సర్వమ్ అధితిష్ఠతీతి శేషః. **సర్వా** సర్వాణి **భూతాని** ఉత్పన్నాని సూర్యపృథివ్యాదీని **అస్య** పురుషాఖ్యస్య పరమేశ్వరస్య మహిమ్నః **పాదః** చతుర్థాంశమాత్రం సన్తి, **అస్య** జగత్స్రష్టుః మహిమ్నః **త్రిపాత్** త్రిచతుర్థాంశాత్మకం రూపమ్ **అమృతమ్** వినాశరహితం విద్యతే, యత్ **దివి** ద్యోతనాత్మకే మోక్షలోకే ముక్తాత్మభిరనుభూయతే. ॥ ౪ ॥

భావార్థః- భూతం వర్తమానం భావి చ సర్వం పదార్థజాతం పరమాత్మైవ రచయతి వ్యవస్థాప- యతి చ. పరమాత్మనో భౌతికలోకాతిగం తాత్త్వికం స్వరూపం చర్మచక్షుషా న ప్రత్యుత ఆభ్యన్తరచక్షుషైవ సాక్షాత్కర్తుం శక్యతే. ॥ ౪ ॥

౬౧౯. ఈ మంత్రములో పునః ఆ పరమపురుషుని వర్ణనయేకలదు.

పదార్థము :- (పురుషః ఏవ) సర్వమున పరిపూర్ణమైయున్న పరమేశ్వరుడే (ఇదమ్) ఈ ప్రత్యక్ష అప్రత్యక్షరూప (సర్వమ్) సమస్తము (యద్ భూతమ్) ఉత్పన్నమైనవన్నియును (యత్ చ భావ్యమ్) మరియు ఏవి భవిష్యత్తులో ఉత్పన్నమగునో ఆ యన్నిటికి అధిష్ఠాతయైయున్నాడు. (సర్వా) సకల (భూతాని) ఉత్పన్న సూర్యుడు, పృథివి మున్నగునవి (అస్య) ఈ పురుషపరమేశ్వరుని మహిమయొక్క-

(పాదః) చతుర్థాంశము మాత్రమే (అస్య) ఈ జగన్నిర్మాత మహిమయొక్క (త్రిపాత్) మూడింట నాల్గవ భాగము (అమృతమ్) వినాశరహితమైయున్నది. అది (దివి) ప్రకాశవంతమగు మోక్షలోకమున ముక్తాత్మలచే అనుభవించబడుచున్నది. ॥౫॥

భావార్థము :- భూతభవిష్యద్వర్తమాన సమస్త పదార్థములను పరమాత్మయే రచించినాడు. మరియు వాని వ్యవస్థనొనర్చుచున్నాడు. పరమాత్మయొక్క భౌతిక లోకములనుండి అతిక్రాంతమైయున్న తాత్త్విక స్వరూపము చర్మచక్షువులచే చూడబడదు. కాని ఆంతరిక చక్షువులతో మాత్రమే చూచుట సాధ్యమగును. ॥౫॥

619. God is in truth the Creator of all that hath been and what yet shall be; All worlds are but a part of Him. The rest lies in His Immortal Resplendent nature. II5II

౬౨౦. ఋషిః – నారాయణః। దేవతా – పురుషః। ఛన్దః – అనుష్టుప్। స్వరః – గాన్ధారః.

అథ పునస్తస్యైవ పరమపురుషస్య మహిమానమాహ.

౬౨౦. ఋష్యాదులు పూర్వము వలె ।

౧ ౨ ౩ ౨ఉ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౬౨౦. తావానస్య మహిమా తతో జ్యాయాశ్చ పూరుషః ।
౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨
ఉతామృతత్వస్యేశానో యదన్నేనాతిరోహతి ॥ ౬ ॥

౧ ౨ర ౩ ౨ ౧౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨
ప. వి:– తావాన్ । అస్య । మహిమా । తతః । జ్యాయాన్ । చ । పూరుషః । ఉత ।
౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౧౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧
అమృతత్వస్య । అ – మృతత్వస్య । ఈశానః । యత్ । అన్నేన । అతిరోహతి । అతి – రో
౨ర
హతి ॥ ౬ ॥

పదార్థః- తావాన్ తత్పరిమాణః పూర్వోక్తః **అస్య** పరమేశ్వరస్య **మహిమా** మహత్త్వమ్ అస్తి, వస్తుతస్తు **పూరుషః** స పూర్ణః పరమేశ్వరః. అత్ర 'అన్యేషామపి దృశ్యతే. అ. ౬।౩।౧౩౭' ఇతి దీర్ఘః. **తతః** తస్మాదపి **జ్యాయాన్** వర్షీయాన్ విద్యతే. **ఉత** అపి చ, సః **అమృతత్వస్య** మోక్షస్య, **యత్** యచ్చ **అన్నేన** అన్న భక్షణేన **అతిరోహతి** వర్ధతే తస్య సాంసారికస్య ప్రాణిజాతస్య చ **ఈశానః** అధిష్ఠాతా వర్తతే. ॥౬॥

భావార్థః- అవర్ణనీయః ఖలు పరమేశ్వరస్య మహిమా యః సంసారచక్ర ప్రవర్తనం మోక్షం చాప్యధితిష్ఠతి ।౬॥

౬౨౦. ఈమంత్రములో మరల అదే పరమపురుషుని వర్ణనకలదు.

పదార్థము :-(తావాన్) ఇంతటి పూర్వోక్త (అస్య) ఈ పరమేశ్వరుని (మహిమా) ఏ మహిమగలదో అదియే వాస్తవముగ (పురుషః) ఆ పూర్ణపరమేశ్వరుడు (తతః) అంతకన్నను (జ్యాయాన్) మహాగొప్పగ నున్నది. (ఉత) మరియు (సః) అట్టి (అమృతత్వస్య) మోక్షముయొక్క మరియు (యత్) ఏ (అన్నేన) అన్నమును తినుటచే (అతిరోహతి) వృద్ధియగునో అట్టి ప్రాపంచికప్రాణి సముదాయమునకు గూడ (ఈశానః) అధిష్ఠాతయై యున్నాడు. ।౬॥

భావార్థము :-పరమేశ్వరుని మహిమ సంపూర్ణముగ వర్ణింపసాధ్యముగానట్టిది. అది ప్రపంచ చక్ర ప్రవర్తనము మరియు మోక్షము ఈ రెండింటికిని అధిష్ఠాతరూపముననున్నది. ।౬॥

620. The visible and invisible universe displays His grandeur. Yea, He is Greater than this universe. He is the Lord of Immortality and what grows on earth. II6II

౬౨౧. ఋషిః – నారాయణః। దేవతా – పురుషః।

ఛన్దః – అనుష్టుప్। స్వరః – గాన్ధారః.

పరమపురుషాత్ సృష్ట్యుత్పత్తిమహ.

౧ ౨ ౩౧ ౨ ౩ ౨౩ ౨౩ ౧ ౨
౬౨౧. తతో విరాడ జాయత విరాజో అధి పూరుషః ।
౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ఉ ౩ ౧ ౨ ౩౨
స జాతో అత్యరిచ్యత పశ్చాద్భూమిమథో పురః ॥ ౭ ॥

౧౨ర ౩౨ ౩౨ ౩ ౧ ౨ ౩౧ ౨ర ౧౨ర ౧ ౨ర
ప. విః– తతః । విరాట్ । విరాట్ । అజాయత । విరాజః । విరాజః । అధి । పూరుషః ।
౩ ౨ ౧౨ర ౩ ౨ ౧ ౨ర ౧౨ర ౩ ౨
సః । జాతః । అతి – అరిచ్యత । పశ్చాత్ । భూమిమ్ । అథ – ఉ । పురః ॥ ౭ ॥

పదార్థః- తతః తస్మాదేవ నిమిత్తకారణరూపాత్ పరమపురుషాత్ పరమేశ్వరాత్.। నిమిత్తకారణేఽపి క్వచిత్ పఞ్చమీ దృశ్యతే, యథా 'అధిత్యాజ్జాయతే వృష్టిః' ఇతి మనుః. ౩ ।౭౬ । **విరాట్** విశేషేణ దేదీప్యమానం పిణ్డమ్ **అజాయత** ఉత్పన్నమ్. **పూరుషః** సర్వత్ర పూర్ణః పరమేశ్వరః ఏవ **విరాజః అధి** తద్విశేషేణ రాజమానం పిణ్డమ్ అధితిష్ఠతి స్మ. **జాతః సః** ఉత్పన్నం తత్ విరాడాఖ్యం పిణ్డమ్ **అత్యరిచ్యత** అతి రిక్తం జాతం, భూమ్యాది ఖణ్డేషు ప్రవిభక్తమ్ ఇత్యర్థః. స పరమేశ్వరః **భూమిమ్** భూమ్యాదిలోకోత్పత్తేః **పశ్చాత్** అనన్తరమ్ **అథ ఉ** అథ చ **పురః** పూర్వమ్, విద్యమానః ఆసీత్. ॥ ౭ ॥

భావార్థః- అస్మాకం సౌరమణ్డలస్య జన్మ కథం సఞ్జాతమితి మన్త్రేఽస్మిన్ వర్ణితమ్. ఆదౌ తావద్ బృహన్నీ హారికారూపం దేదీప్యమానం ప్రజ్వాల్ పిణ్డమేకముత్పన్నమ్. ఆకాశే వేగేన పరిభ్రామ్యతః తస్మాత్ కానిచిత్ ఖణ్డాని పృథగ్భూతాని. అవశిష్టో భాగః సూర్యో జాతః, పృథగ్భూతాని ఖణ్డాని చ భూమి

మంగల బుధ బృహస్పత్యాదీని సంజాతాని. ఏవమేవాన్యేషామపి సౌరమణ్డలానాముత్పత్తిర్జ్ఞాతేతి బోధ్యమ్. పరమాత్మనోఽధిష్ఠాతృత్వ ఏవ ఏతత్సర్వం సమ్పన్నమ్ ॥౭॥

౬౨౧. ఈ మంత్రములో ఆ పరమపురుషునిచేయైన సృష్ట్యుత్పత్తియొక్క వర్ణనకలదు.

పదార్థము :-(తతః) ఆ నిమిత్తకారణభూతుడగు పరమేశ్వరునినుండి (విరాట్) విశేషరూపమున దేదీప్యమానపిండము (అజాయత) ఉత్పన్నమైనది (పూరుషః) ఆ సర్వప్రపూర్ణుడైన పరమేశ్వరుడే (విరాజః అధి) ఆ విశేషరూపముచే దేదీప్యమాన పిండముయొక్క అధిష్ఠాతయైయున్నాడు. (జాతః సః) ఉత్పన్నమైన ఆ విరాట్ పిండము (అత్యరిచ్యత) భూమి మున్నగు ఖండములలో విభజితమైపోయినది. ఆ పరమేశ్వరుడు (భూమిమ్) పృథివి మున్నగు లోకముల ఉత్పత్తి (పశ్చాత్) తరువాత (అథ ఉ) మరియు (పురః) పూర్వముకూడ విరాజిల్లుచుండెను. ॥౭॥

భావార్థము :- మనసౌరమండలముయొక్క ఉత్పన్నమెటులయ్యెనదను విషయము ఈ మంత్రములో వర్ణించబడినది. ప్రారంభములో విశాలమగు నీహారిక, అనగా తెల్లని పొగమంచువంటి ఒక మహాపిండముత్పన్నమైనది. ఆకాశములో వేగముగా తిరుగుచున్నదానినుండి కొన్ని ముక్కలు వేరైపోయినవి. మిగిలినభాగము సూర్యుడైనాడు. మరియు దానినుండి వేరైపోయిన ఖండములే భూమి, మంగళుడు, బుధుడు, బృహస్పతి మున్నగునవిగాయ్యైపోయినవి. ఇదేవిధముగ ఇతరసౌరమండలముల ఉత్పత్తియును జరిగినదని ఎరుగవలెను. ఇవన్నియును పరమేశ్వరుని అధిష్ఠాతృత్వమునందే సంపన్నమైనవనియును ఎరుగవలెను. ॥౭॥

621. God creates the universe, and Lords over it. He, then pre-existent, remains aloof from the world and after wards creates the Earth and human bodies. ॥7॥

౬౨౨. ఋషిః-వామదేవః । దేవతా-ద్యావాపృథివీ ।

ఛన్దః-త్రిష్టుప్ । స్వరః- ధైవతః.

అథ ద్యావాపృథివీ దేవతే.

మాతాపితరౌ అధ్యాపికోపదేశకే వా ప్రార్థయతే.

౧౨ ౩ ౧ ౨౩ ౧
౬౨౨. మన్యే వాం ద్యావాపృథివీ సుభోజసౌ యే

౨ర ౩ ౧౨ ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨౩
అప్రథేథామమితమభి యోజనమ్ । ద్యావాపృథివీ

౧౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨
భవతం స్యోనే తే నో ముఞ్చతమంహసః ॥౮॥

౧ ౨ర ౩ ౩ ౧౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧
ప. వి:– మన్యే । వామ్ । ద్యావాపృథివీ । ద్యావా – పృథివీ ఇతి । సుభోజసౌ । సు – భో
౨ర ౧ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨ ౧ ౨ర ౧
జ సౌ । యే ఇతి । అప్ర థేథామ్ । అమి తమ్ । అ – మిమ్ । అభి । యోజ నమ్ । ద్యా
౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧౨ ౧౨ర ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ ౩
వా పృథివీ । ద్యావా –పృథివీ ఇతి భవ తమ్ । స్యోనే ఇతి – తే ఇతి । నః । ముఞ్చతమ్ ।
౧ ౨ర
అంహ్హసః ॥ ౮ ॥

పదార్థః- హే **ద్యావాపృథివీ** భూమ్యాకాశౌ ఇవ మాతాపితరౌ, అధ్యాపికోపదేశికే వా! అహమ్ **వామ్** యువామ్ **సుభోజసా** సుపాలనకర్త్ర్యౌ **మన్యే** జానామి. **యే** యే యువామ్ **అమితమ్ యోజనమ్ అభి** అపరిమితయోజన పర్యన్తమ్ **అప్రథేథామ్** యశసా ప్రఖ్యాతే స్థః. హే **ద్యావాపృథివీ** పృథివీ సూర్యౌ ఇవ మాతాపితరౌ అధ్యాపికోపదేశికే వా! యువామ్ అస్మభ్యమ్ **స్యోనే** సుఖకారిణ్యౌ **భవతమ్** జాయేథామ్. **తే** తే యువామ్ **నః** అస్మాన్ **అంహసః** పాపాత్ **ముఞ్చతమ్** మోచయతమ్ ॥ ౮ ॥

భావార్థః- మాతాపిత్రోరధ్యాపికోపదేశికయోశ్చ సకాశాత్ సచ్ఛిక్షాం సదుపదేశం చ ప్రాప్య సన్తానాః సుజ్ఞానాః శుభకర్మాణో నిష్పాపాశ్చ భవన్తు ।౮॥

౬౨౨. ఈ మంత్రమునకు ద్యావాపృథివీ దేవత, తల్లిదండ్రులచే ప్రార్థించబడినది.

పదార్థము :- (ద్యావాపృథివీ) భూమి, ఆకాశములవంటి తల్లిదండ్రులు, లేక అధ్యాపికలు మరియు ఉపదేశకులారా! నేను (వామ్) మీ యిరువుర (సుభోజసౌ) శుభపాలనకర్తను (మన్యే) ఎరుగుదును (యే) ఈ మీ యిరువురు (అమితం యోజనమ్ అభి) అనేక యోజనముల పర్యంతము (అప్రథేథామ్) యశస్సుతో, ప్రసిద్ధులు (ద్యావాపృథివీ) పృథివి మరియు సూర్యులవంటి మాతాపితరులారా! లేక అధ్యాపిక ఉపదేశకులారా! మా కొరకు మీరు (స్యోనే) సుఖదాయకులు (భవతమ్) అగుడు (తే) అట్టిమీరు ఇరువురు (నః) మమ్ము (అంహసః) పాపములనుండి (ముఞ్చతమ్) విడిపించుడు. ।౮॥

భావార్థము :- తల్లిదండ్రులు మరియు అధ్యాపిక ఉపదేశికులవద్దినుండి ఉత్తమ విద్య మరియు ఉత్తమ ఉపదేశములను పొంది చక్కని సంతానమును శ్రేష్ఠమగు జ్ఞానులు, శుభకర్మలనొనర్చువారుగ మరియు పాపరహితులుగ గావలెను. ।౮॥

622. (1) O Sun - like Illuminator God and earth-like vast Matter, I regard you both as good nourishers. It is you that expand this vast universe. Be givers of happiness to us and deliver us from sin. [Matter is the material cause of the universe, while God is the efficient cause, hence both are nourishers].

(2) O parents whose relation is that of the sun and the earth, both of you are our good nourishers. Be givers of happiness to us and make us sinless. II8II

౬౨౩. ఋషిః-వామదేవః । దేవతా-ఇన్ద్రః ।

ఛన్దః- అనుష్టుప్ । స్వరః- గాన్ధారః.

అథేన్ద్రో దేవతా. ఇన్ద్రనామ్నా పరమాత్మా వర్ణ్యతే.

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
౬౨౩. హరీ త ఇన్ద్ర శ్మశ్రూణ్యుతో తే హరితౌ హరీ ।

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
తన్త్వా స్తువన్తి కవయః పురుషాసో వనర్గవః ॥ ౯ ॥

౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ర ౧ ౨
ప. వి:- హరీ । తే । ఇన్ద్ర । శ్మశ్రూణి । ఉత - ఉ । తే । హరితౌ । హరీ । ఇతి । తమ్ ।

౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
త్వా । స్తువన్తి । కవయః । పురుషాసః । వనర్గవః ॥ ౯ ॥

పదార్థః- హే **ఇన్ద్ర** పరమైశ్వర్యవన్ పరమాత్మన్! **తే** తవ, త్వద్రచితానీత్యర్థః **శ్మశ్రూణి** కూర్చానీవ ప్రతీయమానాః సూర్యకిరణాః **హరీ** హరీణి, మాలిన్యాపహారకాణి సన్తి. అత్ర 'శేశ్ఛన్దసి బహులమ్. అ. ౬ । ౧ । ౭౦' ఇత్యనేన శేర్లుక్. **ఉత ఉ** అపి చ **తే** తవ, త్వద్రచితే **హరితౌ** పూర్వపశ్చిమరూపే ఉత్తర దక్షిణరూపే, ధ్రువోర్ధ్వారూపే వా దిశౌ. హరితః ఇతి దిఙ్నామ. నిఘం ౧ । ౬ । **హరీ** హర్యా మాలిన్యాపహారికే స్తః. అత్ర ప్రథమాద్వివచనే పూర్వసవర్ణదీర్ఘః. **తం త్వా** తాదృశమ్ అపూర్వకర్తృత్వయుక్తం త్వామ్ **వనర్గవః** వనగామినః వానప్రస్థాః. వనర్గూ వనగామినౌ ఇతి యాస్కః. నిరు. ౩ । ౧౪. **కవయః పురుషాసః** మేధావినః పురుషాః. పురుషాసః ఇత్యత్ర 'ఆజ్జసే రసుక్. అ. ౭ । ౧ । ౫౦' ఇతి జసోఽసుగాగమః. ఉకారస్య అకారాదేశశ్ఛాన్దసః. **స్తువన్తి** స్తుతివిషయీకుర్వన్తి. ॥ ౯ ॥

అత్ర 'హరీ హరీ'. ఇత్యావృత్త్యా యమకాలంకారః. 'హరీ - హరి - హరీ' ఇత్యత్ర చ వృత్త్యనుప్రాసః. సూర్యకిరణానాం శ్మశ్రునామ్నా వర్ణనాదసమ్బన్ధే సమ్బన్ధరూపోఽతిశయోక్తిరలంకారః. ॥ ౯ ॥

భావార్థః- పరమాత్మనా రచితాః సూర్యచన్ద్రతారాదిగ్విదిక్ప్రభృతయః సర్వేఽపి పదార్థా విలక్షణాస్తన్మహిమ ప్రకాశకాశ్చ సన్తి ॥ ౯ ॥

౬౨౩. ఈ మంత్రదేవత ఇంద్రుడు. ఇంద్రనామముతో పరమాత్మవర్ణన దీనియందుగలదు.

పదార్థము :-(ఇన్ద్ర) పరమైశ్వర్యశాలివగు ఓ పరమేశ్వరా! (తే) నీవు రచించిన (శ్మశ్రూణి) మీసములవలె యనిపించు సూర్యకిరణములు (హరీ) మాలిన్యములను హరించునట్టివైయున్నవి. (ఉత) మరియు (తే) నీవు రచించిన (హరితౌ) తూర్పు పడమరల, ఉత్తర దక్షిణములవలె మరియు క్రింది, పైనివంటి దిశలు (హరీ) మలినములను హరించునవియై యున్నవి. (తం త్వా) అట్టి మిమ్ము (వనర్గవః) వనములకు వెళ్లు వానప్రస్థులు (కవయః పురుషాసః) మేధావి పురుషులు (స్తువన్తి) స్తుతుల నొనర్తురు. ॥ ౯ ॥

ఈ మంత్రములో 'హరీ' అనుపదము వచ్చినందున యమకము మరియు 'హరీ, హరి, హరీ' లలో వృత్త్యనుప్రాసము అలంకారముగనున్నది. సూర్యకిరణములను 'శ్మశ్రు' అనుటయందు అసంబంధములో సంబంధరూప అతిశయోక్తి అలంకారముగలదు. ౯॥

భావార్థము :- పరమాత్మద్వారా రచించబడిన సూర్యుడు, చంద్రుడు, తారలు, దిశలు, విదిశలు మున్నగునవన్నియును పదార్థ విలక్షణములు మరియు మహిమప్రకాశములైయున్నవి. ౯॥

623. O God! Thy powers are omnipresent any Thy charming attributes of upholding and attracting are also present everywhere. Banaprasthas (Persons living in the forest) become true poets and glorify Thee. II9II

౬౨౪. ఋషిః- వామదేవః । దేవతా-ఆత్మన ఆశీః ।

ఛన్దః-అనుష్టుప్ । స్వరః-గాన్ధారః.

అథ ఆత్మనః ఆశీః అర్చః అకాజక్షతేః ।

౨ఉ ౩ ౧౨ ౩ ౨ ౩ ౨౩ ౧౨౩ ౨
౬౨౪. యద్వర్చో హిరణ్యస్య యద్వా వర్చో గవాముత ।
౩౨౩ ౧౨ ౩ ౨౩ ౧౨ ౩ ౧ ౨
సత్యస్య బ్రహ్మణో వర్చస్తేన మాసంసృజామసి ॥౧౦॥

౨ ౧౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧౨ర ౧౨ర ౩౨ ౩౧ ౨
ప. వి:- యత్ । వర్చః । హిరణ్యస్య । యత్ । వా । వర్చః । గవామ్ । ఉత । సత్యస్య ।
౧౨ర ౧౨ర ౧౨ర ౩ ౨ ౩
బ్రహ్మణః । వర్చః । తేన । మా । సమ్ సృజామసి ॥ ౧౦ ॥

పదార్థః- **యద్** అనుపమమ్ **వర్చః** తేజః **హిరణ్యస్య** సువర్ణస్య భవతి, **ఉత** అపి చ **యద్ వా** యద్ అద్భుతమ్ **వర్చః** తేజః **గవామ్** ధేనూనాం సూర్యదీధితీనాం వా భవతి, యచ్చ **సత్యస్య బ్రహ్మణః** సత్యస్య జ్ఞానస్య **వర్చః** తేజః భవతి **తేన** వర్చసా, వయమ్ **మా** అస్మాన్. అత్ర వ్యత్యయేన నః ఇత్యస్య స్థానే మా ఇత్యేకవచన ప్రయోగః. **సం సృజామసి** సంయుక్తాన్ కుర్మః. సృజవిసర్గే, 'ఇదన్తో మసి. అ. ౭ ।౧ ।౪౬' ఇతి మస ఇదన్తత్వమ్ ॥ ౧౦॥

భావార్థః- యద్ హిరణ్యే రమణీయత్వరూపం బహుమూల్యత్వరూపం చ, ధేనుషు పరోపకారిత్వరూపం, సూర్యరశ్మిషు ప్రాణప్రదానత్వరూపం, సత్యేవేదజ్ఞానే చ శుద్ధత్వరూపం తేజో భవతి తత్తేజో మనుష్యైరపి ప్రాప్తవ్యమ్ ॥ ౧౦ ॥

౬౨౪. ఈ మంత్రములో వర్చస్సును కాంక్షించబడినది.

పదార్థము :- (యత్) ఏ అనుపమ (వర్చః) తేజము (హిరణ్యస్య) బంగారమువంటిదిగ నుండునో (ఉత) మరియు (యద్ వా) ఏ అద్భుత (వర్చః) తేజము (గవామ్) గోవుల లేక సూర్యకిరణముల వంటిదై యుండునో మరియు ఎయ్యది (సత్యస్య బ్రహ్మణః) సత్యజ్ఞానముయొక్క (వర్చః) తేజముగలదో (తేన) అట్టితేజముచే (మా) మమ్ము మేము (సంసృజామసి) సంయుక్తమొనర్చెదము.॥౧౦॥

భావార్థము :- ఏ సువర్ణమునందు రమణీయత్వము మరియు బహుమూల్యత్వము, గోవులలో పరోపకారిత్వము, సూర్యకిరణములందు ప్రాణప్రదానత్వముయొక్క సత్యము, వేదజ్ఞానములో శుద్ధత్వముయొక్క తేజముండునో, అట్టి తేజమును మనుష్యులుకూడ పొందవలసియుండును. ॥౧౦॥

624. O God! Grant us the splendour of gold and the splendour of the rays of the sun. What ever is the splendour of Truth and the Veda, may I be united with all that. II10II

౬౨౫. ఋషిః- వామదేవః । దేవతా-ఇన్ద్రః ।

ఛన్దః-త్రిష్టుప్ । స్వరః-ధైవతః.

అథేన్ద్రో దేవతా. పరమాత్మానం రాజానం వా ప్రార్థయతే.

౨3 ౧౨ 3 ౨ 3 ౨ 3క ౨ర 3 ౧ ౨
౬౨౫. సహస్తన్న ఇన్ద్ర దద్ధ్యోజ ఈశే హ్యస్య మహతో విరప్శిన్ ।
౨3 ౨3 ౧ ౨ర 3 ౧౨ 3 ౨3
క్రతుం న నృమ్ణం స్థవిరం చ వాజం వృత్రేషు
౧౨3 ౧ ౨
శత్రూన్త్సహనా కృధీ నః ॥ ౧౧ ॥

౧౨ర 3 ౧౨ర ౧ ౨ర 3 ౨ 3
ప.వి:- సహః। తత్ । నః। ఇన్ద్ర । దద్ధి । ఓజః। ఈశే । హి । అస్య । మహతః। విరప్శిన్ ।
౧౨ర 3 ౨ ౧౨ర 3 ౧ ౨ర 3 ౧౨ ౧ ౨ర
వి-రప్శిన్ । క్రతుమ్ । న । నృమ్ణమ్ । స్థవిరమ్ । స్థ-విరమ్ । చ వాజ మ్ । వృత్రేషు । శత్రూ
3౧ ౨ 3 ౧ ౨ర 3
న్ । సహనా। స-హనా । కృధి । నః ॥౧౧॥

పదార్థః-హే **ఇన్ద్ర** మహావీర పరమాత్మన్ రాజన్ వా! త్వమ్ **నః** అస్మభ్యమ్ **తత్** సర్వైః స్పృహణీయమ్ **సహః** శత్రుపరాజయకరమ్ **ఓజః** అధ్యాత్మం శారీరం చ బలమ్ **దద్ధి** దేహి, **హి** యస్మాత్ హే **విరప్శిన్** మహా మహిమ! విరప్శీతి మహన్నామ. నిఘం 3 । 3. **అస్య** ఏతస్య **మహతః** మహత్త్వయుక్తస్య బలస్య, త్వమ్ **ఈశే** ఈశిషే అధీశ్వరోఽసి. త్వమ్ అస్మభ్యమ్ **క్రతుమ్ న వృష్ణ్యమ్** ప్రజ్ఞామివ బలమ్, ప్రజ్ఞాం చ బలమ్ చేత్యర్థః. క్రతురితి ప్రజ్ఞానామ. నిఘం. 3 । ౯, వృష్ణ్యం చ బలం, వృాన్ నతమ్. నిరు. ౧౧ । ౭. **స్థవిరం చ వాజమ్** ప్రచురం ఐశ్వర్యం చ దద్ధి దేహి. కిఞ్చ, **వృత్రేషు** దుష్టేషు శత్రుషు **నః** అస్మాన్ **సహనా** ప్రహార సహనశీలాన్ **శత్రూన్** శాతయితౄన్. **సహనా** ఇత్యత్ర 'సుపాం సులుక్ం. అ. ౭ । ౧ । ౩౯' ఇతి శసః ఆకారాదేశః. **కృధి** కురు ॥ ౧౧ ॥

అత్ర అర్థశ్లేషాలఙ్కారః ॥ ౧౧ ॥

భావార్థః- పరమేశ్వరస్య కృపయా, నృపతేః సాహాయ్యేన, స్వపురుషార్థేన చ వయం బలినో ధనినః శత్రువిజయినశ్చ భూయాస్మ ॥ ౧౧ ॥

౬౨౫. ఈ మంత్రమునకు ఇంద్రుడు దేవత. పరమాత్మ మరియు రాజును ప్రార్థించబడినది.

పదార్థము :- ఓ (ఇన్ద్ర) పరమాత్మా! లేక రాజా! మీరు (నః) మమ్ము (తత్) అట్టి అందరు కోరదగిన (సహః) శత్రువులను పరాజయమొనర్చుడు (ఓజః) ఆత్మిక మరియు శారీరిక బలములను (దద్ధి) ప్రసాదించుడు (హి) ఏలన (విరప్శిన్) ఓ మహామహిమాన్వితులారా! (అస్య) ఇట్టి (మహతః) గొప్ప శక్తులుగల మీరు (ఈశే) అధీశ్వరులైయున్నారు. మీరు మాకు (క్రతుం న వృష్ణ్యమ్) ప్రజ్ఞ మరియు బలమును (స్థవిరం చ వాజమ్) మరియు ప్రాచుర్య ధనమును (దద్ధి) ప్రదానము చేయుము. మరియు (వృత్రేషు) దుష్టశత్రువులయెడ (నః) మమ్ము (సహనా) ప్రహరములను సహించుకొనువారగు (శత్రూన్) నాశకర్తలనుగ (కృధి) యొనర్చుడు. ॥౧౧॥

ఈ మంత్రములో అర్థశ్లేషాలఙ్కారముగలదు. ॥౧౧॥

భావార్థము :- పరమాత్మ కృపచే, రాజు సహాయముతో మరియు మన పురుషార్థములచే మనము బలవంతులము, ధనవంతులము, శత్రువులపై విజయశీలురము గావలెను. ॥౧౧॥

625. O Great God! grant us that power of endurance and Spiritual force with which Thou rulest over this vast universe. Like intelligence, give us also wealth, lasting wisdom and even among the wicked people, grant us power to overervcome our opponents and also our internal enemies like lust, greed and anger etc. ll11ll

౬౨౬. ఋషిః- వామదేవః । దేవతా-గౌః ।

ఛన్దః-త్రిష్టుప్ । స్వరః-ధైవతః.

అథ గౌర్దేవతా. గవాం సామ్యేనేన్ద్రియాణ్యుచ్యన్తే.

౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
౬౨౬. సహర్షభాః సహవత్సా ఉదేత విశ్వా రూపాణి బిభ్రతీ ర్ద్వ్యూధ్నీః ।

౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩౨ ౩౧ ౨ర
ఉరుః పృథురయం వో అస్తు లోక ఇమా ఆ పః

౩ ౨ ౩ ౧ ౨
సుప్రపాణాఇహస్త ॥ ౧౨ ॥

౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర
ప. వి:- సహర్షభాః । సహ- ఋషభాః । సహవత్సాః । సహ-వత్సాః । ఉదేత । ఉత్- ఏత ।

౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩
విశ్వా । రూ పాణి । బిభ్ర తీః । ధ్వ్యూధ్నీః । ద్వి- ఊధ్నీః । ఉరుః । పృథుః । అయమ్ । వః ।

౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩
అస్తు । లోకః । ఇమాః । అపః । సుప్రపాణాః । సు - ప్రపాణాః । ఇహ । స్త ॥ ౧౨ ॥

పదార్థః-హే ఇన్ద్రియరూపా గావః! **సహర్షభాః** జీవాత్మరూపేణ వృషభేణ సహితాః, **సహవత్సాః** మనోరూపేణ వత్సేన చ సహితాః **విశ్వా రూపాణి** సర్వాణి చక్షుః శ్రోత్రత్వగాద్యాని నామాని **బిభ్రతీః** ధారయన్త్యః **ధ్వ్యూధ్నీః** జ్ఞానకర్మరూపేణ ఆపీనద్వయేన యుక్తాః యూయమ్ **ఉదేత** ఉద్యమం కురుత. **ఉరుః** సుదీర్ఘః **పృథుః** సువిస్తీర్ణం **అయమ్** ఏషః **లోకః** భువనమ్ **వః** యుష్మభ్యమ్ **అస్తు** భవతు. **ఇమాః** ఏతాః **సుప్రపాణాః** సుఖేన పాతుమ్ ఆస్వాదయితుం యోగ్యాః **అపః** జలానీవ ఆప్తవ్యాః రూపరసగన్ధాద్యాః విషయాః సన్తి, **ఇహ స్త** ఏషు భవత, ఇమాన్ యథా యోగ్యమ్ ఆస్వాదయధ్వమిత్యర్థః ॥ ౧౨ ॥

భావార్థః- ధేను పక్షేఽపి యోజనీయమ్. యథా గావో వృషభేణ వత్సేన చ సహ విచరన్తి, తథా ఇన్ద్రియాణ్యాత్మనా మనసా చ సహ. యథా గావః శ్వేతకృష్ణాదిరూపాణి బిభ్రతి తథేన్ద్రియాణి చక్షుః శ్రోత్రాదిరూపాణి. యథా గావః సాయంప్రాతరుభయోః కాలయోః పూర్ణో ధస్త్వేన ధ్వ్యూధ్నీః, తథేన్ద్రియాణి జ్ఞానేన కర్మణా చ. యథా గావో విస్తీర్ణేషు గోచరేషు విచరన్తి తథేన్ద్రియాణి విస్తీర్ణేషు విషయేషు. యథా గావః సుపేయాని జలాని పిబన్తి, తథేన్ద్రియాణి విషయరసాన్. ఏషామిన్ద్రియరూపాణాం గవాం సజ్జ్ఞాన - సత్కర్మరూపం పయః సంసేవ్యసతతం దైహిక్యాధ్యాత్మికీ చ పుష్టిః సర్వైః ప్రాప్తవ్యా ॥ ౧౨ ॥

అత్రాగ్నిజిహ్వా - సర్వర్తు రమణీయత్వ-పరమపురుషమహిమ- మాతాపితృ కర్తవ్య-వర్చః సహః ప్రాప్త్యాదివర్ణనాదేతద్దశత్యర్థస్య పూర్వదశత్యర్థేన సహ సంగతిరస్తి.

ఇతి షష్ఠే ప్రపాఠకే తృతీయార్ధే చతుర్థీదశతిః.

ఇతి షష్ఠేఽధ్యాయే చతుర్థః ఖణ్డః.

౬౨౬. ఈ మంత్రమునకు గోవు దేవత. గోవుల సామ్యముచే ఇంద్రియములకు చెప్పబడినది.

పదార్థము :- ఓ ఇంద్రియములనంటి (సహర్షభాః) జీవాత్మవంటి వృషభములతో (సహవత్సాః) మనస్సువంటి వత్సముతో గూడ (విశ్వా రూపాణి) కన్నులు, చెవులు, చర్మము మున్నగు విభిన్నమగు నామములను (బిభ్రతీః) ధారణమొనర్చుచు (ద్వ్యూధ్నీః) జ్ఞాన, కర్మలవంటి రెండు పాలపొదుగులతో గూడియుండి నీవు (ఉదేత) ఉద్యమించుము. (ఉరుః) అత్యంత పొడవు (పృథుః) అతివెడల్పుగల (అయమ్) ఈ (లోకః) లోకము (వః) నీ ఉపయోగముకొరకు (అస్తు) కావలెను (ఇమాః) ఈ (సుప్రపాణాః) సుఖములను అనుభవించదగిన (ఆపః) జలములవలె పొందదగిన రూప, రస, గంధములు మున్నగు ఏ విషయములుగలవో (ఇహ) వీనియందు (స్త) ఉండుము. అనగా యథాయోగ్యముగ వీనిని ఆస్వాదనమొనర్చుము. ॥౧౨॥

భావార్థము :-గోవుల పక్షములో కూడ అర్థయోజనమొనర్చుచుండవలెను. గోవులెటుల వృషభములు మరియు వత్సములతోగూడ విహరించుచుండునో, అటులనే ఇంద్రియములు ఆత్మ మరియ మనస్సుతో గూడనుండును. ఎటుల గోవులు తెలుపు, నలుపు, ఎరుపు మున్నగు వర్ణములను ధారణమొనర్చునో, అటులనే ఇంద్రియములు, కన్నులు, చెవులు మున్నగు రూపములతో నుండును. గోవులెటుల ప్రాతః సాయంకాలములందు నిండినపొదుగులుగలవిగ నుండుటవల్ల 'ద్వ్యూధ్నీ' యనబడునో అటులనే ఇంద్రియములు జ్ఞానకర్మలవంటి పొదుగుగలవి యగుటచే 'ద్వ్యూధ్నీ' యగును. గోవులెటుల విస్తీర్ణముగ మేత కంచెలలో విహరించుచుండునో అటులనే ఇంద్రియములు విస్తీర్ణవిషములందు విహరించుచుండును. గోవులెటుల పరిశుద్ధజలములను త్రాగుచుండునో, అటులనే ఇంద్రియములు విషయరసములను త్రాగుచుండును. ఈ ఇంద్రియ రూపగోవుల శ్రేష్ఠజ్ఞానము మరియు కర్మలరూప క్షీరములను సేవనమొనర్చుచు మనుష్యులు నిరంతరము శారీరిక మరియు ఆత్మిక ఉన్నతి పొందుచుండవలెను. ॥౧౨॥

ఈ దశతిలో అగ్నిజ్వాలారూప జిహ్వలు, ఋతువుల రమణీయత, పరమపురుషుడగు పరమేశ్వరుని మహిమ, మాతాపితరుల కర్తవ్యము, బ్రహ్మచర్యము మరియు బలప్రాప్తి మున్నగు విషయముల వర్ణనయుండుటవల్ల ఈ దశతి విషయములకు పూర్వదశతి విషయములతో సంగతిగలదు.

ఆరవప్రపాఠకమునందలి మూడవసగమునందలి నాల్గవదశతి సమాప్తము.

ఆరవఅధ్యాయమునందలి నాల్గవఖణ్డము సమాప్తమైనది.

626. O cows with bullocks and calves! Come to us you who are of various colours and have two udders.

Let there be vast acres of land or partures for your grazing and let there be pure water ofr you to drink.

[It is by taking cow's milk and Ghee that we can have pure intellects without which devotion is impossible.] II12II

పఞ్చమీ దశతిః

౬౨౭. ఋషిః- శతం వైఖానసాః । దేవతా-అగ్నిః- పవమానః ।

ఛన్దః-గాయత్రీ । స్వరః-షడ్జః.

తత్రాద్యాయా అగ్నిః పవమానో దేవతా. అగ్నినామ్నా పరమాత్మా

౨3 ౧ ౨ 3 ౨3 ౨3౧౨
౬౨౭. అగ్న ఆయూషి పవస ఆసువోర్జమిషం చ నః ।

3౧ ౨ 3 ౧ ౨
ఆరే బాధస్వ దుచ్ఛునామ్ ॥ ౧ ॥

౧౨ర ౧ ౨ర 3 ౨ 3 ౧ ౨ర ౧౨ర 3 ౨
ప. విః – అగ్నే । ఆయూ౨ంషి । పవసే । ఆ – సువ । ఊర్జ మ్ । ఇష మ్ । చ । నః । ఆరే ।

౨ ౧ ౨
బాధస్వ । దుచ్ఛునామ్ ॥౧॥

పదార్థః-హే **అగ్నే** అగ్రనాయక పరమాత్మన్ విద్వన్ రాజన్ వా! త్వమ్ **ఆయూంషి** అస్మాకం జీవనాని **పవసే** పవిత్రీకుర్యాః. పూఙ్ పవనే భ్వాదిః, లేటి రూపమ్. **నః** అస్మభ్యమ్ **ఊర్జమ్** బలం ప్రాణం చ. ఊర్జ బలప్రాణనయోః, చురాదిః. **ఇషం చ** విజ్ఞానం చ. ఇషగతౌ దివాదిః. గతేస్త్రయోఽర్థా జ్ఞానం గమనం ప్రాప్తిశ్చ. **ఆ సువ** సమన్తాత్ ప్రేరయ, ఆగమయ. షూ ప్రేరణే తుదాదిః. **దుచ్ఛునామ్** దుర్గతిమ్ **ఆరే** దూరమ్ **బాధస్వ** ప్రక్షిప ॥ ౧ ॥

అత్ర అర్థ శ్లేషాలఙ్కారః ॥ ౧ ॥

భావార్థః- మనుష్యైః పరమాత్మానముపాస్య, విద్వాంసౌ స్త్రీ - పురుషౌ రాజానం చ సంగత్య జీవనేషు పవిత్రతామానీయ, బలప్రాణవిజ్ఞానాదికం చ సంచిత్య దుఃఖదుర్గత్యాదయో వినాశనీయాః ॥ ౧ ॥

౬౨౭. ఈ ఋచకు అగ్ని పవమానదేవత. అగ్నినామముతో పరమాత్మ, విద్వాంసుడు, రాజుతో ప్రార్థనయొనర్చబడినది.

పదార్థము :- (అగ్నే) అగ్రనాయకులగు ఓ పరమాత్మా, విద్వాంసా, లేక రాజా! మీరు (ఆయూంషి) మా జీవితములను (పవసే) పవిత్రమొనర్చుడు (నః) మాకొరకు (ఊర్జమ్) బలము, ప్రాణములను (ఇషం చ) మరియు విజ్ఞానమును (ఆసువ) నలువైపులనుండి ప్రేరణ నొనర్చుడు. మరియు కొనితెండు (దుచ్ఛునామ్) దుర్గతులను (ఆరే) దూరమొనర్చుడు (బాధస్వ) త్రోసివేయుడు. ॥౧॥

ఈ మంత్రములో అర్థశ్లేషాలఙ్కారముగలదు. ॥౧॥

భావార్థము :- మనుష్యులు పరమాత్మ ఉపాసనయొనర్చుచు, విద్వాంసులగు స్త్రీ పురుషులు మరియు రాజుయొక్క సాంగత్యములచే జీవితములో పవిత్రతను దెచ్చుకొని బలము, ప్రాణశక్తి, విజ్ఞానము మున్నగువానిని సంచయమొనర్చుకొనుచు దుఃఖములు, దుర్గతులు మున్నగువానిని నష్టమొనర్చుకొనుచుండవలెను. ॥౧॥

627. O Omniscient God! Thou purifiest our lives. Grant us vigorous strength and knowledge. Punish adequately the violent far and near and keep all misery far away from us. ll1ll

౬౨౮. ఋషిః-విభ్రాట్ సౌర్యః । దేవతా- సూర్యః ।

ఛన్దః- జగతీ । స్వరః-నిషాదః.

అథాగ్రే సర్వాసాం సూర్యోదేవతా.

సూర్య దృష్టాన్తేన పరమాత్మా నం వర్ణయతి.

౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ఉ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౬౨౮. విభ్రాడ్ బృహత్పిబతు సోమ్యం మధ్వాయుర్దధద్యజ్ఞపతావవి

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
హ్రుతమ్ । వాతజూతో యోఽభిరక్షతి త్మనా

౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర
ప్రజాః పిపర్తి బహుధావి రాజతి ॥ ౨ ॥

3 2 3 2 3 2 3 2 1 2ర 1 2ర 1 2ర 3
ప. వి:- వి(భ్రాట్ । వి - (భ్రాట్ । బృహత్ । పిబతు । సోమ్యమ్ । మధు । ఆయుః । దధత్ । య
1 2 3 2 3 1 2ర 1 2ర 3 1 2ర 1 2ర 3 2
జ్ఞపతౌ । యజ్ఞ - పతౌ । అవి (హ్రుతమ్ । అవి (హ్రుతమ్ । వాత జూతః । వాత - జూతః । యః ।
3 1 2 3 1 2ర 1 2ర 3 2 3 2 3 2 3
అభిరక్షతి । అభి - రక్ష తి । త్మనా । (ప్రజాః । (ప్ర - జాః । పిపర్తి । బహుధా । వి । రాజతి ॥ 2 ॥

పదార్థః- **వి(భ్రాట్** సూర్యవద్ వి(భ్రాజమానః పరమాత్మా **బృహత్** మహత్ **సోమ్యమ్** జ్ఞాన కర్మరూపేణ సోమేన యుక్తమ్. అ(త సోమశబ్దాత్ 'మయే చ. అ. ४ । ४ । 138' ఇతి మయడర్థే యః (ప్రత్యయః. **మధు** మధురం భక్తిరసమ్ **పిబతు** ఆస్వాదయతు, కిఞ్చ సః **యజ్ఞపతౌ** యజమానే **అవి(హ్రుతమ్** అకుటిలమ్. హ్వృ కౌటిల్యే, '(హ్రు హ్వారేశ్ఛన్దసి. అ. 7 । 2 । 31' ఇతి ధాతోః (హ్రుః ఆదేశః. **ఆయుః** జీవనమ్ **దధత్** స్థాపయన్, భవత్వితి శేషః, **వాతజూతః** వాతేన (ప్రాణాయామేన జూతః (ప్రేరితః **యః** పరమాత్మా **త్మనా** ఆత్మనా. 'మన్త్రేష్వాఙ్యాదేరాత్మనః. అ. 6 । ४ । 141' ఇత్యాకారలోపః. **(ప్రజాః** జనాన్ **అభిరక్షతి** పరి(త్రాయతే, **పిపర్తి** శక్త్యా పూరయతి, **బహుధా** బహు(ప్రకారేణ సచ్చిదానన్దస్వరూప - నిరాకార - సర్వశక్తిమద్ - దయాల్వాదిరూపేణ **విరాజతి** విశేషేణ శోభతే చ. అ(త శ్లేషేణ సూర్యపక్షేఽప్యర్థో యోజనీయః ॥ 2 ॥

భావార్థః- యథా (భ్రాజమానః సూర్యః సముద్రాదీనాం సలిలం పిబతి తథా వి(భ్రాజమానః పరమేశ్వరః భక్తజనానాం భక్తిరసం పిబతి. యథా సూర్యో దీర్ఘాయుష్యం (ప్రయచ్ఛతి తథా పరమేశ్వరోఽకుటిలం జీవనం (ప్రయచ్ఛతి. యథా స్వాభ్యన్తరే విద్యమానైర్వనీ భూతైర్వాయుభిర్గతిమయః సూర్యో జనానభిరక్షతి, తథా యోగినాం (ప్రాణాయామాభ్యాసైర్ హృదయే (ప్రేరితః పరమేశ్వరస్తాన్ రక్షతి. యథా సూర్యః (ప్రజాః పాలయతి (ప్రతిమాసం విభిన్నరూపైశ్చ (ప్రకటీభవతి తథా పరమేశ్వరో జనాన్ పాలయతి పూరయతి వా, బహుభీ రూపైశ్చోపాసకానాం హృది (ప్రకాశతే ॥ 2 ॥

628. ఈ దశతియందలి మం(త్రములన్నిటి దేవత సూర్యుడు. ఈ మం(త్రములో సూర్యుని దృష్టాంతముతో పరమాత్మవర్ణన యొనర్చబడినది.

పదార్థము :- (వి(భ్రాట్) సూర్యునివంటి తేజస్వియగు పరమేశ్వరుడు (బృహత్) మహాగొప్ప (సోమ్యమ్) జ్ఞానము మరియు కర్మలరూప సోమముతోగూడిన (మధు) మధురమగు భక్తిరసమును (పిబతు) పానమొనర్చవలెను. మరియు వారు (యజ్ఞపతౌ) యజమానునకు (అవి(హ్రుతమ్) దీర్ఘమగు (ఆయుః) జీవనము (దధత్) (ప్రదానమొనర్చవలెను (వాతజూతః) (ప్రాణాయామముచే (ప్రేరితమగు (యః) ఏ పరమాత్మ (త్మనా) స్వయముగా ((ప్రజాః) (ప్రజలను (అభిరక్షతి) రక్షణచేయునో (పిపర్తి) వారిని శక్తిచే పూర్ణమొనర్చునో (బహుధా) సచ్చిదానందస్వరూపుడు, నిరాకారుడు, సర్వశక్తిమంతుడు

మున్నగు అనేకరూపములలో (విరాజతి) విశేషరూపములతో శోభించుచుండును. ఇచ్చట శ్లేషముతో సూర్యునిపక్షమందును అర్థయోజన నొనర్చుకొనవచ్చును. ।౨॥

భావార్థము :- తేజోవంతుడగు సూర్యుడెటుల సముద్రము మున్నగువాని జలములను పానమొనర్చునో, అటులనే తేజస్వియగు పరమేశ్వరుడు భక్తుల భక్తిరసమును త్రాగును. సూర్యుడెటుల దీర్ఘాయుష్యమును ప్రదానమొనర్చునో, అటులనే పరమేశ్వరుడు అకుంఠితజీవితమును ప్రసాదించును. మనలో విద్యమానమై ఘనీభూతమైయున్న వాయువులచే నడకయందుండు సూర్యుడెటుల మనుష్యుల రక్షణచేయుచుండునో, అటులనే యోగుల ప్రాణాయామముయొక్క అభ్యాసముద్వారా హృదయములందుప్రేరితమై పరమేశ్వరుడు యోగులను రక్షణచేయుచుండును. సూర్యుడెటుల ప్రజలను పాలించుచుండునో మరియు ప్రతిమాసమున విభిన్నరూపములందు ప్రకటమగుచుండునో, అటులనే పరమేశ్వరుడు ప్రజాపాలనమొనర్చుచు వారిని పూర్ణమొనర్చును. మరియు అనేక రూపములలో ఉపాసకుల హృదయములందు ప్రకాశితమగుచుండును. ।౨॥

628. May God Who shines like the sun accept our spiritual juice of devotion. May He grant full prolonged straight forward life to the person who performs and protects the Yajnas (acts of self sacrifice). It is God Who being full of tremendous Power guards and nourishes the subjects Himself and variously sheds His lustre everywhere. II2II

౬౨౯. ఋషిః-కృత్సః । దేవతా-సూర్యః । ఛన్దః-త్రిష్టుప్ । స్వరః-ధైవతః.

సూర్యోదయమివ పరమాత్మోదయం వర్ణయతి.

౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨
౬౨౯. చిత్రం దేవానాము దగాదనీకం చక్షుర్మిత్రస్యవరుణస్యాగ్నేః ।

౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨
ఆప్రాద్యావాపృథివీ అన్తరిక్షం సూర్య ఆత్మా జగతస్తస్థుషశ్చ ॥ ౩ ॥

౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర
ప.వి:- చిత్రమ్ । దేవానామ్ । ఉత్ - అగాత్ । అనీకమ్ । చక్షుః । మిత్రస్య । మి - త్రస్య ।
౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౧ ౨ర
వరుణస్య । అగ్నేః । ఆ । అప్రాః । ద్యావాపృథివీ ఇతి । అన్తరిక్షమ్ । సూర్యః । ఆత్మా । జగతః ।
౩ ౧ ౨ ౩
తస్థుషః । చ ॥ ౩ ॥

పదార్థః- **ప్రథమః** సూర్యపక్షే. **దేవానామ్** ప్రకాశకానాం సూర్యరశ్మీనాం **చిత్రమ్** అద్భుతమ్ చిత్రవర్ణం వా **అనీకమ్** సైన్యమ్ **ఉద్ అగాత్** ఉద్గతమ్ అస్తి, యత్ **మిత్రస్య** శరీరే ప్రాణస్య బహిశ్చ అహ్నః, **వరుణస్య** శరీరే అపానస్య బహిశ్చ రాత్రేః. ప్రాణో వై మిత్రోఽపానో వరుణః. శ.. ౮।४।౨।౬. అహర్వై మిత్రో రాత్రిర్వరుణః. ఐ.. బ్రా.. ४।౧౦. కిఞ్చ **అగ్నేః** శరీరే వాచః బహిశ్చ పార్థివాగ్నేః. వాగేవాగ్నిః. శ.. 3।౨।౨।౧3. **చక్షుః** ప్రకాశకం విద్యతే. చక్షుః ఖ్యాతేర్వా చష్టేర్వా. నిరు. ४।3. దర్శనార్థాత్ చక్షిఙ్ ధాతోః 'చక్షేః శిచ్చ. ఉ.. ౨।౧౧౯' ఇతి ఉసిః ప్రత్యయః. **సూర్యః** ఆదిత్యః **ద్యావా పృథివీ** ద్యులోకభూలోకౌ. ద్యౌశ్చ పృథివీ చ ఇతి దేవతాద్వన్ద్వే 'దివో ద్యావా. అ.. ౬।3।౨౯' ఇతి దివో ద్యావాదేశః. **అన్తరిక్షమ్** అన్తరిక్షలోకం చ **ఆ అప్రాః** ప్రకాశేన పూరితవానస్తి. స సూర్యః **జగతః** జంగమస్య మనుష్య పశు పక్ష్యాదికస్య **తస్థుషః** స్థావరస్య వృక్షపర్వతాదేశ్చ **ఆత్మా** జీవనాధారః అస్తి.

అథ ద్వితీయః పరమాత్మపక్షే. **దేవానామ్** సత్యాహింసాదీనాం దివ్యగుణానామ్ **చిత్రమ్** స్పృహణీయమ్ **అనీకమ్** సైన్యమ్ **ఉద్ అగాత్** మదీయే హృదయే ఉదితమ్ అస్తి, యత్ **మిత్రస్య** మైత్రీగుణస్య, **వరుణస్య** పాపనివారణగుణస్య, **అగ్నేః** అధ్యాత్మజ్యోతిషశ్చ **చక్షుః** ప్రకాశకః వర్తతే. హే పరమాత్మసూర్య! త్వమ్, **ద్యావాపృథివీ** దివమ్ ఆనన్దమయకోశం, పృథివీమ్ అన్నమయకోశమ్, **అన్తరిక్షమ్** మధ్యస్థం ప్రాణమయం మనోమయం విజ్ఞానమయం చ కోశమ్ **ఆ అప్రాః** స్వతేజసా పూరితవానసి, యద్వా **ద్యావాపృథివీ** దివం భూమిం చ **అన్తరిక్షమ్** మధ్యలోకం చ **ఆప్రాః** స్వయశసా పూరితవానసి. **సూర్యః** తాదృశః సూర్యవతః ప్రకాశమానః ప్రకాశకశ్చ త్వమ్ **జగతః** జంగమస్య **తస్థుషః చ** స్థావరస్య చ **ఆత్మా** అన్తర్యామీ అసి.

యాస్కమునిరిమం మన్త్రమేవం వ్యాచష్టే - చాయనీయం దేవానాముదగాదనీకం ఖ్యానం మిత్రస్య వరుణస్యాగ్నేశ్చ, అపూపురద్ ద్యావాపృథివీ చాన్తరిక్షం చ మహత్త్వేన, సూర్యా ఆత్మా జంగమస్య స్థావరస్య చ. నిరు. ౧౨।౧౬.

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః స్వభావోక్తిశ్చ ॥ 3 ॥

భావార్థః-యథా సూర్యః కిరణాన్ వికీర్య స్థావరజంగమానుపకరోతి తథా పరమేశ్వరో హృదయే దివ్యగుణాన్ వికీర్య జనానాం హితం సాధయతి ॥ 3 ॥

౬౨౯. ఈ మంత్రములో సూర్యోదయమువంటి పరమేశ్వరుని ఉదయమును వర్ణించబడినది.

పదార్థము :-మొదట సూర్యుని పక్షములో :- (దేవానామ్) ప్రకాశక సూర్యకిరణముల (చిత్రమ్) అద్భుత, లేక అనేకవర్ణముల (అనీకమ్) సేనల (ఉద్ అగాత్) ఉదయమును ప్రాప్తించుకొనినవి. అవి (మిత్రస్య) శరీరములో ప్రాణముల మరియు బయట దినముల (వరుణస్య) శరీరములో అపానముయొక్క మరియు బయట రాత్రియొక్క (అగ్నేః) శరీరములో వాణి మరియు బయట

పార్థివాగ్నిని (చక్షుః) ప్రకాశకుడైయున్నాడు (సూర్యః) సూర్యుడు (ద్యావాపృథివీ) ద్యులోక భూలోకములను (అన్తరిక్షమ్) మధ్యవర్తి అంతరిక్షలోకములను (ఆ అప్రాః) ప్రకాశముతో పరిపూర్ణమొనర్చినాడు. ఆ సూర్యుడు (జగతః) జంగమములగు మనుష్యులు, పశుపక్ష్యాదులను (తస్థుషః) స్థావరములగు వృక్షములు, పర్వతములు మున్నగువాని (ఆత్మా) జీవనాధారమైయున్నాడు.

రెండవది పరమాత్మ పక్షములో:- (దేవానామ్) సత్యము, అహింస మున్నగు దివ్యగుణములను (చిత్రమ్) కోరదగిన (అనీకమ్) సేనలు (ఉద్ అగాత్) నా హృదయములో ఉత్పన్నమైనవి. అవి (మిత్రస్య) మైత్రిగుణముల (వరుణస్య) పాపనివారక గుణముల (అగ్నేః) అధ్యాత్మజ్యోతిని (చక్షుః) ప్రకాశపరచును. పరమాత్మవంటి ఓ సూర్యా! నీవు (ద్యావాపృథివీ) ఆనందమయకోశము అన్నమయకోశములను (అన్తరిక్షమ్) మధ్యయందలి ప్రాణమయ, మనోమయ మరియు విజ్ఞానమయకోశములను (ఆ అప్రాః) నీ తేజముతో పూర్ణమొనర్చినావు. లేక (ద్యావాపృథివీ) ద్యులోక, భూలోకములను (అన్తరిక్షమ్) అంతరిక్షలోకములను (ఆ అప్రాః) నీ కీర్తిచే నింపివేసినావు. (సూర్యః) ఆ సూర్యునివలె ప్రకాశించునీవు (జగతః) జంగమముల (తస్థుషః) స్థావరముల (ఆత్మా) అంతర్యామి. ॥3॥

ఈ మంత్రములో శ్లేష మరియు స్వభావోక్తి అలఙ్కారముగలదు. ॥3॥

భావార్థము :- సూర్యుడెటుల కిరణములను వెదజల్లి స్థావర జంగమాదులకు ఉపకారమొనర్చునో అటులనే పరమేశ్వరుడు హృదయములందు దివ్యగుణములను వెదజల్లు మనుష్యులకు హితమును గలిగించుచుండును. ॥3॥

629. Wonderful God is before me He has arisen in my heart Giver of refulgene to the sun To the moon and fire Thou art. Thou pervadest the firmament And all worlds, art permanent. Thou, O God art Universal Soul To attain Thee is our only goal. II3II

౬౩౦. ఋషిః-సార్పరాజ్ఞీ । దేవతా-సూర్యః । ఛన్దః-గాయత్రీ । స్వరః-షడ్జః.

అథ గోనామ్నా సూర్యో భూలోకః పరమాత్మా జీవాత్మా స్తోతా చ వర్ణ్యతే

１ ２ర ３ １２ ３ １２ ３ ２
౬౩౦. ఆయం గౌః పృశ్నిరక్రమీదసదన్మాతరం పురః ।

３ １２ ３ １２
పితరం చ ప్రయన్స్వః ॥ ౪ ॥

౨ ౩ ౨ ౧౨ర ౩ ౧౨ర ౩ ౧౨ ౩ ౨ ౩౧౨
ప. వి: – ఆ । అయమ్ । గౌః । పృశ్నిః । అక్రమీత్ । అసదత్ । మాతరమ్ । పురః । పితరమ్ ।
౩ ౨ ౩ ౨ ౨ ౧౨
చ । ప్రయన్ । ప్ర – యన్ । స్వాఽ౩రితి ॥ ౪ ॥

పదార్థః- ప్రథమః సూర్యపక్షే. **అయమ్** ఏషః **పృశ్నిః గౌః** చిత్రవర్ణః సూర్యః. పృశ్నిః ఆదిత్యో భవతి, ప్రాశ్నుత ఏనం వర్ణ ఇతి నైరుక్తాః. సం స్పృష్టా రసాన్, సంస్పృష్టో భాసం జ్యోతిషాం, సంస్పృష్టో భాసేతి వా. గౌః ఆదిత్యో భవతి, గమయతి రసాన్, గచ్ఛత్యన్తరిక్షే. నిరు.. ౨ । ౧౪. **ఆ అక్రమీత్** పరితః క్రామ్యతి, అక్షపరిభ్రమణం కరోతీత్యర్థః. **పురః** సమక్షం స్థితః సన్ **మాతరమ్** అస్మన్మాతృభూతాం భూమిమ్ **అసదత్** ఆసీదతి, కిరణైః ప్రాప్నోతి. షద్లృ విశరణగత్యవసాదనేషు. అత్ర గత్యర్థాత్ సామాన్యార్థే లుఙ్. **పితరమ్** అస్మత్ పితృభూతమ్ **స్వః చ** అన్తరిక్షం చ **ప్రయన్** స్వరశ్మిభిః ప్రగచ్ఛన్, స్థితోఽస్మీతి శేషః.

అథ ద్వితీయో భూమణ్డలపక్షే, **అయమ్** ఏషః **పృశ్నిః** నానావర్ణః **గౌః** భూగోలః. ఇయం పృథివీ పృశ్నిః. తై.. బ్రా.. ౧ । ౪ । ౧ । ౫. ఇతి హ పృథివ్యాః పృశ్నిత్వం విజ్ఞాయతే. **ఆ అక్రమీత్** ఆ సమన్తాత్ అక్షపరిభ్రమణం కరోతి. **పురః** పశ్చిమతః పూర్వం పూర్వమ్ **పితరమ్** పితృభూతమ్ **స్వః** ఆదిత్యం పరితః. స్వః ఆదిత్యో భవతి ఇతి నిరుక్తమ్. ౨ । ౧౪. **ప్రయన్** అణ్డాకృతిమార్గే వేగేన ధావన్ **మాతరమ్** మాతృభూతమ్ అన్తరిక్షమ్, మాతుః అన్తరిక్షస్య అంకమ్ ఇత్యర్థః. మాతా అన్తరిక్షమ్, నిర్మీయన్తేఽస్మిన్ భూతాని. నిరు.. ౨ । ౮. **అసదత్** ఆసీదతి. పృథివ్యా భ్రమణమపి సూర్యస్యైవ మహత్త్వం ద్యోతయతీత్యత్రాపి మన్త్రస్య సూర్యదేవతాత్వం న వ్యాహన్యతే.

అథ తృతీయః పరమేశ్వరపక్షే, ఋచోఽస్యా వైకల్పికత్వే నాత్మదేవతాకత్వాత్. **అయమ్** ఏషః **పృశ్నిః** భాసా సంస్పృష్టః **గౌః** సర్వజ్ఞః సర్వవ్యాపీ పరమేశ్వరః. గచ్ఛతి వ్యాప్నోతి జానాతి వా సర్వమితి గౌః పరమేశ్వరః. **ఆ అక్రమీత్** పిణ్డే బ్రహ్మాణ్డే వా సర్వత్ర పాదవిక్షేపం కరోతి, అన్తర్యామిత్వేన తిష్ఠతీత్యర్థః. **మాతరమ్** అధ్యవసాయాత్మకజ్ఞానస్య నిర్మాత్రీం బుద్ధిమ్ **పురః** సమక్షమ్ **అసదత్** తిష్ఠతి, **పితరమ్** పాలకమ్ **స్వః చ** సుఖస్య భోక్తారం జీవాత్మానం చ **ప్రయన్** ప్రాప్నువన్ భవతి.

అథ చతుర్థః జీవాత్మపక్షే, **అయమ్** ఏషః **పృశ్నిః** చిత్రవిచిత్రకర్మసంస్కారః **గౌః** ప్రయత్నశీలో విజ్ఞాతా వా జీవాత్మా. గచ్ఛతి చేష్టతే జానాతి వా స గౌః ఆత్మా. **ఆ అక్రమీత్** కర్మానుసారం మానవదేహం ప్రాప్నోతి, **పురః** ప్రథమమ్ **మాతరమ్** జననీమ్, తస్యా ఉదరమ్ ఇత్యర్థః **అసదత్** గచ్ఛతి, **చ** పశ్చాచ్చ జన్మానన్తరమ్ **స్వః** విజ్ఞానప్రకాశయుక్తమ్ **పితరమ్** జనకమ్ **ప్రయన్** ప్రగచ్ఛన్ భవతి.

అథ పఞ్చమః స్తోతృపక్షే, **అయమ్** ఏషః **పృశ్నిః** చిత్రగుణోపేతః **గౌః** సూర్యవత్ జ్ఞానమయేన జ్యోతిషా యుక్తః స్తోతా. గౌరితి స్తోతృనామసు పఠితమ్. నిఘం..౩ । ౧౬. **ఆ అక్రమీత్** సర్వతః

పురుషార్థరూపం పాదవిక్షేపంకరోతి, **పురః** అగ్రే భూత్వా **మాతరమ్** వేదవాగ్రూపాం మాతరమ్ **అసదత్** ప్రాప్నోతి, తతస్తన్మాధ్యమేన **స్వః** ప్రకాశమయమ్ **పితరమ్ చ** పరమాత్మరూపం జనకం చ **ప్రయన్** ప్రాప్నువన్ భవతీతి శేషః, ప్రాప్తుం యతతే ఇత్యర్థః ॥ ౪ ॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః ॥ ౪ ॥

భావార్థః- సూర్యస్య స్థానాన్తరగతి ర్నాస్తి, సస్వధుర్యేవ పరిభ్రమతి, పృథివీమితరాంశ్చ గ్రహోపగ్రహాన్సోమ మంగలబుధ బృహస్పత్యాదీన్స్వకీయై రశ్మిభిరుపగమ్య ప్రకాశయతి. పృథివ్యాశ్చ ద్వివిధా గతిరస్తి, ప్రథమాస్వధురి యయాఽహోరాత్రౌ భవతః, ద్వితీయా చ నియత కక్షాయాం సూర్యం పరితః, యయా సంవత్సరచక్రం ప్రవర్తతే. పరమేశ్వరః సర్వవ్యాపకః సన్ శరీరస్థాన్ ఆత్మమనోబుద్ధ్యాదీన్ బ్రహ్మాణ్డస్థాంశ్చ సూర్యచన్ద్ర పృథివ్యాదీన్ సఞ్చాలయతి. జీవాత్మా శుభాశుభకర్మానుసారం మాతుర్గర్భం ప్రాప్య జన్మగృహ్ణాతి. పరమాత్మనః స్తోతా చ పురుషార్థీ భూత్వా వేదవాగ్రూపాం మాతరం పితరం పరమాత్మానం చోపగచ్ఛతి ॥ ౪ ॥

౬30. ఈ మంత్రములో సూర్యుడు, భూమి, పరమాత్మ, జీవాత్మ, స్తోతల వర్ణనకలదు.

పదార్థము :-మొదట సూర్యుని పక్షమున:- (అయమ్) ఈ (పృశ్నిః గౌః) అనేక వర్ణములుగల సూర్యుడు (ఆ అక్రమీత్) నలువైపుల అక్షపరిభ్రమణ మొనర్చుచున్నాడు (పురః) ఎదుట స్థిరమైయున్న (మాతరమ్) మాయొక్క మాతృభూమిని (అసదత్) కిరణములద్వార పొందుచున్నాడు. (చ) మరియు (పితరమ్) మనకు తండ్రివంటి (స్వః) అంతరిక్షమునుకూడ (ప్రయన్) కిరణములద్వారా చేరుకొనుచు స్థిరమైయున్నాడు.

రెండవది భూమండల పక్షమున:- (అయమ్) ఈ (పృశ్నిః) అనేకరంగుల (గౌః) భూమండలము (ఆ అక్రమీత్) తన నలుదిశలందు అక్షపరిభ్రమణమొనర్చుచున్నాడు. (పురః) పడమర దిశనుండి తూరుపు- పూర్వదిశకు (పితరమ్) తన తండ్రి (స్వః) సూర్యుని నలువైపులకు కూడ (ప్రయన్) పయనించుచు (మాతరమ్) అంతరిక్షమువంటి తల్లి ఒడియందు (అసదత్) స్థిరమైనాడు. పృథివి భ్రమణముకూడ సూర్యుని మహత్వమును ప్రకటించును. కావున ఈ పక్షమునందును మంత్రముయొక్క దేవత సూర్యుడేయగుటయందు దోషమేమియునులేదు.

మూడవది పరమేశ్వర పక్షములో :- (అయమ్) ఈ (పృశ్నిః) జ్యోతిర్మయ (గౌః) సర్వజ్ఞుడు, సర్వవ్యాపకుడగు పరమేశ్వరుడు (ఆ అక్రమీత్) శరీరమునందు మరియు బ్రహ్మాండమునందు నలుదిశలకు వెళ్ళియున్నాడు. అనగా అంతర్యామియైయున్నాడు (మాతరమ్) నిశ్చయాత్మకమగు జ్ఞానముయొక్క జననియగు బుద్ధికి (పురః) ముందుగనే (అసదత్) చేరియుండును. (చ) మరియు (పితరమ్) పాలనకర్త (స్వః) సుఖములననుభవించు జీవాత్మను (ప్రయన్) చేరుచుండును.

నాల్గవది జీవాత్మ పక్షములో:- (అయమ్) ఈ (పృశ్నిః) చిత్రవిచిత్ర కర్మల సంస్కారములతో కూడియున్న (గౌః) ప్రయత్నశాలి, విజ్ఞాతయగు జీవాత్మ (ఆ అక్రమీత్) కర్మలననుసరించి మానవశరీరమును పొందుచుండును. (పురః) మొదట (మాతరమ్) తల్లిగర్భాశయమును (అసదత్) చేరుచుండును. (చ) మరియు జన్మము తరువాత (స్వః) విజ్ఞానప్రకాశముతో (పితరమ్) తండ్రిని (ప్రయన్) ప్రాప్తించుకొనును.

ఐదవది స్తోతపక్షమున :- (అయమ్) ఇది (పృశ్నిః) ఆశ్చర్యమయగుణములు గలదియై (గౌః) జ్ఞానజ్యోతిచే సూర్యునివలె భాసిల్లుచుండు స్తోత (ఆ అక్రమీత్) నలువైపుల పురుషార్థమొనర్చుచుండును (పురః) ముందుకు సాగి (మాతరమ్) వేదవాణిరూపతల్లిని (అసదత్) చేరుచుండును. (చ) మరియు (స్వః) ప్రకాశవంతుడగు (పితరమ్) పరమాత్మవంటి తండ్రిని (ప్రయన్) చేరుటకు ప్రయత్నించును. [నిఘం. 3-౧౬]ననుసరించి 'గౌ' యనునది 'స్తోత' వాచకముగనగుచున్నది. ॥౪॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలఙ్కారముగలదు. ॥౪॥

భావార్థము :- సూర్యునిది స్థానాంతర నడకగాదు. ఆతడు తన ధురి (ఇరుసు, కక్ష) పైననే తిరుగుచుండును. మరియు పృథివి ఇతరగ్రహముల, ఉపగ్రహములగు సోమ, మంగళ, బుధ, బృహస్పతి మున్నగువానిని తన కిరణములచే కూడుకొని ప్రకాశవంతమొనర్చుకొనును. పృథివికి రెండువిధములగు నడకగలదు. మొదటిది తన స్వంత ఇరుసుపై తిరుగుచు దానిద్వార రాత్రి పగళ్ళ నేర్పరచును. రెండవది తన నియమిత కక్షయందు సూర్యుని నలువైపుల భ్రమణ మొనర్చును. దానివల్ల సంవత్సరచక్రము నడుచును. పరమేశ్వరుడు సర్వవ్యాపకుడైయుండియును శరీరమునందుగల ఆత్మ, మనస్సు, బుద్ధి మున్నగువానిని, బ్రహ్మాండమునందుగల సూర్యుడు, చంద్రుడు మరియు పృథివి మున్నగువానిని సంచాలనమొనర్చుచుండును. జీవాత్మ తన శుభాశుభకర్మలననుసరించి మాత గర్భమున ప్రవేశించి జన్మమును పొందుచుండును. మరియు పరమాత్మయొక్క స్తోత పురుషార్థపరుడై వేదవాణిరూపతల్లిని, తండ్రిని మరియు పరమాత్మను పొందుచుండును. ॥౪॥

630. (1) This Earth revolves in the space, it revolves with its mother water in its orbit. It moves round its father, the Sun.

[Water is the Mother of Earth, as Earth is produced by the mixture of the particles and remains pregnant with water. Sun is the father of the earth, as from the Sun, it derives all light and sustenance].

(2) This active seeker after Truth, goes to the river that is flowing in front of his abode, while preparing him self to go to or meditate upon his Blissful Father i.e. God. II4II

౬౩౧. ఋషిః- సార్పరాజ్ఞీ । దేవతా- సూర్యః । ఛన్దః-గాయత్రీ । స్వరః-షడ్జః.

అథ సూర్యస్య పరమాత్మనశ్చ తేజో వర్ణయతి

౩ ౧ ౨ ౩ ౨ఉ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨
౬౩౧. అన్తశ్చరతి రోచనాస్య ప్రాణాదపానతీ ।

౨ర ౩ ౧ ౨ర
వ్యఖ్యన్మహిషో దివమ్ ॥ ౨ ॥

౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ . ౩
ప.విః- అన్తరితి । చరతి । రోచనా । అస్య। ప్రాణాత్ । ప్ర - ఆనాత్ । అపానతీ అప -

౨ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర
అనతీ । వి-అఖ్యత్ । మహిషః । దివ మ్ ॥ ౨ ॥

పదార్థః- **అస్య** ఏతస్య గోః సూర్యస్య పరమాత్మనో వా **రోచనా** దీప్తిః **ప్రాణాత్** ప్రాణవ్యాపారానన్తరమ్ **అపానతీ** అపానవ్యాపారం కారయన్తీ **అన్తః** భువో హృదయస్య చాభ్యన్తరే **చరతి** విచరతి. ఏష **మహిషః** మహాన్ సూర్యః పరమేశ్వరో వా. మహిష ఇతి మహన్నామ. నిఘం.. ౩ । ౩. **దివమ్** ఆకాశం జీవాత్మానం వా **వ్యఖ్యత్** ప్రకాశయతి ॥ ౨ ॥

అత్ర అర్థశ్లేషాలఙ్కారః ॥ ౨ ॥

భావార్థః-యోఽయం ప్రాణః ప్రాణాపానవ్యానసమానోదానరూపేణ దేహేఽవస్థితః ప్రాణనాపా ననాదివ్యాపారం కురుతే తత్పరమేశ్వరమహిమ్నైవ, 'స ఉ ప్రాణస్య ప్రాణః' (కేన.. ౧ । ౨) ఇతి వచనాత్. అపి చ తద్విరచితః సూర్యోఽపి స్వరశ్మిభిః ప్రాణిభ్యః ప్రాణం ప్రయచ్ఛన్ ప్రాణాపానాదిక్రియాసు సహాయకో భవతి, 'ప్రాణః ప్రజానాముదయత్యేష సూర్యః' (ప్రశ్న.. ౧ । ౮.) ఇత్యాదిస్మరణాత్. పరమేశ్వర ఏవ సూర్యద్వారేణాకాశస్థాని పిణ్డాన్యపి ప్రకాశయతి ॥ ౨ ॥

౬౩౧. ఈ మంత్రములో సూర్యుడు మరియు పరమాత్మల తేజమును వర్ణించబడినది.

పదార్థము :- (అస్య) ఈ సూర్యుడు, లేక పరమాత్మయొక్క (రోచనా) దీప్తి (ప్రాణాత్) ప్రాణ వ్యాపారముల తరువాత (అపానతీ) తమ వ్యాపారములను నడుపుచు (అన్తః) భూమిపై, లేక హృదయములో (చరతి) నడుచుచుండును. ఈ (మహిషః) మహాన్ సూర్యుడు, లేక పరమాత్మ (దివమ్) ఆకాశమును, లేక జీవాత్మను (వ్యఖ్యత్) ప్రకాశమొనర్చును.।౨॥

ఈ మంత్రములో అర్థశ్లేషాలఙ్కారముకలదు.।౨॥

భావార్థము :- ఏ యీా ప్రాణములు అనగా ప్రాణము, అపానము, వ్యానము, ఉదానము, సమానరూపమున శరీరమునందు స్థిరమైయున్న ప్రాణ, అపాననములు మున్నగు వ్యాపారముల నొనర్చును. అది పరమేశ్వరుని మహిమ వల్లనే చేయును. ఎట్లనగా, ఉపనిషత్తుఋషి 'పరమేశ్వరుడు ప్రాణమునకు ప్రాణమై యున్నాడు (కేన.౧-౨)' అని చెప్పినాడు. పరమేశ్వరుడు రచించిన సూర్యుడుకూడ తన కిరణములద్వార ప్రాణులకు ప్రాణప్రదానమొనర్చుచు ప్రాణాపానములు మున్నగు క్రియలలో సహాయకుడైయుండును. ఎట్లన ప్రశ్నోపనిషత్తులో ఋషి ఈ సూర్యుడు ప్రజలకు ప్రాణముగనై ఉదయించును (ప్ర.౧-౮)' అని చెప్పినాడు. పరమేశ్వరుడే సూర్యునిద్వార ఆకాశమునందుగల పిండములనుకూడ ప్రకాశింపజేయుచున్నాడు. ।౫॥

631. The lustre of this fire, goes up and comes down in the space like exhalation and inhalation in the body. This great fire displays the Sun.

[Lighting is the lutre of fire. Just as Prana and Apana go up and down in the body, so does fire rise in the sky and then it comes down.]

(2) The Shining power of this God, works within all objects, giving impetus to Prana, apana and other vital energies. It is that Great God Who is giving lustre to the heavenly bodies. II5II

౬౩౨. ఋషిః-సార్పరాజ్ఞీ । దేవతా-సూర్యః । ఛన్దః-గాయత్రీ । స్వరః-షడ్జః

అథ పునరపి సూర్యః పరమాత్మా చ వర్ణ్యతే.

3 ౨ఉ 3 ౧ ౨ 3 ౧౨ 3 ౧ ౨
౬౩౨. త్రిꣳశద్ధామ వి రాజతి వాక్పతఙ్గాయ ధీయతే ।
౨3 ౨3 ౨3 ౧ ౨
ప్రతి వస్తోరహ ద్యుభిః ॥ ౬ ॥

3 ౨ ౧ ౨ర 3 ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ర ౧ ౨ర
ప.విః- త్రిꣳశత్ । ధామ । వి । రాజతి । వాక్ । పతఙ్గాయ । ధీయతే । ప్రతి । వస్తోః ।
౧ ౨ర ౧ ౨ర
అహ । ద్యుభిః ॥ ౬ ॥

పదార్థః- ఏష సూర్యః పరమాత్మా వా **త్రింశత్ ధామ** మాసస్య త్రింశత్సంఖ్యకేష్వపి అహోరాత్రేషు **వి రాజతి** విశేషేణ భాసమానో భవతి. త్రింశద్ ధామ ఇత్యత్ర 'కాలాధ్వనోరత్యన్తసంయోగే. అ.. ౨।3।౫' ఇతి ద్వితీయా. ధామ ఇత్యత్ర 'శేశ్ఛన్దసి బహులమ్. అ.. ౬।౧।౭౦' ఇతి శిలోపః. తస్మై **పతఙ్గాయ** అక్షపరిభ్రమణశీలాయ సూర్యాయ కర్మయోగినే పరమాత్మనే వా. పతతి గచ్ఛతీతి పతఙ్గః 'పతేరఙ్గచ్ పక్షిణి. ఉ.. ౧।౧౧౯' ఇతి పత ధాతోః అఙ్గచ్

ప్రత్యయః. చిత్స్వాదన్తోదాత్తత్వమ్. వాక్ వాణీ **ధీయతే** ధార్యతే, వాచా తద్గుణకర్మస్వరూపం వర్ణ్యతే ఇత్యర్థః. స సూర్యః పరమాత్మా చ **ప్రతివస్తోః** ప్రతిదినమ్. వస్తోః ఇత్యహర్నామసు పఠితమ్. నిఘం..౧।౯. **అహ** ఏవ **ద్యుభిః** కిరణైః తేజోభిర్వా, సర్వం ప్రకాశయతి ఇతి శేషః ॥ ౭ ॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః ॥ ౬ ॥

భావార్థః-యథా సూర్యః ప్రతిదినం దివ్యన్తరిక్షే భువి చ ప్రకాశతే, తథా పరమాత్మాపి స్వకృతిభిః సర్వత్ర యశసా భాసతే. తస్య సూర్యస్య పరమాత్మనశ్చ గుణకర్మాదికముపవర్ణ్య లాభాః సర్వైః ప్రాప్తవ్యాః ॥ ౬ ॥

౬౩౨. ఈ మంత్రములో మరల సూర్యుడు మరియు పరమాత్మల వర్ణనయే కలదు.

పదార్థము :- ఈ సూర్యుడు, లేక పరమాత్మ (త్రింశద్ ధామ) మాసముయొక్క ముప్పది రేయింబవళ్లయందు (వి రాజతి) విశేషరూపములో ప్రకాశించుచుండును. అట్టి (పతఙ్గాయ) అక్షముపై పరిభ్రమణమొనర్చునట్టి సూర్యునికొరకు, లేక కర్మణ్యుడగు పరమేశ్వరునికొరకు అనగా వారి గుణకర్మ స్వభావముల వర్ణనయొనర్చుటకొరకు (వాక్) వాణులను (ధీయతే) ప్రయుక్తమొనర్చబడును. ఆ సూర్యుడు మరియు పరమాత్మ (ప్రతివస్తోః) ప్రతి (అహ) దినము (ద్యుభిః) కిరణములు, లేక తేజముతో సర్వమును ప్రకాశమొనర్చుచుండును.।౬॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలఙ్కారము కలదు.।౬॥

భావార్థము :- సూర్యుడెటుల ప్రతిదినము ద్యులోకము, అంతరిక్షలోకము మరియు భూలోకములందు ప్రకాశించుచుండునో, అటులనే పరమాత్మయును తన కృతులతో సర్వత్ర యశస్సులతో ప్రకాశమానుడగుచుండును. అట్టి సూర్యుడు మరియు పరమాత్మల గుణ, కర్మలు మున్నగువానిని వర్ణించుచు ఎల్లరును లాభపడుచుండవలెను.।౬॥

632. God's Word rules supreme through out the world. The Vedas are recited for acquiring the knoledge of God. We should resolutely recite and understand the Vedas everyday with their illuminating sayings.II6II

౬౩౩. ఋషిః-ప్రస్కణ్వః కాణ్వః । దేవతా-సూర్యః ।

ఛన్దః-గాయత్రీ । స్వరః-షడ్జః,

అథ పునరపి సూర్యస్య పరమాత్మనశ్చ మహిమా వర్ణ్యతే.

౨౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧౨ ౩ ౧ ౨
౬౩౩. అప త్యే తాయవో యథా నక్షత్రా యన్త్యక్తుభిః ।

౧ ౨ ౩౧ ౨
సూరాయ విశ్వచక్షసే ॥ ౭ ॥

౧౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧౨ర ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర
ప. వి:- అప । త్యే । తాయవః । యథా । నక్షత్రా । యన్తి । అక్తుభిః । సూరాయ ।
౩౧౨ ౩౨ ౩
విశ్వచక్షసే । విశ్వ - చక్షసే ॥ ౭ ॥

పదార్థః- ప్రథమః సూర్యపక్షే. **విశ్వచక్షసే** సర్వప్రకాశకాయ **సూరాయ** సూర్యాయ, భియా తస్మై అవకాశం ప్రదాతుమివేత్యర్థః, **అక్తుభిః** రాత్రిభిః సహ. అక్తురితి రాత్రినామ. నిఘం౧।౭. **నక్షత్రా** తారావల్యః. నక్షత్రాణి ఇతి ప్రాప్తే, 'శేశ్ఛన్దసి బహులమ్' ఇతి శిలోపః. **అపయన్తి** అపగచ్ఛన్తి, నిలీయన్తే. కథమివ? **త్యే** తే, రాత్రౌ పరగృహే సన్ధిచ్ఛేదాదికం కుర్వాణాః **తాయవః యథా** తస్కరాః యథా సూర్యాగమే నిలీయన్తే తద్వదిత్యర్థః. తాయురితి స్తేననామ. నిఘం..౩।౨౪.

అథ ద్వితీయః పరమాత్మపక్షే. యదా హృదయగగనే పరమాత్మసూర్య ఉదయోన్ముఖో భవతి తదా **విశ్వచక్షసే** సర్వద్రష్ట్రే సర్వప్రకాశకాయ వా **సూరాయ** తస్మై ప్రేరకాయ పరమాత్మనే. షూ ప్రేరణే ధాతోః 'సుసూధాఞ్. ఉ..౨।౨౪' ఇతి క్రన్ ప్రత్యయః. భియా తస్మై అవకాశం ప్రదాతుమివ **త్యే** తాయవః **యథా** తే పరవిద్రావకాః తస్కరాః ఇవ **నక్షత్రా** సక్రియాః కామక్రోధలోభమోహాదయః. నక్షతేర్గతికర్మణః 'అభినక్షియజి. ఉ.. ౩ । ౧౦౫' ఇతి అత్రన్ ప్రత్యయః. **అక్తుభిః** తమోగుణవ్యాప్తిరూపాభిర్నిశాభిః సహ **అపయన్తి** అపగచ్ఛన్తి ॥ ౭ ॥

అత్రోపమాలఙ్కారః శ్లేషశ్చ ॥ ౭ ॥

భావార్థః-యథా గగనే సూర్యముదయోన్ముఖం వీక్ష్య తీవ్రప్రభాభీతా ఇవ తారాగణాశ్చోరా ఇవ నిలీయన్తే తథైవ తేజోనిధిం పరమేశ్వరం హృదయాకాశే సముద్యన్తం విలోక్య దుర్ధర్షాత్ తత్ప్రతాపాత్ త్రస్తాః కామక్రోధాదయః పలాయన్తే ॥ ౭ ॥

౬౩౩. ఈ మంత్రమందును మరల సూర్యుడు, పరమాత్మల వర్ణనయే కలదు.

పదార్థము :-మొదట సూర్యునిపక్షమున :- (విశ్వచక్షసే) సర్వప్రకాశకుడగు (సూరాయ) సూర్యునికొరకు, అనగా (అక్తుభిః) రాత్రులతోగూడ (నక్షత్రా) తారాసమూహములు (అపయన్తి) అదృశ్యమగుచుండును. ఎట్లన (త్యే) అవి ఇతరుల గృహములలో కన్నములు వేయు (తాయవః యథా) చోరులు సూర్యుడు రాగానే ఎక్కడనో దాగిపోవుచుందురు.

రెండవది పరమాత్మపక్షములో :- హృదయాకాశములో పరమాత్మరూప సూర్యోదయమగునప్పుడు (విశ్వచక్షసే) సర్వప్రకాశకుడగు (సూరాయ) ప్రేరకుడగు పరమాత్మకొరకు అనగా [భయముతో ఆయనకు స్థానము నిచ్చుటకై] అనునట్లు (త్యే తాయవః యథా) ఆ పరపీడకులగు ప్రఖ్యాతచోరులవలె (నక్షత్రా) క్రియావంతములగు కామ, క్రోధ, లోభ, మోహ మున్నగు (అక్తుభిః) తమోగుణ-వ్యాప్తివంటి రాత్రులతోగూడ (అపయన్తి) తొలగిపోవును. ॥౭॥

ఈ మంత్రములో ఉపమా మరియు శ్లేషాలఙ్కారములు గలవు. ॥౭॥

భావార్థము :- ఆకాశములో సూర్యుడు ఉదయించుటను జూచుటతోడనే ఆయన తీవ్రప్రకాశముచే భయభీతులైన తారాగణము చోరులవలె ఎటుల దాగిపోవునో అటులనే తేజనిధియగు పరమేశ్వరుడు హృదయాకాశమునందు ఉదయించుటను జూచి ఆయన దోర్దర్ష ప్రతాపముచే బలహీనపడి కామక్రోధాదులు పటాపంచలైపోవును. ॥౭॥

633. Just as at the sight of the sun which give light to the world, the stars with nights disappear; so when God Who in the Light of the world, is realised within the heart, thieves in the form of lust, anger, pride and greed etc disappear, with the night of ignorance. II7II

౬౩౪. ఋషిః- ప్రస్కణ్వః । దేవతా-సూర్యః । ఛన్దః గాయత్రీ ।స్వరః-షడ్జః.

అథ పునరపి సూర్యః పరమాత్మా చ వర్ణ్యతే.

౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩౨ ౩ ౨౩ ౧ ౨
౬౩౪. అదృశ్రన్నస్య కేతవో వి రశ్మయో జనాꣳ అను ।
౧ ౨ ౩౧ ౨
భ్రాజన్తో అగ్నయో యథా ॥ ౮ ॥

౧౨ర ౩ ౧౨ ౩౧ ౨ ౧౨ర ౧౨ర ౧ ౨ర ౩౧ ౨
ప. విః– అదృశ్రన్ । అస్య । కేతవః । వి । రశ్మయః । జనాన్ । అను । భ్రాజన్తః । అగ్నయః ।
౩
యథా ॥ ౮ ॥

పదార్థః- అస్య సూర్యస్య, తద్వద్ భాసమానస్య పరమాత్మనో వా **కేతవః** ప్రజ్ఞాపకాః **రశ్మయః** కిరణాః ప్రకాశాః వా **జనాన్ అను** జాతాన్ పదార్థాన్, ఉపాసకాన్ మనుష్యాన్ వా అనుప్రాప్య **భ్రాజన్తః** భ్రాజమానాః **అగ్నయః యథా** వహ్నయః ఇవ **వి అదృశ్రన్** విలోక్యన్తే. దృశ్ ధాతోః కర్మణి లఙర్థే లుఙి, ' ఇరితోవా. అ.. ౩।౧।౫౭' ఇతి అఙ్ 'బహులం ఛన్దసి. అ.. ౭।౧।౮' ఇతి రుడాగమః, 'ఋదృశోఽఙిగుణః. అ.. ౭।౪।౧౬' ఇతి ప్రాప్తౌ గుణాభావశ్చ ॥ ౮ ॥

అత్ర శ్లేషోపమాలఙ్కారౌ, నతూత్ప్రేక్షా కావ్యసమ్ప్రదాయే యథాశబ్దస్యోత్ప్రేక్షా వాచకత్వా స్వీకరణాత్. ॥ ౮ ॥

భావార్థః- సూర్యస్య కిరణాః యదా స్వచ్ఛేషు సువర్ణరజతతామ్రపిత్తలకాచాదిషు పతన్తి తదాతత్ర భాసమానాస్తే ప్రజ్వలద్వహ్నిసదృశాః ప్రతీయన్తే. తథైవ మనోభూమౌ పతత్ పరమేశ్వరస్య తేజోఽపి యోగిభిః ప్రజ్వలితో విభావసురివానుభూయతే ॥ ౮ ॥

౬౩౪. ఈ మంత్రములో మరల పై విషయములే యున్నవి.

పదార్థము :- (అస్య) ఈ సూర్యుని, లేక సూర్యునివలె ప్రకాశవంతుడగు పరమాత్మయొక్క (కేతవః) ప్రజ్ఞావంతమగు (రశ్మయః) కిరణముల, లేక ప్రకాశక (జనాన్ అను) ఉత్పన్న పదార్థముల, లేక ఉపాసకులను చేరి (భ్రాజమాన్తః) మెరయుచుండు (అగ్నయః యథా) అగ్నులవలె (వి అదృశ్రన్) కాన్పించుచుండును.।౮॥

ఈ మంత్రములో శ్లేష మరియు ఉపమాలఙ్కారములు గలవు. ఉత్ప్రేక్షలేదు. ఏలన కావ్య సంప్రదాయములో ఎటుల శబ్ద ఉత్ప్రేక్షావాచకముండదో అటులనే యెంచబడును.।౮॥

భావార్థము :- సూర్యకిరణములు స్వచ్ఛమగు బంగారము, వెండి, రాగి, ఇత్తడి, అద్దములు మున్నగు వానిపై బడినప్పుడు అవి ప్రకాశించుచు మండుచున్న అగ్నివలె యనిపించుచుండును. అదేవిధముగ మనోభూమిపై బడుచుండు పరమేశ్వరుని తేజమును కూడ యోగులు ప్రజ్వలించుచుండు అగ్నివలె అనుభూతినొందుచుందురు.।౮॥

634. Just as resplendent rays and fires make known the objects of this earth, similarly the powers of God and His wise devotees illumine all Objects. They give instruction to all people about them. II8II

౬౩౫. ఋషిః- ప్రస్కణ్వః కాణ్వః । దేవతా-సూర్యః ।

ఛన్దః-గాయత్రీ । స్వరః-షడ్జః.

అథ పునరపి సూర్యః పరమాత్మా చ వర్ణ్యతే.

౬౩౫. తరణిర్విశ్వదర్శతో జ్యోతిష్కృదసి సూర్య ।

విశ్వమాభాసి రోచనమ్ ॥ ౯ ॥

ప. విః- తరణిః। విశ్వదర్శతః । విశ్వ-దర్శతః । జ్యోతిష్కృత్ । జ్యోతిః - కృత్ । అసి । సూర్య । విశ్వమ్ । ఆ। భాసి । రోచనమ్ ॥ ౯ ॥

పదార్థః-**హే సూర్య** ఆదిత్యవద్ భాసమాన సర్వప్రేరక పరమాత్మన్! త్వమ్ **తరణిః** భవసాగరాత్ తారయితా, **విశ్వదర్శతః** సర్వైర్ముముక్షుభిర్ద్రష్టనీయః సర్వద్రష్టా వా, **జ్యోతిష్కృత్** వివేకఖ్యాతిరూపస్య అన్తర్జ్యోతిషః కర్తా **అసి** విద్యసే. కిఞ్చ, **విశ్వమ్** సకలమ్ **రోచనమ్** రోచమానం బ్రహ్మాణ్డమ్ **ఆభాసి** సమన్తాత్ ప్రకాశయసి.

భౌతికః సూర్యోఽపి **తరణిః** రోగేభ్యస్తారకః, **విశ్వదర్శతః** స్వప్రకాశేన సర్వేషాం పదార్థానాం దర్శయితా, **జ్యోతిష్కృత్** పృథివ్యాదిలోకేషు ప్రకాశస్య కర్తా చ అస్తి. కిఞ్చ, **విశ్వమ్** సర్వమ్ **రోచనమ్** దీప్తం మంగలబుధచన్ద్రాదికం గ్రహోపగ్రహగణమ్ ఆభాతి సమన్తాత్ ప్రకాశయతి ॥౯॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః ॥౯॥

భావార్థః- సూర్యపరమాత్మనోర్మన్త్రోక్తాన్ గుణధర్మాన్ జ్ఞాత్వా సూర్యసేవనేన రోగాద్యా నివారణీయాః, పరమాత్మధ్యానేన చ దుఃఖాని పరిహృత్య మోక్షానన్దః ప్రాపణీయః ॥౯॥

౬౩౫. ఈ మంత్రమందును పై మంత్రములవలెనే సూర్యుడు మరియు పరమాత్మవర్ణన కలదు.

పదార్థము :-(సూర్య) సూర్యునివలె తేజోమయుడవు, సర్వప్రేరకుడవగు ఓ పరమేశ్వరా! నీవు (తరణిః) భవసాగరమునుండి తరింపజేయు (విశ్వదర్శతః) ముముక్షువులెల్లరును దర్శించుకొనదగిన మరియు సర్వద్రష్ట, (జ్యోతిష్కృత్) వివేకఖ్యాతిరూప అంతర్జ్యోతిని ఉత్పన్నమొనర్చునదై (అసి) ఉన్నది. మరియు (విశ్వమ్) సమస్త (రోచనమ్) మెరయుచున్న బ్రహ్మాండమును (ఆభాసి) నలుదిశలనుండి ప్రకాశపరచుచుందువు.

భౌతిక సూర్యుడుకూడ (తరణిః) రోగములనుండి తరింపజేయువాడు (విశ్వదర్శతః) తన ప్రకాశముచే సకల పదార్థములను దర్శింపజేయువాడు మరియు (జ్యోతిష్కృత్) పృథివిమున్నగు లోకములకు ప్రకాశము నిచ్చువాడైయున్నాడు. (విశ్వమ్) సకల (రోచనమ్) ప్రదీప్తమగు మంగళ, బుధ, చంద్రుడు మున్నగు గ్రహోపగ్రహములను ప్రకాశపరచును. ॥౯॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలఙ్కారము గలదు. ॥౯॥

భావార్థము :-మానవులు సూర్యుడు మరియు పరమాత్మయొక్క మంత్రోక్తగుణకర్మలను చక్కగా దెలిసికొని సూర్యుని సేవనముద్వారా రోగములు మున్నగువానిని నివారణమొనర్చవలెను. మరియు పరమాత్మ ధ్యానముద్వారా దుఃఖములను తరిమివేసి మోక్షానందమును ప్రాప్తించుకొనవలెను. ॥౯॥

635. O God, Thou takest Thy devotees across the ocean of misery, art to be seen by the Wise and producest light and illuminest the whole universe O Divine Sun ! II9II

౬౩౬. ఋషిః- ప్రస్కణ్వః కణ్వః । దేవతా- సూర్యః ।
ఛన్దః- గాయత్రీ । స్వరః- షడ్జః.
అథ పునరపి సూర్యః పరమాత్మా చ వర్ణ్యతే.

౬౩౬. ప్రత్యఙ్ దేవానాం విశః ప్రత్యఙ్ జు దే షిమానుషాన్ ।
ప్రత్యఙ్ విశ్వం స్వర్దృశే ॥౧౦॥

ప. విః- ప్రత్యఙ్ । ప్రతి - అఙ్ । దేవానామ్ । విశః । ప్రత్యఙ్ । ప్రతి - అఙ్ । ఉత్ - ఏషి । మానుషాన్ । ప్రత్యఙ్ । ప్రతి - అఙ్ । విశ్వమ్ । స్వః । దృశే ॥౧౦॥

పదార్థః- హే పరమాత్మసూర్య! త్వమ్ **దేవానామ్** విద్యాప్రకాశకానామ్ ఆచార్యాణామ్ **విశః** ప్రజాః, అధీతవిద్యాన్ స్నాతకాన్ ఇత్యర్థః **ప్రత్యఙ్** అభిముఖో భవన్, కిఞ్చ **మానుషాన్** అన్యాన్ మననశీలాన్ జనాన్ **ప్రత్యఙ్**. అభిముఖో భవన్ **ఉదేషి** తేషామన్తఃకరణే ఆవిర్భవసి. అపి చ **విశ్వమ్** సకలం వర్ణాశ్రమధర్మపాలన కర్తారం జనమ్ **ప్రత్యఙ్** అభిముఖో భవన్ త్వమ్ **దృశే** కర్తవ్యాకర్తవ్యే ద్రష్టుమ్ **స్వః** జ్ఞానరూపం జ్యోతిః, ప్రయచ్ఛసీతి శేషః.

భౌతికః సూర్యోఽపి **దేవానాం విశః** దేవానాం పృథివ్యప్తేజోవాయ్వాకాశానాం విశః ప్రజాః మృత్పాషాణగిరిసరిద్వృక్షవనస్పత్యాద్యాః **ప్రత్యఙ్** అభిముఖో భవన్, కిఞ్చ **మానుషాన్** మనుష్యాన్ **ప్రత్యఙ్** అభిముఖో భవన్ ఉదేతి. అపి చ **విశ్వమ్** సకలం సోమమంగలబుధబృహస్పత్యాదికం గ్రహోపగ్రహజాతమ్ **ప్రత్యఙ్** అభిముఖో భవన్ **దృశే** అస్మాకం దర్శనాయ **స్వః** జ్యోతిః ప్రయచ్ఛతి ॥౧౦॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః, 'ప్రత్యఙ్' ఇత్యస్యావృత్తౌ చ లాటానుప్రాసః ॥౧౦॥

భావార్థః- యథా సూర్యః సర్వాన్ పదార్థాన్ స్వకిరణైః ప్రాప్య ప్రకాశయతి, తథా జగదీశ్వరః సకలాన్ చేతనాచేతనాన్ ప్రకాశయతి, సర్వేషాం హృది జ్ఞానప్రకాశం చ సఞ్చారయతి ॥౧౦॥

౬౩౬. ఈ మంత్రమందును పునః సూర్యుడు మరియు పరమాత్మవిషయము కలదు.

పదార్థము :- పరమాత్మరూప ఓ సూర్యుడా! నీవు (దేవానామ్) విద్యాప్రకాశకులగు ఆచార్యుల (విశః) ప్రజల అనగా విద్యలను నేర్చిన స్నాతకుల (ప్రత్యఙ్) ఎదుటికి చేరి (మానుషాన్) ఇతర మననశీల మనుష్యుల (ప్రత్యఙ్) ఎదుటికి చేరి (ఉదేషి) వారి అంతఃకరణములలో ప్రకాశించెదవు. (విశ్వమ్) సకల వర్ణాశ్రమధర్మముల పాలనమొనర్చునట్టివారి (ప్రత్యఙ్) అభిముఖమునకు చేరి నీవు (దృశే) కర్తవ్య, అకర్తవ్యములను చూచుటకొరకు (స్వః) జ్ఞానరూపజ్యోతిని ప్రదానమొనర్చుచుందువు.

భౌతిక సూర్యుడుకూడ (దేవానాం విశః) పృథివి, జలము, ప్రకాశము, వాయువు, ఆకాశమువంటి దేవతలు, ప్రజలు, మట్టి, రాళ్లు, పర్వతములు, నదులు, వృక్షములు వనస్పతులు మున్నగువాని (ప్రత్యఙ్) ఎదుటికి చేరుచు (మానుషాన్) మనుష్యుల (ప్రత్యఙ్) అభిముఖుడవగుచు ఉదయమునకు చేరుచుండును. మరియు ఆయన (విశ్వమ్) సమస్త సోమ, మంగళ, బుధ, బృహస్పతి మున్నగు గ్రహోపగ్రహముల (ప్రత్యఙ్) అభిముఖుడగుచు (దృశే) మనము చూచుటకొరకు (స్వః) జ్యోతిని ప్రసాదించుచుండును. ॥౧౦॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలఙ్కారము గలదు. 'ప్రత్యఙ్'ల అవృత్తియందు లాటానుప్రాసము కలదు. ॥౧౦॥

భావార్థము :- సూర్యుడెటుల సకల పదార్థములను తన కిరణములతో ప్రాప్తించుకొని ప్రకాశవంతమొనర్చునో, అటులనే జగదీశ్వరుడు సమస్త చేతన, అచేతనములను ప్రకాశితమొనర్చును. మరియు అందరి హృదయములలో జ్ఞానప్రకాశమును సంచారమొనర్పజేయును. ॥౧౦॥

636. O God ! Thou appearest before absolutely truthful learned persons and also before men of throughtful nature. Thou manifestest Thy glory, so that the whole world may attain happiness. Thou shinest to show the path of salvation. II10II

౬౩౭. ఋషిః- ప్రస్కణ్వః కాణ్వః । దేవతా- సూర్యః ।

ఛన్దః-గాయత్రీ । స్వరః- షడ్జః.

అథ పునరపి సూర్యః పరమాత్మా చ వర్ణ్యతే.

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
౬౩౭. యేనాపావక చక్షసా భురణ్యన్తం జనాఀ అను ।

౧ ౨ ౩ ౧ ౨
త్వం వరుణ పశ్యసి ॥ ౧౧ ॥

౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩
ప.వి:- యేన । పావక । చక్ష సా । భురణ్యన్తమ్ । జనా న్ । అను । త్వమ్ । వ రుణ ।
౧ ౨ర
పశ్యసి ॥ ౧౧ ॥

పదార్థః-హే పావక హృదయానాం పవిత్ర్యసమ్పాదక, **వరుణ** పాపనివారక ముముక్షుభిర్వరణీయ సర్వశ్రేష్ఠ సూర్యసదృశ పరమాత్మన్! త్వమ్ **భురణ్యన్తమ్** క్షిప్రం పురుషార్థం కుర్వాణం జీవాత్మానమ్. భురణ్యురితి క్షిప్రనామ. నిరు.. ౧౨ । ౨౨ **జనాన్** ఉపాసకజనాంశ్చ **యేన** అద్భుతేన **చక్షసా** జ్ఞానేన **అను** అనుగృహ్ణాసి, తేన జ్ఞానేన **త్వమ్ పశ్యసి** స్వయమపి సర్వం కిఞ్చిత్ ప్రాణినాం శుభాశుభకర్మాదికం వేత్సి.

భౌతికః సూర్యోఽపి **పావకః** శోధకః, **వరుణః** వరణీయః రోగాదినివారకశ్చ వర్తతే. సోఽపి **జనాన్** జాతాన్ ఉత్పన్నాన్ ప్రాణినః **భురణ్యన్తమ్** ధారయన్తమ్ భూమణ్డలమ్. భురణ ధారణపోషణయోః కణ్వాదిః. **యేన చక్షసా** ప్రకాశేన, **అను** అనుగృహ్ణాతి, తేన **పశ్యతి** స్వయమపి ప్రకాశితోఽస్తి ॥ ౧౧ ॥

యాస్కాచార్యో మన్త్రమిమమేవం వ్యాచష్టే- అనేన పావక ఖ్యానేన భురణ్యన్తం జనాన్ అను త్వం వరుణ పశ్యసి, తత్తే వయం స్తుమ ఇతి వాక్యశేషః. అపి వోత్తరస్యామ్ -''యేనా పావక చక్షసా భురణ్యన్తం జనాఁ అను. త్వం వరుణ పశ్యసి.'' వి ద్యామేషి రజస్పృథ్వహా మిమానో అక్తుభిః. పశ్యఞ్జన్మాని సూర్య. ఋ.. ౧ । ౫౦ । ౬,౭ [తేన చక్షసా] వ్యేషి ద్యాం రజశ్చ పృథు మహాన్తం లోకమ్, అహాని చ మిమానో అక్తుభీ రాత్రిభిః సహ పశ్యన్ జన్మాని జాతాని సూర్య. అపి వా పూర్వస్యామ్ - ''యేన పావక చక్షసా భురణ్యన్తం జనాఁ అను. త్వం వరుణ పశ్యసి. ప్రత్యఙ్ దేవానాం విశః ప్రత్యఙ్ ఙుదేషి మానుషాన్. ప్రత్యఙ్ విశ్వం స్వర్దృశే. ఋ.. ౧ । ౫౦ । ౬,౫. [తేన చక్షసా] ప్రత్యఙ్జిదం సర్వముదేషి ప్రత్యఙ్ ఇదం సర్వమభివిపశ్యసి. అపి వైతస్యామేవ.... తేన నో జనానభివిపశ్యసి.'' నిరు.. ౧౨ । ౨౧-౨౪.

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః ॥ ౧౧ ॥

భావార్థః-యథా ప్రకాశమానః సూర్యోఽన్యాన్ ప్రకాశయతి తథా జ్ఞానవాన్ పరమేశ్వరో ఽ న్యేభ్యో జ్ఞానం ప్రయచ్ఛతి ॥ ౧౧ ॥

౬౩౭. ఈ మంత్రమందును మరల సూర్యుడు, పరమేశ్వరుల వర్ణనయే కలదు.

పదార్థము :-(పావక) హృదయములను పవిత్రమొనర్చు (వరుణ) పాపనివారకుడవు, ముముక్షువులచే వరించదగినవాడవు, సర్వశ్రేష్ఠుడవగు సూర్యునివంటివాడవగు ఓ పరమేశ్వరా! నీవు (భురణ్యన్తమ్) శీఘ్రముగ పురుషార్థముల నొనర్చుచుండు జీవాత్మను మరియు (జనాన్) ఉపాసకులను

(యేన) ఏ అద్భుత (చక్షసా) జ్ఞానముచే (అను) అనుగ్రహించుచుండెదవో, అట్టి జ్ఞానముచే (త్వమ్) నీవు (పశ్యసి) స్వయముగ సమస్త ప్రాణుల శుభాశుభకర్మలు మున్నగువానిని ఎరుగుదువు.

భౌతిక సూర్యుడుకూడ (పావకః) శోధకుడు (వరుణః) రోగవములు మున్నగువాని నివారకుడైయున్నాడు. మరియు అట్టి (జనాన్) ఉత్పన్నప్రాణులను (భురణ్యన్తమ్) ధారణమొనర్చునట్టి భూమండలమును (యేన) ఏ (చక్షసా) ప్రకాశముచే (అను) అనుగ్రహించునో, దానిచే అది (పశ్యతి) స్వయముగనే ప్రకాశించుచున్నది.॥౧౧॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలఙ్కారము కలదు.॥౧౧॥

భావార్థము :- ప్రకాశవంతుడగు సూర్యుడెటుల ఇతరములను కూడ ప్రకాశవంతమొనర్చునో, అటులనే జ్ఞానస్వరూపుడగు పరమేశ్వరుడు ఇతరులకు జ్ఞానము నిచ్చుచుండును.॥౧౧॥

637. O God! With the same loving eye, wherewith Thou loikest upon a guardian or nourisher of men, look Thou upon us, so that we may follow in Thy wake. II11II

౬౩౮. ఋషిః- ప్రస్కణ్వః కాణ్వః । దేవతా- సూర్యః ।

ఛన్దః- గాయత్రీ । స్వరః- షడ్జః.

అథ పునరపి సూర్యః పరమాత్మా చ వర్ణ్యతే.

౧ ౨ర౩ ౧౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩౧౨
౬౩౮. ఉద్ ద్యామే షి రజః పృథ్వహా మిమానో అక్తుభిః ।
౨౩ ౧ ౨
పశ్యఞ్జన్మాని సూర్య ॥ ౧౨ ॥

౨ ౩ ౧౨ర ౩ ౨ ౧౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩౧ ౨
ప. విః- ఉత్ । ద్యామ్ । ఏషి । రజః । పృథు। అహా । అ - హా । మిమానః । అక్తుభిః ।
౧౨ర ౧౨ర ౩
పశ్యన్ । జన్మాని । సూర్య ॥ ౧౨॥

పదార్థః- హే **సూర్య** చరాచరాన్తర్యామిన్ సూర్య సదృశ జగదీశ్వర! త్వమ్ **అక్తుభిః** ప్రలయరాత్రిభిః సహ **అహా** అహాని సృష్టిరూపాణి దివాని **మిమానః** నిర్మిమాణః, అనుపస్పృష్టోఽపి

'మాఙ్ మానే శబ్దే చ' ఇతి ధాతుర్నిర్మాణార్థే దృశ్యతే. **జన్మాని** ప్రాణినాం పూర్వాపరాణి జనూంషి **పశ్యన్** జానన్ **పృథు** యశోమయమ్. ప్రథ ప్రఖ్యానే. **రజః** లోకమ్ **ద్యామ్** దీప్తిమయం బ్రహ్మాణ్డమ్ **ఉద్ ఏషి** ఉద్గమయసి, సఞ్చాలయసీత్యర్థః. 'ఇణ్ గతౌ' అత్ర ణ్యర్థగర్భః. భౌతికః సూర్యోఽపి **అక్తుభిః** రాత్రిభిః సహ, **అహా** అహాని **మిమానః** నిర్మిమాణః **జన్మాని** జాతాని వస్తూని **పశ్యన్** ప్రకాశయన్ **పృథు** విస్తీర్ణమ్ **రజః** లోకమ్ **ద్యామ్** దివమ్, విస్తీర్ణే లోకే దివి ఇత్యర్థః, **ఉదేతి** ఉద్గతోఽస్తి ॥౧౨॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః ॥౧౨॥

భావార్థః- సౌరలోకే పరమాత్మనా సఞ్చాలితః సూర్య ఏవాహోరాత్రపక్షమాసఋత్వయనసంవత్సరచక్రం ప్రవర్తయతి సర్వాణి ప్రకాశయతి చ. పరమాత్మాఽపి ప్రలయరాత్ర్యనన్తరం సృష్టిరూపం బ్రాహ్మం దివసం రచయతి, జన్మని జన్మని కృతాని జనానాం శుభాశుభకర్మాణి చ పశ్యన్ తేభ్యః శుభాశుభాని ఫలాని దదాతి ॥౧౨॥

౬౩౮. ఈ మంత్రములో మరల సూర్యుడు, పరమాత్మల వర్ణనయే కలదు.

పదార్థము :- (సూర్య) చరాచరములలో అంతర్యామిగ నున్న ఓ జగదీశ్వరా! నీవు (అక్తుభిః) ప్రళయ రాత్రులతోగూడ (అహా) సృష్టిరూపదినములను (మిమానః) రచించుచు మరియు (జన్మాని) ప్రాణుల పూర్వాపరజన్మములను (పశ్యన్) ఎరుగుచు (పృథ) యశోవంతమగు (రజః) లోకములను (ద్యామ్) ప్రకాశపూర్ణమగు బ్రహ్మాండమును (ఉద్ ఏషి) సంచాలనమొనర్చుచుందువు.

భౌతిక సూర్యుడుకూడ (అక్తుభిః) రాత్రులతోగూడ (అహా) దినములను (మిమానః) రచించుచు మరియు (జన్మాని) ఉత్పన్నపదార్థములను (పశ్యన్) ప్రకాశవంతమొనర్చుచు (పృథు) విస్తీర్ణ (రజః) లోకమగు (ద్యామ్) ద్యులోకములో (ఉదేతి) ఉదయించును.॥౧౨॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలఙ్కారము గలదు.॥౧౨॥

భావార్థము :- సౌరలోకములో పరమాత్మచే నడుపబడుచున్న సూర్యుడే దినములు, రాత్రులు, పక్షములు, మాసములు, ఋతువులు, అయనములు, సంవత్సరములు మున్నగువాని చక్రమును నడుపుచుండును. మరియు సర్వమును ప్రకాశితమొనర్చును. పరమాత్మకూడ ప్రళయరాత్రి తరువాత సృష్టిరూప బ్రహ్మదినములను రచించును. మరియు మనుష్యులు జన్మజన్మాంతరములలో చేసియున్న శుభాశుభకర్మల ఫలములను ప్రదాన మొనర్చుచుండును.॥౧౨॥

638. O God ! Thou illuminest the heaven and the vast middle regions, creating days with the nights. Thou seest the actions of all creatures. Thou art Omniscient. II12II

౬౩౯. ఋషిః-ప్రస్కణ్వః కాణ్వః । దేవతా-సూర్యః ।

ఛన్దః-గాయత్రీ । స్వరః-షడ్జః.

అథ సూర్యో జీవాత్మా పరమాత్మా చ వర్ణ్యతే.

౧ ౨ ౩౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩క ౨ర
౬౩౯. అయుక్త సప్త శున్ధ్యువః సూరో రథస్య న ప్ర్యః ।

౧ ౨ ౩ ౧ ౨
తాభిర్యాతి స్వయుక్తిభిః ॥౧౩॥

౧ ౨ర ౩౨ ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩క ౨ ౧ ౨ర ౩
ప.విః- అయుక్త । సప్త । శున్ధ్యువః । సూరః । రథస్య । న ప్ర్యః । తాభిః । యాతి ।
౧ ౨ర ౩
స్వయుక్తిభిః స్వ - యుక్తిభిః ॥ ౧౩ ॥

పదార్థః- ప్రథమః సూర్యపక్షే. **సూరః** సూర్యః **రథస్య** సౌరమణ్డలరూపస్య రథస్య **నప్త్ర్యః** నప్త్రీః న పాతయిత్రీః. అత్ర ఛాన్దసః పూర్వ సవర్ణదీర్ఘాభావః. **సప్త** సప్తసంఖ్యాకాః **శున్ధ్యువః** శున్ధ్యాః శోధికాః దీధితీః. అత్ర 'ఇయఙువఙ్ప్రకరణే తన్వాదీనాం ఛన్దసి బహులముపసంఖ్యానమ్. అ.. ౬।౪।౭౭ వా..' ఇతి శసి ఉవఙాదేశః. **అయుక్త** పృథివ్యాదిభిః గ్రహోపగ్రహైః యుఙ్క్తే **స్వయుక్తిభిః** స్వేన నియుక్తాభిః **తాభిః** శోధికాభిః దీధితిభిః అసౌ **యాతి** గచ్ఛతి, సక్రియో భవతి, భూమణ్డలాదీనాముపకారాయ చేష్టతే ఇత్యర్థః.

అథ ద్వితీయో జీవాత్మపక్షే. **సూరః** ప్రేరకో జీవాత్మా **రథస్య** శరీరరథస్య **నప్త్ర్యః** న పాతయిత్రీః **సప్త** సప్తసంఖ్యాకాః **శున్ధ్యువః** జ్ఞానశోధికాః జ్ఞానేన్ద్రియ మనోబుద్ధీః **అయుక్త** శరీరరథే నియుఙ్క్తే **స్వయుక్తిభిః** స్వేననియుక్తాభిః **తాభిః యాతి** జీవనయాత్రాం నిర్వహతి.

ఉక్తం చ కఠోపనిషది - ''ఆత్మానం రథినం విద్ధి శరీరం రథమేవ తు. బుద్ధిం తు సారథిం విద్ధి మనః ప్రగ్రహమేవ చ. ఇన్ద్రియాణి హయానాహుర్విషయాంస్తేషు గోచరాన్. ఆత్మేన్ద్రియమనోయుక్తం భోక్తేత్యాహుర్మనీషిణః.'' (కఠ.. ౩।౩, ౪) ఇతి.

అథ తృతీయః పరమాత్మపక్షే. **సూరః** సూర్యచన్ద్రాదీనాం లోకానాం ప్రేరకః పరమాత్మా. షూ ప్రేరణే ధాతోః 'సు సూధాఞ్ ఉ.. ౨।౨౫' ఇతి క్రన్ ప్రత్యయః. **రథస్య** బ్రహ్మాణ్డరథస్య **నప్త్ర్యః** న పాతయిత్రీః **సప్త** సప్తసంఖ్యాకాః **శున్ధ్యువః** శుద్ధాః భూమీః భూః - భువః - స్వః - మహః - జనః- తపః - సత్యమ్ ఇత్యాఖ్యాః క్రమశ ఉపర్యుపరి విద్యమానాః సప్తలోకరూపాః పృథివీః **అయుక్త** కార్యేనియుక్తవానస్తి, **స్వయుక్తిభిః** స్వేన నియుక్తాభిః తాభిర్భూమిభిః సః **యాతి** బ్రహ్మాణ్డసంచాలనవ్యాపారం నిర్వహతి ॥ ౧౩ ॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః ॥ ౧౩ ॥

భావార్థః- ఆదిత్యః సప్తవర్ణైః కిరణైః సౌరమణ్డలమ్, జీవాత్మా మనో బుద్ధిజ్ఞానేన్ద్రియరూపైః సప్తతత్త్వైః శరీరమ్, పరమేశ్వరశ్చ స్వాత్మనా సృష్టైః సప్తలోకైర్బ్రహ్మాణ్డం సఞ్చాలయతి ॥ ౧౩॥

౬౩౯. ఈ మంత్రములో సూర్యుడు, జీవాత్మ మరియు పరమాత్మల వర్ణన కలదు.

పదార్థము :-మొదట పరమాత్మపక్షములో :- (సూరః) సూర్యుడు (రథస్య) సౌరమండలరూప రథమును (నప్త్ర్యః) పడిపోకుండజేయునట్టి (సప్త) ఏడు (శున్ధ్యువః) శోధకములగు కిరణములను (అయుక్త) పృథివి మున్నగు గ్రహ, ఉపగ్రహములతోగూడ కలిపియుంచును. (స్వయుక్తిభిః) స్వయముగ యుక్తమొనర్చిన (తాభిః) ఆ కిరణములచే ఆ (యాతి) భూమండలము మున్నగువాని ఉపకరణములకొరకు చేష్టనొనర్చును.

రెండవది జీవాత్మ పక్షములో :- (సూరః) ప్రేరకమగు జీవాత్మ (రథస్య) శరీరరూపరథమును (నప్త్ర్యః) పడనీయకుండునట్టి (శున్ధ్యువః) జ్ఞానశోధకములగు జ్ఞానేంద్రియములు, మనస్సు, బుద్ధియను ఈ (సప్త) ఏడింటిని (అయుక్త) శరీరరథమునందు జోడించును. మరియు (స్వయుక్తిభిః) స్వయముగ జోడించినట్టి (తాభిః) వానిద్వార (యాతి) జీవనయాత్రనొనర్చుచుండును.

మూడవది పరమాత్మపక్షమున:- (సూరః) సూర్యుడు, చంద్రుడు మున్నగులోకములను నడుపుచుండు పరమేశ్వరుడు (రథస్య) బ్రహ్మాండరూప రథమును (నప్త్ర్యః) పడిపోకుండయుంచునట్టి (సప్త) ఏడు (శున్ధ్యువః) శుద్ధ భూములను, అనగా 'భూః, భువః, స్వహః, మహః, జనః, తపః, సత్యమ్' అను నీ ఏడులోకములను క్రమముగ పైపైగా నున్న వీనిని (అయుక్త) కార్యములందు నియుక్తమొనర్చినాడు. (స్వయుక్తిభిః) స్వయముగ నియుక్తమొనర్చిన ఆ ఏడు భూఖండములు, అనగా లోకములచే ఆయన (యాతి) బ్రహ్మాండమును సంచాలనము చేయుచున్నాడు. ౧౩॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలఙ్కారము గలదు. ॥౧౩॥

భావార్థము :- సూర్యుడు ఏడువర్ణముల కిరణములచే సౌరమండలమును, జీవాత్మ, మనస్సు, బుద్ధి, జ్ఞానేంద్రియరూప ఏడు తత్త్వములచే శరీరములను మరియు పరమేశ్వరుడు స్వయముగ రచించిన ఏడులోకములతో బ్రహ్మాండమును సంచాలన మొనర్చుచున్నాడు. ॥౧౩॥

639. God has yoked seven purifying senses and Pranas (Vital energies) which do not allow the chariot of the body to break and which help in the acquirement of knowledge. These seven senses are five senses of perception, mind and intellect. It is with the help of these senses and Pranas that God is attained by the soul and He (God) pervades all with His infinite Powers. II13II

౬౪౦. ఋషిః-ప్రస్కణ్వః కాణ్వః । దేవతా-సూర్యః ।

ఛన్దః-గాయత్రీ । స్వరః-షడ్జః.

అథ పునరపి సూర్యో జీవాత్మా పరమాత్మా చ వర్ణ్యతే.

౬౪౦. సప్త త్వా హరితో రథే వహన్తి దేవ సూర్య ।
శోచిష్కేశం విచక్షణ ॥ ౧౪ ॥

ప.విః- సప్త । త్వా । హరితః । రథే । వహన్తి । దేవ । సూర్య । శోచిష్కేశమ్ । శోచిః-కేశమ్ । విచక్షణ । వి - చక్షణ ॥ ౧౪ ॥

పదార్థః- ప్రథమః జీవాత్మపక్షే. హే **దేవ** దివ్యశక్తిసమ్పన్న **విచక్షణ** వివిధజ్ఞానయుక్త **సూర్య** శరీర థస్య సుష్ఠు ఈరయితః జీవాత్మన్! **శోచిష్కేశమ్** తేజోరూపకేశయుక్తమ్ **త్వా** త్వామ్ **సప్త హరితః** మనోబుద్ధి జ్ఞానేన్ద్రియరూపాః సప్త అశ్వాః **రథే** శరీరరూపే స్యన్దనే **వహన్తి** ధారయన్తి.

అథ ద్వితీయః పరమాత్మపక్షే. హే **దేవ** దానాదిగుణయుక్త దివ్యగుణకర్మస్వభావ **విచక్షణ** సర్వద్రష్టః **సూర్య** శుభమార్గే సుష్ఠు ప్రేరయితః పరమాత్మన్! **శోచిష్కేశమ్** శోచీంషి జ్ఞానరశ్మయః ఏవ కేశాః కేశస్థానీయా యస్య తమ్ **త్వా** త్వామ్ పరమపురుషమ్ **సప్తహరితః** గాయత్ర్యాదిసప్తఛన్దోయుక్తాః సప్తవిధాః వేదవాచః **రథే** ఉపాసకస్య రమణీయే హృదయే. రము క్రీడాయామ్, 'హనికుషినీరమి కాశిభ్యః క్థన్. ఉ.. ౨।౨' ఇతి క్థన్. **వహన్తి** ప్రాపయన్తి.

భౌతికః సూర్యోఽపి **దేవః** ద్యుతిమాన్ ద్యోతయితా చ, **విచక్షణః** వివిధానాం పదార్థానాం దర్శయితా, **శోచిష్కేశః** శోచీంషిరశ్మయ ఏవ కేశా యస్య తాదృశః అస్తి. తం చ **సప్త** సప్తసంఖ్యాకాః **హరితః** దిశః హరితః ఇతి దిక్నామ. నిఘం..౧।౬. **రథే** ఆకాశరూపే స్యన్దనే **వహన్తి** నయన్తి.

అత్ర సూర్యస్య శిశుత్వం వ్యజ్యతే దిశాం చ మాతృత్వమ్. యథా మాతరః శిశుం లఘురథే సముపవేశ్య పర్యటనం కారయన్తి, తథైవ దిశః సూర్యం గగనరథే సమారోప్య.

దిశశ్చతస్రః పఞ్చ షట్ సప్తాష్టౌ దశేతి విభిన్నసంఖ్యాః శ్రూయన్తే. 'సప్తదిశో నానా సూర్యాః'. ఋగ్ ౯।౧౧౪।౩ ఇతి శ్రుతేః దిశాం సప్తసంఖ్యత్వమపి ప్రమాణీభవతి. చతస్రః పూర్వాద్యాః, అధః ఊర్ధ్వా చేతి షట్, సప్తమీ మధ్యభూతా ॥ ౧౪ ॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. శోచిష్కు కేశానావమారోపః శాబ్దః, సూర్యే చ పురుషారోపః అర్థః, తస్మాదేకదేశవివర్తి రూపకమ్ ॥ ౧౪ ॥

భావార్థః- యథా కశ్చిత్ ప్రతాపినం పురుషం సప్త అశ్వాః రథే వహేయుస్తథా రశ్మికేశం సూర్యం పురుషం దిశో గగనరథే, తేజః కేశం జీవాత్మపురుషమ్ ఇన్ద్రియాశ్వాః శరీరరథే, జ్ఞానకేశం పరమాత్మపురుషం చ సప్తచ్ఛన్దాంసి యోగినో హృదయరథే వహన్తి ॥ ౧౪ ॥

అత్రాగ్న్యాఖ్యాత్ పరమేశ్వరాత్ పావిత్ర్యదుఃఖవినాశాదిప్రార్థనాత్, సూర్యనామ్నాచ భౌతికసూర్యజీవాత్మపరమాత్మనాం వర్ణనాదేతద్దశత్యర్థస్య పూర్వదశత్యర్థేన సహ సంగతిరస్తి.

ఇతి షష్ఠే ప్రపాఠకే తృతీయార్ధే పఞ్చమీ దశతిః

ఇతి షష్ఠాధ్యాయే పఞ్చమః ఖణ్డః.

సమాప్తశ్చాయం షష్ఠః ప్రపాఠకః షష్ఠాధ్యాయశ్చ.

ఇతి సామవేదే పూర్వార్చికః సమాప్తిమగాత్.

౬౪౦. ఈ మంత్రమందును మరల సూర్యుడు, జీవాత్మ, పరమాత్మలవిషయమే కలదు.

పదార్థము :-మొదట జీవాత్మపక్షములో :- (దేవ) దివ్యశక్తిసంపన్నుడవు (విచక్షణ) వివిధజ్ఞానములతోగూడిన (సూర్య) శరీరరథమును చక్కగా నడుపునట్టి ఓ జీవాత్మా! (శోచిష్కేశమ్) తేజరూపకేశములుగల (త్వా) నిన్ను (సప్తహరితః) మనస్సు, బుద్ధి జ్ఞానేంద్రియరూప ఏడు అశ్వముల (రథే) శరీరరథములో (వహన్తి) త్రిప్పుచుండును. అనగా వహించును.

రెండవది పరమాత్మపక్షములో :- (దేవ) దానములు మున్నగు గుణములతోగూడిన దివ్య గుణ కర్మ స్వభావముల (విచక్షణ) సర్వద్రష్టయగు (సూర్య) శుభమార్గమునందు చక్కగా ప్రేరణనొనర్చు ఓ పరమేశ్వరా! (శోచిష్కేశమ్) జ్ఞానరశ్మిరూప కేశములుగల (త్వా) పరమాత్మవగు నిన్ను (సప్తహరితః) గాయత్రిమున్నగు ఏడు ఛందములతోగూడిన ఏడువిధములగు వేదవాణులను (రథే) ఉపాసకుల రమణీయ హృదయమునకు (వహన్తి) చేర్చును.

భౌతిక సూర్యుడుకూడ (దేవః) ప్రకాశవంతుడు మరియు ప్రకాశకుడు (విచక్షణః) వివిధ పదార్థముల దర్శనమొనర్పజేయు (శోచిష్కేశః) కిరణములవంటి కేశములుగలవాడై యున్నాడు. ఆయనకూడ (సప్త) ఏడు (హరితః) దిశలుగల (రథే) ఆకాశరూప రథముపైకూర్చుండి (వహన్తి) యాత్రనొనర్చుచుండును.

ఇచ్చట సూర్యుడు శిశువునగుట మరియు దిశలు తల్లిగ నగుట ధ్వనించుచున్నది. ఎటుల తల్లులు శిశువులను పిల్లలబండిలో కూర్చుండబెట్టుకొని విహరింపజేయుచుందురో, అటులనే దిశలు సూర్యుని ఆకాశరథములో కూర్చుండబెట్టుకొని త్రిప్పుచుండును.

దిశలు నాలుగు, ఐదు, ఆరు, ఏడు, ఎనిమిది, పది మున్నగు విభిన్న సంఖ్యలుగలవిగ నుండునని వినుచుందుము. ''ఏడు దిశలుగలవు, నానాసూర్యులుగలరు (ఋ.౯.౧౧౪. ౩).'' ఈ శ్రుతిననుసరించి దిశలయొక్క ఏడవ సంఖ్యయును ప్రమాణముగ గలదు. నాల్గు తూరుపు మున్నగునవి, క్రింద, మీద కలిసి 'ఆరు' యగును. మరియు ఏడవది మధ్యభాగదిశయైయున్నది. ఈ ప్రకారముగ ఏడవసంఖ్య పూర్తియగుచున్నది.॥౧౪॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారముగలదు. శోచియములందు కేశముల ఆరోప శబ్దము మరియు సూర్యునిలో పురుషు డను ఆరోపమగు అర్థముండుటచే '' ఏకదేశ వివర్తి'' రూపకముగూడ కలదు.॥౧౪॥

భావార్థము :- ఎటుల ఏ ప్రతాపవంతుడైనను ఏడు అశ్వముల రథమునందు యాత్రనొనర్చునో, అటులనే కిరణరూప కేశములుగల సూర్యునివంటివానికి దిశలు ఆకాశరథములో మరియు తేజోరూప కేశములు గల జీవాత్మరూప పురుషునకు ఇంద్రియరూప అశ్వములుగల శరీరరథములో కూర్చుండి మరియు జ్ఞానరూప కేశములుగల పరమాత్మరూప పురుషునకు వేదముల ఏడు ఛందములు ఉపాసకుల హృదయరథములో యాత్రనొనర్చుచుండును.॥౧౪॥

ఈ దశతిలో అగ్నినామక పరమేశ్వరునిచే, పవిత్రత, దుఃఖ నివారణ మున్నగువాని ప్రార్థన యుండుటచే; సూర్యనామముచే భౌతిక సూర్యుడు, జీవాత్మ మరియు పరమాత్మ వర్ణన యుండుటచే ఈ దశతి విషయములకు పూర్వదశతి విషయములతో సంభందము గలదు.

ఆరవ ప్రపాఠకమందలి మూడవ అర్ధముయొక్క ఐదవదశతి సమాప్తమైనది.

ఆరవ అధ్యాయములో ఐదవ ఖణ్డము సమాప్తమైనది.

ఆరవ ప్రపాఠకము మరియు ఆరవ అధ్యాయము కూడ సమాప్తమైనది.

640. O Illuminator Divine Sun! O Wonderful God! Seven charming horses of senses given by Thee, carry The knowledge of Thy glory in this chariot of the body and Seven Pranas (Vital energies) in the chariot of the world. They all get their sustenance from Thee that art possessed of resplendent rays of knowledge. II14II

అథ మహానామ్నీ ఆర్చికః

అస్తి తావత్ సామవేదస్య పూర్వార్చికోత్తరార్చికయోర్మధ్యే మహానామ్న్యార్చికో దశమన్త్రాత్మకః. కేచిదిమం పూర్వార్చికాన్తర్గతమేవ మన్యన్తే. తన్మతే ఛన్ద ఆర్చికో మహానామ్న్యార్చికశ్చ మిలిత్వా పూర్వార్చికః సమ్పద్యతే.

ఏతదన్తర్గతానాం సర్వాసామృచామ్ ఇన్ద్ర ఏవ దేవతా. ఏతాసాం మహానామ్నీ సంజ్ఞాయాశ్చైతత్ కారణం ప్రతీయతే యదేతా ఇన్ద్రస్య మహాన్తి నామాని వర్ణయన్తి. తద్యథా - మఘవాన్, శచీనాం పతిః, అంశుః, ప్రచేతనః, శక్రః, వజ్రివాన్, వజ్రీ, శవిష్ఠః, మంహిష్ఠః, వాజానాం పతిః, చికిత్వాన్, జేతా, అపరాజితః, అద్రివాన్, వసుః, వశీ, ప్రభుః, వృత్రహా, శూరః, సఖా, సుశేవః, అద్వయః ఇతి బహూని మహత్త్వపూర్ణాని నామాన్యత్ర పరిగణితాని. ఏభిర్మహద్భిర్నామభిరిన్ద్రః పరమేశ్వరో మహాన్ సమ్పన్నః, తస్మాన్ మహానామ్నీ ఇతి. అథాపి బ్రాహ్మణం భవతి - '' ఇన్ద్రో వా ఏతాభిర్మహానాత్మానం నిరమిమీత, తస్మాన్మహానామ్న్యః'' (ఐ..... బ్రా.... ౫.౨.౨) ఇతి.

ఏతాభిరిన్ద్రో వృత్రం హన్తి, వృత్రవధసమయే చ మహాన్ ఘోషో భవతి తస్మాదేతా మహానామ్న్య ఇత్యపి బ్రాహ్మణగ్రన్థకారా ఆచక్షతే. తథాహి 'మహాన్ ఘోష ఆసీత్ (వృత్రవధసమయే) తన్మమహానామ్న్యః' ఇతి హి తాణ్డ్యమ్ (౧౩. ౪. ౧). క్వచిత్తు, ఇన్ద్రేణ మహతో వృత్రస్య హననాత్ ఇమా మహానామ్న్యః ప్రోక్తాః. తథాహి, 'తాని సర్వాణి ఛన్దాంసి సంభృత్య తైరిన్ద్రో వృత్రమహన్, యన్మహాన్తమహంస్తస్మాన్మహానామ్న్యః' ఇతి హి జైమినీయకమ్ (౩. ౧౧౧). అథాపి మహోమానిత్వాద్ ఏతా మహానామ్న్య ఉక్తాః. యథాహ జైమినీయమ్ 'యదబ్రవీద్ (ప్రజాపతిః) మహద్ బతాసామిదం మానమభూదితి తన్మహోమానీనాం మహోమానిత్వమ్, మహోమానయో హ వై నామైతాస్తా మహానామ్న్య ఇతి పరోక్షమాఖ్యాయన్తే (జై..... బ్రా..... ౩. ౧౦౪)'' ఇతి.

మహానామ్న్యార్చికేఽస్మిన్ దశఋచః సన్తి. తత్ర ప్రథమాయామ్ ఋచి ౯ + ౭ + ౭ + ౭ = ౩౦ ఇత్యేవం చత్వారః పాదాః, అతో విరాడ్ అనుష్టుప్ ఛన్దః. ద్వితీయస్యామ్ ౭ + ౩ + ౮ + ౭ = ౨౫ ఇతి చత్వారః పాదాః, తతశ్చతుష్పదా భురిగ్గాయత్రీ. తృతీయస్యామ్ ౫ + ౮ + ౮ + ౮ + ౭ = ౩౬ ఇత్యేవం పఞ్చపాదాః, అతః పఞ్చపదా బృహతీ. చతుర్థ్యామ్ ౭ + ౧౧ + ౮ + ౭ = ౩౩ ఇతి చత్వారః పాదాః, తతో భురిగ్ అనుష్టుప్. పఞ్చమ్యామ్ ౭ + ౫ + ౮ + ౭ = ౨౭ ఇతి చత్వారః పాదాః, తతశ్చతుష్పదా నిచృదుష్ణిక్. షష్ఠ్యామ్ ౫ + ౮ + ౮ + ౮ + ౮ = ౩౭ ఇతి పఞ్చపాదాః, తతః పఞ్చపదా భురిగ్ బృహతీ. సప్తమ్యామ్ ౧౨ + ౮ + ౮ + ౮ = ౩౬ ఇతి చత్వారః పాదాః, తతః పురస్తాద్ బృహతీ. అష్టమ్యామ్ ౮ + ౪ + ౮ + ౮ + ౫ + ౮ = ౪౧ ఇతి షట్ పాదాః, తతో భురిగ్ పఙ్క్తిః. నవమ్యామ్ ౮ + ౮ + ౮ + ౮ = ౩౨ ఇతి చత్వారః పాదాః, తతోఽనుష్టుప్. దశమ్యామ్ ౪ + ౪ + ౫ + ౫ = ౧౮ ఇతి చత్వారః పాదాః, తేన చతుష్పదాఽఽర్చీ గాయత్రీ.

ఏతా మహానామ్న్యః శక్వర్యోఽపి ప్రోచ్యన్తే. అత్ర దశసు ఋక్షు త్రీణి త్రికాణి, అన్తే చైకా ఋక్ పురీషపదాత్మికా విద్యతే. పరమ్పరానుసారేణ ప్రతి త్రికమ్ ఉపసర్గాన్ విహాయ ఏకైకా శక్వరీ సమ్పద్యతే. ఏవం దశసు తిస్రః శక్వర్యః సన్తి. శక్వర్యాం చ షట్ పఞ్చాశదక్షరాణి భవన్తి. ఉపసర్గపదానాం వియోజనేన తిస్రః శక్వర్య ఏవం జాయన్తే-

ప్రథమత్రికస్థా శక్వరీ

శిక్షా శచీనామ్పతే (౧) పూర్వీణాం పురూవసో (౨) ఆభిష్ట్వమభిష్టిభిః (౩) ఇన్ద్ర ద్యుమ్నాయ న ఇషే (౪) రాయే వాజాయ వజ్రివః (౫) శవిష్ఠ వజ్రిన్నృఞ్జసే (౬) మంహిష్ఠ వజ్రిన్నృఞ్జసే (౭).

ప్రథమే త్రికే ఉపసర్గాః

విదా మఘవన్ విదా గాతుమనుశంసిషో దిశః (౧). స్వా౩ఽర్నాంశుః(౨). ప్రచేతన ప్రచేతయే(౩). ఏవా హి శక్ర(౪). ఆ యాహి పిబ మత్స్వ(౫).

ద్వితీయత్రికస్థా శక్వరీ

మంహిష్ఠ వజ్రిన్నృఞ్జసే(౧) యః శవిష్ఠః శూరాణామ్(౨) యో మంహిష్ఠో మఘోనామ్ (౩) ఇన్ద్రోవిదే తము స్తుహి(౪) తమూతయే హవామహే(౫) జేతారమపరాజితమ్(౬) స నః స్వర్షదతి ద్విషః (౭).

ద్వితీయే త్రికే ఉపసర్గాః

విదా రాయే సువీర్యం భవో వాజానాం పతిర్వశాఀ అను(౧). అంశర్న శోచిః (౨). చికిత్వో అభినో నయ (౩). ఈశే హి శక్రః (౪). క్రతుశ్ఛన్ద ఋతం బృహత్ (౫).

తృతీయత్రికస్థా శక్వరీ

స నః స్వర్షదతి ద్విషః (౧) స నః స్వర్షదతి ద్విషః (౨) పూర్వస్య యతే అద్రివః (౩) పూర్తిః శవిష్ఠ శస్యతే (౪) నూనం తన్నవ్యం సన్యసే (౫) ప్రభో జనస్య వృత్రహన్ (౬) సమర్యేషు బ్రవావహై (౭).

తృతీయే త్రికే ఉపసర్గాః

ఇన్ద్రం ధనస్య సాతయే హవామహే, జేతారమపరాజితమ్ (౧). అంశుర్మదాయ (౨). సుమ్న ఆ ధేహి నో వసో (౩). వశీ హి శక్రః (౪). శూరో యో గోషు గచ్ఛతి (౫). సఖా సుశేవో అద్వయుః(౬).

ఏవం ప్రథమే త్రికే సప్త శాక్వరాణి పదాని, పఞ్చ ఉపసర్గాః. ద్వితీయేఽపి త్రికే తథైవ సప్త శాక్వరాణి పదాని, పఞ్చ ఉపసర్గాః. తృతీయే త్రికే సప్త శాక్వరాణి పదాని, షడ్ ఉపసర్గాః. ఉపసృజ్యన్తే ఛన్దోభిరితరైరి త్యుపసర్గాః. ఉక్తం చైతరేయకే షోడశిప్రకరణే 'మహానామ్నీనాముపసర్గానుపసృజతి' (ఐ.... బ్రా... ౪.౧.౪.) ఇతి.

ప్రతిత్రికం శక్వరీం నిర్మాతుమ్ ఉపసర్గపదానాం పృథక్కరణక్రమస్తు యః సౌకర్యార్థం నిదానకల్పే పూర్వాచార్యైః శ్లోకద్వయేన ప్రదర్శితః స సాయణాచార్యేణ స్వకీయే సామసంహితాభాష్యే ఏవముద్ధృతః-

ప్రథమం ద్విపదా, త్రీణి శాక్వరాణి పదాన్యతః।

పఞ్చార్ణాష్టాక్షరా చోపసర్గావేకశ్చ శాక్వరః ॥ ౧ ॥

పఞ్చార్ణ ఉపసర్గోఽథ, త్రయస్తే, బహిరన్తిమః।

ఇయమాద్యా, ద్వితీయైవం, తృతీయా పునరన్తిమః।

అధికోఽష్టాక్షరః పాద ఉపసర్గ ఇతి స్థితిః ॥ ౨ ॥

ప్రథమే ద్వితీయే చ త్రికే ఆదౌ పఠితా ద్విపదా ఏకః ఉపసర్గః, తత ఉత్తరం త్రీణి పదాని శాక్వరాణి, తతో ద్వౌ ఉపసర్గౌ, తత ఏకం శాక్వరం పదమ్, తత ఏకః ఉపసర్గః, తతస్త్రీణి శాక్వరాణి పదాని, తతోఽన్తిమ ఉపసర్గః ఇతిక్రమః. తృతీయే త్రికే త్వేతావానేవ విశేషో యదన్తిమౌ ద్వౌ ఉపసర్గౌ, శిష్టం ప్రథమద్వితీయవత్.

మహానామ్నీషు నవర్చోత్తరం తిసృణాం శక్వరీణాం వాఽనన్తరం పఞ్చపురీషపదాత్మికా దశమీ ఋగ్ విద్యతే. ఇన్ద్ర ఏవాగ్నిపూషన్నాదిభిరపి నామభిర్వేదే స్మృత ఇతీన్ద్రస్య పూర్ణతాప్రతిపాదకత్వాదిమాని పదాని పురీషపదాన్యుచ్యన్తే. మహానామ్నీనాం శక్వరీణాం వా విషయే తాణ్డ్యమహాబ్రాహ్మణేగాథేయముపలభ్యతే-

''ఇన్ద్రః ప్రజాపతిమ్ ఉపాధావద్ వృత్రం హనానీతి. తస్మా ఏతచ్ఛన్దోభ్య ఇన్ద్రియం వీర్యం నిర్మాయ ప్రాయచ్ఛద్, ఏతేన శక్నుహీతి. తచ్ఛక్వరీణా ఐ **శక్వరీత్వమ్**. సామానిమభినత్ తత్ **సిమాః**. మహన్యమ్ అకరోత్ తన్మహ్న్యః. మహాన్ ఘోష ఆసీత్ **తన్మహానామ్న్యః** (తాం... బ్రా...౧౩.౪.౧.)'' ఇతి.

తథా కురు యథాహం వృత్రం హన్యామితి ప్రార్థయన్ ఇన్ద్రః ప్రజాపతిముపాగచ్ఛత్. తతః ప్రజాపతిః వృత్రహననే శక్తం శక్వర్యాత్మకం బలమ్ ఇన్ద్రాయ దత్తవాన్, ఏతేన త్వం వృత్రం హన్తుం శక్ష్యసీతి.

యతః శక్వరీభిరిన్ద్రో వృత్రహననే శక్తోఽభవత్ తస్మాత్తాః **శక్వర్య** ఉచ్యన్తే. 'శక్లృ శక్తౌ' ధాతోః స్నామదిపద్యర్తిపౄశకిభ్యోవనిప్' ఉ...౪.౧౧౪ ఇత్యనేన వనిప్ ప్రత్యయే స్త్రియాం జీపి నకారస్య చ రేఫే కృతే శక్వరీశబ్దః సిధ్యతి.

ఏతాః శక్వర్యః సిమాః మహ్న్యః, మహానామ్న్యశ్చాప్యుచ్యన్తే, తత్ర కారణమాహ. యత ఆభిః వృత్రస్య సీమానం శిరః సన్ధిమ్ అభినత్ ఇన్ద్రః, తస్మాత్ ఏతాః **సిమాః**. శిరసో భేదనకాలే యత ఇన్ద్రః శ్రమజన్యం 'మహ్న్యమ్' ఇతి కణ్ఠనాసికోత్పన్నం శబ్దమకరోత్, తస్మాదేతాసాం శక్వరీణాం 'మహ్న్యః' ఇతి నామ సమ్పన్నమ్. వృత్రవధానన్తరం విజయినాం దేవానాం యత్ మహత్ నామ మహాన్ విజయఘోషః ఉత్థితః, తస్మాదేతాసాం శక్వరీణాం మహానామ్న్యః ఇతి సంజ్ఞా జాతా.

ఏతస్యాః కాల్పనికకథాయా ఏతదేవ తాత్పర్యమధ్యవసేయం యదేతాసు శక్వరీష్వధిరూఢస్య శాక్వరసామ్నో గానేన, అత్ర వర్ణితానామ్ ఇన్ద్రస్య పరమాత్మనో మహన్నామ్నామర్థచిన్తనేన చ పాపవృత్రాణి

సమూలమున్మూలయితుం శక్నోతి ఇతి. ఉక్తం చాపి తాణ్డ్యమహాబ్రాహ్మణేఽన్యత్ర- ''ఏతాభిర్వా ఇన్ద్రో వృత్రమహన్, క్షిప్రం వా ఏతాభిః పాప్మానం హన్తి, క్షిప్రం వసీయాన్ భవతి (తాం...బ్రా...౧౨.౧౩.౨౩.)'' ఇతి.

మహానామ్నీ ఆర్చిక

సామవేదములోని పూర్వార్చిక మరియు ఉత్తరార్చికల మధ్య పదిమంత్రములుగల ఒక మహానామ్నీ ఆర్చిక యున్నది. కొందరు దీనిని పూర్వార్చికయొక్క అంతర్గతమేయని విశ్వసింతురు. వారి ఉద్దేశ్యములో ఛన్ద ఆర్చిక మరియు మహానామ్నీ ఆర్చిక కలిసి పూర్వార్చికయైనదని నమ్ముదురు.

ఈ మహానామ్నీ ఆర్చికలో వచ్చినట్టి ఋచలన్నిటికి దేవత ఇంద్రుడే. వీనికి మహానామ్నీ సంజ్ఞ యుండుటకు కారణమేమన ఈ ఋచలు ఇంద్రుని మహానామముల వర్ణనయొనర్చుచున్నవి. ఎట్లన, మఘవాన్, శచీపతి, అంశు, ప్రచేతన, శక్ర, వజ్రివాన్, వజ్రీ, శవిష్ఠ, మంహిష్ఠ, వాజపతి, చికిత్వాన్, జేతా, అపరాజిత, అద్రివాన్, వసు, వశీ, ప్రభు, వృత్రహా, శూర, సఖా, సుశేవ, అద్వయు మున్నగు యనేక మహత్త్వపూర్ణనామములు ఈ ఆర్చికయందు పరిగణించబడియున్నవి. ఏలన, ఈ నామములచే ఇంద్రుడు మహనీయుడైనాడు. కావుననే ఈ ఆర్చికనామము 'మహానామ్నీ' యను పేరు పడిపోయినది. బ్రాహ్మణగ్రంథములందును 'ఇంద్రుడు ఈ ఋచలద్వారా స్వయముగ 'మహాన్' అని నిర్మించుకొనినాడు కావున ఇది మహానామ్నీ (ఐతరేయబ్రాహ్మణము.౫-౨-౨)' అని చెప్పబడినది.

బ్రాహ్మణగ్రంథకారులు 'ఈ ఋచలచే ఇంద్రుడు వృత్రాసురుని వధించినాడు. వృత్రుని వధించునప్పుడు మహాధ్వనియైనది. ఈ కారణమున వీనిపేరు 'మహానామ్నీ' యని పడిపోయినదని వ్రాసినారు. తాండ్యబ్రాహ్మణములో 'వృత్రవధకాలమున మహాధ్వనివెడలినది. కావున నిది మహానామ్నీయని పిలువబడినది (తా.౧౩-౪-౧)'' అని కలదు. అక్కడక్కడ వీనిని మహానామ్నీయనుటకు హేతువేమన ఇంద్రునిద్వార మహావృత్రుని వధించుకారణమున ఇది మహానామ్నీయైనది. ఎట్లన, జైమినీ బ్రాహ్మణములో ఆ ఛందములన్నింటిని కలిపివేసి వానిచే ఇంద్రుడు వృత్రుని సంహరించినాడు. ఏలన మహా వృత్రుని సంహారము జరిగినది. దీనివల్ల ఇది మహానామ్నీయైనది (జై. బ్రా.3-౧౧౧) అని వ్రాయబడినది. ఇతరత్రయును మహామానీ యగు కారణమున వీనిని 'మహానామ్నీ' యనబడినది. ఎట్లన ఆ జైమినీయ బ్రాహ్మణమునందే ఇదియును వ్రాయబడినది. అనగా, ప్రజాపతియే ఇట్లు చెప్పినాడు. దీని పరిమాణము చాలపెద్దదిగాయైనది కావున దీనిచే ఇది మహానామ్నీ యని పిలవబడినది. నిజమునకైతే దీనిపేరు 'మహామానీ' యని యుండెను. పరోక్షవృత్తి నాశ్రయించి మహామానులను మాత్రమే 'మహానామ్నీ' యని చెప్పివేసినారు (జై.3-౧౦౪) అని వ్రాయబడినది.

ఈ మహానామ్నీ ఆర్చికలో పది ఋచలుగలవు. మొదటి ఋచలో ౬+౭+౭+౭=30 ఈ విధముగ నాలుగు పాదములుకలవు. కావున దీనియందు విరాట్ అనుష్టుప్ ఛందమున్నది. రెండవ ఋచలో ౭+3+౮+౭=౨౫ ఈ ప్రకారముగ నాల్గు పాదములున్నవి. కావున నిది చతుష్పదా భురిగ్

గాయత్రీయగును. మూడవ ఋచలో ౫+౮+౮+౮+౭=౩౬ ఈ ప్రకారముగ ఐదు పాదములున్నవి. కావున నిది పంచపదాబృహతీ యైనది. నాల్గవ ఋచలో ౭+౧౧+౮+౭=౩౩ ఈ ప్రకారముగ నాల్గుపాదములున్నవి కావున నిది భురిగ్ అనుష్టుప్ యగును. ఐదవ ఋచలో ౭+౫+౮+౭=౨౭ ఇటుల నాలుగు పాదములు కలవు. కావున చతుష్పదా నిచృద్ ఉష్ణిక్ యగును. ఆరవ ఋచయందు ౫+౮+౮+౮+౮=౩౭ ఈ క్రమముగ ఐదు పాదములుగలవు. కావున పంచపదాభురిగ్ బృహతీయగును. ఏడవ ఋచలో ౧౨+౮+౮+౮=౩౬ ఈ విధముగ నాల్గుపాదములున్నవి. కావున పురస్తాద్ బృహతీయగును. ఎనిమిదవ ఋచలో ౮+౪+౮+౮+౫+౮=౪౧ ఈ విధముగ ఆరుపాదములున్నవి. కావున నిది భురిక్ పంక్తియగును. తొమ్మిదవ ఋచలో ౮+౮+౮+౮=౩౨ ఈ విధముగ నాల్గుపాదములు గలవు. కావుననిది అనుష్టుప్‌యైనది. పదవఋచలో ౪+౪+౫+౫=౧౮ ఈ విధముగ నాలుగు పాదములున్నవి. కావున చతుష్పదా ఆర్చీ గాయత్రీయైనది.

ఈ మహానామ్నులను 'శక్వరీ' అనియు అందురు. దీని పది ఋచలలో మూడు త్రికములు కలవు. మరియు చివరి ఒక ఋచ పురీష పదములుగలదై యున్నది. పరంపరానుసారము ప్రతి త్రికములో ఉపసర్గములను తొలగించుటవల్ల ఒక్కొక్క శక్వరీ యైపోవును. ఈ ప్రకారముగా పది ఋచలలో మూడు శక్వరీ లున్నవి. మరియు శక్వరీఛందములో ౫౬ అక్షరములుండును. ఉపసర్గపదములను తొలగించివేసినప్పుడు శక్వరీలు ఈ ప్రకారముగ యగుచున్నవి.

మొదటి త్రికమునందుగల శక్వరీ.

శిక్షా శచీనామ్పతే(౧) పూర్వీణాం పురూవసో(౨) ఆభిష్ట్వమ భిష్టిభిః (౩) ఇన్ద్ర ద్యుమ్నాయ న ఇషే(౪) రాయే వాజాయ వజ్రీవః(౫) శవిష్ఠ వజ్రిన్నృఞ్జసే(౬) మంహిష్ఠ వజ్రిన్నృఞ్జసే(౭)॥

దీనియందు౮,౮ అక్షరముల ఏడుపాదములుండుటవల్ల౮౭=౫౬ అక్షరముల శక్వరీయైపోవును. ఐనను మొదటి మూడుపాదములలో ప్రత్యక్షముగ౭,౭ అక్షరములే కలవు. ఐనను వ్యూహముతో వానిని ౮,౮ అక్షరములవిగా జేసికొనబడును.

మొదటి త్రికముయొక్క ఉపసర్గములు.

విదా మఘవన్ విదా గాతుమ్ అను శంసిషో (౧) స్వ౩౨ ర్ణాంశుః (౨) ప్రచేతన ప్రచేతయే (౩) ఏవా హి శక్రః (౪) ఆ యాహి పిబ మత్స్వ (౫)॥

రెండవ త్రికమునందుగల శక్వరీ.

మంహిష్ఠ వజ్రిన్నృఞ్జసే (౧) యః శవిష్ఠః శూరాణామ్ (౨) యో మంహిష్ఠో మఘోనామ్ (౩)తము ష్టుహి (౪) తమూతయే హవామహే(౫) జేతారమపరాజితమ్ (౬) సనః స్వర్షదతి ద్విషః(౭)॥

దీనియందును ౮,౮ అక్షరములుగల ఏడుపాదములున్నందున ౮। ౭=౫౬ అక్షరముల శక్వరీయగుచున్నది. ఐనను రెండవ మరియు మూడవ పాదములందు ప్రత్యక్షతః ౭,౭ అక్షరములుగలవు. ఐనను మొదటివలెనే వ్యూహముచే వానిని ౮,౮ అక్షరములవిగ నొనర్చుకొనబడుచున్నవి.

రెండవ త్రికముయొక్క ఉపసర్గములు.

విదా రాయే సువీర్యం భవో వాజానాం పతిర్వశాఁ అను(౧) అంశుర్నశోచిః (౨) చికిత్వో అభి నోనయ (౩) ఈశే హి శక్రః (౪) క్రతుశ్ఛన్ద ఋతం బృహత్ (౫)॥

మూడవ త్రికమునందుగల శక్వరీ.

సనః స్వర్షదతి ద్విషః (౧) సనః స్వర్షదతి ద్విషః (౨) పూర్వస్య యత్తే అద్రివః (౩) పూర్తిః శవిష్ఠ శస్యతే (౪) నూనం తన్నవ్యం సంన్యసే(౫) ప్రభో జనస్య వృత్రహన్(౬) సమర్యేషు బ్రవావహై(౭)॥

దీనియందును ౮,౮ అక్షరములుగల ఏడుపాదములుండుటచే ౮౭=౫౬ అక్షరముల శక్వరీ యగుచున్నది.

మూడవ శక్వరియొక్క ఉపసర్గములు.

ఇన్ద్రం ధనస్య సాతయే హవామహే జేతార మపరాజితమ్ (౧) అంశుర్మదాయ (౨) సుమ్న ఆ ధేహి నో వసో(౩) వశీ హి శక్రః (౪) శూరో యో గోషు గచ్ఛతి (౫) సఖా సుశేవో అద్వయుః(౬)॥

ఈ విధముగా మొదటి త్రికములో ఏడు శక్వర పాదములు మరియు ఐదు ఉపసర్గలు కలవు. రెండవ త్రికములో అదేవిధముగ ఏడు శక్వరపాదములు మరియు ఐదు ఉపసర్గలు కలవు. మూడవ త్రికములో ఏడు శక్వరపాదములు మరియు ఆరు ఉపసర్గలున్నవి. వీనిని ఉపసర్గలని ఏలయనెదరన వీని పూర్తికొరకు ఇతర ఛందములతోగూడ కలిపివేయబడును. ఉపసర్గములో ఉపపూర్వక సృజధాతువు గలదు. అది కలిపివేయు (జోడించు) అర్థముననుండును. ఐతరేయబ్రాహ్మణముయొక్క షోడశిప్రకరణములో ఇట్లు చెప్పబడినది. .అనగా మహానామ్నుల ఉపసర్గములను ఛందములతో జోడించవలెను (ఐత. బ్రా.౪-౧-౪)''.

ప్రతి త్రికములో శక్వరీ చేయుటకొరకు ఉపసర్గపదములను వేరుపరచుక్రమమును సుగమమొనర్చుటకొరకు నిదానకల్పములో మన పూర్వాచార్యులు నిమ్న రెండు శ్లోకములలో ప్రదర్శించినారు. వానిని సాయణాచార్యులు తన సామసంహితయొక్క భాష్యములో ఉద్ధృతమొనర్చినారు. అవి ఇట్లు కలవు.

౧. ప్రథమం ద్విపదా, త్రీణి శక్వరాణి పదాన్యతః ।
పఞ్చార్ధాష్టకాక్షరా చోపసర్గాలేలేకశ్చ శక్వరః ॥౧॥

౨. పఞ్చార్ణ ఉపసర్గోఽథ, త్రయస్తే, బహిరన్తిమః ।
ఇయమాద్యా, ద్వితీయైవం, తృతీయా పునరన్తిమః ।
అధికోఽష్టాక్షరః పాద ఉపసర్గ ఇతి స్థితిః ॥౨॥

వీని భావమేమన మొదటి మరియు రెండవ త్రికములలో మొదట చదివిన ద్విపద ఒక ఉపసర్గము ఆ తరువాత మూడుపాదముల శక్వరములై యున్నవి. ఆ తరువాత ఒక ఉపసర్గము మరల మూడు పాదముల శక్వరము లున్నవి. మరల చివర ఉపసర్గపదములు కలవు. మూడవత్రికములందును ఇట్టి క్రమమే యున్నది. వీనిలో కేవలము చివరి రెండుపాదములు ఉపసర్గములుండుటయే వీనియందుగల భేదము.

మహానామ్నులలో తొమ్మిది ఋచల అనగా మూడుశక్వరీల అనంతరము పంచపురీష పదములుగల పదవమంత్రము గలదు. వీనిని పురీషపదములని యనుటకు కారణము, ఇంద్రుడే వేదములందు అగ్ని, పూషన్ మున్నగు నామములతో గూడ స్మరించబడియుండుటయే. ఈ ప్రకారముగా ఇవి ఇంద్రుని పూర్ణత్వమును ప్రతిపాదించుచున్నవి.

మహానామ్నుల లేక శక్వరీల విషయములో తాండ్యబ్రాహ్మణములో ఈ గాథ లభించుచున్నది.

'ఇంద్రుడు ప్రజాపతివద్దకు పరుగిడిపోయి ఇట్లు మొరపెట్టుకొనినాడు. ఆర్యా! వృత్రుని వధించుటకు ఒక చక్కని ఉపాయమును, అందుకు నేను శక్తివంతుడనగుటకు విధానమును చూపుడని వేడుకొనినాడు. అందుకు ప్రజాపతి ఛందములనుండి ఇంద్రునికొరకు ఒక శక్తివంతమగు వస్తువును నిర్మించియిచ్చి 'దీనిచే నీవు వృత్రుని సంహరించుటయందు శక్తిశాలివగుదువు' అని చెప్పినాడు. ఆ వస్తువే 'శక్వరి'. ఏలన, దానిచే ఇంద్రుడు వృత్రుని వధించుటయందు శక్తిమంతుడైనాడు. ఈ కారణముననే దీనిపేరు 'శక్వరి' యని నిలిచిపోయినది. దీనిచే ఇంద్రుడు వృత్రుని శిరమును ఖండించినాడు. ఇంద్రుడు వృత్రుని సీమ అనగా 'శిరః సంధిని' ఖండించినందున ఆ శక్వరీని 'సీమా' యనియును చెప్పబడినది. ఇంద్రుడు వృత్రుని వధించు సమయమున శ్రమతోగూడిన యాతని ముఖము మరియు నాసికనుండి 'మహాన్య' అను శబ్దమువచ్చినది. ఈ కారణమున 'శక్వరీ' యొక్క పేరు 'మహాన్య' యనియును పడిపోయినది. మరియు వృత్రుని వధించు కాలములో మహావిజయఘోషణ (నామము) వెడలినదికావున ఆ శక్వరీలనే 'మహానామ్నీ' యనియును యనబడినది (తాండ్య బ్రా.౧౩-౪-౧)''.

ఈ కాల్పనిక కథయొక్క తాత్పర్యము ' ఈ శక్వరీలలో అధిరూఢమైయున్న శాక్వర సామముల గానముచే మరియు వీనియందు వర్ణించబడిన ఇంద్ర పరమాత్మయొక్క మహానామముల అర్థచింతనము వల్ల పాపములను వృత్రసమూహముల నష్టమొనర్చుకొనవచ్చును. తాండ్యబ్రాహ్మణముననందే ఇతరత్రకూడ ' ఈ శక్వరీల, లేక మహానామ్నీలద్వారా ఇంద్రుడెటుల వృత్రునిసంహరించెనో, అటులనే ఇంద్రునిద్వారా మనుష్యులు శీఘ్రముగానే పాపములను సంహరించుకొనగలరు. మరియు శీఘ్రముగనే నివాసయుక్తులు కాగలుగుదురు (తాం. బ్రా.౧౨-౧౩-౨౩)' ॥ అనియును ఎరుగవలెను.

౬౪౧. ఋషిః-ఇన్ద్రోవాప్రజాపతిర్వా విష్ణుర్వా విశ్వామిత్రోవా। దేవతా-ఇన్ద్రః।
ఛన్దః-విరాట్। స్వరః-గాన్ధారః.

తత్రాద్యేమన్త్రే పరమాత్మామార్గనిర్దేశార్థం ప్రార్థ్యతే.

౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨
౬౪౧. విదా మఘవన్ విదా గాతుమనుశంసిషో దిశః।

౧ ౨ ౩ ౧ ౨
శిక్షా శచీనాంపతే పూర్వీణాం పురూవసో ॥ ౧ ॥

౩ ౨ ౩ ౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩
ప. విః– విదాః। మఘవన్। విదాః। గాతుమ్। అను – శంసిషః। దిశః। శిక్ష। శచీనామ్।

౨ ౩
పతే। పూర్వీణామ్। పురూవసో। పురు – వసో ॥ ౧ ॥

పదార్థః-హే మఘవన్ జ్ఞానైశ్వర్యశాలిన్ పరమాత్మన్! త్వమ్ **విదాః** అస్మాన్ విద్ధి జానీహి, గాతుమ్ అస్మాకమ్ ఆచరణమ్ **విదాః** విద్ధి జానీహి, **దిశః** గన్తవ్యాన్ మార్గాన్ **అనుశంసిషః** అనుశాధి. హే **శచీనాం పతే** ప్రజ్ఞానాం కర్మణాం చ అధిపతే! త్వమ్ అస్మభ్యమ్ అపి **శిక్ష** సత్ప్రజ్ఞాః సత్కర్మాణి చ ప్రదేహి. హే **పురూవసో** ప్రభూతధన! త్వమ్ **పూర్వీణామ్** శ్రేష్ఠానాం రాతీనాం, పతిః అసి ఇతి శేషః, తాసాం రాతీనామ్ అస్మానపి పాత్రం కురు. అత్ర పూర్వీశబ్దేన శ్రేష్ఠా రాతయో గృహ్యన్తే, 'పూర్వీరిన్ద్రస్య రాతయః.' ఋ..౧।౧౧।౩ ఇతి శ్రుతేః.

విదాః విదజ్ఞానే, లేటి రూపమ్, 'లేటోఽడాటౌ, అ..౩।౪।౯౪' ఇత్యాడాగమః. **అనుశంసిషః,** అనుపూర్వాత్ శంసతేః లేటి రూపమ్. **శచీనాం పతే,** శచీ ఇతి కర్మనామ ప్రజ్ఞానామ చ, నిఘం.. ౨। ౧, ౩।౯. **శిక్షా,** శిక్షతిః దానకర్మా, నిఘం ..౩।౨౦. సంహితాయాం 'ద్వ్యచోఽతస్తిఙః అ.. ౬।౩ ।౧౩౫' ఇతి దీర్ఘః ॥ ౧॥

అత్ర బహూనాం క్రియాణామేకకారకయోగాద్ దీపకాలంకారః. 'విదా' ఇత్యస్యావృత్తౌ లాటానుప్రాసః. 'పూర్వీ, పురూవ' ఇత్యత్ర ఛేకానుప్రాసః ॥ ౧ ॥

భావార్థః- పరమాత్మనః సకాశాత్ సర్వైర్జనైః కర్తవ్యజ్ఞానం కర్మసమ్ప్రవృత్తిం చ ప్రాప్య పురుషార్థేన ధనాన్యర్జయిత్వా సదాచారేణ సమృద్ధం జీవనం యాపనీయమ్ ॥ ౧ ॥

౬౪౧. ఈ మొదటి మంత్రములో పరమాత్మతో మార్గనిర్దేశమును గురించి ప్రార్థించబడినది.

పదార్థము :-(మఘవన్) జ్ఞానరూప ఐశ్వర్యధనివగు ఓ పరమేశ్వరా! నీవు (విదాః) తెలిసికొనుము (గాతుమ్) మా ఆచరణములను (విదాః) ఎరుగుము (దిశః) చేరదగిన దిశలను (అనుశంసిషః) ఉపదేశించుము (శచీనాం పతే) ఓ జ్ఞానకర్మల అధిపతీ! నీవు మాకుకూడ (శిక్ష) జ్ఞానకర్మలను

ప్రదానమొనర్చుము (పురువసో) ఓ విస్తారధనవంతుడా! నీవు (పూర్వీణామ్) శ్రేష్ఠధనముల స్వామివి. మమ్ముకూడ అట్టి దానములకు పాత్రులనుగ నొనర్చుము. ॥౧॥

ఈ మంత్రములో అనేకక్రియలు ఏకీకరణయోగముండుకారణమున దీపకాలంకారమున్నది. 'విదా' అనుదాని ఆవృత్తియందు లాటానుప్రాసయైనది. 'పూర్వీ, పురూవ' లో ఛేకానుప్రాసము గలదు. ॥౧॥

భావార్థము :- మనుష్యులెల్లరును పరమాత్మతో కర్తవ్యజ్ఞానము మరియు కర్మసంపదలను పొంది పురుషార్థముచే ధనము సంపాదించి సదాచార సమృద్ధ జీవితమును గడుపుకొనవలెను. ॥౧॥

641. O God ! Giver of the greatest wealth, O Omniscient Supreme Being! Thou knowest everythieg. Mayest Thou lead us to noble path, showing us the way. O Lord of perfect powers! O All - pervading God, dwelling with in all Thy eternal subjects! Instruct us. Teach us thy laws. II1II

౬౪౨. ఋషిః-ఇంద్రోవా ప్రజాపతిర్వా విష్ణుర్వా విశ్వామిత్రోవా। దేవతా-ఇంద్రః। ఛన్దః-విరాట్। స్వరః-గాంధారః.

అథ పరమాత్మస్తుత్యా వయం కిం కిం ప్రాప్నుయామేత్యాహ.

3 ౨ఉ 3 ౧ ౨3 ౨ ౨
౬౪౨. ఆ భిష్ట్వమభిష్టిభిః స్వా౩ర్నాంశుః।

౧ ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౨
ప్రచేతన ప్రచేతయేన్ద్ర ద్యుమ్నాయ న ఇషే ॥ ౨ ॥

3 ౨ 3 ౧ ౨ ౧ ర 3 ౨ ౧ ౨ ర 3 ౨ 3
ప. విః - ఆభిః। త్వమ్। అభిష్టిభిః। స్వః। న। అంశుః। ప్రచేతన। ప్ర-చేతన। ప్ర-చేతయ।
౧ ౨ ర 3 ౧ ౨ 3 3 ౨
ఇన్ద్ర। ద్యుమ్నాయ। నః। ఇషే ॥ ౨ ॥

పదార్థః- హే పరమాత్మన్ త్వమ్ **ఆభిః** ఏతాభిః అస్మత్ప్రార్థితాభిః **అభిష్టిభిః** అభీష్టసిద్ధిభిః అస్మాన్ కృతార్థయ ఇతి శేషః. త్వమ్ **స్వః న** ఆదిత్యః ఇవ **అంశుః** అంశుమాన్ అసి. **హే ప్రచేతన** ప్రకృష్టచైతన్య జాగరూక పరమేశ్వర! త్వమ్ అస్మాన్ **ప్రచేతయ** ప్రకృష్టచేతనాన్ జాగరూకాన్ కురు. హే **ఇన్ద్ర** పరమైశ్వర్యశాలిన్! త్వమ్ **నః** అస్మాన్ **ద్యుమ్నాయ** ధనాయ, యశసే, తేజసే చ, **ఇషే** అన్నాయ, రసాయ, విజ్ఞానాయ చ, పురుషార్థినః కురు.

అభిష్టిభిః అభిపూర్వాత్ ఇషగతౌ ధాతోః 'మన్త్రే వృషేషపచమనవిదభూవీరా ఉదాత్తః, అ.. 3 । 3 ।౯౬' ఇతి క్తిని, 'ఏమన్నాదిషు ఛన్దసి పరరూపం వాచ్యమ్, అ.. ౬ ।౧ ।౯౪వా' ఇత్యనేన పరరూపమ్. **అంశుః** అంశుశబ్దస్య అంశుమతి లక్షణా, యద్వా మతుబర్థకస్య లుక్ ।౨॥

అత్ర 'ప్రచేత' ఇత్యస్యావృత్తా యమకాలఙ్కారః ॥ ౨ ॥

భావార్థః-పరమాత్మసఙ్గత్యా వయమధ్యాత్మజ్యోతిషా ప్రకాశమానా జాగరూకా ధనాన్నవన్తస్తేజస్వినో యశస్వినో విజ్ఞానినశ్చ భూయాస్మ ॥ ౨ ॥

౬౪౨. పరమాత్మస్తుతిచే మన మేమేమి పొందవలెనను విషయము ఈ మంత్రములో గలదు.

పదార్థము :- ఓ పరమాత్మా! నీవు (ఆభిః) మేము కోరినట్టి ఈ (అభిష్టిభిః) కోరిన సిద్ధులచే మమ్ము కృతార్థుల నొనర్చుము. నీవు (స్వః న) సూర్యునివలె (అంశుః) అంశమంతుడవు (ప్రచేతన) ప్రకృష్టచైతన్యము జాగరూకుడవగు ఓ పరమేశ్వరా! నీవు మమ్ము (ప్రచేతయ) ప్రసిద్ధ చైతన్యజాగరూకులనుగ నొనర్చుము (ఇన్ద్ర) ఓ పరమైశ్వర్యశాలీ! నీవు (నః) మమ్ము (ద్యుమ్నాయ) ధనము, యశము మరియు తేజములకొరకు (ఇషే) అన్నము, రసము మరియు విజ్ఞానములకొరకు పురుషార్థపరులనుగ నొనర్చుము. ॥౨॥

ఈ మంత్రములో 'ప్రచేత' యొక్క ఆవృత్తియందు యమకాలఙ్కారము గలదు. ॥౨॥

భావార్థము :-పరమేశ్వర సాంగత్యమువల్ల మనము ఆధ్యాత్మికజ్యోతిచే ప్రకాశవంతులము, జాగరూకులము, ధనవంతులము, అన్నవంతులము, తేజోవంతులము యశోవంతులము మరియు విజ్ఞానవంతులము గావలెను. ॥౨॥

642. O Bestower of ability to accomplish good deeds and of the greatest possible riches! O Ever resplendent Omniscient God! Mayest Thou be pleased with our humble prayers and grant us richest wealth of all kinds. Thou art like the Sun, the dispeller of internal darkness; grant us wisdom and reputation for the fulfiment of our noble desires. II2II

౬౪౩. ఋషిః-ఇంద్రోవా ప్రజాపతిర్వా విష్ణుర్వా విశ్వామిత్రోవా। దేవతా-ఇంద్రః। ఛన్దః-విరాట్। స్వరః-గాంధారః.

అథ పరమత్మానం ప్రార్థయతే.

౬౪౩. ఏవా హి శక్రో రాయే వాజాయ వజ్రివః। శవిష్ఠ వజ్రిన్నృ
ఞ్జసే। మంహిష్ఠ వజ్రిన్నృఞ్జస ఆ యాహి పిబ మత్స్వ ॥ ౩ ॥

ప.వి:- ఏవ । హి । శక్రః । రాయే । వాజాయ । వజ్రివః । శవిష్ఠ । వజ్రిన్ । ఋఞ్జసే ।

౧ ౨ర ౩ ౧౨ ౩ ౧౨ర ౧ ౨ర
మంహిష్ఠ । వ జ్రిన్ । ఋఞ్జసే । ఆ । యాహి । పిబ । మత్స్వ॥ 3 ॥

పదార్థః- హే ఇన్ద్ర పరమైశ్వర్యశాలిన్ పరమాత్మన్! త్వమ్ **ఏవ హి** సత్యమేవ **శక్రః** శక్తిమాన్, అసి ఇతి శేషః. హే **వ్రజివః** వజ్రధర ఇవ శత్రువిదారక! అస్మాన్ **రాయే** అధ్యాత్మ సంపదే, **వాజాయ** దైహికాత్మిక బలాయ చ కురు. హే **శవిష్ఠ** బలిష్ఠ! హే **వజ్రిన్** పాపవిదారక! త్వమ్ **ఋఞ్జసే** అస్మాన్ సద్గుణాలఙ్కారైః అలఙ్కురు. హే **మంహిష్ఠ** అతిశయదానశీల! హే **వజ్రిన్** ఓజస్విన్! త్వమ్ అస్మాన్ **ఋఞ్జసే** భర్జస్వ, పరిపాకేన ఓజస్వినః కురు. హే భగవన్! **ఆ యాహి** ఆగచ్ఛ, **పిబ** అస్మాకం శ్రద్ధారసమ్ ఆస్వాదయ, **మత్స్వ** అస్మాన్ కర్తవ్యపరాయణాన్ దృష్ట్వా హృష్టో భవ.

ఋఞ్జసే ఋఞ్జతిః ప్రసాధనకర్మా. నిఘం 3 । ౫, ఋజి భర్జనే, భ్వాదిః, లేటి రూపమ్. **మంహిష్ఠ,** మంహతే దానకర్మా. నిఘం 3 । ౨౦. **వజ్రిన్** ఓజస్విన్, వజ్రో వా ఓజః శ.. ౮ । ४ । ౧ । ౨౦ ॥ 3 ॥

అత్ర 'ష్ఠ వజ్రిన్నృఞ్జసే' ఇత్యస్యావృత్తౌ యమకాలఙ్కారః. 'వజ్రి' ఇత్యస్య త్రిశ ఆవృత్తౌ వృత్యనుప్రాసః. ఆయాహి, పిబ, మత్స్వ ఇత్యనేకక్రియాణామేకకారకయోగాద్ దీపకమ్ ॥ 3 ॥

భావార్థః- యః పరమేశ్వరః సర్వకర్మక్షమో బలిష్ఠస్తేజస్వీ దాతృతమః పాపాదీనాం హన్తా గుణైరలఙ్కర్తా చ విద్యతే తస్మిన్ శ్రద్ధా సర్వైః కార్యా ॥ 3 ॥

౬४3. ఈ మంత్రములో పరమాత్మను ప్రార్థించబడినది.

పదార్థము :- పరమైశ్వర్యశాలివగు ఓ ఇంద్రపరమేశ్వరా! నీవు (ఏవ హి) వాస్తవముగనే (శక్రః) శక్తిశాలివి. (వజ్రివః) వజ్రధారివలె ఓ శత్రువినాశకా! మమ్ము (రాయే) అధ్యాత్మసంపదలచే (వాజాయ) శారీరిక మరియు ఆత్మికబలములకు పాత్రులనుగ నొనర్చుము. (శవిష్ఠ) ఓ శక్తిమంతుడా! (వజ్రిన్) పాపములపై వజ్రాఘాతమునొనర్చువాడా! నీవు (ఋఞ్జసే) మమ్ము సద్గుణముల అలఙ్కారములచే అలఙ్కృతులనొనర్చుము (మంహిష్ఠ) ఓ అత్యంతదానశీలుడా! (వజ్రిన్) ఓ ఓజోవంతుడా! నీవు మమ్ము (ఋఞ్జసే) పరిపక్వమొనర్చి ఓజోవంతులనుగ నొనర్చుము. ఓ భగవంతుడా! (ఆ యాహి) రమ్ము (పిబ) మా శ్రద్ధారసమును పానమొనర్చుము (మత్స్వ) మాయొక్క కర్తవ్యపరాయణత్వమును జూచి ప్రసన్నుడవగుము. ॥3॥

ఈ మంత్రములో 'ష్ఠ వజ్రిన్నృఞ్జసే' యొక్క ఆవృత్తిలో యమకాలఙ్కారము గలదు. 'వజ్రి' యను పదము మూడుసార్లు ఆవృత్తి, అనగా వచ్చుటలో వృత్యనుప్రాసమున్నది. ' ఆయాహి, పిబ, మత్స్వ' అను నీ యనేక క్రియలు ఏకీకరణముతో కలియుకారణమున 'దీపక'మైనది. ॥3॥

భావార్థము :- ఏ పరమేశ్వరుడు సకల కర్మలలో సమర్థుడో, బలిష్ఠుడో, తేజోవంతుడో, మహాదాతయో, పాపాదుల వినాశకుడో మరియు సద్గుణములచే అలంకృతులనుగ నొనర్చువాడో అట్టి ఆయనయెడ ఎల్లరును అధికశ్రద్ధను చూపవలెను. ॥3॥

643. O the Greatest and the Most Liberal Adorable Lord! O Almighty remover of all sin! Enable us to acquire wealth, wisdom, power and splendour. Give us strength O Omnipotent Upholder of the thunder - bolt of justice! Mayest Thou be kind to come to us and to accept offerings of love, faith and devotion, emanating from our hearts. Be manifest in our hearts. ॥3॥

౬౪౪. ఋషిః-ఇంద్రోవా ప్రజాపతిర్వా విష్ణుర్వా విశ్వామిత్రోవా। దేవతా-ఇంద్రః॥ ఛన్దః-విరాట్। స్వరః-గాంధారః.

అథ పునః పరమాత్మానం ప్రార్థయతే.

3 ౨ 3 ౨ 3 ౨3 ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౨ 3 ౨ 3 ౧ ౨
౬౪౪. విదారాయే సువీర్యం భవో వాజానాం పతిర్వశాꣳ అను।

౧ ౨ 3 ౨ 3 ౧ ౨ర 3 ౧ ౨
మꣳహిష్ఠ వజ్రిన్నృఞ్జసే యః శవిష్ఠః శూరాణామ్ ॥ ౪ ॥

3 ౨ 3 ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర
ప.విః– విదాః। రాయే। సువీర్యమ్। సు–వీర్యమ్। భవః। వాజానామ్। పతిః। వశాన్।
౧ ౨ర ౧ ౨ర 3 ౧ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర
అను। మꣳహిష్ఠ। వజ్రిన్। ఋఞ్జసే। యః। శవిష్ఠః। శూరాణామ్ ॥ ౪ ॥

పదార్థః- హే జగదీశ్వర! త్వమ్ **రాయే** విద్యారోగ్యధనస్వరాజ్యచక్రవర్తిరాజ్యాదికాయ ఐశ్వర్యాయ మోక్షైశ్వర్యాయ చ, అస్మాన్ **సువీర్యమ్** ఉత్కృష్టం శారీరమ్ ఆత్మికం చ బలమ్ **విదాః** వేదయ, లమ్భయ. త్వమ్ **వాజానామ్** బలానామ్ **పతిః** అధీశ్వరః **భవః** అభవః, భూతోఽసి. **వశాన్** త్వాం కామయమానాన్ త్వత్ప్రీతిపరవశాన్ అస్మాన్ **అను** అనుగృహాణ. హే **మంహిష్ఠ** దాతృతమ, హే **వజ్రిన్** ఓజస్విన్! త్వమ్ **ఋఞ్జసే** అస్మాన్ ఓజః ప్రభృతిభిః గుణైః ప్రసాధయ, **యః** యస్త్వమ్ **శూరాణామ్** వీరాణామ్ **శవిష్ఠః** బలవత్తమః, అసి. **విదాః** విద్ల్ఱ లాభే, ణ్యర్థగర్భః, లేటి రూపమ్. **భవః** భవతేర్లజి రూపమ్, అడాగమాభావశ్ఛాన్దసః. **వశాన్,** వశ కాన్తౌ ॥ ౪ ॥

భావార్థః-యః శరీరేణాత్మనా చ బలవాన్ స ఏవైశ్వర్యాణి లభతే. అతో బలిష్ఠ పరమేశ్వరవద్ వయమపి బలవన్తో భవేమ ॥ ౪ ॥

౬౪౪. ఈ మంత్రములో మరల పరమాత్మను ప్రార్థించబడినది.

పదార్థము :- ఓ జగదీశ్వరా! నీవు (రాయే) విద్య, ఆరోగ్యము, ధనము, స్వరాజ్యము, సామ్రాజ్యము మున్నగు ఐశ్వర్యములకొరకు మరియు మోక్షముకొరకు మాకు (సువీర్యమ్) ఉత్కృష్టమగు శారీరిక మరియు ఆత్మిక బలములను (విదాః) ప్రాప్తింపజేయుము. నీవు (వాజానామ్) బలములకు (పతిః) అధీశ్వరుడవై (భవః) ఉన్నావు (వశాన్) నిన్నుకోరునట్టివారము నీ ప్రేమకు అధీనులైన మమ్ము (అను) అనుగ్రహించుము. (మంహిష్ఠ) మహాదాతవగు (వజ్రిన్) ఓజశ్శాలివగు ఓ పరమేశ్వరా! నీవు (ఋఞ్జసే) మమ్ము ఓజస్సు మున్నగు వీరగుణములచే అలఙ్కృతులనుగ నొనర్చుము (యః) అట్టి నీవు (శూరాణామ్) శూరవీరులలో (శవిష్ఠః) అందరికన్నగొప్ప బలవంతుడవు.॥౪॥

భావార్థము :- శరీరము మరియు ఆత్మచే శక్తిశాలురైనవారు మాత్రమే ఐశ్వర్యములను పొందగలరు. కావున మనము మహాబలిష్ఠుడగు పరమేశ్వరునివంటి బలశాలురముగావలెను.॥౪॥

644. O God! Mayest Thou be pleased to grant unto us sufficient strength of our faculties to make us - Thy worshippers - deserve the award of Thy richest gifts. O the Most Liberal holder of the thunder - bolt of justice! Thou art Almighty. Mayest Thou be pleased to make us great by Thy richest gifts of wisdom, peace and bliss. ll4ll

౬౪౫. ఋషిః-ఇంద్రోవా ప్రజాపతిర్వా విష్ణుర్వా-విశ్వామిత్రోవా। దేవతా-ఇంద్రః। ఛన్దః-విరాట్। స్వరః-గాంధారః.

అథ పరమాత్మానముపవర్ణ్య తత్స్తవనాయ జనాన్ ప్రేరయతి.

౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ఉ ౩ ౨
౬౪౫. యో మంహిష్ఠో మఘోనామంశుర్న శోచిః ।

౧౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర
చికిత్వో అభి నో నయే ఇన్ద్రో విదే తము స్తుహి ॥ ౫ ॥

౨ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩
ప.విః- యః। మంహిష్ఠః । మఘోనామ్ । అంశుః న। శోచిః। చికిత్వః । అభి । నః।
౧ ౨ర ౩ ౨ ౩
నయ । ఇన్ద్రః । విదే । తమ్ । ఉ । స్తుహి । ॥౫॥

పదార్థః-యః యస్త్వమ్ **మఘోనామ్** ధనవతామ్ **మంహిష్ఠః** దాతృతమః అసి, కిఞ్చ **అంశుః న** సూర్యరశ్మిః ఇవ **శోచిః** శోచిష్మాన్ అసి, సః హే **చికిత్వః** జ్ఞానవన్, సదా జాగరూక పరమాత్మన్!

త్వమ్ **నః అభి** అస్మాన్ ప్రతి **నయ** దాతృత్వతేజోజ్ఞానజాగరూకత్వాదికం ప్రాపయ. హే మనుష్య! **ఇన్ద్రః** పరమేశ్వరః **విదే** ఉపకర్తుం జానాతి, **తమ్ ఉ** తమేవ **స్తుహి** స్తుత్యా సభాజయ.

శోచిః అత్ర మత్వర్థీయస్య లోపః. **చికిత్వః** కిత జ్ఞానే, లిటః క్వసుః, సమ్బుద్ధౌ 'మతువసోరు సమ్బుద్ధౌ ఛన్దసి' అ.. ౮।౩।౧ ఇతి రుత్వమ్. **విదే** విద జ్ఞానే, ఆత్మనేపదం ఛాన్దసమ్, 'విత్తే' ఇతి ప్రాప్తే 'లోపస్త ఆత్మనేపదేషు' అ.. ౭।౧।౪౧ ఇతి తలోపః ॥౫॥

అత్ర 'అంశుర్నశోచిః' ఇత్యుపమాలఙ్కారః.॥౫॥

భావార్థః- యో జగదీశ్వరః పరమో దాతా, పరమస్తేజస్వీ, పరమో విద్వాన్, పరమో జాగరూకః, పరమః పరోపకర్తా చ విద్యతే తముపాస్య సర్వైర్ దాతృభిస్తేజస్విభిర్విద్వద్భిర్జాగరూకైః పరోపకర్తృభిశ్చ భావ్యమ్ ॥ ౫ ॥

౬౪౫. ఈ మంత్రములో పరమాత్మను వర్ణించుచు, ఆయన స్తుతికొరకు మనుష్యులకు ప్రేరణనీయబడినది.

పదార్థము :- (యః) ఏ నీవు (మఘోనామ్) ధనికులలో (మంహిష్ఠః) మహాదాతవు. (అంశుః న) సూర్యకిరణములవంటి (శోచిః) తేజస్విని (చికిత్వః) జ్ఞానివి, సదా జాగరూకుడవగు ఓ పరమేశ్వరా! మీరు (నః అభి) మా వైపునకు కూడ (నయ) ఇట్టి దానము, జ్ఞానము, తేజము, జాగరూకత మున్నగువానిని కొనితెమ్ము. ఓ మనుష్యుడా! (ఇన్ద్రః) పరమేశ్వరుడు (విదే) ఉపకారమొనర్చుట యెరుగును (తమ్ ఉ) ఆయననే (స్తుహి) స్తుతించుము.॥౫॥

ఈ మంత్రములో 'అంశుః న శోచిః' లలో ఉపమాలఙ్కారము గలదు.॥౫॥

భావార్థము :- ఏ జగదీశ్వరుడు పరమదాత, పరమతేజస్వి, పరమవిద్వాంసుడు, పరమజాగరూకుడు మరియు పరమపరోపకారియై యున్నాడో ఆయననే ఉపాసించుచు ఎల్లరును దాతలు, తేజోవంతులు, జాగరూకులు మరియు పరోపకారులు గావలెను.॥౫॥

645. O my mind! Adore Him Who is Most Refulgent and Pure like the Sun and bestower of the richest gift to the rich. O God, Thou Who art Omniscient, lead us also to knowledge and Strength. May we be ricipients of the Wealth of Wisdom from Thee. II5II

౬౪౬. ఋషిః-ఇంద్రో వా ప్రజాపతిర్వా విష్ణుర్వా విశ్వామిత్రో వా। దేవతా-ఇంద్రః॥
ఛన్దః-విరాట్। స్వరః-గాంధారః॥

అథ పరమాత్మానమాహ్వయతి.

౬౪౬. ఈశే హి శక్రస్తమూతయే హవామహే జేతారమపరాజితమ్।
స నః స్వర్షదతి ద్విషః క్రతుశ్ఛన్ద ఋతం బృహత్ ॥౬॥

ప. వి:- ఈశే। హి। శక్రః। తమ్। ఊతయే। హవామహే। జేతారమ్। అపరాజితమ్।
అ-పరాజితమ్। సః। నః। స్వర్షత్। అతి। ద్విషః। క్రతుః। ఛన్దః। ఋతమ్। బృహత్ ॥౬॥

పదార్థః-శక్రః శక్తిశాలీ ఇన్ద్రః పరమేశ్వరః **హి** నిశ్చయేన **ఈశే** ఈష్టే, సకలజగదధీశ్వరోఽస్తి. **తమ్** పరమేశ్వరమ్, వయమ్ **ఊతయే** రక్షాయై **హవామహే** ఆహ్వయామః. కీదృశం పరమేశ్వరమ్? **జేతారమ్** సకలరిపువిజయినమ్, కిఞ్చ **అపరాజితమ్** స్వయం కేనాపి అవిజితమ్. **సః** పరమేశ్వరః **నః** అస్మాన్ **ద్విషః** అన్తరాద్ బాహ్యాద్ వా శత్రోః **అతి స్వర్షత్** అతిపారయతు. **క్రతుః** ప్రజ్ఞానం, కర్మ, శివసంకల్పః, యజ్ఞశ్చ, **ఛన్దః** గాయత్ర్యాదీని ఛన్దాంసి, **ఋతమ్** సత్యమ్, **బృహత్** బృహదాఖ్యం సామ చ, అస్మాకముపకారకాణి సన్తు. ॥౬॥

త్వామిద్ధి హవామహే (సామ ౨౩౪) ఇత్యస్యామృచి అధ్యూఢం సామ బృహదిత్యుచ్యతే. **ఈశే** 'ఈష్టే' ఇతి ప్రాప్తే 'లోపస్త ఆత్మనేపదేషు' అ.. ౭।౧।౪౧ ఇతి తకారలోపః. **స్వర్షత్** స్వరతిః గతికర్మా. నిఘం..౨।౧౪।॥౬॥

భావార్థః-విజేతారమపరాజితం పరమాత్మానమాశ్రిత్య తదుపాసకా అపి జేతారోఽపరాజితాశ్చ జాయన్తే ॥౬॥

౬౪౬. ఈ మంత్రములో పరమాత్మ నాహ్వానించబడినది.

పదార్థము :-(శక్రః) శక్తిశాలియగు ఇంద్రపరమేశ్వరుడు (హి) నిశ్చయముగనే (ఈశే) విశ్వమంతటికి అధీశ్వరుడైయున్నాడు. (తమ్) ఆయననే మనము (ఊతయే) రక్షణకొరకు (హవామహే) పిలుచుకొనుచుందుము. ఎట్టి పరమేశ్వరుని? (జేతారమ్) సమస్త వస్తుసముదాయమును ఎవడు తన వశమున నుంచికొనినవాడో (అపరాజితమ్) ఎవడు స్వయముగ ఇతరులచే పరాజితుడుగానివాడో (సః) అట్టి పరమేశ్వరుడే (నః) మనను (ద్విషః) ఆంతరిక మరియు బాహ్యశత్రువులచే (అతి స్వర్షత్) తరింపజేయగలడు. (క్రతుః) జ్ఞాన, కర్మ, శివసంకల్పము మరియు యజ్ఞములు (ఛన్దః) గాయత్రి మున్నగు ఛందములు (ఋతమ్) సత్యము మరియు (బృహత్) బృహతీయనుపేరుగల సామములు మనకు ఉపకారకములుగ నుండవలెను. ॥౬॥

''త్వామిద్ధి హవామహే (సామ. ౨౩౪) ఈ మంత్రముపై గానమొనర్చబడునట్టి సామములు బృహత్సామమని యనబడును. ॥౬॥

భావార్థము :- విజేతలు, అపరాజితులు పరమాత్మయొక్క ఆశ్రయమును పొందియే, ఆయన ఉపాసకులెల్లరును విజయశీలురు మరియు అపరాజితులగుచుందురు. ॥౬॥

646. Almighty God is the Lord of all. We invoke Him for protection, as He is Ever - Victorious and possessed of irresistible powers. Mayest He destroy our tendencies of hating others. He is the Creator of the world, Bestower of the knowledge of the Vedas, Absolute Truth and the Greatest. May our noble deeds, devotional prayers and knowledge of truth, attain greatness by Thy grace O God !. II6II

౬౪౭. ఋషిః-ఇంద్రోవా ప్రజాపతిర్వా విష్ణుర్వా విశ్వామిత్రోవా। దేవతా-ఇంద్రః॥ ఛన్దః-విరాట్। స్వరః-గాంధారః

అథ పునరపి పరమాత్మానమాహ్వయతి.

౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨
౬౪౭. ఇన్ద్రం ధనస్య సాతయే హవామహే జేతారమపరాజితమ్ ।
౧ ౨ 3 ౨ 3 ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౨ 3 ౧ ౨
స నః స్వర్షదతి ద్విషః । స నః స్వర్షదతి ద్విషః ॥ ౭ ॥

౧ ౨ర ౧ ౨ర 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ర ౧ ౨ర
ప. విః– ఇన్ద్రమ్ । ధనస్య । సాతయే । హవామహే । జేతారమ్ । అపరాజితమ్ ।
3 ౨ 3 ౧ ౨ర ౧ ౨ర 3 ౧ ౨ర ౧ ౨ర
అ–పరాజితమ్ । సః । నః । స్వర్షత్ । అతి । ద్విషః । సః । నః । స్వర్షత్ । అతి । ద్విషః ॥ ౭ ॥

పదార్థః- ఇన్ద్రమ్ శూరం పరమైశ్వర్యశాలినం పరమేశ్వరమ్, వయం యోగాభ్యాసినః **ధనస్య** వివేకఖ్యాతిరూపస్య ఐశ్వర్యస్య **సాతయే** ప్రాప్తయే **హవామహే** ఆహ్వయామః. కీదృశం పరమేశ్వరమ్? **జేతారమ్** శత్రూణాం విఘ్నానాం చ విజేతారమ్, కిఞ్చ **అపరాజితమ్** కోటిసంఖ్యైరపి శత్రుభిర్విఘ్నైశ్చ అపరాభూతమ్. సః విజేతా పరమేశ్వరః **నః** అస్మాన్ **ద్విషః** అవిద్యాస్మితారాగద్వేషాభినివేశేభ్యః పఞ్చక్లేశేభ్యః **అతి స్వర్షత్** అతిపారయేత్, **సః** అపరాజితః పరమేశ్వరః **నః** అస్మాన్ **ద్విషః** వ్యాధిస్త్యానసంశయప్రమాదాలస్యావిరతిభ్రాన్తిదర్శనాలబ్ధభూమికత్వానవస్థితత్వాత్మకచిత్తవిక్షేపరూపేభ్యో యోగమార్గాన్తరాయేభ్యః **అతిస్వర్షత్** అతిపారయేత్. ॥౭॥

భావార్థః- పరమేశ్వరస్యైవ కృపయా యోగాభ్యాసినో జనాః యోగవిఘ్నాన్ విజిత్య వివేకఖ్యాత్యా కైవల్యమధిగన్తుమర్హన్తి ॥ ౭ ॥

౬౪౭. ఈ మంత్రములో మరల పరమాత్మ ఆహ్వానమే కలదు.

పదార్థము :- (ఇన్ద్రమ్) శూరవీరుడు, పరమైశ్వర్యశాలియగు పరమేశ్వరుని యోగాభ్యాసులగు (జన ధనస్య) వివేకఖ్యాతివంటి ఐశ్వర్యముల (సాతయే) ప్రాప్తికొరకు (హవామహే) పిలుచుచుందురు. ఎట్టి పరమేశ్వరుని? (జేతారమ్) ఎవడు శత్రువులు మరియు విఘ్నవిజేతలు (అపరాజితమ్) కోట్లకొలది శత్రువులు మరియు విఘ్నములచేనైనను పరాజితుడుగానివాడో (సః) అట్టి విజేతయగు పరమేశ్వరుడు (నః) మమ్ము (ద్విషః) అవిద్య, అస్మిత, రాగము, ద్వేషము మరియు అభినివేశమువంటి పంచక్లేశములనుండి (అతి స్వర్షత్) తరింపజేయువాడో (సః) అట్టి అపరాజితపరమేశ్వరుడు (నః) మమ్ము (ద్విషః) వ్యాధి, స్త్యానము, సంశయము, ప్రమాదము, ఆలస్యము, అనగా సోమరితనము, అవిరతి, భ్రాంతిదర్శనము, అలబ్ధభూమికత్వము, అనవస్థితత్వము మున్నగు ఈ చిత్త విక్షేపమువంటి యోగమార్గముయొక్క విఘ్నములనుండి (అతి స్వర్షత్) తరింపజేయవలెను. ॥౭॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరుని కృపవల్లనే యోగాభ్యాసజనులు యోగముయొక్క విఘ్నములను జయించి వివేకఖ్యాతిద్వారా మోక్షప్రాప్తిని పొందుటకు యోగ్యులగుదురు. ॥౭॥

647. We adore God Who is Ever - Victorious and Possessor of irresistible powers, so that we may distribute wealth among the needy. May He destroy our tendencies of hating others. May He destroy Our enemies (internal and external). II7II

౬౪౮. ఋషిః- ఇంద్రోవా ప్రజాపతిర్వా విష్ణుర్వా విశ్వామిత్రోవా। దేవతా- ఇంద్రః। ఛన్దః- విరాట్। స్వరః- గాంధారః.

అథ సంన్యాసాశ్రమం ప్రవివిక్షురాహ.

౬౪౮. పూర్వస్య యత్తే అద్రివో ఉ౹్ శుర్మదాయ।
సుమ్న ఆ ధేహి నోవసో। పూర్తిః శవిష్ఠ శస్యతే।
వశీ హి శక్రో నూనం తన్నవ్యం సంన్యసే ॥౮॥

ప. విః- పూర్వస్య। యత్ - తే। అద్రివః। అ- ద్రివః। అంశుః। మదాయ। సుమ్నే। ఆ। ధేహి। నః। వసో। పూర్తిః। శవిష్ఠ। శస్యతే। వశీ। హి। శక్రః। నూనమ్। తత్। నవ్యమ్। సంన్యసే ॥౮॥

పదార్థః- హే **అద్రివః** మేఘానాం స్వామిన్ ధర్మమేఘసమాధౌ సహాయక వా పరమేశ్వర! **యత్** యస్మాత్ **పూర్వస్య** శ్రేష్ఠస్య **తే** తవ **అంశవః** తేజోరశ్మిః **మదాయ** ఆనన్దాయ భవతి, తస్మాత్, హే **వసో** నివాసక! **నః** అస్మాన్ **సుమ్నే** సుఖే, మోక్షానన్దే **ఆ ధేహి** ఆస్థాపయ. హే **శవిష్ఠ** బలిష్ఠ పరమాత్మన్! **పూర్తిః** త్వజ్జనితా పరిపూర్ణతా **శస్యతే** సర్వైః ప్రశస్యతే. **శక్రః** సర్వశక్తిమాన్ త్వమ్ **నూనమ్** అద్య **వశీ హి** మమ వశకర్తా కిల సఞ్జాతః, **తత్** తస్మాత్ త్వద్వశవర్తీ అహమ్ **నవ్యమ్** నూతనత్వేన ఆభాసమానం పుత్రైషణావిత్తైషణా లోకైషణారూపం లౌకిక చాకచక్యమ్ **సంన్యసే** పరిత్యజామి, పరిత్యజ్య సంన్యాసాశ్రమం ప్రవిశామీత్యర్థః. తత్ర చ **నవ్యమ్** స్తుత్యమ్ ఇన్ద్రం పరమేశ్వరమ్ **సంన్యసే** సమ్యగ్ హృది ధారయామి ఇతి ద్వితీయోఽపి శ్లేషమూలోఽర్థోఽధ్యవసేయః. ।౮॥

సంన్యసే ఇత్యత్ర హి యోగాత్ 'ఛన్దస్యనేకమపి సాకాఙ్క్షమ్' అ.. ౮ । ౧ । ౩౫ ఇతి నిఘాతప్రతిషేధః. **అద్రివః** అద్రిః మేఘనామ. నిఘం..౧ ।౧౦ ॥౮ ॥

భావార్థః- ఆపాతరమణీయాః ఖలు భోగాః. ధన్యాస్తే యే తాన్ పరిహృత్య సంన్యాసాశ్రమం ప్రవిశ్య నిష్కామలోకసేవావ్రతమఙ్గీకృత్య బ్రహ్మణి లీనా భవన్తి ॥ ౮ ॥

౬౪౮. సన్న్యాసాశ్రమమునందు ప్రవేశించనిచ్ఛగల అభిలాషి ఇట్లనుచున్నాడు.

పదార్థము :- (అద్రివః) మేఘముల స్వామి, లేక ధర్మమేఘ మను సమాధియందు సహాయకుడవగు ఓ పరమేశ్వరా! (యత్) ఏలన (పూర్వస్య) శ్రేష్ఠుడవగు (తే) నీయొక్క (అంశవః) తేజఃకిరణములు (మదాయ) ఆనందముకొరకుండును. ఈ కారణమున (వసో) ఓ నివాసకా! (నః) మమ్ము (సుమ్నే) మోక్షానందములో (ఆ ధేహి) స్థితమొనర్చుము. (శవిష్ఠ) శక్తిశాలివగు ఓ పరమాత్మ! (పూర్తిః) నీచే యుత్పన్నమొనర్చబడిన పూర్ణత్వము (శస్యతే) ఎల్లరచే ప్రశంసించబడుచున్నది. (శక్రః) సర్వశక్తిమంతుడవగు నీవు (నూనమ్) నేడు (వశీ హి) నా వశకర్తవైపోయినావు (తత్) కావున నీ వశవర్తినైపోయిననేను (నవ్యమ్) క్రొత్తగా యనిపించునట్టి పుత్రేషణ, విత్తేషణ, లోకేషణ [అనగా దారేషణ, ధనేషణ, పుత్రేషణ]ల వంటి లౌకిక తళుకుబెలుకులను (సంన్యసే) పరిత్యజించుచున్నాను. పరిత్యజించి సన్న్యాసాశ్రమమున ప్రవేశింతును. మరియు ఆ ఆశ్రమమునందుండి (నవ్యమ్) స్తుతింపదగిన ఇంద్రపరమేశ్వరుని (సంన్యసే) చక్కగా హృదయమున ధారణమొనర్చెదను. శ్లేషమువల్ల ఈ రెండవ అర్థమునుకూడ ఎరుగవలెను. ।౮॥

భావార్థము :- భోగవిలాసములు చూచుటకు రమణీయముగ నుండును. వీనిని పరిత్యాగమొనర్చి సన్న్యాసాశ్రమములో ప్రవేశించి నిష్కామియై లోకసేవావ్రతమును స్వీకరించి పరబ్రహ్మమునందు లీనమైన సజ్జనులు ధన్యాత్ములు. ।౮॥

648. Thou art the Supreme Being and Indestructible Eternal, the First and the Foremost. May we receive from Thee, sublime knowledge and bliss. O Almighty Lord! Every one admires and solicits Thy gifts. May we have the same. Thou being Almighty, controllest All. Therefore certainly we adore Thee in our hearts. II8II

౬౪౯. ఋషిః-ఇంద్రోవా ప్రజాపతిర్వా విష్ణుర్వా విశ్వామిత్రోవా। దేవతా-ఇంద్రః॥
ఛన్దః-విరాట్। స్వరః-గాంధారః.

అథో పాసకః పరమాత్మనా సంవాదం కురుతే.

3 ౧ ౨ర 3 ౧ 3 ౧ ౨
౬౪౯. ప్రభోజనస్య వృత్రహన్త్సమర్యేషు బ్రవావహై।
౨ 3 ౨ఉ 3 ౧౨ 3 ౧౨ 3 ౨ 3 ౧౨
శూరోయో గోషు గచ్ఛతి సఖాసుశేవో అద్వయుః ॥ ౯ ॥

3 ౨ 3 ౨ ౧ ౨ర 3 ౨ 3 ౧ ౨
ప.వి:- ప్రభో। ప్ర - భో। జనస్య। వృత్రహన్। వృత్ర - హన్। సమ్। అర్యేషు।
3 ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧౨ర ౧౨ర 3 ౧ ౨ 3 ౧౨ర
బ్రవావహై। శూరః। యః। గోషు। గచ్ఛతి। సఖా। స - ఖా। సుశేవః। సు - శేవః।
౧౨ర 3
అద్వయుః। అ - ద్వయుః ॥ ౯ ॥

పదార్థః-హే **ప్రభో** జగదీశ్వర! హే **జనస్య** ఉపాసకస్య మమ **వృత్రహన్** పాపహన్తః! ఆయాహి, అహం చ త్వం చ **అర్యేషు** ప్రాప్తవ్యేషు ఆధ్యాత్మికేషు ఐశ్వర్యేషు, తాని విషయీకృత్య ఇతి భావః, అత్ర విషయసప్తమీ, **సం బ్రవావహై** సంవాదం కుర్యావ, కాని కాని ఐశ్వర్యాణి మయా ప్రాప్తవ్యాని త్వయా చ దేయాని సన్తీతి సంలపేవ, **శూరః** విఘ్నానాం వధే పరాక్రమవాన్ **యః** యో భవాన్ **గోషు** స్తోతృషు, తేషాం హృదయేషు **గచ్ఛతి** వ్రజతి, యశ్చ భవాన్ **సఖా** స్తోతౄణాం సుహృత్, **సుశేవః** ఉత్కృష్టసుఖప్రదః, **అద్వయుః** ప్రత్యక్షమన్యత్ పరోక్షమన్యద్ ఇతి ద్వివిధాచరణవర్జితః, సదా హితకర ఏవ, భవతి. ।౯॥

గోషు గౌః స్తోతృనామ, నిఘం..3।౧౬, **సుశేవః** శేవః సుఖనామ, నిఘం.. 3।౬॥౯॥

భావార్థః- ఉపాసకానాం హార్దికం ప్రేమ దృష్ట్వా తైః సంవాదమివ కుర్వన్ పరమేశ్వరః తేషాం సఖా, విఘ్నహర్తా, మోక్షానన్దప్రదశ్చ జాయతే ॥ ౯॥

౬౪౯. ఈ మంత్రములో ఉపాసకులు పరమాత్మతో సంవాదమొనర్చుచున్నారు.

పదార్థము :-(ప్రభో) ఓ జగదీశ్వరా! (జనస్య) ఉపాసకుడనగు నాయొక్క (వృత్రహన్) పాపములను హరించివేయువాడా! రమ్ము నేను మరియు నీవు (అర్యేషు) ప్రాప్తించినట్టి ఆధ్యాత్మిక ఐశ్వర్యముల విషయములో (సంబ్రవావహై) సంవాదమొనర్చుకొందము. అనగా ఏ యే ఐశ్వర్యములు నేను పొందుట మరియు నీ కిచ్చుట యుండునో (శూరః) విఘ్నములను సంహరించుటలో శూరుడగు (యః) ఏ నీవు (గోషు) స్తోతల హృదయములలో (గచ్ఛతి) చేరుచుందువు. మరియు నీవు (సఖా) స్తోతల మిత్రుడవు (సుశేవః) ఉత్కృష్ట సుఖముల దాతవు (అద్వయుః) ముందర కొంత మరియు వెనకన కొంత ఈ విధమగు ద్వివిధమగు ఆచరణలు లేని, అనగా నిరంతరము హితకారుడవే యై యుందువు.।౯॥

భావార్థము :- ఉపాసకుల హార్దిక ప్రేమనుచూచి వారితో మిత్రునివలె సంవాదమొనర్చునటుల పరమేశ్వరుడు వారికి మిత్రుడు విఘ్ననివారకుడు మరియు మోక్షానందము నిచ్చువానిగయ్యేపోవును. ౯॥

649. O Lord of all people! O Destroyer of sins and obstacles! Thou art the Supreme Being. May we always tell about Thee in this manner to all businessmen also. Thou art described in the Vedas as Almighty, Friend, Source of True Happiness and Un-parallelled. II9II

౬౫౦. ఋషిః-ఇంద్రోవా ప్రజాపతిర్వా విష్ణుర్వా విశ్వామిత్రోవా। దేవతా-లిఙ్గోక్తాః॥ ఛన్దః-పదపఙ్క్తిః॥ స్వరః-పఞ్చమః.

అథ పురీషపదైః పరమాత్మనః స్వరూపమాహ.

౬౫౦. ఏవాహ్యాఽ౩ ఉ౩ ఉ౩ వ। ఏవాం హ్యాగ్నే। ఏవాహీన్ద్ర।
ఏ వాహి పూ షన్। ఏవా హి దే వాః ॥ ౧౦ ॥

ప. విః- ఏవ। హి। ఏవ। ఏవ। హి। అగ్నే। ఏవ। హి। ఇన్ద్ర। ఏవ। హి। పూషన్। ఏవ। హి। దేవాః। ఓమ్ ఏవాహిదేవాః ॥ ౧౦ ॥

ఇమాని పఞ్చ పురీషపదానీత్యుచ్యన్తే. ఏతేషాం దేవతా ఇన్ద్ర ఏవ, 'ఐన్ద్రం హి పురీషమ్. శ.. బ్రా... ౮।౭।౩।౭' ఇతి స్మరణాత్. ఇన్ద్రస్య పూర్ణతాద్యోతకాని పదానీమాని, తస్మాత్ పురీషపదాని. 'పురీషం పృణాతేః పూరయతేర్వా' ఇతి హి నిరుక్తమ్ (౨।౨౨).

పదార్థః- హే ఇన్ద్ర పరమేశ్వర! **ఏవ హి ఏవ** ఏవం ఖలు ఏవమ్, సత్యమేవ త్వం పూర్వోక్తగుణవిశిష్టోఽసీతి భావః. హే **అగ్నే** అగ్రనాయక ఇన్ద్ర పరమాత్మన్! **ఏవ హి** ఏవమేవ ఖలు, సత్యమేవ త్వమ్ ఉక్తగుణ విశిష్టోఽసి. హే **ఇన్ద్ర** పరమైశ్వర్యవన్, రిపువిదారక, విద్యావివేకాదిప్రకాశక జగదీశ్వర! **ఏవ హి** ఏవ మేవ కిల, సత్యమేవ త్వమ్ ఉక్తగుణవిశిష్టోఽసి. హే **పూషన్** పరిపోషక ఇన్ద్ర జగత్పతే! **ఏవ హి** ఏవం ఖలు, సత్యమేవ త్వమ్ ఉక్తగుణ విశిష్టోఽసి. హే **దేవాః** ఇన్ద్రాఖ్యపరమేశ్వరాధీనాః దివ్యగుణవిశిష్టా విద్వాంసః! **ఏవ హి** సత్యం ఖలు యూయమ్ ఇన్ద్రస్య ప్రజాః స్థ.

ఏవా సంహితాయాం 'నిపాతస్య చ' అ.. ౬।౩।౧౩౬ ఇతి దీర్ఘః. **పూషన్** అథ యద్ రశ్మిపోషం పుష్యతి తత్ పూషా భవతి, నిరు.. ౧౨।౧౭. **దేవాః** 'అథ యదిన్ద్రే సర్వా దేవతాస్తత్స్థానాః, తస్మాదాహుః ఇన్ద్రః సర్వా దేవతాః. శ... బ్రా. ౧।౬।౩।౨౨ ॥౧౦॥

భావార్థః- ఇన్ద్రే పరమాత్మని సత్యమేవ మఘవత్వ - శచీపతిత్వ - ప్రచేతనత్వ - శక్రత్వ - మంహిష్ఠత్వ - శవిష్ఠత్వ - వజ్రిత్వ-జేతృత్వప్రభృతయో వేదోక్తా గుణాః సన్తి, యే సర్వైరనుకరణీయాః ॥ ౧౦ ॥

౬౫౦. ఈ మంత్రములో పురీషపదములతో పరమాత్మస్వరూపమును వర్ణించబడినది. మంత్రమందలి ఐదు ఖండములు ఐదు పురీషపదములని యనబడును. వీనిదేవతయును ఇంద్రుడే. ఏలన శతపథ బ్రాహ్మణములో ఇట్లుచెప్పబడినది. 'పురీష ఇంద్రదేవతలై యున్నారు(శ. బ్రా.౮-౭-3-౭). ఈ పదముచే ఇంద్రుని పూర్ణత్వము ద్యోతకమగుటవల్ల పురీష సంజ్ఞగలవిగ నున్నవి. నిరుక్తము.౨-౨౨లో 'పురీష' యొక్క నిష్పత్తి పూర్ణార్థక 'పౄ' లేక 'పుర' ధాతువుచే యొనర్చబడినది.

పదార్థము :- ఓ ఇంద్రపరమేశ్వరా! (ఏవ హి ఏవ) వాస్తవముగనే నీవు అట్టి పూర్వోక్త గుణములుగలిగినవాడవు (అగ్నే) అగ్రనాయకుడవగు ఓ ఇంద్రపరమేశ్వరా! (ఏవ హి) వాస్తవముగ నీవు ఇంద్రపరమేశ్వరుడవే. (ఇన్ద్ర) పరమైశ్వర్యవంతుడవు, శత్రువిదారకుడవు, విద్య, వివేకము మున్నగువాని ప్రకాశకుడవగు ఓ జగదీశ్వరా! (ఏవ హి) సత్యముగనే నీవు పైన దెలిపిన గుణములచే విశిష్టుడవైయున్నావు. (పూషన్) పుష్టిప్రదాతవగు ఓ జగత్పతే! (ఏవ హి) వాస్తవముగనే నీవు పూర్వోక్తగుణములతో గూడియున్నావు. (దేవాః) ఇంద్రపరమేశ్వరుని అధీనమునందుండునట్టి దివ్యగుణసంపన్నులగు ఓ విద్వాంసులారా! (ఏవ హి) నిజముగానే మీరు ఇంద్రపరమేశ్వరుని ప్రజలేయై యున్నారు. ॥౧౦॥

చివరి 'పురీషపదము' కూడ ఇంద్ర విషయకమేయైయున్నది. శతపథకారుడు చెప్పినటుల ' ఏలన ఇంద్రునియందే దేవతలెల్లరును స్థితమైయున్నారు. కావున ఇంద్రుని సర్వదేవతాత్ములని చెప్పబడినది(శత. బ్రా. ౧-౬-3. ౨౨). ॥౧౦॥

భావార్థము :- వాస్తవముగనే ఇంద్ర పరమేశ్వరునిలో మఘవత్వము, శచీపతిత్వము, ప్రచేతనత్వము, శక్రత్వము, మంహిష్ఠత్వము, శవిష్ఠత్వము, వజ్రిత్వము, జేతృత్వము మున్నగు వేదోక్త గుణములన్నియును విద్యమానమైయున్నవి. వానిని ప్రజలెల్లరును అనుసరించవలెను. ॥౧౦॥

650. O God ! Thou art indeed the Lord of the universe. Thou art, Agni - Our Supreme Leader, Dispeller of the darkness of ignorance. Thou art Indra - Possessor of Infinite wealth. II10II

ఇతి మహానామ్నీ ఆర్చికః ఇతి పూర్వార్చికః

సామవేద భాష్యమ్

ఉత్తరార్చికః

౧. పూర్వార్చికమహానామ్న్యోః కృత్వా భాష్యం యథాక్రమమ్।
వ్యాఖ్యాముత్తరసామ్నాం తు కుర్వే నత్వా పరాత్పరమ్॥

౨. భూతవేదఖనేత్రేఽబ్దే చైత్రే మాసే సితే దలే।
పఞ్చమ్యాం మఙ్గళేవారే భాష్యారంభం కరోమ్యహమ్॥

౩. పరేశస్య స్తుతిర్యత్ర ప్రార్థనోపాసనాపి చ।
జీవాత్మోద్‌బోధనం వీర్యం విజయః సమరాఙ్గణే॥

౪. జ్ఞానం కర్మ చ భక్తిశ్చ శ్రద్ధా యోగో మతిర్ధృతిః।
ధ్యానం దీక్షా సమాధిశ్చ శమో ముక్తిసుఖే రతిః॥

౫. ఆరోగ్యమాయుషో వృద్ధిః సమ్ప్రాప్తిః సమున్నతిః।
సుఖం సౌహార్దమాపత్సు ధైర్యం శౌర్యం జయో యశః॥

౬. ఆచార్యశిష్యసమ్బన్ధః శిక్షా- దీక్షా పరం తపః।
విద్యాప్రాప్తిర్వ్రతే నిష్ఠా స్నాతకత్వం ద్విజన్మ తా॥

౭. నృపనీతిసమాఖ్యానం బ్రహ్మక్షత్ర సమన్వయః।
రాష్ట్రోత్థానం ప్రజాసౌఖ్యం విశ్వశాన్తిర్మహీయసి॥

౮. వినా లౌకిక ముత్కర్షం నాధ్యాత్మ్యం సంప్రవర్తతే।
తస్మాదత్రోభయేషాం తు క్రియతే సంనిబన్ధనమ్॥

౯. పునరుక్తాస్తు యే మన్త్రాః ప్రాప్యన్తేఽత్ర క్వచిత్ క్వచిత్।
వ్యాఖ్యానం నూతనం తేషాం విధాస్యేఽహం యథామతి॥

౧౦. ప్రీయన్తాం పాఠకాః సర్వే వర్ధతాం చ రుచిః శ్రుతౌ।
శ్రద్ధా మాతేవ కల్యాణీ మఙ్గలం తనుతాత్ సదా॥

ఓం విశ్వాని దేవ సవితర్దురితాని పరాసువ।
యద్ భద్రన్తన్న ఆసువ॥ యజు.30.3॥

ఓం స్వస్తిన ఇన్ద్రో వృద్ధశ్రవాః స్వస్తి నః పూషా విశ్వవేదాః।
స్వస్తి న స్తార్క్ష్యో అరిష్టనేమిః స్వస్తి నోబృహస్పతిర్దధాతు॥౨॥

(సామ. ఉ. ప్రపా. ౯. అర్ధ,. 3. సూక్త౯. మంత్ర.3)

౧. పూర్వార్చిక మరియు మహానామ్నీ ఆర్చికలు క్రమముగా భాషానువాదమొనర్చిన పిదప ఇపుడు నేను పరమేశ్వరునకు నమస్కరించి సామవేదముయొక్క భాష్యానువాదమొనర్చుచున్నాను.

౨. విక్రమ సం.౨౦౪౫ యొక్క చైత్రమాస శుక్లపంచమి మంగళవారమున ఈ భాష్యము ప్రారంభమైనది.

3. ఈ భాష్యములో కొన్నిచోట్లలో పరమాత్మ స్తుతి, మరొకచోట, ప్రార్థన, ఇంకొక చోట ఉపాసన, కొన్నిచోట్ల స్తుతి ప్రార్థన రెండును. మరికొన్ని స్థలములలో స్తుతి, ఉపాసన రెండును. మరి కొన్ని స్థలములందు ప్రార్థన ఉపాసనరెండును. మరికొన్నిచోట్ల స్తుతి, ప్రార్థన, ఉపాసన మూడును. కొన్ని స్థలములలో జీవాత్మ ఉద్బోధన, కొన్ని స్థలములందు వీరత్వము, మరొకచోట సమరాంగణములో విజయమును గూర్చిన వర్ణనయొనర్చబడుచున్నది.

౪. ఈ భాష్యములో జ్ఞానము, కర్మ, భక్తి, శ్రద్ధ, యోగము, మతి, ధృతి, ధ్యానము, ధీ, సమాధి, శమము, ముక్తి, ఆనందముయెడ ప్రేమయొక్క వర్ణనకూడ యొనర్చబడినది.

౫. ఈ భాష్యములో ఆరోగ్యము, దీర్ఘాయువు, సంపదల ప్రాప్తి, సమున్నతి, సుఖము, సౌహార్ద్రత, ఆపత్కాలములందు ధైర్యము, శూరత్వము, జయము, యశము మున్నగువాని వర్ణనయుండును.

౬. ఈ భాష్యములో ఆచార్య శిష్యుల సంబంధము, శిక్షణ, దీక్ష, పరమతపస్సు, విద్యాప్రాప్తి, వ్రతముయెడ నిష్ఠ, స్నాతకులగుట మరియు ఆచార్యులచే రెండవజన్మమును పొంది 'ద్విజు'లగుటను గూర్చియును వర్ణనయుండును.

౭. ఈ భాష్యములో రాజనీతియొక్క చర్చ, బ్రహ్మ, క్షత్రియ సమన్వయము, రాష్ట్రముయొక్క ఉత్థానము, ప్రజలసుఖము మరియు మహిమవంతమగు విశ్వశాంతిని గురించిన వర్ణనయుండును.

౮. లౌకిక ఉత్కర్షణ లేకుండ ఆధ్యాత్మిక ఉత్కర్షణ ఉత్తమముగ నడవజాలదు. ఈ కారణమున ఈ భాష్యములో ఆ రెండింటిని సమావేశమొనర్చబడినది.

౯. ఉత్తరార్చికయందు అచ్చటచ్చట పూర్వార్చిక మంత్రములు పునరుక్తమైనవి. మరియు ఉత్తరార్చికయందును ఒకటికన్న అధికసార్లు కూడ వచ్చినవి. వానికి నా మనస్సుననుసరించి ప్రతిస్థలమందును క్రొత్త పద్ధతిలో అర్థమొనర్చబడుచున్నది.

౧౦. పాఠకులెల్లరకును తృప్తి కలుగవలెను. వారికి వేదములందు అభిరుచి పెంపొందవలెను. తల్లివంటి కల్యాణకారిణియగు శ్రద్ధ నిరంతరము వారికి శుభములు గలిగించుగాక!

ఓ సకల జగదుత్పాదకుడవు, సమగ్రైశ్వర్యయుక్తుడవు, శుద్ధస్వరూపుడవు, సకలసుఖముల నిచ్చువాడవు, సూర్యుడు మున్నగు లోకముల మరియు సకలవిద్యల ప్రకాశకుడవునగు ఓ పరమేశ్వరా! దయదలచి మా సమస్త దుర్గుణములను, దుర్వ్యసనములను, దుఃఖములను మరియు విఘ్నములను తొలగించివేయుము. ఏ కల్యాణకారక గుణ, కర్మ, స్వభావములు, పదార్థములు మరియు సత్యార్థములుగలవో, ఆ యన్నిటిని మాకు ప్రసాదించుము.॥౧॥

మహాకీర్తిగల, ఇంద్రనామముచే ప్రసిద్ధిగల జగదీశ్వరుడు మా యందరకు శుభములను ప్రసాదించవలెను. సకల ధనములు మరియు జ్ఞానముల అధిపతి, పుష్టిప్రదాత 'పూషా' నామముచే ప్రసిద్ధుడగు ఆ జగదీశ్వరుడు మాయందరకు శుభములను ప్రసాదించుగాక! అక్షయమగు వ్యాప్తి పరిధిగల సర్వాంతర్యామి 'తార్క్ష్య' నామముగల జగదీశ్వరుడు మా యందరకు శుభములను గలిగించుగాక! వేదములపతి, సర్వజ్ఞానమయుడు, గురువులకు పరమగురువు, బృహస్పతినామక పరమేశ్వరుడు మాయందరకు శుభములను ప్రసాదించుగాక!॥౨॥

సామవేద భాష్యమ్

ఉత్తరార్చికః

అథ ప్రథమః ప్రపాఠకః ప్రథమోఽధ్యాయశ్చ తత్ర ప్రథమే ప్రపాఠకే ప్రథమోఽర్ద్ధః ప్రథమో ఽధ్యాయే ప్రథమః ఖణ్డశ్చ ప్రారభ్యతే.

మొదటి ప్రపాఠకమునందలి మొదటి అధ్యాయము,

మొదటి ఖండము ప్రారంభము.

౬౫౧. ఋషిః- అసితః కాశ్యపో దేవలో వా। దేవతా-పవమానః సోమః। ఛన్దః-గాయత్రీ। స్వరః-షడ్జః.

తత్రాదౌ పరమాత్మానం ప్రతి మనుష్యాణాం కర్త్తవ్యం వర్ణయతి.

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౬౫౧. ఉపాస్మై గాయతా నరః పవమానాయేన్దవే ।

౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ర
అభి దేవాఀ ఇయక్షతే ॥ ౧ ॥

౧ ౨ ర ౩ ౧ ౨ ర ౧ ౨ ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ ర
ప. వి:- ఉప । అస్మై । గాయత । నరః । పవమానాయ । ఇన్దవే । అభి । దేవాన్ । ఇయక్షతే ॥౧ ॥

పదార్థః- హే **నరః** మనుష్యాః! యూయమ్ **దేవాన్** అహింసాసత్యన్యాయాదిదివ్యగుణాన్ **అభి ఇయక్షతే** ప్రదాతుమిచ్ఛతే [యజతేర్దానార్థాత్ సని శతరి రూపమ్ **యియక్షతే** ఇతి ప్రాప్తే అభ్యాసయకారలోపశ్ఛాన్దసః.] **అస్మై** ఏతస్మై **పవమానాయ** పవిత్రతాప్రదాయినే **ఇన్దవే** ఆనన్దరసేన క్లేదకాయ సోమాఖ్యాయ పరమాత్మనే [ఉనత్తి క్లేదయతి ఉపాసకాన్ స్వరసేన యః స ఇన్దుః. 'ఉన్దేరిచ్చాదేః' ఉ....౧.౧౨ ఇతి ఉన్దీ క్లేదనే ధాతోః ఉః ప్రత్యయః ధాతోరుకారస్యేకారాదేశశ్చ.] **ఉపగాయత** సామీప్యేన స్తుతిగీతాని ఉచ్చారయత ॥ ౧ ॥

భావార్థః- సర్వైః స్త్రీపురుషైర్జగదీశస్య స్తుతిగీతాని కీర్తయిత్వా తతః ప్రేరణాం ప్రాప్యాత్మోన్నతిర్విధేయా ॥ ౧ ॥

౬౫౧. ఈ మొదటి మంత్రములో పరమాత్మయెడ మనుష్యుల కర్తవ్యమును గురించిన వర్ణన గలదు.

పదార్థము :-(నరః) ఓ మానవులారా! మీరు (దేవాన్) అహింస, సత్యము, న్యాయము మున్నగు దివ్యగుణములను (ఇయక్షతే) ప్రసాదించుకోరికగలిగి (అస్మై) ఇట్టి (పవమానాయ) పవిత్రతనిచ్చునట్టి (ఇన్ద్రవే) ఆనందరసముచే తడుపునట్టి పరమాత్మయొక్క (ఉపగాయత) సమీపమునకు చేరి స్తుతిగీతములను పాడుచుండుడు. ॥౧॥

భావార్థము :- స్త్రీపురుషులెల్లరును జగదీశ్వరుని స్తుతిగీతములను కీర్తనమొనర్చుచు మరియు వానిచే స్వయముగ ఉన్నతి నొందుట కర్తవ్యమని భావించవలెను. ॥౧॥

651. Sing forth to God O Ye men, Who purifies all and gives knowledge to truthful enlightened persons. II1II

౬౫౨. ఋషిః-అసితః కాశ్యపో దేవలోవా। దేవతా-పవమానః సోమః।

ఛన్దః-గాయత్రీ । స్వరః-షడ్జః.

అథ బ్రహ్మానన్దరసస్యోపాదేయత్వమాహ.

౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర
౬౫౨. అభి తే మధునాపయోఽథర్వాణో అశిశ్రయుః ।

౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨
దేవం దేవాయ దేవయు ॥ ౨ ॥

౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
ప. విః- అభి । తే । మధునా । పయః। అథర్వాణః । అశిశ్రయుః । దేవమ్ । దేవాయ।
౩ ౨
దేవయు ॥ ౨ ॥

పదార్థః- హే పవమాన సోమ పరమాత్మన్! **అథర్వాణః** అచఞ్చలచిత్తవృత్తయః ఉపాసకాః జనాః. [అథర్వాణో ఽథర్వణవన్తః. థర్వతిశ్చరతి కర్మా. తత్ప్రతిషేధః ఇతి నిరుక్తమ్ ౧౧ । ౧౯.] **తే** తవ **మధునా** మధురేణ ఆనన్దరసేన **పయః** స్వకీయం విశుద్ధం జ్ఞాన కర్మరూపం దుగ్ధమ్ **అభి అశిశ్రయుః** సంమిశ్రయన్తి. **దేవయు** దేవం దివ్యగుణయుక్తం పరమేశ్వరమ్ ఆత్మనః కామయతే ఇతి దేవయుః, సర్వోఽపి భగవద్ భక్తో జనః. [దేవయుశబ్దాత్ ప్రథమైకవచనే సుపాం సులుక్...' అ... ౭. ౧. ౩౯ ఇతి సోర్లుక్.] **దేవాయ** దివ్య ప్రకాశ ప్రాప్తయే **దేవమ్** ప్రకాశకం త్వామ్ ఉపాస్తే ఇతి శేషః ॥ ౨ ॥

అత్ర 'దేవాయ దేవయు' ఇతి ఛేకానుప్రాసః, 'దేవం, దేవా, దేవ' ఇతి చ వృత్త్యనుప్రాసః. ఉభయోరేకాశ్రయానుప్రవేశరూపః సఙ్కరః ॥౨॥

భావార్థః-జ్ఞానకర్మసమన్వితైవ భక్తిః సర్వజనానాం కల్యాణకరీ జాయతే ॥ ౨ ॥

౬౫౨. ఈ మంత్రములో బ్రహ్మానందరసమును గ్రహించుటను గురించి వర్ణనగలదు.

పదార్థము :- పవిత్రతను ప్రసాదించు ఓ సోమపరమేశ్వరా! (అథర్వాణః) అచంచల చిత్తవృత్తిగల ఉపాసకులు (తే) నీయొక్క (మధునా) మధుర ఆనందరసముతోగూడ (పయః) తమ విశుద్ధమగు జ్ఞానము మరియు కర్మల క్షీరములను (అభి అశ్రయుః) కలుపుదురు (దేవయు) దివ్యగుణయుక్తులగు పరమేశ్వరునిచే ప్రీతిని గోరునట్టి భగవద్భక్త సమాజీయులెల్లరును (దేవాయ) దివ్యప్రకాశమును పొందుటకొరకు (దేవమ్) ప్రకాశదాతవగు నీ ఉపాసనను చేయుచుందురు. ॥౨॥

ఈ మంత్రములో 'దేవాయ, దేవయు' లలో ఛేకానుప్రాసముగలదు. 'దేవం, దేవా, దేవ' లలో వృత్త్యనుప్రాసముండుటచే రెండు అలంకారముల ఏకాశ్రయాను ప్రవేశరూపసజ్కరము గలదు. ॥౨॥

భావార్థము :- జ్ఞానకర్మల సమన్విత భక్తియే మానవులందరకు శుభములను గలిగించును. ॥౨॥

652. O God! Thy devotees who have taken the vow of non - violence and self - control, drink the Divine juice of Thy bliss which is desired by enlightned persons for delight along with the honey of Vedic knowledge. II2II

౬౫౩. ఋషిః- అసితః కాశ్యపో దేవలోవా। దేవతా- పవమానః సోమః॥

ఛన్దః-గాయత్రీ । స్వరః- షడ్జః.

అథ పరమేశ్వరః ప్రార్థ్యతే.

౧ ౨ 3 ౨ఉ 3 ౧ ౨ర 3 ౧ ౨ర
౬౫౩. స నః పవస్వ శం గవే శం జనా య శ మర్వతే ।

౧ ౨ 3 ౧ ౨
శం రాజన్నో షధీభ్యః ॥ 3 ॥

౨ 3 ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర 3
ప. విః – సః । నః । పవస్వ । శమ్ । గవే । శమ్ । జనాయ । శమ్ । అర్వతే । శమ్ । రాజన్ ।
౧ ౨ర ౧ ౨ర 3
ఓషధీభ్యః । ఓష – ధీభ్యః ॥ 3 ॥

పదార్థః-హే **రాజన్** విశ్వసమ్రాట్ పరమాత్మన్! **సః** ప్రసిద్ధః త్వమ **నః** అస్మాకమ్ **గవే** ధేనవే, వాచే, ఇన్ద్రియాదికాయ వా **శమ్** కల్యాణమ్, **జనాయ** మాతాపితృపుత్రపౌత్రకలత్రసేవకాదిజనాయ **శమ్** కల్యాణమ్, **అర్వతే** అశ్వాయ, ప్రాణాయ, శత్రుహింసకాయ వీరాయ వా **శమ్** కల్యాణమ్, ~~**ఓషధీభ్యః** వ్రీహియవగోధూమలతాగుల్మవృక్షవనస్పత్యాదిభ్యో దోషనివారికాభ్యః శుద్ధచిత్తవృత్తిభ్యో~~

వా **శమ్** కల్యాణమ్ **పవస్వ** ప్రక్షారయ [ఓషధయ ఓషద్ ధయన్తీతి వా, ఓషత్యేనా ధయన్తీతి వా, దోషం ధయన్తీతి వా. నిరు.. ౯ ౹ ౨౭]॥3॥

భావార్థః- పరమేశ్వరోపాసనేన సర్వైర్దైహికం మానసమాత్మికం పారివారికం సామాజికం రాష్ట్రియం చ కల్యాణం ప్రాప్తుం యోగ్యమ్ ॥ 3 ॥

౬౫౩. ఈ మంత్రములో పరమేశ్వరునితో ప్రార్థించబడినది.

పదార్థము :- (రాజన్) విశ్వసామ్రాట్టువగు ఓ పరమేశ్వరా! (సః) ఆ ప్రసిద్ధుడవగు నీవు (నః) మాయొక్క (గవే) గోవులు, వాణులు మరియు ఇంద్రియములు మున్నగువానికొరకు (శమ్) శుభములను (జనాయ) తల్లి, తండ్రి, పుత్రులు, పౌత్రులు, భార్య, సేవకులు మున్నగువారికొరకు (శమ్) శుభములను (అర్వతే) అశ్వములు, ప్రాణములు, శత్రుభయంకరులగు వీరులకొరకు (శమ్) శుభములను (ఓషధీభ్యః) ధాన్యములు, యవలు, గోధుమలు, లతలు, గుల్మములు, వృక్షములు, వనస్పతులు మున్నగు వానికొరకు మరియు దోషనివారక శుద్ధ చిత్తవృత్తులకొరకు (శమ్) శుభములను (పవస్వ) వర్షింపజేయుము.॥3॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరుని ఉపాసనచే ఎల్లరును శారీరిక, మానసిక, ఆత్మిక, పారివారిక, సామాజిక మరియు రాష్ట్రీయ కల్యాణప్రాప్తినొందుట యోగ్యముగ నుండును. ॥3॥

653. O Resplendent God! Do Thou purify us and bring happiness for our cows, happiness for our people, happiness for our horses from our vegetable production.II3II

౬౫౪. ఋషిః-కశ్యపో మారీచః। దేవతా-పవమానః। సోమః.

ఛన్దః-గాయత్రీ । స్వరః-షడ్జః.

తత్రాద్యే బ్రహ్మానన్దరూపాన్ సోమాన్ వర్ణయతి.

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨
౬౫౪. దవిద్యుతత్యా రుచా పరిష్టోభన్త్యా కృపా।
౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర
సోమాః శుక్రా గవాశిరః ॥ ౧ ॥

౧౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧౨ర ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౨
ప.విః- దవిద్యుతత్యా । రుచా । పరిష్టోభన్త్యా । పరి-స్తోభన్త్యా । కృపా । సోమాః । శుక్రాః।
౧౨ర ౧ ౩
గవాశిరః । గో-ఆశిరః ॥ ౧ ॥

పదార్థః- దవిద్యుతత్యా అతిశయేన దీప్తయా [ద్యుతేర్యఙ్లుగన్తస్య శతరి అభ్యాసస్య సమ్ప్రసారణాభావః, అత్వం విగాగమశ్చ 'దాధర్తిదర్దర్తి'.. అ.. ౭. ౪. ౬౫. ఇత్యనేన నిపాత్యతే.] **రుచా** కాన్త్యా, కిఞ్చ **పరిష్టోభన్త్యా** పరితః ఆశ్రయం ప్రయచ్ఛన్త్యా. [ష్టభు స్తమ్భే, భ్వాదిః, స్త్రియాం శతృన్తం రూపమ్.] **కృపా** శక్త్యా. [కృపతేః క్విపి తృతీయైకవచనమ్, 'కృప్ కృపతేర్వా కల్పతేర్వా' ఇతి నిరుక్తమ్ ౬। ౮.] **గవాశిరః** గవి ఉపాసకస్య ఆత్మని ఆశిరః ఆశ్రితాః **సోమాః** బ్రహ్మానన్దరసాః **శుక్రాః** స్తోతుః అతిశయేన పావకాః జాయన్తే. [శుచిర్ పూతీభావే, దివాదిః, శోచయన్తీతి శుక్రాః ఋజ్రేన్ద్రాగ్ర. ఉ.. ౨. ౨౮ ఇతి రన్ ప్రత్యయే నిపాతనాదన్తోదాత్తత్వం చ] ॥౧॥

భావార్థః- యదా బ్రహ్మానన్దరసా ఉపాసకం ప్రాప్నువన్తి తదా తే తస్యాత్మానం స్థాయిత్వేన నితరాం నిర్మలం సమ్పాదయన్తి ॥౧॥

౬౫౪. ఈ మంత్రములో బ్రహ్మానందరూప సోమరసముయొక్క వర్ణన గలదు.

పదార్థము :- (దవిద్యుతత్యా) అతిశయదేదీప్యమానము (రుచా) కాంతి మరియు (పరిష్టోభన్త్యా) నలువైపులనుండి సహాయమునందించునట్టి (కృపా) శక్తితోగూడ (గవాశిరః) ఉపాసకుల ఆత్మలందాశ్రయించియున్న (సోమాః) బ్రహ్మానందరసము (శుక్రాః) అత్యంత పవిత్రకారియైపోవును. ॥౧॥

భావార్థము :- బ్రహ్మానందరసము ఉపాసకులకు ప్రాప్తించినప్పుడు వారు దాని ఆత్మను స్థాయిరూపములో అత్యంత నిర్మలముగ నొనర్చివేయుదురు. ॥౧॥

654. The devotees of peaceful nature, who are pure in mind, word and deed and have full control over their senses, become bright, endowed with light which flashes brilliantly and admirable energy. ll1ll

౬౫౫. ఋషిః-కశ్యపో । మారీచః। దేవతా-పవమానః। సోమః.

ఛన్దః-గాయత్రీ । స్వరః-షడ్జః.

అథ హృది ధారితః పరమాత్మసోమః కిమ్ కరోతీత్యాహ.

3 2 3 1 2 3 1 2ర 3క2ర
౬౫౫. హిన్వానో హేతృభిర్హిత ఆ వాజం వాజ్యక్రమీత్ ।

1 2 3 1 2
సీదన్తో వనుషో యథా ॥ ౨ ॥

3 2 3 1 2 3 2 12ర 3 2 3 12ర
ప. వి:- హిన్వానః । హేతృభిః । హితః । ఆ । వాజమ్ । వాజీ । అక్రమీత్ । సీదన్తః ।
3 1 2 2
వనుషః । యథా ॥ ౨ ॥

పదార్థః- హేతృభిః ప్రేరకైః గురుభిః. [హి గతౌ వృద్ధౌ చ, తృచ్.] హితః శిష్యస్య ఆత్మని స్థాపితః. [నిష్ఠాయాం దధాతేర్హిః.] **హిన్వానః** ప్రీణయన్. [హివి ప్రీణనార్థః, ఆత్మనేపదం ఛాన్దసమ్.] **వాజీ** బలవాన్ పరమాత్మసోమః **వాజమ్** అన్తఃకరణే ప్రవృత్తం దేవాసురసంగ్రామమ్. [వాజ ఇతి బలనామసు సంగ్రామనామసు చ పఠితమ్. నిఘం..౨।౯, ౨।౭.] **ఆ అక్రమీత్** ఆక్రమతి. కథమ్? **యథా** యేన ప్రకారేణ **సీదన్తః** ప్రయాన్తః. [షద్లృ విశరణగత్యవసాదనేషు.] **వనుషః** హింసకాః యోద్ధారః. [వనుష్యతిర్హన్తికర్మా. నిరు.. ౫।౨।౧] శత్రూన్ ఆక్రామన్తి తద్వత్ ॥౨॥

అత్రోపమాలంకారః ॥ ౨ ॥

భావార్థః- హృది ధృతః పరమేశ్వరో మానసే దేవాసురసంగ్రామే స్వోపాసకం సదా విజయినం కురుతే ॥౨॥

౬౫౫. ఈ మంత్రములో హృదయములో ధారణమొనర్చబడిన పరమాత్మరూపసోమ మేమిచేయునను విషయము గలదు.

పదార్థము :-(హేతృభిః) ప్రేరకులగు గురువులద్వారా (హితః) శిష్యుల ఆత్మలలో స్థాపించబడిన (హిన్వానః) తృప్తిని ప్రసాదించుచు (వాజీ) శక్తివంతమగు పరమాత్మరూపసోమము (వాజమ్) అంతఃకరణములందు నడుచుచున్న దేవాసుర సంగ్రామముపై (ఆ అక్రమీత్) నలువైపులనుండి ఆక్రమణమొనర్చివేయును (యథా) ఎటుల (సీదన్తః) ప్రయాణమొనర్చుచు (వనుషః) హింసకులగు యోధులు శత్రువులపై ఆక్రమణ మొనర్చుదురో అలా. ॥౨॥

భావార్థము :-హృదయమునందు ధారణమొనర్చబడిన పరమేశ్వరుడు ఆంతరిక దేవాసుర సంగ్రామములో తన ఉపాసకులకు నిరంతరము విజయమునే కలిగించుచుండును. ॥౨॥

655. Like the strong steed roused by his drivers and sent forth or like the warriors entering the field of battle, wise devotees prompted by Divine Powers, go forward on the path of knowledge. ll2ll

౬౫౬. ఋషిః-కశ్యపో మారీచః దేవతా-పవమానః సోమః.

ఛన్దః-గాయత్రీ । స్వరః-షడ్జః.

అథ జీవాత్మ చన్ద్రయోర్విషయమాహ.

3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౨ 3 ౧ ౨
౬౫౬. ఋధక్సోమ స్వస్తయే సంజగ్మానో దివా కవే ।

౧ ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౨
పవస్వ సూర్యో దృశే ॥ 3 ॥

౩ ౨ ౩ ౧౨ ౩ ౧౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩౨
ప. వి:– బుధక్ । సోమ । స్వస్తయే । సు–అస్తయే । సంజగ్మానః । సమ్ – జగ్మానః । దివా ।
౩ ౧౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨
కవే । పవస్వ । సూర్యః । దృశే ॥ ౩ ॥

పదార్థః- **ప్రథమః** జీవాత్మపరః. హే **కవే** మేధావిన్ క్రాన్తదర్శిన్ **సోమ** చన్ద్రవద్ వృద్ధిశీల జీవాత్మన్. త్వమ్ **దివా** పరమాత్మజ్యోతిషా **సంజగ్మానః** సంగచ్ఛమానః సన్ **స్వస్తయే** ఉత్కృష్టజీవనాయ. [అస్తిరభిపూజితః స్వస్తిరితి. నిరుక్తమ్. ౩ ।౨౧ ।౧౨.] **బుధక్** బుధ్నవన్, వర్ధమానః భవ. [బుధగితి పృథగ్భావస్యానుప్రవచనం భవతి, అథాపి బుధ్నోత్యర్థే దృశ్యతే. నిరు. ౪ ।౨౫.] **సూర్యః** సూర్య ఇవ ప్రకాశమానః సన్ **దృశే** ముక్తిమార్గం ద్రష్టుమ్ **పవస్వ** ప్రయతస్వ. [పవతే గతికర్మా. నిఘం ౨ ।౧౪.]

ద్వితీయః - చన్ద్రపర:- హే **కేవే** పృథివీం పరితో గన్తః [కవతే గతికర్మా. నిఘం. .౨ ।౧౪] సోమః చన్ద్ర! త్వమ్ **దివా** సూర్యప్రకాశేన - **సంజగ్మానః** సంగచ్ఛమానః **స్వస్తయే** అస్మత్కల్యాణాయ **బుధక్** ఏకైకయా కలయా ప్రత్యహం వర్ధమానో భవ. తథా చ పూర్ణిమాయామ్ **సూర్యః** సూర్య ఇవ సమ్పూర్ణ ప్రభామణ్డలః సన్ **దృశే** అస్మాకం దర్శనాయ **పవస్వ** భూమణ్డలే స్వచన్ద్రికాం ప్రక్షారయ ॥౩॥

అత్ర శ్లేషాలంకారః. సూర్యః ఇతి లుప్తోపమమ్. చన్ద్రపక్షే జడే చేతనవద్ వ్యవహార ఆలఙ్కారికః ॥౩॥

భావార్థః- యథా సూర్యాచ్చన్ద్రః ప్రకాశతే తథైవ పరమాత్మ సూర్యాద్ వయం ప్రకాశితా భవామః ॥ ౩ ॥

౬౫౬. ఈ మంత్రములో జీవాత్మ మరియు చంద్రుని విషయము వర్ణించబడినది.

పదార్థము :-మొదట జీవాత్మ పక్షమున:- (కవే) బుద్ధిశాలి, దూరదర్శి (సోమ) చంద్రునివంటి ఉన్నత శీలుడగు ఓ జీవాత్మా! నీవు (దివా) పరమాత్మయొక్క జ్యోతిచే (సంజగ్మానః) సంయుక్తమగుచు (స్వస్తయే) ఉత్కృష్టమగు జీవాత్మకొరకు (బుధక్) ఉన్నతిని పొందుము (సూర్యః) సూర్యునివలె ప్రకాశవంతుడవై (దృశే) ముక్తిమార్గమును చూచుటకొరకు (పవస్వ) ప్రయత్నించుము.

రెండవది చంద్రుని పక్షములో :- (కవే) పృథివిని ప్రదక్షిణమొనర్చునట్టి (సోమ) ఓ చంద్రుడా! నీవు (దివా) సూర్యుని ప్రకాశముతో (సంజగ్మానః) సంయుక్తమగుచు (స్వస్తయే) మా సుఖములకొరకు (బుధక్) ఒక్కొక్క కళతో ప్రతిదినము పెరుగుచు పొమ్ము. పౌర్ణమిదినమున (సూర్యః) సూర్యునివలె సంపూర్ణప్రభామండలుడవై (దృశే) మేము చూచుటకొరకు (పవస్వ) భూమండలముపై నీయొక్క వెన్నెలను వ్యాప్తమొనర్చుము. ॥౩॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలఙ్కారముగలదు. 'సూర్యః' అనగా 'సూర్యునివలె' అనుదానియందు లుప్తోపమాలఙ్కారము గలదు. చంద్రునిపక్షములో జడవస్తువులో చేతనమువంటి వ్యవహారము ఆలఙ్కారికమై యున్నది. ॥౩॥

భావార్థము :- ఎటుల సూర్యునిచే చంద్రుడు ప్రకాశించునో, అటులనే పరమాత్మరూప సూర్యునిచే మనము ప్రకాశించుచుందుము.॥౩॥

656. O Poet devotee of Peaceful nature, treading upon the shining path of righteousness for the weal, thou makest progress. Thou who art mighty in power and full of prosperity, march for us like the sun, to show us the right path. II3II

౬౫౭. ఋషిః-శతం వైఖానసాః॥ దేవతా-పవమానః సోమః॥

ఛన్దః- గాయత్రీ స్వరః-షడ్జః॥

తత్రాదౌ పరమాత్మసోమస్య రసధారా వర్ణ్యన్తే.

౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
౬౫౭. పవమానస్య తే కవే వాజిన్త్సర్గా అసృక్షత ।

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
అర్వన్తో న శ్రవస్యవః ॥ ౧ ॥

౧౨ర ౩ ౧౨ర ౧౨ర ౩ ౧౨ర ౩ ౧ ౨
ప.పా:– పవమానస్య । తే । కవే । వాజిన్ । సర్గాః । అసృక్షత । అర్వన్తః । న । శ్రవస్యవః ॥ ౧ ॥

పదార్థః-హే **కవే** వేదకావ్యకార! హే **వాజిన్** బలవన్ పరమేశ్వర! **పవమానస్య** పవిత్రీకుర్వతః **తే** తవ **సర్గాః** ఆనన్దధారాః. [సృజ్యన్తే ఇతి సర్గాః ధారాః] **శ్రవస్యవః** అస్మాకం కీర్తిం కామయమానాః సత్యః. [ఛన్దసి పరేచ్ఛాయాం క్యచ్. తతశ్చ ''క్యాచ్ఛన్దసి'' అ...౩।౨।౧౭౦ ఇతి ఉః ప్రత్యయః.] **అసృక్షత** విసృష్టా భవన్తి, ప్రస్యన్దన్తే. [సృజ విసర్గే, కర్మణి లుఙి ఛాన్దసం రూపమ్.] కథమివ? **అర్వన్తః న** యథా అశ్వాః, [అశ్వశాలాయాః విసృష్టా భవన్తి.] అర్వన్తః అపి కీదృశాః? **శ్రవస్యవః** శ్రవః ఘాసాదికమ్ అన్నమ్ ఆత్మనః కామయమానాః బహిర్గత్వా గోచరేషు ఘాసం చరితుకామాః అశ్వాః యథా సద్యో మన్దురాతో నిర్గచ్ఛన్తి తథేత్యర్థః [శ్రవః ఇత్యన్ననామ యశోనామ చ. నిఘం... ౨।౭, ౧౧।౭]. ॥౧॥

అత్రోపమాలఙ్కారః. 'శ్రవస్యవః' ఇత్యత్ర శ్లేషః ॥౧॥

భావార్థః-పరమాత్మోపాసకాః జనాః పరమాత్మనః సకాశాత్ స్వాత్మానం ప్రవిశతోఽమన్దానన్దఝరాన్ సాక్షాదనుభవన్తి॥౧॥

౬౫౭. ఈ మొదటి మంత్రములో పరమాత్మరూప సోముని రసధారల వర్ణనయున్నది.

పదార్థము :-(కవే) ఓ వేదకావ్యముల కవివర్యా! (వాజిన్) మహాబలివగు ఓ పరమేశ్వరా! (పవమానస్య తే) పవిత్రపరచునట్టి నీయొక్క (సర్గాః) ఆనందధారలు (శ్రవస్యవః) మమ్ము

యశోవంతులనుగ నొనర్చదలచుచు (అసృక్షత) వెడలుచున్నవి (న) ఎటుల (అర్వన్తః) అశ్వశాలలనుండి వదలబడిన అశ్వములు (శ్రవస్యవః) పసక గడ్డి మున్నగు భోజ్యపదార్థములను కోరువానివలె. అభిప్రాయమేమన ఎటుల బయటగల మేత కంచెలకు వెళ్లి గడ్డినిమేయదలచు గుఱ్ఱములు అశ్వశాలలనుండి ఉత్సాహపూర్వకముగ వెళ్లుచుండునో అటులనే నీయొక్క ఆనందధారలు నీనుండి బయలుదేరి మమ్ము ఆనందపరచుచున్నవి.॥౧॥

ఈ మంత్రములో ఉపమాలఙ్కారముగలదు. 'శ్రవస్యవః' లో శ్లేషాలఙ్కారము గలదు.॥౧॥

భావార్థము :- పరమాత్మ ఉపాసకులు పరమాత్మతో తమ ఆత్మలలో ప్రవేశించుచు మహానందముయొక్క సెలయేరుల ప్రవాహములను సాక్షాత్తుగా అనుభవించుచుందురు.॥౧॥

657. O Poet and wise devotee! When thou proceedest to the path of Yoga, (union with God and control of mind) all thy efforts which help thee in the acquisition of knowledge, are crowned with success, like the horses eager for renown ane reaching the goal. II1II

౬౫౮. ఋషిః-శతం వైఖానసాః దేవతా-పవమానః సోమః॥

ఛన్దః-గాయత్రీ స్వరః-షడ్జః.

అథ పునః సోమరసవిషయమాహ.

౨ 3 ౧ ౨ 3 ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨
౬౫౮. అచ్ఛా కోశం మధుశ్చుతమసృగ్రం వారే అవ్యయే ।

౧ ౨ 3 ౧ ౨
అవా వశన్త ధీతయః ॥ ౨ ॥

౧౨ర ౧౨ర 3 ౧ ౨ 3 ౧౨ర ౧౨ర ౧౨ర 3 ౧ ౨
ప. విః – అచ్ఛ । కోశమ్ । మధుశ్చుతమ్ । మధు–శ్చుతమ్ । అసృగ్రమ్ । వారే । అవ్యయే ।

౧౨ర 3 ౧ ౨
అవావశన్త । ధీతయః ॥ ౨ ॥

పదార్థః- **ప్రథమః** సోమౌషధిరసపక్షే, అహమ్ **మధుశ్చుతమ్** మధుస్రావిణం సోమౌషధిరసమ్, **కోశమ్ అచ్ఛ** ద్రోణకలశమ్ అభిలక్ష్య **అవ్యయే వారే** అవిస్వభూతే బాలే, అవిబాలమయే దశాపవిత్రే ఇత్యర్థః **అసృగ్రమ్** విసృజామి. మమ **ధీతయః** అఙ్గులయః. [ధీతయః ఇత్యఙ్గులినామ. నిఘం..।౨।౫.] **అవావశన్త** సోమం క్షారయితుం కామయన్తే, ప్రవర్తన్తే ఇత్యర్థః. [వశ కాన్తౌ యఙ్లుగన్తః.].

ద్వితీయః బ్రహ్మానన్దపక్షే. అహమ్ **మధుశ్చుతమ్** మాధుర్యస్రావిణం బ్రహ్మానన్దరూపం సోమరసమ్ **కోశమ్ అచ్ఛ** మనోబుద్ధిజ్ఞానేన్ద్రియరూపం విజ్ఞానమయకోశం ప్రాపయితుమ్ **అవ్యయే వారే** అవినశ్వరే కామక్రోధాదిశత్రునివారయితరి ఆత్మని **అసృగ్రమ్** విసృజామి. మమ **ధీతయః** స్తుతయః **అవావశన్త** ప్రభుగీతాని శబ్దాయన్తే. [వాశృ శబ్దే ధాతోర్యఙ్లుకిచ్ఛాన్దసం రూపమ్] ॥ ౨ ॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః ॥ ౨ ॥

భావార్థః-యథా సోమౌషధిరసో దశాపవిత్రమాధ్యమేన ద్రోణకలశం ప్రవేశ్యతే తథైవ బ్రహ్మానన్దరస ఆత్మద్వారేణ సర్వస్మిన్నపి మనోబుద్ధ్యాదౌ ప్రవేశనీయో యేనాస్మాకం దర్శనశ్రవణమనననిదిధ్యాసనాదికం సర్వమపి వ్యవహారజాతం బ్రహ్మానన్దమయం భవేత్. ॥ ౨ ॥

౬౫౮. ఈ మంత్రములో మరల సోమరసవిషయమే వర్ణించబడినది.

పదార్థము :-మొదట సోమౌషధీరసపక్షములో :- (మధుశ్చుతమ్) మధురముగ స్రవించునట్టి సోమరసమును (కోశమ్ అచ్ఛ) ద్రోణకలశములలో చేరుటకొరకు (అవ్యయే వారే) గొఱ్ఱెల వెంట్రుకలతో చేయబడిన జల్లెడలో (అసృగ్రమ్) వదలెదను. నాయొక్క (ధీతయః) అంగుళములు (అవావశన్త) సోమరసమును పిండుటయందు ప్రవృత్తమగుచున్నవి.

రెండవది బ్రహ్మానందపక్షములో:- నేను (మధుశ్చుతమ్) మధురమును స్రవింపజేయు బ్రహ్మానందరూప సోమరసమును (కోశమ్ అచ్ఛ) మనస్సు, బుద్ధి మరియు జ్ఞానేంద్రియరూప, విజ్ఞానమయరూప కోశమునందు చేరుటకొరకు (అవ్యయే వారే) అవి నశ్వరము మరియు కామక్రోధములు మున్నగు శత్రువులను నివారణమొనర్చునట్టి ఆత్మయందు (అసృగ్రమ్) వదలివేయుదును. నాయొక్క (ధీతయః) స్తుతులు (అవావశన్త) శుభగీతములను గానమొనర్చుచున్నవి. ॥౨॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలఙ్కారము గలదు. ॥౨॥

భావార్థము :- ఏ విధముగ సోమౌషధిరసము జల్లెడ మాధ్యమమున ద్రోణకలశములకు చేర్చబడునో, అటులనే బ్రహ్మానందరసమును ఆత్మయొక్క మాధ్యమమున సమస్త మనస్సు, బుద్ధి మున్నగువానియందు స్థిరపరచవలెను. అందువల్ల మన దర్శన, శ్రవణ, మనన, నిధిధ్యాసనములు మున్నగునవన్నిటి వ్యవహారములు బ్రహ్మానందమయమైపోవును. ౨॥

658. Persons engaged in meditation, manifest well the Blissful State or Ananda maya Kosha which sprinkles the Divine Spiritual juice over the endless cover of ignorance and they desire to have it. II2II

౬౫౩. ఋషిః-శతం వైఖానసాః॥ దేవతా-పవమానః సోమః॥

ఛన్దః-గాయత్రీ స్వరః-షడ్జః.

అథ బ్రహ్మానన్దరసాః కథం జనానుపకుర్వన్తీత్యాహ.

౧ ౨ 3 ౨ఉ ౧ ౨ 3 ౨ 3 ౨ 3 ౧ ౨
౬౫౩. అచ్ఛా సముద్ర మిన్దవోఽస్తం గావో న ధేనవః।

౧ ౨ 3 ౨ 3 ౨ 3 ౨
అగ్మన్నృతస్య యోనిమా ॥ 3 ॥

౧ ౨ర 3 ౨ 3 ౨ ౧౨ర ౧౨ర ౧౨ర 3 ౧ ౨
ప.వి:- అచ్ఛ । సముద్రమ్ । సమ్ – ఉద్రమ్ । ఇన్దవః । అస్తమ్ । గావః । న । ధేనవః ।
౧౨ర 3 ౧ ౨ ౧ ౨ర
అగ్మన్ । ఋతస్య । యోనిమ్ । ఆ ॥ 3॥

పదార్థః- ఇన్దవః బ్రహ్మానన్దరసాః **సముద్రమ్ అచ్ఛ** హృదయసిన్ధుం ప్రతి ప్రవహన్తః **ఋతస్య** సత్యస్య **యోనిమ్** గృహభూతం మమ అన్తరాత్మానమ్ **ఆ అగ్మన్** ప్రాప్తాః సన్తి. కథమివ? **ధేనవః** దుగ్ధేన ప్రీణయన్త్యః **గావః** అఘ్న్యాః **అస్తం న** యథా గోగృహం, గచ్ఛన్తి తద్వత్ ॥ 3 ॥

అత్రోపమాలఙ్కారః ॥ 3 ॥

భావార్థః-యథా గావో గోసదనం ప్రాప్య స్వదుగ్ధాదినా జనాన్ ప్రీణయన్తి తథైవ బ్రహ్మానన్దాః హృదయమాత్మానఞ్చ ప్రవిశ్యోపాసకాన్ ప్రీణయన్తి ॥ 3 ॥

ఇతి ప్రథమాధ్యాయే ప్రథమః ఖణ్డః

౬౫౩. ఈ మంత్రములో బ్రహ్మానందరసమెటుల మనుష్యుల కుపకారమొనర్చగలదను విషయము గలదు.

పదార్థము :-(ఇన్దవః) బ్రహ్మానందరసము (సముద్రమ్ అచ్ఛ) హృదయసముద్రమువైపు ప్రవహించుచు (ఋతస్య) సత్యముయొక్క (యోనిమ్) గృహమువంటి నా అంతరాత్మను (ఆ అగ్మన్) చేరుకొనినది. ఎట్లన? (న) ఎటుల (ధేనవః) క్షీరములచే తృప్తిని గలిగించునట్టి (గావః) గోవులు (అస్తమ్) గోశాలలకు చేరుచుండునో.॥3॥

ఈ మంత్రములో ఉపమాలఙ్కారము గలదు.॥3॥

భావార్థము :-గోవులెటుల గోశాలలకు చేరుకొని తమ క్షీరములు మున్నగువానిచే మనుష్యులను తృప్తిపరచుచుండునో అటులనే బ్రహ్మానందము హృదయము మరియు ఆత్మలలో ప్రవేశించి ఉపాసకులకు తృప్తిని కలిగించుచుండును.॥3॥

మొదటి అధ్యాయములో మొదటిఖణ్డము సమాప్తము

659. Wise devotees come to Thee Lord, as rivers come to the sea As cows come to their shed So they come their fears to shed. Thou art source of Eternal Truth Thou art our Father and Motehr in sooth. II3II

౬౬౦. ఋషిః- భరద్వాజః । దేవతా-అగ్నిః । ఛన్దః-గాయత్రీ । స్వరః-షడ్జః.

తత్ర ప్రథమా ఋక్ పూర్వార్చికే ౧ క్రమాఙ్కే పరమాత్మ విద్వన్నృపతీనాం పక్షే వ్యాఖ్యాతపూర్వా. అత్ర యజ్ఞాగ్నిపక్షే జీవాత్మపక్షే చ వ్యాఖ్యాయతే.

౨3 ౧ ౨ 3౧ ౨ 3 ౨ 3 ౧ ౨
౬౬౦. అగ్న ఆ యాహి వీతయే గృణానో హవ్యదాతయే ।
౧ ౧ర 3౧౨
ని హోతా సత్సి బర్హిషి ॥౧॥

౧౨ర 3 ౧ ౨ 3 ౨ 3 ౧ ౨ 3౨ 3
ప. వి:- అగ్నే । ఆ । యాహి । వీతయే । గృణానః । హవ్యదాతయే । హవ్య-దాతయే ।
౨ ౧ ౨ర 3 ౧౨
ని । హోతా । సత్సి । బర్హిషి ॥౧॥

పదార్థః- ప్రథమో యజ్ఞాగ్నిపరః. అగ్నిహోత్రమాధ్యమేన దివ్యం తేజః స్వాన్తరాత్మని సందిదీపయిషుర్యజ్ఞాగ్నిమాహ్వయతి - హే **అగ్నే** యజ్ఞవహ్నే! త్వమ్ **ఆయాహి** అస్మద్యజ్ఞమాగచ్ఛ. కిమర్థమ్? **వీతయే** హవిషాం భక్షణాయ. **గృణానః** మన్త్రపాఠద్వారాऽస్మాభిః స్తూయమానః రోగపాపాదీన్ నిగిరన్ వా త్వమ్ [గౄ శబ్దే క్ర్యాదిః, గౄ నిగరణే తుదాదిః]. **హవ్యదాతయే** హవ్యానాం దేయానాం తేజ ఆదీనాం దాతిః దానం తస్మై, యద్వా హవ్యానాం హుతానాం సుగన్ధిమిష్టపుష్టిరోగనాశకగుణైర్యుక్తానాం హవిషాం దాతిః సూక్ష్మీకృత్య వాయుమణ్డలే ప్రసారణం తస్మై, ఆయాహి. **హోతా** హుత ద్రవ్యాణామ్ ఆదాతా ఆరోగ్యదీర్ఘాయుష్ట్యాదీనాం ప్రదాతా చ త్వమ్ **బర్హిషి** యజ్ఞవేద్యా అన్తరిక్షే [బర్హిః ఇత్యన్తరిక్షనామ. నిఘం..౧।3]. **ని సత్సి** నిషీద. అత్రాచేతనే యజ్ఞాగ్నౌ చేతనవద్ వ్యవహార అలఙ్కారికః

ద్వితీయః జీవాత్మోద్ బోధనపరః. హే **అగ్నే** మదీయ అన్తరాత్మన్! త్వమ్ **ఆయాహి** కర్మభూమిమ్ ఆగచ్ఛ. కిమర్థమ్? **వీతయే** కర్మకరణాయ. [వీ ధాతురత్ర గత్యర్థః.] **గృణానః** కర్మయోగమ్ ఉపదిశన్ **హవ్యదాతయే** పరోపకారాయ స్వాత్మార్పణం కర్తుమ్, ఆయాహి. **హోతా** రాష్ట్రసంఘటనాయ జనానామ్ ఆహ్వాతా సన్ **బర్హిషి** ఉచ్చపదే **ని సత్సి** నిషీద ॥౧॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః ॥ ౧ ॥

భావార్థః- సర్వైరృత్వనుకూలహవ్యైరగ్నిహోత్రేణ వాయుమణ్డలం సుగన్ధి రోగకృమి రహితం చ నిష్పాద్య యజ్ఞాగ్నివత్ తీవ్రం తేజః పరమాత్మజ్యోతిశ్చ స్వాన్తఃకరణే నిధాయ భౌతికాధ్యాత్మికసమ్పత్ ప్రాప్తవ్యా. కించ, 'కృతం మే దక్షిణే హస్తే జయో మే సవ్య ఆహితః. అథ.. ౭ ၊ ౫౨ ၊ ౮ ఇతి వైదికసన్దేశం ముఖరీకృత్య స్వాత్మానం సముద్బోధ్య జనహితకరాణి మహాన్తి కర్మాణి కరణీయాని, రాష్ట్రహితాయ స్వబలిదానాదపి చ న భేతవ్యమ్ ॥ ౧॥

౬౬౦. మొదటి ఋచయొక్క మొదటి ఆర్చిక క్రమాంకము ౧లో పరమాత్మ, విద్వాంసుడు మరియు రాజు పక్షములో వ్యాఖ్య యొనర్చబడినది. ఇచట యజ్ఞాగ్ని మరియు జీవాత్మ పక్షములో వ్యాఖ్యానమొనర్చబడుచున్నది.

పదార్థము :-మొదట యజ్ఞాగ్నిపక్షములో:- అగ్నిహోత్రముయొక్క మాధ్యమమున పరమాత్మయొక్క తేజమును తమ హృదయములలో ప్రదీప్తమొనర్చదలచుచు ఉపాసకులు యజ్ఞాగ్నిని ఆహ్వానమొనర్చుచున్నారు. (అగ్నే) ఓ యజ్ఞాగ్నీ! నీవు (ఆయాహి) మా యజ్ఞములో ప్రవేశించుము. ఎందులకు? (వీతయే) హవిస్సులను భుజించుటకొరకు (గృణానః) మంత్రపాఠముద్వార మాచే స్తుతించబడుచు లేక మా రోగములు, పాపములు మున్నగువానిని మ్రింగివేయుచు నీవు (హవ్యదాతయే) యజ్ఞయజమానులకు తేజము, మున్నగువాని నిచ్చుటకొరకు, లేక ఆహుతించబడిన సుగంధ, మధుర, పుష్టిప్రద మరియు రోగనాశక గుణములతో గూడిన హవిస్సులను సూక్ష్మమొనర్చి వాయుమండలములో వ్యాప్తపరచుటకొరకు రమ్ము (హోతా) హోమించబడిన ద్రవ్యములను స్వీకరించునట్టి మరియు ఆరోగ్యము, దీర్ఘాయువు మున్నగువానిని ఇచ్చునట్టి నీవు (బర్హిషి) యజ్ఞవేదికయొక్క ఆకాశములో (ని సత్సి) కూర్చుండుము. ఇచట అచేతనమగు యజ్ఞాగ్నిలో చేతనత్వమువంటి వ్యవహారము అలఙ్కారికమైయున్నది.

రెండవది ఆత్మయొక్క ఉద్బోధన పక్షములో :- (అగ్నే) ఓ నాయొక్క అంతరాత్మా! (ఆయాహి) ఈ కర్మభూమియందు పదార్పణమొనర్చుము. ఎందులకు? (వీతయే) కర్మలనొనర్చుటకొరకు (గృణానః) కర్మయోగమునుగురించి ఉపదేశించుచు నీవు (హవ్యదాతయే) పరోపకారార్థము ఆత్మోత్సర్గమొనర్చుటకొరకు రమ్ము (హోతా) రాష్ట్రమును సంగఠనమొనర్చుటకు లోకులను ఆహ్వానమొనర్చునట్టి నీవు (బర్హిషి) ఉన్నత పదవిపై (ని సత్సి) కూర్చుండుము. ॥౧॥

భావార్థము :- ఋతువులకనుకూలముగ హవిస్సులచే అగ్నిహోత్రముద్వార వాయుమండలమును సుగంధితము మరియు రోగ కీటాణువులను నాశమొనర్చి, యజ్ఞాగ్నివలె తీవ్రతేజమును మరియు పరమాత్మజ్యోతిని అంతఃకరణములో ధారణమొనర్చి భౌతిక మరియు ఆధ్యాత్మిక సంపదలను పొందవలెను. తోడ్తో, నా దక్షిణ (కుడి) హస్తములో కర్మగలదు. నా ఎడమ

హస్తములో విజయమునుంచబడినది (అథర్వ.౭-౫౨-౮) అను నీ వైదికసందేశమును సిద్ధపరచి మా అంతరాత్మలకు ఉద్బోధననిచ్చి జనహితముకొరకు ఈ మహాకార్యము నొనర్చవలెను. మరియు రాష్ట్రహితార్థముకొరకుకూడ ఎల్లరును వెనకాముందాడరాదు.॥౧॥

660. O God, come to give us knowledge And devotion we desire. Sit in the sanctuary of our hearts And draw us out of mire. ll1ll

౬౬౧. ఋషిః- భరద్వాజః । దేవతా- అగ్నిః । ఛన్దః-గాయత్రీ । స్వరః- షడ్జః.

అథ యజ్ఞాగ్నిమాత్మాగ్నిం పరమాత్మాత్మాగ్నిం చ సమ్బోధయతి.

౧ ౨ ౩౧ ౨ ౩ ౧౨
౬౬౧. తం త్వా సమిద్భిరఙ్గిరో ఘృతేన వర్ధయామసి ।

౩ ౧ ౨
బృహచ్ఛోచా యవిష్ఠ్య ॥ ౨ ॥

౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧౨ర ౩ ౧౨ ౩
ప.విః- తమ్ । త్వా । సమిద్భిః । సమ్ - ఇద్భిః । అఙ్గిరః । ఘృతేన । వర్ధయామసి ।
౨ ౩
బృహత్ । శోచ । యవిష్ఠ్య ॥ ౨ ॥

పదార్థః- ప్రథమో యజ్ఞాగ్నిపరః. హే **అఙ్గిరః** చపలజ్వాల యజ్ఞాగ్నే! [అగి గతౌ. యః అఙ్గతి గచ్ఛతి సోఽఙ్గిరాః, తత్సమ్బుద్ధౌ అఙ్గిరః ఇతి. అగి ధాతోః అఙ్గిరాః. ఉ.. ౪ । ౨౩౬ ఇతి నిపాతనాద్, అసిప్రత్యయః ఇరుడాగమశ్చ.] **తం త్వా** తాదృశం త్వామ్, వయమ్ **సమిద్భిః** కాష్ఠైః **ఘృతేన** ఆజ్యేన చ **వర్ధయామసి** వర్ధయామః. హే **యవిష్ఠ్య** యువతమ! [అతిశయేన యువా యవిష్ఠః, యవిష్ఠ ఏవ యవిష్ఠ్యః, స్వార్థే యత్.] త్వమ్ **బృహత్** అత్యధికమ్ **శోచ** దీప్యస్వ.

ద్వితీయః జీవాత్మపరః. స్వాత్మానం సముద్ బోధయతి- హే **అఙ్గిరః** కర్మశీల మదీయ అన్తరాత్మన్ **తం త్వా** తాదృశం బహుకర్మక్షమం త్వామ్ వయమ్ సమిద్భిః జ్ఞానేన్ధనైః **ఘృతేన** సత్కర్మరూపేణ ఆజ్యేన చ **వర్ధయామసి** వర్ధయామః. హే **యవిష్ఠ్య** తరుణతమ ! త్వమ్ సంసారే **బృహత్** అత్యధికమ్ **శోచ** ప్రదీప్యస్వ.

తృతీయః -పరమాత్మపరః. హే **అఙ్గిరః** ప్రాణప్రియ పరమాత్మన్! **తం త్వా** తాదృశం సర్వకర్మ సమర్థం త్వామ్, వయమ్ సమిద్భిః సమిన్ధనసాధనైః యోగాఙ్గైః ఘృతైః స్నేహయుక్తైః భక్తిభావైశ్చ, స్వాన్తఃకరణే **వర్ధయామసి** వర్ధయామః. హే **యవిష్ఠ్య** సమ్పృద్ధతమ భగవాన్! త్వమ్ అస్మదన్తఃకరణే **బృహత్** అత్యధికమ్ **శోచ** దీప్యస్వ ॥ ౨ ॥

భావార్థః-మనుష్యైర్యజ్ఞాగ్నిం సమిధ్య సంవర్ధ్య చ స్వయమపి తేజసా సమిద్ధైః సంవృద్ధైశ్చ భావ్యమ్. తథైవ మనుష్యైః స్వాత్మానముద్‌బోధ్య నిర్భ్రాన్తం జ్ఞానరాశిం సంచిత్య మహోజ్వలాని కర్మాణి కృత్వా మహతీ కీర్తిః ప్రాప్తవ్యా. అథ చ యోగాభ్యాసైః భక్త్యా చ పరమాత్మాగ్నిః స్వాత్మని ప్రదీపనీయః ॥ ౨ ॥

౬౬౧. ఈ మంత్రములో యజ్ఞాగ్ని, ఆత్మాగ్ని మరియు పరమాత్మాగ్నులను సంబోధించబడినది.

పదార్థము :-మొదట యజ్ఞాగ్ని పక్షములో :- (అఙ్గిరః) చంచలజ్వాలలుగల ఓ యజ్ఞాగ్నీ! (తం త్వా) ఈ యజ్ఞమును మేము (సమిద్భిః) సమిధలతో మరియు (ఘృతేన) ఘృతముతో (వర్ధయామసి) వృద్ధిపరతుము (యవిష్ఠ్య) అత్యంతయువతగల ఓ అగ్నీ! నీవు (బృహత్) చాల అధికముగ (శోచ) ప్రకాశించుము.

రెండవది జీవాత్మ పక్షములో :- మనుష్యుడు తన అంతరాత్మను ఉద్బోధించుచున్నాడు. (అఙ్గిరః) కర్మశీలవగు ఓ నా అంతరాత్మా! (తం త్వా) అనేక కర్మలొనర్చుటయందు సమర్థవంతమగునట్టి నిన్ను మేము (సమిద్భిః) జ్ఞానరూప సమిధలతో మరియు (ఘృతేన) సత్కర్మరూప ఘృతముతో (వర్ధయామసి) వృద్ధినొందింతుము (యవిష్ఠ్య) అత్యంత తరుణవగు నీవు ప్రపంచమునందు (బృహత్) అత్యధికముగ (శోచ) ప్రకాశించుము.

మూడవది పరమాత్మ పక్షములో :- (అఙ్గిరః) ప్రాణప్రియుడవగు ఓ పరమేశ్వరా! (తం త్వా) సమస్త కార్యములలో సమర్థుడవగు నిన్ను మేము (సమిద్భిః) ప్రదీప్తమొనర్చునట్టి సాధనములగు యోగాంగములతో మరియు (ఘృతేన) స్నేహయుక్తమగు భక్తి భావములతో మా అంతఃకరణములలో (వర్ధయామసి) వృద్ధి యొనర్చుకొందుము. (యవిష్ఠ్య) అత్యధిక సమృద్ధిగల ఓ భగవంతా! నీవు మా అంతఃకరణములలో (బృహత్) అధికముగా (శోచ) ప్రకాశించుము. ॥౨॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలఙ్కారము కలదు. ॥౨॥

భావార్థము :- యజ్ఞాగ్నిని ప్రదీప్తము మరియు వృద్ధిపరచుటకు మనుష్యులెల్లరును ప్రయత్నించవలెను. ఇదేవిధముగ తమ అంతరాత్మను ఉద్బోధనమొనర్చి భ్రాంతిరహితజ్ఞానరాశిని సమకూర్చుకొని గొప్పకీర్తి శాలురు గావలెను. యోగాభ్యాసము మరియు భక్తితోగూడ పరమాత్మరూప అగ్నిని తమ ఆత్మలో ప్రదీప్తమొనర్చుకొనవలెను. ॥౨॥

661. O Life of our life! We enkindle Thee within us with love, devotion and splendour and with the fuel of our souls, Blaze high within us O Almighty God, Shine hully in our hearts. II2II

౬౬౨. ఋషిః- భరద్వాజః । దేవతా- అగ్నిః । ఛన్దః-గాయత్రీ । స్వరః-షడ్జః.

అథ పునరపి యజ్ఞాగ్నిమాత్మాగ్నిం పరమాత్మాగ్నిం చ సమ్బోధయతి.

౧ ౨ ౩ ౨ ౩౨ ౩ ౧ ౨
౬౬౨. స నః పృథు శ్రవాయ్యమచ్ఛా దేవ వివాససి ।

౩ ౧ ౨ ౩ ౧౨
బృహదగ్నే సువీర్యమ్ ॥ ౩ ॥

౧ ౨ ౨ ౩౧ ౨ ౧౨ర ౩ ౨ ౩
ప. వి:– సః । నః । పృథు । శ్రవాయ్యమ్ । అచ్ఛ । దేవ । వివాససి । బృహత్ । అగ్నే ।
౧౨ ౩ ౧౨ర
సువీర్యమ్ సు–వీర్యమ్ ॥ ౩ ॥

పదార్థః- హే **దేవ** సుప్రకాశక **అగ్నే** భౌతికాగ్నే, అన్తరాత్మన్, పరమాత్మన్ వా. **సః** ప్రసిద్ధః త్వమ్ **నః అచ్ఛ** అస్మాన్ ప్రతి **పృథు** విపులమ్, శ్రవాయ్యమ్ కీర్తిజనకమ్. [శ్రావయతీతి శ్రవాయ్యః. శ్రు ధాతోః 'శృదక్షిస్పృహిగృహిభ్య ఆయ్యః' ఉ...౩।౯౬. ఇతి ఆయ్యప్రత్యయః.] **బృహత్** మహత్. **సువీర్యమ్** సువీర్యోపేతమ్ భౌతికాధ్యాత్మికం ధనమ్ **వివాససి** పరిచర. ప్రేషయ ఇత్యర్థః'. [వివాసతిః పరిచర్యాకర్మా. నిఘం...౩।౫, విధ్యర్థే లేట్ పరిచరణం చాత్ర ప్రాపణమ్]. ॥౩॥

భావార్థః- భౌతికాగ్నిర్యథా యజ్ఞే శిల్పకర్మణి చ యోజితః స్వాస్థ్యధనధాన్యాదికం ప్రాపయతి తథైవాత్మాగ్నిరుద్బోధితః పరమాత్మాగ్నిశ్చోపాసితో మహతీమధ్యాత్మసమ్పదం ప్రయచ్ఛతి ॥ ౩ ॥

౬౬౨. ఈ మంత్రములో మరల యజ్ఞాగ్ని, పరమాత్మాగ్ని మరియు ఆత్మాగ్నిని సంబోధించబడినది.

పదార్థము :- (దేవ) ఓ ఉత్తమ ప్రకాశకా! (అగ్నే) భౌతికాగ్నీ, అంతరాత్మా మరియు పరమాత్మా! (సః) అట్టి ప్రసిద్ధుడవగు నీవు (నః అచ్ఛ) మా వైపు (పృథు) విస్తీర్ణము (శ్రవాయ్యమ్) కీర్తిజనులు (బృహత్) అధికము మరియు (సువీర్యమ్) అతిశ్రేష్ఠమగు భౌతిక మరియు ఆధ్యాత్మిక ఐశ్వర్యములను (వివాససి) ప్రేరితమొనర్చుము. ॥౩॥

భావార్థము :- భౌతికాగ్నిని యజ్ఞము మరియు శిల్పకార్యములందుపయోగించి ఆరోగ్యము, ధనధాన్యములు మున్నగువాని నెటుల పొందుచుందుమో, అటులనే ఆత్మాగ్నినుద్బోధనమొనర్చుకొని మరియు పరమాత్మాగ్నిని ఉపాసించుకొనుటవల్ల గొప్ప ఆధ్యాత్మిక సంపదలను సంప్రాప్తించుకొనవచ్చును. ॥౩॥

662. O Omniscient God ! Grant us heroic strength and Vedic Wisdom exceedingly great, far - spreading and of high renown. ll3ll

ఌ౩. ఋషిః-విశ్వామిత్రో జమదగ్నిర్వా । దేవతా-మిత్రావరుణౌ ।
ఛన్దః-గాయత్రీ । స్వరః-షడ్జః.

తత్రప్రథమా ఋక్ పూర్వార్చికే ౨౨౦ క్రమాఙ్కే బ్రాహ్మణక్షత్రియవిషయే వ్యాఖ్యాతా. అత్ర పరమాత్మజీవాత్మానౌ ప్రార్థ్యేతే.

ఌఌ౩. ఆ నో మిత్రావరుణా ఘృతైర్గవ్యూతిముక్షతమ్ ।
మధ్వా రజాంసి సుక్రతూ ॥ ౧ ॥

ప. వి:- ఆ । నః । మిత్రా । మి-త్రా । వరుణా । ఘృతైః । గవ్యూతిమ్ । గో-యూతిమ్। ఉక్షతమ్ । మధ్వా । రజాంసి । సుక్రతూ । సు-క్రతూ ఇతి ॥ ౧ ॥

పదార్థః- హే **మిత్రావరుణా** మిత్రావరుణౌ పరమాత్మజీవాత్మానౌ. యువామ్ **నః** అస్మాకమ్ **గవ్యూతిమ్** గవామ్ ఇన్ద్రియాణామ్ యూతిః సహావస్థానం యత్ర తాం తనూమ్ **ఘృతైః** తేజోభిః [జిఘర్తేః దీప్త్యర్థస్య రూపమ్.] **ఆ ఉక్షతమ్** ఆ సిఞ్చతమ్ [ఉక్ష సేచనే]. హే **సుక్రతూ** సుకర్మాణౌ ! యువామ్ **రజాంసి** శరీరస్థాన్ అన్నమయ ప్రాణమయ మనోమయ విజ్ఞానమయానన్దమయ లోకాన్ [లోకా రజాంస్యుచ్యన్తే. నిరు.. ४ । ౧౯.] **మధ్వా** మధునా **ఆ ఉక్షతమ్** ఆ సిఞ్చతమ్ ॥ ౧ ॥

భావార్థః-పరమాత్మోపాసనయా జీవాత్మోద్బోధనేన చ మనుష్యైః శరీరమఙ్గప్రత్యఙ్గాని మనోబుద్ధ్యాదీని చ తేజోమయాని కార్యాణి ॥ ౧ ॥

ఌఌ౩. పూర్వార్చికయందలి మొదటి ఋచ క్రమాంకము ౨౨౦లో బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ పక్షములో వ్యాఖ్యయొనర్చబడియుండెను. ఇచ్చట పరమాత్మ, జీవాత్మపక్షములో ప్రార్థన యొనర్చబడినది.

పదార్థము :- (మిత్రావరుణా) ఓ పరమాత్మా! మరియు జీవాత్మలారా! మీరు (నః) మాయొక్క- (గవ్యూతిమ్) ఇంద్రియములస్థితి స్థానమగు శరీరముయొక్క (ఘృతైః) తేజముతో (ఆ అక్షతమ్) పూర్ణపరచుడు. (సుక్రతుమ్) ఓ ఉత్కృష్టకర్మశీలులారా! మీరు (రజాంసి) దేహములో స్థితమైయున్న

అన్నమయ, ప్రాణమయ, మనోమయ, విజ్ఞానమయ మరియు ఆనందమయలోకము [కోశము]లను (మధ్వా) మధువుచే (ఆ ఉక్షతమ్) సేచనమొనర్చుడు. ॥౧॥

భావార్థము :- మనుష్యులు పరమాత్మనుపాసించి మరియు జీవాత్మకు ఉద్బోధననిచ్చి శరీరము, అంగ, ప్రత్యంగములు మరియు మనస్సు, బుద్ధి మున్నగువానిని తేజోవంతమొనర్చుకొనవలెను. ॥౧॥

663. O noble teacher and preacher, with showers of Divine joy, sprinkle the path of our enlightenment. Fill all parts of the world with wisdom and sweetness. II1II

౬౬౪. ఋషిః- విశ్వామిత్రో జమదగ్నిర్వా । దేవతా- మిత్రావరుణౌ ।

ఛన్దః-గాయత్రీ । స్వరః-షడ్జః.

అథ పునిర్మిత్రావరుణనామ్నా పరమాత్మజీవాత్మనౌ స్తౌతి.

౬౬౪. ఉరుశంసా నమోవృధా మహ్నా దక్షస్య రాజథః ।

ద్రాఘిష్ఠాభిః శుచివ్రతా ॥ ౨ ॥

ప. వి:- ఉరుశంసా । ఉరు-శంసా । నమోవృధా । నమః -వృధా । మహ్నా । దక్షస్య । రాజథః । ద్రాఘిష్ఠాభిః । శుచివ్రతా । శుచి- వ్రతా॥ ౨ ॥

పదార్థః- హే **శుచివ్రతా** శుచివ్రతౌ పవిత్రకర్మాణౌ మిత్రావరుణౌ పరమాత్మజీవాత్మానౌ. **ఉరుశంసా** ఉరుశంసౌ బహుప్రశంసితౌ **నమోవృధా** నమోవృధౌ నమసా నమస్కారగ్రహణేన నమస్కారదానేన చ వర్ధకవృద్ధౌ యువామ్ **దక్షస్య** బలస్య **మహ్నా** మహిమ్నా, **ద్రాఘిష్ఠాభిః** అతిశయేన దీర్ఘాభిః క్రియాభిః సమృద్ధిః స్తుతిభిశ్చ **రాజథః** రాజేథే ॥ ౨ ॥

భావార్థః-సమ్పూర్ణస్య బ్రహ్మాణ్డస్య సమ్రాజం మహాబలం పరమేశ్వరమ్ ధ్యాత్వా దేహపిణ్డస్య సమ్రాజం జీవాత్మానం చ సముద్‌బోధ్య సర్వైః స్త్రీపురుషైః స్వోన్నతిః కార్యా ॥ ౨ ॥

౬౬౪. ఈ మంత్రములో మరల మిత్రా, వరుణుల నామముతో పరమాత్మ, జీవాత్మల విషయమే కలదు.

పదార్థము :-(శుచివ్రతా) పవిత్రకర్మలుగల ఓ పరమాత్మ, జీవాత్మలారా! (ఉరుశంసా) అనేక ప్రశంసలను పొందిన (నమోవృధా) నమస్కారములను గ్రహించి వృద్ధిపరచు మరియు నమస్కరించి

వృద్ధిపరమనట్టి మీరు (దక్షస్య) బలముచే (మహ్నా) మహిమచే మరియు (ద్రాఘిష్ఠాభిః) అత్యంత గొప్పక్రియల, సంపత్తుల లేక స్తుతులచే (రాజథః) రాజులైనారు.॥౨॥

భావార్థము :- బ్రహ్మాండమంతటికిని సమ్రాట్టు, మహాశక్తిశాలి, మహాశక్తిసంపన్నుడగు పరమేశ్వరుని ధ్యానమొనర్చి మరియు శరీరపిండముయొక్క సామ్రాట్టయగు జీవాత్మను ఉత్తమ శ్రద్ధ, భక్తులచే ఉద్బోధనమొనర్చి స్త్రీ పురుషులెల్లరును ఉన్నతిని పొందవలెను.॥౨॥

664. O teachers and preachers, gladdened by homage, ruling far, ye reign by majesty of might. pure in your ways, for ever more. II2II

౬౬౫. ఋషిః-విశ్వామిత్రో జమదగ్నిర్వా । దేవతా-మిత్రావరుణౌ ।

ఛన్దః-గాయత్రీ । స్వరః-షడ్జః.

అథ పరమాత్మాజీవాత్మానౌ ఆహ్వయతి.

3 2 31 2 3 1 2 3 12
౬౬౫. గృణానా జమదగ్నినా యోనావృతస్య సీదతమ్ ।

3 1 2ర
పాతం సోమమృతావృధా ॥ 3 ॥

3 2 312 32 3 1 2ర 312 3
ప.వి:- గృణానా । జమదగ్నినా । జమత్ - అగ్నినా । యోనౌ । ఋతస్య । సీదతమ్ ।

2 12ర 3
పాతమ్ । సోమమ్ । ఋతావృధా । ఋత-వృధా ॥ 3 ॥

పదార్థః- హే మిత్రావరుణౌ పరమాత్మజీవాత్మానౌ **జమదగ్నినా** ప్రజ్వలితాగ్నినా యజమానేన. [జమదగ్నయః ప్రజమితాగ్నయో వా ప్రజ్వలితాగ్నయో వా. నిరు.. ౭।౨౪.] **గృణానా** గీర్యమాణౌ స్తూయమానౌ యువామ్. [అత్ర కర్మణిశానచ్.] **ఋతస్య యోనౌ** సత్యస్య సదనే హృదయే **సీదతమ్** తిష్ఠతమ్. హే **ఋతావృధౌ** ఋతావృధౌ సత్యస్య వర్ధకౌ యువామ్ **సోమమ్** శాన్తిమ్ పాతమ్ రక్షతమ్ ॥ 3 ॥

భావార్థః-పరమాత్మనః సకాశాత్ ప్రేరణాం ప్రాప్య జీవాత్మానో యదా జగతి శాన్తిరక్షణాయ ప్రయతన్తే తదైవ పరస్పరం సహృదయత్వం సాంమనస్యం చ జాయతే ॥ 3 ॥

౬౬౫. ఈ మంత్రములో పరమాత్మ మరియు జీవాత్మలను ఆహ్వానించబడినది.

పదార్థము :- పరమాత్మ, జీవాత్మలవంటి ఓ మిత్రావరుణులారా! (జమదగ్నినా) యజ్ఞార్థము అగ్నిని ప్రజ్వలితమొనర్చునట్టి యజమానునిచే (గృణానా) స్తుతింపబడుచు మీ రిరువురు (ఋతస్య

యోనౌ) సత్య హృదయమందిరములో (సీదతమ్) స్థిరముగ నుండుడు (ఋతావృధా) సత్యమును పెంపొందించువారలారా! మీరిరువురు (సోమమ్) శాంతిని (పాతమ్) రక్షణచేయుడు.॥3॥

భావార్థము :- పరమాత్మచే ప్రేరణను పొంది జీవాత్మలు జగత్తునందు శాంతిరక్షణను గురించి ప్రయత్నించునప్పుడు మాత్రమే పరస్పరము సౌహార్ద్రత మరియు సంమనస్యత ఉత్పన్నములగును. ॥3॥

665. O teachers and preachers, Praised by the song of one who possesses enlightened soul, you sit in the shrine of sacrifice, drink the juice of Diving nectar of devotion commingled with knowledge, O ye supporters of Truth. II3II

౬౬౬. ఋషిః-ఇరిమ్బిఠిః । దేవతా- ఇన్ద్రః । ఛన్దః-గాయత్రీ । స్వరః-షడ్జః.

తత్ర ప్రథమా ఋక్ పూర్వార్చికే ౧౬౧ క్రమాఙ్కే పరమాత్మనృపత్యాచార్య విషయే వ్యాఖ్యాతా. అత్ర జీవాత్మవిషయే వ్యాఖ్యాయతే. ఇన్ద్రనామ్నా స్వాన్తరాత్మానం సమ్బోధయతి.

౬౬౬. ఆ యాహి సుషుమా హిత ఇన్ద్ర సోమం
పిబా ఇమమ్ । ఏదం బర్హిః సదో మమ ॥౧॥

ప. విః- ఆ । యాహి । సుషుమ । హి । తే । ఇన్ద్ర । సోమమ్ । పిబ । ఇమమ్ । ఆ - ఇదమ్ । బర్హిః । సదః । మమ ॥౧॥

పదార్థః- హే **ఇన్ద్ర** అన్తరాత్మన్! **త్వమ్ ఆయాహి** ఆగచ్ఛ, వయమ్ **తే** తుభ్యమ్ **సోమమ్** జ్ఞానరసం **సుషుమ** చక్షుః శ్రోత్రాదిభిః జ్ఞానసాధనైః అభిషుతవన్తః. త్వమ్ **ఇమమ్** జ్ఞానరసమ్ **పిబ** ఆస్వాదయ, జ్ఞానేన్ద్రియైరుపలబ్ధం జ్ఞానం మనసా మనుష్వేత్యర్థః. త్వమ్ **ఇదమ్** ఏతత్ **మమ** మదీయమ్ **బర్హిః** హృదయాసనమ్ **ఆ సదః** ఆసన్నోఽసి ॥౧॥

భావార్థః-మనోమాధ్యమేన జ్ఞానేన్ద్రియైః ప్రాప్తస్య జ్ఞానస్య మనననిదిధ్యాసనాభ్యాం పూర్ణసాక్షాత్కారో విధేయః ॥౧॥

౬౬౬. మొదటిఋచయొక్క పూర్వార్చికయందు ౧౬౧ క్రమాంకముపై పరమాత్మ, రాజు మరియు ఆచార్యుల విషయములో వ్యాఖ్య యొనర్చబడినది. ఇపుడు జీవాత్మ విషయములో వ్యాఖ్య నీయబడుచున్నది. ఇంద్రనామముతో తమ అంతరాత్మను సంబోధించబడినది.

పదార్థము :- (ఇన్ద్ర) ఓ అంతరాత్మా! నీవు (ఆయాహి) రమ్ము (తే) నీకొరకు మేము (సోమమ్) జ్ఞానరసమును (సుషుమ) కనులు, చెవులు మున్నగు జ్ఞానసాధనములో వడగట్టబడినది. నీవు (ఇమమ్)

ఈ జ్ఞానరసమును (పిబ) త్రాగుము. అనగా జ్ఞానేంద్రియములచే పొందిన ఈ జ్ఞానమును మననమొనర్చుము. నీవు (ఇదమ్) ఇట్టి (మమ) నాయొక్క (బర్హిః) హృదయాసనముపై (ఆ సదః) కూర్చుండుము. ॥౧॥

భావార్థము :- మనస్సుయొక్క మాధ్యమమున జ్ఞానేంద్రియములద్వారా పొందిన జ్ఞానమును మననము మరియు నిధిధ్యాసనములద్వారా పూర్ణముగ సాక్షాత్కారమొనర్చుకొనవలెను. ॥౧॥

666. Come, we have pressed the Divine juice of knowledge commingled with devotion. Drink (accept) this O God. Take thy seat in this heart which is like a sacred grass to sit upon. II1II

౬౬౭. ఋషిః-ఇరిమ్బిఠిః । దేవతా- ఇన్ద్రః । ఛన్దః-గాయత్రీ । స్వరః-షడ్జః.

అథ పునస్తమేవవిషయమాహ.

౧ ౨ 3 ౨ 3 ౨ 3 ౧ ౨ 3౧౨
౬౬౭. ఆ త్వా బ్రహ్మయుజా హరీ వహతామిన్ద్ర కేశినా।
౨3 ౧౨
ఉప బ్రహ్మాణి నః శృణు ॥ ౨ ॥

౨ 3 ౧ ౨ర 3 ౧ ౨ర 3ర ౧౨ ౧౨ర 3
ప. వి:- ఆ । త్వా । బ్రహ్మయుజా । బ్రహ్మ-యుజా । హ రీ ఇతి । వహతామ్ । ఇన్ద్ర ।
౧౨ ౧౨ర ౧౨ర 3
కేశినా । ఉప । బ్రహ్మాణి । నః । శృణు ॥ ౨ ॥

పదార్థః- హే **ఇన్ద్ర** జీవాత్మన్! **బ్రహ్మయుజా** బ్రహ్మణా పరమాత్మనా శరీరే నియుక్తౌ **కేశినా** కేశినా ప్రాప్త ప్రకాశౌ. [కేశీ కాశనాద్ వా ప్రకాశనాద్ వా. నిరు.. ౧౨ । ౨౬.] **హరీ** జ్ఞానేన్ద్రియకర్మేన్ద్రియరూపౌ అశ్వౌ **త్వా** త్వామ్ **వహతామ్** జ్ఞానే కర్మణి చ ప్రవర్తయేతామ్. త్వమ్ **నః** గురూణామ్ అస్మాకం **బ్రహ్మాణి** జ్ఞానవచాంసి **శృణు** ఆకర్ణయ ॥ ౨ ॥

భావార్థః-శరీరే నియుక్తానామిన్ద్రియాణాం సదుపయోగేన గురూణాం చోపదేశశ్రవణేన సర్వైరధికాధికం జ్ఞానమర్జనీయమ్ ॥ ౨ ॥

౬౬౭. ఈ మంత్రములో మరల ఆ విషయమే వర్ణించబడినది.

పదార్థము :-(ఇన్ద్ర) ఓ జీవాత్మా! (బ్రహ్మయుజా) పరమాత్మద్వార శరీరములో నియుక్తమైయున్న (కేశినా) ప్రకాశప్రాప్తి (హరీ) జ్ఞానేంద్రియ, కర్మేంద్రియములవంటి అశ్వములు (త్వా)

నిన్ను (వహతామ్) జ్ఞానము మరియు కర్మలలో ప్రవృత్తమొనర్చవలెను. నీవు (నః) గురువులమగు మాయొక్క (బ్రహ్మణి) జ్ఞానమయవచనములను (శృణు) వినుము.॥౨॥

భావార్థము :- శరీరములో నియుక్తమైయున్న ఇంద్రియముల సదుపయోగముచే మరియు గురువుల ఉపదేశములను విని అందరును అధికాధికజ్ఞానమును పొందవలసియుండును.॥౨॥

667. O God ! Let knowledge and devotion which are united with Thee and the Veda, being full of inner light, attain Thee. Listen to our Vedic prayers.

(2) O soul, let the enlightned knowers of God who destroy all misery or the senses of perception lead thee towards God, Listen to and follow thou the Vedic instructions that are given to thee. II2II

౬౬౮. ఋషిః-ఇరిమ్బిఠిః । దేవతా- ఇన్ద్రః । ఛన్దః-గాయత్రీ । స్వరః-షడ్జః.

అథ పునరపి తమేవ విషయమాహ.

3 ౧ ౨ 3 ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨
౬౬౮. బ్రహ్మాణస్త్వా యుజావయం సోమపామిన్ద్ర సోమినః ।

3 ౧ ౨
సుతావన్తో హవామహే ॥ 3 ॥

3 ౧ ౨ 3 ౨ 3 ౨ 3 ౨ 3 ౨ 3
ప.వి:- బ్రహ్మాణః । త్వా । యుజా। వయమ్ । సోమపామ్ । సోమ - పామ్ । ఇన్ద్ర ।
౧ ౨ 3 ౧ ౨ 3
సోమినః । సుతావన్తః । హవామహే ॥ 3॥

పదార్థః- హే **ఇన్ద్ర** ఆత్మన్! హే శిష్య! **సోమపామ్** జ్ఞానస్య పాతారమ్ **త్వా** త్వామ్ **సోమినః** జ్ఞానవన్తః, **సుతావన్తః** అనేకే సుతాః శిష్యరూపాః పుత్రాః ఏషాం సన్తీతి తాదృశాః. [సుతవన్తః ఇతి ప్రాప్తే దీర్ఘశ్ఛాన్దసః.] **బ్రహ్మాణః** బ్రహ్మజ్ఞానినః **వయమ్** గురవః **యుజా** పారస్పరిక సహయోగేన త్వయా సహ ఘనిష్ఠసమ్బన్ధేన వా **హవామహే** విద్యాధ్యాపనార్థం సదాచారశిక్షణార్థం చ ఆహ్వయామః ॥ 3 ॥

భావార్థః- యే స్వయం విద్యావన్తః సదాచారిణః ప్రాప్తబ్రహ్మానుభవాశ్చ గురవో భవన్తి త ఏవ శిష్యాన్ విదుషః సదాచారిణో బ్రహ్మజ్ఞానినశ్చ కర్తుం పారయన్తి ॥ 3 ॥

౬౬౮. ఈ మంత్రమునందును మరల అదే విషయముండును.

పదార్థము :-(ఇన్ద్ర) ఓ ఆత్మా మరియు ఓ శిష్యా! (సోమపామ్) జ్ఞానమును పానమొనర్చునట్టి మీరు (త్వా) మిమ్ము (సోమినః) జ్ఞానవంతులు (సుతావన్తః) శిష్యరూప పుత్రులుగల (బ్రహ్మాణః) బ్రహ్మజ్ఞానులము (వయమ్) గురువులమగు మేము (యుజా) పారస్పరిక సహకారముతో లేక మీతో ఘనిష్ఠ సంబంధపూర్వకముగ (హవామహే) విద్యను చదివించుటకు మరియు సదాచారమును నేర్పుటకు పిలుచుచున్నాము. ॥3॥

భావార్థము :-స్వయముగ విద్వాంసులు, సదాచారులు మరి పరబ్రహ్మయొక్క అనుభవమును పొందిన ఏ గురుజనులుగలరో వారు మాత్రమే శిష్యులను విద్వాంసులు సదాచార సంపన్నులు మరియు బ్రహ్మజ్ఞానులనుగ నొనర్చగలుగుదురు. ॥3॥

668. We - the knowers of the Veda, men of peaceful nature and drinkers of the Spiritual juice of wisdom commingled with devotion, call on Thee O God, Who drinkest of the Soma (the juice of devotion) in appropriate hymns of praise. ll3ll

౬౬౯. ఋషిః- విశ్వామిత్రో గాథినః । దేవతా-ఇన్ద్రాగ్నీ ।

ఛన్దః-గాయత్రీ । స్వరః-షడ్జః

తత్రాదౌ 'ఇన్ద్రాగ్నీ' ఇత్యనేన జీవాత్మానం మనశ్చ ఆహ్వాయతి.

ఇన్ద్రః ఆత్మా ప్రసిద్ధః. అగ్నిశ్చ మనః,

'మన ఏవాగ్నిః' శం... బ్రా ౧౦ । ౧ । ౨ । 3 ఇతి ప్రామాణ్యాత్.

౧ ౨3 ౧ ౨ 3 ౨ 3౨ఉ 3 ౧౨
౬౬౯. ఇన్ద్రాగ్నీ ఆ గతం సుతం గీర్భిర్నభో వరేణ్యమ్ ।

3౧ ౨ 3 ౨ 3 ౨
అస్య పాతం ధియేషితా ॥ ౧ ॥

ప. వి:– ఇన్ద్రాగ్నీ । ఇన్ద్ర – అగ్నీఇతి । ఆ గతమ్ । సుతమ్ । గీర్భిః । నభః । వరేణ్యమ్ । అస్య । పాతమ్ । ధియా । ఇషితా ॥ ౧ ॥

పదార్థః- హే **ఇన్ద్రాగ్నీ** ఆత్మమనసీ! యువామ్ **గీర్భిః** గురుణాం వాగ్భిః **సుతమ్** అభిషుతమ్, నిష్పాదితమ్ **నభః** సూర్యమివ ప్రకాశమానమ్. [నభః ఆదిత్యో భవతి, నేతా రసానాం నేతా భాసాం, జ్యోతిషాం ప్రణయః, అపి వా భన ఏవ స్యాద్ విపరీతః, న న భాతీతి వా. నిరు.. ౨ । ౧౪.] **వరేణ్యం**

వరణీయం శ్రేష్ఠం వా జ్ఞానరూపం సోమరసం ప్రతి.[వృఞ్ వరణే ధాతోః 'వృఞ ఏణ్యః' ఉ.. 3 । ౯౮ ఇతి ఏణ్యః ప్రత్యయః.] **ఆ గతమ్** ఆగచ్ఛతమ్. **ధియా** బుద్ధ్యా **ఇషితా** ఇషితౌ తత్పరౌ ప్రయతమానౌ యువామ్ **అస్య** ఏతస్య జ్ఞానరసస్య ఇమం జ్ఞానరసమిత్యర్థః. [ద్వితీయార్థే షష్ఠీ.] **పాతమ్** రక్షతమ్ ॥ ౧ ॥

అత్ర 'నభ' ఇత్యత్ర వాచకధర్మలుప్తోపమాలఙ్కారః ॥ ౧ ॥

భావార్థః- వాచస్పతినా గురుణా శిష్యాయ యజ్జ్ఞానముపదిశ్యతే తత్ తేన సావధానతయా స్వాత్మమనోబుద్ధియోగపూర్వకం శ్రుత్వా మత్వా చ హృది ధారణీయం ప్రచారణీయం తదనుకూలమాచరణీయం చ ॥ ౧॥

౬౬౯. ఈ మంత్రములో 'ఇన్ద్రాగ్నీ' నామముతో జీవాత్మ మరియు మనస్సును ఆహ్వానించబడినది. ఇంద్రుడు 'ఆత్మ' యను అర్థములో ప్రసిద్ధము. అగ్ని విషయములో శతపథబ్రాహ్మణము ౧౦-౧-౨-౩లో మనస్సే అగ్నియని చెప్పబడినది.

పదార్థము :- (ఇన్ద్రాగ్నీ) ఓ ఆత్మ మరియు మనసా! మీరిరువురు (గీర్భిః) గురువుల వాణులచే (సుతమ్) నిష్పాదితమైన (నభః) సూర్యునివంటి ప్రకాశవంతము (వరేణ్యమ్) వరించదగిన శ్రేష్ఠ జ్ఞానరసమును పొందుటకొరకు (ఆగతమ్) విచ్చేయుడు. (ఇషితా) తత్పరులు మరియు ప్రయత్నశీలురై మీరిరువురు (ధియా) బుద్ధిద్వార (అస్య) ఈ జ్ఞానమును (పాతమ్) రక్షించుడు. ॥౧॥

ఈ మంత్రములో 'నభః' అనగా 'సూర్యునివలె ప్రకాశమానవంతు' డని దానియందు వాచకధర్మలుప్తోప మాలంకారము గలదు. ॥౧॥

భావార్థము :- వాణుల అధిపతులగు గురువులు శిష్యులకు ఏ జ్ఞానమునుపదేశించెదరో దానిని సావధానపూర్వకముగా తమ ఆత్మ, మనస్సు మరియు బుద్ధిపూర్వకముగా యోగపూర్వకముగా విని మరియు దానిపై మననమొనర్చి హృదయమున ధారణ మొనర్చుకొనవలెను. దానిని ప్రచారమొనర్చవలెను. మరియు దానిననుసరించి ఆచరించుచు ఆచరింపజేయవలెను. ॥౧॥

669. O Preceptor and preacher, You who help in the acquisition of all knowledge and bind (unite)a ll with your speech and subtel intellect, drink deep of the juice of admirable knowledge and enjoin upon others to do the same. II1II

౬౭౦. ఋషిః- విశ్వామిత్రో గాథినః । దేవతా। ఇన్ద్రాగ్నీ ।

ఛన్దః గాయత్రీ । స్వరః- షడ్జః

అథ పునస్తమేవ విషయమాహ.

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౬౭౦. ఇన్ద్రాగ్నీ జరితుః సచా యజ్ఞో జిగాతి చేతనః।
౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨
అయా పాతమిమం సుతమ్ ॥ ౨ ॥

౧౨ర ౧౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౧౨ర ౩ ౨ ౩ ౧౨ర ౩ ౨
ప. వి:– ఇన్ద్రాగ్నీ । ఇన్ద్ర –అగ్నీఇతి । జరితుః । సచా । యజ్ఞః । జిగాతి । చేతనః । అయా।
౩ ౨ ౩ ౨
పాతమ్ । ఇమమ్ । సుతమ్ ॥ ౨ ॥

పదార్థః -హే **ఇన్ద్రాగ్నీ** ఆత్మమనసీ! **జరితుః** స్తోతుః ఉపదేష్టుః ఆచార్యస్య **సచా** గురుశిష్యాభ్యాం సహ మిలిత్వా సంపాదితః **చేతనః** చేతయితా జ్ఞాపయితా **యజ్ఞః** విద్యాయజ్ఞః **జిగాతి** ప్రవర్తతే. [జిగాతి గతికర్మా. నిఘం.. ౧।౧౪] యువామ్ **అయా** అనయా దిశా **సుతమ్** నిష్పాదితమ్ **ఇమమ్** ఏతం జ్ఞానయజ్ఞమ్ **పాతమ్** రక్షతమ్.॥౨॥

భావార్థః -గురుశిష్యాః పరస్పరం మిలిత్వైవ జ్ఞానయజ్ఞమనుష్ఠాయ రాష్ట్రే సర్వప్రకారా విద్యాః ప్రచారయన్తి.॥౨॥

౬౭౦. ఈ మంత్రములో కూడ మరల అదేవిషయము గలదు.

పదార్థము :-(ఇన్ద్రాగ్నీ) ఓ ఆత్మా మరియు మనసా! (జరితుః) విద్యలను వర్ణనమొనర్చునట్టి ఉపదేశకులగు ఆచార్యుల, (సచా) గురు శిష్యులద్వార కలిసి చేయబడిన (చేతనః) చేతనమొనర్చునట్టి (యజ్ఞః) విద్యాయజ్ఞము (జిగాతి) ప్రారంభమగుచున్నది. మీరిరువురు (అయా) ఈ పద్ధతిద్వార (సుతమ్) ఏర్పరచబడిన (ఇమమ్) ఈ విద్యాయజ్ఞమును (పాతమ్) రక్షణచేయుదురుగాక!॥౨॥

భావార్థము :-గురువు శిష్యులిరువురును కలిసియే జ్ఞానయజ్ఞము ననుష్ఠించి రాష్ట్రములో సకలవిధములగు విద్యలను ప్రచారమొనర్చుచుందురు.॥౨॥

670. O king the lord of wealth and a learned leader ! With the conscious strength in the form of the soul that you both possess, remaining with the person who glorifies the truth and is a devotee, protect this universe. II2II

౬౭౧. ఋషిః- విశ్వామిత్రో గాథినః । దేవతా-ఇన్ద్రాగ్నీ ।

ఛన్దః-గాయత్రీ । స్వరః-షడ్జః

అథ పునరపి తమేవవిషయమాహ.

౧ ౨౩ ౧ ౨౩ ౧ ౨ ౩ ౧౨ ౩ ౧ ౨
౬౭౧. ఇన్ద్రమగ్నిం కవిచ్ఛదా యజ్ఞస్య జూత్యా వృణే ।
౧ ౨ర౩ ౧ ౨
తా సోమస్యేహ తృమ్పతామ్ ॥ ౩ ॥

౧౨ర ౩౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧౨ర ౩ ౧౨ ౩ ౨ ౩ ౨
ప.వి:– ఇన్ద్రమ్ । అగ్నిమ్ । కవిచ్ఛదా । కవి–ఛదా । యజ్ఞస్య । జూత్యా । వృణే । తా ।
౧౨ర ౩౨ ౩
సోమస్య । ఇహ । తృమ్పతామ్ ॥౩॥

పదార్థః- అహమ్ **యజ్ఞస్య** విద్యాయజ్ఞస్య **జూత్యా** జూత్యై వేగాయ సద్యః సాధనాయ. [జు గతౌ. జూతిశబ్దాత్ చతుర్థ్యేకవచనే 'సుపాం సులుక్...' ఇతి విభక్తేరాకారాదేశః.] **కవిచ్ఛదా** కవిచ్ఛదౌ, కవీన్ మేధావినః ఛాదయతః దుఃఖవిపదాదిభ్యః అపవారయతః ఇతి తౌ. [ఛద అపవారణే 'సుపాం సులుక్...' ఇతి విభక్తేరాకారాదేశః.] **ఇన్ద్రమ్ అగ్నిమ్** ఆత్మానం మనశ్చ **వృణే** సంభజామి. [వృఙ్ సమ్భక్తౌ, క్ర్యాది.] **తా** తౌ **ఇహ** అస్మిన్ విద్యాయజ్ఞే **సోమస్య** జ్ఞానరసేన [తృతీయార్థే షష్ఠీ.] **తృమ్పతామ్** తృప్తిం కారయతామ్. [తృమ్ప తృప్తౌ, తుదాదిః.]॥౩॥

భావార్థః- ఆత్మమనోరూపాభ్యాం యజమానహోతృభ్యామ్ ఆచార్యరూపేణ బ్రహ్మణా చ సమ్పాదితో విద్యాయజ్ఞః సఫలః ప్రభావకారీ చ జాయతే ॥ ౩ ॥

ప్రథమే ఖణ్డే పరబ్రహ్మణో బ్రహ్మానన్దస్య చ వర్ణనాద్ ద్వితీయే చ ఖణ్డే స బ్రహ్మానన్దరసస్తదైవ ప్రాప్తుం శక్యతే యదా జీవాత్మా మనశ్చ తదర్థం ప్రయతేతే ఇతి ప్రదర్శనాద్ ద్వితీయఖణ్డస్య ప్రథమఖణ్డేన సంగతిరస్తీతి విజ్ఞేయమ్॥

ఇతి ప్రథమాధ్యాయే ద్వితీయః ఖణ్డః

౬౭౧. ఈ మంత్రమందును ఆ పై విషయవర్ణనయే గలదు.

పదార్థము :-నేను (యజ్ఞస్య) విద్యాయజ్ఞముయొక్క (జూత్యా) శీఘ్రసిద్ధికొరకు (కవిచ్ఛదా) మేధావులను దుఃఖములు, విపత్తులు మున్నగువానినుండి కాపాడుచుండునట్టి (ఇన్ద్రమ్ అగ్నిమ్) ఆత్మ మరియు మనస్సులను (వృణే) స్వీకరించుచుందును (తా) వారిరువురు (ఇహ) ఈ విద్యాయజ్ఞములో (సోమస్య) జ్ఞానరసముచే (తృమ్పతామ్) తృప్తిపరచెదరుగాక!॥౩॥

భావార్థము :- ఆత్మరూప యజమాని, మనోరూప హోత మరియు ఆచార్యరూప బ్రహ్మద్వార సంపాదించబడిన విద్యాయజ్ఞము సఫలవంతము మరియు ప్రభావకారియై యుండును.॥౩॥

మొదటి ఖండములో పరబ్రహ్మ మరియు బ్రహ్మానందముయొక్క వర్ణనకలదు. మరియు ద్వితీయఖండవములో ఇట్లు వర్ణించబడినది. అనగా అట్టి బ్రహ్మానందమునంతయును

ప్రాప్తించుకొనవచ్చును. అనగా ఆత్మ మరియు మనస్సు దానికొరకు ప్రయత్నమొనర్చునప్పుడు మాత్రమే. కావున రెండవ ఖండమునకు మొదటి ఖండముతో సంబంధము గలదు.

మొదటి అధ్యాయములో రెండవఖణ్డము సమాప్తమైనది.

671. With the force of Yajna (sacrifices) : I seek the wealthy and the learned who love the wise in this soul of mine. May They remain ever satisfied and then satisfy all. II3II

★★★

౬౭౨. ఋషిః-అమహీయురాఙ్గిరసః । దేవతా-పవమానః సోమః।

ఛన్దః-గాయత్రీ। స్వరః-షడ్జః.

తత్ర ప్రథమా ఋక్ పూర్వార్చికే ౪౬౭ క్రమాంకే రసాగారస్య పరమేశ్వరస్యానన్ద రసవిషయే వ్యాఖ్యాతా. అత్ర విద్యాగారస్య గురోర్జ్ఞాన

3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ర 3 ౧ ౨ర
౬౭౨. ఉచ్చా తే జాతమన్ధసో దివి సద్భూమ్యా దదే ।
3 ౨ఉ 3 ౨ 3 ౧౨
ఉగ్రం శర్మ మహి శ్రవః ॥౧॥

3 ౨ 3 ౨ 3 ౨ ౧౨ర 3౨ ౧ ౨ర 3
ప. వి:- ఉచ్చా । ఉత్ । చా । తే । జాతమ్ । అన్ధసః । దివి । సత్ - భూమి । ఆ । దదే ।
౨ ౧౨ర ౧ ౨ర ౧౨ర
ఉగ్రమ్ । శర్మ । మహి । శ్రవః ॥౧॥

పదార్థః- హే పవమాన సోమ జీవనస్య పవిత్రతాసమ్పాదక గురో! **తే** తవ **అన్ధసః** జ్ఞానరసస్య **జాతమ్** ఉత్పన్నం రూపమ్ **ఉచ్చా** అత్యుచ్చం వర్తతే. **దివి సత్** ప్రకాశే విద్యమానం తత్ **భూమి** భూమిః,, భూమివత్ స్వతః ప్రకాశరహితోఽహమ్ [సోర్లోపః సన్ధిశ్చ ఛాన్దసః.] **ఆ దదే** గృహ్ణామి. తజ్జ్ఞానగ్రహణేన చ మమ **ఉగ్రమ్** ప్రబలమ్ **శర్మ** సుఖమ్, **మహి** మహత్ **శ్రవః** యశః ధనం చ జనిష్యతే ॥౧॥

భావార్థః-గురోః సకాశాచ్ఛాస్త్రాణ్యధీత్య బ్రహ్మవిద్యాం చానుభూయ శిష్యాః స్వజీవనే శాన్తాః సుఖినో యశస్వినశ్చ జాయన్తే ॥౧॥

౬౭౨. మొదటి ఋచ పూర్వార్చికయందలి క్రమాంకము ౪౬౭పై పరమేశ్వరుని ఆనందరసము విషయములో వ్యాఖ్యానమైపోయినది. ఇచ్చట విద్యాభండారము గురువుయొక్క జ్ఞానరసపక్షములో వ్యాఖ్యానమొనర్చబడుచున్నది.

పదార్థము :- జీవితమును పవిత్రమొనర్చునట్టి ఓ గురువర్యా! (తే) నీ (అన్ధసః) జ్ఞానరసముయొక్క (జాతమ్) ఉత్పన్నస్వరూపము (ఉచ్చా) అత్యంత ఉన్నతమైనది. (దివి తత్) ప్రకాశముతో విద్యమానమైయున్న అనగా ప్రకాశించుచున్న ఆ జ్ఞానమును (భూమి) భూమివంటి స్వతః ప్రకాశరహిత మగు నేను (ఆదదే) గ్రహించుచున్నాను. దానిని గ్రహణమొనర్చుటచే నాకు (ఉగ్రమ్) ప్రబల (శర్మ) సుఖము మరియు (మహి) మహా (శ్రవః) యశము మరియు ధనములు ప్రాప్తించగలవు. ॥౧॥

భావార్థము :- గురువులచే శాస్త్రముల అధ్యయనమొనర్చి మరియు బ్రహ్మ విద్యానుభవమును ప్రాప్తించుకొని శిష్యులు తమ జీవితములో శాంతి, సుఖము మరియు యశోవంతులగుదురు. ॥౧॥

672. O God, the inhabitants of the earth obtain the vast and great shelter, created by Thy inspiring strength and set in the world. II1II

౬౭౩. ఋషిః- అమహీయు రాఙ్గిరసః । దేవతా- పవమానః సోమః ।

ఛన్దః- గాయత్రీ । స్వరః- షడ్జః.

ద్వితీయా ఋక్ పూర్వార్చికే ४౯౨ క్రమాఙ్కే

పరమాత్మనృపత్యోర్విషయే వ్యాఖ్యాతా. అత్ర గురుశిష్యవిషయో వర్ణ్యతే.

౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧౨
౬౭౩. స న ఇంద్రాయ యజ్యవే వరుణాయ

౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర
మరుద్భ్యః । వరివోవిత్పరి స్రవ ॥ ౨ ॥

౨ ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౨
ప. విః- సః । నః । ఇన్ద్రాయ । యజ్యవే । వరుణాయ । మరుద్భ్యః । వరివోవిత్ ।
౩ ౨ ౧౨ర ౩
వరివః- విత్ - పరి । స్రవ ॥ ౨ ॥

పదార్థః- హే జ్ఞానరసాగార గురో! **సః** అసౌ అతిశయగుణవాన్ త్వమ్ **నః** అస్మాకమ్ **యజ్యవే** విద్యాయజ్ఞస్య యజమానభూతాయ **ఇన్ద్రాయ** ఆత్మనే, **వరుణాయ** శ్రేష్ఠాయ మనసే, **మరుద్భ్యః** ప్రాణేభ్యశ్చ **వరివోవిత్** తత్తదైశ్వర్యాణాం లమ్భకః సన్ **పరిస్రవ** శిష్యాణాం మధ్యే విచర ॥౨॥

భావార్థః- గురూణాముచితమస్తి యత్ తే విద్యాధ్యాపనాతిరిక్తం శిష్యస్యాత్మమనః ప్రాణానామపి వికాసం కుర్యుః ॥౨॥

౬౭౩. రెండవ ఋచయొక్క పూర్వార్చికలో ౫౯౭వ క్రమాంకముపై పరమాత్మ మరియు రాజుయొక్క విషయములో వ్యాఖ్యానమైపోయినది. ఇపుడు గురుశిష్యుల విషయము వర్ణించబడును.

పదార్థము :- జ్ఞానరసనిధివగు ఓ గురువర్యా! (సః) అట్టి అత్యధిక గుణములుగలిగిన నీవు (నః) మా యొక్క (యజ్యవే) విద్యాధ్యయనయజ్ఞముయొక్క యజమానివంటి (ఇన్ద్రాయ) ఆత్మకొరకు (వరుణాయ) శ్రేష్ఠమగు మనస్సుకొరకు మరియు (మరుద్భ్యః) ప్రాణములకొరకు (వరివోవిత్) వారివారికి తమ తమ ఐశ్వర్యములను ప్రాప్తింపజేయువాడవై (పరిస్రవ) శిష్యులమధ్య విహరించునట్లుచేయుము. ॥౨॥

భావార్థము :-గురువులు శిష్యులకు విద్యను చదివించుటయేగాక శిష్యుల ఆత్మ, మనస్సు మరియు ప్రాణముల వికాసమునుకూడ కలిగించుట తమ కర్తవ్యమని భావించవలెను. ॥౨॥

673. May God who is the giver of wealth, be manifest in our hearts, for the welfare of the soul which is of charitable disposition and engaged in the performance of devotion, is the remover of all obstacles and also for the benefit of all performers of inner and outer Yajnas. II2II

౬౭౪. ఋషిః-అమహీయు రాఙ్గిరసః । దేవతా-పవమానః సోమః ।
ఛన్దః-గాయత్రీ । స్వరః-షడ్జః.

తృతీయా ఋక్ పూర్వార్చికే ౫౯౩ క్రమాఙ్కే పరమాత్మానం సంబోధ్య వ్యాఖ్యాతా. అత్ర గురుః సమ్బోధ్యతే.

౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ఉ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
౬౭౪. ఏనా విశ్వాన్యర్య ఆ ద్యుమ్నాని మానుషాణామ్ ।

౧ ౨
సిషా సన్తో వనామహే ॥ ౩ ॥

౩ ౨ ౧౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౧౨ర
ప.పా:- ఏనా । విశ్వాని । అర్యః । ఆ । ద్యుమ్నాని । మానుషాణామ్ । సిషాసన్తః ।

౩
వనామహే ॥ ౩ ॥

పదార్థః- హే పవమాన సోమ! అస్మదన్తఃకరణానాం పవిత్రకర్తః గురో! **అర్యః** విద్యానామధీశ్వరః త్వమ్ **ఏనా** ఏనాని **విశ్వాని** సర్వాని **ద్యుమ్నాని** విద్యాధనాని **మానుషాణామ్** మననశీలానాం శిష్యానామస్మాకమ్ **ఆ** అగమయ, ప్రాపయ. తాని విద్యాధనాని **సిషాసన్తః** అన్యేభ్యో దాతుమిచ్ఛన్తో వయమ్ **వనామహే** సంభజామహే ॥౩॥

భావార్థః- యే మనుష్యాః గురూణాం సకాశాద్ వివిధాః భౌతికవిద్యా అధ్యాత్మవిద్యాశ్చా ధీత్యాన్యాన్ పాఠయన్తి త ఏవ గురుఋణాన్ముచ్యన్తే ॥ 3 ॥

౬౭౪. మూడవ ఋచ పూర్వార్చికలో ౫౫3 క్రమాంకముపై పరమాత్మను సంబోధించి వ్యాఖ్యాన మొనర్చబడినది. ఇచ్చట గురువును సంబోధించబడినది.

పదార్థము :- మా అంతఃకరణములను పవిత్రమొనర్చునట్టి ఓ గురువర్యా! (అర్యః) విద్యలస్వామివగు నీవు (ఏనా) ఈ (విశ్వాని) సకల (ద్యుమ్నాని) విద్యాధనములను (మానుషాణామ్) మననశీల. శిష్యులమగు మాకు (ఆ) నీవు ప్రాప్తింపజేయుము. అట్టి విద్యాధనములను (సిషాసన్తః) ఇతరులకును ప్రదానమొనర్చు కోరికగల మేము (వనామహే) మీనుండి నేర్చుకొందుము. ॥3॥

భావార్థము :- ఏ మనుష్యులు గురువులవద్దినుండి అనేక విధములగు భౌతిక విద్యలు మరియు ఆధ్యాత్మిక విద్యలను చదువుకొని ఇతరులకుకూడ నేర్పుచుందురో వారుమాత్రమే గురుఋణము నుండి విముక్తులు కాగలుగుదురు. ॥3॥

674. May God Who is the Lord of the world, help us in the acquirement of all kinds of secular and spiritual wealth. We desire to acquire wealth in order to distribute it among the needy and to share it with all. II3II

౬౭౫. ఋషిః- సప్తర్షయః॥ దేవతా- పవమానః సోమః॥

ఛన్దః- బార్హతః ప్రగాథః । స్వరః- మధ్యమః.

ప్రథమా ఋక్ పూర్వార్చికే ౫౧౧ క్రమాఙ్కే పరమాత్మపక్షే వ్యాఖ్యాతా.

అత్ర గురుర్వర్ణ్యతే.

3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ర
౬౭౫. పునానః సోమ ధారయాపో వసానో అర్షసి ।

౧ ౨ 3 ౧ ౨ర3 ౧౨ 3౧ ౨ 3౧౨ 3౧ ౨
ఆ రత్నధా యోని మృతస్య సీదస్యుత్సో దేవో హిరణ్యయః ॥ ౧ ॥

3 ౨ 3 ౧౨ర 3౨ ౧౨ర 3 3 ౨ 3 ౨
ప. వి:- పునానః । సోమ । ధారయా అపః । వసానః । అర్షసి । ఆ । రత్నధాః । రత్న-ధాః ।
౧ ౨ర 3 ౧ ౨ 3 ౧౨ర 3 ౨ 3 ౧ ౨
యోనిమ్ । ఋతస్య । సీదసి । ఉత్సః । ఉత్ - సః । దేవః । హిరణ్యయః ॥ ౧ ॥

పదార్థః- హే **సోమ** జ్ఞానరసనిధే గురో! త్వమ్ **ధారయా** జ్ఞానధారయా **పునానః** శిష్యాన్ పవిత్రీకుర్వన్, **అపః** కర్తవ్యాని కర్మాణి **వసానః** ధారయన్ **అర్షసి** శిష్యాణాం మధ్యే గచ్ఛసి. **రత్నధాః**

రమణీయానాం గుణానాం ధారయితా త్వమ్ **ఋతస్య యోనిమ్** సత్యస్య గృహభూతం పరమాత్మానమ్ **ఆసీదసి** ఉపాస్సే. త్వమ్ **ఉత్సః** విద్యాయాః స్రోతః, **దేవః** ప్రకాశకః, **హిరణ్యయః** జ్యోతిర్మయశ్చ, విద్యసే. ॥౧॥

భావార్థః- స ఏవ గురుర్భవితుం యోగ్యో యః సకలవిద్యాపారంగతోఽధ్యాపనకలా ప్రవీణశ్చారిత్ర్యవాన్ సచ్చరిత్రస్య గ్రాహయితా శిష్యాణాం పితృతుల్యస్తేజస్వీ గుణవాన్ గుణప్రశంసకః కృతపరబ్రహ్మసాక్షాత్కారో బ్రహ్మానుభూతిం కారయితుం సమర్థశ్చ భవేత్ ॥౧॥

౬౭౫. మొదటి ఋచ పూర్వార్చికయందు ౫౧౧ క్రమాంకములో పరమాత్మ పక్షములో వ్యాఖ్యానమొనర్చబడినది. ఇచ్చట గురువును గూర్చి వర్ణించబడుచున్నది.

పదార్థము :- (సోమ) జ్ఞానరసనిధివగు ఓ గురువర్యా! నీవు (ధారయా) జ్ఞానధారలచే (పునానః) శిష్యులను పవిత్రమొనర్చుచు (అర్షసి) శిష్యులమధ్యకు వెళ్లుచుందువు (రత్నధాః) రమణీయ గుణములను ధారణమొనర్చునట్టి నీవు (ఋతస్య యోనిమ్) సత్యనిధియగు పరమాత్మను (ఆసీదసి) ఉపాసించెదవు. నీవు (ఉత్సః) విద్యల స్రోతవు (దేవః) ప్రకాశకుడవు మరియు (హిరణ్యయః) తేజస్వివి. ॥౧॥

భావార్థము :- సకలవిద్యలలో పారంగతులు, అధ్యాపన కళయందు ప్రవీణులు, చారిత్ర్యవంతులు, చరిత్ర నిర్మాతలు, శిష్యులకు తండ్రివంటివారు, తేజోవంతులు, గుణవంతులు, సద్గుణ ప్రశంసకులు, పరబ్రహ్మ ద్రష్టలు మరియు ఆయనను సాక్షాత్కారమొనర్పజేయుటయందు సమర్థులైనవారే గురువులగుటకు యోగ్యులు. ॥౧॥

675. O God ! Thou pervadest all souls and noble deeds, purifying them with Thy stream of benevolence. Thou art supporter of all good things which give joy and Thou art seated in Thy own Nature which is the origin of the Vedas and art the Light of lights and the Fountain of bliss. II1II

౬౭౬. ఋషిః-సప్తర్షయః। దేవతా-పవమానః సోమః।

ఛన్దః-సతోబృహతీ। స్వరః-పఞ్చమః.

అథ గురోరన్తేవాసినం శిష్యం వర్ణయతి.

౩ ౧ ౨ర౩౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨౩౧ ౨
౬౭౬. దుహాన ఊధర్దివ్యం మధు ప్రియం ప్రత్నం సధస్థమాసదత్।

౩ ౧ ౨ ౩౧ ౨ ౩క౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨
ఆపృచ్ఛ్యం ధరుణం వాజ్యర్షసి నృభిర్ధౌతో విచక్షణః ॥ ౨ ॥

౩ ౨ ౧౨ర ౩౨ ౧౨ర ౩ ౨ ౩౧ ౩౧౨ ౩౨ ౩
ప. వి:– దుహానః । ఊధః । దివ్యమ్ । మధు । ప్రియమ్ । ప్రత్నమ్ । సధస్థమ్ । సధ-స్థమ్ ।
౨ ౩ ౩౧౨ ౩ ౧ ౨ర ౩౧౨ ౩౨ ౩ ౧౨ర ౩౨
ఆ-అసదత్ । ఆపృచ్ఛ్యమ్ । ఆ- పృచ్ఛ్యమ్ । ధరుణమ్ । వాజీ । అర్షసి । నృభిః । ధౌతః ।
౩ ౨ ౩ ౨
విచక్షణః । వి-చక్షణః ॥ ౨ ॥

పదార్థః- ఏష శిష్యః **ఊధః** ఊధస్వతీం గురురూపాం గామ్ [అత్ర తద్వతి లక్షణా.] **దివ్యమ్** అలౌకికమ్ **ప్రియమ్** రుచికరమ్ **మధు** బ్రహ్మవిద్యారూపం మధు **దుహానః** క్షారయన్ **ప్రత్నమ్** పురాతనమ్ **సధస్థమ్** గురూణాం ఛాత్రాణాం చ సహస్థానమ్ గురుకులమ్ **ఆసదత్** ఆసన్నః అస్తి. అథ ప్రత్యక్షకృతమాహ, హే శిష్య! **నృభిః** నేతృభిః గురుభిః **ధౌతః** శోధితః, **విచక్షణః** పణ్డితః, **వాజీ** ఆత్మబలయుక్తః సన్ త్వమ్ **ఆపృచ్ఛ్యమ్** సర్వైః ప్రష్టుం యోగ్యమ్. [తం పృచ్ఛతా స జగామా స వేద. ఋ.. ౧ । ౧౪౫ । ౧ ఇతి శ్రుతేః.] **ధరుణమ్** సర్వస్య జగతః ఆధారస్తమ్భమ్ పరమేశ్వరమ్ **అర్షసి** ప్రాప్నోషి, ఆవాగమనచక్రాదాత్మానమున్ముచ్య ఆత్యన్తికీం దుఃఖనివృత్తిమధిగచ్ఛసీత్యర్థః ॥ ౨ ॥

భావార్థః- యోగ్యం గురుం ప్రాప్యైవ మనుష్యో బ్రహ్మసాక్షాత్కారం మోక్షం చ ప్రాప్తుమర్హతి ॥ ౨ ॥

౬౭౬. ఈ మంత్రములో గురుకులవాసులగు శిష్యుల వర్ణన గలదు.

పదార్థము :- ఈ శిష్యులు (ఊధః) విశాలపాలపొదుగుగల గోవువంటి గురకులమునుండి (దివ్యమ్) అలౌకిక (ప్రియమ్) ప్రియమైన (మధు) బ్రహ్మవిద్యవంటి మధువును (దుహానః) పితుకుకొనుచు (ప్రత్నమ్) ప్రాచీనమగు (సధస్థమ్) గురువులు మరియు శిష్యులు కలిసియుండు గురుకులములో (ఆసదత్) నివసించుచుందురు. ఇక నిపుడు ప్రత్యక్ష పద్ధతిలో చెప్పబడుచున్నది. ' ఓ శిష్యులారా! (నృభిః) నాయకులగు గురువులచే (ధ్యౌతః) పవిత్రపరచబడిన (విచక్షణః) పండితులు మరియు (వాజీ) ఆత్మబలముచే బలియగు మీరు (ఆపృచ్ఛ్యమ్) అందరితో ప్రశ్నించయోగ్యులు (ధరుణమ్) విశ్వమంతటికి ఆధారస్తంభమగు పరమేశ్వరుని (అర్షసి) పొందగలరు. అనగా ఆవాగమన [వచ్చుపుట్టుకల] చక్రమునుండి విముక్తులై దుఃఖములనుండి ఎల్లప్పటికొరకు ముక్తి ప్రాప్తిని పొందగలుగుదురు. ॥౨॥

భావార్థము :- యోగ్య గురువులను పొందినపుడు మాత్రమే మనుష్యులు పరబ్రహ్మ సాక్షాత్కారము మరియు మోక్షప్రాప్తిని పొందగలుగుదురు. ॥౨॥

676. An intelligent pure - hearted person, made pure by wise men, gathers from the source of bliss dear and eternal, everlasting juice of devotion. He becoming mighty and wise, attains God Who is to be enquired about by men and who upholds the universe. II2II

౬౭౭. ఋషి-ఉశనాః కావ్యః॥ దేవతా-పవమానః సోమః॥

ఛన్దః-త్రిష్టుప్। స్వరః-ధైవతః.

ప్రథమా ఋక్ పూర్వార్చికే ౫౨౩ క్రమాఙ్కే

జీవాత్మోద్బోధనవిషయే వ్యాఖ్యాతా.

అత్ర శిష్యం ప్రతి ప్రోచ్యతే.

౧ ౨ర౩ ౨౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨
౬౭౭. ప్ర తు ద్ర వ పరి కోశం ని షీద నృభిః పునా నో

౩ ౧ ౨ర ౨౩ ౧ ౨ ౩ ౧౨ ౩ ౨
అభి వాజ మర్ష। అశ్వం న త్వా వాజినం మర్జ

౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨౩ ౧ ౨
యన్తో ఽచ్ఛా బర్హీ రశనా భిర్నయన్తి ॥ ౧ ॥

౨ ౩ ౧౨ర ౧౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౧౨ర ౩
ప. విః- ప్ర। తు। ద్రవ। పరి। కోశమ్। ని। షీద। నృభిః। పునానః। అభి। వాజమ్। అర్ష।
౧౨ర ౩ ౧౨ ౩ ౧ ౨ ౧౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩
అశ్వమ్। న। త్వా। వాజినమ్। మర్జయన్తః। అచ్ఛ। బర్హిః। రశనాభిః। నయన్తి ॥ ౧ ॥

పదార్థః- హే శిష్య! త్వమ్ **తు** సద్యః ఏవ **ప్ర ద్రవ** ప్రకర్షాయ ప్రయతస్వ. తదర్థం **కోశమ్** విద్యాయాః నిధిభూతం గురుమ్ **పరి నిషీద** పరి సేవస్వ. **నృభిః** నేతృభిః గురుజనైః **పునానః** స్వాత్మానం పావయన్ **వాజమ్** శారీరమ్ ఆత్మికం చ బలమ్ **అభ్యర్ష** ప్రాప్నుహి. ఏతే గురవః **వాజినమ్** బలినమ్ **త్వా** త్వామ్ **మర్జయన్తః** శోధయన్తః సద్గుణాలఙ్కారైః అలఙ్కుర్వన్తశ్చ. [మృజూ శౌచాలఙ్కారయోః, వృద్ధ్యభావశ్ఛాన్దసః.] **రశనాభిః** నియన్త్రణైః మర్యాదాభిశ్చ **బర్హిః అచ్ఛ** జ్ఞానకాణ్డం కర్మకాణ్డం చ ప్రతి **నయన్తి** ప్రేరయన్తి. కథమివ? **వాజినమ్ అశ్వం న** బలవన్తం తురగం యథా సాంగ్రామికాః జనాః **రశనాభిః** అభీశుభిః **బర్హిః అచ్ఛ** సంగ్రామం ప్రతి. [బర్హయన్తి హింసన్తి యత్ర పరస్పరం తద్ బర్హిః సంగ్రామః. బర్హ హింసాయామ్ చురాదిః.] **నయన్తి** ప్రేరయన్తి ॥౧॥

అత్ర శ్లిష్టోపమాలఙ్కారః ॥ ౧ ॥

భావార్థః-మహాన్ ఖల్వస్మాసు గురూణాముపకారో యే నిర్బోధానస్మాన్ విద్యావతస్తపస్వినః పవిత్రాచరణాంశ్చ విధాయ సమున్నయన్తి ॥ ౧ ॥

౬౭౭. ఈ మొదటి ఋచయొక్క వ్యాఖ్య పూర్వార్చికలో ౫౨౩ క్రమాంకముపై జీవాత్మను ఉద్బోధనమొనర్చు పక్షములో చేయబడినది. ఇచ్చట శిష్యులను గురించి చెప్పబడుచున్నది.

పదార్థము :- ఓ శిష్యా! నీవు (త్వం) శీఘ్రముగనే (ప్ర ద్రవ) ఉన్నతుడవగుటకు ప్రయత్నించుము. అందుకొరకు (కోశమ్) విద్యయొక్క నిధి గురువువద్దగలదు (పరినిషీద) దానిని పొందుటకు వారిని సేవించుము (నృభిః) నాయకులగు గురువుల సహాయముచే (పునానః) స్వయముగ పవిత్రుడవగుము (వాజమ్) శారీరిక మరియు ఆత్మిక బలములను (అభ్యర్ష) ప్రాప్తించుకొనుము. ఈ గురువులు (వాజినమ్) శక్తిశాలురు (త్వా) నిన్ను (మర్జయన్తః) శుద్ధిపరచుచు (రశనాభిః) నియంత్రణముల మరియు మర్యాదలచే (బర్హిః అచ్ఛ) జ్ఞానకాండము మరియు కర్మకాండలయెడ (నయన్తి) ప్రేరణ నిచ్చెదరు. ఎటుల? (వాజినం అశ్వం న) శక్తివంతమగు అశ్వమునకు యోధులెటుల (రశనాభిః) కళ్లెముచే నియంత్రితమొనర్చి (బర్హిః అచ్ఛ) యుద్ధములవైపు (నయన్తి) కొనిపోవుదురో అటుల.॥౧॥

ఈ మంత్రములో శ్లిష్టోపమాలంకారము గలదు.॥౧॥

భావార్థము :- మనపై గురువుల ఉపకారము మహాగొప్పనైనది. వారు మనవంటి అజ్ఞానులను విద్వాంసులు, తపస్వులు మరియు పవిత్రాచరణగలవారనుగ జేసి సమున్నతులనుగ నొనర్తురు.॥౧॥

677. O Soul of the devotee, run onward to the Reservoir of wisdom and Power (God) and seat thyself there. Cleansed by leaders, speed forward to the knowledge and strength. wise men lead thee to the sacred place of Yajna by purifying thee from all sides, as they lead a horse bound with ropes to a grassy place. II1II

౬౭౮. ఋషిః-ఉశనాఃకావ్యః। దేవతా-పవమానః సోమః।

ఛన్దః-త్రిష్టుప్ । స్వరః-ధైవతః.

అథ గురుః కిగుణవిశిష్టః స్యాదిత్యాహ.

౩ ౧ ౨ ౩౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩
౬౭౮. స్వాయుధః పవతే దేవ ఇన్దురశస్తిహావృజనా
౧౨ ౩ ౨ ౩౧౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
రక్షమాణః। పితా దేవానాం జనితా సుదక్షో
౩ ౨ ౩ ౨ ౩౧ ౨ ౩ ౨
విష్టమ్భో దివో ధరుణః పృథివ్యాః ॥ ౨ ॥

3 2 3 2 3 2 12ర 3 2 3 2
ప.వి:- స్వాయుధః । సు - ఆయుధః । పవతే । దేవః । ఇన్దుః । అశస్తిహా । అశస్తి - హా ।

3 12 12ర 3 2 3 1 2 3 2 3 1 2 3 12ర 3 2
వృజనా । రక్షమాణః । పితా । దేవానామ్ । జనితా । సుదక్షః । సు-దక్షః । విష్టమ్భః ।

3 2 3 2 3 1 2 3 2
వి-స్తమ్భః । దివః । ధరుణః । పృథివ్యాః ॥ 2 ॥

పదార్థః- స్వాయుధః భద్రదణ్డః, **దేవః** సుఖాదీనాం దాతా, **అశస్తిహా** అప్రశస్తేః హన్తా, **వృజనా** వృజనాని బలాని [వృజనమ్ ఇతి బలనామ. నిఘం..2।9.] **రక్షమాణః** త్రాయమాణః, **పితా** పితృవద్ వర్తమానః, **దేవానామ్** విదుషామ్, **జనితా** జనయితా, **సుదక్షః** శోభనబలః, **దివః** విద్యాసూర్యస్య **విష్టమ్భః** ఆధారభూతః, **పృథివ్యాః** రాష్ట్రభూమేః **ధరుణః** ధారయితా, **ఇందుః** తేజసా దీప్తః గురుః **పవతే** పవిత్రతాం ప్రయచ్ఛతి ॥ 2॥

భావార్థః-మన్త్రోక్తగుణయుక్తం గురుం యే సేవన్తే తే విద్వాంసః సదాచారాః ప్రశస్త కీర్తయశ్చ జాయన్తే ॥2॥

678. ఈ మంత్రములో గురువు లే యే గుణములతో గూడియుందురను విషయము గలదు.

పదార్థము :-(స్వాయుధః) భద్రదండముగలవారు (దేవః) సుఖములు మున్నగువాని దాతలు (అశస్తిహా) అప్రశస్తమును తొలగించువారు (వృజనా) బలముల (రక్షమాణః) రక్షణనొనర్చువారు (పితా) పితృతుల్యులు (దేవానాం జనితా) విద్వాంసులనుత్పన్నమొనర్చువారు (సుదక్షః) ఉత్తమ శక్తిశాలురు (దివః) విద్యయను సూర్యుని (విష్టమ్భః) ఆధారమువంటి (పృథివ్యాః) రాష్ట్రభూమిని (ధరుణః) ధారణ మొనర్చువారు (ఇన్దుః) తేజోవంతులగు గురువులు (పవతే) పవిత్రతను గలిగించెదరు.॥2॥

భావార్థము :- మన్త్రోక్త గుణములచే గూడిన గురువులను సేవించువారు విద్వాంసులు, సదాచారులు మాత్రమే ప్రశస్తమగు కీర్తిసంపన్నులై యుందురు. ॥2॥

678. Resplendent God Well - armed (Possessing protective power) purifies all. He is the Slayer of all wickedness and wicked people. He saves his devotees from all misfortune and misery. He it the Protecting Father of enlightened truthful persons, possessed of suspassing might, the Support of heaven and Upholder of earth. II2II

౬౭౯. ఋషిః-ఉశనాఃకావ్యః । దేవతా-పవమానః సోమః ।

ఛన్దః-త్రిష్టుప్ । స్వరః-ధైవతః.

అథ పునరపి గురుం వర్ణయతి.

౨ ౩౧ ౨ ౩౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర
౬౭౯. ఋషిర్విప్రః పుర ఏతా జనానామృభుర్ధీర

౩౨౩ ౧౨ ౧ ౨ ౩ ౧౨ ౩
ఉశనా కావ్యేన । స చిద్వివేద నిహితం

౧ ౨ ౩ ౨ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
యదాసామపీచ్యాం౩గుహ్యం నామ గోనామ్ ॥ 3 ॥

౧ ౨ర ౧౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౧౨ర ౩ ౨
ప.విః- ఋషిః । విప్రః । వి-ప్రః । పురఏతా । పురః - ఏతా । జనానామ్ । ఋభుః ।
౩ ౨ ౧౨ర ౩౧౨ ౧ ౨ర ౩ ౧౨ర ౩ ౨
ఋ-భుః । ధీరః । ఉశనా । కావ్యేన । సః । చిత్ । వివేద । నిహితమ్ । ని-హితమ్ । యత్ ।
౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర
ఆసామ్ । అపీచ్యమ్ । గుహ్యమ్ । నామ । గోనామ్ ॥ 3 ॥

పదార్థః- అస్మాకం గురుః **ఋషిః** వేదమన్త్రాణాం రహస్యస్య ద్రష్టా, **విప్రః** బ్రాహ్మణవృత్తిః, **జనానామ్** మనుష్యాణామ్ **పురః ఏతా** అగ్రగన్తా **ఋభుః** మేధావీ. [ఋభు ఇతి మేధావినామ. నిఘం 3 ।౧౫.] **ధీరః** ధైర్యశాలీ, **కావ్యేన** కావ్యరచనయా **ఉశనా** జగతో హితం కామయమానః, అస్తి ఇతి శేషః. [వష్టి హితం కామయతే యః స ఉశనా. వశకాన్తౌ.] **సః చిత్** స ఏవ **ఆసామ్ గోనామ్** ఏతాసాం వేదవాచామ్ **యత్ అపీచ్యమ్** అన్తర్హితమ్. [అపీచ్యమితి నిర్ణీతాన్తర్హితనామ. నిఘం 3 ।౨౫. అపీచ్యమ్ అపచితమ్ అపగతమ్ అపహితం అన్తర్హితం వా నిరుం ౪ ।౨౪.] **గుహ్యమ్** రహస్యమయమ్ **నామ** అర్థః **నిహితమ్** అవస్థితమస్తి, తద్ **వివేద** విశేషేణ వేత్తి ॥ 3 ॥

భావార్థః-యః సుగమ్భీరస్యాపి వేదాదివాఙ్మయస్య రహస్యార్థం హస్తామలకవత్ ప్రత్యక్షతో వేత్తి స ఏవ ఋషిర్మేధావీ విప్రో గురుత్వేన స్వీకరణీయః ॥ 3 ॥

అస్మిన్ ఖణ్డే గురుశిష్యసమ్బన్ధవర్ణనాద్ గురోః సకాశాల్లౌకికీం విద్యాం బ్రహ్మవిద్యాం చాధీత్యైవ జనాః పరబ్రహ్మ సాక్షాత్కారం కర్తుం ప్రభవన్తీత్యేతద్వర్ణనాచ్చాస్య ఖణ్డస్య పూర్వఖణ్డేన సహ సంగతరస్తీతి వేద్యమ్.

ఇతి ప్రథమాధ్యాయే తృతీయః ఖణ్డః

౬౭౯. ఈ మంత్రములో మరల గురువు వర్ణనయే గలదు.

పదార్థము:- మా గురువు (ఋషిః) వేదమంత్రముల రహస్యములద్రష్ట (విప్రః) బ్రాహ్మణవృత్తిగలవారు (జనానామ్) మనుష్యులలో (పురః ఏతా) ముందుగా నడచువారు (ఋభుః) మేధావి (ధీరః) ధైర్యశాలి మరియు (కావ్యేన) కావ్యరచనలచే (ఉశనా) జగత్తుయొక్క హితమును గోరువారై యున్నారు. (సః చిత్) అట్టివారే (ఆసాం గోనామ్) ఈ వేదవాణులలో (యత్) ఎయ్యది (అపీచ్యమ్) దాగియున్న (గుహ్యమ్) రహస్యమయ (నామ) ఏ రహస్యమయ అర్థముగలదో దానిని (వివేద) విశేషరూపములో ఎరుగుదురు. ॥3॥

భావార్థము :- ఎవరు అతి గంభీరమగు వేదములు మున్నగు వాఙ్మయముయొక్క రహస్యములను హస్తామలకమువలె ప్రత్యక్షరూపములో ఎరుగుదురో, అట్టి ఋషి, మేధావియగు బ్రాహ్మణుని గురువు రూపములో స్వీకరించవలెను. ॥3॥

ఈ ఖండములో గురుశిష్యుల సంబంధమును గురించిన వర్ణనకలదు. మరియు గురువుచే లౌకిక విద్య మరియు బ్రహ్మవిద్యల అధ్యయనమొనర్చినప్పుడే మనుష్యులు పరబ్రహ్మయొక్క సాక్షాత్కారమును పొందగలుగుదురు అను దాని వర్ణన గలదు. కావుననే ఈ ఖండమునకు పూర్వఖండముతో సంబంధముగలదని తెలిసికొనవలెను.

మొదటిఅధ్యాయమునందలి తృతీయఖణ్డము సమాప్తము

679. A seer, wise leader of men who is full of genius and the power of discrimination, un-wavering, wishing the welfare of all people, knows sthrought the study of the Vedas, the beautiful secret meaning of the Vedic Speech. II3II

౬౮౦. ఋషిః-వసిష్ఠః । దేవతా-ఇన్ద్రః ।

ఛన్దః-బార్హతః ప్రగాథః । స్వరః-మధ్యమః.

ప్రథమా ఋక్ పూర్వార్చికే 233 క్రమాఙ్కే జగదీశ్వరవిషయే వ్యాఖ్యాత.

అత్ర స్వకీయ ఆత్మా సమ్బోధ్యతే.

3 1 2 3 1 2 3 1 2
౬౮౦. అభి త్వా శూర నోనుమోఽదుగ్ధా ఇవ ధేనవః ।

1 2 3 1 2ర 3 2 3 1 2 3 1 2
ఈశానమస్య జగతః స్వర్దృశమీశానమిన్ద్ర తస్థుషః ॥ 1 ॥

3 2 3 1 2ర 3 1 2 1 2ర
ప. వి:– అభి । త్వా । శూర । నోనుమః । అదుగ్ధాః । అ–దుగ్ధాః । ఇవ । ధేనవః । ఈశానమ్ ।
3 2 1 2ర 3 1 2 3 1 2ర 1 2ర 3 1 2
అస్య । జగతః । స్వర్దృశమ్ స్వః– దృశమ్ । ఈశానమ్ । ఇన్ద్ర । తస్థుషః ॥ 1 ॥

పదార్థః- హే **శూర ఇన్ద్ర** వీర అస్మదీయ అన్తరాత్మన్! వయమ్ **త్వా అభి** త్వామ్ అభిలక్ష్య నోనుమః భూయోభూయోఽతిశయేన స్తుమః. [ణు స్తుతౌ అదాదిః, ణూ స్తవనే వా తుదాదిః, యఙ్లుకి రూపమ్.] కథమివ? **అదుగ్ధాః** దోహనమ్ అప్రాప్తాః **ధేనవః ఇవ** గావో యథా దోహనోత్కణ్ఠాద్యోతనాయ నోనువన్తి రమ్భాయన్తే. కీదృశం త్వామ్? **అస్య** ఏతస్య **జగతః** జఙ్గమస్య మనసః. [ధ్రువం జ్యోతిర్నిహితం దృశయే కం మనో జవిష్ఠం పతయత్స్వన్తః. ఋ౦ ६ । ९ । 5 దూరఙ్గమం జ్యోతిషాం జ్యోతిరేకన్తన్మే మనః శివసంకల్పమస్తు. యం 34 । 1 ఇతి శ్రుతేః.] **ఈశానమ్** స్వామినమ్, కిఞ్చ **స్వర్దృశమ్** స్వః ఆనన్దః తస్య ద్రష్టారమ్, అపి చ **తస్థుషః** శరీరే అజఙ్గమరూపే స్థితస్య అఙ్గప్రత్యఙ్గజాతస్య **ఈశానమ్** స్వామినం త్వాం వయమ్ **నోనుమః** భూయో భూయో భృశం స్తుమః, ఉద్బోధయామః ॥ 1 ॥

అత్ర ఉపమాలఙ్కారః ॥ 1 ॥

భావార్థః-మనుష్యసాత్మని మహత్యః శక్తయః ప్రసుప్తాః సన్తి. సర్వస్యాపి శరీరచక్రస్యాధిష్ఠాతారం తం సముద్బోధ్య నిఖిలా అపి లౌకిక్యోఽధ్యాత్మిక్యశ్చ సిద్ధయః ప్రాప్తుం పార్యన్తే ॥ 1 ॥

६10. మొదటి ఋచ పూర్వార్చికయందలి 233 క్రమాంకముపై జగదీశుని పక్షములో వ్యాఖ్యానమైపోయినది. ఇచ్చట మన అంతరాత్మ యొక్క సంబోధన గలదు.

పదార్థము :-(శూర ఇన్ద్ర) శూరవీరత్వముగల ఓ నా అంతరాత్మా! మేము (త్వా అభి) నీ యెడ (నోనుమః) నిరంతరము స్తుతిశబ్దములను చెప్పుచుందుము. ఎటుల? (అదుగ్ధాః) పితుకుకొనబడని (ధేనవః ఇవ) గోవులెటుల పితుకుకొనునట్టి కుతూహలమును తెలియపరచుటకు పదేపదే శబ్దమొనర్చునో, నీ వట్లున్నావు. (అస్య) ఈ (జగతః) దూరదూరములవరకు వెళ్లునట్టి మనస్సుయొక్క (ఈశానమ్) స్వామి (స్వర్దృశమ్) ఆనందముయొక్క ద్రష్ట మరియు (తస్థుషః) శరీరములో చలించని రూపములో స్థిరమైయున్న అంగప్రత్యంగములకుకూడ (ఈశానమ్) స్వామివియై యున్నావు. కావున మేము (నోనుమః) నీ గుణములను పదేపదే వర్ణించుచుందుము. నిన్ను ఉద్బోధించుచుందుము. ॥1॥

భావార్థము :-మనుష్యుల ఆత్మలలో మహాశక్తులు నిదురించుచున్నవి. ఈ శరీరచక్రమంతటికి అధిష్ఠాతయగు ఆ ఆత్మను చైతన్యపరచి, ఉద్బోధనమొనర్చి సమస్త లౌకిక మరియు ఆధ్యాత్మిక సిద్ధులను ప్రాప్తించుకొనవచ్చును. ॥1॥

680. Like kine un-milked, we bow before Thee O Almighty and sing Thy praise. O Giver of light to the sun, and shower of the true path of Happiness, Lord of this moving world and Lord of what moveth not, we glorify Thee. ॥1॥

౬౮౧. ఋషిః- వసిష్ఠః । దేవతా-ఇన్ద్రః । ఛన్దః- సతోబృహతీ। స్వరః-పఞ్చమః.

ఏవం స్వాత్మానముద్బోధ్య పరమాత్మానమాహ్వయతి.

౬౮౧. న త్వావాఀ అన్యో దివ్యో న పార్థివో న జాతో న జనిష్యతే ।
అశ్వాయన్తో మఘవన్నిన్ద్ర వాజినో గవ్యన్తస్త్వా హవామహే ॥ ౨ ॥

ప.వి:- న । త్వావాన్ । అన్యః । అన్-యః । దివ్యః । న । పార్థివః । న । జాతః । న । జనిష్యతే । అశ్వాయన్తః । మఘవన్ । ఇన్ద్ర । వాజినః । గవ్యన్తః । త్వా । హవామహే ॥ ౨ ॥

పదార్థః- హే పరమేశ్వర! **అన్యః** ఇతరః **త్వావాన్** త్వత్సదృశః **న దివ్యః** న దివి భవః, **న పార్థివః** న పృథివ్యాం భవః కశ్చిత్ అస్తి. **న జాతః** న పూర్వముత్పన్నః, **న జనిష్యతే** న భావిని కాలే కదాచిత్ ఉత్పత్స్యతే. హే **మఘవన్** ఐశ్వర్యశాలిన్ **ఇన్ద్ర** పరమాత్మన్! **వాజినః** బలవన్తః పురుషార్థినో వయమ్ **అశ్వాయన్తః** శ్రేష్ఠాన్ ప్రాణాన్ కామయమానాః **గవ్యన్తః** ఇన్ద్రియధేనూనాం శ్రేష్ఠం జ్ఞానకర్మరూప దుగ్ధం చ కామయమానాః **త్వా** త్వామ్ **హవామహే** ఆహ్వయామః ॥ ౨ ॥

అత్ర 'తస్యా ముఖేన సదృశం రమ్యం నాస్తి న వా నయనతుల్యమ్' ఇతి దర్పణోదాహృతవద్ [సా.. ద.. ౧౦ । ౨౦] ఉపమానలుప్తోపమాలఙ్కారః ॥ ౨ ॥

భావార్థః- అలౌకికమద్వితీయం పరమాత్మానముపాస్య బలవన్తః పురుషార్థినశ్చ భూత్వా సర్వే ఐహలౌకికం పారలౌకికం చ సమీహితం ప్రాప్తుమర్హన్తి ॥ ౨ ॥

౬౮౧. ఈ ప్రకారముగ అంతరాత్మను ఉద్బోధనమొనర్చి ఇపుడు పరమాత్మ నాహ్వానించుచున్నాము.

పదార్థము :- ఓ పరమేశ్వరా! (అన్యః) ఇతరులెవ్వరును (త్వావాన్) నీ వంటి (న దివ్యః) ఆకాశవర్తిగాని మరియు (న పార్థివః) భూలోకవర్తిగాని ఏ పదార్థముగాని నీకు సమానమైనది (న జాతః)

ఉత్పన్నముకాలేదు. (న జనిష్యతే) ఇకముందు భవిష్యత్తులో ఉత్పన్నముకాజాలవు. (మఘవన్) ఐశ్వర్యశాలివగు (ఇన్ద్ర) ఓ పరమేశ్వరా! (వాజినః) బలవంతులము మరియు పురుషార్థులమగు మేము (అశ్వాయన్తః) శ్రేష్ఠగుణములను కోరునట్టి మరియు (గవ్యన్తః) ఇంద్రియరూప గోవుల శ్రేష్ఠమగు జ్ఞానకర్మలవంటి క్షీరములను కోరువారముగనై (త్వా) నిన్ను (హవామహే) పిలుచుకొనుచున్నాము. ॥౨॥

ఈ మంత్రములో 'ఆయన ముఖమువంటి ఇతర వస్తువేదియునులేదని మరియు నేత్రములవంటివి యునులేవని ఇట్టి అర్థముగల సాహిత్యదర్పణము ౧౦-౨౦లో ఉదాహరించిన ఉక్తివంటి ఉపమాన లుప్తోపమాలంకారము గలదు. ॥౨॥

భావార్థము :- అలౌకిక మరియు అద్వితీయుడగు పరమాత్మయొక్క ఉపాసనచేసి శక్తిశాలురము మరియు పురుషార్థపరులమై మనము ఇహపరలోక అభీష్టములను సాధించుకొనగలుగుదుము. ॥౨॥

681. O God, There is no one to be compared with Thee either in heaven orin earth, none who existed in time past, and none who shall exist in times to come, Therefore we who anxiously desire to have strength and knowlege, healthy senses of action and perception, being mighty, call on Thee. II2II

౬౮౨. ఋషిః-వామదేవః । దేవతా-ఇన్ద్రః । ఛన్దః-గాయత్రీ । స్వరః-షడ్జః.

ప్రథమా ఋక్ పూర్వార్చికే ౧౬౯ క్రమాఙ్కే

పరమేశ్వరపక్షే రాజపక్షే చ వ్యాఖ్యాతా.

అత్ర జీవాత్మనో మహిమానమాహ.

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౬౮౨. కయా నశ్చిత్ర ఆ భువదూతీ సదా వృధః సఖా ।

౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨
కయా శచిష్ఠయా వృతా ॥ ౧ ॥

౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర
ప. వి:- కయా । నః । చిత్రః । ఆ । భువత్ । ఊతీ । సదావృధః । సదా-వృధః । సఖా ।
౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨
స-ఖా। కయా। శచిష్ఠయా । వృతా॥ ౧ ॥

పదార్థః- ఏష **చిత్రః** అద్భుతబలః ఇన్ద్రః శరీరాధ్యక్షో జీవాత్మా **కయా** అపూర్వయా **ఊతీ** ఊత్యా రక్షయా, **కయా** అద్వితీయయా **శచిష్ఠయా** అతిశయేన శచీమత్యా ప్రజ్ఞావత్యా క్రియావత్యా

వా. [శచీ ఇతి కర్మనామ ప్రజ్ఞానామ చ. అతిశాయనే ఇష్ఠని 'విన్మతోర్లుక్. అ.. ౫ ।3 ।౬౫' ఇతి మతుపో లుక్.] **వృతా** వృత్త్యా చ **నః** అస్మాకమ్ **సదావృధః** సదైవ వృద్ధికరః **సఖా** సువృత్ **భువత్** భవతి ॥౧॥

భావార్థః- యస్యాత్మనో బలేన సర్వే సర్వామైహలౌకికీం పారలౌకికీం చోన్నతిం కర్తుం క్షమన్తే స ఖలు నూనం సర్వైః శ్రోతవ్యో మన్తవ్యో నిదిధ్యాసితవ్యశ్చ ॥౧॥

౬౮౨. ఈ ఋచయొక్క పూర్వార్చికలో ౧౬౯ క్రమాంకముపై పరమేశ్వరుడు మరియు రాజుపక్షములో వ్యాఖానించబడినది. ఇచ్చట జీవాత్మయొక్క మహిమ వర్ణించబడును.

పదార్థము :- (చిత్రః) ఈ అద్భుత శరీరముగల శరీరముయొక్క అధ్యక్షుడగు ఇంద్ర ఆత్మ (కదా) ఎట్టి అపూర్వ (ఊతీ) రక్షణద్వారా మరియు (కయా) ఎట్టి అద్వితీయ (శచిష్ఠయా) అత్యధిక బుద్ధిపూర్ణమగు మరియు క్రియా కౌశల్య పూర్ణమగు (వృతా) వృత్తిద్వారా (నః) మమ్ము (సదావృధః) నిరంతరము వృద్ధిపరచు (సఖా) మిత్రుడై (భువత్) యుండును.॥౧॥

భావార్థము :- ఏ యాత్మయొక్క బలముచే మనుష్యులెల్లరును సమస్త అలౌకిక మరియు పారలౌకిక ఉన్నతిని సాధించుకొనుటయందు సమర్థులగుదురో అట్టి ఆత్మయొక్క మహిమను ఎల్లరును శ్రవణము మననము నిధిధ్యాసనముల ద్వార తెలిసికొనుట ఆవశ్యకమైయుండును.॥౧॥

682. With what protection will the Lord come to us, wonderful Friend who always promotes our welfare?

With what mighty conduct full of excellent wisdom? As "Ka means happiness also, the answer is also there, bringing about happiness and with conduct which promotes happiness of others. ll1ll

౬౮౩. ఋషిః-వామదేవః । దేవతా-ఇన్ద్రః । ఛన్దః-గాయత్రీ । స్వరః-షడ్జః.

పూర్వమన్త్రే జీవాత్మనో బలం స్తుత్వాఽథ పరమాత్మ నో మహిమానమాహ.

౧౨ ౩౧ ౨ర౩ ౧ ౨ ౩౧౨
౬౮౩. కస్త్వా సత్యో మదానాం మంహిష్ఠో మత్సదన్ధసః ।

౩ ౧ ౨౩౨ ౩ ౧౨
దృఢా చిదారుజే వసు ॥౨॥

౨ ౩ ౨ ౧౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧౨ర ౩ ౨ ౩
ప.విః- కః । త్వా । సత్యః । మదానామ్ । మంహిష్ఠః । మత్సత్ । అన్ధసః । దృఢా । చిత్ ।
౧౨ ౩ ౧౨ర ౧౨ర
ఆరుజే । ఆ - రుజే । వసు ॥౨॥

పదార్థః- హే మదీయ ఆత్మన్! **కః** కమనీయః సర్వాతిక్రాన్తః, సుఖస్వరూపశ్చ. [కః కమనో వ క్రమణో వా సుఖో వా. నిరు.. ౧౦ ।౨౨.] **సత్యః** సత్యమయః, **మదానామ్** ఆనన్దానామ్ **మంహిష్ఠః** అతిశయేన దాతా ఇన్ద్రః పరమేశ్వరః. [మంహతిః దానకర్మా. నిఘం..3 ।౨౦. అతిశయేన మంహితా మంహిష్ఠః. తురిష్ఠేమేయస్సు. అ.. ౬ ।౪ ।౧౫౪ ఇతి తృచో లోపః.] **త్వా** త్వామ్ **అన్ధసః** అన్నరసాత్ **మత్సత్** ఆనన్దయేత్. [మదీ హర్షే ధాతోర్లేటి రూపమ్.] అపి చ సః **దృఢా చిత్** దృఢాని అపి విఘ్నబాధాదీని **ఆరుజే** ఆ సమన్తాత్ భఙ్క్తుమ్ **వసు** శక్తిరూపమ్ ఐశ్వర్యం ప్రయచ్ఛేదితి శేషః ॥౨॥

భావార్థః- జీవాత్మా పరమాత్మనా ప్రదత్తేనైవ బలేనాన్నేన చ బలవానానన్దవాంశ్చ జాయతే ॥౨॥

౬౮౩. పూర్వమంత్రములో జీవాత్మబలమును తెలిసికొని ఈ మంత్రములో పరమాత్మ మహిమను వర్ణించుచున్నాము.

పదార్థము :- ఓ నా అంతరాత్మా! (కః) సుందరము, మహాగొప్ప మరియు సుఖస్వరూపము (సత్యః) సత్యమయము (మదానామ్) ఆనందముల (మంహిష్ఠః) మహాగొప్పదాతయగు ఇంద్రపరమేశ్వరుడు (త్వా) నిన్ను (అన్ధసః) ఆనందరసముచే (మత్సత్) ఆనందపరచుగాక! మరియు ఆయన (దృఢాచిత్) కఠినాతి కఠినములగు విఘ్నబాధలు మున్నగువానిని (ఆరుజే) ఛిన్నాభిన్న మొనర్చుటకై (వసు) శక్తిరూప ఐశ్వర్యములను ప్రదానమొనర్చుగాక! ॥౨॥

భావార్థము :-జీవాత్మ మరియు పరమాత్మలద్వార ఇచ్చినట్టి బలము మరియు ఆనందములతోనే మనుష్యులు శక్తిశాలురు మరియు ఆనందితులు కాగలుగుదురు. ॥౨॥

683. O man ! God the Most advanced in happiness, the Embodiment of joy grants thee happiness through food; and gives the soul. the eradication of misery and durable wealth (material as well as spiritual). ll2ll

౬౮౪. ఋషిః-వామదేవః । దేవతా-ఇన్ద్రః । ఛన్దః - గాయత్రీ । స్వరః-షడ్జః.

అథ పరమాత్మానం ప్రార్థయతే.

3 ౨ఉ 3 ౧౨ 3౧ ౨ 3 ౨
౬౮౪. అభీ షు ణః సఖీనామవితా జరితౄణామ్ ।

3౧ ౨ 3 ౧ ౨
శతం భవాస్యూతయే ॥ 3 ॥

ప. వి:- అభి । సు । నః । సఖీనామ్ । స-ఖీనామ్ । అవితా । జరితౄణామ్ । శతమ్ । భవాసి । ఊతయే ॥ 3 ॥

పదార్థః- హే ఇన్ద్ర జగదీశ్వర! త్వమ్ **సఖీనామ్** త్వయా సహ సఖ్యం స్థాపితవతామ్ **జరితౄణామ్** స్తోతౄణామ్ **నః** అస్మాకమ్ **శతమ్ ఊతయే** శతవర్షపర్యన్తం ప్రీతయే **అవితా** రక్షకః **సు** సమ్యక్ **అభి** అభితః **భవాసి** భవ. [సంహితాయామ్ అభీ షు ణః ఇత్యత్ర 'ఇకః సుఞి' అ.. ౬ । ౩ । ౧౩౪ ఇతి దీర్ఘః.] 'సుఞః' అ.. ౮ । ౩ । ౧౦౭ ఇతి షత్వమ్. 'నశ్చ ధాతుస్థోరుషుభ్యః' అ.. ౮ । ౪ । ౨౭ ఇతి ణత్వమ్. భవాసి, భవతేర్లేటి రూపమ్. ॥ 3 ॥

భావార్థః-యే జీవాత్మానః పరమాత్మనః సఖాయో జాయన్తే తేషాం స మహత్ కల్యాణం కరోతి ॥ 3 ॥

౬౮౪. ఈ మంత్రములో పరమాత్మను గూర్చి ప్రార్థించబడినది.

పదార్థము :- ఓ ఇంద్రజగదీశ్వరా! నీవు (సఖీనామ్) నీ మిత్రులము (జరితౄణామ్ నః) స్తోతలమగు మమ్ము (శతమ్ ఊతయే) నూరుసంవత్సరములవరకు ప్రీతికొరకు (అవితా) రక్షణకై (సు) ఉత్తమ రూపములో (అభి) నలువైపుల (భవాసి) ఉండుము. ॥3॥

భావార్థము :- జీవాత్మ మరియు పరమాత్మలకు మిత్రులుగయైనవారికి వారు శుభములను గలిగించుచుందురు. ॥3॥

684. O God ! Thou granting us manifold glories and protecting us from all sides, dost fairly guard us - Thy friends, who praise and worship Thee. II3II

౬౮౫. ఋషిః-నోధా గోతమః। దేవతా- ఇన్ద్రః ।

ఛన్దః-బార్హతః ప్రగాథః । స్వరః-మధ్యమః.

తత్ర ప్రథమా ఋక్ పూర్వార్చికే ౨౩౬ క్రమాఙ్కే పరమాత్మపక్షే వ్యాఖ్యాతా. అత్ర జీవాత్మవిషయః ప్రస్తూయతే.

౬౮౫. తం వో దస్మమృతీషహం వసోర్మన్దానమన్ధసః ।
అభి వత్సం న స్వసరేషు ధేనవ ఇన్ద్రం గీర్భిర్నవామహే ॥ ౧ ॥

ప. విః– తమ్ । వః । దస్మమ్ । ఋతీషహమ్ । ఋతీ–సహమ్ । వసోః । మన్దానమ్ । అన్దసః । అభి । వత్సమ్ । న । స్వసరేషు । ధేనవః । ఇన్ద్రమ్ । గీర్భిః । నవామహే ॥ ౧ ॥

పదార్థః- హే మన ఇన్ద్రియాదయః ప్రాణాః. వయమ్ **వః** యుష్మాకమ్ **దస్మమ్** దోషాణామ్ ఉపక్షయితారమ్. [దసు ఉపక్షయే.] **ఋతీషహమ్** ఋతీః ఆక్రాన్త్వాన్ కామక్రోధాద్యాన్ శత్రూన్ సహతే అభిభవతీతి తమ్, **వసోః** నివాసకాత్ **అన్దసః** ఆనన్దరసాత్ **మన్దానమ్** ఆనన్దన్తమ్ **ఇన్ద్రమ్** స్వాన్తరాత్మానమ్ **అభి** అభిముఖీభూయ **స్వసరేషు** దివసావిర్భావేషు సత్సు, ప్రభాతే ఇత్యర్థః. [స్వసరాణి అహాని భవన్తి స్వయంసారీణి, అపి వా స్వరాదిత్యో భవతి స ఏనాని సారయతి. నిరు.. ౫।४. స్వసరాణీతి గృహనామ నిఘం ३।४.] **గీర్భిః** ఉద్బోధనప్రదాభిః వాగ్భిః **నవామహే** స్తువీమహే. [ణు స్తుతౌ అదాదిః, ఆత్మనేపదం ఛాన్దసమ్.] కథమివ? **స్వసరేసు** గోగృహేషు, గోష్ఠేషు **ధేనవః** గావః **వత్సమ్ అభి** నవజాతం తర్ణకమ్ అభిముఖీభూయ **న** యథా, నువన్తి హమ్భారవం కుర్వన్తి ॥౧॥

అత్ర శ్లిష్టోపమాలఙ్కారః. ॥ ౧ ॥

భావార్థః-స్వకీయమన్తరాత్మానం సముద్బోధ్య వయం సర్వాన్ దోషాన్ దూరీకృత్య సద్గుణాంశ్చ ప్రాప్య పరమయశస్వినో భవితుం శక్నుమః ॥ ౧ ॥

౬౮౫. మొదటిఋచయొక్క పూర్వార్చికలోని ౨౩౬ క్రమాంకముపై పరమాత్మ విషయములో వ్యాఖ్య యొనర్చబడినది. ఇచ్చట జీవాత్మ విషయములో ప్రస్తుతించబడుచున్నది.

పదార్థము :- మనస్సు, ఇంద్రియములు మున్నగువానివంటి ఓ ప్రాణములారా! మేము (వః) మీయొక్క (దస్మమ్) దోషములను నష్టమొనర్చునట్టి (ఋతీషహమ్) ఆక్రమణకారులగు కామక్రోధాది శత్రువులను పరాస్తమొనర్చునట్టి (వసోః) నివసించియున్న (అన్దసః) ఆనందరసముచే (మన్దానమ్) ఆనందించునట్టి (ఇన్ద్రమ్) మన అంతరాత్మకు (అభి) అభిముఖులమై (స్వసరేషు) దినములు ఉదయించుకాలమున అనగా ప్రభాత సమయముల (గీర్భిః) ఉద్బోధక వాణులచే (నవామహే) గుణవర్ణనరూప స్తుతులనొనర్తుము. ఎట్లన (స్వసరేషు) గోశాలలో (ధేనవః) గోవులు (వత్సమ్ అభి) క్రొత్తగా జన్మించిన తమబిడ్డలకు అభిముఖముగ నుండి (న) ఎటుల 'అంబా' యని అరచునో అటుల. ॥౧॥

ఈ మంత్రములో శ్లిష్టోపమాలఙ్కారము గలదు. ॥౧॥

భావార్థము :- మన అంతరాత్మలకు ఉత్తమరీతిలో ఉద్బోధనమొనర్చి, దోషములను తొలగించుకొని మరియు సద్గుణములను ప్రాప్తించుకొని మనము పరమయశోవంతులము కాగలుగుదుము. ॥౧॥

685. As cows low to their calves, happy in stalls by taking hourishing food, so we O Lord, bow our heads before Thee and glorify Thee with our songs, as Thou art wonderful destroyer of all our evils and concqueror of all enemies in the shape of lust, pride, greed, jealousy and others.II1II

౬౮౬. ఋషిః-నోధా గోతమః। దేవతా- ఇన్ద్రః ।

ఛన్దః-సతోబృహతీ। స్వరఃపఞ్చమః.

అథ పరమేశ్వరం యాచతే

3 ౨ 3 ౨ 3 ౧౨ 3౧౨ 3౧
౬౮౬. ద్యుక్షం సుదానం తవిషీభిరావృతం గిరిం న

౨ర3 ౧ ౨ 3 ౨ 3 ౧ ౨ 3౧౨
పురుభోజసమ్। క్షుమన్తం వాజం శతినం

3 ౧౨ 3 ౧ ౨ర
సహస్రిణం మంక్షూ గోమన్తమీమహే ॥ ౨ ॥

ప. వి:- ద్యుక్షమ్ । ద్యు-క్షమ్ । సుదానమ్ । సు-దానమ్ । తవిషీభిః । ఆవృతమ్ । ఆ-వృతమ్ । గిరిమ్ । న । పురుభోజసమ్ । పురు-భోజసమ్ । క్షుమన్తమ్ । వాజమ్ । శతినమ్ । సహస్రిణమ్ । మంక్షు । గోమన్తమ్ । ఈమహే ॥ ౨ ॥

పదార్థః- **ద్యుక్షమ్** అన్తరాత్మని దీప్తినివాసకమ్ [ద్యుం దీప్తిం క్షాయయతి నివాసయతి ఇతి ద్యుక్షః తమ్. క్షి నివాసగత్యోః.] **సుదానమ్** శ్రేష్ఠదానమ్, **తవిషీభిః** బలైః. [తవిషీ ఇతి బలనామ. నిఘం..౨।౯.] **ఆవృతమ్** ఆచ్ఛాదితమ్, పరిపూర్ణమితి యావత్, **గిరిం న** పర్వతమివ మేఘమివ వా **పురుభోజసమ్** బహుపాలయితారమ్, యథా పర్వతో మేఘో వా బహ్వీభిరోషధీభిః వృష్టిభిశ్చ పాలకః, తథావిధమ్. [భుజ పాలనాభ్యవహారయోః.] **క్షుమన్తమ్** బహ్వన్నోపేతమ్, **శతినమ్** శతైశ్వర్యయుక్తమ్, **సహస్రిణమ్** సహస్రగుణైర్యుక్తమ్, **గోమన్తమ్** గోభిః గతిమద్భిః సూర్యచన్ద్రగ్రహన-క్షత్రాదిభిః యుక్తం ఇన్ద్రం పరమేశ్వరమ్, వయమ్ **మంక్షు** సద్య ఏవ **వాజమ్** అన్నధనజ్ఞానబలసుఖాదికమ్ **ఈమహే** యాచామహే. [ఈమహే ఇతి యాఞ్చాకర్మసు పఠితమ్. నిఘం..3।౧౯.] ॥ ౨ ॥

అత్రోపమాలఙ్కారః. విశేషణానాం సభిప్రాయత్వాచ్చ పరికరః ॥ ౨ ॥

భావార్థః-యః పరమేశ్వరః సకలానాం విద్యానామైశ్వర్యాణాం చ పరమో నిధిర్విద్యతే తస్యోపాసనేన సర్వైర్జనైః సర్వా విద్యాః సర్వాణి భౌతికాధ్యాత్మికాన్యైశ్వర్యాణి చ ప్రాప్తవ్యాని ॥ ౨ ॥

౬౮౬. ఈ మంత్రములో పరమేశ్వరునిచే యాచింపబడినది.

పదార్థము :- (ద్యుక్షమ్) అంతరాత్మలో తేజమును నింపునట్టి (సుదానుమ్) శ్రేష్ఠమగు దాత (తవిషీభిః) బలములచే (ఆవృతమ్) పరిపూర్ణ (గిరి న) పర్వతములు మరియు మేఘములవంటి (పురుభోజసమ్) అధికముగ పాలనమొనర్చునట్టి అనగా ఎటుల పర్వతములు మేఘములు అనేక ఓషధుల మరియు వర్షములద్వార పాలనమొనర్చుచుండునో, అటులనే జడచేతన జగత్తును పాలనమొనర్చునట్టి (క్షుమన్తమ్) అన్ననిధులచే నిండియున్న (శతినమ్) వందలాది ఐశ్వర్యములతో గూడిన (సహస్రిణమ్) వందలాది గుణసంయుక్తుడగు (గోమన్తమ్) గతినొనర్చుచుండు సూర్యుడు, చంద్రుడు, గ్రహములు, నక్షత్రములు మున్నగువాని స్వామియగు ఇంద్రపరమేశ్వరునిచే మేము (మక్షు) శీఘ్రముగనే (వాజమ్) అన్నములు, ధనములు, జ్ఞానము, బలము, వేగము, సుఖము మున్నగువానిని (ఈమహే) యాచనమొనర్చుచుందుము. ॥౨॥

ఇచ్చట ఉపమాలఙ్కారము గలదు. విశేషణముల సాభిప్రాయముండుటచే పరికరము గలదు. ॥౨॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరుడు సమస్త విద్యల మరియు సకలైశ్వర్యముల పరమనిధియై యున్నాడు. ఆయన నుపాసించి సమస్తభౌతిక మరియు ఆధ్యాత్మికవిద్యా సంపదలను సాధించుకొనుట మానవులెల్లరకును ఉచితమైయుండును. ॥౨॥

686. God is Resplendent, Bounteous Giver girt about with might, Rich, and Mountain like in pleasant things. Him swiftly we seek for knowledge and power, rich in kine and pure speech, brought hundredfold and thousoundfold. II2II

౬౮౭. ఋషిః-కలిః ప్రాగాథః । దేవతా-ఇన్ద్రః ।

ఛన్దః-బార్హతః ప్రగాథః । స్వరః-మధ్యమః.

తత్ర ప్రథమా ఋక్ పూర్వార్చికే ౨౩౭ క్రమాఙ్కే పరమేశ్వరపక్షే వ్యాఖ్యాతా. అత్ర బ్రహ్మవిద్యోపదేష్టారమాచార్యమాహ్వయతి.

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర
౬౮౭. తరోభిర్వో విదద్వసుమిన్ద్రం సబాధ ఊతయే । బృహద్గాయన్తః
౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ఉ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
సుతసోమే అధ్వరే హువే భరం న కారిణమ్ ॥ ౧ ॥

౧౨ర ౩ ౧౨ ౩౨ ౩ ౧౨ర ౩౧౨ ౩ ౧౨ర
ప. వి:– తరోభిః । వః । విదద్వసుమ్ । విదత్ – వసుమ్ । ఇన్ద్రమ్ । సబాధః । స–బాధః ।
౩౧౨ ౩౧ ౧౨ర ౧౨ ౩౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౧౨
ఊతయే । బృహత్ । గాయన్తః । సుతసోమే । సుత–సోమే । అధ్వరే । హువే । భరమ్ । న ।
౩౧౨
కారిణమ్ ॥ ౧ ॥

పదార్థః- హే జనాః **సబాధః** అవిద్యాబాధయా పీడితాః సన్తః **వః** యూయమ్ **ఊతయే** రక్షాయై **తరోభిః** వేగైః **విదద్ వసుమ్** బ్రహ్మవిద్యాధనస్య లమ్భకమ్ **ఇన్ద్రమ్** ఆచార్యమ్ **బృహత్** బహు **గాయన్తః** ప్రశంసన్తః, భవత ఇతి శేషః. అహమపి **సుతసోమే** సుతః నిష్పాదితః సోమః విద్యారసో యస్మిన్ తాదృశే **అధ్వరే** యజ్ఞే **భరం న** కుటుమ్బభరణక్షమం గృహపతిమివ **కారిణమ్** కర్మయోగినమ్ ఆచార్యమ్ **హువే** బ్రహ్మవిద్యాగ్రహణాయ ఆహ్వయామి ॥ ౧ ॥

అత్రోపమాలఙ్కారః ॥ ౧ ॥

భావార్థః- బ్రహ్మసాక్షాత్కారాయ జనైః స్వయమపి కృతబ్రహ్మసాక్షాత్కారః సుయోగ్యః కశ్చిద్ గురురాశ్రయణీయః ॥ ౧ ॥

౬౮౭. ఈ మొదటి ఋచయొక్క పూర్వార్చికయందలి ౨౩౭పై పరమేశ్వరపక్షములో వ్యాఖ్యానొనర్చబడినది. ఇచ్చట బ్రహ్మవిద్యయొక్క ఉపదేశకుడగు ఆచార్యుని పిలిచికొనబడుచున్నది.

పదార్థము :- ఓ మనుష్యులారా! (సబాధః) అజ్ఞానమువంటి బాధలచే పీడితులైనప్పుడు (వః) మీరు (ఊతయే) రక్షణకొరకు (తరోభిః) వేగముతోగూడ (విదద్వసుమ్) బ్రహ్మవిద్యవంటి ధనమును ప్రాప్తింపజేయునట్టి. (ఇన్ద్రమ్) ఆచార్యుల (బృహత్) అత్యధికముగా (గాయన్తః) మహిమను గానమొనర్చుడు. నేనుకూడ (సుతసోమే) విద్యారసము దేనిచే నిష్పాదనమగునో అట్టి (అధ్వరే) విద్యాయజ్ఞములో (భరం న) కుటుంబభారమునంతయును వహించునట్టిగృహస్వామివలె (కారిణమ్) కర్మయోగియగు ఆచార్యుని (హువే) బ్రహ్మవిద్యను గ్రహించుటకొరకు పిలిచికొందును.॥౧॥

ఈ మంత్రములో ఉపమాలఙ్కారము గలదు.॥౧॥

భావార్థము :- బ్రహ్మసాక్షాత్కారమును పొందుటకొరకు స్వయముగా బ్రహ్మసాక్షాత్కారమొనర్చుకొనినట్టి గురువుల నాశ్రయించుట మనుష్యులకు ఉచితముగనుండును.॥౧॥

687. Ina Yajna performed for acquiring intense delight, when obstacles stand in your way, with full vigour invoke knowledge - bestowing God, singing Brihat Sama and other Psalms of the Sama Veda for safety and protection. I also call on Nourishing and Propitious God as children call their father, who does every thing for their welfare and supports them. II1II

౬౮౮. ఋషిః-కలిః ప్రాగాథః । దేవతా-ఇన్ద్రః ।

ఛన్దః-సతోబృహతీ । స్వరః-పఞ్చమః.

అథ స పరమేశ్వరః కీదృశో యమాచార్యః సాక్షాత్కారయతీత్యాహ.

౨ఉ ౩ ౧ ౨ర౩ ౨ ౩ ౨ఉ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర
౬౮౮. న యం దుధ్రా వరన్తే న స్థిరా మురో మదేషు శిప్రమన్ధసః ।

౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧
య ఆదృత్యా శశమానాయ సున్వతే

౨ర ౩ ౨ ౩క౨ర
దాతా జరిత్ర ఉక్థ్యమ్ ॥ ౨ ॥

౨ ౩ ౨ ౧౨ర ౩౨ ౧౨ర ౧౨ర ౩ ౨ ౧౨ర
ప.విః- న । యమ్ । దుధ్రాః । వరన్తే । న । స్థిరాః । మురః । మదేషు । శిప్రమ్ । అన్ధసః ।
౩౧ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౧౨ర ౩ ౨ ౩క౨
యః । ఆదృత్య । ఆ-దృత్య । శశమానాయ । సున్వతే । దాతా । జరిత్రే । ఉక్థ్యమ్ ॥ ౨ ॥

పదార్థః- **శిప్రమ్** సృప్రం, సర్వాన్తర్యామిణమ్. [సృపః సర్పణాత్. సుశిప్రమేతేన వ్యాఖ్యాతమ్. నిరు౦ ౬ । ౧౭ । ౭౨.] **యమ్** పరమేశ్వరమ్ **అన్ధసః** ఆనన్దరసస్య **మదేషు** తృప్తిప్రదానేషు **దుధ్రాః** దుర్ధరాః అపి శత్రవః **న వరన్తే** న వారయన్తి. [వృఞ్ ఆవరణే చురాదిః, తత్ర ' ఆధృషాద్ వా' ఇతి నియమేన పక్షే శప్, ఆత్మనేపదం ఛాన్దసమ్.] **న** న చ **స్థిరాః** అవిచలాః **మురః** మర్త్యాః. [మ్రియన్తే ఇతి మురః మర్త్యాః.] వరన్తే వారయన్తి, **యః** యశ్చ పరమేశ్వరః **శశమానాయ** ఉద్యోగినే, పురుషార్థినే [శశ ప్లుతగతౌ.] **సున్వతే** భక్తిరసం నిష్పాదయతే **జరిత్రే** స్తోత్రే **ఉక్థ్యమ్** వక్తవ్యప్రశంసం దివ్యమ్ ఐశ్వర్యమ్ **ఆదృత్య** విదార్య, స్వధనాగారాత్, ఉద్భృత్య ఇతి భావః, **దాతా** అర్పయితా, భవతీతి శేషః ॥ ౨ ॥

భావార్థః-యదా పరమేశ్వరః స్వోపాసకాయ బ్రహ్మానన్దవృష్ట్యా తర్పయితుకామో జాయతే తదా తం తస్మాత్ కోఽపి నివారయితుం న శక్నోతి ॥ ౨ ॥

పూర్వఖణ్డే గురుశిష్యవర్ణనాదస్మిన్ ఖణ్డే చ జీవాత్మపరమాత్మనోః పరమాత్మసాక్షాత్కారయితురాచార్యస్య చ వర్ణనాదేతత్ఖణ్డస్య పూర్వఖణ్డేన సహ సంగతిరస్తి.

ఇతి ప్రథమాధ్యాయే చతుర్థః ఖణ్డః

౬౮౮. ఈ మంత్రములో ఆచార్యులు సాక్షాత్కారమొనర్పజేయు పరమేశ్వరుడెట్లుండు ననువిషయము.

పదార్థము :- (శిప్రమ్) సర్వాంతర్యామి (యమ్) ఏ పరమేశ్వరుని (అన్ధసః) ఆనందరసముయొక్క (మదేషు) తృప్తినిగలిగించుటలో (దుధ్రాః దుర్ధర) శత్రువులుసైతము (న వరన్తే) నిలుపజాలకుందురో (న స్థిరాః మురః) స్థిరము అవిచలురైన మనుష్యులు కూడ నిలుపజాలకపోవుదురో (యః) ఏ పరమేశ్వరుడు (శశమానాయ) ప్రయత్నశీలురు పురుషార్థులు (సున్వతే) భక్తిరసమును ప్రవహింపజేయునట్టి (జరిత్రే) స్తోతలకొరకు (ఉక్థ్యమ్) ప్రశంసినీయమగు, దివ్యమగు ఐశ్వర్యములను (అదృత్య) తన ధనకోశమునుండి తీసి (దాతా) ఇచ్చువాడైయుండును. ॥౨॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరుడు ఉపాసకులను బ్రహ్మానంద వర్షముతో తృప్తిపరచదలచినప్పుడు ఆయనను ఆ కార్యమునుండి నిలుపుటయందు ఎవ్వరికిని సామర్థ్యముండదు. ॥౨॥

పూర్వఖండములో గురు శిష్యుల సంబంధము వర్ణించబడి యున్నందున మరియు ఈ ఖండమునందు జీవాత్మ, పరమాత్మల మరియు పరమాత్మయొక్క సాక్షాత్కారము నొనర్పజేయునట్టి ఆచార్యుల వర్ణన యుండుటచే ఈ ఖండమునకు పూర్వఖండముతో సంబంధముగలదు.

మొదటి అధ్యాయమునందలి నాల్గవఖణ్డము సమాప్తమైనది.

688. Him Who is the Protector in rapture of the Spiritual juice, the firm resistless slayers hinder not. God is the Giver of glorious welath (material as well as spiritual) to him who sings His praise, honouring him who toils and pours the juice of devotion. II2II

౬౮౯. ఋషిః- మధుచ్ఛందాః । దేవతా- పవమానః సోమః ।

ఛన్దః- గాయత్రీ। స్వరః- షడ్జః.

తత్ర ప్రథమా ఋక్ పూర్వార్చికే ౪౬౮ క్రమాఙ్కే పరమేశ్వరాత్ ప్రాప్తవ్యస్యానన్దరసస్య విషయే వ్యాఖ్యాతా. అత్ర ఆచార్యాత్ ప్రాప్తవ్యస్య బ్రహ్మజ్ఞానరసస్య విషయోవర్ణ్యతే.

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧౨ ౩ ౧ ౨
౬౮౯. స్వాదిష్ఠయా మదిష్ఠయా పవస్వ సోమ ధారయా ।
౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨
ఇన్ద్రాయ పాతవే సుతః ॥ ౧ ॥

౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧౨ర ౩ ౧౨ర ౧ ౨ర
ప. వి:- స్వాదిష్ఠయా । మదిష్ఠయా । పవస్వ । సోమ । ధారయా । ఇన్ద్రాయ ।
౧౨ర ౩ ౨
పాతవే । సుతః ॥ ౧ ॥

పదార్థః- హే **సోమ** బ్రహ్మజ్ఞానరస! త్వమ్ **స్వాదిష్ఠయా** స్వాదుతమయా, **మదిష్ఠయా** అతిశయేన హర్షప్రదయా **ధారయా** ప్రవాహసన్తత్యా **పవస్వ** అస్మాన్ పునీహి. [పూఙ్ పవనే, భ్వాదిః.] త్వమ్ **ఇన్ద్రాయ** మదీయాత్మనే **పాతవే** పాతుమ్ **సుతః** ఆచార్యద్వారా ప్రేరితోఽసి ॥ ౧ ॥

భావార్థః- ఆచార్యాచ్ఛిష్యేణ యద్ భౌతికవిజ్ఞానం బ్రహ్మవిజ్ఞానం వా ప్రాప్యతే తత్ స్వాత్మని స్థిరత్వేన ధారణీయమ్ ॥ ౧ ॥

౬౮౯. పూర్వార్చికయందలి ౪౬౮ క్రమసంఖ్యయందు ఈ మొదటి ఋచయొక్క వ్యాఖ్య పరమేశ్వరునిచే ప్రాప్తించునట్టి ఆనందరసవిషయములో యొనర్చబడినది. ఇచ్చట ఆచార్యులచే ప్రాప్తించునట్టి బ్రహ్మజ్ఞానరస విషయములో వ్యాఖ్యనొనర్చుచున్నాము.

పదార్థము :-(సోమ) ఓ బ్రహ్మజ్ఞానరసమా! నీవు (స్వాదిష్ఠయా) అత్యంతరుచికరము (మదిష్ఠయా) అతి హర్షదాయకమగు (ధారయా) ధారలచే (పవస్వ) మమ్ము పవిత్రమొనర్చుము. నీవు (ఇంద్రాయ) నా ఆత్మ (పాతవే) పానమొనర్చుటకు (సుతః) ఆచార్యులద్వారా ప్రేరేపించబడినావు.॥౧॥

భావార్థము :- శిష్యులు ఆచార్యులనుండి ఏ భౌతిక విజ్ఞానము, లేక బ్రహ్మవిజ్ఞానమును పొందుచుందురో దానిని తమ ఆత్మయందు స్థిరరూపములో ధారణమొనర్చుకొనవలెను. ॥౧॥

689. O Juice of devotion mixed with wisdom in sweetest and most gladdening stream, flow on and purify all. Thou hast been prepared for the soul to drink. II1II

౬౯౦. ఋషిః-మధుచ్ఛందాః । దేవతా-పవమానః సోమః ।

ఛన్దః-గాయత్రీ । స్వరః-షడ్జః.

అథ పునరపి తమేవ విషయమాహ.

3 ２ 3 ౧ ２ 3 ２ఉ 3 ౧ ２
౬౯౦. రక్షోహా విశ్వచర్షణిరభి యోనిమయోహతే।
౧ ２ 3 ２ 3 ౧ ２
ద్రోణే సధస్థమాసదత్ ॥ ౨ ॥

3 ２ 3 ２ 3 ౧ ２ 3 ２ 3 ２ ౧ ２ర
ప. వి:- రక్షోహా - రక్షః-హా। విశ్వచర్షణిః । విశ్వ-చర్షణిః । అభి । యోనిమ్ ।
౧ ２ర ౧ ２ర 3 ౧ ２ర 3 ౧ ２ 3 ２ 3 ２ 3
అయోహతే । అయః - హతే । ద్రోణే । సధస్థమ్ । సధ-స్థమ్ । ఆ । అసదత్ ॥ ౨ ॥

పదార్థః- రక్షోహా రక్షసాం కామక్రోధలోభమోహాదీనాం హన్తా, **విశ్వచర్షణిః** విశ్వాత్మకస్య పరమాత్మనో దర్శయితా బ్రహ్మజ్ఞానరసరూపః సోమః **యోనిమ్** శరీరస్థిత్యాదికారణభూతమ్,

సధస్థమ్ సహ తిష్ఠన్తి సర్వైః జ్ఞానేన్ద్రియైరుపలబ్ధాని జ్ఞానాని అత్ర ఇతి సధస్థః ఆత్మా తమ్ **అభి** అభిలక్ష్య, తం ప్రాప్తుమిత్యర్థః **అయోహతే** యమనియమాదిరూపైః అయోభిః హతే తాడితే, సంస్కృతే ఇతి యావత్ **ద్రోణే** మనోరూపే ద్రోణకలశే **ఆ అసదత్** ఆసన్నో భవతి ॥ ౨ ॥

భావార్థః-గురుభిః సమిత్పాణిం శిష్యం ప్రతి ప్రవాహితో బ్రహ్మజ్ఞానరసో మనోమాధ్యమేనాత్మానమేవ ప్రాప్నోతి ॥ ౨ ॥

౬౯౦. ఈ మంత్రములో పునః ఆ విషయమే వర్ణించబడినది.

పదార్థము :-(రక్షోహా) కామము, క్రోధము, లోభ, మోహము మున్నగు రాక్షసవినాశకుడు (విశ్వచర్షణిః) విశ్వరూపుడగు పరమాత్మదర్శనమొనర్చజేయు బ్రహ్మజ్ఞానరూప సోమము (యోనిమ్) శరీరమందలి ఇంద్రియములు మున్నగు వాని కారణభూతమగు (సధస్థమ్ అభి) దేనియందు సకల జ్ఞానేంద్రియములచే లభించునట్టి జ్ఞానము ఏకత్ర స్థితికి చేరునో అట్టి ఆత్మను లక్ష్యమున నుంచుకొని, అనగా ఆత్మయందు చేరుటకొరకు (అయోహతే) యమ నియమములు మున్నగువాని వంటి ఇనుము [లోహపు] సుత్తెతో మోదుచు అనగా సంస్కరించుకొనుచు (ద్రోణే) మనోరూప ద్రోణకలశములలో (ఆ అసదత్) వచ్చి చేరును.॥౨॥

భావార్థము :-గురువులచే బోధించబడి శిష్యులయెడ ప్రవహింపజేసిన బ్రహ్మజ్ఞానరసము మనస్సు మాధ్యమమున ఆత్మయందే ప్రవేశించుచుండును.॥౨॥

690. God Who is fiend-queller and Omniscient Friend of all, dwells in the heart which is free from all passions hankering after gold. It is only in a pure mind that God Who is absolutely pure dwells. [God is Omnipresent, but His presence everywhere can be realised only through a pure mind and heart.] II2II

౬౯౧. ఋషిః-మధుచ్ఛందాః। దేవతా-పవమానః సోమః।
ఛన్దః-గాయత్రీ । స్వరః-షడ్జః.
అథ పరమాత్మానం ప్రార్థయతే.

3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨
౬౯౧. వరివోధాతమో భువో మంహిష్ఠో వృత్రహన్తమః ।
౨3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨
పర్షి రాధో మఘోనామ్ ॥ 3 ॥

3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ర 3 ౧ ౨ర 3 ౧ ౨
ప.వి:- వరివోధాతమః । వరివః - ధాతమః । భువః । మంహిష్ఠః । వృత్రహన్తమః ।
3 ౧ ౨ర ౧౨ర ౧౨ర 3 ౧ ౨
వృత్ర - హన్తమః । పర్షి । రాధః । మఘోనామ్ ॥ 3 ॥

పదార్థః- హే ఇన్ద్ర పరమాత్మన్! త్వమ్ **వరివో ధాతమః** ధనానామ్ అతిశయేన ధారయితా. [వరివః ఇతి ధననామ నిఘం ౨ । ౧౦.] **మంహిష్ఠః** దాతృతమః [మంహతే దానకర్మా. నిఘం 3 । ౨౦] **వృత్రహన్తమః** పాపానామ్ అతిశయేన హన్తా చ **భువః** జాతోఽసి. త్వమేవ **మఘోనామ్** భౌతికధనవతామ్ అస్మాకమ్ రాధః సత్యన్యాయదయామోక్షాదికం దివ్యం ధనమ్ **పర్షి** ప్రయచ్ఛ. [పృ పాలనపూరణయోః జుహోత్యాదిః, లేటి మధ్యమైకవచనే ఛాన్దసం రూపమ్.] ॥3॥

భావార్థః-స ఏవ వస్తుతో ధనికో యో భౌతికధనేన సాకమధ్యాత్మం ధనమపి సమర్జయతి ॥ 3 ॥

౬౯౧. ఈ మంత్రములో పరమాత్మ ప్రార్థించబడినది.

పదార్థము :- ఓ ఇంద్రపరమాత్మా! నీవు (వరివోధాతమః) అత్యంతైశ్వర్యములను ధారణమొనర్చునట్టి (మంహిష్ఠః) అందరికన్న గొప్పదాతవు (వృత్రహన్తమః) అందరికన్న గొప్పపాపనివారకుడవు మరియు (భువః) సిద్ధుడవై యున్నావు. నీవు మాత్రమే (మఘోనామ్) భౌతికధనముల ధనికులమగు మమ్ము (రాధః) సత్యము, న్యాయము, దయ, మోక్షము మున్నగు దివ్యధనములకు (పర్షి) అధికారులనొనర్చుము. ॥3॥

భావార్థము :- ఎవరు భౌతిక ధనములతో అధ్యాత్మ ధనములనుకూడ సంపాదించుకొనెదరో అట్టి మనుష్యులే వాస్తవమైన ధనికులు. ॥3॥

691. O Thou richest possessor of wealth, do Thou become a Bountiful bestower, the best among the slayers of sins and tranferer of the wealth of the rich among the needy, by prompting them to do so. II3II

౬౯౨. ఋషిః-గౌరివీతిః । దేవతా-పవమానః సోమః ఛన్దః-కాకుభః॥

ప్రగాథః (కకుప్) స్వరః - ఋషభః

తత్ర ప్రథమా ఋక్ పూర్వార్చికే ౫౭౮ క్రమాఙ్కే

పరమాత్మన ఆనన్దరస విషయే వ్యాఖ్యాతా.

అత్ర ఆచార్యాత్ ప్రాప్తవ్యస్య జ్ఞానరసస్య విషయమాహ.

౧౨3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨3 ౧ ౨
౬౯౨. పవస్వ మధుమత్తమ ఇన్ద్రాయ సోమ క్రతువిత్తమో మదః ।

౧ ౨ 3 ౧౨3 ౧ ౨
మహి ద్యుక్షతమో మదః ॥౧॥

౧౨ర ౧౨ర ౧౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧౨ర
ప. వి:– పవస్వ । మధుమత్తమః । ఇన్ద్రాయ । సోమ । క్రతువిత్తమః । క్ర తు – విత్తమః ।
౧౨ర ౧౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧౨ర ౧౨ర
మదః । మహి । ద్యుక్షతమః । ద్యు–క్షతమః । మదః ॥౧॥

పదార్థః- హే **సోమ** బ్రహ్మజ్ఞానరస! **మధుమత్తమః** అతిశయేన మధురః త్వమ్ **పవస్వ** అస్మాన్ పునీహి. తవ **మదః** ఆనన్దః **ఇన్ద్రాయ** అన్తరాత్మనే **క్రతువిత్తమః** అతిశయేన ప్రజ్ఞాయాః కర్మణశ్చ లమ్భకః భవతీతి శేషః. త్వదీయః **మదః** ఆనన్దః **మహి** మహత్ **ద్యుక్షతమః** దీప్తేః నివాసయితృతమః, జాయతే ఇతి శేషః ॥౧॥

భావార్థః- ఆచార్యాద్ బ్రహ్మజ్ఞానం ప్రాప్య బ్రహ్మణో గుణకర్మస్వభావాన్ ధ్యాయం-ధ్యాయం స్వజీవనం పావనీయమ్ ॥౧॥

౬౯౨. పూర్వార్చికలోని ౫౭౮వ మంత్రముపై పరమాత్మచే ప్రాప్తించునట్టి ఆనందరసము విషయములో వ్యాఖ్యయొనర్చబడినది. ఇచ్చట ఆచార్యులచే ప్రాప్తించునట్టి జ్ఞానరసమును గురించి వర్ణించబడుచున్నది.

పదార్థము :- (సోమ) ఓ బ్రహ్మజ్ఞానరసమా! (మధుమత్తమః) అన్నిటికన్న అధిక మధురమగు నీవు (పవస్వ) మమ్ము పవిత్రపరచుము. నీయొక్క (మదః) ఆనందము (ఇన్ద్రాయ) నా అన్తరాత్మకొరకు (క్రతువిత్తమః) ప్రజ్ఞను మరియు కర్మను అత్యధికముగ పొందునట్లు చేయువాడు. నీ యొక్క (మదః) ఆనన్దము (మహి) అత్యధికమగు (ద్యుక్షతమః) తేజమును వసింపజేయునదిగనుండును. ॥౧॥

భావార్థము :- ఆచార్యులచే బ్రహ్మజ్ఞానమును పొంది బ్రహ్మయొక్క గుణకర్మ స్వభావములను చక్కగా అధ్యయనమొనర్చి తమ జీవితములను పవిత్రమొనర్చుకొనవలెను. ॥౧॥

692. O Soma, Thou art Spiritual juice of devotion and wisdom, the sweetest ever ready prosperer of our noble actions, the producer of exhiliration, the mighty one, the all brilliant inebriater, do Thou Purify us. II1II

౬౯౩. ఋషిః- గౌరివీతిః । దేవతా-పవమానః సోమః

ఛన్దః కాకుభః-ప్రగాథః (సతోబృహతీ) స్వరః-పఞ్చమః.

అథ పరమాత్మనః శాన్తిరసవిషయమాహ

౧ ౨ ౩౧ ౨ ౩౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩౨ ౩ ౧ ౨
౬౯౩. యస్య తే పీత్వా వృషభో వృషాయతేఽస్య పీత్వా స్వర్విదః ।
౨ ౩ ౧౨ ౩క ౨ర ౩ ౨ఉ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
స సుప్రకేతో అభ్యక్రమీదిషోఽచ్ఛా వాజం నైతశః ॥ ౨ ॥

౧౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩౨ ౩౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧౨ర
ప. వి: - యస్య । తే । పీత్వా । వృషభః । వృషాయతే । అస్య । పీత్వా । స్వర్విదః । స్వః - విదః ।
౩ ౧౨ ౩ ౧౨ర ౩౨ ౩ ౧౨ర ౧౨ర ౧౨ర ౧౨ర
సః । సుప్రకేతః । సు - ప్రకేతః । అభి - అక్రమీత్ । ఇషః । అచ్ఛ । వాజమ్ । న । ఏతశః ॥ ౨ ॥

పదార్థః- హే పవమాన సోమ! హే పావక రసాగార పరమాత్మన్! **యస్య తే** యస్య తవ శాన్తిరసమ్ **పీత్వా** ఆస్వాద్య **వృషభః** భక్తిరససేక్తా ఉపాసకః **వృషాయతే** వర్షకో మేఘ ఇవ ఆచరతి. యథా మేఘః ఘర్మతప్తానాముపరి శాన్తిదాయకం వారి వర్షతి తథైవాసౌ అశాన్తితప్తానాముపరి శాన్తిరసం వర్షతీత్యర్థః. [ఉపమానాదాచారే ఇత్యనువృత్తౌ 'కర్తుః క్యఙ్ సలోపశ్చ' ఇతి వృషశబ్దాద్ ఆచారేఽర్థే క్యఙ్ ప్రత్యయః'.] **అస్య** తస్యాస్య తవ శాన్తిరసమ్ **పీత్వా** ఆస్వాద్య జనాః **స్వర్విదః** మోక్షసుఖాధిగన్తారః జాయన్తే. **సుప్రకేతః** ప్రకృష్టప్రజ్ఞః **సః** అసౌ తవ ఉపాసకః **ఇషః** ఇచ్ఛాసిద్ధీః **అభి** అభిలక్ష్య **అక్రమీత్** ప్రయాణం కురుతే. కథమివ? **ఏతశః** అశ్వః. [ఏతశః ఇతి అశ్వనామ. నిఘం..౧।౧౪.] **న** యథా **వాజమ్ అచ్ఛ** సంగ్రామం ప్రతి క్రామతి తథా ॥ ౨ ॥

''వృషభో వృషాయతే'' ఇత్యత్ర మమ్మటమతేన వాచకలుప్తోపమా, దర్పణకారమతేన తు ధర్మలుప్తోపమా. 'వృష, వృషా' ఇతి ఛేకానుప్రాసః. ఉత్తరార్ధే పూర్ణోపమా ॥ ౨ ॥

భావార్థః- పరమేశ్వరోపాసనయా భగవద్భక్తో యథా స్వయం శాన్తిమధిగచ్ఛతి తథాఽన్యేభ్యోఽపి శాన్తిం వర్షతి. తస్య చ సర్వేఽపి ధర్మానుకూలాః మనోరథాః సద్య ఏవ ఫలన్తి ॥ ౨ ॥

౬౮౩. ఈ మంత్రములో పరమాత్మయొక్క శాంతిరసమును గురించి వర్ణించబడినది.

పదార్థము :- ఓ పవమానసోమా! ఓ పవిత్రదాయక రసాగారమగు పరమేశ్వరా! (యస్య తే) ఏ నీయొక్క శాంతిరసమును (పీత్వా) పానమొనర్చి (వృషభః) భగవంతుని భక్తిరసముచే సేచనమొనర్చునట్టి ఉపాసకులు (వృషాయతే) వర్షములను కురియించు మేఘములవలె ఆచరించసాగుదురు. అనగా మేఘములెటుల ఉష్ణముచే పరితపించువారిపై శాంతిదాయకమగు జలములను వర్షింపజేయునో అటులనే ఆయన అశాంతిచే బాధనొందుచుండువారిపై శాంతిరసమును కురిపించును(అస్య) అట్టి నీయొక్క శాంతిరసమును (పీత్వా) త్రాగిన నీ భక్తులు (స్వర్విదః) మోక్షసుఖములను పొందుటకు అధికారులగుదురు. (సుప్రకేతః) ఉత్కృష్టజ్ఞానులగు (సః) అట్టి నీయొక్క ఉపాసకులు (ఇషః అభి) కోరికల పూర్తిదిశకు (అక్రమీత్) ముందుకు సాగిపోవుచుందురు (న) ఎటుల (ఏతశః) అశ్వము (వాజమ్ అచ్ఛ) సంగ్రామమువైపునకు పరుగులుతీయునో.॥౨॥

ఈ మంత్రములో 'వృషభో వృషాయతే'యందు మమ్మటుని అభిప్రాయమునుసరించి వాచకలుప్తోపమా మరియు దర్పణకారుని ఉద్దేశ్యానుసారము ధర్మలుప్తోపమాలఙ్కారములు, 'వృష, వృషా' లో ఛేకానుప్రాసము లున్నవి. ఉత్తరార్ధములో పూర్ణోపమాలఙ్కారము గలదు.॥౨॥

భావార్థము :-పరమేశ్వరుని ఉపాసనచే ఈశ్వరభక్తులెటుల స్వయముగ శాంతిని పొందుచుందురో అటులనే ఇతరులపైకూడ శాంతిని వర్షింపజేయుచుందురు. మరియు అట్టివారి ధర్మానుకూలమనో రథములన్నియును శీఘ్రముగనే ఫలవంతములైపోవును. ॥౨॥

693. O spiritual juice of devotion ! When we have drunk of thee, then the Rainer of blessings rains them in abundance. Our soul, when it has drunk of thee, becomes a showerer of delights and begins to enjoy happiness with the help of its senses. Having attained good knowledge, it goes across the desires of mind like a war horse rushing into the battle. II2II

౬౯౪. ఋషిః- అగ్నిశ్చాక్షుషః । దేవతా- పవమానః సోమః ।

ఛన్దః- ఉష్ణిక్ । స్వరః- ఋషభః.

తత్ర ప్రథమా ఋక్ పూర్వార్చికే ౫౬౬ క్రమాఙ్కే బ్రహ్మానన్దరసవిషయే వ్యాఖ్యాతా. అత్ర జ్ఞానకర్మోపాసనారసవిషయమాహ.

౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨
౬౯౪. ఇన్ద్రమచ్ఛ సుతా ఇమే వృషణం యన్తు హరయః ।
౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
శ్రుష్టే జాతాస ఇన్దవః స్వర్విదః ॥౧॥

౧౨ర ౧౨ర ౩ ౨ ౩౨ ౧౨ర ౩ ౧౨ర ౩౨
ప.విః- ఇన్ద్రమ్ । అచ్ఛ । సుతాః । ఇమే । వృషణమ్ । యన్తు । హరయః । శ్రుష్టే ।
౩ ౧ ౨ ౧౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧౨ర
జాతాసః । ఇన్దవః । స్వర్విదః । స్వః-విదః ॥౧॥

పదార్థః- సుతాః ఆచార్యేణ ప్రేరితాః జ్ఞానకర్మోపాసనారూపాః సోమరసాః **వృషణమ్** బలవన్తమ్ **ఇన్ద్రమ్** ఆత్మానమ్ **అచ్ఛ** ప్రతి **యన్తు** గచ్ఛన్తు. **జాతాసః** జాతాః ఉత్పన్నాః **ఇన్దవః** చన్ద్రకిరణవదాహ్లాదకాః ఏతే రసాః **శ్రుష్టే** సద్యః ఏవ **స్వర్విదః** మోక్షసుఖస్య లమ్భకాః జాయన్తామ్ ॥౧॥

భావార్థః- జ్ఞానకర్మోపాసనారసా ఏవ యథార్థం సోమాః సన్తి యే పీతాః సన్తో మానవమున్నయన్తి ॥౧॥

౬౯౪. పూర్వార్చికయందలి ౫౬౬ మంత్రముపై బ్రహ్మానందరస విషయములో వ్యాఖ్యానొనర్చబడినది. ఇచ్చట జ్ఞానకర్మోపాసనల విషయములో వర్ణించబడుచున్నది.

పదార్థము :-(సుతాః) ఆచార్యులద్వార ప్రేరితమగు (ఇమే) ఈ (హరయః) జ్ఞానకర్మ ఉపాసనా రూప సోమరసము (వృషణమ్) శక్తిమంతమగు (ఇన్ద్రమ్) ఆత్మ (అచ్ఛ) వైపునకు (యన్తు) వెళ్లవలెను

(జాతాసః) ఉత్పన్నమైన (ఇన్దవః) చంద్రకిరణములవలె ఆహ్లాదదాయకమగు ఈ రసము (శుష్మే) శీఘ్రముగనే (స్వర్విదః) మోక్షసుఖములను ప్రాప్తింపజేయునదిగ నుండుగాక! ॥౧॥

భావార్థము :- జ్ఞాన, కర్మ, ఉపాసనల రసము మాత్రమే వాస్తవిక సోమము. దానిని సేవించునట్టి మనుష్యుల నది ఉన్నతపరచును. ॥౧॥

694.These charming devotional practices which keep away all sins find an entrance into the presence of God who is the Rainer of blessings. Born in the soul full of knowledge, these moon-like devotional practices give delight and bliss, like lights. ll1ll.

౬౯౫. ఋషిః- అగ్నిశ్చాక్షుషః । దేవతా- పవమానః సోమః ।
ఛన్దః- ఉష్ణిక్ । స్వరః- ఋషభః.

అథ పునరపి తమేవవిషయమాహ.

౬౯౫. అయం భరాయ సానసిరిన్ద్రాయ పవతే సుతః ।
సోమో జైత్రస్య చేతతి యథా విదే ॥౨॥

ప. విః- అయమ్ । భరాయ । సానసిః । ఇన్ద్రాయ । పవతే । సుతః । సోమః । జైత్రస్య । చేతతి । యథా । విదే ॥ ౨ ॥

పదార్థః- భరాయ సంగ్రామాయ, దేవాసురసంగ్రామం విజేతుమిత్యర్థః **సానసిః** సంభజనీయః. [సానసివర్ణసిపర్ణసి... ఉ.. ౪ ।౧౦౭ ఇత్యనేన సంభజనార్థాత్ షణ ధాతోః అసిప్రత్యయః ఉపధావృద్ధిశ్చ.] **సుతః** ఆచార్యేణ శిష్యే ప్రేరితః **అయం** ఏష జ్ఞానకర్మోపాసనారూపః సోమరసః **ఇన్ద్రాయ** ఆత్మనే **పవతే** ప్రవహతి. [పవతే గతికర్మా. నిఘం..౨ ।౧౪.] **జైత్రస్య** విజయశీలస్య తస్య ఇన్ద్రస్య జీవాత్మనః సః **సోమః** జ్ఞానకర్మోపాసనారసః **చేతతి** సదైవ జాగృయాత్ **యథా** యేన, సః **విదే** సర్వదా కర్తవ్యాకర్తవ్యం విజానీయాత్. [విద జ్ఞానే ఆత్మనేపదం, ఛాన్దసమ్. విత్తే ఇతి ప్రాప్తే 'లోపస్త ఆత్మనేపదేషు' ఇతి తకారలోపః.] ॥౨॥

భావార్థః- జ్ఞానం, తదనుకూలం కర్మ, పరమేశ్వరోపాసనా చ సదైవ మనుష్యం సంసారసమరాఙ్గణే విజయినం కుర్వన్తి ॥ ౨ ॥

౬౯౫. ఈ మంత్రములో మరల నదే విషయము వర్ణించబడినది.

పదార్థము :- (భరాయ) దేవాసుర సంగ్రామములో జయించుటకు (సానసిః) భజించదగిన (సుతః) ఆచార్యులద్వారా శిష్యులలో ప్రేరితమైన (అయమ్) ఈ జ్ఞానకర్మ ఉపాసనలరసము (ఇన్ద్రాయ) ఆత్మకొరకు (పవతే) ప్రవహించుచున్నది (జైత్రస్య) విజయశీలముగు ఆ ఆత్మను (సోమః) ఆ జ్ఞానకర్మ ఉపాసనలరసము (చేతతి) నిరంతరము ప్రవహించుచుండుగాక! (యథా) దానిచే యవి (విదే) నిరంతరము కర్తవ్యా కర్తవ్యములను తెలిసికొనుచుండుగాక! ॥2॥

భావార్థము :- జ్ఞానము, అందుకనుకూలమగు కర్మలు మరియు పరమేశ్వరోపాసన నిరంతరము మనుష్యులను ప్రాపంచిక సమరాంగణములో విజయవంతులనుగ నొనర్చుచుండును. ॥2॥

695. This Juice of devotion deserves to be taken by all It is being manifested for the welfare of the soul. God who inspires and purifies, knows the devotee who has conquerred lust, anger, greed and other passions. He knows the wise. II2II

౬౯౬. ఋషిః- అగ్నిశ్చాక్షుషః । దేవతా- పవమానః సోమః ।

ఛన్దః- ఉష్ణిక్ । స్వరః- ఋషభః.

అథ పునస్తమేవవిషయమాహ.

౬౯౬. అస్యేదిన్ద్రో మదేష్వా గ్రాభం గృభ్ణాతి సానసిమ్ ।
వజ్రం చ వృషణం భరత్సమప్సుజిత్ ॥3॥

ప. పాః - అస్య । ఇత్ । ఇన్ద్రః । మదేషు । ఆ । గ్రాభమ్ । గృభ్ణాతి । సానసిమ్ । వజ్రమ్ । చ । వృషణమ్ । భరత్ । సమ్ । అప్సుజిత్ । అప్సు-జిత్ ॥ 3 ॥

పదార్థః- అస్య ఇత్ అస్య జ్ఞానకర్మోపాసనారూపస్య సోమరసస్య ఏవ **మదేషు** ఉత్సాహేషు **ఇన్ద్రః** వీరో జనః **సానసిమ్** సంభజనీయమ్ **గ్రాభమ్** గ్రహీతవ్యం ధనుః. [గృహ్యతే ఇతి గ్రాహః, స ఏవ గ్రాభః, 'హృగ్రహోర్భశ్ఛన్దసి' ఇతి హస్యభః.] **ఆ గృభ్ణాతి** ఆ గృహ్ణాతి. [గ్రహ ధాతోః పూర్వవద్ హస్య భః.] చ కించ, **అప్సుజిత్** సముద్రజలేషు అన్తరిక్షే చాపి శత్రూణాం జేతా స వీరః. [ఆపః ఇతి అన్తరిక్షనామ ఉదకనామ చ. నిఘం..౧।౩, ౧।౧౨.] **వృషణమ్** గులికానాం గోలకానాం వా వర్షకమ్ **వజ్రమ్** భుశుణ్డీశతఘ్న్యాదికమ్ వజ్రాయుధమ్ **సంభరత్** సందధాతి ॥ 3 ॥

భావార్థః- జ్ఞానకర్మోపాసనారూపస్య దివ్యస్య సోమరసస్య పానాదపూర్వోత్సాహసమ్పన్నో నరో భువి వా జలే వాన్తరిక్షే వా క్వాపి విద్యమానాన్ దుర్దాన్తానపి రిపూన్ జేతుం పారయతి ॥ 3 ॥

౬౯౬. ఈ మంత్రములో మరల అదే విషయము వర్ణించబడినది.

పదార్థము :-(అస్య ఇత్) ఈ జ్ఞానకర్మోపాసనలవంటి సోమరసమువల్లనే (మదేషు) ఉత్సాహములతో (ఇన్ద్రః) వీరులు (సానసిమ్) గ్రహించదగిన (గ్రాభమ్) ధనుస్సును (అగృభ్ణాతి) ధరించెదరు. (చ) మరియు (అప్సుజిత్) సముద్రజలములలో మరియు అంతరిక్షమునందును శత్రువులను జయించునట్టి ఆ వీరులు (వృషణమ్) గుండ్లనుకురిపించునట్టి (వజ్రమ్) తుపాకులు ఫిరంగులు మున్నగు దృఢమగు ఆయుధములను (సంభరత్) సంధానమొనర్చుకొందురు. ॥3॥

భావార్థము :- జ్ఞానకర్మ ఉపాసనారూప దివ్యసోమరసమును పానమొనర్చిన మనుష్యులు అపూర్వ ఉత్సాహవంతులుగనై భూమి, జలము, ఆకాశము మున్నగు వానియందెచ్చటనైనను ఉన్న భయంకరశత్రువులనుకూడ జయించుటకు సమర్థులైపోవుదురు. ॥3॥

696. It is for the welfare of this internally and externally pure devotee, that God shows His kindness, which is to be accepted and distributed, which destroys ignorance, lust, anger, pride and other foes and which rains blessings, for He is the Conqueror of the bonds of actions. ॥3॥

౬౯౭. ఋషిః- అన్ధీగుః శ్యావాశ్విః। దేవతా- పవమానః సోమః ।

ఛన్దః - అనుష్టుభః । ప్రగాథః। (అనుష్టుప్) । స్వరః-గాంధారః

ప్రథమా ఋక్ పూర్వార్చికే ౫౪౫ క్రమాఙ్కే బ్రహ్మానన్దవిషయే వ్యాఖ్యాతా.

అత్ర ప్రకృతం జ్ఞానకర్మోపాసనావిషయమాహ.

౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౬౯౭. పురోజితీ వో అన్ధసః సుతాయ మాదయిత్నవే ।
౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩క ౨ర
అప శ్వానం శ్నథిష్టన సఖాయో దీర్ఘజి హ్వ్యమ్ ॥ ౧ ॥

౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర
ప. విః- పురోజితీ । పురః - జితీ । వః । అన్ధసః । సుతాయ । మాదయిత్నవే । అప
౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౩క ౨
శ్వానమ్ । శ్నథిష్టన । శ్నథిష్ట-న । సఖాయః । స-ఖాయః । దీర్ఘ జి హ్వ్యమ్ ।
౩క ౨
దీర్ఘ-జి హ్వ్యమ్ ॥ ౧ ॥

పదార్థః- హే **సఖాయః** సుహృదః! **వః** యూయమ్ **అన్ధసః** జ్ఞానకర్మోపాసనారూపస్య సోమస్య **పురోజితీ** అగ్రేజయాయ, అపి చ తస్య సోమస్య **మాదయిత్నవే** ఆనన్దప్రదాయ **సుతాయ** రసాయ, రసం ప్రాప్తుమిత్యర్థః **దీర్ఘజిహ్వ్యమ్** దీర్ఘజిహ్వాయుక్తం దూరస్థానామపి విషయాణాం గ్రహణే సమర్థమిత్యర్థః. **శ్వానమ్** దివ్యం శ్వానం, జవిష్ఠం మనః ఇత్యర్థః. [శ్వయతి దూరం గచ్ఛతీతి శ్వా. 'శ్వన్నుక్షన్'.. ఉ.. ౧।౧౫౯ ఇత్యనేన కనిన్ప్రత్యయాన్తో నిపాత్యతే] **అపశ్నథిష్టన** అపశ్నథయథ, ప్రవర్తయత ఇతి యావత్. [అపపూర్వః శ్రథ దౌర్బల్యే చురాదిః, రేఫస్య నకారశ్ఛాన్దసః.]॥౧॥

భావార్థః- జ్ఞానకర్మోపాసనాసు మనః ప్రవర్త్య తజ్జన్య ఆనన్దః సర్వైః ప్రాప్తవ్యః ॥ ౧ ॥

౬౯౭. పూర్వార్చికయందలి ౫౬౬వ మంత్రంపై బ్రహ్మానందవిషయములో వ్యాఖ్య జరిగియుండెను. ఇచ్చటకూడ ఆ మంత్రముపై జ్ఞానకర్మ ఉపాసనల వర్ణనచేయబడినది.

పదార్థము :-(సఖాయః) ఓ మిత్రులారా! (వః) మీరు (అన్ధసః) జ్ఞానకర్మ ఉపాసనలరూప సోమమును (పురోజితీ) ముందుకుసాగి జయించుటకు మరియు ఆ సోమముయొక్క (మాదయిత్నవే) ఆనందప్రదాయకమగు (సుతాయ) ఆ రసమును ప్రాప్తించుకొనుటకు (దీర్ఘజిహ్వ్యమ్) పొడుగునాలుకగల, అనగా దూరస్థవిషయములను కూడ గ్రహించుటయందు సమర్థవంతమగు (శ్వానమ్) వేగవంతమగు మనస్సును (అపశ్నథిష్టన) ప్రవేశపరచుము.॥౧॥

భావార్థము :- జ్ఞాన, కర్మ మరియు ఉపాసనలలో ప్రవేశపరచి దానిచే లభించునట్టి ఆనందమును ఎల్లరకును ప్రాప్తింపజేయవలెను.॥౧॥

697. Ye friends ! for protecting the accomplished and gladdening soul that gives up attachment to external objects and is endowed with life - preserving force, control this long - tongued dog i.e. the mind that is avaricious and voluptuous like a dog. II1II

౬౯౮. ఋషిః- అస్థిగుః శ్యావాశ్విః । దేవతా- పవమానః సోమః ।

ఛన్దః- అనుష్టుభః ప్రగాథః (గాయత్రీ)। స్వరః- షడ్జః.

అథ జ్ఞానకర్మోపాసనా జన్యమానన్దం వర్ణయతి.

౧ ౨ర ౩౧ ౨ ౩౧ ౨ ౩ ౨
౬౯౮. యో ధారయా పావకయా పరిప్రస్యన్దతే సుతః ।

౨౩ ౨౩ ౧ ౨ర
ఇన్దురశ్వో న కృత్వ్యః ॥ ౨ ॥

౨ ౧౨ర ౩౧౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౧౨ర
ప. వి:– యః । ధారయా । పావకయా । పరిప్రస్యన్దతే । పరి – ప్రస్యన్దతే । సుతః । ఇన్దుః ।
౧౨ర ౧ ౨ర
అశ్వః । న । కృత్వ్యః ॥ ౨ ॥

పదార్థః- సుతః నిష్పాదితః **యః** యః **పావకయా** పవిత్రతాదాయిన్యా **ధారయా** ప్రవాహసన్తత్యా **పరిప్రస్యన్దతే** సర్వతః ప్రవహతి, సః **ఇన్దుః** జ్ఞానకర్మోపాసనాజన్యః ఆనన్దః **కృత్వ్యః** సంగ్రామకర్మణి కుశలః **అశ్వః న** తురగః ఇవ **కృత్వ్యః** కృతార్థయితా భవతి. [కృత్వి ఇతి కర్మనామ, నిఘం..౨।౧, తత్ర సాధుః కృత్వ్యః. సాధ్వర్థే యత్.] ॥౨॥

అత్ర శ్లిష్టోపమాలఙ్కారః ॥ ౨ ॥

భావార్థః- ధన్యాః ఖలు తే యే జ్ఞానకర్మోపాసనాజన్యం ప్రచురమానన్దమనుభవన్తి ॥ ౨ ॥

౬౯౮. ఈ మంత్రములో జ్ఞాన కర్మ ఉపాసనలచే లభించు ఆనందరసమును గురించి వర్ణించబడినది.

పదార్థము :- (సుతః) ఉత్పన్నమొనర్చబడిన (యః) ఏ (పావకయా) పవిత్రమొనర్చునట్టి (ధారయా) ధారతోగూడ (పరిప్రస్యన్దతే) నలువైపులకు ప్రవహించునో అట్టి (ఇన్దుః) జ్ఞానకర్మ ఉపాసనలచే లభించునట్టి ఆనందము (కృత్వ్యః) సంగ్రామమునందుకుశలురగు (అశ్వః న) అశ్వినులవలె (కృత్వ్యః) కృతార్థులనొనర్చునట్టిదిగ యుండును. ॥౨॥

ఈ మంత్రములో శ్లిష్టోపమాలఙ్కారము గలదు. ॥౨॥

భావార్థము :- జ్ఞానకర్మ ఉపాసనలచే ప్రాప్తించిన అంతులేని ఆనందమును అనుభవించు పుణ్యాత్ములు ధన్యులైయుందురు. ॥౨॥

698. The disciple of peaceful but active nature, goes on, on all sides using purifying true speech. He becomes full of lustre like an able steed. II2II

౬౯౯. ఋషిః- అన్ధీగుః శ్యావాశ్విః । దేవతా- పవమానః సోమఃఛన్దః- అనుష్టుభః ప్రగాథః (గాయత్రీ)। స్వరః- షడ్జః.

అథ పునరపి తమేవ విషయమాహ.

౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ఉ ౩ ౧ ౨ ౩౧ ౨ ౩ ౨
౬౯౯. తం దురోషమభీ నరః సోమం విశ్వాచ్యా ధియా ।

౩ ౧ ౨ ౩౧ ౨
యజ్ఞాయ సన్త్వద్రయః ॥ ౩ ॥

౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౧౨ర ౧౨ర ౩౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
ప. విః- తమ్ । దురోషమ్ । అభి । నరః । సోమమ్ । విశ్వాచ్యా । ధియా । యజ్ఞాయ ।

౩ ౧౨ర ౩
సన్తు । అద్రయః । అ-ద్రయః ॥౩॥

పదార్థః- దురోషమ్ దుర్దహం దుఃశోషం వా. [దుఃఖేన ఉష్యతే దహ్యతే ఇతి దురోషః తమ్. దుర్‌పూర్వః ఉష దాహే భ్వాదిః.] పూర్వవర్ణితమ్ **సోమమ్** జ్ఞానకర్మోపాసనారూపమ్ సోమరసమ్

నరః సజ్జనాః **విశ్వాచ్యా** సర్వాన్ సద్విషయాన్ వ్యాప్నువానయా. [విశ్వాన్ సర్వాన్ వివేచనీయాన్ విషయాన్ ప్రతి అఞ్చతి గచ్ఛతీతి తయా.] **ధియా** బుద్ధ్యా **అభి** అభిషుణ్వన్తు. [ఉపసర్గబలేన యోగ్యక్రియాధ్యాహారః.] యేన అద్రయః కేనాపి ఆన్తరికేన బాహ్యేన వా శత్రుణా అవిదృతాః **తే యజ్ఞాయ** ఈశపూజనాయ విద్వత్సత్కారాయ సంగతికరణాయ పరోపకారాయ చ సన్తు భవన్తు ॥ 3 ॥

భావార్థః-సజ్జ్ఞానం సత్కర్మ పరమేశ్వరోపాసనాం చ యే స్వజీవనే గృహ్ణన్తి తే సదా విజయినో యజ్ఞపరాయణాశ్చ జాయన్తే ॥ 3 ॥

౬౯౯. ఈ మంత్రములో మరల అదే విషయము కలదు.

పదార్థము :- (దురోషమ్) కాల్చివేయుట, లేక శుష్కింపజేయ సాధ్యముకానట్టి (తమ్) ఆ పూర్వము వర్ణించినట్టి (సోమమ్) జ్ఞానకర్మ ఉపాసనారూప సోమరసమును (నరః) సజ్జనులు (విశ్వాచ్యా) సకల ఉత్కృష్ట విషయముల వివేచనములందు వ్యాప్తమగునట్టి (ధియా) బుద్ధితో (అభి) వడగట్టవలెను. ఇందువల్ల (అద్రయః) ఏ విధమగు ఆంతరిక, లేక బాహ్య శత్రువులతోనైనను అపజయముపొందనట్టి ఆ వీరులు (యజ్ఞాయ) పరమాత్మ ఉపాసన, విద్వాంసుల సత్కారము, సంఘటనము మరియు పరోపకారరూప యజ్ఞముకొరకు (సన్తు) వినియోగపడవలెను. ॥3॥

భావార్థము :- శ్రేష్ఠమగు జ్ఞానులు సత్కర్మలు మరియు పరమేశ్వరుని ఉపాసనను తమ జీవితములందు గ్రహణమొనర్చుకొనువారు నిరంతరము విజయశీలురు యజ్ఞపరాయణులై యుందురు. ॥3॥

699. For the welfare of such a pupil who is free from anger and therefore unassailable, let the people tend with all - reaching prayer. Let firm men like the mountains and venerable, be source of happiness and charity for him. [Let them be charitably disposed to such a devotee.] ॥3॥

౭౦౦. ఋషిః-కవిర్భార్గవః । దేవతా-పవమానః సోమః ।

ఛన్దః-జగతీ । స్వరః-నిషాదః

తత్ర ప్రథమా ఋక్ పూర్వార్చికే ౫౫౪ క్రమాఙ్కే పరమాత్మపక్షేవ్యాఖ్యాతా. అత్ర జీవాత్మ విషయమాహ.

౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ఉ
౭౦౦. అభి ప్రియాణి పవతే చనోహితో నామాని యహ్వో

౩ ౨ ౩ ౧౨ ౧ ౨ర ౩ ౨
అధి యేషు వర్ధతే । ఆ సూర్యస్య బృహతో

౩ ౨ఉ ౩ ౨౩ ౧౨ ౩ ౨
బృహన్నధి రథం విశ్వఞ్చమరుహద్విచక్షణః ॥ ౧ ॥

ప. విః– అభి । ప్రియాణి । పవతే । చనోహితః । చనః–హితః । నామాని । యహ్వః । అధి । యేషు । వర్ధతే । ఆ । సూర్యస్య । బృహతః । బృహన్ । అధి । రథమ్ । విశ్వఞ్చమ్ । వి–స్వఞ్చమ్ । అరుహత్ । విచక్షణః । వి–చక్షణః ॥ ౧ ॥

పదార్థః- చనోహితః చనసే భోగాయ హితః దేహం ప్రేషితః, **యహ్వః** మహాబలః **సోమః** జీవాత్మా **ప్రియాణి** చారూణి **నామాని** నమనయోగ్యాని అఙ్గాని **పవతే** గచ్ఛతి, **ఏషు అధి** యేషు అఙ్గేషు ఏషః **వర్ధతే** మహిమానం ప్రాప్నోతి. **బృహన్** మహాన్, **విచక్షణః** జ్ఞానవాన్ ఏష జీవాత్మా **బృహతః** మహతః **సూర్యస్య** సరణకర్తుః ప్రాణస్య. ['**ప్రాణో హ సూర్యః**' ఇతి శ్రుతేః. అథ.. ౧౧ । ४ ।౧౨.] **వి - స్వఞ్చమ్** విశేషేణ శోభనగతియుక్తమ్ **రథమ్ అధి** దేహరథమ్ అధికృత్య **ఆ అరుహత్** ఆరూఢోఽస్తి ॥ ౧ ॥

భావార్థః- ఆత్మా కర్మఫలభోగార్థం ప్రాణసహచరితం దేహమాశ్రిత్య శుభాశుభాన్ భోగాన్ భుఙ్క్తే ॥ ౧॥

౭౦౦. పూర్వార్చికయందలి ౫౦౭వ మంత్రముపై పరమేశ్వరుని విషయము చర్చించబడినది. ఇపుడిచ్చట జీవాత్మ విషయము చెప్పబడుచున్నది.

పదార్థము :- (చనోహితః) భోగములననుభవించుటకు శరీరమునందు ప్రేరేపించబడిన (యహ్వః) మహాశక్తిశాలియగు జీవాత్మ (ప్రియాణి) ప్రియమైన (నామాని) వంగెడు స్వభావముగల అంగములందు (పవతే) చేరుచుండును (యేషు అధి) వేనియందివి (వర్ధతే) మహిమను పొందునో అట్టి (బృహన్) మహా (విచక్షణః) జ్ఞానవంతమగు ఈ జీవాత్మ (బృహతః) మహా (సూర్యస్య) గతిశీలమగు ప్రాణుల (వి స్వఞ్చమ్) విశిష్టమగు శుభనడకగల (రథమ్ అధి) దేహరూప రథముపై (ఆ అరుహత్) ఎక్కికూర్చుండియున్నది. ॥౧॥

భావార్థము :- ఆత్మ కర్మఫలభోగములననుభవించుటకు, నూతనకర్మలొనర్చుటకు ప్రాణయుక్త శరీరమును ఆశ్రయించి శుభాశుభ భోగములననుభవించుచు కర్మలనొనర్చుచుండును. ॥౧॥

700. God, accepted for His Omniscience, manifests Himself in all those highly lovely attributes, through which He rules over the hearts of His subjects. God the Great Seer, rules over this body, acquired by all mortals and shaped by Him, the Developer of all. II1II

౭౦౧. ఋషి-కవిర్భార్గవః । దేవతా-పవమానః సోమః ।

ఛన్దః-జగతీ । స్వరః-నిషాదః

అథేశ్వరరచితేభ్యో వేదేభ్య ఉపాసకః కిం ప్రాప్నోతీత్యాహ.

౩ ౧౨ ౩౧ ౨ ౩౧౨ ౩౧ ౩౧ ౨ర౩ ౨
౭౦౧. ఋతస్య జిహ్వా పవతే మధు ప్రియం వక్తాపతిర్ధియో
౩౧ ౨ర ౧౨ ౩౨ ౩౧ ౨౩౨ ౧౨
అస్యా అదాభ్యః । దధాతి పుత్రః పిత్రోరపీచ్యాం౩నామ
౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩౨ ౩౨
తృతీయమధి రోచనం దివః ॥ ౨ ॥

ప.విః– ఋతస్య । జిహ్వా । పవతే । మధు । ప్రియమ్ । వక్తా పతిః ధియః । అస్యాః । అదాభ్యః । అ-దాభ్యః । దధాతి । పుత్రః । పుత్ – త్ర । పిత్రోః । అపీచ్యమ్ । నామ । తృతీయమ్ । అధి । రోచనమ్ । దివః ॥ ౨ ॥

పదార్థః- ఋతస్య సత్యస్వరూపస్య పవమానస్య సోమస్య జగదీశ్వరస్య **జిహ్వా** వేదవాణీ. [జిహ్వేతి వాఙ్నామ. నిఘం..౧ ।౧౧, జిహ్వా సరస్వతీ. శ.. ౧౨ ।౯ ।౧ ।౧౪.] **ప్రియమ్** మనోహరమ్ **మధు** అధ్యాత్మజ్ఞానరూపం మధు **పవతే** క్షరతి. **అస్యాః ధియః** అస్యాః జ్ఞానమయ్యాః వేదవాణ్యాః **వక్తా** ఉచ్చారయితా **పతిః** జగత్పతిః పరమేశ్వరః అదాభ్యః అహింస్యః, అజరామరః విద్యతే. అస్యాః వేదవాచః మాధ్యమేన **పుత్రః** అమృతపుత్రః ఉపాసకః. [శృణ్వన్తు విశ్వే అమృతస్య పుత్రాః. ఋ.. ౧౦ ।౧౩ ।౧ ఇతి శ్రుతేః మానవస్య అమృతపుత్రత్వమ్] **పిత్రోః** మాతాపిత్రోః **అపీచ్యమ్** అన్తర్హితమ్, అజ్ఞాతమ్ **దివః** రోచనమ్ జీవాత్మనః ప్రకాశకమ్ **తృతీయం నామ** తృతీయం పదమ్ ఓంకారరూపమ్ **అధి దధాతి** హృది ధారయతి. [యథోక్తమ్ - "**తద్విష్ణోః పరమం పదం సదా పశ్యన్తి సూరయః । దివీవ చక్షురాతతమ్**" ఇతి య.. ౬ ।౫] ॥ ౨ ॥

భావార్థః-ప్రకృతిర్జీవాత్మా ఓంకార ఇతి త్రీణి పదాని. ఈశ్వరరచితానాం వేదానాం రహస్యార్థజ్ఞానేన మానవః స్వకీయౌ మాతాపితరావప్యతిక్రమ్య ఓంకారరూపం పదం ప్రాప్తుమర్హతి ॥ ౨ ॥

౭౦౧. ఈ మంత్రములో ఈశ్వరుడు రచించిన వేదములచే ఉపాసకులే ఫలమును పొందగలరను విషయము వర్ణించబడినది.

పదార్థము :- (ఋతస్య) సత్యస్వరూపుడగు జగదీశ్వరుని (జిహ్వా) వేదవాణులు (ప్రియమ్) ప్రియమగు (మధు) ఆధ్యాత్మికజ్ఞానరూప తేనెను (పవతే) ప్రవహింపజేయుచున్నది. (అస్యాః ధియః) ఈ జ్ఞానమయ వేదవాణుల (వక్తా) వక్త (పతిః) జగత్పతియగు పరమేశ్వరుడు (అదాభ్యః) అజరుడు, అమరుడు ఈ వేదవాణుల మాధ్యమమున (పుత్రః) అమృతమయ పరమాత్మ పుత్రులగు ఉపాసకులు (పిత్రోః) తల్లిదండ్రులతో గూడ (అపీచ్యమ్) దాగియున్న (దివః రోచనమ్) జీవాత్మను ప్రకాశపరచునట్టి (తృతీయమ్ నామ) మూడక్షరములుగల ఓంకారమును (అభిదధాతి) హృదయములో ధారణమొనర్చుకొందురు. ఎటుల సూర్యప్రకాశములో కనులు పదార్థములను చూచుచుండునో అటులనే తత్త్వదర్శులగు విద్వాంసులు ఆ సర్వవ్యాపకపరమేశ్వరుని పరమపదమును దర్శించుకొనుచుందురు (యజు.౬-౨౫) అనియును చెప్పబడినది. ॥౨॥

భావార్థము :- ప్రకృతి, జీవాత్మ మరియు ఓంకారనామ పరమాత్మ యను పదములున్నవి. ఈశ్వరరచిత వేదముల రహస్యార్థములను తెలిసికొని మనుష్యులు తమ తల్లిదండ్రులకన్నను అధిక జ్ఞానవంతులై ఓంకారరూప పరమపదమును పొందుటకు యోగ్యులైపోవుదురు. ॥౨॥

701. The tongue of a truthful person causes to flow sweet and pleasant words which please all The speaker of such true and sweet words, becomes the guardian of good intellect and hence un-assailable. Sinners can not put him down or lord it over him, Then such a Yogi makes his parents though almost unknown before, famous and gets the third shining name in the third bright realm of heaven. (so so speak) II2II

౭౦౨. ఋషిః-కవిర్భార్గవః । దేవతా-పవమానః సోమః।

ఛన్దః-జగతీ । స్వరః-నిషాదః.

అథ బ్రహ్మానన్దరసం వర్ణయతి.

౧౨ 3 ౨ 3౧౨ 3 ౧ ౨ 3 ౨ఉ
౭౦౨. అవ ద్యుతానః కలశాఽ అచిక్రదన్నృ భిర్యేమానః

3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౨ 3 ౧౨ 3 ౧ ౨
కోశ ఆ హిరణ్యయే । అభీ ఋతస్య దోహనా

3 ౧ ౨ 3 ౨ 3 ౨ 3 ౧ ౨
అనూషతాధి త్రిపృష్ఠ ఉషసో వి రాజసి ॥3॥

౧౨ర ౩ ౨ ౩౧౨ ౩ ౧౨ర ౩ ౨ ౧౨ర
ప. వి:- అవ । ద్యుతానః । కలశాన్ । అచిక్రదత్ । నృభిః । యేమానః । కోశే । ఆ ।
౩ ౧ ౨ ౩౨ ౩౧౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧౨ర ౩ ౨ ౩ ౨
హిరణ్యయే । అభి । ఋతస్య । దోహనాః । అనూషత । అధి । త్రిపృష్ఠః । త్రి -పృష్ఠః ।
౩౧౨ ౩
ఉషసః । వి । రాజసి ॥ ౩ ॥

పదార్థః- నృభిః ఉపాసకజనైః హిరణ్యయే **కోశే** జ్యోతిర్మయే విజ్ఞానమయకోశే **యేమానః** నియమ్యమానః **ద్యుతానః** దీప్యమానః. [ద్యుత దీప్తౌ, భ్వాదిః.] బ్రహ్మానన్దరూపః సోమరసః **కలశాన్** ఆత్మరూపాన్ ద్రోణకలశాన్ ప్రతి **అవ అచిక్రదత్** కలకలధ్వనిమివ కుర్వన్ గచ్ఛతి. **ఋతస్య** సత్యస్య బ్రహ్మానన్దరసస్య **దోహనాః** దోగ్ధారః ఉపాసకాః తం రసమ్ **అభి అనూషత** అభిష్టువన్తి. **త్రిపృష్ఠః** త్రీణి జ్ఞానకర్మోపాసనాని పృష్ఠాని ఆధారా యస్య సః బ్రహ్మానన్దరూపసోమః త్వమ్ **ఉషసః అధి** ఉషర్వేలాయాం సన్ధ్యోపాసనే **వి రాజసి** విశేషేణ ప్రకాశసే ॥ ౩॥

భావార్థః-యోగద్వారా బ్రహ్మానన్దరసేన స్వాత్మానముపసిచ్య యోగినో జనాః కృతార్థా భవన్తు ॥ ౩ ॥

అస్మిన్ ఖణ్డే ఆచార్య పరమాత్మ జీవాత్మజ్ఞాన కర్మోపాసనావేద బ్రహ్మానన్ద విషయవర్ణనాదస్య ఖణ్డస్య పూర్వఖణ్డేన సహ సంగతిర్వేద్యా.

ఇతి ప్రథమాధ్యాయే పఞ్చమఃఖణ్డః

౭౦౨. ఈ మంత్రములో బ్రహ్మానందరసమును గురించిన వర్ణన గలదు.

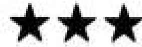
పదార్థము :- (నృభిః) ఉపాసకులద్వారా (హిరణ్యయే కోశే) జ్యోతిర్మయ, విజ్ఞానమయ కోశములో (యేమానః) నియంత్రితమొనర్చబడియును (ద్యుతానః) ప్రకాశవంతమగు బ్రహ్మానందరూప సోమరసము (కలశాన్) ఆత్మరూప ద్రోణకలశములలో (అవ అచిక్రదత్) కలకలమను ధ్వనియొనర్చుచు ప్రవేశించుచున్నది (ఋతస్య) సత్యమగు బ్రహ్మానందరూపరసమును (దోహనాః) పితుకుకొను ఉపాసకులు ఆ రసమును (అభి అనూషత) స్తుతియొనర్తురు. (త్రిపృష్ఠః) జ్ఞానకర్మోపాసనలరూప మూడు ఆధారములు గల నీవు ఓ బ్రహ్మానందరసమా! (ఉషసః అధి) ఉషఃకాలమందలి సంధ్యోపాసనలయందు .(విరాజసి) విశేషరూపమున ప్రకాశమానమగుచుందువు. ॥౩॥

భావార్థము :- యోగముద్వార బ్రహ్మానందరసముచే తమ యాత్మలను సేచనమొనర్చుకొని యోగులు కృతార్థులుగావలెను. ॥౩॥

ఈ ఖండములో ఆచార్యుడు, పరమాత్మ మరియు జీవాత్మ, జ్ఞానకర్మోపాసన, వేదము మరియు బ్రహ్మానంద విషయము వర్ణించబడుటవల్ల ఈ ఖండమునకు పూర్వఖండవిషయములో సంబంధము గలదు.

మొదటి అధ్యాయమునందలి ఐదవఖణ్డము సమాప్తమైనది.

702. Resplendent God when meditated upon by the devotees in the centre of the heart, gives knowledge to their souls, Then the devotees who are seekers after Truth, glorify Him from all sides and He is manifested in the centre of the eye - brows where Ida, Pingala and sushumna (nerves) meet together in the Dawn of Divine Illumination. II3II

౨౦౩. ఋషిః-శంయుర్బార్హస్పత్యః । దేవతా-అగ్నిః ।

ఛన్దః-బార్హతః ప్రగాథ । స్వరః-మధ్యమః.

తత్ర ప్రథమా ఋక్ పూర్వార్చికే 3౫ క్రమాఙ్కే పరమేశ్వరోపాసనా-విషయే వ్యాఖ్యాతా. అత్రాత్మోద్‌బోధనవిషయమాహ.

3 ౧ ౨ 3౧ ౨ 3౧౨ 3 ౧౨
౨౦౩. యజ్ఞాయజ్ఞా వో అగ్నయే గిరాగిరా చ దక్షసే ।

౧ ౨ 3 ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧౨
ప్ర ప్ర వ యమమృతం జాతవేదసం

3 ౨ 3 ౧ ౨ర
ప్రియం మిత్రం న శంసిషమ్ ॥ ౧ ॥

3 ౧ ౨ 3 ౨ 3 ౧ ౨ 3౧౨ 3 ౨ 3
ప. వి:- యజ్ఞాయజ్ఞా । యజ్ఞా-యజ్ఞా । వః । అగ్నయే । గిరాగిరా । గిరా - గిరా । చ ।
౧౨ర ౧ ౨ర 3 3 ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ర 3 ౧౨
దక్షసే । ప్ర ప్ర । ప్ర - ప్ర । వయమ్ । అమృతమ్ । అ-మృతమ్ । జాతవేదసమ్ ।
3 ౨ 3 ౨ 3 ౨ 3 ౨ 3
జాత-వేదసమ్ । ప్రియమ్ । మిత్రమ్ । మి- త్రమ్ । న । శంసిషమ్ ॥ ౧ ॥

పదార్థః- హే భ్రాతరః! అహమ్ **యజ్ఞాయజ్ఞా** ప్రతియజ్ఞమ్ **వః** యుష్మాన్ **అగ్నయే** స్వాత్మని అగ్నిం ప్రజ్వాలయితుమ్ ప్రేరయామి. **గిరాగిరా చ** వాచా వాచా చ **దక్షసే** స్వాత్మానమ్ **ఉన్నేతుం** ప్రేరయామి. **వయమ్** వయం సర్వే మిలిత్వా **అమృతమ్** అమరణధర్మాణమ్, **జాతవేదసమ్** ఉత్పన్నానాం పదార్థానాం వేత్తారం జీవాత్మానమ్ **ప్రప్ర** ప్రశంసామః ప్రశంసామ, ప్రోద్‌బోధయామః ఇత్యర్థః. అహం పృథగపి **మిత్రం న** సుహృదమివ **ప్రియమ్** ప్రీతిపాత్రమ్ తం జీవాత్మానమ్ **ప్ర ప్ర**
~~**శంసిషమ్** ప్రకర్షేణ స్తౌమి, తద్గుణాన్ కీర్తయామి ॥ ౧ ॥~~

అత్రోపమాలఙ్కారః ॥ ౧ ॥

భావార్థః-మనుష్యస్యాన్తరాత్మని మహతీ శక్తిర్నిహితాస్తి, తాం ప్రోద్బోధ్య మహాన్తి కార్యాణి సాద్ధుం శక్యన్తే ॥ ౧ ॥

౭౦౩. పూర్వార్చికయందలి 3౫వ మంత్రముపై పరమేశ్వరోపాసన విషయములో వ్యాఖ్య జరిగినది. ఇచ్చట ఆత్మోద్బోధన విషయము కలదు.

పదార్థము :- ఓ సోదరులారా! నేను (యజ్ఞాయజ్ఞా) ప్రతియజ్ఞములో (వః) మిమ్ము (అగ్నయే) మీ అంతరాత్మలలో అగ్ని ప్రజ్వలిత మొనర్చుటకొరకు ప్రేరేపించుచున్నాను. (గిరాగిరా చ) మరియు ప్రతి వాణిద్వార (దక్షసే) ఆత్మోన్నతికొరకు ప్రేరణనొనర్చుచుందును. (వయమ్) మనమెల్లరము కలిసి (అమృతమ్) అమరము, (జాతవేదసమ్) ఉత్పన్నపదార్థముల జ్ఞాతయగు జీవాత్మను (ప్రప్ర) అధికాధికముగ ప్రబోధించుచుందును. నేను వేరుగకూడ (మిత్రం న) మిత్రునివలె (ప్రియమ్) ప్రియమగు ఆ జీవాత్మను (ప్రప్ర శంసిషమ్) అధికాధికముగ గుణకీర్తనమొనర్చెదను. ॥౧॥

ఈ మంత్రములో ఉపమాలంకారము గలదు. ॥౧॥

భావార్థము :-మానవుల అంతరాత్మలలో ఒక మహాశక్తిదాగియున్నది. దానిని మేల్కొలిపి గొప్ప గొప్ప కార్యములను సాధించుకొనవచ్చును. ॥౧॥

703. Sing to you Lord with each song at every Yajna (noble un-sefish act) for strength. Come, let us praise the Omniscient and Ever-lasting God even as a beloved friend. II1II

౭౦౪. ఋషిః-శంయుర్బార్హస్పత్యః । దేవతా- అగ్నిః ।

ఛన్దః-సతోబృహతీ । స్వరః-పఞ్చమః

అథ పరమేశ్వరం కామయతే.

3 ౧ ౨ర3 ౨ 3 ౧ ౨ర3 ౧ ౨ర 3 ౧ ౨
౭౦౪. ఊర్జోనపాతం సహినాయ మస్మయుర్దాశేమ హవ్యదాతయే ।

౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ర3 ౨ 3౨ 3 ౨ 3౧ ౨
భువద్వాజేష్వవితా భువద్వృధ ఉత త్రాతా తనూనామ్ ॥ ౨ ॥

3 2 1 2ర 3 2 3 2 3 2 1 2ర 3 1 2
ప.వి:- ఊర్జః । నపాతమ్ । సః । హిన-అయమ్ । అస్మయుః । దాశేమ । హవ్యదాతయే ।
3 2 3 1 2ర 1 2ర 3 2 1 2ర 3 2 3 2 3 2 3 1 2
హవ్య-దాతయే । భువత్ । వాజేషు । అవితా । భువత్ । వృధే । ఉత । త్రాతా । తనూనామ్ ॥ 2 ॥

పదార్థః- **ఊర్జః** బలస్య **నపాతమ్** న పాతయితారమ్ అగ్నిం పరమేశ్వరమ్ అహం **ప్రప్ర శంసిషమ్** పునః పునః ప్రశంసామి. [ప్ర ప్ర శంసిషమ్ ఇతి పూర్వమన్త్రాదాకృష్యతే] **సః అయమ్** స ఏషః **హిన** నిశ్చయేన **అస్మయుః** అస్మాన్ కామయమానః అస్తి. **హవ్యదాతయే** దాతవ్యానాం సద్గుణాదీనాం దాత్రే తస్మై పరమేశ్వరాయ, వయమ్ **దాశేమ** ఆత్మానం సమర్పయేమ. [హవ్యానాం దాతిః దానం యస్మాత్ స హవ్యదాతిః. బహువ్రీహౌ పూర్వపదప్రకృతి స్వరః.] సః **వాజేషు** దేవాసురసంగ్రామేషు, అస్మాకమ్ **అవితా** రక్షకః **భువత్** భవేత్, **వృధః** వర్ధకః **భువత్** భవేత్, **ఉత** అపిచ **తనూనామ్** అస్మాకమ్ అన్నమయప్రాణమయమనోమయా దిదేహానామ్ **త్రాతా** త్రాణకర్తా, భువత్ భవేత్ ॥ 2 ॥

భావార్థః-మనుష్యాః స్వాత్మానం పరమాత్మనే సమర్ప్య మహత్ కల్యాణం ప్రాప్నువన్తి ॥ 2 ॥

౭౦౪. ఈ మంత్రములో పరమేశ్వరుని కోరబడినది.

పదార్థము :- (ఊర్జః) బలమును (నపాతమ్) పతనముగానీయనట్టి పరమేశ్వరుని నేను (ప్రప్ర శంసిషమ్) ప్రశంసించుచున్నాను (సః అయమ్) అట్టి ఈ (హిన) నిశ్చయముగనే (అస్మయుః) మనను ప్రేమించువాడైయున్నాడు. (హవ్యదాతయే) ఈయదగిన సద్గుణములు మున్నగు వాని దాతయగు ఆ పరమేశ్వరునకు మనము (దాశేమ) ఆత్మసమర్పణ మొనర్చవలెను. ఆయన (వాజేషు) దేవాసుర సంగ్రామములందు మనకు (అవితా) రక్షకుడై (భువత్) ఉండుగాక (వృధః) వృద్ధికర్తయై (భువత్) యుండవలెను. (ఉత) మరియు (తనూనామ్) మన అన్నమయ, ప్రాణమయ, మనోమయ మున్నగునవి శరీరములకు (త్రాతా) తరింపజేయునవియై యుండవలెను. ।2॥

భావార్థము :- మనుష్యులు పరమాత్మకు ఆత్మసమర్పణమొనర్చి మహాశుభములను పొందుట యోగ్యమై యుండును. ।2॥

704. Let us surrender ourselves or dedicate our hearts to the Gracious Lord Who loves us, gives us Wisdom and Who never allows us to fall down. In battles with internal and external enemies, may He be our Protector and Strengthener, Yea the Saviour of our lives. II2II

౭౦౫. ఋషిః- భరద్వాజః। దేవతా- అగ్నిః । ఛన్దః-గాయత్రీ । స్వర-షడ్జః.

తత్ర ప్రథమా ఋక్ పూర్వార్చికే ౭క్రమాఙ్కే

పరమేశ్వరోపాసనావిషయే వ్యాఖ్యాతా.

అత్ర గురుః శిష్యం సమ్బోధయతి.

౨ ౩ ౧ ౨ర౩ ౧ ౨ ౩౧౨౩ ౧౨
౭౦౫. ఏహ్యూ షు బ్రవాణి తేఽగ్న ఇత్థేతరా గిరః ।
౩౧౨ ౩ ౧౨
ఏభిర్వర్ధాస ఇన్దుభిః ॥౧॥

౨ ౩ ౨ ౧౨ర ౩ ౧౨ర ౩౨ ౧౨ర ౧౨ర ౩౨
ప. విః- ఆ - ఇహి । ఊఽ-సు । బ్రవాణి । తే । అగ్నే । ఇత్థా ఇతరాః । గిరః । ఏభిః ।
౩ ౧౨ర
వర్ధాసే । ఇన్దుభిః ॥౧॥

పదార్థః- హే **అగ్నే** తపస్విన్ విద్యార్థిన్! [తపోవా అగ్నిః. శ.. ౩।౪।౩।౨.] **ఏహి ఉ** ఆగచ్ఛ ఖలు. అహమ్ **తే** తుభ్యమ్ **సు** సమ్యక్ **ఇత్థా** సత్యం **ఇతరాః** సామాన్యవిలక్షణాః **గిరః** శాస్త్రవాచః **బ్రవాణి** ఉపదిశాని. త్వమ్ **ఏభిః** ఏతైః **ఇన్దుభిః** విద్యారసైః **వర్ధాసే** వర్ధస్వ ॥౧॥

భావార్థః గురుభిః ప్రేమ్ణా సమాహూయ శిష్యాః మనోయోగేన పాఠనీయాః ॥౧॥

౭౦౫. ఈ మొదటిమంత్ర వ్యాఖ్య పూర్వార్చికయందు ౭వ మంత్రముపై పరమేశ్వరోపాసన విషయములో చేయబడినది. ఇచ్చట గురుశిష్యుల విషయములో సంబోధించబడుచున్నది.

పదార్థము :-(అగ్నే) తపస్వివగు ఓ విద్యార్థీ! (ఏహి ఉ) రమ్ము నేను (తే) నీకొరకు (సు) చక్కగా (ఇత్థా) మంచిపద్ధతిలో(ఇతరాః) సామాన్య వాణులచే విలక్షణమగు (గిరః) శాస్త్రవాణులను (బ్రవాణి) ఉపదేశించెదను. నీవు (ఏభిః) ఈ (ఇన్దుభిః) విద్యారసములతో (వర్ధాసే) వృద్ధిని పొందుము.॥౧॥

భావార్థము :- శిష్యులను గ్రామములనుండి ప్రేమతో పిలుచుకొని గురువులు మనోయోగముద్వారా చదివించవలెను.॥౧॥

705. O Lord, Bestower of all true knowledge, we invoke Thee through these Vedic hymns and other prayers to come to us to be realised in our hearts. By Thy Grace, may we be blessed with true and refined speech and may we prosper by meditating on Thy Divine Splendour. II1II

౭౦౬. ఋషిః- భరద్వాజః । దేవతాః- అగ్నిః । ఛన్దః- గాయత్రీ । స్వరః- షడ్జః.

అథ పునరపి తమేవ విషయమాహ

౭౦౬. యత్ర క్వ చ తే మనో దక్షం దధస ఉత్తరమ్ ।
తత్ర యోనిం కృణవసే ॥ ౨ ॥

ప.వి:- యత్ర । క్వ । చ । తే । మనః । దక్షమ్ । దధసే । ఉత్తరమ్ । తత్ర । యోనిమ్ ।
కృణవసే ॥ ౨ ॥

పదార్థః- హే విద్యార్థిన్! **యత్ర క్వ చ** యత్ర కుత్రాపి, యస్మిన్ కస్మిన్నపి విజ్ఞానే **తే మనః** తవ చిత్తమ్, అస్తి, **తత్ర ఉత్తరమ్** అధికతరమ్ **దక్షమ్** బలమ్, నైపుణ్యమ్ **దధసే** ధత్స్వ. అపి చ **తత్ర** తస్మిన్ విజ్ఞానే **యోనిమ్** గృహమ్ **కృణవసే** కురుష్వ, తస్యాం విద్యాయాం పారంగతో భవేత్యర్థః ॥ ౨ ॥

భావార్థః-యాస్వపి విద్యాసు శిష్యాణాం రుచిర్గ్రహణశక్తిశ్చ భవేత్, తాసు విద్యాసు తే గురుభిర్నిష్ణాతాః కార్యాః ॥ ౨ ॥

౭౦౬. ఈ మంత్రములో మరల అదేవిషయము వర్ణించబడినది.

పదార్థము :- ఓ విద్యార్థీ! (యత్ర క్వ చ) ఏ విజ్ఞానమునందు (తే మనః) నీ మనస్సుగలదో, అనగా నీ అభిరుచిగలదో, దానియందు (ఉత్తరమ్) అధికాధికమగు (దక్షమ్) బలమును నిపుణత్వమును (దధసే) ధారణమొనర్చుము. మరియు (తత్ర) అట్టి విజ్ఞానములో (యోనిమ్) నివాసమునేర్పరచుకొనుము. అనగా అట్టి విద్యయందే పారంగతుడవగుము. ॥౨॥

భావార్థము :- శిష్యులకు ఏ విద్యయందు అభిరుచి మరియు గ్రహణశక్తియుండునో, అట్టివిద్యయందే గురువులు శిష్యులను నిష్ణాతుల నొనర్చవలెను. ॥౨॥

706. O God! in whichever person, Thy Mind applies itself, Thou givest him pre-eminent vigour. There wilt Thou gain a dwelling place. [The mantra is equally applicable to aperson revered as a Guru or Preceptor]. ll2ll

౭౦౭. ఋషిః- భరద్వాజః । దేవతాః- అగ్నిః । ఛన్దః గాయత్రీ । స్వరః- షడ్జః.

అథ శిష్యా గురుం ప్రాహుః ।

౧ ౨ర ౩ ౧౨ ౩౧ ౨ర
౭౦౭. న హి తే పూర్తమక్షిపద్భువన్నేమానాం పతే ।

౨౩ ౧ ౨
అథా దువో వనవసే ॥ ౩ ॥

ప. వి:– న । హి । తే । పూర్తమ్ । అక్షిపత్ । అక్షి-పత్ । భువత్ । నేమానామ్ । పతే ।
౧౨ర ౧ ౨ర ౩
అథ । దువః । వనవసే ॥ ౩ ॥

పదార్థః- హే **నేమానాం పతే** అపూర్ణానామ్ అస్మాకమ్ [త్వో నేమ ఇత్యర్ధస్య. నిరు.. ౩ ।౨౦.] పాలక ఆచార్యవర! **తే** తవ **పూర్తమ్** పాలనం, పూరణం **అక్షి-పత్** నేత్రాదీనామ్ ఇన్ద్రియాణాం పాతయిత్ర **నహి** నైవ **భువత్** భవేత్. **అథ** అపి చ త్వమ్ అస్మాకమ్ **దువః** పరిచరణమ్. [దువస్యతిః పరిచరణకర్మా. నిఘం..౩ ।౫.] **వనవసే** సమ్భజస్వ. [వన సమ్భక్తౌ, లేటి రూపమ్] ॥ ౩ ॥

భావార్థః-గురవః శిష్యాన్ సమ్యగధ్యాప్య సదాచారే ప్రవర్తయేయుః, శిష్యాశ్చ తాన్ శ్రద్ధయా సత్కుర్యుః ॥౩॥

౭౦౭. ఈ మంత్రములో శిష్యుడు గురువుతో యనుచున్నాడు.

పదార్థము :-(నేమానాం పతే) ఓ ఆచార్యా! పాలనకర్తవగు నీవు అపూర్ణులమగు మమ్ము (తే) మీ యొక్క (పూర్తమ్) పూర్ణపాలనమగు (అక్షిపత్) కన్నులు మున్నగు ఇంద్రియములను పతనములవైపుగొనిపోవునది (నహి భువత్) కావలదు (అథ) మరియు నీవు మాయొక్క (దువః) సత్కారములను (వనవసే) స్వీకరించుము. ॥౩॥

భావార్థము :-గురువులు శిష్యులను ఉత్తమరీతిలో చదివించి సదాచారములో ప్రవృత్తుల నొనర్చవలెను. మరియు శిష్యులు వారిని శ్రద్ధాపూర్వకముగ సత్కరించవలెను. ॥౩॥

707. May Thy splendour of vigour be not a destroyer of the eyes of knowledge. Not for a moment only lasts Thy Bounty. O Lord of men. It lasts for ever. Our service therefore shalt Thou gain. [We shall always be devoted to Thee and shall obey Thy commands]. II3II

౨౦౮. ఋషిః-సోభరిః । దేవతాః-ఇన్ద్రః ।

ఛన్దః-కాకుభఃప్రగాథః । కకుప్ । స్వరః-ఋషభః.

తత్ర ప్రథమా ఋక్ పూర్వార్చికే ౪౦౮ క్రమాఙ్కే పరమేశ్వరాచార్యభిషగ్ విషయే వ్యాఖ్యాతా. అత్రజీవాత్మానమాహ.

౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ఉ ౩ ౧ ౨ ౩౧ ౨
౨౦౮. వయముమ త్వామపూర్వ్య స్థూరం న కచ్చిద్భరన్తోఽవస్యవః ।

౧ ౨ ౩ ౧ ౨
వజ్రిఞ్చిత్రం హవామహే ॥౧॥

౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩
ప. వి:- వయమ్ । ఉ । త్వామ్ । అపూర్వ్య । అ - పూర్వ్య । స్థూరమ్ । న । కత్ । చిత్ ।
౧౨ర ౩ ౧ ౨ ౧౨ర ౩ ౨ ౩
భరన్తః । అవస్యవః । వజ్రిన్ । చిత్రమ్ । హవామహే ॥౧॥

పదార్థః- **హే అపూర్వ్య** అద్వితీయబలయుక్త **వజ్రిన్** కామక్రోధాదిషు రిపుషు ఉద్యతవజ్ర ఇన్ద్ర మదీయ అన్తరాత్మన్ ! **అవస్యవః** ప్రగతిం కామయమానాః **వయమ్ ఉ** వయంఖలు **చిత్రమ్** అద్భుతగుణకర్మస్వభావమ్ **త్వామ్ హవామహే** ఆహ్వయామః. కథమివ? **న** యథా **కచ్చిత్** కిమపి **స్థూరమ్** స్థూలం విశాలం వస్తు **భరన్తః** హరన్తః, స్థానాన్తరం ప్రాపయన్తో జనాః సహాయతార్థం కమపి హవన్తే ఆహ్వయన్తి తద్వత్. [హృఞ్ హరణే, 'హృగ్రహోర్భశ్ఛన్దసి' ఇతి వార్తికేన హస్య భః] ॥ ౧ ॥

అత్రోపమాలఙ్కారః ॥ ౧ ॥

భావార్థః- **ప్రగతిమార్గమనుధావితుం మనుష్యస్య స్వకీయ అన్తరాత్మా ఖలు పరమః సహాయకః** ॥ ౧ ॥

౨౦౮. పూర్వార్చికయందలి ౪౦౮వ మంత్రముపై పరమేశ్వరుడు, ఆచార్యుడు మరియు వైద్యుని పక్షములో వ్యాఖ్యానించబడినది. ఇచ్చట జీవాత్మను గురించి చెప్పబడుచున్నది.

పదార్థము :-(అపూర్వ్య) అద్వితీయ శక్తిసంపన్నముగల (వజ్రిన్) కామక్రోధాది శత్రువర్గముపై వజ్రాఘాతము నొనర్చు ఓ నా అంతరాత్మా! (అవస్యవః) ప్రగతిని గోరునట్టి (వయమ్) మేము (చిత్రమ్) అద్భుతగుణకర్మ స్వభావములుగల (త్వామ్) నిన్ను (ఆహ్వయామః) పిలుచుచున్నాము. ఏ

ప్రకారముగా? (న) ఎటుల (కచ్చిత్) ఏదైన (స్థూరమ్) స్థూలమగు గొప్ప వస్తువును (హరన్తః) రెండవ స్థానమునకు కొనిపోవువారు సహాయముకొరకు ఎవరినైనను పిలిచికొనునో అటుల. ॥౧॥

ఈ మంత్రములో ఉపమాలంకారము గలదు. ॥౧॥

భావార్థము :- ప్రగతిమార్గముపై పరుగిడుటకు మన అంతరాత్మ మనుష్యులకు పరమ సహాయకమైయుండును. ॥౧॥

708. O Omnipotent God, Wielding the thunderbolt of justice, we call on Thee O Matchless One. We seeking help possessing nothing, firm ourselves, call on Thee O Wonderful Lord. II1II

౭౦౯. ఋషిః-సోభరిః । దేవతాః-ఇన్ద్రః ।

ఛన్దః-కాకుభఃప్రగాథః సతోబృహతీ । స్వరః-పఞ్చమః.

అథ పరమాత్మానం వృణుతే.

౭౦౯. ఉప త్వా కర్మన్నూతయే స నో యువోగ్రశ్చక్రామ యో ధృషత్ ।
త్వామిద్ధ్యవితారం వవృమహే సఖాయ ఇన్ద్ర సానసిమ్ ॥ ౨ ॥

ప. విః- ఉప । త్వా । కర్మన్ । ఊతయే । సః । నః । యువా । ఉగ్రః । చక్రామ । యః । ధృషత్ । త్వామ్ । ఇత్ । హి । అవితారమ్ । వవృమహే । సఖాయః - స - ఖాయః । ఇన్ద్ర । సానసిమ్ ॥౨॥

పదార్థః- హే ఇన్ద్ర పరమసహాయక, పరమాత్మన్! కర్మన్ కర్మణి. [అత్ర 'సుపాం సులుక్' ఇతి విభక్తేర్లుక్.] **ఊతయే** రక్షార్థమ్ **త్వా** త్వామ్ **ఉప** ఉపగచ్ఛామః. ద్వితీయః పాదః పరోక్షకృతః. పశ్యత, **సః** అసౌ **నః** అస్మాకమ్ **యువా** నిత్యతరుణః **ఉగ్రః** వీరః పరమేశ్వరః తమ్ **చక్రామ** ఆక్రామతి. [క్రము పాదవిక్షేపే. లడర్థే లిట్] **యః** ఆన్తరో బాహ్యో వా శత్రుః **ధృషత్** అస్మాన్ ప్రసహతే. [ధృష ప్రసహనే,

లేట్.] హే పరమేశ! **సఖాయః** తవ సుహృదో వయమ్ **అవితారమ్** రక్షకమ్ **సానసిమ్** సంభజనీయమ్ **త్వామ్ ఇత్ హి** త్వామేవ **వవృమహే** వృణ్మహే ॥ ౨ ॥

భావార్థః-మహాశక్తిరపి జీవః సంసారసమరాంగణే విజేతుం పరమాత్మనః సాహాయ్యమపేక్షతే ॥ ౨ ॥

౭౦౯. ఈ మంత్రములో పరమాత్మను వరించు విషయము గలదు.

పదార్థము :- (ఇన్ద్ర) పరమసహాయకుడవగు ఓ పరమాత్మా! (కర్మన్) కర్మలో (ఊతయే) రక్షణకొరకు మేము (త్వా) నిన్ను (ఉప) ప్రాప్తించుకొందుము. సోదరులారా! చూడుడు (సః నః) ఆయన మనకు (యువా) ఎల్లప్పుడును యువకుడుగ నుండునట్టి (ఉగ్రః) వీరపరమాత్మ వారిపై (చక్రామ) ఆక్రమణమొనర్చును (యః) ఏ ఆంతరిక, లేక బాహ్యశత్రువులు (ధృషత్) మనను అణచివేయుచుందురో, ఓ పరమేశ్వరా! (సఖాయః) నీ మిత్రులమగు మేము (అవితారమ్) రక్షకుడు (సానసిమ్) భజనలను పొందువాడు (త్వాం ఇత హి) నిన్ను మాత్రమే (వవృమహే) వరణమొనర్చును.॥౨॥

భావార్థము :- మహాశక్తిశాలురుకూడ జీవుని ప్రాపంచిక రణక్షేత్రమున విజయమును పొందుటకు పరమాత్మయొక్క సహాయమును కోరుచుందురు.॥౨॥

709. O Grasper of the thunder-bolt of justice, we the performers of Yajnas and desirous of preservation, call on Thee, manifested now in this Yajna as men do on some mighty hero. O Performer of noble deeds for our preservation. Ever Young and Terrible for the wicked, may we through Thee be rendered secure. We Thy friends worship Thee the lord, the Preserver, the Adorable Divinity. II2II

౭౧౦. ఋషిః-నృమేధః । దేవతాః-ఇన్ద్రః ।

ఛన్దః-కకు బుష్ణిక్। స్వరః-ఋషభః.

తత్ర ప్రథమా ఋక్ పూర్వార్చికే ౪౦౬ క్రమాఙ్కే జగదీశ్వర విషయే వ్యాఖ్యాతా. అత్ర శిష్యా బ్రహ్మవిదమాచార్యం ప్రాహుః.

౨ ౩క ౨ర ౩ ౧౨ ౩ ౧౨ ౩ ౧ ౨
౭౧౦. అధా హీన్ద్ర గిర్వణ ఉప త్వా కామ ఈమహే

౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
సస్సృగ్మహే । ఉదేవ గ్మన్త ఉదభిః ॥ ౧ ॥

౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨
ప.వి:- అథ । హి – ఇన్ద్ర । గిర్వణః । గిః – వనః । ఉప । త్వా । కామే । ఈమహే।
౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨
ససృగ్మహే। ఉదా–ఇవ । గ్మన్త । ఉదభిః ॥ ౧ ॥

పదార్థః- హే గిర్వణః గీర్భ్యః ఉపదేశవాగ్భ్యః వననీయ సంభజనీయ **ఇన్ద్ర** బ్రహ్మవిద్ ఆచార్య ప్రవర! **అథ హి** అథ ఖలు, వయం శిష్యాః **కామే** బ్రహ్మసాక్షాత్కారరూపమనోరథపూర్త్యర్థమ్ **త్వా** త్వామ్ **ఉప ఈమహే** ఉపగచ్ఛామః, **ససృగ్మహే** త్వయా సహ నికటసంసర్గం చ ప్రాప్నుమః. కథమ్? **ఉదా ఇవ** యథా ఉదకేన జలమధ్యేన **గ్మన్తః** గచ్ఛన్తః జనాః **ఉదభిః** ఉదకైః సంసృజ్యన్తే తద్వత్. ఉక్తం చ యథా ఆచార్యఽఉపనయమానో బ్రహ్మచారిణం కృణుతే గర్భమన్తః. అథ. ౧౧ ।౫ । ౩ । ఇతి ॥ ౧ ॥

అత్రోపమాలఙ్కారః. 'మహే, మహే', 'ఉదే, ఉద' ఇత్యత్ర చ ఛేకానుప్రాసః ॥ ౧ ॥

భావార్థః-యదా జిజ్ఞాసుజనాః సమిత్పాణయో భూత్వాఽఽచార్యం ప్రత్యాత్మానం సమర్ప్య తత్సాన్నిధ్యే వసన్తి, తతో న కిమపి నిగూహన్తి, తదైవ తత్ప్రకాశాదపరావిద్యాం పరావిద్యాం చ ప్రాప్తుం క్షమన్తే ॥ ౧ ॥

౭౧౦. ఈ మొదటి మంత్రముయొక్క వ్యాఖ్య పూర్వార్చికయందలి ౪౦౬ క్రమాంకముపై జగదీశ్వరుని విషయములో చేయబడినది. ఇచ్చట శిష్యులు ఆచార్యునితో చెప్పుచున్నారు.

పదార్థము :-(గిర్వణః) ఉపదేశవాణులకొరకు సేవించదగిన (ఇన్ద్ర) బ్రహ్మవేత్తవగు ఓ ఆచార్యవర్యా! (అథ హి) శిష్యులమగు మే మిపుడు (కామే) బ్రహ్మసాక్షాత్కార రూపమనోరథపూర్తికొరకు (త్వా) నీ (ఉప ఈమహే) సమీపమునకు చేరుచున్నాము. మరియు (ససృగ్మహే) నీతోగూడ నీయొక్క సన్నిధి నీ సహవాసమును పొందుచున్నాము. (ఉదా ఇవ) జలముల మధ్య (గ్మన్తః) పయనించువారు (ఉదభిః) జలములతో సంబంధముంచుకొనునటుల మీ సమీపమున నుందుము. ॥౧॥

ఈ మంత్రములో ఉపమాలంకారముగలదు. 'మహే, మహే' మరియు ఉదే, ఉదలలో ఛేకానుప్రాసము గలదు. ॥౧॥

భావార్థము :- జిజ్ఞాసువులు సమిత్పాణులై (సమిధనుచేతపట్టుకొని) ఎవరు ఆచార్యులయెడ స్వయముగ సమర్పించుకొందురో వారిసన్నిధిలో యుందురో మరియు వారివద్ద ఏమియునుదాచకుండనుందురో అప్పుడు మాత్రమే వారి వద్దినుండి అపారమగు విద్యనేర్వగలుగుదురు. ॥౧॥

710. O Adorable God, we draw high to Thee with longing and finally unite with Thee, as waters are united with the waters. [We become pure like Thee through contemplation and meditation.] ||1||

౭౧౧. ఋషిః-నృమేధః । దేవతా-ఇన్ద్రః । ఛన్దః-ఉష్ణిక్ । స్వరః-ఋషభః.

అథ పరమాత్మవిషయ ఉచ్యతే.

౭౧౧. వార్ణ త్వా యవ్యాభిర్వర్ధన్తి శూర బ్రహ్మాణి ।
వావృధ్వాంసం చిదద్రివో దివే దివే ॥ ౨ ॥

ప. విః– వాః-న । త్వా । యవ్యాభిః । వర్ధన్తి । శూర । బ్రహ్మాణి । వావృధ్వాంసమ్ । చిత్ । అద్రివః । అ-ద్రివః । దివేదివే । దివే-దివే ॥ ౨ ॥

పదార్థః- హే **శూర** వీర, **అద్రివః** విదారయితుమశక్య అజరామర ఇన్ద్ర ప్రభో! **యవ్యాభిః** కుల్యాభిః. [యవ్యాః ఇతి నదీనామసు పఠితమ్. నిఘం౧।౧౩.] **వాః న** సరోవరాదౌ ఉదకం యథా వర్ధయన్తి జనాః తథైవ **వావృధ్వాంసం చిత్** వృద్ధమపి **త్వా** త్వామ్ **బ్రహ్మాణి** ఉపాసకానాం స్తోత్రాణి **వర్ధన్తి** స్వహృదయే సమేధయన్తి సమాజే వా ప్రచారయన్తి ॥ ౨ ॥

యః పూర్వమేవ వృద్ధస్తమపి వర్ధన్తీతి విరోధాలఙ్కారః. వర్ధనేన స్మరణం ప్రచారణం చ గృహ్యతే ఇతి విరోధపరిహారః. ॥౨॥

భావార్థః- సర్వాన్తర్యామీ హ్రాసవృద్ధిరహితోఽపి జనైర్విస్మృతత్వాద్ నాస్తికత్వప్రచారాచ్చ హ్రసిత ఇవ భవతి. భక్తజనైస్తదీయస్తోత్రగానైః స వర్ధనీయః ప్రచారణీయశ్చ ॥ ౨ ॥

౭౧౧. ఈ మంత్రములో పరమాత్మ విషయము కలదు.

పదార్థము :- (శూర) శూరవీరుడవు (అద్రివః) ఎవ్వరిచేనైనను నష్టపరచజాలనివాడవు, జరామరణములులేనట్టి ఓ ఇంద్రప్రభువరా! (యవ్యాభిః) కాలువలద్వార జలములను తెచ్చి (వాః న) సరోవరములు మున్నగువాని పరిమాణమును పెంచుకొందురో అటులనే (వావృధ్వాంసం చిత్) మొదటినుండి చదువుకొనినవారుకూడ (త్వా) నిన్ను (బ్రహ్మాణి) ఉపాసకులగు స్తోతలు (వర్ధన్తి) తమ హృదయములందు వృద్ధిపరచుకొందురు. లేక సమాజములో ప్రచారమొనర్చుకొందురు. ॥౨॥

మొదటినుండియే వృద్ధియైనవారినికూడ వృద్ధినొందింతురను దానిలో విరోధాలంకారము గలదు. పెంపొందించుటచే స్మరణము మరియు తలచబడినది ప్రచారమగుటవల్ల విరోధము పరిహారమైపోగలదు. ॥౨॥

భావార్థము :-సర్వాంతర్యామి యగు పరమేశ్వరుని ప్రజలద్వారా మరచిపోయిన మరియు నాస్తికత్వ ప్రచారమగు కారణమున అల్పబుద్ధిగలవారుకూడ సత్యమును గ్రహించుకొనగలరు. భక్తులు ఆయన స్తోత్రగానముల నొనర్చుచు మరియు వానిని ప్రచారమొనర్చుచుండవలెను. ॥౨॥

711. O Almighty of indestuctible nature, Destroyer of all evil! as seas are swelled by rivers, so do our praises daily mangnify Thee. [They increase the number of thy devotees]. II2II

౭౧౨. ఋషిః-నృమేధః । దేవతా-ఇన్ద్రః । ఛన్దః-పురఉష్ణిక్। స్వరః-ఋషభః.

అథోపాసకాః కిం కుర్వన్తీత్యాహ.

3 2 3 1 2 3 2 3 1 2 3 1
౭౧౨. యుఞ్జన్తి హరీ ఇషిరస్య గాథయోరౌ

2ర 3 1 2 3 1 2
రథ ఉరుయుగే వచోయుజా।

3 1 2 3 1 2
ఇన్ద్రవాహా స్వర్విదా ॥ 3 ॥

3 1 2 1 2ర 1 2 3 1 2 1 2ర 3 2 1 2ర 3 1 2
ప. విః- యుఞ్జన్తి । హరీ ఇతి । ఇషిరస్య । గాథయా । ఉరౌ। రథే । ఉరుయుగే ।
3 2 3 1 2 3 1 2ర 3 1 2 3 1 2ర 3 1 2 3
ఉరు-యుగే। వచోయుజా। వచః - యుజా। ఇన్ద్రవాహా। ఇన్ద్ర - వాహా। స్వర్విదా। స్వః -
1 2ర
విదా ॥ 3 ॥

పదార్థః- ఉపాసకాః జనాః కిల **ఇషిరస్య** సర్వాన్తర్యామినః పరమేశ్వరస్య **గాథయా** యశోగీతికయా సహ **ఉరుయుగే** పృష్ఠవంశరూపవిస్తీర్ణధురాయుక్తే **ఉరౌ** విశాలే **రథే** దేహరథే **వచోయుజా** వచనసమకాలమేవ యుజ్యమానౌ **ఇన్ద్రవాహా** ఇన్ద్రేణ జీవాత్మనా ఉహ్యమానౌ ప్రేర్యమాణౌ **స్వర్విదా** జ్ఞానకర్మప్రాపకౌ **హరీ** జ్ఞానేన్ద్రియ కర్మేన్ద్రియరూపౌ అశ్వౌ యుఞ్జన్తి యోజయన్తి ॥ 3 ॥

భావార్థః-పరమేశ్వరోపాసనయా సహ జీవనే జ్ఞానసంచయః పురుషార్థశ్చాపి కార్యః ॥3॥

అస్మిన్ ఖణ్డే ఆత్మోద్బోధనజీవాత్మపరమాత్మగురుశిష్యాదివర్ణనాదేతృణ్డస్య పూర్వఖణ్డేన సహ సంగతిర్వేద్యా.

ఇతి ప్రథమాధ్యాయే షష్ఠః ఖణ్డః

౭౧౨. ఈ మంత్రములో ఉపాసకు లేమిచేయుదురను విషయము కలదు.

పదార్థము :- ఉపాసకులు (ఇషిరస్య) సర్వాంతర్యామి పరమేశ్వరుని (గాథయా) కీర్తిగానములతోబాటు (ఉరుయుగే) దేనియందు అనేక రహస్యములు దాగియున్నవియో, అట్టి (ఉరౌ) విశాలమగు (రథే) శరీరరూప రథములో (వచోయుజా) చెప్పుటతోనే కార్యములందు సంలీనమగునట్టి (ఇన్ద్రవాహా) ఆత్మచే ప్రేరితమగునట్టి (స్వర్విదా) జ్ఞానము మరియు కర్మను ప్రాప్తిగలిగించునట్టి (హరీ) జ్ఞానేంద్రియ, కర్మేంద్రియరూప అశ్వములను (యుఞ్జన్తి) కార్యములందు తత్పరత్వము నొందజేయును. ॥3॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరుని ఉపాసనతోబాటు జీవితములో జ్ఞానసంచయము మరియు పురుషార్థమునుకూడ చేయుచుండవలెను. ॥3॥

ఈ ఖండములో ఆత్మోద్బోధనము, జీవాత్మ, పరమాత్మ, గురుశిష్యులు మున్నగువాని వర్ణన యుండుటచే ఈ ఖండమునకు పూర్వఖండముతో గూడ సంబంధము గలదు.

మొదటి అధ్యాయములో ఆరవఖణ్డము సమాప్తము

మొదటి అధ్యాయము సమాప్తము.

మొదటి ప్రపాఠకములోని మొదటిఅర్ధము సమాప్తము.

712. The mind and the intellect of the soul lead us towards God when purified, in Deep Samadhi with the help of the study of the Vedas. It is they that realise the Divine Delight of God who is All-Bliss.

(The sum and substance of the mantra is that the mind and the intellect of those persons who study the Vedas and act according to their teachings, enable them to realise God). II3II

అథ ద్వితీయోఽధ్యాయః

ప్రథమే ప్రపాఠకే ద్వితీయోఽర్ధశ్చ

రెండవ అధ్యాయములో మొదటి ఖణ్డము

మొదటి ప్రపాఠకములో రెండవ అర్ధము

౨౧౩. ఋషిః-శ్రుతకక్షః । దేవతా-ఇన్ద్రః । ఛన్దః-అనుష్టుప్। స్వరః-గాన్ధారః.

తత్ర ప్రథమా ఋక్ పూర్వార్చికే ౧౫౫ క్రమాఙ్కే

పరమాత్మ నృపత్యోః పక్షే వ్యాఖ్యాతా. అత్ర గురుశిష్యవిషయమాహ.

౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర
౨౧౩. పాన్తమా వో అన్ధస ఇన్ద్రమభి ప్ర గాయత ।
౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨
విశ్వాసాహం శతక్రతుం మంహిష్ఠం చర్షణీనామ్ ॥౧॥

౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
ప. వి:– పాన్తమ్ – ఆ । వః । అన్ధసః । ఇన్ద్రమ్ । అభి । ప్ర । గాయత । విశ్వాసాహమ్ ।
౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨
విశ్వా–సాహమ్ । శతక్రతుమ్ । శత – క్రతుమ్ । మంహిష్ఠమ్ । చర్షణీనామ్ ॥ ౧ ॥

పదార్థః- హే శిష్యాః! **వః** యూయమ్ **అన్ధసః** విద్యారసస్య **పాన్తమ్** రక్షాం కుర్వాణమ్, **విశ్వాసాహమ్** కామక్రోధాజ్ఞానాలస్యాదిసమస్తరిపూణాం పరాభవితారమ్, **శతక్రతుమ్** బహుప్రజ్ఞం బహుకర్మాణం చ, **చర్షణీనామ్** పురుషార్థినాం ఛాత్రాణామ్ మంహిష్ఠమ్ అతిశయేన విద్యాయాః సద్వృత్తస్య చ దాతారమ్ **ఇన్ద్రమ్ అభి** అగాధజ్ఞానాద్యైశ్వర్యేణ శోభమానమ్ ఆచార్యమ్ అభిలక్ష్య **ప్ర గాయత** ప్రకృష్టతయా స్తుతిం కురుత ॥౧॥

భావార్థః- యే శిష్యాః విద్యాయాః సముద్రం శిక్షణకలాకుశలం సదాచారిణం బ్రహ్మిష్ఠం గురుం శ్రద్ధయా పరిచరన్తి తే విద్వాంసః సదాచారిణో బ్రహ్మవేత్తారః సన్తోఽభ్యుదయం లభన్తే ॥ ౧ ॥

౨౧౩. పూర్వార్చికయందలి ౧౫౫వ మంత్రముపై పరమాత్మ మరియు రాజు పక్షములో వ్యాఖ్యానించబడినది. ఇచ్చట గురుశిష్యుల విషయములో వర్ణించబడుచున్నది.

పదార్థము :- ఓ శిష్యులారా! (వః) మీరు (అన్ధసః) విద్యారసముయొక్క (పాన్తమ్) రక్షణను నష్టమొనర్చు (విశ్వాసాహమ్) కామము, క్రోధము, అజ్ఞానము, సోమరితనము మున్నగు సకల శత్రువులను పరాజయమొనర్చునట్టి (శతక్రతుమ్) అధిక బుద్ధిశాలురు మరియు గొప్పకర్మణ్యశీలురు (చర్షణీనామ్) పురుషార్థులగు శిష్యులను (మంహిష్ఠమ్) మహావిద్య మరియు సదాచారముల దానము నొనర్చునట్టి (ఇన్ద్రమ్ అభి) అంతుతెలియరాని జ్ఞానము మున్నగు ఐశ్వర్యములచే శోభాయమానమగు ఆచార్యులను లక్ష్యమునందుంచుకొని (ప్ర గాయత) చక్కగా స్తుతించుడు. ౹౧౹౹

భావార్థము :- ఏ శిష్యులు విద్యయను సముద్రము, శిక్షణకళయందు కుశలురు, సదాచారులు, బ్రహ్మిష్ఠులగు గురువులను శ్రద్ధచే సేవించుచుందురో వారు విద్వాంసులు, సదాచారులు, బ్రహ్మజ్ఞానులై అభ్యుదయమును పొందుచుందురు. ౹౧౹౹

713. O men! Sing songs in praise of the Lord who provides you with food (material and spiritual), who over-comes all, is doer of wonderful and endless acts, is the most munificent for all people, worshipped by all wise men. II1II

౭౧౪. ఋషిః-శ్రుతకక్షః । దేవతా-ఇన్ద్రః । ఛన్దః-గాయత్రీ। స్వరః-షడ్జః.

అథాచార్యః శిష్యాన్ ప్రాహ.

3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౨ ౧౨
౭౧౪. పురుహూతం పురుష్టుతం గాథాన్యాం3సనశ్రుతమ్ ।

౨ 3 ౧ 3
ఇన్ద్ర ఇతి బ్రవీతన ॥ ౨ ॥

3 ౧ 3 ౨ ౨ 3 ౨ 3 ౨ 3క౨
ప. వి:- పురుహూతమ్ । పురు-హూతమ్ । పురుష్టుతమ్ । పురు-స్తుతమ్ । గాథాన్యమ్।
౧౨ర ౧౨ర 3 ౧౨ర ౧౨ర 3
సనశ్రుతమ్ । సన -శ్రుతమ్ । ఇన్ద్రః । ఇతి । బ్రవీతన । బ్రవీత-న ॥ ౨ ॥

పదార్థః- భోః శిష్యాః యూయమ్ **పురుహూతమ్** పురుభిః బహుభిః ఆహూతమ్, **పురుష్టుతమ్** బహుస్తుతమ్, **గాథాన్యమ్** గీయన్తే ఇతి గాథాః వేదవాచః తాః నయతి ప్రాపయతీతి గాథానీః తమ్, వేదవాచాముపదేష్టారమ్, **సనశ్రుతమ్** సనాతనతయా ప్రసిద్ధమ్ పరమేశ్వరమేవ **ఇన్ద్రః ఇతి** ఇన్ద్ర ఇతి నామ్నా **బ్రవీతన** బ్రూత. [బ్రూఞ్ వ్యక్తాయాం వాచి, అదాదిః, ఈడాగమశ్ఛాన్దసః, తస్య తనబాదేశః] ॥ ౨ ॥

భావార్థః- యద్యప్యాచార్యోఽపి ' ఇన్ద్ర' పదవాచ్యోఽస్తి తథాపి ఇన్ద్రాణామపి ఇన్ద్రః పరమేశ్వర ఏవ విద్యతే, ''స పూర్వేషామపి గురుః కాలేనానవచ్ఛేదాత్'' [యోగ.. ౧ । ౨౬] ఇత్యుక్తేః ॥ ౨ ॥

౭౧౪. ఈ మంత్రములో ఆచార్యులు శిష్యులకు చెప్పుచున్నారు.

పదార్థము :- ఓ శిష్యులారా! మీరు (పురుహూతమ్) అనేకులచే ఆహ్వానమొనర్చునట్టి (పురుస్తుతమ్) అనేక స్తుతులతో కీర్తించబడునట్టి (గాథాన్యమ్) వేదవాణులను ప్రాప్తింపజేయునట్టి అనగా వేదవాణుల ఉపదేష్ట, (సనశ్రుతమ్) సనాతనరూపముగా ప్రసిద్ధుడగు పరమేశ్వరునిమాత్రమే (ఇన్ద్రః ఇతి) ఇన్ద్ర నామముచే (బ్రవీతన) చెప్పబడును. ॥౨॥

భావార్థము :- ఇంద్ర అనుదాని అర్థము ఆచార్యులకు కూడ యగును. ఐనను అది ఇంద్రులకు కూడ ఇంద్రుడగు పరమేశ్వరునకు సంబంధించినది. యోగదర్శనము ౧-౨౬లో వర్ణించినటుల ఈశ్వరుడు కాలముచే బంధితుడుగాని కారణమున ప్రాచీనులకు గూడ గురువేయై యున్నాడు. ॥౨॥

714. Lauded by many, Much - Invoked, worthy to be celebrated in songs, famed through eternal ages is God. His name is Indra. Tell it forth to all. ll2ll

౭౧౫. ఋషిః- శ్రుతకక్షః । దేవతా- ఇన్ద్రః । ఛన్దః-గాయత్రీ । స్వరః- షడ్జః.

అథ జగదీశ్వరో వర్ణ్యతే.

౭౧౫. ఇన్ద్ర ఇన్నో మహోనాం దాతా వాజానాం నృతుః ।
మహాఁ అభిజ్ఞ్వా యమత్ ॥ ౩ ॥

ప. వి:- ఇన్ద్రః । ఇత్ । నః । మహోనామ్ । దాతా । వాజానామ్ । నృతుః । మహాన్ । అభిజ్ఞు-అభి-జ్ఞు । ఆ యమత్ ॥ ౩॥

పదార్థః- ఇన్ద్రః ఇత్ జగదీశ్వర ఏవ **నః** అస్మభ్యమ్ **మహోనామ్** మహతామ్ **వాజానామ్** ధనాన్న బలవేగవిజ్ఞానాదీనామ్ **దాతా** అర్పయితా, **నృతుః** జగత్ప్రాంగణే సర్వేషాం ప్రాణినాం

తత్తత్కర్మానుసారం నర్తయితా చ విద్యతే. **మహాన్** మహిమోపేతః సః మాతుః గర్భే ప్రాణినః **అభిజ్ఞు** అభిగతజానుకం యథా స్యాత్ తథా **ఆయమత్** బధ్నాతి ॥ 3 ॥

భావార్థః- జగదీశ్వర ఏవ సర్వేషాం జనయితా పాలయితా మారయితా కర్మఫలప్రదాతా చ విద్యతే ॥ 3 ॥

౭౧౫. ఈ మంత్రములో జగదీశ్వర వర్ణన గలదు.

పదార్థము :- (ఇన్ద్రః ఇత్) జగదీశ్వరుడే (నః) మాకొరకు (మహోనామ్) మహాగొప్ప (వాజానామ్) ధనము, అన్నము, బలము, వేగము, విజ్ఞానము మున్నగువాని (దాతా) ధాతయై యున్నాడు మరియు (నృతుః) ప్రపంచప్రాంగణములో ప్రాణులన్నింటికి వానివాని కర్మలననుసరించి ఆడించుచుండును. (మహాన్) మహనీయుడగు ఆయన తల్లిగర్భములో ప్రాణులను (అభిజ్ఞు) మోకాళ్లను మడచి (ఆయమత్) బంధించియుంచును. ॥3॥

భావార్థము :- జగదీశ్వరుడుమాత్రమే సర్వ ఉత్పాదకుడు, పాలకుడు, సంహారకుడు మరియు కర్మఫలదాతయునై యున్నాడు. ॥3॥

715. Indra (God) is indeed the Bestower of great know ledge, the bringer of all powers, the Mighty One who brings into our possession all that is valuable. He makes us dance through rapturous joy. II3II.

౭౧౬. ఋషిః-వసిష్ఠః । దేవతా-ఇన్ద్రః । ఛన్దః-గాయత్రీ। స్వరః-షడ్జః.

తత్ర ప్రథమా ఋక్ పూర్వార్చికే ౧౫౬ క్రమాఙ్కే పరమాత్మపక్షే నృపతిపక్షే చ వ్యాఖ్యాతా. అత్ర జీవాత్మపక్షే వ్యాఖ్యాయతే.

౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨౩ ౧ ౨
౭౧౬. ప్ర వ ఇన్ద్రాయ మాదనం హర్యశ్వాయ గాయత ।

౧ ౨ ౩ ౧ ౨
సఖాయః సోమపావ్నే ॥ ౧ ॥

౨ ౩ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩
ప. వి:- ప్ర । వః । ఇన్ద్రాయ । మాదనమ్ । హర్యశ్వాయ । హరి - అశ్వాయ । గాయత ।
౧౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర
సఖాయః । స-ఖాయః। సోమపావ్నే । సోమ-పావ్నే ॥ ౧ ॥

పదార్థః- హే **సఖాయః** సుహృదః ! **వః** యూయమ్ **హర్యశ్వాయ** హరయః జ్ఞానకర్మాహరణశీలాః అశ్వాః జ్ఞానేన్ద్రియ కర్మేన్ద్రియరూపాః యస్య తస్మై, **సోమపావ్నే** బ్రహ్మానన్దరసస్య

పాత్రే **ఇన్ద్రాయ** స్వాన్తరాత్మనే **మాదనమ్** హర్షకరమ్ ఉద్బోధకం గీతమ్ **ప్రగాయత** ప్రకృష్టతయా ఉచ్చారయత ॥ ౧ ॥

భావార్థః- ఆత్మోద్బోధనేనైవ సర్వైః సంసారసమరే విజయో బ్రహ్మానన్దరసశ్చ ప్రాప్తుం శక్యతే ॥ ౧ ॥

౭౧౬. ఈ ఋచలో పూర్వార్చికయందలి ౧౫౬ మంత్రముపై పరమాత్మ మరియు రాజుపక్షములో వ్యాఖ్యానించబడినది. ఇచ్చట జీవాత్మ పక్షములో వ్యాఖ్యానించెదము.

పదార్థము :-(సఖాయః) ఓ మిత్రులారా! (వః) మీరు (హర్యశ్వాయ) జ్ఞానమును గ్రహింపజేయు మరియు కర్మేంద్రియరూప అశ్వములు ఎవరివద్ద నుండునో అట్టి (సోమపావ్నే) బ్రహ్మానందరస పానమొనర్చుజేయు (ఇన్ద్రాయ) మన అంతరాత్మలకొరకు (మాదనమ్) హర్షదాయకము మరియు ఉద్బోధనగీతములను (ప్రగాయత) ఉత్తమరీతిలో గానమొనర్చవలెను.॥౧॥

భావార్థము :-తమ ఆత్మలకు ఉద్బోధనమొనర్చియే మానవులెల్లరును ప్రాపంచిక సమరములో విజయము మరియు బ్రహ్మానందరసమును పొందగలుగుదురు.॥౧॥

716. O friends! Sing Ye songs to please the Lord who destroys all evils and pervades all and who accepts the nectar of devotion combined with knowledge. II1II.

౭౧౭. ఋషిః-వసిష్ఠః । దేవతా-ఇన్ద్రః । ఛన్దః-గాయత్రీ। స్వరః-షడ్జః.

అథ పరమాత్మశంసనాయ ప్రేరయతి.

౨ఉ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ఉ ౩ ౧ ౨
౭౧౭. శంసేదుక్థం సుదానవ ఉత ద్యుక్షం యథానరః।
౩ ౨ ౩ ౧ ౨
చకృమా సత్యరాధసే ॥ ౨ ॥

౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨
ప.విః- శంస । ఇత్ । ఉక్థమ్ । సుదానవే-సు-దానవే । ఉత । ద్యుక్షమ్ । ద్యు-క్షమ్
౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩
। యథా । నరః । చకృమ। సత్యరాధసే - సత్య -రాధసే ॥ ౨ ॥

పదార్థః- హే సఖే! త్వమ్ **సుదానవే** ఉత్కృష్టదానాయ ఇన్ద్రాయ పరమాత్మనే **ఉక్థమ్** స్తోత్రమ్ **ఉత** అపి చ తస్య **ద్యుక్షమ్** దీప్తినివాసకం గుణకర్మస్వభావమ్ **శంస ఇత్** కీర్తయ ఖలు, **యథా** యేన ప్రకారేణ **నరః** నేతారో మనుజాః వయమ్ **సత్యరాధసే** సత్యధనాయ తస్మై **చకృమ** స్తోత్రం తద్గుణకర్మస్వభావకీర్తనం చ కుర్మః ॥ ౨ ॥

అత్రోపమాలఙ్కారః ॥ ౨ ॥

భావార్థః- సర్వైర్మానవైర్జగదీశ్వరస్య గుణకర్మస్వభావాన్ సంకీర్త్య తదనుకూలం స్వజీవనం కార్యమ్ ॥ ౨ ॥

౭౧౭. ఈ మంత్రములో పరమాత్మ స్తుతికొరకు ప్రేరణనీయబడినది.

పదార్థము :- ఓ మిత్రమా! నీవు (సుదానవే) ఉత్కృష్ట దాతయగు ఇంద్ర పరమాత్మకొరకు (ఉక్థమ్) స్తోత్రములను (ఉత) మరియు (ద్యుక్షమ్) తేజమును నివసింపజేయునట్టి ఆయన గుణకర్మ స్వభావములను (శంస ఇత్) అవశ్యముగా కీర్తించుము (యథా) ఏ ప్రకారముగ (నరః) నేతలమగు మనము (సత్యరాధసే) వాస్తవధనికుడగు ఆయనకొరకు (చకృమ) స్తోత్రములను మరియు ఆయన గుణకర్మ స్వభావములను కీర్తనమొనర్చుచుందుము. ॥౨॥

ఈ మంత్రములో ఉపమాలంకారము గలదు. ॥౨॥

భావార్థము :- మనుష్యులెల్లరును జగదీశ్వరుని గుణకర్మ స్వభావములను కీర్తనమొనర్చు వానికి అనుకూలముగ మన జీవితములను మలుచుకొనవలెను. ॥౨॥

717. To Him, the Bounteous, say the laud, and let us glorify Him as men may do the giver of true gifts, as He is to be worshipped with truth. II2II.

౭౧౮. ఋషిః-వసిష్ఠః । దేవతా-ఇన్ద్రః । ఛన్దః-గాయత్రీ । స్వరః-షడ్జః.

అథ జగదీశ్వరం స్తౌతి.

౧ ౨ ౩ ౨ఉ ౩ ౧ ౨
౭౧౮. త్వం న ఇన్ద్ర వాజయుస్త్వం గవ్యుః శతక్రతో ।
౧ ౨ ౩ ౧ ౨
త్వం హిరణ్యయుర్వసో ॥ ౩ ॥

౨ ౩ ౨ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨
ప. విః – త్వమ్ । నః । ఇన్ద్ర । వాజయుః । త్వమ్ । గవ్యుః । శతక్రతో–శత–క్రతో । త్వమ్ ।
౩ ౨ ౩
హిరణ్యయుః । వసో ॥ ౩ ॥

పదార్థః- హే **ఇన్ద్ర** సర్వాన్తర్యామిన్ జగదీశ్వర! **నః** అస్మభ్యమ్ **వాజయుః** అన్నధనబలవిజ్ఞానాదిప్రదానకామో భవ, హే **శతక్రతో** అనన్తప్రజ్ఞ అనన్తకర్మన్! **త్వమ్ గవ్యుః** గోప్రదానకామో భవ. హే **వసో** నివాసప్రద! **త్వమ్ హిరణ్యయుః** సువర్ణప్రదానకామో జ్యోతిష్ప్రదానకామో వా భవ ॥ ౩ ॥

భావార్థః- పరమాత్మానముపాస్య తత్కృపయా వయమ్ అన్నధనధేను బలవేగవిజ్ఞానసత్సంకల్పసద్విచారసద్వివేకసత్ప్రకాశ సత్కర్మ సద్గుణ దుఃఖమోక్షాది రూపాం సర్వామపి భౌతికీం దివ్యాం చ సమ్పదం ప్రాప్తుమర్హేమ ॥ ౩ ॥

౭౧౮. ఈ మంత్రములో జగదీశ్వరుని స్తుతియుండును.

పదార్థము :-(ఇన్ద్ర) సర్వాంతర్యామివగు ఓ జగదీశ్వరా! (త్వమ్) నీవు (నః) మా కొరకు (వాజయుః) అన్నము, ధనము, బలము, విజ్ఞానము మున్నగువానిని ప్రదానమొనర్చు ఇచ్చ గలిగియుండుము. (శతక్రతో) అనంతజ్ఞానము మరియు అనంతకర్మలుగల ఓ జగదీశ్వరా! (త్వమ్) నీవు (గవ్యుః) మాకు గోవులను ప్రసాదించు ఇచ్ఛగలవాడవై యుండుము (వసో) నివాసమునిచ్చునట్టి ఓ జగదీశ్వరా! (త్వమ్) నీవు (హిరణ్యయుః) మాకు సువర్ణము మరియు జ్యోతిని ప్రదానమొనర్చు ఇచ్ఛగలవాడవగుము. ॥3॥

భావార్థము :-పరమేశ్వరు నుపాసించి ఆయనకృపచే మనము అన్నము, ధనము, గోవులు, బలము, వేగము, విజ్ఞానము, శ్రేష్ఠసంకల్పము, ఉత్తమ ఆలోచనలు, చక్కనివివేకము, శ్రేష్ఠప్రకాశము, శ్రేష్ఠకర్మలు, శ్రేష్ఠగుణములు మరియు దుఃఖములచే మోక్షము మున్నగు సకలభౌతిక దివ్యసంపదలను పొందుయోగ్యులనుగ నొనర్చుము. ॥3॥

718. O Lord of boudless might! Thou desirest for us knowledge and strength; Thou desirest for us noble speech, the senses of perception and the kine and Thou seekest or desirest for us splendour, inner light, good reputation and Truth, O Our Good Lord, our Support. II3II.

౭౧౯. ఋషిః-మేధాతిథి ప్రియమేధౌ। దేవతా-ఇన్ద్రః ।

ఛన్దః-గాయత్రీ। స్వరః-షడ్జః.

తత్ర ప్రథమా ఋక్ పూర్వార్చికే ౧౫౭ క్రమాఙ్కే

పరమాత్మార్చనవిషయే వ్యాఖ్యాతా. అత్ర శిష్యా ఆచార్యం నివేదయన్తి.

3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౨ 3 ౧ ౨
౭౧౯. వయము త్వా తదిదర్థా ఇన్ద్ర త్వాయన్తః సఖాయః ।

౧ ౨ 3 ౧ ౨
కణ్వా ఉక్థేభిర్జరన్తే ॥ ౧ ॥

3 ౨ 3 ౧ ౨ 3 ౨ 3 ౧ ౨ర 3 ౧ ౨ ౧౨ర
ప. వి:- వయమ్ । ఉ । త్వా । తదిదర్థాః - తదిత్ - అర్థాః । ఇన్ద్ర । త్వాయన్తః । సఖాయః ।
3 ౧ ౨ర 3 ౧ ౨ 3
స-ఖాయః । కణ్వాః । ఉక్థేభిః । జరన్తే ॥ ౧ ॥

పదార్థః- హే ఆచార్యప్రవర! **తదిదర్థాః** తదిత్ తదేవ లౌకికవిద్యాబ్రహ్మవిద్యాధ్యయనమ్ అర్థః ప్రయోజనం యేషాం తథావిధాః **వయమ్** విద్యార్థినః **త్వా** త్వామ్ ఉపైమః ఇతి శేషః. హే **ఇన్ద్ర**

విద్యాధిపతే, **సఖాయః** సహాధ్యాయినో వయమ్ **త్వాయన్తః** త్వామ్ కామయమానాః స్మః, సర్వే ఏవ **కణ్వాః** మేధావినో విద్యార్థినః **ఉక్థేభిః** స్తోత్రైః, త్వామ్ **జరన్తే** స్తువన్తి ॥౧॥

భావార్థః- శిష్యైర్గురవాన్ ప్రతి సదైవ వినయేన వర్త్తనీయం, నిత్యం తే పరిచరణీయాశ్చ. ఉక్తఞ్చ యథా ''అధ్యాపితా యే గురుం నాద్రియన్తే విప్రా వాచా మనసా కర్మణా వా. యథైవ తే న గురోర్భోజనీయాస్తథైవ తాన్న భునక్తి శ్రుతం తత్''[నిరు.. ౨।౪] ఇతి ॥౧॥

౭౧౯. పూర్వార్చికయందలి ౧౫౦వ మంత్రముపై పరమేశ్వరోపాసన విషయములో వ్యాఖ్యయొనర్చబడినది. ఈ మొదటి మంత్రములో శిష్యులు ఆచార్యులతోయనుచున్నారు.

పదార్థము :- ఓ ఆచార్యవర్యా! (తదిదర్థాః) అట్టి లౌకికవిద్య మరియు బ్రహ్మవిద్యల అధ్యయనము మాత్రమే ఎవరి ఉద్దేశ్యమైయుండునో అట్టి (వయమ్) విద్యార్థులమగు మేము (త్వా) మీ సన్నిధికిచేరుచుందుము. (ఇన్ద్ర) ఓ విద్యల అధిపతీ! (సఖాయః) సహాధ్యాయులగు మేము (త్వాయన్తః) మిమ్ము కోరుచున్నాము. సకల (కణ్వాః) మేధావి విద్యార్థులు (ఉక్థేభిః) సోత్రములతో నీయొక్క (జరన్తే) స్తుతులనొనర్చెదము.॥౧॥

భావార్థము :- శిష్యులు నిరంతరము గురువులయెడ వినయముగ వ్యవహరించుచుండవలెను. ప్రతిదినము వారి సేవలనొనర్చుచుండవలెను. 'చదివించబడిన విప్ర శిష్యులు మనోవాక్కాయ కర్మలద్వార ఎవరు గురువుల నాదరించకుందురో వారు గురువుల కృపకు పాత్రులుగాజాలకుందురు. మరియు చదివించిన విద్యకూడ వారి రక్షణయొనర్చకుండును. (నిరు.౨-౪)'.॥౧॥

719. This even this, O Lord, we implore as Thy devoted friends, hankering after Thee and Thee alone. Wise men praise Thee with the Vedic hymns. ll1ll

౭౨౦. ఋషి-మేధాతిథి ప్రియమేధౌ। దేవతా-ఇన్ద్రః ।

ఛన్దః-గాయత్రీ। స్వరః-షడ్జః. అథ పునరప్యాచార్యం ప్రాహ.

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨౩ ౨౩ ౧౨
౭౨౦. న ఘేమన్యదా పపన వజ్రిన్నపసో నవిష్టౌ ।

౨ఉ ౩ ౧ ౨
త వేదు స్తోమైశ్చికేత ॥౨॥

౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧౨ర ౩౧౨ ౧౨ర
ప. వి:- న । ఘ । ఈమ్ । అన్యత్ । అన్-యత్ । ఆ । పపన । వజ్రిన్ । అపసః । నవిష్టౌ ।
౧౨ర ౩ ౧౨ర ౩
తవ -ఇత్ । ఉ । స్తోమైః । చికేత ॥౨॥

పదార్థః- హే **వజ్రిన్** వజ్రధర, కఠోరనియన్త్రణరూపేణ వజ్రేణ శిష్యాన్ సంస్కర్తః గురో! **అపసః** విద్యాధ్యయనకర్మణః **నవిష్టౌ** నూతనసత్రారమ్భే. [నవా చాసౌ ఇష్టిః నవిష్టిః. నవేష్టిః ఇతి ప్రాప్తే 'ఏమన్నాదిషు ఛన్దసి పరరూపం వాచ్యమ్' అ.. ౬ । ౧ । ౭౦ వా.. ఇతి పరరూపమ్.] **అన్యత్** అన్యం కంచిత్ **న ఘ ఈమ్** న ఖలు **ఆ పపన** స్తౌమి. [ఆఙ్పూర్వాత్ పణ వ్యవహారే స్తుతౌ చ ఇతి ధాతోర్లడర్థే లిటి ఉత్తమైకవచనే రూపమ్.] **తవ ఇత్ ఉ** త్వైవ **స్తోమైః** సూక్తైః **చికేత** జ్ఞానవాన్ భవామి ॥ ౨ ॥

భావార్థః- శిష్యైరేకస్యై విద్యాయై యథాసమ్భవం తద్విద్యానిష్ణాత ఏక ఏవ గురుః స్వీకరణీయః, అనేకేషాం వరణే తేషాం పారస్పరికవిప్రతిపత్తిభిర్నానాసన్దేహోదయ ప్రసఙ్గాత్ ॥ ౨ ॥

౭౨౦. ఈ మంత్రములో పునః ఆచార్యులకు చెప్పబడుచున్నది.

పదార్థము :- (వజ్రిన్) కఠోర నియంత్రణరూప వజ్రముచే శిష్యులను సంస్కరించునట్టి ఓ గురువర్యా! (అపసః) విద్యాధ్యయనరూపకర్మయొక్క (నవిష్టౌ) నవీనయజ్ఞారంభములో (అన్యత్) ఇతరులెవ్వరును (ఆ పపన) స్తుతియొసర్చుట (న ఘ ఈమ్) లేదు. (తవ ఇత్ ఉ) నిన్ను మాత్రమే (స్తోమైః) స్తుతులచే (చికేత) జ్ఞానినగుదును.॥౨॥

భావార్థము :- శిష్యులు విద్యను పొందుటకు సాధ్యమైనంతవరకు ఆ విద్యయందు నిష్ణాతులైన ఒకేగురువును ఎన్నుకొనవలెను. అనేకుల నెంచుకొనుటవల్ల వారి పరస్పర అభిప్రాయభేదముల కారణమున నానా సందేహములుత్పన్నమగుచుండును.॥౨॥

720. Nought else, O Upholder of the thunder -bolt of justice, do I ever praise in the beginning of any action; I know only Thee and acknowledge Thee in my praises and get Thy knowledge through them. II2II

౭౨౧. ఋషిః-మేధాతిథి ప్రియమేధౌ। దేవతా-ఇన్ద్రః ।

ఛన్దః-గాయత్రీ। స్వరః-షడ్జః.

అథ పునరపి గురుశిష్యవిషయమాహ.

౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర
౭౨౧. ఇచ్ఛన్తి దేవాః సున్వన్తం న స్వప్నాయ స్పృహయన్తి ।

౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
యన్తి ప్రమాదమతన్ద్రాః ॥ ౩ ॥

౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨
ప. విః - ఇచ్ఛన్తి । దేవాః । సున్వన్తమ్ । న । స్వప్నాయ । స్పృహయన్తి । యన్తి । ప్రమాదమ్ ।
౩ ౧ ౨ర ౧౨ర ౩
ప్ర-మాదమ్ । అతన్ద్రాః । అ-తన్ద్రాః ॥ ౩ ॥

పదార్థః- దేవాః విద్వాంసో గురవః **సున్వన్తమ్** పురుషార్థరూపసోమనిష్పాదినమ్ ఏవ విద్యార్థినమ్ **ఇచ్ఛన్తి** శిష్యత్వేన వాఞ్ఛన్తి, తే **స్వప్నాయ** నిద్రాలవే శిష్యాయ **న స్పృహయన్తి** న రుచిం కుర్వన్తి. **ప్రమాదమ్** యో విద్యాధ్యయనేన ప్రకర్షతో మాద్యతి స ప్రమాదః తమ్ **అతన్ద్రాః** అనలసాః సన్తః **యన్తి.** ప్రాప్నువన్తి ॥ 3 ॥

భావార్థః- లౌకికవిద్యాయా బ్రహ్మవిద్యాయాశ్చాపి ప్రాప్తిః పురుషార్థాదేవ జాయతే. పురుషార్థిన ఏవేతరేఽపి జనాః సాహాయ్యం కుర్వన్తి న నిష్కర్మణ్యస్య ॥ 3 ॥

౭౨౧. ఈ మంత్రములో మరల గురుశిష్యుల విషయమే వర్ణించబడినది.

పదార్థము :- (దేవాః) విద్వాంసులగు గురువులు (సున్వన్తమ్) పురుషార్థరూప సోమయాగమొనర్చునట్టి విద్యార్థులను మాత్రమే (ఇచ్ఛన్తి) శిష్యరూపములో స్వీకరించవలెను. వారు (స్వప్నాయ) నిద్రపోతు [బద్ధకస్తు] లగు విద్యార్థులను (నస్పృహయన్తి) స్వీకరించవలదు. (ప్రమాదమ్) ఎవడు విద్యాధ్యయనముచే సంతుష్టియగుచుండువాడో వాడు మాత్రమే (అతన్ద్రాః) సోమరితనమును వదలినవాడుగ (యన్తి) యైపోగలడు. ॥3॥

భావార్థము :- లౌకికవిద్య మరియు బ్రహ్మవిద్యయును పురుషార్థముచేతనే ప్రాప్తించగలదు. ఇతరులు పురుషార్థులకుమాత్రమే సహకరించుచుందురు. కాని కర్మహీనునకు మాత్రము సహకరించరు. ॥3॥

721. Enlightened persons of truthful sinless nature. desire him who performs Yajnas and other noble deeds. They desire not a sleepy idle person. They punish sloth uniwearieddly and being free from sloth, attain Joy. II3II

౭౨౨. ఋషిః- శ్రుతకక్షః । దేవతా- ఇన్ద్రః । ఛన్దః- గాయత్రీ। స్వరః- షడ్జః.

తత్ర ప్రథమా ఋక్ పూర్వార్చికే ౧౫౮ క్రమాఙ్కే

పరమాత్మార్చనవిషయే వ్యాఖ్యాతా. అత్ర గురవో బ్రువన్తి.

౧౨ 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ర 3 ౧౨
౭౨౨. ఇన్ద్రాయ మద్వనే సుతం పరి ష్టోభన్తు నో గిరః ।

3౧ ౨ 3 ౧౨
అర్కమర్చన్తు కారవః ॥ ౧ ॥

౧౨ర ౧౨ర 3 ౨ ౧౨ర 3 ౧౨ర 3౨ 3
ప. విః- ఇన్ద్రాయ । మద్వనే । సుతమ్ । పరి -స్తోభన్తు । నః । గిరః । అర్కమ్ । అర్చన్తు ।
౧౨
కారవః ॥ ౧ ॥

పదార్థః- **మద్వనే** బ్రహ్మవిద్యాయామానన్దమనుభవతే. [యో విద్యయా మాద్యతి స మద్వా. మదీ హర్షే క్వనిప్.] **ఇన్ద్రాయ** శిష్యాణామ్ అన్తరాత్మనే **నః** అస్మాకమ్ **గిరః** వాచః **సుతమ్** అభిషుతం జ్ఞానమ్ **పరిష్టోభన్తు** పరిధారయన్తు. [స్తుభు స్తమ్భే, భ్వాదిః.] యేన **కారవః** స్తుతికర్తారః సన్తస్తే **అర్క్యమ్** అర్చనీయం పరమాత్మదేవమ్ **అర్చన్తు** పూజయన్తు ॥ ౧ ॥

భావార్థః-గురుభ్యో లౌకికం జ్ఞానం బ్రహ్మజ్ఞానం చ ప్రాప్య శిష్యా గురూపదిష్టమార్గేణ పరమాత్మానం ధ్యాయన్తస్తం సాక్షాత్కుర్వన్తు ॥ ౧ ॥

౭౨౨. ఈ మొదటి ఋచయొక్క వ్యాఖ్య పూర్వార్చికయందలి ౧౫౮వ మంత్రముపై పరమాత్మ ఉపాసన విషయములో చేయబడినది. ఇచ్చట గురుజనుల విషయములో చెప్పబడినది.

పదార్థము :- (మద్వనే) బ్రహ్మవిద్యయందు ఆనందముననుభవించువారు (ఇన్ద్రాయ) శిష్యుల ఆత్మకొరకు (నః గిరః) మా వాణులు (సుతమ్) జల్లించిన జ్ఞానమును (పరిష్టోభన్తు) ధారణమొనర్చజేయవలెను. బోధించవలెను దానివల్ల (కారవః) వారు స్తుతికర్తలగుచు (అర్క్యమ్) పూజనీయ పరమేశ్వరుని (అర్చన్తు) పూజించుచుందురు.॥౧॥

భావార్థము :- శిష్యులు గురువులచే లౌకిక మరియు బ్రహ్మజ్ఞానములను పొంది గురువులద్వార ఉపదేశించబడిన మార్గమున పరమాత్మ ధ్యానమొనర్చుచు ఆయన సాక్షాత్కారమొనర్చవలసి యుండును.॥౧॥

722. May our speech praise the glory of the Lord, Who is Giver of happiness. Let devotees praise the Lord Who must be worshipped by all. II1II

౭౨౩. ఋషిః- శ్రుతకక్షః । దేవతా-ఇన్ద్రః । ఛన్దః-గాయత్రీ। స్వరః-షడ్జః.

అథ గురుణానుశిష్టాః శిష్యాః పరమాత్మానమాహ్వయన్తి.

 ౨ ౩ ౨ ౩ ౨౩ ౨ ౩ ౧౨ ౩౨ ౩ ౧౨
౭౨౩. యస్మిన్విశ్వా అధి శ్రియో రణన్తి సప్త సంసదః ।

౧ ౨ ౩ ౧ ౨
ఇన్ద్రం సుతే హవామహే ॥ ౨ ॥

౧ ౨ర ౧౨ర ౧౨ర ౧౨ర ౧౨ర ౩౨ ౩ ౧౨ ౩ ౧౨ర
ప.వి:- యస్మిన్ । విశ్వాః । అధి । శ్రియః । రణన్తి । సప్త । సంసదః । సమ్-సదః ।
౧౨ర ౩ ౨ ౩
ఇన్ద్రమ్ । సుతే । హవామహే ॥ ౨ ॥

పదార్థః- యస్మిన్ అధి యమ్ అధిష్ఠాయ **విశ్వాః** శ్రియః సర్వాః శోభాః విద్యన్తే, యం చ **సప్త సంసదః** సప్తఋత్విజః, సప్తదిశః, సప్తవిధాః సూర్యరశ్మయః, సప్త ఛన్దాంసి, సప్త మనోబుద్ధిసహితాని జ్ఞానేన్ద్రియాణి, సప్త ఆకాశస్థాః ఋషయః రణన్తి స్తువన్తి. [రణ శబ్దార్థః భ్వాదిః.] తమ్ **ఇన్ద్రమ్** జగదీశ్వరమ్ **సుతే** ఉపాసనాయజ్ఞే జీవన యజ్ఞే వా వయమ్ **హవామహే** ఆహ్వయామః.

సప్త ఋత్విజస్తావద్ ఋగ్వేదే ౨।౧।౨ ఇత్యత్ర ఏవం పరిగణితాః - హోతా, పోతా, నేష్టా, అగ్నీత్, ప్రశాస్తా, అధ్వర్యుః, బ్రహ్మా ఇతి. యద్వా, త్రయః ఉద్గాతారః, హోతా, మైత్రావరుణః, బ్రాహ్మణాచ్ఛంసీ, అచ్ఛావాకశ్చ ఇత్యేతే సోమయాగీయాః సప్త ఋత్విజః; సప్త దిశస్తావత్ ప్రాచీ, ప్రతీచీ, దక్షిణా, ఉదీచీ, ధ్రువా, ఊర్ధ్వా, కేన్ద్రగతా చ; ఆకాశస్థాః సప్త ఋషయశ్చ మరీచిః, వసిష్ఠః, అంగిరాః, అత్రిః, పులస్త్యః, పులహః, క్రతురితి.

ఋగ్వేదే సప్తసంఖ్యకాని వస్తూని ఏవముదీరితాని- ''సప్త దిశో నానాసూర్యాః సప్త హోతార ఋత్విజః. దేవా ఆదిత్యా యే సప్త తేభిః సోమాభి రక్షన ఇన్ద్రాయేన్ద్రో పరి స్రవ.'' ఋ. ౯।౧౧౪।3 ఇతి.

యజుర్వేదే ౨౯।౧ ఇత్యత్ర సప్త సంసదః ఏవముక్తాః - అగ్నిః, వాయుః, అన్తరిక్షమ్, ఆదిత్యః, ద్యౌః, ఆపః, వరుణశ్చేతి. 'అష్టమీ చ భూతసాధనీ' ఇతి ॥ ౨ ॥

భావార్థః- బ్రహ్మాణ్డస్థాః సర్వేఽపి దిగ్విదిగాదయః పదార్థాః, శరీరస్థాః సర్వేఽపి మనోబుద్ధ్యాదయః, యజ్ఞస్థాః సర్వేఽపి ఋత్విజశ్చ జగదీశ్వరస్యైవ మహిమానం గాయన్తి ॥ ౨ ॥

౭౨౩. ఈ మంత్రములో గురువుచే ఉపదేశించబడిన శిష్యులు పరమాత్మ నాహ్వానించుచున్నారు.

పదార్థము :-(యస్మిన్ అధి) ఎవరి అధికారములో (విశ్వాః శ్రియః) సకలశుభములు విద్యమానమైయున్నవియో మరియు ఎవరికి, అనగా దేనికి (సప్త సంసదః) ఏడుగురు ఋత్విజులు, ఏడుదిశలు ఏడు విధములగు సూర్యకిరణములు, ఏడుఛందములు మరియు ఏడు మనస్సుబుద్ధి సహితముగ జ్ఞానేంద్రియములు మరియు ఏడుగురు ఆకాశస్థ ఋషులు (రణన్తి) స్తుతించుచున్నారు. అట్టి (ఇన్ద్రమ్) జగదీశ్వరుని (సుతే) ఉపాసనాయజ్ఞముతో, లేక జీవనయజ్ఞములో మేము (హవామహే) పిలుచుచున్నాము.।౨॥

ఏడుగురు ఋత్విజులు ఋగ్వేదము౨-౧-౨లో ఈ విధముగ పరిగణించబడినది. హోత, పోత, నేష్ట, అగ్నీత్, ప్రశస్తా, అధ్వర్యు మరియు బ్రహ్మ సోమయాగమునకు ఏడుగురు ఋత్విజులుందురు. ముగ్గురు ఉద్గాతలు, ఒకహోత, ఒక మైత్రావరుణ, ఒక బ్రాహ్మణాచ్ఛంసీ మరియు ఒక అచ్ఛావాక్.

ఏడుదిశలు :- తూర్పు, పడమర, దక్షిణము, ఉత్తరము, ధ్రువ (క్రింది), ఊర్ధ్వా మరియు కేంద్రము. ఆకాశమునందు స్థిరమైయున్న సప్తర్షులపేర్లు :- మరీచి, వసిష్ఠ, అఙ్గిరస, అత్రి, పులస్త్య, పులహా మరియు క్రతువు.

ఋగ్వేదము౯-౧౧౪-౩లో ఏడేడు వస్తువులను లెక్కించుచు ఇట్లు చెప్పబడినది. ఏడుదిశలు, ఏడుగురు ఋత్విజులు. ఏడుగురు ఆదిత్యులు, అనగా కిరణములని చెప్పబడినది.

యజుర్వేదము ౨౬-౧లో ఏడుగురు సంసదులని చెప్పబడినది. అగ్ని, వాయువు, అంతరిక్షము, ఆదిత్యుడు, ద్యౌ, ఆపః మరియు వరుణుడు. ఎనిమిదవదగు భూతసాధనియగు పృథివియని చెప్పబడినది. ॥౨॥

భావార్థము :- బ్రహ్మాండమునందు స్థిరమైయున్న సకలదిశలు, విదిశలు మున్నగు పదార్థములు శరీరమునందు స్థిరమైయున్న మనస్సు, బుద్ధి మున్నగునవి మరియు యజ్ఞమునందు స్థితమైయున్న ఋత్విజులెల్లరును జగదీశ్వరుని మహిమనే గానమొనర్చునట్లు ప్రసిద్ధమగుచున్నవి. ॥౨॥

723. We invoke God in this Yajna (non - violent sacrifice) in Whom all glory especially resides and Who is praised by all the congregation of devotees. II2II

౭౨౪. ఋషిః- శ్రుతకక్షః । దేవతా- ఇన్ద్రః । ఛన్దః-గాయత్రీ। స్వరః- షడ్జః.

అథోపాసనాయజ్ఞవిషయమాహ.

౧౨ ౩ ౧౨ ౩౧ ౨ ౩ ౧౨
౭౨౪. త్రికద్రుకేషు చేతనం దేవాసో యజ్ఞమత్నత ।
౧ ౨ర ౩ ౧౨
తమిద్వర్ధన్తు నో గిరః ॥ 3 ॥

౧౨ర ౩ ౧౨ర ౩౧౨ ౩ ౨ ౩ ౨
ప. విః – త్రికద్రుకేషు । త్రి–కద్రుకేషు । చేతనమ్ । దేవాసః । యజ్ఞమ్ । అత్నత । తమ్ ।
౩ ౧౨ర
ఇత్ । వర్ధన్తు । నః । గిరః ॥ 3 ॥

పదార్థః- **దేవాసః** విద్వాంసో జనాః **త్రికద్రుకేషు** త్రీణి కద్రుకాణి కేన్ద్రకీలకాని ఆత్మమనోబుద్ధ్యాఖ్యాని యేషు తేషు వ్యవహారేషు **చేతనమ్** చేతయితారమ్ **యజ్ఞమ్** ఉపాసనాయజ్ఞమ్ **అత్నత** విస్తారయన్తి. **తమ్ ఇత్** తమేవ ఉపాసనాయజ్ఞమ్ **నః** అస్మాకమ్ **గిరః** స్తుతివాచః **వర్ధన్తు** వర్ధయన్తు ॥ 3 ॥

భావార్థః- పరమేశ్వరోపాసనయా మనుష్యస్యాత్మని చేతనాప్రవాహో జాగరూకతా కర్తవ్యనిష్ఠా శూరతా కర్మణ్యతా విజేతృతా పరోపకారితేత్యాదయో గుణాః స్వత ఏవ సమాయాన్తి. ॥3॥

అస్మిన్ ఖణ్డే జీవాత్మపరమాత్మ గురుశిష్యవిషయవర్ణనాదేత త్ఖణ్డస్య పూర్వఖణ్డేన సంగతిర్వేద్యా.

ఇతి ద్వితీయాధ్యాయే ప్రథమః ఖణ్డః

౭౨౪. ఈ మంత్రములో ఉపాసనాయజ్ఞవిషయము గలదు.

పదార్థము :-(దేవాసః) విద్వాంసులు (త్రికద్రుకేషు) దీనియందు ఆత్మ, మనస్సు మరియు బుద్ధి యను మూడు మూలకేంద్రములుండును. అవి వ్యవహారములందు (చేతనమ్) చేతనప్రదానమొనర్చునట్టి (యజ్ఞమ్) ఉపాసనాయజ్ఞమును (అత్నత) వ్యాప్తమొనర్చును (తమ్, ఇత్) అట్టి ఉపాసనా యజ్ఞమును (నః) మా (గిరః) స్తుతివాణులు (వర్ధన్తు) వృద్ధిపరచును. ॥3॥

భావార్థము :-పరమేశ్వరుని ఉపాసనచే మనుష్యుల ఆత్మలో చేతనత్వముయొక్క ప్రవాహము, జాగరూకత, కర్తవ్యనిష్ఠ, శూరత్వము, కర్మణ్యత, విజయశీలత్వము, పరోపకారత్వము మున్నగు గుణములు స్వయముగనే వచ్చిచేరును. ॥3॥

ఈ ఖండములో జీవాత్మ, పరమాత్మ మరియు గురుశిష్యులవర్ణన యుండుటచే ఈ ఖండమునకు పూర్వఖండముతో సంబంధము గలదని ఎరుగవలెను.

రెండవఅధ్యాయములో మొదటిఖణ్డము సమాప్తము

724. The enlightened persons of truthful and sinless nature perform Yajnas which give knowledge to the readers of the Vedas or to the people of these worlds. May our voices also extol God alone. II3II

౭౨౫. ఋషిః-ఇరిమ్బిఠిః । దేవతా-ఇన్ద్రః । ఛన్దః-గాయత్రీ । స్వరః-షడ్జః.

తత్ర ప్రథమా ఋక్ పూర్వార్చికే ౧౨౫ క్రమాఙ్కే భక్తిరసవిషయే వ్యాఖ్యాతా. అత్ర జ్ఞానరసవిషయః ప్రస్తూయతే.

3 ౧ ౨ 3 ౨ 3 ౧౨ 3 ౧౨ 3౧౨
౭౨౫. అయంత ఇన్ద్ర సోమో నిపూతో అధి బర్హిషి।

౧౨ 3 ౨ఉ 3 ౧౨
ఏహీమస్య ద్రవా పిబ ॥ ౧ ॥

3 ౨ 3 ౧౨ర ౧౨ర 3 ౧౨ర 3౧౨ 3
ప. వి: – అయమ్ । తే । ఇన్ద్ర । సోమః । నిపూతః । ని–పూతః । అధి । బర్హిషి । ఆ ఇహి

౨ ౧౨ర ౧౨ర
ఈమ్ । అస్య । ద్రవ । పిబ ॥ ౧ ॥

పదార్థః- ఆచార్యో బ్రూతే - హే **ఇన్ద్ర** శిష్యస్య అన్తరాత్మన్! **అయమ్** ఏషః **సోమః** అధ్యాత్మవిద్యారసః **తే** తుభ్యమ్ **బర్హిషి అధి** విద్యాయజ్ఞే **నిపూతః** నితరాం పవిత్రీకృతో**ఽ**స్తి. **ఏహి** ఆగచ్ఛ, **ఈమ్** ఏనం ప్రతి **ద్రవా** త్వరస్వ, **అస్య** ఏతస్య అధ్యాత్మవిద్యారసస్య **పిబ** ఆస్వాదనం కురు ॥ ౧ ॥

భావార్థః- యస్య ఆత్మాఽధ్యాత్మవిద్యాగ్రహణాయ ప్రకామముత్కణ్ఠితః స ఏవ గురోః సకాశాద్ బ్రహ్మజ్ఞానమధిగన్తుర్మహతి ॥ ౧ ॥

౭౨౫. ఈ మొదటిమంత్రము పూర్వార్చికలో ౧౫౯ వరసలో భక్తిరసము విషయములో వ్యాఖ్యానొనర్చబడినది. ఇచ్చట జ్ఞానరసము విషయము వర్ణించబడుచున్నది.

పదార్థము :- ఆచార్యుడనుచున్నాడు. (ఇన్ద్ర) ఓ శిష్యుల అంతరాత్మా! (అయమ్) ఈ (సోమః) అధ్యాత్మ విద్యయొక్క రసము (తే) నీకొరకు (బర్హిషి అధి) విద్యాయజ్ఞములో (నిపూతః) అత్యధిక పవిత్రరూపములో చేరియున్నది. (ఏహి) రమ్ము (ఈమ్) దీనియెడ (ద్రవ) పైన పడుము (అస్య) ఈ అధ్యాత్మ వైద్యునిరసమును (పిబ) త్రాగుము. ॥౧॥

భావార్థము :-ఎవని ఆత్మ అధ్యాత్మవిషయమును గ్రహించుటకొరకు అత్యధిక ఉత్సాహికతగలిగియున్నదియో వారు మాత్రమే గురువువద్దినుండి బ్రహ్మజ్ఞానమును పొందగలుగుదురు. ॥౧॥

725. Here is Thy knowledge combined with pure devotion prepared in the region of my heart. Come hither quickly O Lord and accept it, or here is my life O Lord offered to Thee in the form of a sacrifice. II1II

౭౨౬. ఋషిః- ఇరిమ్బిఠిః । దేవతా- ఇన్ద్రః । ఛన్దః-గాయత్రీ । స్వరః- షడ్జః.

గురోరధ్యాత్మవిద్యాగ్రహణానన్తరం శిష్యాః పరమేశ్వరమాహ్వయన్తి.

౧ ౨౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩ ౨
౭౨౬. శాచిగో శాచి పూజనాయం రణాయ తే సుతః।
౧౨ ౩ ౧ ౨
ఆఖండల ప్ర హూయసే ॥ ౨ ॥

౧౨ర ౧౨ర ౩ ౧౨ర ౧౨ర ౩ ౨ ౧౨ర ౩
ప. వి:– శాచిగో । శాచి –గో । శాచిపూజన । శాచి –పూజన । అయమ్ । రణాయ । తే।
౨ ౧౨ర ౩
సుతః । ఆఖణ్డల । ప్ర । హూయసే ॥ ౨ ॥

పదార్థః- హే **శాచిగో** శాచయః జ్ఞానకర్మోపదేశికాః గావః వేదవాచః యస్య తాదృశ జగదీశ్వర! హే **శాచిపూజన** శాచిభిః జ్ఞానిభిః పురుషార్థిభిశ్చ పూజ్యతే యః తాదృశ పరమాత్మన్! [శచీశబ్దస్య ప్రజ్ఞానామసు నిఘం..౩।౯ కర్మనామసు చ నిఘం ...౨।౧ పాఠాత్ శచ ధాతుః జ్ఞానకర్మార్థో బోధ్యః.] **అయమ్** ఏషః భక్తిరసః **తే** తవ **రణాయ** రమణాయ **సుతః** అస్మాభిః **ఉత్పాదితః** అస్తి. హే **ఆఖణ్డల** దుఃఖదుర్గుణదుర్వ్యసనాదీనామ్ ఆఖణ్డయితః దేవ! త్వమ్ తం భక్తిరసం ప్రతి **ప్రహూయసే** అస్మాభిః ప్రకృష్టతయా సోత్కణ్ఠమ్ ఆహూయసే ॥ ౨॥

భావార్థః- జ్ఞానపురుషార్థపూర్వకం భక్తిభావేనారాధితః పరమేశ్వర ఉపాసకానాం దుఃఖదారిద్ర్యాదికం విఖణ్డ్య తాన్ బుద్ధిసిద్ధిప్రదానేన సుఖయతి. ॥౨॥

౭౨౬. గురువుపద్దనుండి అధ్యాత్మ విద్యను పొందిన పిదప శిష్యుడు పరమేశ్వరుని పిలుచుచున్నాడు.

పదార్థము :-(శాచిగో) ఎవని వాణులు జ్ఞానకర్మలను ఉపదేశమొనర్చునవిగ నుండునో ఓ జగదీశ్వరా! (శాచిపూజన్) జ్ఞానులు, పురుషార్థులచే పూజించబడునట్టి ఓ పరమేశ్వరా! (అయమ్) ఈ భక్తిరసము (తే) నీవు (రణాయ) రాణించుటకొరకు (సుతః) మా ద్వారా ఉత్పన్నమొనర్చబడినది (ఆఖణ్డల) దుఃఖములను, దుర్గుణములు, దుర్వ్యసనములు మున్నగువానిని ఖండఖండలుగ నొనర్చునట్టి ఓ దేవా! నీవు ఈ భక్తిరసమును పానమొనర్చుటకొరకు (ప్రహూయసే) మాద్వారా ప్రేమచే పిలిచికొనబడుచున్నావు. ॥౨॥

భావార్థము :- జ్ఞానము మరియు పురుషార్థపూర్వక భక్తిభావముచే ఆరాధించబడిన పరమేశ్వరుడు ఉపాసకుల దుఃఖములు, దరిద్రము మున్నగు వానిని ఖండనమొనర్చి వారికి బుద్ధి (సమృద్ధి) సిద్ధులను ప్రదానమొనర్చి సుఖవంతులనుగ నొనర్చును. ॥౨॥

726. O God Adorable on account of Thy powers! This Spiritual juice of devotion combined with knowledge is offered to Thee for Thy Delight. O Destroyer of ignorance! Thou art especially invoked by us. [God is delighted to see the noble and virtuous life led by His devotees, as father is delighted to see the noble life of his children.] II2II

౭౨౭. ఋషిః- ఇరిమ్బిఠిః । దేవతా- ఇన్ద్రః । ఛన్దః-గాయత్రీ । స్వరః- షడ్జః.

అథ పునస్తమేవ విషయమాహ.

౭౨౭. యస్తే శృఙ్గవృషో ణపాత్ ప్రణపాత్ కుణ్డపాయ్యః ।
న్యస్మిన్ దధ్ర ఆ మనః ॥ 3 ॥

ప. విః- యః । తే । శృఙ్గవృషః । శృఙ్గ-వృషః । నపాత్ । ప్రణపాత్ । ప్ర-నపాత్ । కుణ్డపాయ్యః కుణ్డ-పాయ్యః। ని । అస్మిన్ । దధ్రే । ఆ । మనః ॥ 3 ॥

పదార్థః- హే **శృంగవృషః నపాత్** శృంగైః రశ్మిభిః వర్షతీతి శృంగవృట్ సూర్యః తస్య న పాతయితః నిరాలమ్బమేవ గగనే స్థాపయితః జగదీశ్వర! **యః తే** యః తవ **ప్ర నపాత్** ప్రకర్షేణ న పాతయితా, ప్రత్యుత రక్షకః, **కుణ్డపాయ్యః** సముద్రరూపాణి కుణ్డాని పీయన్తే యస్మిన్ తాదృశః వృష్టిరూపో యజ్ఞః, అస్తి. [క్రతౌ కుణ్డపాయ్యసంచాయ్యౌ' అ. ३।౧।౧३౦ ఇత్యనేన క్రత్వర్థే నిపాత్యతే.] **అస్మిన్** ఏతస్మిన్ ఉపాసకాః **మనః** స్వీయచిత్తమ్ **ఆ నిదధ్రే** ఆ నిదధిరే, నిహితం కుర్వన్తి. [ఇరయోరే'. అ. ౬।४।౭౬ ఇతి ఇరే ఇత్యస్య రే భావ.] ॥ 3 ॥

భావార్థః- యథా సూర్యః సముద్రకుణ్డాని పీత్వా మేఘాన్ నిర్మాయ వృష్టిం కరోతి తథైవ జనైరపి ధనాన్యర్జయిత్వా యోగసిద్ధీశ్చ ప్రాప్య సత్పాత్రేషు తద్వృష్టిర్విధేయా ॥ 3 ॥

౭౨౭. ఈ మంత్రములో మరల అదేవిషయము వర్ణించబడినది.

పదార్థము :- (శృఙ్గవృషః నపాత్) రశ్మలచే వర్షింపజేయు సూర్యుని ఎట్టి ఆధారములేకుండనే ఆకాశములో స్థిరపరిచినట్టి ఓ జగదీశ్వరా! (యః తే) నీయొక్క ఏ (ప్రనపాత్) ప్రసిద్ధరూపములో రక్షకము (కుణ్డపాయ్యః) సూర్యునిద్వార త్రాగబడు ఏ ముద్రరూపకుండముగలదో అట్టి ఏ వృష్టి రూపయజ్ఞముగలదో (అస్మిన్) దానియందు ఉపాసకులు (మనః) తమ మనస్సులను (ఆ నిదధ్రే) స్థిరపరచికొందురు.॥3॥

భావార్థము :- సూర్యుడెటుల సముద్రరూప కుండములజలములను త్రాగి మేఘములనుగ నొనర్చి వర్షింపజేయునో, అటులనే మనుష్యులు న్యాయముగ ధనమును సంపాదించి మరియు యోగ సిద్ధులను సాధించుకొని వానిని సత్పాత్రులపై వర్షింపజేయవలెను.॥3॥

727. O Soul ! The mind of wise men always rests in God who burns all sins and showers peace and bliss, Who does not allow thee to swerve an inch from the path of thy duty and Who is to be worshipped by all, being the Preserver of Divine juice of Delight. II3II

౭౨౮. ఋషిః- కుసీదీ కాణ్వః । దేవతా- ఇన్ద్రః । ఛన్దః-గాయత్రీ । స్వరః-షడ్జః.

తత్ర ప్రథమా ఋక్ పూర్వార్చికే ౧౬౭ క్రమాఙ్కే

పరమేశ్వర విషయే రాజ విషయేచ వ్యాఖ్యాతా.

అత్రాచార్యః సంబోధ్యతే.

౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౧ ౨ర
౭౨౮. ఆ తూ న ఇన్ద్ర క్షుమన్తం చిత్రం గ్రాభం సంగృభాయ ।
౩ ౧ ౧౨ర
మ హా హస్తీ దక్షిణేన ॥ ౧ ॥

౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨
ప. విః – ఆ । తు । నః । ఇన్ద్ర । క్షుమన్తమ్ । చిత్రమ్ । గ్రాభమ్ । సమ్గృభాయ । మహాహస్తీ
౩ ౨ ౧౨ర
మహా । హస్తీ । దక్షిణేన ॥ ౧ ॥

పదార్థః- హే **ఇన్ద్ర** విద్యైశ్వర్యసమ్పన్న గురువర! త్వమ్ **తు** సద్యః ఏవ **దక్షిణేన** దాక్షిణ్యేన **నః** అస్మాసు **క్షుమన్తమ్** శబ్దశాస్త్రవన్తమ్. [టుక్షు శబ్దే ఇత్యనేన క్షు శబ్దనిష్పత్తిః.] **చిత్రమ్** అద్భుతమ్, దివ్యమ్ **గ్రాభమ్** బ్రహ్మవిద్యారూపం ధనమ్ **సం గృభాయ** సంగృహాణ. కథమివ? యథా **మహాహస్తీ** మహాహస్తః కశ్చిత్ పురుషః **దక్షిణేన** వామేతరేణ కరేణ **గ్రాభమ్** గ్రహీతుం యోగ్యం ధనమ్ సంగృహ్ణాతి తద్వత్ ॥ ౧ ॥

అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః ॥ ౧ ॥

భావార్థః- గురూణాం సకాశాచ్ఛిష్యైః సమస్తా లౌకికవిద్యా బ్రహ్మవిద్యాశ్చ యత్నేన సంచేతవ్యాః, గురుభిశ్చ ప్రేమ్ణా యత్నేన దాతవ్యాః ॥ ౧ ॥

౭౨౮. పూర్వార్చికయందలి ౧౬౭వ మంత్రముపై పరమేశ్వరుని విషయములో వ్యాఖ్యానొనర్చబడినది. ఇచ్చట ఆచార్యులను సంబోధించబడుచున్నది.

పదార్థము :- (ఇన్ద్ర) విద్య ఐశ్వర్యములతో గూడియున్న ఓ గురువర్యా! నీవు (తు) శీఘ్రముగనే (దక్షిణేన) ఉదారత్వముతో (నః) మాయందు (క్షుమన్తమ్) శబ్దశాస్త్రములజ్ఞానముతో గూడ (చిత్రమ్) అద్భుతమగు దివ్య (గ్రాభమ్) బ్రహ్మవిద్యరూప ధనమును (సం గృభాయ) సంగ్రహపరచుము. ఎటుల (మహాహస్తీ) విశాలమగు హస్తములుగల ఏ దాతయైన (దక్షిణేన) కుడిచేతిలో (గ్రాభమ్) సంగ్రహించునో అటుల. ॥౧॥

ఇచ్చట వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారము గలదు. ॥౧॥

భావార్థము :- శిష్యులు గురువుల వద్దినుండి సకల లౌకిక విద్యలు మరియు బ్రహ్మవిద్యలను ప్రయత్నపూర్వకముగ సంచయమొనర్చుకొనవలెను. మరియు గురువులు ప్రేమపూర్వకముగ, ప్రయత్నపూర్వకముగ తమ విద్యలను శిష్యుల కీయవలెను. ॥౧॥

728. O mighty king, as one with mighty arms, gather for us with thy right hand, wonderful and most acceptable wealth and nutritious food. [It also applicable to God taking Right Hand, allegorically for help and strength] ॥1॥

౭౨౯. ఋషిః- కుసీదీ కాణ్వః । దేవతా- ఇన్ద్రః । ఛన్దః-గాయత్రీ । స్వరః- షడ్జః.

అథాచార్యాద్ గృహీతబ్రహ్మవిద్యాః శిష్యాః బ్రహ్మణః స్వరూపమాహుః.

౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౭౨౯. విద్మా హి త్వా తువికూర్మిం తువిదేష్ణం తువీమఘమ్ ।
౩ ౧ ౨ర
తువిమాత్రమవోభిః ॥ ౨ ॥

౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩
ప. వి:- విద్మ । హి । త్వా । తువికూర్మిమ్ । తువి- కూర్మిమ్ । తువిదేష్ణమ్ । తువి- దేష్ణమ్ ।
౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర
తువీమఘమ్ । తువి- మఘమ్ । తువిమాత్రమ్ । తువి- మాత్రమ్ । అవోభిః ॥౨॥

పదార్థః- హే ఇన్ద్ర సర్వాన్తర్యామిన్ పరబ్రహ్మ! వయమ్ **హి** నిశ్చయేన **త్వా** త్వామ్ **తువికూర్మిమ్** బహూనాం సర్జనధారణ పాలనాదికర్మణాం కర్తారమ్. [తువి ఇతి బహునామ. నిఘం ...౩ ।౧. కూర్మిః ఇత్యత్ర కరోతే రౌణాదికో మిః ప్రత్యయః.] **తువిదేష్ణమ్** బహూనాం పదార్థానాం సుఖాదీనాం చ దాతారమ్. [దిశ అతిసర్జనే ధాతోః ఔణాదికః నః ప్రత్యయః. మూర్ధన్యాదేశశ్ఛాన్దసః.] **తువీమఘమ్** బహుధనమ్, అపి చ **అవోభిః** రక్షణైః సహ **తువిమాత్రమ్** బహూనాం సూర్యచన్ద్రతారామణ్డలాదీనామ్ పరిమాతారమ్ **విద్మ** జానీమః ॥ ౨ ॥

భావార్థః- పరమేశ్వరస్య గుణకర్మస్వభావాన్ విజ్ఞాయ తదుపకారాన్ ప్రతి కృతజ్ఞతా సర్వైర్జ్ఞాపనీయా ॥౨॥

౭౨౯. ఈ మంత్రములో ఆచార్యులనుండి బ్రహ్మవిద్యలను నేర్చిన శిష్యులు బ్రహ్మస్వరూపమును వర్ణించుచున్నారు.

పదార్థము :-సర్వాంతర్యామివగు ఓ పరబ్రహ్మ! మేము (హి) నిశ్చయపూర్వకముగా (త్వా) నిన్ను (తువికూర్మిమ్) ఉత్పత్తి, ధారణ, పాలన మున్నగు అనేక కర్మల కర్త (తువిదేష్ణమ్) అనేక పదార్థముల మరియు సుఖములు మున్నగువాని దాత (తువీమఘమ్) గొప్పధనవంతుడు (అవోభిః) రక్షణలతో గూడ (తువిమాత్రమ్) సూర్యుడు, చంద్రుడు, తారామండలము మున్నగు అనేకములను పరిమాణమొనర్చుటను (విద్మ) ఎరుగువాడైయున్నాడు. ।౨॥

భావార్థము :-పరమేశ్వరుని గుణకర్మ స్వభావములనెరిగి ఆయన ఉపకారములయెడ ఎల్లరును కృతజ్ఞతలను ప్రకటించుట ఉచితమై యుండును. ।౨॥

729. We know Thee Mighty in Thy deeds. The liberal Giver of the mighty wealth; the Most Adorable God, accompanied with an all-protective force. II2II

౭౩౦. ఋషిః-కుసీదీ కాణ్వః । దేవతా-ఇన్ద్రః । ఛన్దః-గాయత్రీ । స్వరః-షడ్జః.

అథ పరమేశ్వరస్య దానం వర్ణయతి.

౨ర ౩ ౧ ౨ర౩ ౧౨
౭౩౦. న హి త్వా శూర దేవా న మర్తాసో దిత్సన్తమ్ ।
౩ ౨ఉ ౩ ౧ ౨
భీమం న గాం వారయన్తే ॥ ౩ ॥

౨ ౩ ౨ ౧౨ర ౧౨ర ౩ ౨
ప. వి:- న । హి । త్వా । శూర । దేవాః । న । మర్తాసః । దిత్సన్తమ్ । భీమమ్ । న । గామ్ ।
౩ ౧ ౨
వారయన్తే ॥ ౩ ॥

పదార్థః- హే **శూర** దానశౌణ్డ పరమాత్మన్! **దిత్సన్తమ్** భౌతికమ్ దివ్యం చైశ్వర్యం దాతుమిచ్ఛన్తమ్ **త్వా** త్వామ్ **నహి** నైవ **దేవాః** దీప్యమానాః అగ్ని సూర్య చన్ద్ర విద్యుదాదయః, **న** నాపి చ **మర్తాసః** మనుష్యాః **వారయన్తే** నిరోద్ధుం శక్నువన్తి. కథమివ? **భీమం గాం న** భయకరం విద్యుదగ్నిమివ. యథా దుర్దాన్తం విద్యుదగ్నిం కేచిత్ వారయితుం నోత్సహన్తే తద్వదిత్యర్థః ॥ ౩ ॥

అత్రోపమాలంకారః ॥ ౩ ॥

భావార్థః- యః కృపాలుః పరమేశ్వరః సూర్యరశ్మి పత్రపుష్పఫలవాయువారి ప్రభృతీని వస్తూని సత్యన్యాయదయాదాక్షిణ్యాదీని చ నిఃశుల్కమేవ ప్రయచ్ఛతి స సర్వైః కృతజ్ఞతయా వన్దనీయః ॥ ౩ ॥

౭౩౦. ఈ మంత్రములో పరమేశ్వరుని దానమును గురించి వర్ణించబడినది.

పదార్థము :- (శూర) దానశూరుడవగు ఓ పరమేశ్వరా! (దిత్సన్తమ్) నీ వెపుడు ఎవరికైనను భౌతిక లేక దివ్య ఐశ్వర్యముల నీయదలచెదవో, అపుడు (త్వా) నిన్ను (నహి దేవాః) ప్రకాశించు అగ్ని, సూర్యుడు, చంద్రుడు, విద్యుత్తు మున్నగు ఏ జడపదార్థములుగాని మరియు (న మర్త్యాసః) మనుష్యులుగాని (వారయన్తే) నిలిపివేయజాలరు. (భీమం గాం న) ఎటుల దుర్దంతమగు విద్యుత్తురూప అగ్నిని ఎవ్వరును నిలుపజాలకుందురో అటుల. ॥౩॥

ఈ మంత్రములో ఉపమాలఙ్కారము గలదు. ॥౩॥

భావార్థము :- దయాళువగు పరమేశ్వరుడెటుల సూర్యకిరణములు, పత్రములు, పుష్పములు, ఫలములు, వాయువు, జలము మున్నగు వస్తువులను మరియు సత్యము, న్యాయము, ఉదారత మున్నగువానిని ఎట్టి మూల్యమును లేకుండనే ప్రదానమొనర్చుచుండునో వాని విషయములో ఎల్లరును ఆయనకు కృతజ్ఞతాభివందనములను సమర్పించుచుండవలెను. ॥౩॥

730. O Almighty Hero, when Thou wouldst give Thy gifts, neither enlightened truthful persons, nor ordinary men can restrain Thee like a fearful bull. II3II

౭౩౧. ఋషిః- త్రిశోకః కాణ్వః । దేవతా-ఇన్ద్రః । ఛన్దః-గాయత్రీ । స్వరః-షడ్జః.

తత్ర ప్రథమా ఋక్ పూర్వార్చికే ౧౬౧ క్రమాఙ్కే

పరమాత్మపక్షే గురుశిష్యపక్షే చ వ్యాఖ్యాతా.

అత్ర స్వాన్తరాత్మానమాహ.

౭౩౧. అభి త్వా వృషభా సుతే సుతం సృజామి పీతయే ।
తృమ్పా వ్యశ్నుహీ మదమ్ ॥ ౧ ॥

ప. విః- అభి । త్వా । వృషభ । సుతే । సుతమ్ । సృజామి । పీతయే । తృమ్ప । వి-అశ్నుహి । మదమ్ । ॥౧॥

పదార్థః- **హే వృషభ** శక్తిశాలిన్ మమాన్తరాత్మన్! **సుతే** ప్రవృత్తేఽస్మిన్ ఉపాసనాయజ్ఞే **త్వా అభి** త్వాం ప్రతి **పీతయే** పానాయ **సుతమ్** శ్రద్ధారసం **సృజామి** ఉత్పాదయామి. ఏతేన త్వమ్ **తృమ్పు** తృప్తిమ్ లభస్వ, **మదమ్** హర్షమ్ **వ్యశ్నుహి** ప్రాప్నుహి ॥ ౧ ॥

భావార్థః- **సర్వైః స్వాన్తరాత్మానముద్‌బోధ్య తస్మిన్ శ్రద్ధారసః సంచారణీయః ॥ ౧ ॥**

౭౩౧. పూర్వార్చికలోని ౧౬౧వ మంత్రముపై పరమాత్మ మరియు గురుశిష్యుల విషయములో వర్ణించబడినది. ఈ మొదటి మంత్రములో మన అంతరాత్మను సంబోధించబడుచున్నది.

పదార్థము :-(వృషభ) శక్తిశాలివగు ఓ నా అంతరాత్మా! (సుతే) ఈ ఉపాసనాయజ్ఞము ప్రారంభమగుటతో (త్వా అభి) నీవు (పీతయే) పానమొనర్చుటకు (సుతమ్) శ్రద్ధారసము (సృజామి) ఉత్పన్నమొనర్చుచున్నాను. దీనిచే నీవు (తృమ్పు) తృప్తినొందుము (మదమ్) హర్షమును (వ్యశ్నుహి) పొందుము. ॥౧॥

భావార్థము :-మనుష్యులెల్లరును తమ అంతరాత్మలను ఉద్బోధనమొనర్చి దానియందు శ్రద్ధారసమును సంచారమొనర్చవలెను. ॥౧॥

731. O fulfiller of our noble desires! the Soma (devotion combined with knowledge) being shed, I pour the juice of the nectar of devotion, for thee to drink, Satisfy thyself and enjoy great delight.

[This is the description of a Yogic state named as 'Dharma meghasamadhi' in Yogic literature, Yoga Darshan. 4.29] II1II

౭౩౨. ఋషిః- త్రిశోకః కాణ్వః । దేవతా-ఇన్ద్రః । ఛన్దః-గాయత్రీ । స్వరః-షడ్జః.

అథ పునరపి స్వాన్తరాత్మానముద్‌బోధయతి.

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౭౩౨. మాత్వా మూరా అవిష్యవో మోపహస్వాన ఆ దభన్।

౧ ౨ ౩ ౧ ౨
మా కీం బ్రహ్మద్విషం వనః ॥ ౨ ॥

౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర
ప. వి:– మా। త్వా। మూరాః। అవిష్యవః। మా। ఉపహస్వానః। ఉప–హస్వానః। ఆ।
౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర ౩
దభన్। మా। కీమ్। బ్రహ్మద్విషమ్। బ్రహ్మ ద్విషమ్। వనః ॥ ౨ ॥

పదార్థః- హే మదీయ అన్తరాత్మన్! **మా** నైవ **మూరాః** మూఢాః **అవిష్యవః** భక్షకాః, జిఘాంసవః ఇత్యర్థః. [అవిష్యతి అత్తికర్మా. నిఘం. ౨।౮] **మా** నైవ చ **ఉపహస్వానః** ఉపహాసపరాయణాః జనాః **త్వా** త్వామ్ **ఆ దభన్** హింసన్తు. [దభ్నోతిర్వధకర్మా. నిఘం. ౨।౧౯.] **మా కీమ్** నైవ చ, త్వమ్ **బ్రహ్మద్విషమ్** బ్రహ్మద్వేష్టారం జనమ్ **వనః** సంభజస్వ. [వనసంభక్తౌ భ్వాదిః లేటిరూపమ్.] ॥౨॥

భావార్థః- మనుష్యస్యాన్తరాత్మా యది జాగరూకో భవేత్ తదా తం కోఽపి బాహ్య ఆభ్యన్తరో వా రిపుః పరాజేతుం న శక్నుయాత్ ॥ ౨ ॥

౭౩౨. ఈ మంత్రములో మరల తమ అంతరాత్మను ఉద్బోధించబడినది.

పదార్థము :- ఓ నా అంతరాత్మా! (మా మూరాః) నీవు మూఢుడవు, అవివేకివి కావు (అవిష్యవః) హింసయొనర్చు కోరికతో లోకులు మరియు (మా ఉపహస్వానః) ఎగతాళియొనర్చువారు (త్వా) నిన్ను (ఆ దభన్) హింసింపలేరు. మరియు (మా కీమ్) నీవు (బ్రహ్మద్విషమ్) బ్రహ్మద్వేషుల (వనః) స్నేహముగాని చేయకుము.॥౨॥

భావార్థము :- మనుష్యుల అంతరాత్మ ఒకవేళ జాగరూకతతో నుండినచో దాని నేవిధమగు బాహ్య, లేక ఆంతరిక శత్రువులు పరాజయమొనర్చజాలరు.॥౨॥

732. O soul ! Let not the selfish fools or those who mook, degrade or injure thee. Do not keep company with those persons who are haters of knowledge and wise men. II2II

౭౩౩. ఋషిః- త్రిశోకః కాణ్వః । దేవతా- ఇన్ద్రః । ఛన్దః- గాయత్రీ । స్వరః- షడ్జః.

అథ పునరప్యన్తరాత్మానముద్బోధయతి.

౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౩ ౧ ౨
౭౩౩. ఇహ త్వా గో పరీణసం మహే మన్దన్తు రాధసే ।

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర
సరో గౌరో యథా పిబ ॥ ౩ ॥

౩ ౨ ౩ ౧౨ర ౩ ౨ ౩ ౧౨ర ౧౨ర
ప. వి:-ఇహ । త్వా । గోపరీణసమ్ । గో-పరీణసమ్ । మహే । మన్దన్తు । రాధసే । సరః ।
౩ ౨ ౧౨ర ౩
గౌరః । యథా । పిబ ॥ ౩ ॥

పదార్థః- హే మదీయ అన్తరాత్మన్! **ఇహ** అస్మిన్ దేహే **గోపరీణసమ్** గావః మనోబుద్ధి ప్రాణేన్ద్రియాదిరూపాః పరీణసా బహ్వ్యో యస్య తాదృశమ్. [పరీణసా ఇతి బహునామ. నిఘ. ౦౩

౧.] **త్వా** త్వామ్, అస్మదీయా ఉద్‌బోధనవాచః **మహే రాధసే** మహతే ఐశ్వర్యాయ, మహదైశ్వర్యం ప్రాప్తుమిత్యర్థః **మన్దన్తు** ఉత్సాహయన్తు. [మది స్తుతిమోదమదస్వప్న కాన్తిగతిషు భ్వాదిః, పరస్మైపదం ఛాన్దసమ్.) **గౌరః** గౌరమృగః, పిపాసాక్రాన్తో **యథా** యద్వత్ ఉత్కణ్ఠయా **సరః** ఉదకం పిబతి, తథైవ త్వమ్ **సరః** వేదవాగ్‌రసం జ్ఞానరసం కర్మరసం బ్రహ్మానన్దరసం చ **పిబ** ఆస్వాదయ. [సరః ఇతి వాక్ నామ ఉదకనామ చ. నిఘం ...౧।౧౧, ౧।౧౨.] ॥ 3 ॥

అత్ర శ్లిష్టోపమాలఙ్కారః. ॥ 3 ॥

భావార్థః- మనుష్యైరాత్మానముద్‌బోధ్య స్వమహత్వాకాంక్షానురూపం సర్వా లౌకిక్యో దివ్యాశ్చ సమ్పదః ప్రాప్తుం శక్యన్తే ॥ 3 ॥

౭33. ఈ మంత్రమునందును మరల అంతరాత్మను ఉద్బోధనమొనర్చబడినది.

పదార్థము :- ఓ నా అంతరాత్మా! (ఇహ) ఈ శరీరములో (గోపరీణసమ్) మనస్సు, బుద్ధి, ప్రాణము, ఇంద్రియములు మున్నగు అనేక గోవులు ఎవరివద్దగలవో, అట్టి (త్వా) నిన్ను మా ఉద్బోధన వాణులు (మహే రాధసే) మహదైశ్వర్యములకొరకు (మన్దన్తు) ఉత్సాహపరచవలెను. (గౌరః) గౌరమృగము అనగా హరిణము దప్పికతో కలతజెంది (యథా) ఎటుల వ్యాకులతతో (సరః) జలమును త్రాగునో, అటులనే నీవు (సరః) వేదవాణుల జ్ఞానరసము, కర్మరసము మరియు బ్రహ్మానందరసమును (పిబ) త్రాగుము. ॥3॥

ఈ మంత్రములో శ్లిష్టోపమాలఙ్కారము గలదు. ॥3॥

భావార్థము :- మనుష్యులు తమ అంతరాత్మలను ఉద్బోధనమొనర్చి తమ మహత్వాకాంక్షననుసరించి సకల లౌకిక మరియు దివ్యసంపదలను ప్రాప్తించుకొనగలుగుదురు. ॥3॥

733. An acharya (Preceptor) addressing his pupil says :-

O my disciple! Let my other pupils cheer thee well as thou art full of noble speech and hast come here for the acquisition of the great wealth of wisdom. Drink its juice as the deer drinks the water of the lake. II3II

౭3౪. ఋషిః-మేధాతిథిప్రియమేధౌ । దేవతా ఇన్ద్రః ।

ఛన్దః - గాయత్రీ । స్వరః-షడ్జః.

తత్ర ప్రథమా ఋక్ పూర్వార్చికే ౧౨౪ క్రమాఙ్కే

పరమాత్మ విషయేఽతిథివిషయే చ వ్యాఖ్యాతా.

అత్ర గురవః శిష్యం బ్రహ్మజ్ఞానరసం పాయయన్తి.

౩౧ ౨ ౩ ౨ఉ ౩ ౨౩ ౧ ౨ ౩ ౧౨
౭౩౪. ఇదం వసో సుత మన్ధః పిబా సుపూర్ణముదరమ్ ।

౧౨ ౩౧ ౨
అనాభయిన్రరిమా తే ॥౧॥

౩ ౨ ౩ ౨ ౧౨ర ౧౨ర ౧౨ర ౩ ౧౨
ప.వి:– ఇదమ్ । వసో । సుతమ్ । అన్ధః । పిబ । సుపూర్ణమ్ । సు–పూర్ణమ్ । ఉదరమ్ ।
౩ ౧౨ర ౧౨ర ౩ ౨ ౩
ఉ–దరమ్ । అనాభయిన్ । అన్–అభయిన్ । రరిమ । తే ॥౧॥

పదార్థః- హే **వసో** గురుకులే కృతనివాస వ్రతపాలక బ్రహ్మచారిన్! **ఇదమ్ అన్ధః** ఏతద్ బ్రహ్మవిజ్ఞానమ్ తుభ్యమ్ **సుతమ్** అభిషుతమస్తి, త్వమ్ ఏతత్ **సుపూర్ణమ్ ఉదరమ్** కణ్ఠేహత్య **పిబ** ఆస్వాదయ. హే **అనాభయిన్** నిర్భయ శిష్య! వయమ్ **తే** తుభ్యమ్, ఏతద్ విజ్ఞానమ్ **రరిమ** ప్రయచ్ఛామః ॥౧॥

భావార్థః- కృతబ్రహ్మసాక్షాత్కారైర్గురుభిశ్ఛాత్రా బ్రహ్మజ్ఞానదానేనానుగ్రాహ్యాః ॥౧॥

౭౩౪. పూర్వార్చికయందలి ౧౨౪వ మంత్రముపై, పరమాత్మ మరియు అతిథివిషయములో వ్యాఖ్యానించబడినది. ఇపుడీ మంత్రములో బ్రహ్మానందరసపాన మొనర్చబడుచున్నది.

పదార్థము :- (వసో) గురుకుల నివాసివి, వ్రతపాలకుడవునగు ఓ బ్రహ్మచారీ! (ఇదమ్ అన్ధః) ఈ బ్రహ్మవిజ్ఞానము నీకొరకు (సుతమ్) అభిషుతమైయున్నది. నీవు దీనిని (సుపూర్ణమ్ ఉదరమ్) పొట్టనిండ (పిబ) త్రాగుము (అనాభయిన్) ఓ నిర్భయ శిష్యా! మేము (తే) నీకొరకు ఈ విజ్ఞానమును (రరిమ) ఇచ్చుచున్నాము. ॥౧॥

భావార్థము :- బ్రహ్మసాక్షాత్కారమొనర్చుకొనిన గురుజనము తమ శిష్యులకు బ్రహ్మజ్ఞానము నిచ్చి అనుగ్రహించుట ఉచితముగ నుండును. ॥౧॥

734. O spirit residing in body! Drink well to thy satisfaction the divine juice of devotion, combined with wisdom, O fearless one! We offer it to thee. II1II

౭౩౫. ఋషిః-మేధాతిథిప్రియమేధౌ। దేవతా-ఇన్ద్రః ।

ఛన్దః-గాయత్రీ । స్వరః-షడ్జః.

అథ కీదృశః స బ్రహ్మవిజ్ఞానరస ఇత్యాహ.

౧ ౨౩ ౨ ౩ ౨ఉ ౩ ౨౩ ౨ ౩ ౧౨
౭౩౫. నృభిర్ధౌతః సుతో అశ్నైరవ్యా వారైః పరిపూతః ।
౨౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
అశ్వో న నిక్తో నదీషు ॥ ౨ ॥

౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩
ప. విః– నృభిః । ధౌతః । సుతః । అశ్నైః । అవ్యాః । వారైః । పరిపూతః । పరి –పూతః ।
౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
అశ్వః । న । నిక్తః । నదీషు ॥ ౨ ॥

పదార్థః- హే శిష్య! మయా తుభ్యమ్ దీయమానః ఏష బ్రహ్మవిజ్ఞానరసః **నృభిః** ఉన్నాయకైః సద్విచారైః **ధౌతః** ప్రక్షాలితః అస్తి, **అశ్నైః** అశ్మభిరివ కఠోరైః వ్రతాచరణైః **సుతః** అభిషుతః అస్తి, **అవ్యాః** రక్షికాయాః బుద్ధేః **వారైః** దోషనివారయితృభిః తర్కైః **పరిపూతః** పవిత్రీకృతః అస్తి, కించ, **నదీషు** సరిత్ప్రవాహేషు **నిక్తః** స్నానేన శోధితః **అశ్వః న** తురగః ఇవ **నదీషు** వేదవాగ్ధారాసు **నిక్తః** శోధితః విద్యతే ॥ ౨ ॥

అత్ర శ్లిష్టోపమాలంకారః. కించ శ్లేషేణ సోమౌషధిపక్షే ఉప్యర్థో యోజనీయః. తేన బ్రహ్మవిజ్ఞానం సోమరస ఇవేత్యుపమానోపమేయభావో ద్యోత్యతే ॥ ౨ ॥

భావార్థః- యథా ఋత్విజః సోమలతాం పవిత్రేణ జలేన ప్రక్షాల్య పాషాణైః కుట్టయిత్వా రసం నిశ్చోత్య దశాపవిత్రేణ పరిపూయ శుద్ధం సోమరసమ్ అగ్నౌ జుహ్వతి తథైవ గురవో బ్రహ్మవిద్యాలతాం సద్ విచారైః ప్రక్షాల్య, కఠోరవ్రతాచరణైః సంకుట్య, బుద్ధేస్తర్కైః పరిపూయ, వేదవాగ్ధారాసు పవిత్రీకృత్య శిష్యస్యాత్మాగ్నౌ జుహ్వతి ॥౨॥

౭౩౫. ఈ మంత్రములో ఆ బ్రహ్మవిజ్ఞానరసమెటుల నుండునను విషయముండును.

పదార్థము :- ఓ శిష్యులారా! మా ద్వారా ఏ బ్రహ్మజ్ఞానరసము నీయబడుచున్నదో, అది (నృభిః) ఉన్నతపరచు ఆలోచనాపరులద్వారా (ధౌతః) ఉతకబడినది. (అశ్నైః) పాషాణములవంటి కఠోర వ్రతాచరణలద్వార (సుతః) శుద్ధపరచబడినది (అవ్యాః) రక్షణయొనర్చునట్టి బుద్ధియొక్క (వారైః) దోషనివారక తర్కములద్వార (పరిపూతః) పవిత్రపరచబడినది. మరియు (నదీషు) నదులలో (నిక్తః) స్నానమాడించి శుద్ధపరచబడినది. (అశ్వః న) అశ్వమువంటి (నదీషు) వేదవాణులధారలలో (నిక్తః) పవిత్ర పరచబడినది. ॥౨॥

ఈ మంత్రములో శ్లిష్టోపమాలంకారము గలదు. ఇచ్చట శ్లేషముచే సోమఓషధిపక్షమునందును అర్థయోజన నొనర్చవలసియుండును. దీనిచే 'బ్రహ్మవిజ్ఞానము సోమరసమువంటి దైనదను ఉపమానోపమేయ భావము ద్యోతకము కాగలదు. ॥౨॥

భావార్థము :- ఋత్విజులెటుల సోమలతను పవిత్రజలముచే శుభ్రపరచి కల్వములో మర్దించి, రసమును పిండి దశాపవిత్ర మను జల్లెడద్వారా జల్లించుకొని శుద్ధపరచబడిన సోమరసమును అగ్నియందు హోమ మొనర్చెదరో, అటులనే గురవులు బ్రహ్మవిద్యారూపసోమరసమును సదాలోచనల ద్వారా శుభ్రమొనర్చి కఠోర వ్రతాచరణలచే మర్దించుకొని బుద్ధియొక్క తర్కములచే వడబోసి వేదవాణుల ధారలలో పవిత్రపరచి శిష్యుల ఆత్మాగ్నిలో హోమమొనర్చెదరు.॥౨॥

735. Purified and made cultured by wise men. taught or trained by scholars well - versed in various sciences and made absolutely spotless by preceptors, a pupil becomes clean as a horse bathed in rivers. II2II

౭౩౬. ఋషిః-మేధాతిథిప్రియమేధౌ। దేవతా-ఇన్ద్రః ।

ఛన్దః-గాయత్రీ । స్వరః-షడ్జః.

అథ పునస్తమేవ విషయమాహ.

౭౩౬. తంతే యవం యథాగోభిః స్వాదుమకర్మ శ్రీణన్తః ।
ఇన్ద్ర త్వాస్మిన్త్సధమాదే ॥ 3 ॥

ప. విః- తమ్ । తే । యవమ్ । యథా । గోభిః । స్వాదుమ్ । అకర్మ । శ్రీణన్తః । ఇన్ద్ర । త్వా । అస్మిన్ । సధమాదే । సధ-మాదే ॥ 3 ॥

పదార్థః- హే శిష్య! **తమ్** బ్రహ్మవిజ్ఞానరూపం సోమరసం **గోభిః** మధురాభిః వాగ్భిః **శ్రీణన్తః** పరిపచన్తః వయమ్. [శ్రీఞ్ పాకే, క్ర్యాదిః.] **స్వాదుమ్** మధురమ్ **అకర్మ** అకార్ష్మ. కథమివ? **యథా** యేన ప్రకారేణ **యవమ్** యవరసమ్ **గోభిః** గవ్యైః క్షీరైః స్వాదుం కుర్మః తద్వత్. హే **ఇన్ద్ర** ప్రియ శిష్య! **అస్మిన్** ఏతస్మిన్ సధమాదే సహ మాద్యన్తి బ్రహ్మజ్ఞానదానేన శిష్యా అత్ర ఇతి సధమాదః విద్యాయజ్ఞః తత్ర **త్వా** త్వామ్ బ్రహ్మజ్ఞానరసం పాతుమ్ ఆహ్వయామ ఇతి శేషః ॥ 3 ॥

అత్ర శ్లిష్టోపమాలఙ్కారః ॥ 3 ॥

భావార్థః- గురుభిః శిష్యేభ్యో లౌకికం జ్ఞానం బ్రహ్మజ్ఞానం చ నీరసరూపేణ న కిన్తు సరసరూపేణ ప్రదాతవ్యం, యేన తత్ర తేషాం రుచిర్భవేత్ ॥ 3 ॥

అస్మిన్ ఖణ్డే గురుశిష్యవిషయస్య, పరమేశ్వర జీవాత్మ విషయస్య బ్రహ్మజ్ఞానవిషయస్య చ వర్ణనాదేతత్ఖణ్డస్య పూర్వఖణ్డేన సహ సంగతిరస్తి.

ఇతి ద్వితీయాధ్యాయే ద్వితీయః ఖణ్డః

౭౩౬. ఈ మంత్రములో మరల అదేవిషయవర్ణన కలదు.

పదార్థము :- ఓ శిష్యా! (తమ్) అట్టి బ్రహ్మవిద్యారూపసోమరసమును (గోభిః) మధురవాణులచే (శ్రీణన్తః) పరిపక్వమొనర్చుచు మేము (స్వాదుమ్) రుచికరముగ (అకర్మ) చేసికొనినాము (యథా) ఎటుల (యవమ్) యవలరసమును (గోభిః) ఆవుపాలతో మధరమొనర్చుకొనెదరో (ఇన్ద్ర) ఓ ప్రియశిష్యులారా! (అస్మిన్) ఈ (సధమాదే) దీనియందు కలిసి బ్రహ్మజ్ఞానమును ఎటుల పానమొనర్చెదరో, అటులనే విద్యాయజ్ఞములో (త్వా) మిమ్ము మేము బ్రహ్మజ్ఞానరసమును త్రాగుటకొరకు పిలుచుచున్నాము. ॥3॥

ఈ మంత్రములో శ్లిష్టోపమాలఙ్కారము గలదు. ॥3॥

భావార్థము :- గురుజనము శిష్యులకు లౌకికజ్ఞానము మరియు బ్రహ్మజ్ఞానములను నీ రసరూపమున గాక సరసరూపములో ఉపదేశించవలెను. అందువల్ల వారికి దానియందు అభిరుచి గలుగుచుండును. ॥3॥

ఈ ఖండములో గురుశిష్యుల విషయము, పరమాత్మ, జీవాత్మల విషయము, బ్రహ్మజ్ఞాన విషయముల వర్ణన యుండుటవల్ల ఈ ఖండమునకు పూర్వఖండముచే సంబంధము కలదు.

రెండవ అధ్యాయములో రెండవ ఖణ్డముసమాప్తము.

736. As cooks make some preparations delicious and sweet by mixing milk with barley, in the same way, the Sadhakas (practisers of yoga) mixing the juice of devotion with the essence got from the senses of perception, make them source of joy in Samadhi (contemplation). II3II

౭౩౭. ఋషిః- విశ్వామిత్రః । దేవతా- ఇన్ద్రః । ఛన్దః-గాయత్రీ । స్వరః-షడ్జః.

తత్ర ప్రథమా ఋక్ పూర్వార్చికే ౧౬౫ క్రమాఙ్కే పరమాత్మ విషయే వ్యాఖ్యాతా. అత్ర స్వాత్మానం సమ్బోధయతి.

౩౧ ౨ర ౩ ౧ ౨
౭౩౭. ఇదం హ్యన్వోజసా సుతం రాధానాం పతే ।

౨౩ ౨ ౧ ౨
పిబా త్వా౩స్య గిర్వణః ॥ ౧ ॥

౩ ౨ ౧౨ర ౧౨ర ౩ ౨ ౩ ౧౨ర ౩ ౨
ప. విః– ఇదమ్ । హి । అను । ఓజసా । సుతమ్ । రాధానామ్ । పతే । పిబ । తు । అస్య ।
౩
గిర్వణః । గిః – వనః ॥ ౧ ॥

పదార్థః- హే **రాధానాం పతే** సదిచ్ఛామహత్వాకాంక్షాసత్ప్రయత్నసుఖజ్ఞానాదీనాం స్వామిన్ మదీయ అన్తరాత్మన్! **ఇదం హి** ఏష ఖలు బ్రహ్మానన్దరసః **ఓజసా** బలేన వేగేన చ **అను సుతమ్** ఆనుకూల్యేన అభిషుతః అస్తి. హే **గిర్వణః** గీర్భిః ప్రభుభక్తిపరాయణ ఆత్మన్! [గీర్భిః వనతి సంభజతే యః స గిర్వణాః, తత్సమ్బుద్ధౌ .] త్వమ్ **అస్య** ఏతం బ్రహ్మానన్దరూపం సోమరసం **తు** శీఘ్రమ్ **పిబ** ఆస్వాదయ ॥ ౧ ॥

భావార్థః- యోగానుష్ఠానేన బ్రహ్మానన్దరసప్రవాహసన్తతిర్యదాఽఽత్మానం వ్యాప్నోతి తదా యోగీ కృతకృత్యో జాయతే ॥ ౧ ॥

౭౩౭. ఈ మంత్రముయొక్క వ్యాఖ్యానము పూర్వార్చికయందలి ౧౬౫వ మంత్రముపై పరమాత్మ విషయములో చేయబడినది. ఇచ్చట మన అంతరాత్మను సంబోధించబడుచున్నది.

పదార్థము :- (రాధానాం పతే) సదాకాంక్ష, మహత్వాకాంక్ష, సత్ప్రయత్నము సుఖము, జ్ఞానము మున్నగువాని స్వామివగు ఓ అంతరాత్మా! (ఇదం హి) ఈ బ్రహ్మానందరసము. (ఓజసా) బలము మరియు వేగముతో గూడ (అను సుతమ్) అనుకూలరూపములో అభిషుతమొనర్చబడినది. (గిర్వణః) వాణులచే ఈశ్వరభక్తిలో సంలగ్నమొనర్చునట్టి ఓ ఆత్మా! నీవు (అస్య) ఈ బ్రహ్మానందరూప సోమరసమును (తు) శీఘ్రముగ (పిబ) పానమొనర్చుకొనుము. ॥౧॥

భావార్థము :- యోగానుష్ఠానమొనర్చుటచే బ్రహ్మానందరసధారలు ఆత్మను వ్యాప్తపరచికొనినప్పుడు యోగి కృతకృత్యుడైపోవును. ॥౧॥

737. O Lord of all wealth! This juice (of the nectar of devotion combined with knowledge) hath been expressed for Thee with spiritual strength and sincerely. Accept it O Thou worthy of praise with our speech. II1II

౭౩౮. ఋషిః-విశ్వామిత్రః । దేవతా-ఇన్ద్రః । ఛన్దః-గాయత్రీ । స్వరః-షడ్జః.

అథ పునరప్యాత్మానం సమ్బోధయతి.

౨ ౩ ౧౨ ౩ ౧ ౨ర౩ ౧ ౨ర ౩క౨ర
౭౩౮. యస్తే అను స్వధామస త్సుతే ని యచ్ఛ త న్వమ్।
౧ ౨
స త్వా మమత్తు సోమ్య ॥ ౨ ॥

౨ ౩ ౧౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౧౨ర ౩ ౨ ౩ ౩క౨
ప. విః – యః । తే । అను । స్వధామ్ । స్వ-ధామ్ । అసత్ । సుతే । ని । యచ్ఛ । తన్వమ్ ।
౩
సః । త్వా । మమత్తు । సోమ్య ॥ ౨ ॥

పదార్థః- హే మదీయ అన్తరాత్మన్! యః బ్రహ్మానన్దరసః **తే** తవ **స్వధామ్ అను** ఆనన్దభోగేచ్ఛానుకూలమ్ **అసత్** ఉత్పన్నోఽస్తి. [అస్తేర్లేటి రూపమ్. యద్ వృత్తనియోగాన్నిఘాతా భావః.] తస్మిన్ బ్రహ్మానన్దరూపే సోమరసే **సుతే** అనుభూతే సతి, త్వమ్ **తన్వమ్** స్వకీయం శరీరమ్ నియచ్ఛ యమనియమరజ్జుభిః సన్నియన్త్రయ చాలయ. హే **సోమ్య** సౌమ్య ఆత్మన్! **సః** బ్రహ్మానన్దరసః **త్వా** త్వామ్ **మమత్తు** హర్షయతు తరంగయతు చ ॥ ౨ ॥

భావార్థః-ఉపాసనయా యదా బ్రహ్మానన్దరస ఆత్మానం ప్రాప్నోతి తదా శరీరస్య మనో బుద్ధిప్రాణేన్ద్రియాదీనాం చాపి సర్వే వ్యవహారాః సాత్త్వికా ఏవ జాయన్తే ॥ ౨ ॥

౭౩౮. ఈ మంత్రములో మరల ఆత్మసంబోధనమే కలదు.

పదార్థము :- ఓ నాయొక్క అంతరాత్మా! (యః) ఏ బ్రహ్మానందరసముచే (తే) నీయొక్క (స్వధామ్ అను) ఆనందభోగేచ్ఛకు అనుకూలముగ (అసత్) ఉత్పన్నమైనదో, అట్టి బ్రహ్మానందరూప సోమరసము (సుతే) అనుభవమునకు వచ్చునప్పుడు నీవు (తన్వమ్) నీ శరీరమును (నియచ్ఛ) యమ నియమములను త్రాళ్ళచే నియంత్రించుచు నడుపుము. (సోమ్య) సౌమ్యమగు ఓ ఆత్మా! (సః) ఆ బ్రహ్మానందరసము (త్వా) నిన్ను (మమత్తు) హర్షితము మరియు తరంగితమొనర్చివేయగలదు. ॥౨॥

భావార్థము :- ఉపాసనచే బ్రహ్మానందరసము ఆత్మను చేరినప్పుడు శరీరముయొక్క మరియు మనస్సు, బుద్ధి, ప్రాణము, ఇంద్రియములు మున్నగువాని వ్యవహారములన్నియును సాత్త్వికమైపోవును. ॥౨॥

738. O Soul ! Incline thy body to the Divine juice of devotion which suits thy divine nature well. O soul of peaceful nature, let it cheer thee. II2II

౭౩౯. ఋషిః-విశ్వామిత్రః । దేవతా-ఇన్ద్రః । ఛన్దః-గాయత్రీ । స్వరః-షడ్జః.

అథ పునరపి తమేవ విషయమాహ.

౭౩౯. ప్ర తే అశ్నోతు కుక్ష్యోః ప్రేన్ద్ర బ్రహ్మణా శిరః ।
ప్ర బాహూ శూర రాధసా ॥ 3 ॥

ప.వి:- ప్ర । తే । అశ్నోతు । కుక్ష్యోః । ప్ర । ఇన్ద్ర । బ్రహ్మణా । శిరః । ప్ర । బాహూఇతి । శూర । రాధసా ॥ 3 ॥

పదార్థః- హే **ఇన్ద్ర** మదీయ అన్తరాత్మన్! స బ్రహ్మానన్దరసః **తే** తవ **కుక్ష్యోః** ఉభయోః కుక్షిప్రదేశయోర్మధ్యే **ప్ర అశ్నోతు** ప్రకర్షేణ వ్యాప్నోతు, **బ్రహ్మణా**, బ్రహ్మజ్ఞానేన సహ **శిరః** మూర్ధానమ్ **ప్ర** ప్రకర్షేణ వ్యాప్నోతు. హే **శూర** వీర మదీయ అన్తరాత్మన్! **రాధసా** సంసిద్ధ్యా సాఫల్యేన వా సహ **బాహూ** భుజౌ **ప్ర** ప్రకర్షేణ వ్యాప్నోతు ॥ 3 ॥

భావార్థః- బ్రహ్మజ్ఞానం బ్రహ్మానన్దశ్చ యదా జీవాత్మానం వ్యాప్నోతి తదా తత్ప్రభావః దేహస్థేషు సర్వేష్వంగేషు సంజాయతే. మనసి సత్సంకల్పాః, శిరసి జ్ఞానేన్ద్రియాణాం బుద్ధేశ్చ వ్యాపారాః బాహ్వోశ్చ సత్కర్మాణి సుతరాం తరంగాయన్తే ॥ 3 ॥

౭౩౯. ఈ మంత్రములో మరల ఆ విషయమే వర్ణించబడినది.

పదార్థము :- (ఇన్ద్ర) ఓ నాయొక్క అంతరాత్మా! ఆ బ్రహ్మానందరసము (తే) నీ (కుక్ష్యోః) రెండు గర్భాశయాలలో (ప్ర అశ్నోతు) చక్కగా వ్యాప్తమగుగాక (బ్రహ్మణా) బ్రహ్మజ్ఞానముతోగూడ (శిరః) శిరమునందు (ప్ర) ఉత్తమముగా వ్యాపకముగుగాక (శూర) శూరవీరత్వముగల ఓ నా అంతరాత్మా! (రాధసా) సిద్ధి మరియు సఫలతతోబాటు (బాహూ) రెండు భుజములలో (ప్ర) ఉత్తమముగా వ్యాప్తమగుగాక! ॥3॥

భావార్థము :- బ్రహ్మజ్ఞానము మరియు బ్రహ్మానందము జీవాత్మయందు వ్యాప్తమగునప్పుడు దాని ప్రభావము శరీరమందలి సర్వాంగములపై పడగలదు. మనస్సులో శ్రేష్ఠసంకల్పములు, శిరస్సులో జ్ఞానేంద్రియములలో బుద్ధివ్యాపారము మరియు భుజములందు సత్కార్మలు ఉత్తమరీతిలో తరంగితమగుచుండును. ॥3॥

739. O soul! Let this juice of bliss enter both thy flanks (of knowledge and action) and let it enterthy head with the Vedic Wisdom and with bounty O hero both thy arms. II3II

౭౪౦. ఋషిః-మధుచ్ఛన్దాః । దేవతా-ఇన్ద్రః । ఛన్దః-గాయత్రీ । స్వరః-షడ్జః.

అత్ర ప్రథమా ఋక్ పూర్వార్చికే ౧౬౪ క్రమాఙ్కే

పరమాత్మపక్షే రాష్ట్రపక్షే చ వ్యాఖ్యాతా.

అత్ర ఆత్మోద్బోధన మాహ.

౭౪౦. ఆ త్వేతా ని షీదతేన్ద్రమభి ప్ర గాయత ।
సఖాయః స్తోమవాహసః ॥ ౧ ॥

ప.విః- ఆ । తు । ఆ । ఇత । ని । సీదత । ఇన్ద్రమ్ । అభి । ప్ర । గాయత । సఖాయః । స-ఖాయః । స్తోమవాహసః । స్తోమ-వాహసః ॥ ౧ ॥

పదార్థః- హే **స్తోమవాహసః** స్తోమాన్ గీతాని వాహయన్తి గాయన్తీతి తాదృశాః **సఖాయః** సుహృదః! యూయమ్ **తు** క్షిప్రమ్ **ఆ ఇత** ఆగచ్ఛత, **ని షీదత** ఉపవిశత, **ఇన్ద్రమ్ అభి** స్వస్వాన్తరాత్మానమభిలక్ష్య **ప్ర గాయత** ప్రకృష్టతయా ఉద్బోధనగీతాని ఉచ్చారయత ॥ ౧ ॥

భావార్థః- పరస్పరమేకీభూయాఽఽత్మోద్బోధనేన సా శక్తిర్జాగర్తి యయా మార్గస్య సర్వా అపి బాధా నిరాకర్తుం శక్యన్తే ॥ ౧ ॥

౭౪౦. ఈ మొదటియది పూర్వార్చిక ౧౬౪వ మంత్రముపై పరమాత్మవిషయములో వ్యాఖ్యానించబడినది. ఇపుడు దీనిపై ఆత్మోద్బోధన విషయమున్ను కలదు.

పదార్థము :-(స్తోమవాహసః) గీతములను గానమొనర్చువారైన (సఖాయః) ఓ మిత్రులారా! మీరు (తు) శీఘ్రముగా (ఆ ఇత) విచ్చేయుడు (నిషీదత) కూర్చుండుడు (ఇన్ద్రమ్ అభి) మీ అంతరాత్మలను లక్ష్యమునందుంచుకొని (ప్ర గాయత) ఉత్తమముగా ఉద్బోధనయగు గీతములను పాడుడు. ॥౧॥

భావార్థము :-పరస్పరము కలిసి ఆత్మను ఉద్బోధ మొనర్చుటచే ఆ శక్తి జాగృతినొందును. దానివల్ల మార్గమునందలి బాధలన్నియును తొలగించుకొనబడగలవు. ॥౧॥

740. O come ye hither soon, sit ye down. To God sing ye forth your song O companions, bringing the hymns of praise. ||1||

౭౪౧. ఋషిః- మధుచ్ఛన్దాః । దేవతా-ఇన్ద్రః । ఛన్దః-గాయత్రీ । స్వరః-షడ్జః.

ఆత్మోద్బోధనానన్తరమథ పరమాత్మ విషయమాహ.

౩ ౧౨ ౩ ౧ ౨ర౩ ౧ ౨ర
౭౪౧. పురూతమం పురూణా మీశా నం వార్యాణామ్ ।

౨ ౩ ౨ ౩ ౧౨ ౩ ౨
ఇన్ద్రం సోమేసచా సుతే ॥ ౨ ॥

౩ ౧౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౧౨ర ౧ ౨ర ౧ ౨ర
ప. వి:- పురూతమమ్ । పురూణామ్ । ఈశానమ్ । వార్యాణామ్ । ఇన్ద్రమ్ । సోమే ।
౧౨ర ౩ ౨
సచా । సుతే ॥ ౨ ॥

పదార్థః- హే సఖాయః! **పురూణామ్** పూర్ణానాం పాలకానాం వా **పురూతమమ్** పూర్ణతమం పాలకతమం వా. [పృ పాలనపూరణయోః ఇత్యస్మాత్ 'పృభిదివ్య ధిగృధిధృషిహృషిభ్యః.' ఉ. ౧ ।౨౩ ఇత్యనేన కుః ప్రత్యయః.] **వార్యాణామ్** వరణీయానాం గుణానామ్ **ఈశానమ్** అధీశ్వరమ్ **ఇన్ద్రమ్** పరమాత్మానం ప్రతి **సుతే** శ్రద్ధారసే అభిషుతే సతి **సచా** సమ్మిల్య, 'ప్ర గాయత' ఇతి పూర్వ మన్త్రాదాకృష్యతే, స్తుతిగీతాని గాయత ॥ ౨ ॥

భావార్థః-యః స్వయం పూర్ణోఽన్యేషాం చ పూరకో నిఖిలగుణగణవిభూషితః పరమేశ్వరోఽస్తి స సర్వైః సమ్మిల్య శ్రద్ధయా సముపాస్యః ॥ ౨ ॥

౭౪౧. ఆత్మనుద్బోధించిన పిదప ఇపుడు పరమాత్మవిషయములో చెప్పబడుచున్నది.

పదార్థము :- ఓ మిత్రులారా! (పురూణామ్) పరిపూర్ణులు మరియు పాలనకర్తలలో (పురూతమమ్) సంపూర్ణము మరియు సర్వాధికపాలక (వార్యాణామ్) వరించదగిన గుణముల (ఈశానమ్) అధినాయకుడగు (ఇన్ద్రమ్) పరమాత్మయెడ (సుతే) శ్రద్ధారసము సిద్ధమైన తరువాత (సచా) ఎల్లరును కలిసి (ప్ర గాయత) స్తుతిగీతములను గానమొనర్చుడు. ఇచ్చట 'ప్రగాయత' అను శబ్దము పూర్వమంత్రమునుండి వచ్చినది. ॥౨॥

భావార్థము :- స్వయముగ పరిపూర్ణుడైయుండి ఇతరులను పూర్ణపరచునట్టి, సమస్త గుణములచే విభూషితుడగు ఏ పరమేశ్వరుడుగలడో ఆయనను ఎల్లరును కలిసి శ్రద్ధతో ఉపాసనయొనర్చవలెను. ॥౨॥

741. During the performance of the Yajna (non-violent sacrifice) with devotion and knowledge, do ye, O men; unitedly praise the Lord, the Slayer of hosts of foes and the Possessor of much valuable Wealth and Wisdom. II2II

౭౪౨. ఋషిః-మధుచ్ఛన్దాః । దేవతా-ఇన్ద్రః । ఛన్దః-గాయత్రీ । స్వరః-షడ్జః.

అథ పునరపి తమేవవిషయమాహ.

౧౨ 3 ౨ 3 ౧ ౨3౨ 3 ౧ ౨ర
౭౪౨. సఘా నో యోగ ఆ భువత్స రాయే స పురన్ధ్యా ।

౨3 ౧ ౨3౧ ౨ర
గమద్వాజేభిరా స నః ॥ 3 ॥

౨ 3 ౧ ౨ర 3 ౨ 3 ౨ ౧౨ర ౧౨ర 3
ప. వి:– స । ఘ । నః । యోగే । ఆ । భువత్ । సః । రాయే । సః । పురన్ధ్యా పుర –ధ్యా ।
౧౨ర ౧౨ర 3
గమత్ । వాజేభిః । ఆ । సః । నః ॥ 3 ॥

పదార్థః- **సః** అసౌ ప్రసిద్ధః ఇన్ద్రః పరమాత్మా, **నః** అస్మాకమ్ **యోగే** అష్టాంగయోగసాధనే **ఆ భువత్** సహాయకో భవతు. **సః** అసౌ **రాయే** అణిమలఘిమమహిమాద్యైశ్వర్యప్రాప్తయే, అస్మాకం సహాయకో భవతు. **సః** అసౌ **పురన్ధ్యా** పాలనకర్త్ర్యా బుద్ధ్యా అస్మాన్ సంయునక్తు ఇతి శేషః. **సః** అసౌ **వాజేభిః** అధ్యాత్మబలైః సహ **నః** అస్మాన్ **ఆ గమత్** ఆగచ్ఛతు ॥ 3 ॥

భావార్థః- యోగసిద్ధిమార్గే యే విఘ్నాః సముపతిష్ఠన్తే తే పరమాత్మసాహాయ్యేన నిరాకర్తుం శక్యన్తే ॥ 3 ॥

౭౪౨. దీనియందును అదే విషయముకలదు.

పదార్థము :- (సః) ఆ ప్రసిద్ధుడగు ఇన్ద్ర పరమాత్మ (నః) మాయొక్క (యోగే) అష్టాంగయోగ సిద్ధియందు (ఆ భువత్) సహకరించవలెను. (సః) ఆయన (రాయే) అణిమా, లఘిమా, మహిమా మొదలగు ఐశ్వర్యముల గురించి మా సహాయకులగుదురు గాక! (సః) ఆయన (పురన్ధ్యా) పాలనమొనర్చు బుద్ధిచే మమ్ము సంయుక్తపరచవలెను. (సః) ఆయన (వాజేభిః) ఆధ్యాత్మబలముతో (నః) మావద్దికి (ఆగమత్) రావలెను (సః) ఆయన (రాయే) అణిమ, లఘిమ, మహిమ మున్నగు ఐశ్వర్యముల ప్రాప్తికొరకు మాకు సహాయకుడై యుండవలెను. ॥3॥

భావార్థము :- యోగసిద్ధి మార్గములో కలుగునట్టి విఘ్నములను పరమాత్మయొక్క సహాయముతో దూరమొనర్చుకొనవచ్చును. ॥3॥

742. May God be present with us in the practice of Yoga (Communion with Him) in wealth (secular as well as spiritual) and in the bestowal of an enlarged understanding. May He without fail come to us with knowledge and Power. II3II

౭౪౩. ఋషిః-శునః శేపః । దేవతా-ఇన్ద్రః । ఛన్దః-గాయత్రీ । స్వరః-షడ్జః.

తత్ర ప్రథమాఋక్ పూర్వార్చికే ౧౬౩ క్రమాఙ్కే యోగపక్షే సేనాధ్యక్ష పక్షే చ వ్యాఖ్యాతా. అత్ర పరమేశ్వర ఆ చార్యో విద్యుదగ్నిశ్చాహూయతే.

౧ ౨ ౩౧౨౩ ౧ ౨
౭౪౩. యోగే యోగే తవస్తరం వాజేవాజే హవామహే ।

౧౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
సఖాయ ఇన్ద్రమూతయే ॥ ౧ ॥

౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧౨ ౧౨ర ౧౨ర ౩
ప. వి:- యోగే యోగే । యోగే - యోగే । తవస్తరమ్ । వాజే వాజే । వాజే - వాజే ।
౧౨ర ౩ ౧౨ర ౩ ౧ ౨
హవామహే । సఖాయ ః। స-ఖాయః । ఇన్ద్రమ్ । ఊతయే ॥ ౧ ॥

పదార్థః- ప్రథమః పరమేశ్వర పక్షః. **సఖాయః** సహయోగినః ఉపాసకాః వయమ్ **యోగేయోగే** అప్రాప్తస్య ప్రాప్తిర్యోగః ప్రతి నూతనోపలబ్ధినిమిత్తమ్, **వాజే వాజే** ప్రతి బలప్రాప్తి నిమిత్తమ్, **ఊతయే** ప్రగతయే చ **తవస్తరమ్** బలవత్తరమ్ **ఇన్ద్రం** విఘ్నవిఘాతకం పరమైశ్వర్యవన్తం పరమేశ్వరమ్ **హవామహే** స్తుమః.

ద్వితీయః ఆచార్యపరః. **సఖాయః** పరస్పరం సఖ్యేన ఆబద్ధాః సహాధ్యాయినో వయమ్ **యోగే యోగే** ప్రతి విద్యాయోగమ్ **వాజేవాజే** వాజః అవిద్యాకామక్రోధలోభ మోహాదిభిః సంగ్రామః, ప్రతిసంగ్రామమ్ **ఊతయే** రక్షణాయ **తవస్తరమ్** అతిశయేన విద్యాబలయోగ బలాదిభిర్యుక్తమ్ **ఇన్ద్రమ్** ఆచార్యమ్ **హవామహే** ఆహ్వయామః.

తృతీయః శిల్పవిద్యాపరః. యన్త్రకలాసు విద్యుతం ప్రయుంజానః శిల్పీ ప్రాహ - సఖాయః సహయోగినో వయమ్ **యోగే యోగే** పదార్థానాం పరస్పరం యోజనేన నవీనానాం వస్తూనాం నిర్మాణం యోగః, ప్రతినిర్మాణమ్ **వాజే వాజే** వాజో బలమ్, ప్రతి బలకర్మ చ **ఊతయే** శిల్పవిద్యావ్యవహారాయ **తవస్తరమ్** బలవత్తరమ్ **ఇన్ద్రమ్** విద్యుదగ్నిమ్ **హవామహే** ఆహ్వయామః, యన్త్రకలాసు ప్రయుంజ్మహే ఇత్యర్థః ॥ ౧ ॥

అత్ర **శ్లేషాలంకారః** ॥ ౧ ॥

భావార్థః- యథా బలాదిప్రాప్తయే పరమేశ్వర ఉపాసనీయస్తథైవ నిఖిలవిద్యాధ్యయనాయ అభ్యన్తరం జాయమానేసు దేవాసుర సంగ్రామేషు విజయాయ చ విద్వాన్ సదాచారీ గురురంగీకార్యః. యంత్రాగారేషు వ్యవహారోపయోగినాం పదార్థానాం నిర్మాణాయ సంగ్రామేషు శస్త్రాస్త్ర చాలనాయ చ విద్యుత్ప్రయోగః కార్యః.॥౧॥

౭౪౩. ఈ మొదటి మంత్రముయొక్క వ్యాఖ్య పూర్వార్చికయందు ౧౬౩వ మంత్రముపై యోగము మరియు సేనాధ్యక్షుని పక్షముతో చేయబడినది. ఇచ్చట పరమేశ్వరుడు, ఆచార్యుడు మరియు విద్యుద్రూప అగ్నిని ఆహ్వానించబడుచున్నది.

పదార్థము :-మొదట పరమేశ్వర పక్షములో :- (సఖాయః) పరస్పర సహకారముగనుండు ఉపాసకులమగు మేము (యోగేయోగే) ప్రతి సరికొత్త ఉపలబ్ధికొరకు మరియు (వాజేవాజే) ప్రతి బలమును పొందుటకు మరియు (ఊతయే) ప్రగతికొరకు (తవస్తరమ్) అత్యంత శక్తిశాలియగు (ఇన్ద్రమ్) విఘ్న విఘాతకుడు మరియు పరమైశ్వర్యశాలియగు పరమేశ్వరుని (హవామహే) స్తుతియొనర్చెదము.

రెండవది ఆచార్యుల పక్షమున:- (సఖాయః) పరస్పరము మిత్రత్వములో బంధించబడియున్న సహధ్యాయులమగు మేము (యోగేయోగే) ప్రతి విద్యను పొందుటయందు మరియు (వాజేవాజే) అజ్ఞానము, కామ, క్రోధ, లోభ, మోహ, మద, మత్సరములు మున్నగు వానితో జరుగుచుండు ప్రతి సంగ్రామములో (ఊతయే) రక్షణకొరకు (తవస్తరమ్) విద్యాబలము, యోగబలము మున్నగువానియందు సర్వాధిక సమృద్ధిపరులగు (ఇన్ద్రమ్) ఆచార్యప్రవరులను (హవామహే) పిలిచికొనుచుందుము.

మూడవది శిల్పవిద్యాపక్షములో :- యంత్రకళలలో విద్యుత్తును ప్రయోగించుకొను శిల్పియనుచున్నాడు. (సఖాయః) శిల్పవిద్వాంసులమగు మేమెల్లరము (యోగే యోగే) పదార్థముల మిశ్రణమువల్ల నిర్మాణమగు ప్రతి క్రొత్తవస్తువుయొక్క నిర్మాణములో మరియు (వాజేవాజే) ప్రతి బలసాధ్య కార్యములందు (ఊతయే) శిల్పవిద్యావ్యవహారములకొరకు (తవస్తరమ్) అత్యంత శక్తిశాలి (ఇన్ద్రమ్) విద్యుత్తురూప అగ్నిని (హవామహే) పిలిచికొనుచుందుము. అనగా యంత్రకళలయందు ప్రయోగించుకొందుము. ॥౧॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము కలదు. ॥౧॥

భావార్థము :- శక్తి మున్నగువాని ప్రాప్తికొరకు పరమేశ్వరునెటుల ఉపాసించవలసియుండునో, అటులనే సకలవిద్యలను నేర్చుటకు, మరియు అంతఃకరణములో జరుగుచుండు దేవాసురసంగ్రామములందు విజయముకొరకు విద్వాంసులు, సదాచారులగు గురువులను స్వీకరించవలెను. కర్మాగారములలో వ్యవహారోపయోగపదార్థముల నిర్మాణముకొరకు మరియు యుద్ధములందు శస్త్రాస్త్రములను ప్రయోగించుటకొరకు విద్యుత్తును వినియోగించవలసి యుండును. ॥౧॥

743. On the occasion of every communion, when commencing any noble work and on the occasion of every battle (internal against evil tendencies or external with the wicked) we as friends call the Almighty Lord for our protection. II1II

౭౪౪. ఋషిః-శునః శేపః । దేవతా-ఇన్ద్రః । ఛన్దః-గాయత్రీ । స్వరః-షడ్జః.

అథ పరమేశ్వరస్తుతిం గురుశిష్యవిషయం చాహ.

౧౨ ౩౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩౧ ౨ర
౭౪౪. అను ప్రత్నస్యౌకసో హువే తువిప్రతిం నరమ్ ।
౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨
యం తే పూర్వం పితా హువే ॥ ౨ ॥

౧౨ర ౩౧ ౨ ౧౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౧౨ర
ప. విః – అను । ప్రత్నస్య । ఓకసః । హువే । తువిప్రతిమ్ । తువి – ప్రతిమ్ । నరమ్ ।
౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨
యమ్ । తే । పూర్వమ్ । పితా । హువే ॥ ౨ ॥

పదార్థః- **ప్రథమః** పరమేశ్వర పరః. అహం ఉపాసకః ప్రత్నస్య చిరన్తనస్య **ఓకసః** బ్రహ్మాణ్డ-గృహస్య **నరమ్** నేతారమ్, **తువిప్రతిమ్** బహూనాం పదార్థానాం ప్రతి మాతారమ్ ఇన్ద్రమ్ జగదీశ్వరం త్వామ్ **అనుహువే** అనుకూలయితుం ఆహ్వయామి, **యం తే** యం త్వామ్ **పూర్వం** ప్రాక్ **పితా** మమ జనకః **హువే** ఆహ్వయతి స్మ.

ద్వితీయః ఆచార్యపరః. హే బాలక! అహం త్వదీయః పితృవ్యాదిః **తువిప్రతిమ్** బహ్వీనాం విద్యానాం ప్రతికృతిభూతమ్, **ప్రత్నస్య** పురాతనస్య **ఓకసః** విద్యాగృహస్య **నరమ్** నేతారమ్ ఆచార్యమ్ **అను** అనుకూల్య, తవాధ్యాపనాయ సదాచారశిక్షణాయ చ **హువే** ఆహ్వయామి, **యమ్** ఆచార్యమ్ **పూర్వమ్** ప్రాక్ **తే** తవ **పితా** జనకః, అన్యేషాం బాలకానామధ్యాపనాయ **హువే** ఆహ్వయతి స్మ. ॥ ౨ ॥

భావార్థః- సర్వైర్మనుష్యైః పరమేశ్వర ఉపాసనీయః. కించ బాలకానాం సంరక్షకైః పితృపితృవ్యాదిభిర్విద్యాధ్యయనాయ బాలకాః సుయోగ్యస్య గురోః సమీపం ప్రేషణీయాః, యేన తే విద్వాంసో భూత్వా కుశలా నాగరికా భవేయుః ॥ ౨ ॥

౭౪౪. ఈ మంత్రములో పరమేశ్వర స్తుతి మరియు గురుశిష్యుల విషయము కలదు.

పదార్థము :-మొదట పరమేశ్వరపక్షములో :- ఉపాసకుడనగు నేను (ప్రత్నస్య) చిరకాలమునుండి నిర్మాణమైయున్న (ఓకసః) బ్రహ్మాండరూప గృహమునకు (నరమ్) నాయకుడవు, (తువిప్రతిమ్) అనేకపదార్థముల నిర్మాణకర్తవు ఇంద్రపరమేశ్వరుడవగు నిన్ను (అనుహువే) అనుకూలుని నొనర్చుకొనుటకొరకు పిలుచుచున్నాను (యం తే) అట్టి జగదీశ్వరుడవగు నిన్ను (పూర్వమ్) పూర్వము (పితా) పితరులరూపమున (హువే) పిలుచుకొనుచుంటిమి.

రెండవది ఆచార్యుల పక్షములో :- ఓ బాలకా! నేను మీ తండ్రి, పినతండ్రిరూపములలో (తువిప్రతిమ్) అనేక విద్యల ప్రతిరూపములలో (ప్రత్నస్య) పురాతన (ఓకసః) విద్యామందిర (నరమ్)

నాయకులు, ఆచార్యులను (అను) అనుకూలముగ నొనర్చుకొని నిన్ను చదివించుటకు మరియు సదాచారములను నేర్పుటకొరకు (హువే) పిలుచుచున్నాను (యమ్) ఏ ఆచార్యులను (పూర్వమ్) మొదట (తే) నీయొక్క (పితా) తండ్రి ఇతరబాలకులను చదివించుటకు (హువే) పిలుచుచుండిరో, అటులనే. ॥౨॥

భావార్థము :- మానవులెల్లరును పరమేశ్వరుని ఉపాసనయొనర్చవలసియుండును. మరియు బాలకుల సంరక్షకులగు తండ్రులు, పినతండ్రులు మున్నగు బాలబాలికలను చదివించుటకొరకు యోగ్యులగు గురువుల వద్ది' ·ించవలెను. అందువల్ల వారు విద్వాంసులై ఉత్తమ నాగరికులుగ కాగలుగుదురు. ॥౨॥

744. I call On God Whom Our Father-like preceptors always remember as the Fulfiller of all noble desires and Supreme Leader. ll2ll

౭౪౫. ఋషిః-శునః శేపః । దేవతా-ఇన్ద్రః । ఛన్దః-గాయత్రీ । స్వరః-షడ్జః.

అథ పునరపి తమేవ విషయమాహ.

౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౭౪౫: ఆ ఘా గమద్యది శ్రవత్సహస్రిణీభి రూతిభిః ।

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
వాజేభిరుప నో హవమ్ ॥ ౩ ॥

౨ ౩ ౧ ౨ర ౧౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౧౨ర ౧౨ర
ప. వి:- ఆ । ఘ । గమత్ । యది । శ్రవత్ । సహస్రిణీభిః । ఊతిభిః । వాజేభిః । ఉప ।
౩ ౧౨ర
నః । హవమ్ ॥ ౩ ॥

పదార్థః- ప్రథమః పరమేశ్వరపరః. ఇన్ద్రో జగదీశ్వరః **యది** చేత్ **శ్రవత్** అస్మదీయమ్ ఆహ్వానం శృణుయాత్ తర్హి సః **ఘ** అవశ్యమేవ **సహస్రిణీభిః** సహస్రసంఖ్యాకాభిః **ఊతిభిః** రక్షాభిః **వాజేభిః** బలైః ఐశ్వర్యైశ్చ సహ **నః** అస్మాకమ్ **హవమ్** ఆహ్వానమ్ **ఉప ఆగమత్** ఉపాగచ్ఛేత్.

ద్వితీయః గురుశిష్యపరః. **యది** ఏష విద్యార్థీ చేత్ **శ్రవత్** గురుముఖాత్ శాస్త్రాణి శ్రోష్యతి, తదా **సహస్రిణీభిః** సహస్రసంఖ్యాకాభిః **ఊతిభిః** విద్యాతృప్తిభిః. [అవ రక్షణగతికాన్తిప్రీతితృప్త్యాదిషు, క్తిని రూపమ్.] **వాజేభిః** ఆత్మబలైశ్చ సహ **నః** నాగరికాణామ్ అస్మాకమ్ **హవమ్** ఉత్సవాదిసమారోహమ్ **ఘ** నిశ్చయేన **ఉప ఆ గమత్** ఉపాగమిష్యతి. స్వకీయైర్విద్వత్తా పూర్ణైర్విచారైశ్చాస్మాన్ కృతార్థయిష్యతి. [శ్రు శ్రవణే, గమ్లృగతౌ లేటి ప్రథమైకవచనే శ్రవత్, గమత్ ఇతి]. ॥౩॥

భావార్థః- హార్దికమాహ్వానం జగదీశ్వరో ఉవశ్యమేవ శృణోతి. సుయోగ్యానాం గురూణాం సాన్నిధ్యే గురుకులే వసన్తో విద్యార్థినో విద్వాంసో భూత్వా సమావర్తనానన్తరం యదా బహిరాగచ్ఛేయుస్తదా సర్వానుపదిశ్య సన్మార్గే ప్రవర్తయేయుః ॥ 3 ॥

౭౪౫. ఈ మంత్రములో మరల ఆ విషయమే కలదు.

పదార్థము :-మొదట పరమేశ్వరుని పక్షములో :- ఇంద్ర జగదీశ్వరుడు (యది) ఒకవేళ (శ్రవత్) మా పిలుపును వినుచుండినట్లైన ఆయన (ఘ) అవశ్యముగనే (సహస్రిణీభిః) వేలాది (ఊతిభిః) రక్షణాలతోగూడ మరియు (వాజేభిః) బలముల, ఐశ్వర్యములతోగూడ (నః) మాయొక్క (హవమ్) పిలుపుపై (ఉప ఆ గమత్) మావద్దికి రావలెను.

రెండవది గురుశిష్యుల పక్షములో:- (యది) ఒకవేళ ఈ విద్యార్థులు (శ్రవత్) గురుముఖమున శాస్త్రములను వినుచుండినచో (సహస్రిణీభిః) వేలాది (ఊతిభిః) విద్యవల్ల కలిగినట్టి తృప్తి మరియు (వాజేభిః) ఆత్మబలములతోగూడ (నః) నాగరికులమగు మాయొక్క (హవమ్) ఉత్సవములు మున్నగు సమారోహములకు (ఘ) నిశ్చయముగనే (ఉప ఆ గమత్) రాగలడు. మరియు తన విద్వత్తపూర్ణమగు ఆలోచనలచే మమ్ము కృతార్థులనొనర్చగలడు. ॥3॥

భావార్థము :- హృదయమునుండి వెడలినట్టి పిలుపును జగదీశ్వరుడు అవశ్యముగ వినగలడు. సుయోగ్యులగు గురువుల సాన్నిధ్యమున గురుకులములలో నివసించుచుండు విద్యార్థులు విద్వాంసులై సమావర్తన సంస్కారమును పొంది బయటికి వచ్చినప్పుడు అందరకు ఉపదేశము నిచ్చుచు శ్రేష్ఠమార్గములందు ప్రవృత్తుల నొనర్చవలెను. ॥3॥

745. If God will hear us, He will come at our call with succour of a thousand kinds, with strength and knowledge. ll3ll

౭౪౬. ఋషిః-నారదః । దేవతా-ఇన్ద్రః । ఛన్దః-ఉష్ణిక్। స్వరః-ఋషభః.

తత్ర ప్రథమా ఋక్ పూర్వార్చికే ౩౧౧ క్రమాఙ్కే

పరమేశ్వర మహత్వవిషయే వ్యాఖ్యాతా.

అత్రాచార్యస్య మహత్వం వర్ణయతి.

౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩క ౨ర
౭౪౬. ఇన్ద్ర సుతేషు సోమేషు క్రతుం పునీష ఉక్థ్యమ్।

౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨
విదే వృధస్య దక్షస్య మహాగ్ం హి షః ॥ ౧ ॥

౧౨ర ౩౧౨ ౧౨ర ౧౨ర ౩ ౩క౨ ౩౨ ౩౧౨
ప.వి:– ఇన్ద్రః । సుతేషు । సోమేషు । క్రతుమ్ । పునీషే । ఉక్థ్యమ్ । విదే । వృధస్య ।
౧౨ర ౩౨
దక్షస్య । మహాన్ । హి । సః ॥ ౧ ॥

పదార్థః- హే **ఇన్ద్ర** విద్యైశ్వర్యసమ్పన్న ఆచార్యవర! త్వమ్ **సోమేషు** జ్ఞానరసేషు **సుతేషు** అభిషుతేషు, విద్యార్థినామ్ అస్మాకమ్ **క్రతుమ్** కర్మ అపి **ఉక్థ్యమ్** ప్రశంసనీయం యథా స్యాత్తథా **పునీషే** పవిత్రయసి. **వృధస్య** వృద్ధస్య **దక్షస్య** ఉత్సాహస్య [దక్షతిః ఉత్సాహకర్మా. నిరుం ౧ । ౭.] **విదే** లమ్భనార్థమ్ సః స త్వమ్ **మహాన్ హి** మహత్త్వావాన్ ఖలు వర్తసే. ॥౧॥

భావార్థః- యథా విద్యాప్రదానమాచార్యస్య కర్తవ్యం తథైవ పవిత్రాచార ప్రదానమపి. యథోక్తమ్ - ఆచార్యః కస్మాత్? ఆచారం గ్రాహయతీతి (నిరుం ౧ । ౪) ॥ ౧ ॥

౭౪౬. ఈ మంత్రముయొక్క వ్యాఖ్య పూర్వార్చికయందు ౩౮౧వ మంత్రముపై పరమేశ్వరుని మహత్వ విషయములో చెప్పబడినది. ఇచ్చట ఆచార్యుల మహత్వము వర్ణించబడుచున్నది.

పదార్థము :- (ఇన్ద్ర) విద్యయను మహదైశ్వర్యవంతుడవగు ఓ ఆచార్యవరా! నీవు (సోమేషు) జ్ఞానరసమును (సుతేషు) శుద్ధపరచుటతోగూడ విద్యార్థులమగు మాయొక్క (క్రతుమ్) కర్మనుగూడ (ఉక్థ్యమ్) ప్రశంసనీయరూపములో (పునీషే) పవిత్రపరచెదవు (వృధస్య) వృద్ధియైన (దక్షస్య) ఉత్సాహమును (విదే) ప్రాప్తింపజేయు (సః) నట్టి నీవు (మహాన్ హి) మహా మహత్వపూర్ణుడవై యున్నావు.॥౧॥

భావార్థము :- విద్యాప్రదానమొనర్చుట ఎటుల ఆచార్యుల కర్తవ్యమో అటులనే పవిత్ర ఆచారముల శిక్షణ నిచ్చుటయును వారి కర్తవ్యమే. ఆచార్యులను ' ఆచార్యులని ఏలయందురనగా ఆయన ఆచారములను గ్రహింపజేయువారగుటయే (నిరుక్త.౧-౪)'.॥౧॥

746. O God, Thou sanctifiest the devotees' rightful actions on the accomplishment of their devotion commingled with knowledge. Thou art the Highest means of securing increased power. Thou art truly Great. ll1ll

౭౪౭. ఋషిః-నారదః । దేవతా-ఇన్ద్రః । ఛన్దః-ఉష్ణిక్। స్వరః-ఋషభః.

అథ పునస్తమేవ విషయమాహ.

౧ ౨౩౧ ౨ ౩౨౩ ౧౨ ౩౨
౭౪౭. స ప్రథమే వ్యోమని దేవానాం సదనే వృధః ।
౩ ౨౩ ౧౨ ౩ ౧౨౩ ౨
సుపారః సుశ్రవస్తమః సమప్సుజిత్ ॥ ౨ ॥

౨ 3 ౨ ౧ ౨ 3 3౧౨ ౧౨ర 3 ౨ 3 ౨
ప. వి:– సః । ప్రథమే । వ్యోమని । వి–ఓమని । దేవానామ్ । సదనే । వృధః । సుపారః ।
3 ౨ 3౧౨ 3 ౧౨ర 3 ౨ 3 ౨
సు–పారః । సుశ్రవస్తమః । సు–శ్రవస్తమః । సమ్ । అప్సుజిత్ । అప్సు–జిత్ ॥౨॥

పదార్థః-సః అసౌ విద్యాదాతా ఆచార్యః **ప్రథమే** శ్రేష్ఠే **వ్యోమని** వ్యోమవద్ వ్యాపకే ఓంకారపదవాచ్యే బ్రహ్మణి స్థితః **దేవానాం సదనే** విదుషాం గృహే, గురుకులే ఇత్యర్థః విద్యమానః వృధః ఛాత్రాణాం వర్ధయితా, **సుపారః** విద్యార్ణవాత్ సమ్యక్ పారయితా, సుశ్రవస్తమః యశస్వితమః. [శోభనం శ్రవః యశో యస్య స సుశ్రవాః, అతిశయేన సుశ్రవాః సుశ్రవస్తమః.] **అప్సుజిత్** అప్సు వ్యాప్తాసు విద్యాసు శుభకర్మసు చ అన్యాన్ జయతీతి తాదృశః **అస్తి,** అహం తమ్ **సమ్** సమ్యక్ స్తౌమి ॥ ౨ ॥

భావార్థః-సుయోగ్యం విద్యార్ణవం కర్మయోగినమాచార్యం ప్రాప్య విద్యార్థినోఽపి తాదృశా ఏవ జాయన్తే ॥ ౨ ॥

౭౪౭. ఈ మంత్రమునందును పై విషయమే యుండును.

పదార్థము :-(సః) అట్టి విద్యాప్రదానమొనర్చు ఆచార్యులు (ప్రథమే) శ్రేష్ఠమగు (వ్యోమని) ఆకాశమువలె వ్యాపకమగు ఓంకార పదవాచ్య బ్రహ్మయందు స్థితమైయున్న (దేవానాం సదనే) విద్వాంసుల సదనమగు గురుకులములందు నివసించుచు (వృధః) శిష్యులనున్నతి యొనర్చునట్టి (సుపారః) విద్యాసముద్రమునుండి తరింపజేయువారు (సుశ్రవస్తమః) అత్యంత యశస్వులు (అప్సుజిత్) వ్యాప్తమగు విద్యలలో మరియు శుభకర్మలలో ఇతరులను జయించునట్టి అనగా ఇతరులకన్న అధికపారంగతులైన వారిని నేను (సమ్) ఉత్తమముగ స్తుతించెదను. ॥౨॥

భావార్థము :- ఉత్తమయోగ్యుడు, విద్యాసముద్రుడు, కర్మయోగియగు ఆచార్యులను పొందిన విద్యార్థియును అటులనే నిర్మాణమగును. ॥౨॥

747. God is pervading the vast heaven which is the abode of the sun and other shining bodies i.e. He is Omnipresent. He gives more and more strength to His devotees being present in their hearts. He carries His devotees through every difficulty; He is Most Glorious and the Controller of the Matter. He is also the Giver of the fruit of actions. II2II

౭౪౮. ఋషిః-నారదః । దేవతా-ఇన్ద్రః । ఛన్దః-ఉష్ణిక్ । స్వరః-ఋషభః.

అథ పునరపి తమేవ విషయమాహ.

౧౨ 3౧౨ 3 ౨3 ౧౨ 3౧ ౨
౭౪౮. తము హువే వాజసాతయ ఇన్ద్రం భరాయ శుష్మిణమ్ ।
౧౨ 3 ౧ ౨ర3 ౧౨ 3 ౨
భవా నః సుమ్నే అన్తమః సఖా వృధే ॥ 3 ॥

౨ 3 ౧౨ర ౧౨ర 3 ౧౨ర ౧౨ర
ప. వి:- తమ్ । ఉ । హువే । వాజసాతయే । వాజ-సాతయే । ఇన్ద్రమ్ । భరాయ ।
3౧ ౨ ౧౨ర 3 ౨ ౧౨ర ౧౨ర 3 ౨
శుష్మిణమ్ । భవ । నః । సుమ్నే । అన్తమః । సఖా । స-ఖా। వృధే ॥ 3 ॥

పదార్థః- అహం విద్యార్థీ **వాజసాతయే** వాజానాం విద్యాబలానామ్ ఆత్మబలానాం చ సాతిః ప్రాప్తిః యస్మిన్ తస్మై **భరాయ** అధ్యయనాధ్యాపనయజ్ఞాయ. [భ్రియన్తే ధార్యన్తే వివిధా విద్యా యస్మిన్ స భరః జ్ఞానయజ్ఞః.] **తమ్ ఉ** తమేవ **శుష్మిణమ్** ఆత్మబలేన విద్యాబలేన చ యుక్తమ్ **ఇన్ద్రమ్** ఆచార్యమ్ **హువే** ఆహ్వయామి. హే ఆచార్యవర! త్వమ్ **సుమ్నే** సుఖే నిమిత్తే, సుఖాయ ఇత్యర్థః **వృధే** వర్ధనాయ చ **నః** అస్మాకమ్ **అన్తమః** అన్తికతమః **సఖా** సుహృద్ **భవ** సమ్పద్యస్వ ॥ 3 ॥

భావార్థః-సాన్నిధ్యేన సఖిత్వేన సౌహార్దేన చ సర్వా లోకవిద్యా బ్రహ్మవిద్యాశ్చ శిక్షయన్ సుఖం ప్రయచ్ఛన్నాచార్యశ్ఛాత్రాణాం చతుర్ముఖీమున్నతిం కుర్యాత్ ॥ 3 ॥

అస్మిన్ ఖణ్డే పరమాత్మ విషయస్యాత్మోద్బోధనవిషయస్య గురుశిష్య విషయస్య ప్రసంగతః శిల్పవిజ్ఞాన విషయస్య చ వర్ణనాదేతత్ఖణ్డస్య పూర్వఖణ్డేన సంగతిర్వేదితవ్యా.

ఇతి ద్వితీయాధ్యాయే తృతీయః ఖణ్డః

౭౪౮. ఈ మంత్రమునందును మరల పైవిషయమే.

పదార్థము :- విద్యార్థినగు నేను (వాజసాతయే) విద్యాబలము మరియు ఆత్మబలములను ప్రాప్తింపజేయునట్టి (భరాయ) అధ్యయన, అధ్యాపనరూప యజ్ఞముకొరకు (తమ్ ఉ) అట్టి (శుష్మిణమ్) ఆత్మబలము, విద్యాబలములతో గూడిన (ఇన్ద్రమ్) ఆచార్యులను (హువే) పిలిచికొందును. ఓ ఆచార్యవర్యా! నీవు (సుమ్నే) సుఖములకొరకు మరియు (వృధే) ఉన్నతికొరకు (నః) మాయొక్క (అన్తమః) అతిసన్నిహిత (సఖా) మిత్రుడవు (భవ) అగుము. ॥3॥

భావార్థము :- సన్నిహితత్వము, మిత్రభావము మరియు సౌహార్ద్రత్వముతో బాటు సకల లౌకిక విద్యలు మరియు బ్రహ్మవిద్యల శిక్షణల నిచ్చుచు మరియు సుఖములను ప్రసాదించుచు ఆచార్యులు శిష్యులను చతుర్విధ పురుషార్థులనుగ ఉన్నతిపరచుచుండవలెను. ॥3॥

ఈ ఖండములో పరమాత్మ, ఆత్మోద్బోధన, గురుశిష్యుల విషయములు మరియు ప్రశంసవశమున శిల్పవిజ్ఞానము కూడ వర్ణించబడుటవల్ల ఈ ఖండమునకు పూర్వఖండముతో సంబంధముగలదని యెరుగవలెను.

రెండవఅధ్యాయమందలి మూడవఖణ్డము సమాప్తము

748. I invoke Almighty God for gaining strength and for waging war against evils. Be Thou most near to us for bliss, a Friend to aid, O God. ॥3॥

౭౪౯. ఋషిః- వసిష్ఠః। దేవతా- అగ్నిః।

ఛన్దః- బార్హతః ప్రగాథః (బృహతీ)। స్వరః- మధ్యమః.

తత్ర ప్రథమాఋక్ పూర్వార్చికే ౪౫ క్రమాఙ్కే పరమాత్మవిషయే వ్యాఖ్యాతా. అత్రాగ్నిహోత్ర విషయ ఉచ్యతే.

౩౧ ౨౩౧ ౨ర౩ ౧ ౨ర౩౧ ౨
౭౪౯. ఏనా వో అగ్నిం నమ సోర్జోనపా తమా హువే।

౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧
ప్రియం చేతిష్ఠమరతిం స్వధ్వరం

౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
విశ్వస్య దూతమమృతమ్ ॥ ౧ ॥

ప. విః- ఏనా। వః। అగ్నిమ్। నమసా। ఊర్జః। నపాతమ్। ఆ హువే। ప్రియమ్। చేతిష్ఠమ్। అరతిమ్। స్వధ్వరమ్। సు-అధ్వరమ్। విశ్వస్య। దూతమ్। అమృతమ్। అ-మృతమ్ ॥ ౧ ॥

పదార్థః- హే సఖాయః! అహమ్ **ఊర్జోనపాతమ్** బలస్య ప్రాణశక్తేశ్చ న పాతయితారమ్, వర్ధకమితి యావత్, **ప్రియమ్** ప్రేమార్హమ్, **చేతిష్ఠమ్** అతిశయేన చేతయితారమ్, **అరతిమ్** గతిశీలమ్, **స్వధ్వరమ్** శోభనః అధ్వరః యజ్ఞః యేన తమ్, **విశ్వస్య దూతమ్** సర్వస్యాపి యజమానజనస్య దౌత్యమివాచరన్తమ్, యథా దూతో వార్తాహరణే ఉభయోః పక్షయోః మాధ్యమం జాయతే తథైవ యోఽగ్నిర్హుతం ద్రవ్యం సూక్ష్మీకృత్య తత్సుగన్ధస్య సర్వత్ర ప్రసారణే మాధ్యమం భవతీతి కృత్వా తస్య దూతత్వముక్తమ్, అమృతమ్ సర్వేషు పదార్థేషు వ్యాప్తతయాఽక్షానాద్ అమరణధర్మాణమ్ **అగ్నిమ్** యజ్ఞాగ్నిమ్ **వః** యుష్మభ్యమ్, **అస్మభ్యమ్** చేత్యపి ద్యోత్యతే, యుష్మదస్మద్ధితాయేతి భావః **ఏనా** ఏనేన ప్రత్యక్షం దృశ్యమానేన **నమసా** శ్రద్ధాభావేన, అన్నాదిహవిషా వా. [నమః ఇత్యన్ననామసు పఠితమ్.] **ఆహువే** ఆజుహోమి. [హు దానాదనయోః, జుహోత్యాదిః, ఛాన్దసః శపః శ్లోరభావః] ॥ ౧ ॥

భావార్థః- అగ్నిహోత్రేణ యథా జలవాయ్వాదికస్య శుద్ధిర్జాయతే తథైవాన్తఃకరణస్యాపి శుద్ధిర్భవతి, దేహాత్మబలం ప్రాణశక్తిజాగరూకతా త్యాగభావనా చాపి ప్రాప్యతే ॥ ౧ ॥

౭౪౯. పూర్వార్చికయందలి ౪౫వ మంత్రముపై పరమాత్మవిషయములో వ్యాఖ్యానించబడినది. ఇచ్చట అగ్నిహోత్రవిషయము వర్ణించబడుచున్నది.

పదార్థము :- ఓ స్నేహితులారా! నేను (ఊర్జః నపాతమ్) బలము మరియు ప్రాణశక్తిని పెంపొందించునట్టి (ప్రియమ్) ప్రియమగు (చేతిష్ఠమ్) అత్యంత జాగ్రతపరచునట్టి (అరతిమ్) గతిశీలమగు (స్వధ్వరమ్) ఉత్కృష్టమగు యజ్ఞము దేనిచే నడపబడునో, అట్టి (విశ్వస్య దూతమ్) యజమానులెల్లరకు దూతవంటికార్యములనొనర్చు, అనగా దూతవలె సందేశములను తెచ్చుట మరియు కొనిపోవుటవంటి ఇరుపక్షములమధ్య వర్తిగనుండునట్టి అటులనే హోమమొనర్చిన పదార్థములను సూక్ష్మమొనర్చి వాని సుగంధమును అన్నివైపులకు వ్యాప్తమొనర్చుటయందు మధ్యవర్తిగ కార్యమునొనర్చునట్టి (అమృతమ్) సకలపదార్థములందును అవ్యక్తరూపములందు స్థిరమైయుండు కారణమున అమరుడగు (అగ్నిమ్) యజ్ఞాగ్నిలో (వః) మీయొక్క మరియు అందరిహితముకొరకు (ఏనా) ఈ ప్రత్యక్షముగ కాన్పించుచున్న (నమసా) శ్రద్ధాభావముతో, లేక అన్నములు మున్నగువాని హవిస్సులతో (ఆహువే) ఆహుతినిత్తును. ॥౧॥

భావార్థము :- అగ్నిహోత్రముచే జలవాయువులెటుల శుద్ధియగునో, అటులనే అంతఃకరణముల శుద్ధియును జరుగుచుండును. మరియు శారీరిక బలము, ఆత్మబలము, ప్రాణశక్తి, జాగరూకత మరియు త్యాగభావనల ప్రాప్తియును జరుగుచుండును. ॥౧॥

749. With this my homage, I invoke the Lord for your welfare, Who is the Preserver and Source of strength;

Dear, Wisest Giver of happiness, Eternal and shining in noble non-violent sacrifices, Immortal Messenger of Truth, giving true knowledge. II1II

౭౫౦. ఋషిః- వసిష్ఠః। దేవతా- అగ్నిః ।

ఛన్దః- బార్హతః ప్రగాథః(సతోబృహతీ) స్వరః- పఞ్చమః.

అథాగ్నిహోత్రస్య లాభానాహ.

౧ ౨ ౩ ౨ ౩౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩క ౨ర
౭౫౦. స యోజతే అరుషా విశ్వభోజసా స దుద్రవ త్స్వా

౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨౩ ౧౨
హుతః । సుబ్రహ్మా యజ్ఞః సుశ మీ వసూనాం

౩ ౨ఉ ౩ ౧౨
దేవం రాధో జనానామ్ ॥ ౨ ॥

౨ ౩ ౨ ౩౧ ౨ ౩౨ ౩ ౨ ౩
ప.వి:- సః । యో జతే । అరుషా । విశ్వభోజసా । విశ్వ-భోజసా । సః । దు్రద్రవత్ ।
౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧౨ర ౩ ౨ ౩౧౨ ౩ ౧౨ర
స్వాహుతః । సు-ఆహుతః । సుబ్రహ్మా । సు-బ్రహ్మా । యజ్ఞః । సుశమీ । సు-శమీ ।
౧౨ర ౩౨ ౧౨ర ౧౨ర
వసూనామ్ । దేవమ్ । రాధః । జనానామ్ ॥ ౨ ॥

పదార్థః-సః అసౌ యజ్ఞాగ్నిః **విశ్వభోజసా** విశ్వపాలకేన. [విశ్వం సర్వం యజమానహోత్రాదికం భునక్తి పాలయతీతి విశ్వభోజాః తేన.] **అరుషా** ఆరోచమానేన తేజసా. [అరుషమ్ ఇతి రూపనామ. నిఘం. ౩ । ౭.] **యోజతే** యుజ్యతే యోజయతి వా యజమానాన్. **సః** యజ్ఞాగ్నిః **స్వాహుతః** సమ్యక్ ప్రాప్తాహుతిః సన్ **దుద్రవత్** భృశం ద్రవతి గచ్ఛతి, జ్వాలాభిర్లేలాయతే. [దు గతౌ యఙ్లుగన్తః, లఙ్, అడభావః.] **సుబ్రహ్మా** ఉత్కృష్టో బ్రహ్మా ఋత్విగ్ యత్ర తాదృశః **యజ్ఞః** అధ్వరః **వసూనామ్** ఆహితాగ్నీనాం యజమానానామ్ **సుశమీ** సుశాన్తికరః జాయతే. స చ యజ్ఞః **జనానామ్** అగ్నిహోత్రిణాం ప్రజానామ్ **దేవం** ప్రకాశకమ్ **రాధః** జ్యోతీరూపం ధనం, ప్రయచ్ఛతీతి శేషః. ॥౨॥

భావార్థః- సుయోగ్యం బ్రహ్మాణమధ్యక్షపదే నియుజ్య కృతో యజ్ఞః సుఖశాన్తిస్వాస్థ్యకరో జనానాం జ్యోతిష్ప్రదోఽధ్యాత్మమార్గే ప్రేరకశ్చ జాయతే ॥ ౨ ॥

౭౫౦. ఈ మంత్రములో అగ్నిహోత్రముల లాభములను గురించిన వర్ణన గలదు.

పదార్థము :- (సః) అట్టి యజ్ఞాగ్ని (విశ్వభోజసా) అందరను పాలించునదిగ (అరుషా) ప్రకాశించు తేజముతో (యోజతే) కలిసిపోవును. మరియు యజమానులను కలిపియుంచును. (సః) ఆ యజ్ఞాగ్ని (స్వాహుతః) చక్కగా ఆహుతి ఇచ్చుటవల్ల (దుద్రవత్) అత్యధిక గతిశీలమైపోవును. జ్వాలలను ధగధగలాడించును (సుబ్రహ్మా) శ్రేష్ఠ బ్రహ్మ దేనియందు నిలిచియుండునో అట్టి (యజ్ఞః) యజ్ఞము (వసూనామ్) ఆహితాగ్ని [ఆరిపోని నిరంతరము ప్రకాశించు అగ్ని)] యజమానులకు (సుశమీ) ఉత్తమయశస్సును, శక్తిని, శాంతిని ప్రసాదించునదైయుండును. అట్టి యజ్ఞము (జనానామ్) అగ్నిహోత్రులకు (దేవమ్) ప్రకాశము (రాధః) జ్యోతిరూపధనమునిచ్చును. ॥౨॥

భావార్థము :- ఉత్తమ యోగ్యుడగు బ్రహ్మను అధ్యక్షపదవిపై నియుక్త మొనర్చి చేయబడిన యజ్ఞము సుఖము, శాంతి మరియు ఆరోగ్యములనిచ్చునది, లోకులకు జ్యోతిని ప్రదానమొనర్చునట్టిది మరియు అధ్యాత్మ మార్గమున ప్రేరణమొనర్చునదిగ నుండును. ॥౨॥

750. God creates all - supporting earth and heaven. When invoked well, He comes runing (so to speak). [He responds to our earnest prayer]. He is the Recipient of praise, being the Supreme Being to Whom Yajnas are offered and He is the Performer of meritorious acts. Therefore the wealth of the inhabitants of the world, is offered to this Resplendent Divinity. II2II

౭౫౧. ఋషిః- వసిష్ఠః। దేవతా- ఉషాః ।

ఛన్దః- బార్హతః ప్రగాథః(బృహతీ)। స్వరః- మధ్యమః.

తత్ర ప్రథమా ఋక్ పూర్వార్చికే 303 క్రమాఙ్కే ప్రాకృతికాయా ఉషసః పక్షే వ్యాఖ్యాతా. అత్రాధ్యాత్మికీ ఉషా వర్ణ్యతే.

౭౫౧. ప్రత్యు అదర్శ్యాయత్యూ3చ్ఛన్తీ దుహితా దివః।
అపో మహీ వృణుతే చక్షుషా తమో జ్యోతి
ష్కృణోతి సూనరీ ॥ ౧ ॥

ప. విః- ప్రతి । ఉ । అదర్శి । ఆయతీ । ఆ-యతీ। ఉచ్ఛన్తీ । దుహితా। దివః । అప । ఉ। మహీ। వృణుతే । చక్షుషా । తమః । జ్యోతిః । కృణోతి । సూనరీ । సు-నరీ ॥ ౧ ॥

పదార్థః- ఆయతీ ఆగచ్ఛన్తీ **ఉచ్ఛన్తీ** హృదయప్రాఙ్గణే ఉదయం భజమానా **దివః దుహితా** ద్యోతమానస్య పరమాత్మనః పుత్రీవ విద్యమానా అధ్యాత్మప్రభారూపిణీ ఉషాః **ప్రతి అదర్శి ఉ** ఉపాసకేన మయా అనుభూతాఽస్తి ఖలు **మహీ** మహతీ ఏషా అధ్యాత్మప్రభా **చక్షుషా** చక్షసా, స్వకీయేన దివ్యప్రకాశేన **తమః** మోహాన్ధకారమ్ **అప ఉ వృణుతే** అపాకరోతి. **సూనరీ** సునేత్రీ ఏషా అధ్యాత్మప్రభారూపిణీ ఉషాః **జ్యోతిః** వివేకఖ్యాతిరూపం జ్యోతిః **కృణోతి** జనయతి ॥ ౧ ॥

భావార్థః- పరమాత్మోపాసనేన హృదయే ప్రాదుర్భవన్తీ దివ్యప్రభా సర్వం తమోజాలం విచ్ఛిద్యాన్తఃకరణం నిర్మలం కరోతి ॥ ౧ ॥

౭౫౧. ఈ మొదటిఋచ (మంత్రము) పూర్వార్చికయందు 303వ మంత్రముపై ప్రాకృతిక ఉషపక్షములో వాఖ్యయొనర్చబడినది. ఇచ్చట ఆధ్యాత్మికపక్షములో వర్ణించబడుచున్నది.

పదార్థము :- (ఆయతీ) వచ్చుచు (ఉచ్ఛన్తీ) హృదయప్రాంగణములో ఉదయించుచు (దివః దుహితా) తేజస్వియగు పరమాత్మ పుత్రికవలె విద్యమానమగు అధ్యాత్మప్రభ (చక్షుషా) తన దివ్యప్రకాశముచే (తమః) మోహరూప అంధకారమును (అప ఉ వృణుతే) దూరమొనర్చుచున్నది (సూనరీ) ఉత్కృష్టమగు నేతృత్వమొనర్చునట్టి ఈ ఆధ్యాత్మిక ప్రకాశరూప ఉష (జ్యోతిః) వివేక ఖ్యాతిరూపజ్యోతిని (కృణోతి) ఉత్పన్నమొనర్చుచున్నది. ॥౧॥

భావార్థము :- పరమాత్మయొక్క ఉపాసనవల్ల హృదయములో ప్రకాశించుచుండు దివ్యప్రభ సమస్త తామసికత్వజాలమును విచ్ఛిన్నమొనర్చి అంతఃకరణమును నిర్మలమొనర్చివేయును. ॥౧॥

751. Advancing, sending forth her rays, the Divine Dawn is seen as the Daughter of the Source of Light. The Mighty one dispels the darkness with her brilliance and enlightens all, as a true Guide. II1II

౭౫౨. ఋషిః-వసిష్ఠః। దేవతా-ఉషాః ।

ఛన్దః-బార్హతః ప్రగాథః(సతోబృహతీ) స్వరః-పఞ్చమః.

అథ సూర్యోషసౌ వర్ణ్యేతే.

౨౩ ౧౨ ౩౨ ౩ ౧౨ ౩౧ ౨ర ౩౨
౭౫౨. ఉదుస్రియాః సృజతే సూర్యః సచా ఉద్యన్నక్షత్రమర్చివత్ ।
౧ ౨ర౩ ౨ ౩౧ ౨ ౩౨ ౩౧౨
తవేదుషో వ్యుషి సూర్యస్య చ సం భక్తేన గమేమహి ॥ ౨ ॥

౨ ౩౧౨ ౩ ౧౨ ౩ ౧ ౨ర ౧౨ర ౩౨
ప. విః– ఉత్ ఉస్రియాః । ఉ-స్రియాః । సృజతే । సూర్యః । సచా । ఉద్యత్ ।
౩ ౨ ౧౨ర ౩ ౨ ౧౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩ ౧౨ర ౧ ౨ర ౩
ఉత్-యత్ । నక్షత్రమ్ । అర్చివత్ । తవ । ఇత్ । ఉషః । వ్యుషి । వి-ఉషి । సూర్యస్య । చ ।
౨ ౩౧౨ ౩
సమ్ । భక్తేన । గమేమహి ॥ ౨ ॥

పదార్థః- ప్రథమః ప్రాకృతికసూర్యోషః పక్షే, **సూర్యః** ఆదిత్యః **సచా** సహ, యుగపత్ **ఉస్రియాః** కిరణాన్. [ఉస్రా ఇతి రశ్మినామ. నిఘం ...౧।౫. ద్వితీయైకవచనే ఇయాడియాజీకారాణాముపసఖ్యానమ్. అ... ౭।౧।౩౯ వా... ఇతి శసః స్థానే డియాజ్ ఆదేశః.] **ఉత్సృజతే** ఉద్గమయతి, యేన **ఉద్యత్** ఉద్గచ్ఛత్ **నక్షత్రమ్** గతిమయం గ్రహోపగ్రహాదికమ్. [నక్షత్రాణి నక్షతేర్గతికర్మణః ఇతి నిరుక్తమ్. ౩।౨౦.] **అర్చివత్** దీప్తియుక్తం జాయతే ఇతి శేషః. హే **ఉషః** ప్రభాతవేలే! **తవ ఇత్** తవ ఖలు **సూర్యస్య చ** ఆదిత్యస్య చ **వ్యుషి** వివాసనే ప్రకాశనే సతి, వయమ్ **భక్తేన** ఐశ్వర్యేణ **సంగమేమహి** సంగచ్ఛేమహి.

ద్వితీయః అధ్యాత్మపరః. **సూర్యః** సూర్యవత్ ప్రకాశమానః ప్రకాశకశ్చ పరమాత్మా **సచా** యుగపత్ **ఉస్రియాః** దివ్యప్రకాశస్య రశ్మీన్ **ఉత్సృజతే** విసృజతి, తేన చ **ఉద్యత్** ఉద్ గచ్ఛత్ **నక్షత్రమ్** ప్రగతిశీలం మనోబుద్ధ్యాదికం **అర్చివత్** ప్రకాశమయం జాయతే. హే **ఉషః** అధ్యాత్మప్రభే! **తవ ఇత్** తవ ఖలు **సూర్యస్య చ** పరమాత్మరూపస్య ఆదిత్యస్య చ **వ్యుషి** ప్రకాశనే సతి, వయమ్ **భక్తేన** దివ్యేన ఐశ్వర్యేణ సం గమేమహి సంగచ్ఛేమహి ॥ ౨ ॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః. ఉపమానోపమేయభావశ్చ గమ్యతే. ॥౨॥

భావార్థః- యథోషసః సూర్యస్య చోదయే సర్వం ప్రకాశతే తథైవాధ్యాత్మిక్యాః ప్రభాయాః పరమాత్మనశ్చోదయాదుపాసకానాం హృదయం ప్రకాశతే ॥ ౨ ॥

౭౫౨. ఈ మంత్రములో సూర్యుడు మరియు ఉషయొక్క వర్ణన కలదు.

పదార్థము :-మొదట ప్రాకృతిక సూర్యుడు మరియు ఉష పక్షములో:- (సూర్యః) సూర్యుడు (సచా) కలిసికట్టుగ (ఉస్రియాః) కిరణములను (ఉత్సృజతే) వదలివేయును. దీనివల్ల (ఉద్యత్) ఉదయించుచు (నక్షత్రమ్) గతిశీలమగు గ్రహ ఉపగ్రహములు మున్నగునవి (అర్చివత్) దీప్తిమంతమైపోవును. (ఉషః) ఓ ఉషా! (తవ ఇత్) నీయొక్క (సూర్యస్య చ) మరియు సూర్యుని (వ్యుషి) ప్రకాశమగుతోడనే మేము (భక్తేన) ఐశ్వర్యములతో (సంగమేమహి) సంయుక్తులమగుచుందుము.

రెండవది అధ్యాత్మ పక్షములో :- (సూర్యః) సూర్యునివలె ప్రకాశవంతుడు మరియు ప్రకాశపరచు పరమేశ్వరుడు (సచా) తోడ్తోడ (ఉస్రియాః) దివ్యప్రకాశరశ్మలను (ఉత్సృజతే) వదలుచుందురు. ఇందువల్ల (ఉద్యత్) ఉన్నతమగుచు (నక్షత్రమ్) ప్రగతిశీలమగు మనస్సు, బుద్ధి మున్నగునవి (అర్చివత్) ప్రకాశవంతమైపోవును (ఉషః) ఓ అధ్యాత్మప్రభా! (తవ ఇత్) నీయొక్క (సూర్యస్య చ) మరియు పరమాత్మరూప సూర్యుడు (వ్యుషి) ప్రకాశించుటతోనే మేము (భక్తేన) దివ్యమగు ఐశ్వర్యములతో (సంగమేమహి) సంయుక్తమగుచుందుము. ।౨॥

భావార్థము :-ఉషా మరియు సూర్యుని రాకతో అంతా ప్రకాశమైనట్లు ఆధ్యాత్మిక కాంతి మరియు పరమాత్మ సాక్షాత్కారముతో ఉపాసకుల హృదయం ప్రకాశవంతమవుతుంది. ।౨॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారముగలదు. ఇందువల్ల ఉపమానోపమేయభావములు వ్యంగ్యములుగనైనవి.

752. God Who is Impeller and the Creator of the world generates the earth and illumines rising and moving shining planets O Divine Dawn! Let us moditate on and be united with the Lord at thine and the Sun's rising.

[Meditation at the time of the dawn and sun-rise is particularly beneficial and suitable]. II2II

౭౫౩. ఋషిః-వసిష్ఠః। దేవతా-అశ్వినౌ ।

ఛన్దః-బార్హతః ప్రగాథః(బృహతీ)। స్వరః-మధ్యమః.

తత్ర అశ్వినీదేవతాకా ప్రథమా ఋక్ పూర్వార్చికే ౩౦౪

క్రమాఙ్కే పరమాత్మజీవాత్మ పక్షేఽధ్యాపకోపదేశకపక్షే చ వ్యాఖ్యాతా.

అత్ర రాష్ట్రోన్నతయే బ్రాహ్మణక్షత్రియౌ ఆహ్వయతి.

౩౧ ౨౩ ౧౨ ౩౧౨
౭౫౩. ఇమా ఉ వాం దివిష్టయ ఉస్రా హవన్తే అశ్వినా ।

౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧౨ ౩ ౧ ౨ర
అయం వామహ్వేఽవసే శచీవసూ విశంవిశం హిగచ్ఛథః ॥ ౧ ॥

ప. వి:- ఇమాః । ఉ । వామ్ । దివిష్టయః । ఉస్రా । ఉ-స్రా । హవన్తే । అశ్వినా । అయమ్ । వామ్ । అహ్వే । అవసే । శచీవసూ । శచీ-వసూఇతి । విశంవిశమ్ । విశమ్-విశమ్ । హి । గచ్ఛథః ॥ ౧ ॥

పదార్థః-హే **అశ్వినా** జ్ఞానేన రక్షయా చ వ్యాప్తిమన్తౌ బ్రాహ్మణక్షత్రియౌ! **ఇమాః ఉ** ఏతాః ఖలు **దివిష్టయః** యశః ప్రకాశేచ్ఛవః ప్రజాః **ఉస్రా వామ్** వాసకౌ యువామ్ హవన్తే ఆహ్వయన్తి. హే శచీవసూ కర్మధనౌ ప్రజ్ఞాధనౌ వా! **అయమ్** ఏషః అహమపి **అవసే** రక్షణాయ **వామ్** యువామ్ **అహ్వే** ఆహ్వయామి, **హి** యతః, యువామ్ **విశం విశం** ప్రజాం ప్రజామ్ **గచ్ఛథః** ప్రాప్నుథః ॥ ౧ ॥

భావార్థః-యత్ర బ్రహ్మ చ క్షత్రం చ సమ్యంచౌ చరతః సహ. తం లోకం పుణ్యం ప్రజ్ఞేషమ్ [యం ౨౦ । ౨౫] ఇతి శ్రుత్యుక్తదిశా యౌ బ్రాహ్మణక్షత్రియౌ రాష్ట్రం సౌభాగ్యశాలినం కర్తుమర్హతః, తయోః సంరక్షణం సర్వాభిః ప్రజాభిః ప్రాప్తవ్యమ్ ॥ ౧ ॥

౭౫౩. 'అశ్వినౌ' దేవతగల ఈ మొదటి మంత్రము పూర్వార్చికయందు ౩౦౪వ మంత్రముపై పరమాత్మ మరియు అధ్యాపకులు ఉపదేశకుల పక్షములో వ్యాఖ్యానించబడినది. ఇచ్చట రాష్ట్రముయొక్క ఉన్నతికొరకు బ్రాహ్మణులు, క్షత్రియులను ఆహ్వానించబడినది.

పదార్థము :-(అశ్వినా) జ్ఞానము మరియు రక్షణ వ్యాప్తపరచునట్టి ఓ బ్రాహ్మణ మరియు క్షత్రియులారా! (ఇమాః ఉ) ఇట్టి (దివిష్టయః) యశః ప్రకాశమును గోరు (ఉస్రాః) ప్రజలమగు మేము (వామ్) నివాసకులగు మిమ్ము (హవన్తే) పిలుచుచున్నాము. (శచీవసూ) కర్మధర్మము మరియు ప్రజ్ఞాధనముల ధనికులారా! (అయమ్) నేనుకూడ ఈ (అవసే) రక్షణకొరకు (వామ్) మిమ్ము (అహ్వే) ఆహ్వానించుచున్నాను. (హి) ఏలన నీవు (విశం విశమ్) ప్రజలందరివద్దకు (గచ్ఛథః) చేరుచుందువుగదా! ॥౧॥

భావార్థము :-' ఏ రాష్ట్రములో బ్రాహ్మణ, క్షత్రియశక్తులు కలిసికట్టుగనుండునో, అట్టిరాష్ట్రమును నేను పుణ్యవంతమైనదిగా దలతును (యజు౨౦-౨౫) ఈ వేదవాక్యమునుసరించి బ్రాహ్మణులు మరియు క్షత్రియులు ఏ రాష్ట్రమును సౌభాగ్యవంతమొనర్చుటకు సమర్థవంతులైయుండెదరో, వారి సంరక్షణ ప్రజలందరును వహించవలసియుండును. ॥౧॥

753. O God and the Divine Power! All these people who desire to attain emancipation, call on you, O dwellers in the right knowledge and action! I also invoke you for help, for you are present in all beings who are your subjucts. [By Ashvinau are also meant teachers and preceptors.] II1II

౭౫౪. ఋషిః- వసిష్ఠః దేవతా- అశ్వినౌ ।

ఛన్దః- బార్హతః ప్రగాథః(సతోబృహతీ)। స్వరః- పఞ్చమః.

అథ పునస్తమేవ విషయమాహ.

౩ ౨ ౩౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧౨
౭౫౪. యువం చిత్రం దదథుర్భోజనం నరా చోదేథాం

౩ ౧ ౨ ౨౨ఉ ౩ ౧౨ ౩ ౧
సూనృతావతే । అర్వాగ్రథం సమనసా ని

౨ ౩ ౧౨ ౩ ౧ ౨ర
యచ్ఛతం పిబతం సోమ్యం మధు ॥ ౨ ॥

౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧౨ర ౩ ౧౨ర ౩ ౧ ౨
ప. వి: – యువమ్ । చిత్రమ్ । దదథుః । భోజనమ్ । నరా । చోదేథామ్ । సూనృతావతే ।
౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౧౨ర ౧౨ర ౩ ౨ ౩ ౧౨ర
సూ–నృతావతే। అర్వాక్ । రథమ్ । సమనసా । స–మనసా । ని । యచ్ఛతమ్ । పిబతమ్ ।
౩ ౨ ౧౨ర
సోమ్యమ్ । మధు ॥ ౨ ॥

పదార్థః-హే **నరా** నరౌ నేతారౌ అశ్వినౌ బ్రాహ్మణక్షత్రియౌ! **యువమ్** యువామ్ **చిత్రమ్** అద్భుతమ్ **భోజనమ్** పాలనమ్ **దదథుః** ప్రయచ్ఛథః, తద్ భోజనం పాలనమ్ యువామ్ **సూనృతావతే** ప్రియసత్యవాగ్ యుక్తాయ మహ్యమ్ అపి. [సూనృతా ఇతి వాఙ్ నామ. నిఘం ...౧ । ౧౧.] **చోదేథామ్** ప్రేరయతమ్, ప్రయచ్ఛతమ్. **సమనసా** సమనసౌ సమానమనస్కౌ సన్తౌ యువామ్, స్వకీయమ్ **రథమ్** వాహనమ్ **అర్వాక్** అస్మదభిముఖమ్ **ని యచ్ఛతమ్** నియమయతమ్, కురుతమ్, అస్మాన్ ప్రతి ఆగచ్ఛతమ్ ఇత్యర్థః, ఆగత్య చ **సోమ్యమ్** సోమమయమ్. [మయే చ అ... ౪ । ౪ । ౧౩౮ఇతి సోమశబ్దాత్ మయడర్థే యః ప్రత్యయః.] **మధు** క్షౌద్రమ్ **పిబతమ్** ఆస్వాదయతమ్ అస్మాభిః కృతం సత్కారం గృహ్ణీతమ్ ఇత్యర్థః ॥ ౨ ॥

భావార్థః-బ్రాహ్మణా జ్ఞానప్రదానేన క్షత్రియాశ్చ రక్షణప్రదానేన ప్రజాజనానుపకురుతః, అతస్తేషాం యథాయోగ్యం సత్కారస్తేభ్యో లాభగ్రహణం చ సర్వైః కరణీయమ్ ॥ ౨ ॥

అస్మిన్ ఖణ్డే ఉగ్నిహోత్రస్య, దివ్యయా ఉషసో, దివ్యస్య సూర్యస్య, బ్రహ్మక్షత్రయోశ్చ వర్ణనాదేతత్ఖణ్డస్య పూర్వఖణ్డేన సంగతిరస్తి.

ఇతి ద్వితీయాధ్యాయే చతుర్థః ఖణ్డః

౭౫౪. ఈ మంత్రములో మరల అదేవిషయవర్ణన గలదు.

పదార్థము :-(నరా) నేతృత్వము నొనర్చునట్టి ఓ బ్రాహ్మణ క్షత్రియులారా! (యువమ్) మీరు (చిత్రమ్) అద్భుత (భోజనమ్) పాలనమును (దదథుః) ఇచ్చెదరు. అట్టి పాలనమును మీరు (సూనృతావతే) ప్రియమైన సత్యవాణులుగల నాకొరకు (చోదేథామ్) ప్రేరితమొనర్చుడు. ప్రదానమొనర్చుడు (సమనసా) అనుకూలమగు మనస్సుగలవారై మీరిరువురు మీ (రథమ్) రథములను (అర్వాక్) మావైపునకు (ని యచ్ఛతమ్) మరల్చుడు. అనగా మా వైపునకు రండు. వచ్చి (సోమ్యమ్) సోమరసముతో గూడిన (మధు) పానీయమును (పిబతమ్) సేవించుడు. అనగా మాద్వార యొనర్చబడు సత్కారమును స్వీకరించుడు. ॥౨॥

భావార్థము :-బ్రాహ్మణులు జ్ఞానదానముద్వార మరియు రక్షణద్వార ప్రజలకు ఉపకారమొనర్చుచుండెదరు. కావున వానినుండి యథోచితముగ సత్కారము. మరియు వానితో లాభమును పొందుట ప్రజలెల్లరకును ఉచితముగనుండును. ॥౨॥

ఈ ఖండములో అగ్నిహోత్రము, దివ్యమగు ఉష, దివ్యమగు సూర్యుడు మరియు బ్రాహ్మణ క్షత్రియుల వర్ణనయుండుటచే పూర్వఖండముతో ఈ ఖండమునకు సంబంధము కలదు.

రెండవ అధ్యాయమునందలి నాల్గవఖణ్డము సమాప్తము.

754. O Teachers and Preachers! You heroes bestow wonderful nourishment; send it to him who always speaks true and sweet words. One - minded both of you drive your car down to us; drink ye the savoury medicinal Soma juice. II2II

౭౫౫. ఋషిః-అవత్సారః। దేవతా-పవమానః సోమః ।

ఛన్దః-గాయత్రీ। స్వరః-షడ్జః.

అథ సోమస్య పరమాత్మనో విషయమాహ.

౩౨ ౩౨ఉ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౭౫౫. అస్య ప్రత్నామను ద్యుతం శుక్రం దుదుహ్రే అహ్రయః ।
౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర
పయః సహస్రసామృషిమ్ ॥ ౧ ॥

౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర
ప.విః- అస్య । ప్రత్నామ్ । అను । ద్యుతమ్ । శుక్రమ్ । దుదుహ్రే । అహ్రయః ।
౩ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర
అ-హ్రయః । పయః । సహస్రసామ్ । సహస్ర-సామ్ । ఋషిమ్ ॥ ౧ ॥

పదార్థః- **అస్య** సోమస్య సౌమ్యతేజసః పరమాత్మనః ప్రత్నామ్ పురాణీమ్ **సహస్రసామ్** యా సహస్రాణి అసంఖ్యాతాని ఫలాని సనోతి దదాతి తామ్ **ఋషిమ్** బహుకార్యసాధికామ్ **ద్యుతమ్** సౌమ్యాం ద్యుతిమ్ **అను** అనుధ్యాయ **అహ్రయః** వ్యాప్తవిద్యాః ఉపాసకాః **శుక్రమ్** శుద్ధమ్ **పయః** బ్రహ్మానన్దరసమ్ **దుదుహ్రే** దుదుహిరే, ప్రాప్నువన్తి. [దుహ ప్రపూరణే ధాతోః, వర్తమానే లిట్. ఇరయోరే అ... ౬ । ౪ । ౭౬ ఇతి ఇరేజ్ ఇత్యస్య స్థానే రే ఆదేశః] ॥౧॥

భావార్థః- **యః సౌమ్యః శుద్ధః పరమాత్మా స్వోపాసకానాం హృది సౌమ్యం శుద్ధం బ్రహ్మానన్దరసం స్రావయతి తస్య సౌమ్యాయాం ద్యుతౌ ధ్యానం సర్వైః కరణీయమ్ ॥ ౧ ॥**

౭౫౫. ఈ మొదటి మంత్రములో సోమనామకుడగు పరమాత్మ విషయము కలదు.

పదార్థము :- (అస్య) ఈ సోముని, అనగా సౌమ్యతేజముగల పరమాత్మయొక్క (ప్రత్నామ్) పురాతన (సహస్రసామ్) అసంఖ్యాక ఫలప్రదానమునొనర్చునట్టి (ఋషిమ్) అనేక కార్యములను సిద్ధి పరచునట్టి (ద్యుతమ్) సౌమ్యప్రకాశమును (అను) అనుకూల ధ్యానమునొనర్చి (అహ్రయః) వ్యాప్తమగు విద్యగల ఉపాసక విద్వాంసులు (శుక్రమ్) శుద్ధమగు (పయః) బ్రహ్మానందరూప రసమును (దుదుహ్రే) పితుకుకొనుచుందురు. మరియు పొందుదురు. ॥౧॥

భావార్థము :- ఏ సౌమ్య, శుద్ధ పరమాత్మ తన ఉపాసకుల హృదయములందు, శుద్ధ, బ్రహ్మానందరసమును ప్రవహింపజేయునో ఆయన సౌమ్యతేజమునందు ఎల్లరును ధ్యానమునుంచుచుందురు. ॥౧॥

755. In accordance with the ancient and eternal Vedic light given by God, the bold sages draw the bright milk of knowledge which has thousands of friends and which discloses many secrets. II1II

౭౫౬. ఋషిః- అవత్సారః। దేవతా- పవమానః సోమః ।

ఛన్దః- గాయత్రీ। స్వరః- షడ్జః.

అథ పునస్తమేవ విషయమాహ.

3 ౧ ౨ర 3 ౨ 3 ౧ ౨ర
౭౫౬. అయం సూర్య ఇవోపదృగయం సరాంసి ధావతి ।

3 ౨ 3 ౨ 3 ౧ ౨ర
సప్త ప్రవత ఆ దివమ్ ॥ ౨ ॥

3 ౨ ౧ ౨ర 3 ౨ 3 ౨ 3 ౨ ౧౨ర 3
ప. విః- అయమ్ । సూర్యః । ఇవ । ఉపదృక్ । ఉప-దృక్ । అయమ్ । సరాంసి । ధావతి ।
3 ౨ 3 ౧ ౨ ౧౨ర
సప్త । ప్రవతః । ఆ । దివమ్ ॥౨॥

పదార్థః- **అయమ్** ఏషః సోమః సౌమ్యః పరమాత్మా **సూర్యః ఇవ** ఆదిత్యః ఇవ **ఉపదృక్** ఉపదర్శయితా అస్తి. **అయమ్** ఏషః సౌమ్యః పరమాత్మా **సరాంసి** హృదయసరోవరాన్ **ధావతి** ద్రుతం గచ్ఛతి, శోధయతి వా. [ధావు గతిశుద్ధ్యోః భ్వాదిః.] అయమ్ **సప్త** సప్తసంఖ్యాకాన్ **ప్రవతః** జ్ఞానేన్ద్రియసహితాన్ మనోబుద్ధిలోకాన్, **దివమ్** ద్యోతమానమ్ జీవాత్మానం చ **ఆ** ఆధావతి ఆగచ్ఛతి శోధయతి వా ॥ ౨ ॥

అత్రోపమాలఙ్కారః ॥ ౨ ॥

భావార్థః-యథా సూర్యః సర్వేషాం పదార్థానాముపదర్శకో భవతి, స్వకిరణైః మేఘసరోవరాన్ గచ్ఛతి, భూమిచన్ద్రాదీన్ సప్తగ్రహోపగ్రహాన్ స్వప్రకాశేన శోధయతి, దివి తిష్ఠతి తథైవ పరమాత్మా సర్వేషాం దృష్టిప్రదాతా, హృదయసరాంసి గన్తా, దేహవర్తినః సప్త ప్రాణాన్ శోధయితా, ఆత్మపురి చ స్థాతా వర్తతే ॥ ౨ ॥

౭౫౬. ఈ మంత్రములో మరల ఆ విషయమే కలదు.

పదార్థము :-(అయమ్) ఈ సోముడు, అనగా సౌమ్యుడగు పరమాత్మ (సూర్యః ఇవ) సూర్యునివలె (ఉపదృక్) దర్శనీయుడై యున్నాడు (అయమ్) ఈ సౌమ్య పరమేశ్వరుడు (సరాంసి) హృదయ సరోవరములందు (ధావతి) శీఘ్రముగచేరును. మరియు వానిని కడిగి శుభ్రపరచును. ఈ సౌమ్య పరమాత్మ (సప్త) ఏడు (ప్రవతః) జ్ఞానేంద్రియముల సహితముగ మనస్సు మరియు బుద్ధిని (దివమ్) తేజస్వియగు జీవాత్మను (ఆ) పొందుచుండును. మరియు వానిని కడిగి శుద్ధపరచును. ॥౨॥

ఈ మంత్రములో ఉపమాలఙ్కారము గలదు. ॥౨॥

భావార్థము :-సూర్యుడెటుల సకల వస్తువులను దర్శింపజేయునో, తన కిరణములతో మేఘములవంటి సరోవరములలో ప్రవేశించునో భూమి, చంద్రుడు మున్నగు గ్రహోపగ్రహములను తన ప్రకాశముతో శుద్ధియొనర్చునో మరియు ద్యులోకములో స్థిరమైయుండునో, అటులనే పరమేశ్వరుడు అందరకు దృష్టిని ప్రసాదించువాడు, అందరి హృదయ సరోవరములందు ప్రవేశించువాడు, దేహమునందుండు ఏడు ప్రాణములను శుద్ధిపరచువాడై ఆత్మపురమునందు స్థిరముగనుండువాడై యున్నాడు. ॥౨॥

756. God sees all beings like the Sun. He listens to the prayers and runs (so to speak) to fulfil the desire of His devotees. It is the following seven kinds of people Whom God considers as fit for the attainment of joy and Emancipation.

1. People who are full of kindness.

2. Charitable.

3. Those who observe non-violence in body, word and mind.

4. Those who have taken the vow of absolute truthfulness.

5. Men of straight forward nature.

6. Those who have practised self - control.

7. Those who have observed Brahmcharya or perfect continence. It is these who are entitled in God's eye to attain joy and finally emancipation. ll2ll

౭౨౭. ఋషిః-అవత్సారః। దేవతా-పవమానః సోమః ।

ఛన్దః-గాయత్రీ। స్వరః-షడ్జః.

అథ పునస్తమేవ విషయం వర్ణయతి.

౩ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర౩ ౧౨
౭౨౭. అయం విశ్వాని తిష్ఠతి పునానో భువ నోపరి ।
౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర
సోమో దేవో న సూర్యః ॥ ౩ ॥

౩ ౨ ౧౨ర ౩ ౨ ౧౨ర ౩౧౨ ౧౨ర ౩౨
ప. విః– అయమ్ । విశ్వాని । తిష్ఠతి । పునానః । భువనా । ఉపరి । సోమః । దేవః । న ।
౧ ౨ర
సూర్యః ॥ ౩ ॥

పదార్థః-అయమ్ ఏషః **సోమః** సౌమ్యో జగత్స్రష్టా పరమాత్మా **దేవః** ప్రకాశకః **సూర్యః న** ఆదిత్యః ఇవ **విశ్వాని** సర్వాణి హృదయాని **పునానః** పావయన్ **భువనా ఉపరి** సర్వేషాం భువనానామ్ ఉపరి తేషామధిష్ఠాతాసన్ **తిష్ఠతి** విరాజతే ॥ ౩ ॥

అత్రోపమాలఙ్కారః ॥ ౩ ॥

భావార్థః-యథా సూర్యః సౌరమణ్డలస్యాధిష్ఠాతా తథా పరమాత్మా విశ్వబ్రహ్మాణ్డస్యాధిష్ఠాతా విద్యతే ॥ ౩ ॥

౭౨౭. ఈ మంత్రములో పునః పై విషయమే వర్ణించబడినది.

పదార్థము :-(అయమ్) ఈ (సోమః) సౌమ్యుడు, జగత్స్రష్ట యగు పరమాత్మ (దేవః) ప్రకాశకుడగు (సూర్యః న) సూర్యునివలె (విశ్వాని) హృదయముల నన్నింటిని (పునానః) పవిత్రపరచుచు (భువనా ఉపరి) సకలభువనములపైన వారికి అధిష్ఠాతయై (తిష్ఠతి) విరాజిల్లుచున్నాడు. ॥౩॥

ఈ మంత్రములో ఉపమాలఙ్కారము గలదు. ॥౩॥

భావార్థము :- సూర్యుడెటుల సౌరమండలమునకు అధిష్ఠాతయైయున్నాడో, అటులనే పరమాత్మ విశ్వబ్రహ్మాండమునకు అధిష్ఠాతయై యున్నాడు. ॥౩॥

757. God the Source of peace purifies all and stands high over all things that exist. He is the Dispeller of all darkness like the sun. II3II

౭౫౮. ఋషిః-శునః శేపః। దేవతా-పవమానః సోమః ।

ఛన్దః-గాయత్రీ। స్వరః-షడ్జః.

తత్ర ప్రథమాయామృచి పరమాత్మసోమం వర్ణయతి.

౩౨ ౩౨౩ ౧౨ ౩౨౩౧౨ ౩ ౨
౭౫౮. ఏష ప్రత్నేన జన్మనా దేవో దేవేభ్యః సుతః ।

౧ ౨ ౩౧ ౨
హరిః పవిత్రే అర్షతి ॥ ౧ ॥

౩౨ ౩౧ ౨ ౧౨ర ౩౨ ౩౧౨ ౩ ౨ ౧౨ర ౩౧ ౨ ౩
ప. వి:– ఏషః । ప్రత్నేన । జన్మనా । దేవః । దేవేభ్యః । సుతః । హరిః । పవిత్రే । అర్షతి ॥ ౧ ॥

పదార్థః- **ప్రత్నేన జన్మనా** పురాతనేన స్వభావేన **దేవేభ్యః** ప్రకాశకేభ్యః ఆత్మమనోబుద్ధి జ్ఞానేన్ద్రియేభ్యః **సుతః** అభిషుతః **ఏషః** అయమ్ **దేవః** ప్రకాశకః **హరిః** పాపహారీ పరమాత్మసోమః **పవిత్రే** పవిత్రే హృదయే **అర్షతి** గచ్ఛతి ॥ ౧॥

భావార్థః- సుచారువిధినా సమ్యగారాధితః పరమాత్మా ఉపశ్యముపాసకం స్వానుభూతిం కారయతి ॥ ౧ ॥

౭౫౮. ఈ మొదటి మంత్రములో పరమాత్మరూప సోముని వర్ణన కలదు.

పదార్థము :- (ప్రత్నేన జన్మనా) పురాతన స్వభావము ననుసరించి (దేవేభ్యః) ప్రకాశక ఆత్మ, మనస్సు, బుద్ధి మరియు జ్ఞానేంద్రియముల కొరకు (సుతః) శుద్ధపరచబడిన (ఏషః) ఈ (దేవః) ప్రకాశకుడు (హరిః) పాపహారియగు పరమాత్మరూపసోముడు (పవిత్రే) పవిత్రహృదయములో (అర్షతి) చేరిపోవును. ॥౧॥

భావార్థము :- మనోహరవిధిచే ఉత్తమరూపములో ఆరాధించబడిన పరమేశ్వరుడు అవశ్యముగానే ఉపాసకులకు తన అనుభూతిని కలిగించగలడు ॥౧॥

తన సనాతన నామము మరియు కర్మలద్వార సకల దేవతలలో ప్రసిద్ధుడు, అజ్ఞాన నాశకుడగు పరమాత్మ దేవుడు పవిత్రాత్మలకు ప్రాప్తించును.

758. This soul full of divine powers in manifested for the senses with its eternal power of taking birth. It moves the senses and acts in the body consisting of Prana, apana and other vital enegies. II1II

౭౫౯. ఋషిః-మేధ్యాతిథిః । దేవతా-పవమానః సోమః ।

ఛన్దః-గాయత్రీ। స్వరః-షడ్జః.

అథ పునస్తమేవ విషయమాహ.

౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨
౭౫౯. ఏష ప్రత్నేన మన్మనా దేవోదేవభ్యస్పరి ।

౩ ౧ ౨ ర
కవేర్విప్రేణ వావృధే ॥ ౨ ॥

౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ ర ౩ ౨ ౧ ౨ ర ౩
ప.వి:- ఏషః । ప్రత్నేన । మన్మనా । దేవః । దేవేభ్యః । పరి । కవిః । విప్రేణ వి-ప్రేణ। వావృధే ॥ ౨ ॥

పదార్థః- **ఏషః** అయమ్ **దేవః** ప్రకాశకః **కవిః** మేధావీ సోమః పరమాత్మా **ప్రత్నేన మన్మనా** పురాణేనవైదిక స్తోత్రేణ **దేవేభ్యః** దివ్యగుణేభ్యః, దివ్యగుణప్రదానాయ ఇత్యర్థః **విప్రేణ** మేధావినా విదుషా ఉపాసకేన, తద్ద్వారా ఇత్యర్థః **పరి వావృధే** పరితోవర్ధతే ॥ ౨ ॥

అత్ర పరమాత్మని వస్తుతో వృద్ధేరభావాద్ అసమ్బన్ధే సమ్బన్ధరూపోఽతిశయోక్తిరలఙ్కారః ॥ ౨ ॥

భావార్థః- ఉపాసకేన వేదమన్త్రద్వారా సమ్యగుపాసితః పరమాత్మా సర్వత్ర ప్రచారం ప్రాప్య వృద్ధింగత ఇవ భవతి ॥ ౨ ॥

౭౫౯. ఈ మంత్రమునందును మరల పై విషయమే కలదు.

పదార్థము :-(ఏషః) ఈ (దేవః) ప్రకాశకుడు(కవిః) బుద్ధిశాలియగు పరమాత్మ సోముడు(ప్రత్నేన మన్మనా) పురాతన వైదికస్తోత్రములద్వారా(దేవేభ్యః) దివ్యగుణములను ప్రదానమొనర్చుటకై(విప్రేణ) బుద్ధిశాలురు, విద్వాంసులగు ఉపాసకులద్వార(పరివావృధే) నలుదిశలందు వృద్ధిజెందుచుండును.॥౨॥

పరమాత్మలో వాస్తవముగ వృద్ధియగు ధర్మములేనందున ఇచ్చట ఆ సంబంధములో సంబంధరూప అతిశయోక్తి అలంకారమైయున్నది.॥౨॥

భావార్థము :- ఉపాసకులచే వేదమంత్రములచే ఉపాసించబడిన పరమాత్మ సర్వత్ర ప్రచారమును పొందుచున్నందున వృద్ధియగుచున్నట్లుండును. ॥౨॥

759. (1) This conscious soul though full of knowledge and a sage on account of her eternal power of meditation, grows more and more by the contemplation of God Who is Omniscient Lord of shining objects and enlightened persons.

(2) The disciple makes progress by coming in contact with a Sage and excels others when he repeats ancient Mantras. II2II

౭౬౦. ఋషి-మేధ్యాతిథిః । దేవతా-పవమానః సోమః ।

ఛన్దః-గాయత్రీ। స్వరః-షడ్జః.

అథ పునస్తమేవ విషయమాహ.

3 ౨ 3౧ ౨ర 3౨ 3 ౧౨
౭౬౦. దుహానః ప్రత్నమిత్పయః పవిత్రే పరి షిచ్యసే ।

౧౨ 3౧ ౨
క్రన్దం దేవాఀ అజీజనః ॥ 3 ॥

3 3౨ ౧౨ర 3౧ ౨ ౧౨ర 3 ౧౨ర 3౨
ప.వి:- దుహానః । ప్రత్నమ్ । ఇత్ । పయః । పవిత్రే । పరి । సిచ్యసే। క్రన్దన్ । దేవాన్ ।

3
అజీజనః ॥3॥

పదార్థః- హే రసాగార పరమాత్మసోమ! **ప్రత్నమ్ ఇత్** పురాణమ్ ఏవ **పయః** ఆనన్దరసమ్ **దుహానః** ప్రయచ్ఛన్, త్వమ్ **పవిత్రే** పరిపూతే హృదయే **పరిసిచ్యసే** ప్రవాహ్యసే. **క్రన్దన్** కల-కలశబ్దం కుర్వన్నివ త్వమ్ హృదయే **దేవాన్** దివ్యతరంగాన్ **అజీజనః** జనయసి ॥ 3 ॥

భావార్థః-పరమాత్మస్తవనాదుపాసకస్య హృదయే బ్రహ్మానన్దప్రవాహాః ప్రవహన్తి ॥ 3 ॥

౭౬౦. ఈ మంత్రమునందును మరల పై విషయవర్ణనయే కలదు.

పదార్థము :- రసభండార రూపుడవగు ఓ పరమాత్మరూప సోమా! (ప్రత్నమ్ ఇత్) సనాతన(పయః) ఆనందరసమును(దుహానః) పిండి(పితికి) ఇచ్చునట్టి నీవు(పవిత్రే) పవిత్రహృదయములో (పరిషిచ్యసే) నలువైపుల సేచనమొనర్చబడుదువు(క్రన్దర్) కలకలశబ్దమొనర్చునటుల నీవు(దేవాన్) దివ్యమగు తరంగములను(ఉజీజనః) ఉత్పన్నపరచెదవు. ॥3॥

భావార్థము :-పరమాత్మ ఉపాసనవల్ల ఉపాసకుల హృదయములలో బ్రహ్మానంద ప్రవాహము ప్రవహించసాగును. ॥3॥

760. O disciple! Thou art initiated into the Holy Path of God, while taking the spiritual food of the repetition of the Mantras. Then with a sound of Om and the Vedic hymns, thou gatherest other pupils also after their initiation. II3II

౭౬౧. ఋషిః- అసితః కాశ్యపో దేవలో వా। దేవతా-పవమానః సోమః ।

ఛన్దః- గాయత్రీ। స్వరః-షడ్జః.

అథ ప్రథమాయామృచిపరమాత్మా నృపతిశ్చ సమ్బోధ్యతే.

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౭౬౧. ఉప శిక్షాపతస్థుషో భియసమాధేహి శత్రవే ।

౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౨
పవమాన విదారయిమ్ ॥ ౧ ॥

౧౨ర ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧౨ర
ప. పా:– ఉప । శిక్ష । అపతస్థుషః । అప–తస్థుషః । భియసమ్ । ఆ ధేహి । శత్రవే ।
౧౨ర ౩ ౨ ౩ ౨
పవ మాన । విదాః । రయిమ్ ॥ ౧ ॥

పదార్థః- **ప్రథమః** పరమాత్మపక్షే! హే **పవమాన** పవిత్రతాప్రదాయక సర్వాన్తర్యామిన్ సోమ పరమాత్మన్! త్వమ్ **అపతస్థుషః** అస్మద్ దూరే స్థితాన్ సద్గుణాన్ **ఉపశిక్ష** అస్మత్సమీపమ్ ఆనయ. **శత్రవే** కామక్రోధాదికాయ రిపవే **భియసమ్** భీతిమ్ **ఆధేహి** కురు. అస్మభ్యం చ **రయిమ్** సత్యాహింసాన్యాయాదిరూపాం దివ్యాం సమ్పదమ్ **విదాః** ప్రాపయ.

ద్వితీయః నృపతిపక్షే. హే **పవమాన** గతిమయ కర్మశూర రాజన్! [పవతే గతికర్మా నిఘం ..౨ ।౧౪.] త్వమ్ **అపతస్థుషః** అస్మత్సకాశాదపగత్య విరోధిపక్షే స్థితాన్ వీరాన్ **ఉపశిక్ష** దణ్డయ, **శత్రవే** రిపవే **భియసమ్** భయమ్ **ఆధేహి** ఉత్పాదయ. అస్మభ్యం చ **రయిమ్** ధనధాన్య సువర్ణ సమ్పత్తిమ్ **విదాః** లమ్భయ ॥ ౧ ॥

అత్ర **శ్లేషాలఙ్కారః** ॥ ౧ ॥

భావార్థః- యథా పరమేశ్వరః కామక్రోధాదికాన్ శత్రూన్ పరాజిత్య స్తోత్రే సద్గుణసమ్పత్తిం ప్రయచ్ఛతి తథైవ రాష్ట్రే రాజా శత్రూన్ ధూలిసాత్కృత్య ప్రజాయై సర్వం ధనధాన్యాదికం ప్రయచ్ఛేత్ ॥ ౧ ॥

౭౬౧. ఈ మొదటి మంత్రములో పరమాత్మ మరియు రాజును సంబోధించబడినది.

పదార్థము :-మొదట పరమాత్మ పక్షములో:- (పవమాన) పవిత్రదాయకుడవు, సర్వాంతర్యామివగు ఓ సోమపరమేశ్వరా! నీవు (అప తస్థుషః) మాకు దూరముగ స్థితమైయున్న సద్గుణములను (ఉప శిక్ష) మా సమీపమునకు తెమ్ము (శత్రవే) కామక్రోధాది శత్రువులకొరకు (భియసమ్) భయమును (ఆధేహి) వ్యాప్తమొనర్చుము మరియు మాకు (రయిమ్) సత్యము, అహింస, న్యాయము మున్నగు దివ్యసంపదలను (విదాః) ప్రాప్తింపజేయుము.

రెండవది రాజు పక్షములో :- (పవమాన) గతిశీలుడవు, కర్మవీరుడవునగు ఓ రాజా! నీవు (అప తస్థుషః) మానుండి దూరమైపోయిన విరోధుల పక్షములో చేరిపోయిన వీరులను (ఉప శిక్ష) దండించుము (శత్రవే) శత్రువులలో (భియసమ్) భయమును (ఆధేహి) ఉత్పన్నమొనర్చుము మరియు మాకు (రయిమ్) ధనధాన్యములు సువర్ణము మున్నగువానిని (విదాః) ప్రాప్తింపజేయుము.॥౧॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారము గలదు.॥౧॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరుడెటుల కామ, క్రోధములు మున్నగు శత్రువులను పరాజయమొనర్చి స్తోతలకు సద్గుణముల సంపదలను ప్రసాదించునో, అటులనే రాష్ట్రమునందు రాజు శత్రువులను నాశమొనర్చి ప్రజలకు సమస్త ధనధాన్యములను ప్రదానమొనర్చవలెను.॥౧॥

761. O God purifier of all, Instruct us, elevating those who are not devoted to Thee and therefore stand aloof. Strike fear into the opponents of righteousness. Grant us wealth (Spiritual as well as secular.) II1II

౭౬౨. ఋషిః- అమహీయురాఙ్గిరసః । దేవతా-పవమానః-సోమః ।

ఛన్దః- గాయత్రీ। స్వరః-షడ్జః.

ద్వితీయాఋక్ పూర్వార్చికే ౪౮౭ క్రమాఙ్కే పరమేశ్వరవిషయే వ్యాఖ్యాతా.
అత్ర జీవాత్మ విషయం నృపతివిషయం చాహ.

౨౩ ౨ ౩ ౨౩ ౨౩ ౧ ౨ ౩౧ ౨ర
౭౬౨. ఉపోషుజాతమప్తురం గోభిర్భఙ్గం పరిష్కృతమ్ ।

౧౨ ౩౧ ౨
ఇన్దుం దేవా అయాసిషుః ॥ ౨ ॥

౧౨ర ౩ ౨ ౩ ౨ ౩౧౨ ౧౨ర ౩౨ ౧౨ర ౧౨ర
ప. వి:- ఉప । ఉ – సు । జాతమ్ । అప్తురమ్ । గోభిః । భఙ్గమ్ । పరిష్కృతమ్ । పరిః –
౩ ౧౨ర ౩ ౨ ౩
కృతమ్ । ఇన్దుమ్ । దేవాః । అయాసిషుః ॥ ౨ ॥

పదార్థః-**ప్రథమః** జీవాత్మ పక్షే! **సు జాతమ్** సుఖ్యాతమ్, **అప్తురమ్,** అప్సు కర్మసు తురః సత్వరః తమ్ కర్మశూరమ్, **భజ్గమ్** శత్రువిపదాదిభంజకమ్, **గోభిః పరిష్కృతమ్** వాగ్భిః ఇన్ద్రియైశ్చ సుసజ్జితమ్ **ఇన్దుమ్** దీప్తిమన్తం జీవాత్మానమ్ **దేవాః** మనోబుద్ధిప్రాణేన్ద్రియాదయః **ఉప ఉ అయాసిషుః** బలప్రాప్త్యర్థమ్ ఉపగచ్ఛన్తి.

ద్వితీయః నృపతిపక్షే. **సు జాతమ్** సమ్యక్ ప్రజామధ్యాద్ నిర్వాచితమ్, **అప్తురమ్** కర్మయోగినమ్ **భజ్గమ్** శత్రూణాం భఞ్జకమ్, **గోభిః పరిష్కృతమ్** భూమిభిః పరిష్కృతమ్, పరిష్కృతభూమికమిత్యర్థః **ఇన్దుమ్** తేజస్వినం మధురస్వభావం చ రాజానమ్ **దేవాః** దివ్యగుణయుక్తాః ప్రజాజనాః **ఉప ఉ అయాసిషుః** ఉప ప్రాప్నువన్తి ॥ ౨ ॥

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః విశేషణానాం సాభిప్రాయత్వాత్ పరికరశ్చ ॥ ౨ ॥

భావార్థః-యదా దేహస్థా మనోబుద్ధ్యాదయో జీవాత్మనః శకాశాదేవ బలం లభన్తే తథా ప్రజాజనా వీరేణ నృపతినా బలవన్తో జాయన్తే ॥ ౨ ॥

౭౬౨. ఈ రెండవమంత్రము పూర్వార్చికయందలి ౪౮౭వ మంత్రముపై పరమేశ్వరుని విషయములో వ్యాఖ్యానించబడినది. ఇచ్చట జీవాత్మ మరియు రాజు విషయములో వర్ణించబడినది.

పదార్థము :-మొదట జీవాత్మ పక్షములో:- (సుజాతమ్) సుప్రసిద్ధ (అప్తురమ్) కర్మలలో త్వరపడునట్టి కర్మవీరులు (భజ్గమ్) శత్రువులు, ఆపదలు మున్నగువానిని పారద్రోలుచు (గోభిః పరిష్కృతమ్) వాణులు మరియు ఇంద్రియములు మున్నగు వానిచే సుసజ్జితులు (ఇన్దుమ్) దీప్తిమంతమగు జీవాత్మకు (దేవాః) మనస్సు, బుద్ధి, ప్రాణము, ఇంద్రియములు మున్నగుదేవతలు బలప్రాప్తికొరకు (ఉప ఉ అయాసిషుః) సమీపమునందే ప్రాప్తించగలరు.

రెండవది రాజుపక్షములో :- (సు జాతమ్) ఉత్తమముగ ప్రజల మధ్యన ఎన్నుకొనబడిన రాజు (అప్తురమ్) కర్మయోగియై (భజ్గమ్) శత్రుభంజకుడు (గోభిః పరిష్కృతమ్) పరిష్కృతభూములు గలిగిన (ఇన్దుమ్) తేజస్వి మరియు మధుర స్వభావముగల రాజునకు (దేవాః) దివ్యగుణవంతులగు ప్రజలు (ఉప ఉ అయాసిషుః) అతిసమీపస్థులగుచుందురు.॥౨॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారముగలదు. విశేషణముల అభిప్రాయముతో గూడియున్నందున పరికర అభిప్రాయము గూడ కలదు.॥౨॥

భావార్థము :- శరీరమునందు స్థిరమైయున్న మనస్సు, బుద్ధి మున్నగునవి జీవాత్మతోనే బలమును పొందునటుల ప్రజలు వీరుడగు రాజుతో బలమును పొందుచు శక్తిమంతులగుచుందురు. ॥౨॥

762. The enlightened truthful persons attain the bliss of God, Who is well known owing to His Glory, is present in all beings, is glorified by the Vedic hymns and is the Destroyer of all sins and misery. II2II

౭౬౩. ఋషిః-అసితః కాశ్యపో దేవలో వా । దేవతా-పవమానః సోమః ।

ఛన్దః- గాయత్రీ। స్వరః-షడ్జః.

తృతీయా ఋగ్ ఉత్తరార్చికారమ్భే ౬౫౧ క్రమాఙ్కే పరమాత్మోపాసనావిషయే గురూణాం శిష్యాన్ ప్రతి కర్తవ్యవిషయే చ వ్యాఖ్యాతా.

అత్ర జీవాత్మనో నృపతేశ్చ విషయమాహ.

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౭౬౩. ఉపాస్మై గాయతా నరః పవమానాయేన్దవే ।

౩ ౨ ౩ ౧ ౨ర
అభి దేవాఀ ఇయక్షతే ॥ 3 ॥

౧౨ర ౩ ౧౨ర ౧౨ర ౩ ౨ ౩ ౨
ప.విః- ఉప । అస్మై । గాయత । నరః । పవమానాయ । ఇన్దవే । అభి । దేవాన్ ।
౧౨ర
ఇయక్షతే ॥ 3 ॥

పదార్థః- ప్రథమః జీవాత్మపక్షే. హే **నరః** మనుష్యాః. యూయమ్ **దేవాన్** ప్రకాశకాన్ మనోబుద్ధిజ్ఞానేన్ద్రియ రూపాన్ **అభి ఇయక్షతే** పరస్పరం సంగమయిత్రే. [అత్ర స్వార్థేసన్.] **పవమానాయ** మనః పావిత్ర్యం కుర్వాణాయ **అస్మై** ఏతస్మై **ఇన్దవే** దీప్తిమతే జీవాత్మనే, దీప్తిమన్తం జీవాత్మానమభిలక్ష్య ఇతి భావః **గాయత** ఉద్‌బోధనగీతాని ప్రోచ్చారయత.

ద్వితీయః నృపతిపక్షే. హే **నరః** రాష్ట్రస్య ప్రజాజనాః! యూయమ్ **దేవాన్** విదుషో జనాన్ **అభి ఇయక్షతే** పూజయతే, **పవమానాయ** రాష్ట్రప్రదేశేషు ఇతస్తతః సంచరతే. [పవతే గతికర్మా నిఘం..౨ ౧౪.] **అస్మై** ఏతస్మై **ఇన్దవే** తేజస్వినే ధనధాన్యదుగ్ధాదిభిః రాష్ట్రభూమిక్లేదకాయ చ నృపతయే. [ఇన్దుః ఇన్దేరునత్తేర్వా. నిరు. ౧౦।౪౭.] **గాయత** ప్రోద్బోధనగీతాని అభినన్దనగీతాని చ ప్రోచ్చారయత.

అత్ర శ్లేషాలఙ్కారః ॥ 3 ॥

భావార్థః-జనైః స్వాత్మానం స్వకీయరాష్ట్రస్య నృపతిం చోద్‌బోధ్యవై యక్తికో రాష్ట్రియశ్చోత్కర్షః సమ్పాదనీయః. ॥3॥

అస్మిన్ ఖణ్డే జనానామభ్యుదయనిఃశ్రేయసార్థం పరమాత్మనో నృపతేశ్చ వర్ణనాదేతత్ఖణ్డస్య పూర్వఖణ్డేన సహ సంగతిరస్తి.

ఇతి ద్వితీయాధ్యాయే పఞ్చమః ఖణ్డః

౭౬౩. ఈ మూడవమంత్రము ఉత్తరార్చిక ప్రారంభమున౭౫౧వ మంత్రముపై పరమాత్మ ఉపాసన విషయములో మరియు శిష్యులయెడ గురువుల కర్తవ్యముల విషయములో వ్యాఖ్యానించబడినది. ఇచ్చట జీవాత్మ మరియు రాజువిషయమును గురించిన వర్ణన యుండును.

పదార్థము :-మొదట జీవాత్మ పక్షములో :- (నరః) ఓ మానవులారా! మీరు (దేవాన్) ప్రకాశకమగు మనస్సు, బుద్ధి మరియు జ్ఞానేంద్రియరూప దేవతలలో (అభి ఇయక్షతే) పరస్పరస్నేహమును గలిగించు (పవమానాయ) మనసును పవిత్రముచేయు(అస్మై) ఈ (ఇన్దవే) తేజస్వియైన జీవాత్మను. అనాగా జీవాత్మను లక్ష్యమున నుంచుకొని (గాయత) ఉద్బోధన గీతములను పాడుచుండుడు.

రెండవది రాజుపక్షములో:- (నరః) ఓ రాష్ట్రప్రజలారా! మీరు (దేవాన్) విద్వాంసుల (అభి ఇయక్షతే) పూజయొనర్చునట్టి (పవమానాయ) రాష్ట్రప్రదేశములలో ఇటునటు సంచారమొనర్చునట్టి (అస్మై) ఈ (ఇన్దవే) తేజోవంతుడు, ధనధాన్యములు పాలు, నేయి మున్నగు వానిచే రాష్ట్రక్షేత్రమునందు సేచనమొనర్చునట్టి రాజుకొరకు, అనగా రాజును లక్ష్యమున నుంచుకొని (గాయత) ఉద్బోధనగీతములు మరియు అభినందన గీతములను గానమొనర్చుడు. ॥3॥

ఈ మంత్రములో శ్లేషాలంకారముగలదు. ॥3॥

భావార్థము :- మనుష్యులు తమ ఆత్మలను మరియు రాష్ట్రముయొక్క రాజును ఉద్బోధనమొనర్చుచు వైయక్తిక మరియు రాష్ట్రోన్నతిని గలిగించుచుండవలెను. ॥3॥

ఈ ఖండములో మనుష్యుల అభ్యుదయము, నిఃశ్రేయసముకొరకు పరమాత్మ మరియు రాజుయొక్క వర్ణనయున్నందున ఈ ఖండమునకు పూర్వఖండముతో గాఢ సంబంధముగలదని ఎరుగవలెను.

రెండవ అధ్యాయమునందలి ఐదవఖణ్డము సమాప్తము.

763. Sing forth to God O ye men, Who purifies all and gives knowledge to truthful perons. II3II

౭౬౪. ఋషిః- త్రిత ఆప్త్యః । దేవతా-పవమానః సోమః ।

ఛన్దః- గాయత్రీ। స్వరః-షడ్జః.

తత్ర ప్రథమా ఋక్ పూర్వార్చికే ౪౭౭ క్రమాఙ్కే

బ్రహ్మానన్దరసవిషయే వ్యాఖ్యాతా. అత్ర విద్వద్ విషయమాహ.

౭౬౪. ప్ర సోమాసో విపశ్చితోఽపో నయన్త ఊర్మయః।
వనాని మహిషా ఇవ ॥ ౧ ॥

ప.విః- ప్ర । సోమాసః । విపశ్చితః । విపః - చితః । అపః । నయన్తే । ఊర్మయః ।
వనాని। మహిషాః । ఇవ ॥ ౧ ॥

పదార్థః-విపశ్చితః విద్వాంసః **ఊర్మయః** పఠితాభిః విద్యాభిః శిష్యహృదయానామాచ్ఛాదకాః యద్వా క్రియాశీలాః. [ఉర్మిః ఊర్ణోతేః. నిరు... ౫।౨౭. యద్వా ఋ గతౌ ఇతి ధాతోః 'అర్తేరుచ్చ'. ఉ.. ౪ । ౪౫ ఇతి మిః ప్రత్యయః ధాతోశ్చ ఉత్.] **సోమాసః** ప్రసవితారః, శిష్యాణాం ద్వితీయజన్మప్రదాతారః ఆచార్యాః. [సవన్తి జన్మ ప్రయచ్ఛన్తీతి సోమాః. సు ప్రసవైశ్వర్యయోః ఇతి ధాతోః అర్తిస్తుసు ఉ.. ౧।౧౪౦ ఇత్యనేన మన్ ప్రత్యయః.] **అపః** శిష్యాణాం **కర్మ ప్ర నయన్త** ప్రకృష్టాయాం దిశి నయన్తి. కథమ్ ? **మహిషాః** మహాన్తః సూర్యకిరణాః. [మహిష ఇతి మహన్నామ. నిఘం...౩।౩.] **వనాని ఇవ** యథా ఉదకాని, మేఘనిర్మాణాయ **ప్ర నయన్త** అన్తరిక్షం నయన్తి తద్వత్. [వనమ్ ఇతి ఉదకనామ. నిఘం ...౧।౧౨] ॥ ౧ ॥

అత్రోపమాలఙ్కారః ॥ ౧ ॥

భావార్థః-యథా విపశ్చితో గురవో జ్ఞానదానేనాచార నిర్మాణేన చ విద్యార్థిన ఉపకుర్వన్తి తథైవ విద్యార్థిభిరపి తే మనసా వాచా కర్మణా చ సత్కర్తవ్యాః ॥ ౧ ॥

౭౬౪. ఈ మొదటి ఋచయొక్క వ్యాఖ్య ౪౭౭వ మంత్రముపై బ్రహ్మానందరస విషయములో చేయబడినది. ఇప్పుడిచట విద్వాంసుల విషయములో వర్ణించబడుచున్నది.

పదార్థము :- (విపశ్చితః) విద్వాంసులు (ఊర్మయః) చదివించిన విద్యలచే శిష్యుల హృదయములను క్రియాశీలమొనర్చునట్టి (సోమాసః) శిష్యులకు రెండవ జన్మనిచ్చునట్టి ఆచార్యులు

(అపః) శిష్యులకర్మలను (ప్ర నయన్త) ఉత్కృష్ట దిశలకుకొనిపోవుదురు. (ఇవ) ఎటుల (మహిషాః) మహాసూర్యకిరణములు (వనాని) జలములను మేఘములుగ నొనర్చుటకు (ప్ర నయన్త) పైకి అంతరిక్షములోనికి కొనిపోవునటుల.॥౧॥

ఈ మంత్రములో ఉపమాలంకారముగలదు.॥౧॥

భావార్థము :- విద్వాంసులగు గురువు లెటుల జ్ఞానదానముకొరకు మరియు ఆచార నిర్మాణము ద్వారా విద్యార్థులకు ఉపకారమొనర్చెదరో, అటులనే విద్యార్థులుకూడ మనోవాక్కాయ కర్మలచే వారిని సత్కరించుచుండవలెను.॥౧॥

764. The scholars full of the juice of devotion lead the people like the waves. They lead the masses and set on foot great movements like the great clouds that rain water II1II

౭౬౪. ఋషిః-త్రిత ఆప్త్యః । దేవతా-పవమానః సోమః ।

ఛన్దః- గాయత్రీ। స్వరః- షడ్జః.

అథ విదుషాఽఽచార్యేణ దీయమానాన్ జ్ఞానరసాన్ వర్ణయతి.

3 ౧ ౨ర 3 ౧౨ 3 ౨ 3 ౨3 ౧ ౨
౭౬౪. అభి ద్రోణాని బభ్రవః శుక్రా ఋతస్య ధారయా ।

౨3 ౧ ౨
వాజం గోమన్తమక్షరన్ ॥ ౨ ॥

3 ౨ ౧౨ర 3 ౧౨ 3 ౨ 3 ౧౨ ౧౨ర ౧౨ర ౧౨ర
ప. వి:- అభి । ద్రోణాని । బభ్రవః । శుక్రాః । ఋతస్య । ధారయా । వాజమ్ । గోమన్తమ్ ।
3
అక్షరన్ ॥ ౨ ॥

పదార్థః- ఆచార్యేణ ప్రదీయమానాః **బభ్రవః** ధారణ - పోషణకర్తారః. [డుభృఞ్ ధారణపోషణయోః, జుహోత్యాదిః. బిభర్తి ఇతి బభ్రుః. 'కుర్భ్రశ్చ ఉ.. ౧ । ౨౨' ఇతి కుః ప్రత్యయః ధాతోశ్చ ద్విత్వమ్.] **శుక్రాః** పవిత్రాః దీప్తాః వా జ్ఞానరసరూపాః సోమాః. [శుచిర్ పూతీభావే దివాదిః. శోచతిః జ్వలతికర్మా. నిఘం...౧ । ౧౬, శోచిష్ శబ్దస్య దీప్తినామసు పాఠాత్ [నిఘం..౧ । ౧౭] దీప్త్యర్థోఽపి. ఋజ్రేన్ద్ర ఉ..౨ । ౧౯ ఇతి రన్ ప్రత్యయః. శుచ్యతే పవిత్రీభవతి, శోచతి దీప్యతే వా యః స శుక్రః.] **ఋతస్య** సత్యస్య **ధారయా** ప్రవాహసన్తత్యా **ద్రోణాని** శిష్యాణాం హృదయరూపాన్

ద్రోణకలశాన్ అభి అభిద్రవన్తి. [ఉపసర్గశ్రుతేర్యోగ్యక్రియాధ్యాహారః] కించ **గోమన్తమ్** ప్రకాశవన్తమ్ **వాజమ్** ఆత్మబలమ్ **అక్షరన్** స్రావయన్తి ॥ ౨ ॥

భావార్థః- సుయోగ్యమాచార్యం ప్రాప్య విద్యార్థినో విద్యావన్తో వివేకవన్తః సత్యవన్తో జ్యోతిష్మన్తః పవిత్రహృదయా ఆత్మబలయుక్తాశ్చ భవేయుః ॥ ౨ ॥

౭౬౫. ఈ మంత్రములో విద్వాంసులగు ఆచార్యులద్వార ఇచ్చునట్టి జ్ఞానరసమును గురించి వర్ణించబడును.

పదార్థము :- ఆచార్యులద్వార ఈయబడుచున్న (బభ్రవః) ధారణ, పోషణనిచ్చునట్టి (శుక్రాః) పవిత్రము మరియు ప్రదీప్తమగు జ్ఞానరసరూప సోమము (ఋతస్య) సత్యముయొక్క (ధారయా) ధారలతోగూడ (ద్రోణాని) శిష్యుల హృదయరూప ద్రోణకలశములను (అభి) లక్ష్యమందుంచుకొని తీవ్రముగ ప్రవహించును. మరియు (గోమన్తమ్) ప్రకాశమయ (వాజమ్) ఆత్మబలమును (అక్షరన్) స్రవింపజేయును. ॥౨॥

భావార్థము :- ఉత్తమ యోగ్యులగు ఆచార్యులను చేరి విద్యార్థులు విద్వాంసులు, వివేకశీలురు, సత్యవంతులు, జ్యోతిర్మయులు, పవిత్రహృదయులు మరియు ఆత్మబలయుక్తులుగ కావలెను. ॥౨॥

765. (1) The Sanyasis putting on orchre robes, shining with the stream of knowledge, go to different countries and preach the Gospel of the Vedas.

(2) The Pranas being bright with the meditation on God, inspire the heart. II2II

౭౬౬. ఋషిః- త్రిత ఆప్త్యః । దేవతా- పవమానః సోమః ।

ఛన్దః- గాయత్రీ। స్వరః- షడ్జః.

అథ పునరపి తమేవ విషయమాహ.

3 1 2r3 2 3 1 2 3 1 2 1 2 3
౭౬౬. సుతా ఇన్ద్రాయ వాయవే వరుణాయ మరుద్భ్యః।

1 2
సోమా అర్షన్తు విష్ణవే ॥ 3 ॥

3 2 1 2r 3 1 2 1 2r 3 1 2 1 2r 3
ప. వి:- సుతాః । ఇన్ద్రాయ । వాయవే । వరుణాయ । మరుద్భ్యః । సోమాః । అర్షన్తు ।

1 2r
విష్ణవే ॥ 3 ॥

పదార్థః- **సుతాః** ఆచార్యేణ అభిషుతాః, ప్రేరితాః సోమా జ్ఞానరసాః **ఇన్ద్రాయ** జీవాత్మనే, **వాయవే** ప్రాణాయ **వరుణాయ** వరణీయాయ మనసే, **మరుద్భ్యః** జ్ఞానేన్ద్రియ-కర్మేన్ద్రియ- రూపేభ్యః దశప్రాణేభ్యః, ఏతాన్ ప్రతి ఇత్యర్థః **విష్ణవే** యజ్ఞార్థమ్. [యజ్ఞో వై విష్ణుః. శ.. ౧।౧।౨।౧౩] **అర్షన్తు** గచ్ఛన్తు ॥ ౩ ॥

భావార్థః-గురుభిః ప్రదత్తైర్ జ్ఞానరసైర్విద్యార్థినామ్ ఆత్మా, ప్రాణః మనః ఇన్ద్రియాణి సర్వాణ్యపి తరఙ్గితాని భూత్వా దేవపూజాసంగతికరణదానరూపాయ యజ్ఞాయ కల్పన్తే ॥ 3 ॥

౭౬౬. ఈ మంత్రములో మరల అదే విషయముకలదు.

పదార్థము :-(సుతాః) ఆచార్యులద్వార ప్రేరితమైన (సోమాః) జ్ఞానరసము (ఇన్ద్రాయ) జీవాత్మకొరకు (వాయవే) ప్రాణములకొరకు (వరుణాయ) వరించదగిన మనస్సుకొరకు (మరుద్భ్యః) జ్ఞానేంద్రియ, కర్మేంద్రియరూప ప్రాణములకొరకు, అనగా ఈ యన్నిటియెడ (విష్ణవే) యజ్ఞార్థము (అర్షన్తు) చేరునుగాక! ॥3॥

భావార్థము :-గురువులచే ప్రసాదించబడిన జ్ఞానరసములచే విద్యార్థుల ఆత్మ, ప్రాణములు, మనస్సు, ఇంద్రియములు మున్నగునవన్నియును తరంగితమై, దేవపూజ, సంగీతీకరణము మరియు దానరూప యజ్ఞముకొరకు సమర్థవంతమగును. ॥3॥

766. Let the objects of the world be useful for a prosperous person, for active noble person and for the performers of Yajnas (non-violent sacrifices). Let them be available for the organisation of such noble persons. II3II

౭౬౭. ఋషిః- భరద్వాజాదయః సప్తర్షయః । దేవతా-పవమానః సోమః ।
ఛన్దః- బార్హతః ప్రగాథః(బృహతీ)। స్వరః-మధ్యమః.

తత్ర ప్రథమా ఋక్ పూర్వార్చికే ౫౧౪ క్రమాఙ్కే జీవాత్మవిషయే వ్యాఖ్యాతా. అత్ర పరమాత్మన ఉపాసకస్య చ విషయముచ్యతే.

౭౬౭. ప్ర సోమ దేవవీతయేసింధుర్న పిప్యే అర్ణసా ।
అంశోః పయసా మదిరో న జాగృవిరచ్ఛా
కోశం మధుశ్చుతమ్ ॥ ౧ ॥

౨ 3 3౧౨ 3౨ 3 ౧౨ర 3 ౧౨ర 3 ౨
ప. వి:– ప్ర । సోమ । దేవవీతయే । దేవ–వీతయే । సిన్ధుః –న । పిప్యే । అర్ణసా । అంశోః ।
౧౨ర 3 ౨ ౧౨ర ౧౨ర ౧౨ర 3 ౧ ౨ 3 ౧౨ర
పయసా । మదిరః । న । జాగృవిః । అచ్ఛ । కోశమ్ । మధుశ్చుతమ్ । మధుః – చుతమ్ ॥ ౧ ॥

పదార్థః-హే **సోమ** రసాగార పరమాత్మన్! త్వమ్ **దేవవీతయే** దేవానాం దివ్యగుణానాం వీతిః ఉపాసకస్య హృదయే ప్రజననం తదర్థాయ **అర్ణసా** ఆనన్దరసేన **ప్ర పిప్యే** ఆప్యాయితో ఽసి, **అర్ణసా** జలేన **సిన్ధుః న** పర్జన్యో యథా అప్యాయతే. అథ ఉపాసకం ప్రత్యుచ్యతే. హే ఉపాసక! **అంశోః** అంశుమాలినః సూర్యస్య. [అత్ర అంశోః అంశుమతి లక్షణా. యద్వా మతుపో లుక్.] **పయసా** వృష్టిజలేన **మదిరః న** హృష్టః కర్షకః ఇవ **జాగృవిః** జాగరూకః త్వమ్ **మధుశ్చుతమ్** ఆనన్దమధుస్రావిణమ్ **కోశమ్** ఆనన్దనిధిం పరమాత్మానమ్ **అచ్ఛ** అభిముఖో భవ ॥ ౧ ॥

అత్రోపమాలఙ్కారః. ॥౧॥

భావార్థః- ఆనన్దరసలాభాయానన్దరసనిధిః పరమేశ్వర ఏవ జనైర్ధ్యాతవ్యః, కిం భౌతికానాం ప్రతిమాదీనాం పూజనేన ॥ ౧ ॥

౭౬౭. ఈ మొదటిబుచ, పూర్వార్చికయందలి ౫౧౪వ మంత్రముపై జీవాత్మవిషయములో వ్యాఖ్యానించబడినది. ఇచ్చట పరమాత్మ మరియు ఉపాసకుల విషయములో వర్ణించబడుచున్నది.

పదార్థము :-(సోమ) ఓ రసాగారమగు పరమాత్మా! నీవు (దేవవీతయే) ఉపాసకుల హృదయములందు దివ్యగుణములను ఉత్పన్నమొనర్చుటకు (అర్ణసా) ఆనందరసముచే (ప్రపిప్యే) పరిపూర్ణమగుగాక (అర్ణసా) జలములచే (సిన్ధుః న) మేఘములు నిండిపోవునటుల ఉపాసకుల యెడ జరుగవలెను. ఓ ఉపాసకులారా! (అంశోః) అంశుమంతుడగు సూర్యుని (పయసా) వర్షజలములచే (మదిరః) హర్షమును పొందిన కర్షకునివలె (జాగృవిః) జాగరూకులైన మీరు (మధుశ్చుతమ్) ఆనందరూప మధువును కార్చునట్టి (కోశమ్) ఆనందనిధియగు పరమాత్మకు (అచ్ఛ) అభిముఖులగుడు. ॥౧॥

ఈ మంత్రములో ఉపమాలంకారము గలదు. ॥౧॥

భావార్థము :- ఆనందరస ప్రాప్తికొరకు ఆనందరస నిధియగు పరమేశ్వరుని మాత్రమే మనుష్యులు ధ్యానమొనర్చవలెను. భౌతిక ప్రతిమలు మున్నగువాని పూజలచే లాభమేమియును ఉండదు. ॥౧॥

767. O God Source of peace, Thou art full of the nectar of bliss, as the ocean is full of water. Being giver of rapturous joy by the movement of and the contentment of the devotees, please manifest Thyself in their heart which is the reservoir of bliss. II1II

౭౬౮. ఋషిః- భరద్వాజాదయః సప్తర్షయః । దేవతా-పవమానః సోమః ।

ఛన్దః- బార్హతః ప్రగాథః(సతోబృహతీ)। స్వరః-పఞ్చమః.

అథ పునస్తమేవ విషయమాహ.

౭౬౮. ఆ హర్యతో అర్జునో అత్కే అవ్యత ప్రియః సూనుర్న మర్జ్యః ।

తమీం హిన్వన్త్యపసో యథా రథం నదీష్వా గభస్త్యోః ॥౨॥

ప. వి: – ఆ । హర్యతః । అర్జునః । అత్కే । అవ్యత । ప్రియః । సూనుః । న । మర్జ్యః । తమ్ – ఈమ్ । హిన్వన్తి । అపసః । యథా । రథమ్ । నదీషు । ఆ । గభస్త్యోః ॥ ౨ ॥

పదార్థః-హర్యతః కమనీయః. [హర్య గతికాన్త్యోః. భృమృదృశి. ఉ.. 3 । ౧౧౦ ఇతి అతచ్ ప్రత్యయః.] **అర్జునః** గౌరవర్ణః, **ప్రియః** ప్రీతిపాత్రభూతః, **మర్జ్యః** అలఙ్కార్యః. [మృజూ శౌచాలఙ్కారయోః.] **సూనుః** పుత్రః **న** యథా **అత్కే** అశ్వే, ఆ అవ్యతే ఆరోహ్యతే తథా **హర్యతః** సర్వాన్తర్యామీ, కమనీయః, **అర్జునః** శుద్ధః, సాత్త్వికః, **ప్రియః** ప్రేమార్హః, **మర్జ్యః** వక్షసి అలఙ్కారవద్ హృది ధారణీయః సోమః సౌమ్యః పరమేశ్వరః **అత్కే** ఉపాసకానామ్ ఆత్మని **ఆ అవ్యత** ఆనీయతే. [ఆఙ్ పూర్వస్య అవతేర్గత్యర్థస్య కర్మణి రూపమ్.] **తమ్ ఈమ్** తమ్ ఏనమ్ **అపసః** అపస్వినః కర్మణ్యాః జనాః **ఆ హిన్వన్తి** సర్వత్ర గమయన్తి ప్రచారయన్తి. కథమివ? **యథా** యేన ప్రకారేణ, నావికాః **నదీషు** సరిత్సు **గభస్త్యోః** గభస్తిభ్యాం, బాహుభ్యామ్. [తృతీయార్థే షష్ఠీ.] **రథమ్** జలపోతమ్ **ఆ హిన్వన్తి** చాలయన్తి తద్వత్ ॥ ౨ ॥

అత్ర ద్వయోరుపమయోః సంసృష్టిః. పూర్వార్ధే శ్లిష్టోపమా ॥౨॥

భావార్థః-ఉపాసకైర్యోగిభిః పరమాత్మానం స్వాత్మని సంధార్య స సర్వత్ర ప్రచారణీయో యేన జగత్యాస్తికతాయా వాతావరణం భవేత్ ॥ ౨ ॥

౭౬౮. ఈ మంత్రమునందును మరల పై విషయవర్ణనయే యుండును.

పదార్థము :-(హర్యతః) కోరదగిన (అర్జునః) పసుపు, ఎరుపువర్ణముగల (ప్రియః) ప్రియమైన (మర్జ్యః) అలంకారములు తొడగదగిన (సూనుః న) పుత్రునివంటి (అత్కే) అశ్వముపై ఎటుల కూర్చుండబెట్టబడునో, అటులనే (హర్యతః) సర్వాంతర్యామి మరియు కమనీయమగు (అర్జునః) శుద్ధ, సాత్వికమగు (ప్రియః) ప్రియమైన (మర్జ్యః) వక్షముపై అలంకరించుకొనునటుల హృదయములో ధారణమొనర్చుకొనదగిన సౌమ్య పరమేశ్వరుడు (అత్కే) ఉపాసకుల ఆత్మలందు (ఆ అవ్యత)

కూర్చుండ బెట్టబడును (తమ్ ఈమ్) దానిని (అపసః) కర్మిష్ఠులు (ఆ హిన్వన్తి) సర్వత్ర కొనిపోవుదురు. ప్రచారమొనర్చుచుందురు. (యథా) ఎటుల నావికులు (నదీషు) నదులందు (గభస్త్యోః) బాహువులచే (రథమ్) జలయానములను (ఆ హిన్వన్తి) కొనిపోవుచుందురో. ॥౨॥

ఈ మంత్రములో ఇరువురు ఉపాసకుల సంసృష్టిగలదు. పూర్వార్ధములో శ్లిష్టోపమాలంకారము గలదు. ॥౨॥

భావార్థము :- ఉపాసకులగు యోగులు పరమాత్మను తమ ఆత్మలలో ధారణమొనర్చి సర్వత్ర ఆయననే ప్రచారమొనర్చవలెను. అందువల్ల ప్రపంచములో ఆస్తికత్వముయొక్క వాతావరణము ఉత్పన్నము మరియు వ్యాప్తము కాగలుగును. ॥౨॥

768. A devotee of noble character, who is to be purified like the dear son is protected by All - pervading God. He relies on the arms (power of God and is prompted to do noble deeds that benefit the world. As when mothers address their children sweetly and lovingly, their fathers ask them to go to them (mothers), in the same manner, when His devotees are engaged in doing good, God is pleased and calls them to His side (so to speak) [He protects them every where]. II2II

౭౬౯. ఋషిః-శ్యావాశ్వః । దేవతా-పవమానః సోమః ।

ఛన్దః -గాయత్రీ । స్వరః- షడ్జః.

తత్ర ప్రథమా ఋక్ పూర్వార్చికే ౪౭౭ క్రమాఙ్కే

దివ్యానన్దరసవిషయే వ్యాఖ్యాతా. అత్ర జ్ఞానరసవిషయమాహ.

౧ ౨ర 3 ౨ 3 ౧౧ 3 ౧ ౨
౭౬౯. ప్ర సోమాసో మదచ్యుతః శ్రవసే నో మఘోనామ్ ।
3 ౨ 3౧౨
సుతా విదథే అక్రముః ॥ ౧ ॥

౨ ౧౨ర 3 ౧ ౨ 3 ౧ ౨ర ౧౨ర 3 ౧ ౨
ప. వి:- ప్ర । సోమాసః । మదచ్యుతః । మద – చ్యుతః । శ్రవసే । నః । మఘోనామ్ ।
3 ౨ 3౧౨ 3
సుతాః । విదథే । అక్రముః ॥ ౧ ॥

పదార్థః-సుతాః ఆచార్యేణ అభిషుతాః సమ్పాదితాః **మదచ్యుతః** ఆనన్దవర్షిణః **సోమాసః** అధ్యాత్మజ్ఞానరసాః **మఘోనామ్ నః** విద్యాధనవతామ్ అస్మాకమ్ **శ్రవసే** యశసే **విదథే** విద్యాయజ్ఞే **ప్ర అక్రముః** ప్రక్రమన్తే ప్రవహన్తి ॥ ౧ ॥

భావార్థః- **శిష్యాః సుయోగ్యాన్ గురూనుపగమ్య తత్సకాశాత్ సర్వమధ్యాత్మ విజ్ఞానం గృహీత్వా పరమాత్మానం సాక్షాత్కుర్యుః ॥ ౧ ॥**

౭౬౯. ఈ మొదటిమంత్రము పూర్వార్చికయందలి ౪౭౭వ మంత్రముపై దివ్యానందరసమువిషయములో వ్యాఖ్యానొనర్చబడినది. ఇచ్చట జ్ఞానరసవిషయములో వర్ణించబడును.

పదార్థము :- (సుతాః) ఆచార్యులద్వార ఉత్పన్నమొనర్చబడిన (మదచ్యుతః) ఆనందవర్ధక (సోమాసః) ఆధ్యాత్మిక విద్యయొక్క రసమును (మఘోనామ్ నః) మేము విద్యాధనముయొక్క ధనికుల (శ్రవసే) యశస్సుకొరకు (విదథే) విద్యాయజ్ఞములో (ప్ర అక్రముః) ప్రవహించబడుచున్నది. ॥౧॥

భావార్థము :- శిష్యులు సుయోగ్యులగు గురువులవద్దికి వెళ్లి వారి వద్దినుండి ఆధ్యాత్మిక విజ్ఞానమంతయును నేర్చుకొని పరమాత్మసాక్షాత్కారమొనర్చుకొనవలసియుండును. ॥౧॥

769. The rapture-shedding wise men of peaceful nature, have graced our assembly and Yajna (sacrifice), so that the wealthy may attain true knowledge and reputation. II1II

౭౭౦. ఋషిః-శ్యావాశ్వః । దేవతా-పవమానః సోమః ।

ఛన్దః-గాయత్రీ । స్వరః- షడ్జః.

అథాధ్యాత్మజ్ఞానస్య బ్రహ్మానన్దస్య చ కర్తృత్వమాహ.

౧ ౨ ౩ ౧ ౨ర౩౧ ౨ర ౩ ౨
౭౭౦. ఆదీం హంసో యథా గణం విశ్వస్యావీవశన్మతిమ్ ।
౨౩ ౧ ౨ర
అత్యో న గోభిరజ్యతే ॥ ౨ ॥

౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౨
ప. వి:- ఆత్-ఈమ్ । హంసః । యథా । గణమ్ । విశ్వస్య । అవీవశత్ । మతిమ్ ।
౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩
అత్యః । న । గోభిః । అజ్యతే ॥౨॥

పదార్థః- **ఆత్** గ్రహణానన్తరమ్ **ఈమ్** ఏషః అధ్యాత్మజ్ఞానరసః బ్రహ్మానన్దరశ్చ **యథా** యేన ప్రకారేణ **హంసః** సూర్యః **గణమ్** పృథివీచన్ద్రాదికం గ్రహోపగ్రహగణం వశం నయతి, తథైవ **విశ్వస్య** సర్వస్య ఉపాసకజనస్య **మతిమ్** బుద్ధిమ్ **అవీవశత్** వశం నయతి. [వశం కరోతి వశయతి, తస్య లుఙి రూపమ్. వర్తమానే లుఙ్] కిఞ్చ **అత్యః న** అశ్వః యథా. [అత్యః ఇతి అశ్వనామ. నిఘం...౧।౧౪.] **గోభిః** ఉదకైః [గావః ఉదకాని నిరుక్తే౬।౫ ప్రోక్తాని.] **అజ్యతే,** మృజ్యతే, తథైవ ఏషః అధ్యాత్మజ్ఞానరసః **గోభిః** వేదవాగ్భిః **అజ్యతే** వ్యజ్యతే ప్రకాశ్యతే [అఞ్జూ వ్యక్తిమ్రక్షణకాన్తిగతిషు.] ॥ ౨ ॥

అత్ర ద్వయోరుపమయోః సంసృష్టిః ॥ ౨ ॥

భావార్థః- బ్రహ్మజ్ఞానరసో బ్రహ్మానన్దరసశ్చోపాసకస్యాత్మమనోబుద్ధ్యాదికం యదా వ్యాప్నోతి తదా తత్తరఙ్గైస్తరఙ్గితః స మహాభాగ్యమనుభవతి ॥ ౨ ॥

౭౭౦. ఈ మంత్రములో అధ్యాత్మజ్ఞానము మరియు బ్రహ్మానందముయొక్క కర్తృత్వ వర్ణనగలదు.

పదార్థము :- (అత్) గ్రహణమొనర్చినపిదప (ఈమ్) ఈ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానముయొక్క మరియు బ్రహ్మానందముయొక్క రసములు (యథా) ఎటుల (హంసః) సూర్యుడు (గణమ్) భూమి, చంద్రుడు మున్నగు గ్రహోపగ్రహగములను వశమునందుంచికొనినాడో, అటులనే (విశ్వస్య) ఉపాసకులందరి (మతిమ్) బుద్ధిని (అవీవశత్) వశమున నుంచుకొనును. బుద్ధిలో కలిసిపోవును. మరియు (అత్యః న) అశ్వమునెటుల (గోభిః) జలములనుండి (అజ్యతే) స్నానము చేయించి శుభ్రపరచబడునో అటులనే ఈ అధ్యాత్మ జ్ఞానరసమును (గోభిః) వేదవాణులనుండి (అజ్యతే) ప్రకటించబడుచుండును. ॥౨॥

ఈ మంత్రములో రెండు ఉపమాలంకారములు గలవు. ॥౨॥

భావార్థము :- బ్రహ్మజ్ఞానముయొక్క మరియు బ్రహ్మానందరసములు ఉపాసకుల ఆత్మ, మనస్సు, బుద్ధి మున్నగు వానిలో వ్యాపించిపోయినప్పుడు దాని తరంగములలో తరంగితమైయున్న ఆ ఉపాసకులు మహాభాగ్యముయొక్క అనుభూతిని పొందుచుందురు. ॥౨॥

770. As a horse manifest its characteristics by its movements, as a soul controls its bodies, in the same way God manifests His Power by the creation, maintenance and dissolution of the universe and directs the world through Revelation. II2II

౭౭౧. ఋషిః-శ్యావాశ్వః । దేవతా-పవమానః సోమః ।
ఛన్దః-గాయత్రీ । స్వరః- షడ్జః.

అథ బ్రహ్మానన్దరసవిషయమాహ.

౧ ౨ ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౭౭౧. ఆదీం త్రితస్య యోషణో హరిం హిన్వన్త్యద్రిభిః ।
౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
ఇన్దుమిన్ద్రాయ పీతయే ॥ 3 ॥

౨ ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ర ౩
ప. వి:- ఆత్ - ఈమ్ । త్రితస్య । యోషణః । హరిమ్ । హిన్వన్తి । అద్రిభిః । అ-ద్రిభిః ।
౧ ౨ర ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨
ఇన్దుమ్ । ఇన్ద్రాయ । పీతయే ॥ 3 ॥

పదార్థః- ఆత్ అథ **త్రితస్య** త్రిభిర్జ్ఞానకర్మోపాసనైః యుక్తస్య జీవాత్మనః **యోషణః** యోషా ఇవ సహచారిణ్యో మేధాః **ఇన్ద్రాయ** జీవాత్మనే **పీతయే** పానాయ **ఈమ్** ఏనమ్ **ఇన్దుమ్** క్లేదకమ్ **హరిమ్**

పాపహారిణం బ్రహ్మానన్దరసమ్ **అద్రిభిః** న విదారయితుం శక్యైః మనః సంకల్పైః **హిన్వన్తి** జీవాత్మని ప్రేరయన్తి. [హి గతౌ వృద్ధౌ చ స్వాదిః.] ॥3॥

భావార్థః-యదా బ్రహ్మానన్దరసో జీవాత్మానం వ్యాప్నోతి తదోపాసకః పరమం మాహాత్మ్యమనుభవతి॥ 3॥

౭౭౧. ఈ మంత్రములో మరల బ్రహ్మానందరసవిషయమే యుండును.

పదార్థము :-(ఆత్) మరియు అపుడు (త్రితస్య) జ్ఞానకర్మ ఉపాసన యను ఈ మూడింటితో గూడిన జీవాత్మయొక్క (యోషణః) భార్యలవంటి సహచారిణులగు బుద్ధులు (ఇన్ద్రాయ) జీవాత్మ(ప్రీతయే) పానమొనర్చుటకొరకు (ఈమ్) ఇట్టి (ఇన్దుమ్) తడుపునట్టి (హరిమ్) పాపమును హరించునట్టి బ్రహ్మానందరసమును (అద్రిభిః) విరిగిపోనట్టి సంకల్పములద్వార (హిన్వన్తి) జీవాత్మయందుచేర్చివేయును. ॥3॥

భావార్థము :- జీవాత్మయందు బ్రహ్మానందరసము వ్యాప్తమై పోయినప్పుడు ఉపాసకులకు పరమ మహాత్మ్యముయొక్క అనుభూతి కలుగును. ॥3॥

771. For enjoyment of the soul, the seekers after truth, acquire through durable and steady means, the pleasant and charming supreme happiness of God, Who is present in all the three regions-the earth, the atmosphere and the sky. II3II

౭౭౨. ఋషిః-అగ్నిశ్చాక్షుషః । దేవతా-పవమానః సోమః ।

ఛన్దః-ఉష్ణిక్ । స్వరః- ఋషభః.

అథ సోమం పరమాత్మానం తదీయమ్ ఆనన్దరసం చ వర్ణయతి.

౩ ౧ ౨ ౩౧ ౨ర ౩ ౨ ౩ ౧ ౨ ౩ ౧ ౨
౭౭౨. అయాపవస్వ దేవయూ రేభ న్పవిత్రం పర్యేషి విశ్వతః ।

౨ ౩ ౧ ౨
మధోర్ధారా అసృక్షత ॥ ౧ ॥

౩ ౨ ౩ ౨ ౧ ౨ర ౩ ౧ ౨ ౧౨ర ౩ ౧ ౨ ౧ ౨ర
ప. వి: – అయా । పవస్వ । దేవయుః । రేభన్ । పవిత్రమ్ । పరి – ఏషి । విశ్వతః । మధోః ।
౧౨ర ౩
ధారాః । అసృక్షత ॥౧॥

పదార్థః-హే పవమాన రసాగార సోమ పరమాత్మన్! **దేవయుః** దేవం స్తోతారమ్ ఉపాసకమ్ కామయమానః త్వమ్ **అయా** అనయా ఆనన్దధారయా. [అయా పవస్వ ధారయా. సామ ౪౮౩ ఇతి

వచనాత్.] **పవస్వ** పరిస్రవ. **రేభన్** ఉపదిశన్ త్వమ్. [రేభృ శబ్దే భ్వాదిః.] **విశ్వతః** సర్వతః **పవిత్రమ్** పరిపూతమ్ అన్తఃకరణమ్ **పర్యేషి** పరి ప్రాప్నోషి. త్వత్సకాశాత్ **మధోః** మధునః, మధురస్య ఆనన్దస్య **ధారాః** ప్రవాహసన్తతయః **అసృక్షత** సృజ్యన్తే ॥ ౧ ॥

భావార్థః- ఆనన్దరసాగారాత్ పరమేశ్వరాత్ ప్రాప్తా ఆనన్దధారా ఉపాసకం కృతకృత్యం కుర్వన్తి ॥ ౧ ॥

౭౭౨. ఈ మొదటి మంత్రములో పరమాత్మ మరియు ఆయన ఆనందరసముయొక్క వర్ణన గలదు.

పదార్థము :- పవిత్రమొనర్చునట్టి రసాగారమగు ఓ పరమేశ్వరా! (దేవయుః) స్తోతలగు ఉపాసకులయెడ ప్రేమగలిగియుండు నీవు (అయా) ఈ ఆనందధారలతోగూడ (పవస్వ) ప్రవహించుము (రేభన్) ఉపదేశమొనర్చుచు నీవు (విశ్వతః) అన్నిదిశలనుండి (పవిత్రమ్) పవిత్రమగు అంతఃకరణములో (పర్యేషి) చేరుచుందువు. అపుడు మీ వద్దినుండి (మధోః) మధురమగు ఆనంద (ధారాః) ధారలు (అసృక్షత) విడుదలయగును. ॥౧॥

భావార్థము :- ఆనందరసనిధియగు పరమేశ్వరునినుండి ప్రాప్తించు ఆనందధారలు ఉపాసకులను కృతకృత్యులనుగ నొనర్చివేయును. ॥౧॥

772. O Yogi, longing for divine virtues, manifest thyself with this thy knowledge and purify all. Eulogising God, be fully devoted to Him. May then the delighful streams of knowledge flow. II1II

తృతీయ సంపుటము సమాప్తము

వేదధర్మ ప్రచారార్థం 'వేదనిధి' యోజన

భారతీయసంస్కృతీ సభ్యతలకు మూలాధారములైన వేదవాఙ్మయాన్ని సంరక్షించి-పరిరక్షించి, ప్రచారం-ప్రసారములతో మరల వేదధర్మాన్ని విశ్వవ్యాప్తం చేయవలసిన అవసరం నేడు ఎంతో ఉన్నది. ఈ పరమ పవిత్రమైన వేదధర్మప్రచారానికి కంకణబద్ధులమై మేము గత 15సంవత్సరాలనుండి అహోరాత్రములు పరిశ్రమిస్తూ శ్రీశ్రీశ్రీ వేదానందసరస్వతీస్వామి (పండిత లోక మలహరి సిద్ధాంతాచార్యుల)వారి సహకారంతో తెలుగులో నాలుగు వేదముల భాష్యములను ముద్రించు కార్యంలో 70శాతం సఫలీకృతులమైనాము. నేటికి యజుస్సామాథర్వవేదభాష్యముల నిర్మాణం-ముద్రణపూర్తయిది. 12వేల పుటలలో 25సంపుటములుగా ఋగ్వేదభాష్యం కంప్యూటరీకరణపూర్తికాగా 5సంపుటములు ముద్రణకు సిద్ధముగా నున్నవి. 1-2రెండు సంవత్సరములలో ఈ వేదముద్రణకార్యం పూర్తి కాగలదు.

వేదసాహిత్యనిర్మాణముతో పాటుగా ఆంధ్రదేశములో విస్తృతముగా వేదధర్మాప్రచారం-ప్రసారం చేయసంకల్పించి "వేదధర్మ ప్రచార ట్రస్టు"ను స్థాపంచినాము. దీనికి కేంద్రస్థానముగా 10సంవత్సరాల క్రితమే (11-11-2000నాడు) మహబూబ్‌నగర్ జిల్లా కొందుర్గు మండలంలో ఎర్రగట్టుకు 'వేదగిరి' అని పేరుపెట్టి 'వేదపీఠము' ను స్థాపించినాము. ఆ పవిత్ర ప్రదేశములో వేదమంత్రములనన్నింటిని శిలలపై చెక్కించి 'వేదమందిరము'ను నిర్మించుటకు శంకుస్థాపనయు చేసినాము. అచ్చట అనేక యజ్ఞయాగములు నిర్వహించి ఆంధ్రదేశములో 'వేదగిరి'గా ప్రసిద్ధిగావించినాము.

'ధనాత్ ధర్మం - తతః సుఖమ్' ధనము వలన ధర్మము, దానివలన సుఖము కలుగుతుందని శాస్త్రవచనము. నేటి ఆధునిక యుగములో, భౌతికవ్యామోహ వాతావరణములో వేదధర్మప్రచారం చేయుట అంతసులభమైన పనికాదు. దీనికెంతో వ్యయ ప్రయాసలవసరము. వేదాభిమానులు, వేదధర్మ ప్రచారాభిలాషులగు దాతలు సహృదయంతో స్పందించి ముందుకువచ్చి భూరి విరాళాల నిచ్చినప్పుడే ఈ వేదప్రచారం సాధ్యపడగలదు. మరియు దాతలు తాము స్వయముగా ఇవ్వడమేగాక తమ బంధుమిత్రులను కూడా ప్రోత్సహించి వారికి వేదాలపట్ల ప్రేరణకలిగించి ఇందులో సభ్యులుగా చేర్పించి ఈ వేదోద్యమానికి జేయూతనందించి వేదమాత కృపకు పాత్రులై తరించగలరని కోరుచున్నాము.

ఈ వేదధర్మ ప్రచారార్థం శాశ్వత 'వేదనిధి' యోజనను ఏర్పాటు చేసినాము. ధార్మికులైన దాతలచే దానము చేయబడిన ధనము జాతీయ బ్యాంకులో 'వేదధర్మప్రచారట్రస్టు వేదనిధి' పేరున ఖాతాను తెరచి అందులో 'స్థిరనిధి' (ఫిక్స్‌డ్ డిపాజిట్)గా జమ చేయబడును. దీనిపై వచ్చు వడ్డీ మాత్రమే ఇందులకై ఉపయోగించబడును.

✦ శాశ్వత పోషకులు	: 1లక్ష మరియు ఆపైన	✦ శాశ్వత పోషకులు	: 10వేలు మరియు ఆపైన
✦ శాశ్వత మహారాజపోషకులు	: 50వేలు మరియు ఆపైన	✦ శాశ్వత సంరక్షకులు	: 5వేలు మరియు ఆపైన
✦ శాశ్వత రాజపోషకులు	: 25వేలు మరియు ఆపైన	✦ శాశ్వత సభ్యత్వము	: 1116/- మరియు ఆపైన

యథాశక్తి తనుమనోధనములతో సహకరించు సహృదయులగు ధార్మిక దాతలకు ఆ వేదేశ్వరుడు పూర్ణాయురారోగ్యములనిచ్చి సదా కాపాడుగాక!

గమనిక:- దాతలు తమ ధనమును 'వేదధర్మ ప్రచారట్రస్టు వేదనిధి' పేర చెక్కు / డి.డి లేదా నగదుగాగాని చెల్లించవచ్చును. వారికి సభ్యత్వపత్రము-రసీదు ఇవ్వబడును.

'వైదిక సాహిత్య ప్రచార సమితి' ఆధ్వర్యంలో ముద్రించబడిన వేద సాహిత్యము

చతుర్వేద సంహిత
ఋగ్యజుస్సామాథర్వవేదముల మూలమంత్రములు. ఋషి, దేవత, ఛందస్సు, స్వరములతో విస్తృతభూమికాసహితము. పుటలు: 4000 వెల: రూ.1600/-

వేదముల యథార్థ స్వరూపం
వేదాలపై కలుగు అనేక సందేహాలకు సంపూర్ణ సమాధానం తెలిపే అపూర్వ గ్రంథం పుటలు:470 వెల: రూ.400/-

యజుర్వేదభాష్యమ్
మూలం, సంస్కృత భాష్యం, ఆంధ్రటీకాతాత్పర్యం, ఆంగ్లభావార్థసహితంగా
పుటలు: 3000 సంపుటములు: 6 వెల:రూ.1200

అథర్వవేదభాష్యమ్
మూలం, ఆంధ్రటీకాతాత్పర్యం, ఆంగ్లభావార్థసహితంగా
పుటలు: 4000 సంపుటములు: 8 వెల: రూ.1600

సామవేదభాష్యమ్
మూలం, సంస్కృత భాష్యం, ఆంధ్రటీకాతాత్పర్యం, ఆంగ్లభావార్థసహితంగా
పుటలు : 3000 సంపుటములు : 6 వెల:రూ.1200

శ్రీమద్దయానంద ప్రకాశం
కావ్యశైలిలో మహర్షి దయానందుని బృహత్ జీవిత చరిత్ర
పుటలు: 550 వెల: రూ. 200

ముద్రణలో ఉన్న బృహద్గ్రంథములు

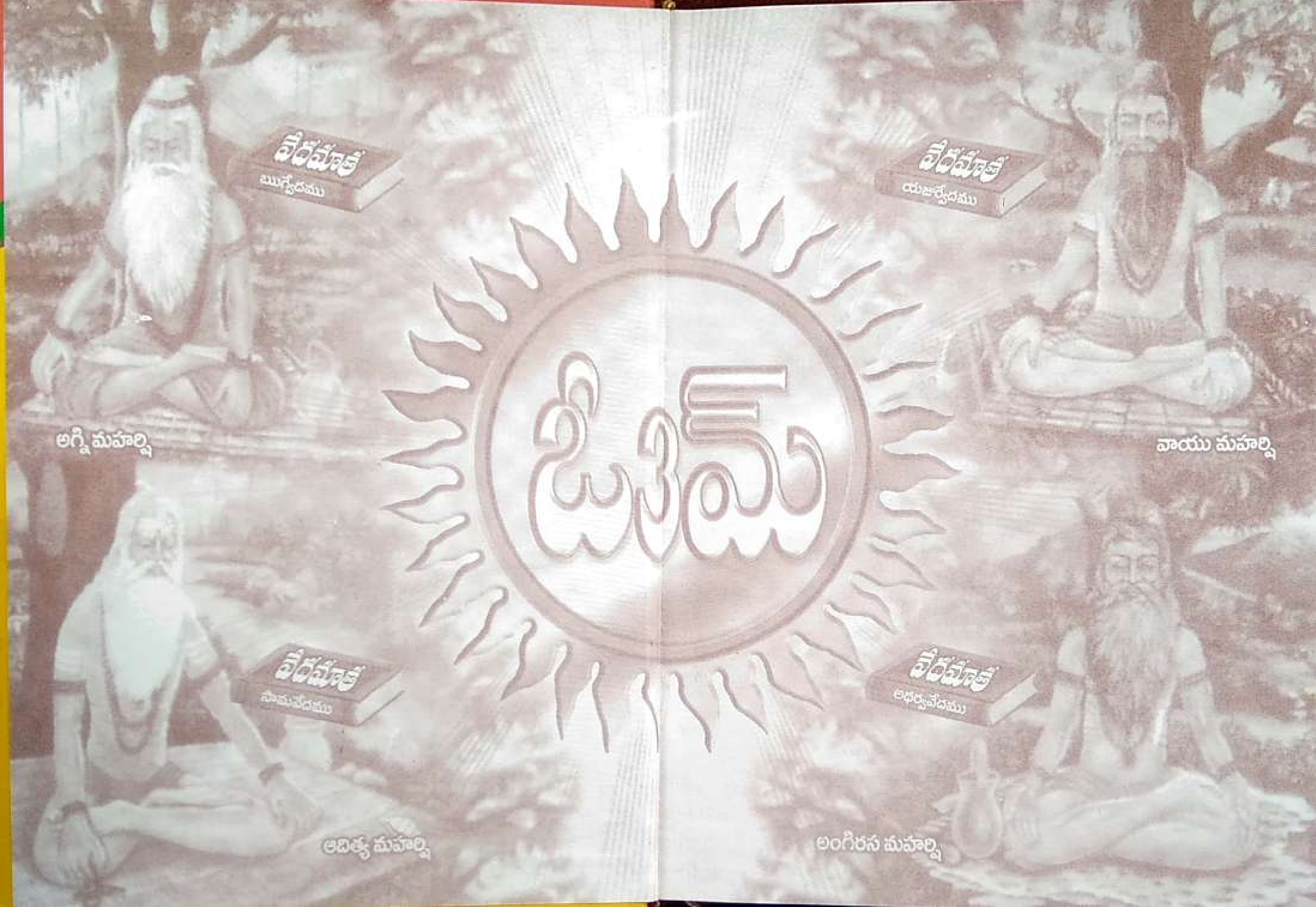
ఋగ్వేదభాష్యమ్
సంస్కృత భాష్యం, ఆంధ్రటీకాతాత్పర్యం, ఆంగ్లభావార్థసహితంగా
పుటలు: 12,500 సంపుటములు:25 వెల:రూ.7500/-

వైదిక సంపత్తి
విశ్వవేదవిజ్ఞాన సమాహార సంపత్తి
పుటలు: 1000 వెల : 600/-

వైదిక సంపద
వేదస్థ సమస్తవిద్యల ప్రకాశక గ్రంథం
పుటలు:600 రూ:400/-

ఒకేసారి రూ.10,000/- లు చెల్లించినవారి పేరు వేదములో దాతగా ముద్రించబడును. మరియు రూ. 15,000ల విలువగల నాలుగువేదముల భాష్యములతోపాటు ఇతర వేద సాహిత్యము బహూకరించబడును.

కార్యాలయము : వేద ధర్మ ప్రచార ట్రస్టు (రిజిస్టర్డు) - (లేదా) - వైదిక సాహిత్య ప్రచార సమితి (రిజిస్టర్డు)
2-127, ఆర్యసమాజ మందిరం, బాదం కాంప్లెక్స్, చైతన్యపురి క్రాస్ రోడ్డు, దిల్‌సుఖ్‌నగర్, హైదరాబాద్-60.
ఫోను: 9441200322, 9849583929

వేదమాత
ఋగ్వేదము
అగ్ని మహర్షి
వేదమాత
యజుర్వేదము
వాయు మహర్షి
ఓమ్
వేదమాత
సామవేదము
ఆదిత్య మహర్షి
వేదమాత
అధర్వవేదము
అంగిరస మహర్షి

సామవేద భాష్యకర్త

వేదమనే క్షీరమునుండి వెలువడిన మీగడ భారతీయ సంస్కృతి

విద్యామార్తాండ రామనాథవేదాలంకార్

అనువాదకర్త
వేదభాష్యానువాదభాస్కర, శతాధిక గ్రంథకర్త
శ్రీ వేదానంద సరస్వతీ స్వామి
(పండిత లోక మలహరి సిద్ధాంతాచార్యులు)

వేదభాష్యముల పరిష్కరణ-సంపాదక-ముద్రణకర్త
సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ, ఆర్షవిద్యావినోద,
వేదగిరి సంస్థాపకాచార్య డా॥ **మల్లి కృష్ణారెడ్డి** M.A, M.Ed, Ph.D

వేదాలవైపు మరలండి - Back to the Vedas